

ขุททกนิกายกุกกถา จริยาปิฎกวรรณนา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 1

*เล่มที่ 45 หน้า 1

ปรมตถทีปนี นาม ขุททกนิกายกุกกถา

จริยาปิฎกกุกกถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

คณฺถารมฺภกถา

จริยา สพุพโลกสฺส	หิตา ยสฺส มหสิโน
อจินฺเตยฺยานุภาวํ ตํ	วนฺเท โลกคฺคณายกํ ฯ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนา	เยน นียนฺติ โลกโต
วนฺเท ตมฺตตมํ ฌมฺมํ	สมฺมาสมฺพุทฺธปฺปชิตํ ฯ
สีลาทิกฺขณสมฺปนฺโน	จิตฺ มคฺคผลสฺ โย
วนฺเท อริยสํฆํ ตํ	ปฺลฺลณกฺเขตตํ อนุตฺตรํ ฯ
วนฺทนาชนิตํ ปฺลฺลณํ	อิติ ยํ รตนตฺตเย
หตฺนตฺตราโย สพุพตฺถ	หุตฺวาหํ ตสฺส เตชสา ฯ
อิมสฺมี ภทฺทกปฺปสฺมี	สมฺภตา ยา สฺพุทฺธกฺกรา
อูกฺกสฺปารมิปฺปตฺตา	ทานปารมิตาทโย ฯ
ตาสํ สมฺโพธิจฺริยานํ	อานุภาววิภาวนํ
สกุเกสฺสู นิกฺโรจฺจาราม	วสนฺเตน มหสิณา ฯ
ยํ ฌมฺมเสนาปติโน	สพุพสวากเกตุโน
โลกนาถน จริยา-	ปิฎกํ นาม เทสิตํ ฯ
ยํ ขุทฺทกนิกายสฺมี	สงฺคายีสุ มหสโย
ฌมฺมสงฺคาหกา สตฺถ	เหตุสมฺปตฺติทีปนี ฯ

ตสฺส สมุโพธิสมภาร- วิภากนยโยคโต
กิญจาปี ทุกฺกรา กาคู อตฺถสํวณฺณนา มยา ฯ
สท สํวณฺณนํ ยสฺมา ฐเรเต สตฺถุ สาสนํ
ปฺพุพาจริยสีหानํ ติฏฺฐเตว วินิจฺฉโย ฯ
ตสฺมา ตํ อวลมฺพิตฺวา โอคาทิตฺวา จ สพุพโส
ชาตกาณฺุปนีสฺสาย โปราณฺุจฺจกถานยํ ฯ
นีสฺสตีตํ วาจนามคฺคํ สุวิสุทฺทมฺนากุลํ
มทาวีหทารวาสีนํ นิปฺพตฺถวินิจฺฉยํ ฯ
นิตฺตเนยฺยตฺถเกทา จ ปารมี ปรีตีปยํ
กริสฺสามี ตํ (๑) จริยา- ปิฎกสฺสตฺถวณฺณนํ ฯ
อิตฺติ อากงฺขมฺมานสฺส สทฺธมฺมสฺส จิรญฺจิตฺตี
วิภชนฺตสฺส ตสฺสตฺถํ นิสามยถ สาทฺธโวติ ฯ

ตตฺถ จริยาปิฎกนฺติ เกณญฺเจน จริยาปิฎกํ ฯ อตีตาสฺ
ชาตีสฺ สตฺถุ จริยานุภาวปฺปกาสินี ปรียตฺตีติ กตฺวา ปรียตฺติ-
อตฺถโถ หิ อยํ ปิฎกสทฺโท มา ปิฎกสมฺปทานเณนาติ (๒) อาทิสฺ
วีย ฯ อถ วา ยสฺมา สทา ปรียตฺติ ตสฺเสว สตฺถุ ปฺริมชาตีสฺ
จริยานํ อานุภาวปฺปกาสเนน ภาชนญฺตา ตสฺมาปี จริยา-
ปิฎกนฺติ วุจฺจติ ภาชนตฺถโถปี หิ ปิฎกสทฺโท นินฺทิตฺถุโธ อถ
ปฺริโส อากจฺเจยฺย กุทาลปิฎกํ อาทายาติ (๓) อาทิสฺ วีย ฯ ตํ
๑. สี่. กริสฺสามีติ ฯ ๒. องฺ. ติก. ๒๐/๕๐๖/๒๔๕ ฯ
๓. ม. มฺ. ๑๒/๒๖๘/๒๕๖ ฯ องฺ. ติก. ๒๐/๕๐๕/๒๖๒ ฯ

ปเนตฺ จริยาปิฎกํ วินยปิฎกํ สุตตฺตปิฎกํ อภิธมฺมปิฎกนฺติ
ทีสุ ปิฎกเสสุ สุตตฺตนิตปิฎกปริยาปนฺนํ ฯ ที่ฉนิกาโย มชฺฉิม-
นิกาโย สํยุตฺตนิกาโย อํกุตฺตรนิกาโย ขุททกนิกาโยติ ปญฺจสุ
นิกาเยสุ ขุททกนิกายปริยาปนฺนํ ฯ สุตฺตํ เคยฺย เวຍยากรณํ
กาถา อุทานํ อิติวุตฺตํ ชาตํ อพฺภุตฺตมํ เวทลฺลนฺติ นวสุ
สาสนงฺเกสุ กาถาสงฺกหํ ฯ

ทฺวาสิตี พุทฺชโต คณฺหี เทวสทฺสฺสานิ ภิกฺขุโต
จตุราสิตี สทฺสฺสานิ เย เม ชมฺมา ปวตฺติโนติ (๑)

เอวํ ชมฺมภณฺฑาทาจาริเกน ปฏฺิณฺณาเตสุ จตุราสิตีชา ชมฺมกฺขนฺธ-
สทฺสฺเสสุ กติปยชฺมกฺขนฺธสงฺกหํ ฯ วคฺคโต อกิตฺติวคฺโค หตฺถิ-
นาควคฺโค ชฺชชยวคฺโคติ วคฺคตฺตยสงฺกหํ ฯ จริยโต อกิตฺติ-
วคฺเค ทส หตฺถินาควคฺเค ทส ชฺชชยวคฺเค ปญฺจทสาติ
ปญฺจทีสจริยาสงฺกหํ ฯ ทีสุ วคฺคเสสุ อกิตฺติวคฺโค อาทิ จริยาสุ
อกิตฺติจริยา ฯ ตสฺสาปี

กปฺเป จ สตสทฺสฺเส จตุโร จ อสงฺขิเย
เอตฺถนฺตเร ยํ จริตํ สพฺพิ ตํ โทธิปาจนฺนติ

อัยฺ กาถา อาทิ ฯ

ตสฺส อิตฺ ปภฺติ อนุกฺกเมน อตฺถสํวณฺณา โหติ ฯ

คณดารมภกถา นิฎฺฐิตา ฯ

นิทานกถาวรรณนา

สา ปนายิ อตถสัณณนา ยสฺมา ทูเรนินานิ อวิทูเร-
นินานิ สนฺติเกนินานนฺติ อิมานิ ตีณิ นินานานิ ทสฺเสตฺวา
วฺจฺจมานา สฺจนฺเตหิ สมฺทาคมโต ปฏฺจาย สฺกุจฺจ วิญฺญาตา
นาม โหติ ตสฺมา เตสํ นินานานํ อयํ วิภาโค เวทิตฺพุโพ ฯ

ที่ปงฺกรทสพลสฺส ปาทมฺลสฺมี หิ กตานิหารสฺส
มหาโพธิสฺตตสฺส ยาว ตฺสิตถวเน (๑) นินฺพตฺติ ตาว ปวตฺโต
กถามคฺโค ทูเรนินานํ นาม ฯ ตฺสิตถวเนโต ปฏฺจาย ยาว
โพธิมณฺฑลํ สพฺพญฺญตฺตญฺญาณปฺปตฺติ ตาว ปวตฺโต กถามคฺโค
อวิทูเรนินานํ นาม ฯ มหาโพธิมณฺฑลโต ปน ปฏฺจาย ยาว
ปจฺจุปฺปนฺนาวตฺถุ ตาว ปวตฺโต กถามคฺโค สนฺติเกนินานํ
นาม ฯ อิมสฺส ตีสฺส นินานสฺส ยสฺมา ทูเรนินานอวิทูเรนินานานิ
สฺพสาธาธณานิ ตสฺมา ตานิ ชาตกฏฺจกถายิ (๒) วิตฺถาริตนฺเยเนว
วิตฺถารโต เวทิตฺพุพานิ ฯ สนฺติเกนินานํ ปน อตฺถิ วิเสสฺสตี
ติณฺณมฺปิ นินานานํ อยมาทิตโต ปฏฺจาย สงฺเขปกถา ฯ

ที่ปงฺกรสฺส ภควโต ปาทมฺลํ กตานิหารโร โพธิสฺต-
กฺกโต โลกนาโถ อตฺถโน อภินิหารานุรูปํ สมตฺตีสปารมิโย
ปฺุเรตฺวา สพฺพญฺญตฺตญฺญาณสมฺภาริ มตฺถกํ ปาเปตฺวา ตฺสิตถวเน
นินฺพตฺติ ตาว พุทฺธภวาย อฺุปฺปตฺติกาถํ อากมฺยมาโน ตตฺถ
ยวตฺตยฺกํ จตฺวา ตโต จฺุโต สกฺยราชาญฺเฒ ปฏฺิสนฺธิ คเหตฺวา

๑. กตฺถจฺ. ตฺสิตปฺุเร ฯ ๒. ชาตกฏฺจ. ๑/๓ ฯ

อนนฺเตน ปรีหารเณ (๑) มหนฺเตน สิริโสภคฺเคน วฑฺฒมาโน
อนุกฺกเมณ โยพพฺโน ปตฺวา เอกฺกนฺตีสเส วยสฺมี กตฺมหาภินิฺกฺขมโน
ฉพฺพสุสานิ มหาปฺธานํ ปทฺหิตฺวา เวสาขปฺญณฺมายิ โโพธิ-
รฺกขมฺมูเต นิสินฺโน สุริเย อนตฺตงฺกมิตฺเตยว มารพฺลํ วิธมิตฺวา
ปฺริมยาเม ปุพฺพเพณิ วาสิ อนฺนุสฺสริตฺวา มชฺฌิมยาเม ทิพฺพจกฺขุ
วิโสเชตฺวา ปจฺฉิมยาเม ทิยฑฺฒกิลฺเลสสฺสสฺสํ เขเปตฺวา อนตฺตริ
สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิ ฯ

ตโต ตตฺถเว สตฺตตฺตตฺตาเห วิดีนาเมตฺวา อาสาพฺห-
ปฺญณฺมายิ พาราณสี กนฺตฺวา อีสิปตฺเน มิคทาเย อญฺญา-
ลิกฺกณฺทลฺลปฺปฺมุขา(๒) อฏฺฐารส พฺรหฺมโกฏฺฐิโย ชมฺมามตฺตํ ปาเยนฺโต
ชมฺมจกฺกํ (๓) ปวตฺเตตฺวา ยสาทิกเ เวเนยฺเย อรหฺตฺเต ปตฺติจฺจาเปตฺวา
เต สพฺเพว สญฺจิ อรหฺนฺเต โลกานุกฺคหาเย วิสฺสชฺเชตฺวา อฺรุเวถิ
กจฺจนฺโต กปฺปาสิกวนสณฺฑเ ทีส ภาทฺทวคฺคิเย โสตาปตฺตฺติผลาทีสุ
ปตฺติจฺจาเปตฺวา อฺรุเวถิ กนฺตฺวา อฑฺฒฑฺฒานิ ปาฏฺฐิหาริยสฺสสฺสานิ
ทสฺเสตฺวา อฺรุเวลกสฺสปาทโย สหสฺสชฺฌิลปฺริวารเ เตภาตฺติกชฺฌิเล
วินฺตฺวา เตหิ ปฺริวฺโต ราชคฺคหนฺครูปจารเ ลกฺขฺจิวณฺยุยานเ
นินฺนินฺโน พิมฺพิสารปฺปฺมุขเ ทฺวาทสนฺนุเต พฺรหฺมณฺคหปตฺติเก
สาสเน โอดาเรตฺวา มคฺชราเชน การิเต เวพฺพนวิหารเ
วิหฺรติ ฯ

๑. กตฺถจฺจิ. ปฺริวารเณ ฯ ๒. กตฺถจฺจิ. อญฺญาตฺติโกฏฺฐทลฺลปฺปฺมุขา ฯ

๓. สฺ. มหา. ๑๕/๑๖๖๔/๕๒๘ ฯ วิ. มหา. ๔/๑๓/๑๘ ฯ

*เล่มที่ 45 นิทานกถาวรรณนา หน้า 6

อเถว ภควติ เวพฺพเน วิหรนฺเต สาริปุตฺตโมคฺคฺลฺลาเนสุ
อคฺคฺสาวกฺกุจฺจาเน จปิเตสุ สาวกสนฺนิปาเต ชาเต สุทฺโทท-
นมหาราชา ปุตฺโต กิร เม จพฺพสุตานี ทฺกฺกรการิกํ จริตฺวา
ปรมาภิสฺมุโพธิํ ปตฺวา ปวตฺติตฺวารชฺมมจฺกโก รากหํ นิสฺสาย
เวพฺพเน วิหฺรตีติ สุตฺวา ทสฺปฺริสฺสทฺสฺสปรึวเร อนุกฺกเมเน ทส
อมจฺเจ เปเสตี ปุตฺตํ เม อิธานตฺวา ทสฺเสถาติฯ เตสุ
ราชกหํ คนฺตฺวา สตฺถุ ชฺมมเทสนาย อรหฺตฺเต ปติภฺจฺเจเตสุ
กาพฺุทายิตฺถเรน รณฺโณ อธิปฺปาเย อาโรจฺเจ ภควา วิสฺติ-
สทฺสฺสชีณาสวปรึวฺโต ราชกหโต นิกฺขมิตฺวา สภฺจฺโยชนํ กปิล-
วตฺถุ ทฺวีหิ มาเสหิ สมฺปาปฺณิฯ สกฺยราชาโน อมฺหากํ
ณาคิเสภฺจฺจํ ปสฺสิสฺสสามาติ สนฺนิปตฺติตฺวา นิโคฺรธารามํ ภควโต
จ ภิกฺขุสฺสชฺมสฺส จ วสนโยคฺคํ การตฺตฺวา คนฺธปฺปฺผาติหฺตฺถา
ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา สตฺถารํ นิโคฺรธารามํ ปเวเสสิฯ ตตฺร
ภควา วิสฺติสทฺสฺสชีณาสวปรึวฺโต ปณฺณตฺตฺวารพฺุทฺธาสนเน นิสฺสีทิฯ
สาเกยิยา มานตฺถทฺธา สตฺถุ ปณฺปิปาตํ นากํสุฯ ภควา เตสํ
อชฺฌาสยํ โอลิเกตฺวา มานํ ภณฺชิตฺวา เต ชฺมมเทสนาย
ภาชเน กาคุ อภิญฺญาปาทกํ จตฺตฺถชฺฌานํ สมฺปาชฺชิตฺวา
วฺุจฺจาย อากาสํ อพฺุภฺคฺคนฺตฺวา เตสํ สีเส ปาทปฺปํ โอลิกรมาโน
วีย คณฺฑมฺพพฺุภฺคฺคฺมุเล กตฺปาภฺุหาริยสฺสทิสํ ยมกปาภฺุหาริย
อกาสิฯ ราชฯ ตํ อจฺจริยํ ทิสฺวา อยํ โลก อคฺคฺปคฺคฺโลติ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวรรณนา หน้า 7

วณฺธิ รณฺธา ปน วณฺธิเต เต จาตุํ นาม น สกฺโกนฺติ
สพฺเพปี สากิยา วณฺธิสฺสุ ฯ

ตทา กิร ภควา ยมกปาฎิหาริยํ กโรนฺโต โลกวิวรณ-
ปาฎิหาริยมฺปิ อกาสิ ยสฺมี วตฺตมานเ มนุสฺสา มนุสฺสโลเก
ยถาจิตา ยถานิสินฺนาว จาตุมหาราชิกโต ปญฺจาย ยาว
อกนิฏฺฐภวฺนา อณฺณมณฺณํ ชมฺมํ สากจฺจนฺเต จ พุทฺธานุภาเวน
อตุตฺโน มํสจกฺขฺนาว ปสฺสนฺติ ตถา เหฏฺฐาปจฺวิยํ อญฺจสุ
มหานิรเยสุ โสฬสสุ จ อุตฺสทนิรเยสุ โลกนฺตรนิรเย จาติ
ตตฺถ ตตฺถ มหาทุกฺขํ อนฺุภวฺมานเ สตฺเต ปสฺสนฺติ ฯ ทสฺสทฺสฺสิ-
โลกธาคฺคิยํ เทวา มหจฺ (๑) เทวานุภาเวน ตถาคคิ อฺปสฺงกมิตฺวา
อจฺฉริยพฺภุตจิตฺตชาตา ปญฺชลิกา นมสฺสมานา ปยิริปาสนฺติ
พุทฺธคฺคณฺปฏิสฺยตฺตา คาถาโย อูทาหรนฺตา โถเมนฺติ อฺปโฆณฺติ
ทสนฺติ ปิติโสมนสฺสํ ปเวเทนฺติ ฯ ยํ สนฺธาย วุตฺติ

ภุมฺมา มหाराชิกา ตาวตฺตีสา
ยามา จ เทวา ตฺสึตา จ นิมฺมิตา
ปรนิมฺมิตา เยปี จ พุรฺหมกายิกา
อานนฺทิตา วิปฺลมกํสุ โฆสนฺติ (๒) ฯ

ตทา หิ ทสฺพลอ อตุลฺลํ อตุตฺโน พุทฺธพลํ ทสฺเสสฺสสามิติ
มหากรณฺาย สมุสฺสาหิโต อากาเส ทสฺสทฺสฺสจกฺกวาพฺสมากเม
๑. สී. มหาฯ ๑ ๒. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๐๖ ฯ

จกมัม มาเปตฺวา ทฺวาทสโยชนวิตฺตเต สพฺพรตนมเย จกฺกเม
จิตฺต ยถาวุตฺตํ เทวมนุสฺสสนยนิหํกานํ (๑) เอกนิปาตภูตมจฺจริยํ
อนนฺตยสาธารณํ พุทฺธานํ สมาธิวาทานุกาวิทฺปนํ ปาฎิหาริยํ
ทสฺเสตฺวา ปุณฺ คสฺมิมิ จกฺกเม จกฺกมนฺโตะ เวเนยฺยานํ อชฺฌา-
สยานูรูปํ อจินฺเตยฺยานุกาเวย อโนปมาย พุทฺธลึพาย ฌมฺมํ
เทเสถิ ๑ เตน วุตฺตํ

น เหนเต ชานนฺติ สเทวมานุสา
พุทฺโธ อโย กิทิสโก นรุตฺตโม
อิทฺธิพลํ ปญฺญาพลญจ กิทิสํ
พุทฺธพลํ โลกहितสฺส กิทิสํ ๑
น เหนเต ชานนฺติ สเทวมานุสา
พุทฺโธ อโย เอทิสโก นรุตฺตโม
อิทฺธิพลํ ปญฺญาพลญจ เอทิสํ
พุทฺธพลํ โลกहितสฺส เอทิสํ ๑

หนฺนทาหิ ทสฺสยิสฺสामी พุทฺธพลมนฺตฺตริ
จกฺกมัม มาปยิสฺสामी นภเ รตนมณฺฑิตนฺติ (๒) ๑

เอวํ ตถาคเต อตฺตโน พุทฺธานุกาวิทฺปนํ ปาฎิหาริยํ
ทสฺเสตฺวา ฌมฺมํ เทเสนฺเต आयสฺมา ฌมฺมเสนาปติ สาริปฺพุตฺโต
ราชคเห คิชฺฌณฺฏูปพุพเต จิตฺตํ ทิพฺพจกฺขุณา ปสฺสิตฺวา เตน
พุทฺธานุกาวิทฺปนํ อจฺจริยพุทฺตจิตฺตชาโต หนฺนทาหิ
๑. สี่. เทวมนุสฺสนาควิหํกานํ ๑ ๒. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๐๖ ๑

*เล่มที่ 45 นิทานกถาวรรณนา หน้า 9

ภิกขุโยโส มตฺตตาย พุทฺธานุภาวํ โลกสุส ปากุญฺญํ กริสฺสามิตี
สยฺชาตปริวิตกโก อตฺตโน ปริวารภูตานิ ปณฺจนุํ ภิกขุสฺตานํ
ตมตฺถํ อโรเจตฺวา อิทธิยา อากาเสน ตาวเทว อาคนฺตฺวา
สปริวารโร ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺจปติภูจฺิเตน วนฺทิตฺวา
ทสนขสโมชานสมุชฺชวลมฺชลี สิริตี ปคฺคยฺห ตถาคตฺตส
มหาภินิหาริ ปารมิปฺริปฺรณฺณจ ปุจฺฉิ ฯ ภควา ตํ กายสฺกขิ
กตฺวา ตตฺถ สนฺนิปตฺติตมนุสฺसानญฺเจว ทสสทสฺสจกฺกวาพ
เทวพฺรหฺมานญฺจ อตฺตโน พุทฺธานุภาวํ ปรีตีปยฺนฺโต พุทฺธวํสํ
เทเสตี ฯ เตน วุตฺตํ

สาริปฺตฺโต มหาปณฺโณ	สมาธิชฺฌานโกวิโท
ปณฺณาย ปารมิปฺตฺโต	ปุจฺฉติ โลกนายกํ ฯ
กิติโส เต มหาวีร	อภินิหาริ นรุตฺตม
กมุหิ กาล เตยา ธีร	ปตฺถิตา โภธิมุตฺตมา ฯ
ทานํ สีลญฺจ เนกขมฺมํ	ปณฺญา วีริยญฺจ กิติสํ
ขนฺติ สจฺจมธิฏฺฐานํ	เมตฺตฺเพกฺขา จ กิตฺติสา ฯ
ทส ปารมิ เตยา ธีร	กิตฺติสิ โลกนายก
กถํ อุปปารมิ ปุณฺณา	ปรมตฺตปารมิ กถํ ฯ
ตสฺส ปุญฺโจ วิทยาภาสิ	กรวิกรมธฺรคิโร
นิพฺพาปยฺนฺโต หทยํ	หาสยฺนฺโต สเทวกนฺติ (๑) ฯ

เอวํ ภควตา พุทฺธวํเส เทสิเต อายสฺมา ฐมฺมเสนาปติ

๑. ขุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๑๔ ฯ

อโห พุทธานัน เหตุสมปทา อโห สมุทากมสมปตติ อโห
มหาภินีหารสมิขณา ทุกกริ วต ภควตา กตฺ เอตตกํ กาลิ
เอวํ ปารมิโย ปุเรนุเตน เอวํวิธสุส โภธิสมุการสมุภรณสุส
อนุจจวิกเมว เจตฺ ผลิ ยทิตํ สพพญญตา พลสุจ วสีภาโว
เอวํหิตุชิตตา เอวํมหานุกาวตาทิ พุทธคณารมมณิ ฌาณิ
เปเสตี ฯ โส อนนลลสาธารณิ ภควโต สีลํ สมาธิ ปญญา
วิมุตติ วิมุตติลาณทสุสนิ หิริโอดตปปี สทฐาวิริยิ สติสมปชฌณิ
สีลวิสุทฺธิ ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ สมถวิปสุสนา ติณิ กุสลมูลานิ ติณิ
สุจรัตนานิ ตโย สมุมาวิตกุกา ติสฺโส อนวชชสญญาโย ติสฺโส
ฐาตุโย จตฺตาริ สติปญฺจานา จตฺตาริ สมมปฺปชานา จตฺตาริ
อิทธิปาทา จตฺตาริ อริยมกุกา จตฺตาริ อริยผลานิ จตฺตาริ
ปฏิสุมภิตา จตุโยนิปริจเจทกถาณานิ จตฺตาริ อริยวํสา
จตฺตาริ เวสารชชฌาณานิ ปญจ ปชานियงฺกานิ ปญจจฺจิกโก
สมุมาสมาธิ ปญจจินฺทริยานิ ปญจ พลานิ ปญจ นิสฺสรณียา
ฐาตุโย ปญจ วิมุตตายนณณานิ ปญจ วิมุตติปริปาจนียา
ธมฺมา ฉ สारณียา ธมฺมา ฉ อนุสฺสตีญฺจานานิ ฉ การวา
ฉ นิสฺสรณียา ฐาตุโย ฉ สตตวิหारा ฉ อนุตฺตริยานิ ฉ
นิพฺเพธภาคิยา สญญา ฉ อภิญญา ฉ อसारณณณานิ
สตต อปริหานียา ธมฺมา สตต อริยธณานิ สตต โพชฌงฺกา
สตต สปฺปฺริสธมฺมา สตต นิตฺทสวตฺถุณิ (๑) สตต สญญา สตต
๑. สี. นิชชรวตฺถุณิ ฯ

ทกขิณเยยฺยปุกุศลเทศนา สุตต ชีณาสวพลเทศนา อฏฺฐ ปญญา-
ปฏิตถาทเหตุเทศนา อฏฺฐ สมมตฺตทานิ อฏฺฐ โลกธมฺมาตีกุกมา
อฏฺฐ อารมฺภวตฺตุนิ อฏฺฐ อุกฺขณเทศนา อฏฺฐ มหาปฺริสวิตกุกา
อฏฺฐ อภิภายตฺนเทศนา อฏฺฐ วิโมกฺขา นว โยนิโสมนสิการ-
มุลกา ธมฺมา นว ปาริสฺสุทฺธิปธานิยงฺกานิ นว สุตตาวาส-
เทศนา นว อาฆาตปฺปฏิวินยานว ปญญา นว นานตฺต-
เทศนา นว อนุปฺพุพฺพิหารา ทส นาคกรณา ธมฺมา ทส
กสิณายตฺนานิ ทส กุสลกมฺมปถา ทส สมมตฺตทานิ ทส
อริยวาสา ทส อเสกฺขา ธมฺมา ทส รตฺนานิ ทส ตถาคต-
พลานิ เอกาทส เมตฺตทานิสํสา ทฺวาทส ธมฺมจกฺกการา
เตรส ธตฺตงฺกคฺคณา จุทฺททส พุทฺธธณฺณานิ ปญฺจทส วิมุตฺติ-
ปฺริปาณินิยา ธมฺมา โสฬสวิธา อานาปานสฺสติ โสฬส
อปรมฺปฺริยา (๑) ธมฺมา อฏฺฐารส พุทฺธธมฺมา เอกุณฺวีสติ
ปจฺจเวกฺขณธณฺณานิ จตฺตจตฺตาลีส ธณฺณวตฺตุนิ ปญฺญาส
อุทฺทพฺพธณฺณานิ ปโรปณฺณาส กุสลธมฺมา สุตตสุตตติ
ธณฺณวตฺตุนิ จตฺตวีสติโกฏฺฐิสตสทสฺสสมาปตฺตติสญฺจาริตฺมทาวชิร-
ธณฺณํ อนนฺตฺนยสมนฺตปฏฺฐานปวิจยปจฺจเวกฺขณเทศนาธณฺณานิ
ตถา อนนฺตาสฺ โลกธตฺตาสฺ อนนฺตานิ สุตตานิ อาสยาทิ-
วิภาวนธณฺณานิ จาติ เอวมาทิกเก อจินฺเตยฺยานุภาเว พุทฺธคฺคเณ
ธมฺมนวฺยโต อนุกฺจจฺจนฺโต อนุสฺสรนฺโต เนว อนฺตํ น ปมาณํ
๑. สี่. อปรนตฺปนียา ฯ

ปัสสิ ฯ เถโร หิ อุตตโนปี นาม คุณานํ อนุตํ วา ปมาณํ
วา อวชฺเชนฺโต น ปัสสติ โส ภควโต คุณานํ ปมาณํ
กึ ปัสสิสฺสตี ยสฺส ยสฺส หิ ปญฺญา มหตี ฌานํ วิสทํ โส
โส พุทฺธคฺคเณ มหฺนตโต สทฺทหตี อิติ เถโร ภควโต คุณานํ
ปมาณํ วา ปริจฺเจทํ วา อปฺสฺสนฺโต มาทิสฺสตี นาม
สาวกปารมิตฺวาณ จิตฺสฺส พุทฺธคฺคณา ฌาณน ปริจฺฉินฺทิตฺตุ
น สกฺกา ปเคว อิตเรสํ อโห อจินฺเตยฺยา อปริเมยฺยเกทา
มหานุกาवा สพฺพญฺญคฺคณา เกวลํ ปเนเต เอกสฺส พุทฺธ-
ฌาณสฺเสว สพฺพโส โสจฺรา นานฺเณสํ ฯ กเถตุ ปน สมฺมา-
สมฺพุทฺเธหิปี วิตุถารโต น สกฺกาเยวาติ นิฏฺฐมคฺมาสิ ฯ
วุตฺตญฺเฬหตี

พุทฺธิโรปี พุทฺธสฺส ภณฺเอยฺย วณฺณํ

กปฺปมฺปี เจ อณฺณมภาสฺมาโน

ชีเยถ กปฺโป จิริทิมฺมนฺตเร

วณฺโณ น ชีเยถ ตถาคตฺสฺสาตี (๑) ฯ

เอวํ พุทฺธานํ คุณมฺหฺนตตี นิสฺสาช อุปฺปนฺนพลว-
ปีติโสมนสฺโส ปฺน จินฺเตสิ เอวรูปานํ นาม พุทฺธคฺคณานํ
เหตุภูตา พุทฺธการกา ฐมฺมา ปารมิตฺโย อโห มหานุกาवा
กตฺมาสุ นฺ โข ชาตีสุ ปารมิตา ปรีปาจิตา กถํ วา

๑. สุมงฺกถ. ๑ ฯ

ปริปากัง คตา หนุทาหัง อิมมตถัง ปุจฺจนฺโต เอวมปิ สมฺทาत्मโต
ปฏฺจาย พุทฺธานุภาวํ อิมสฺส สเทวกสฺส โลกสฺส ปากฺกุตฺรํ
กริสฺสามีติ ฯ โส เอวํ จินฺเตตฺวา ภควนฺตํ อิมํ ปญฺหํ อปุจฺฉิ
กตมาสุ นฺุ โข ภนฺเต ชาตีสุ อิมํ พุทฺธการกา ฅมฺมา
ปริปาจิตา กถํ วา ปริปากัง คตาติ ฯ อถสฺส ภควา ตสฺมี
รตนจงฺกเม ติสฺนธิปลลงฺกํ อากุชิตฺวา ยุกนฺธรปพฺพเต พาลสฺสูริโย
วिय วิโรจมาโน นิสินฺโน สารีปฺตเต มยฺหํ พุทฺธการกา
ฅมฺมา สมฺทานโต ปฏฺจาย นีรนฺตรํ สกฺกจฺจการิตาย วีริย-
ปตฺถมฺเกณ จ สพฺเพสุ กปฺเปสุ ภวโต ภวํ ชาตีโต ชาตี
ปริปจฺจนฺตาเยว อเหตุํ อิมสฺมี ปน ภทฺทกปฺเป อิมาสฺสุ ชาตีสุ
เต ปริปฺกกา ชาตาติ ทสฺเสนฺโต กปฺเป จ สตสฺสเสติ
อาทินา จริยาปิฎกํ พุทฺธาปทานิยฺนติ ทฺติยาภิธานํ ฅมฺมปริยาຍ
อภาสิ ฯ อปเร ปน รตนจงฺกเม จงฺกมฺนฺโต เทวาติเทโว
เทวพฺรหฺมาทีหิ ปุชฺชียมาโน นิโคฺรธาราเม โอตฺริตฺวา วิสตีสฺต-
สสฺสชฺฉินฺนาสวปริวฺโต ปญฺญตฺตวฺรพฺุทฺธาสเน นิสินฺโน ภควา
วุตฺตนเยเนว आयสฺมตา สารีปฺตเตน ปุจฺฉิตฺโต จริยาปิฎกํ
เทเสสตี วทนฺติ ฯ เอตฺตาวตา พุเรนิทานอวิพุเรนิทานานิ
สงฺเขปโต ทสฺเสตฺวา จริยาปิฎกสฺส สนฺติเกนิทานํ วิตถารโต
นิตฺทิกฺกฺจนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ พุเรนิทานํ ปน อสงฺเขยฺยวิภาวนายํ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 14

อิทานิ กปฺเป จ สตสหสฺเสตฺติอาทินยปฺปวตฺตาย จริยาปีฎก-
 ปาเลีย อตฺถสํวณฺณา โหติ ฯ ตตฺรารํ กปฺปสทฺโท สอฺปสคฺโค
 อนุปสคฺโค จ วิตกฺกวิธานปฏฺิภาคปฺลยตฺตีกาลปรมาณฺสมณ-
 โวหารสมนฺตภาวตีสทฺทหนฺเจทฺทวินโยควินยฺกิริยาเลสนฺตรกปฺป-
 ตณฺหาทีฎฺจิสฺสขฺเขยฺยกปฺปมหากปฺปาทีสุ ทิสฺสตี ฯ ตถา เหน
 เนกขมฺมสํกปฺโป อพฺยาปาทสํกปฺโปติ (๑) อาทีสุ วิตกฺเก อากฺโต ฯ
 จิวเร วิกปฺปํ อปฺชฺเขยฺยติ (๒) อาทีสุ วิธาน อธิกฺวิธานํ
 อปฺชฺเขยฺยติ อตฺโถ ฯ สตฺถกปฺเปน วต กิร โภ สวเกน
 สทฺธี มนฺตยมาณา น ชานิมฺหาคิ (๓) อาทีสุ ปฏฺิภาค สตฺถ-
 สตีเสนาติ อํยํ หิ ตตฺถ อตฺโถ ฯ อิธายสฺมา กปฺโปติ (๔) อาทีสุ
 ปฺลยตฺตียํ ฯ เยน สทฺธี นิจฺจกปฺปํ วิหฺรามิติ (๕) อาทีสุ กาลे ฯ
 อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคฺโต กปฺปํ วา ติฎฺฐเขยฺย กปฺปา-
 วเสสํ วาติ (๖) อาทีสุ ปรมาณฺมุหิ ฯ आयุกปฺโป หิ อิธ กปฺโปติ
 อธิปฺเปโต ฯ อนุชานามิ ภิกฺขเว ปฺลยจฺหิ สมณกปฺเปหิ
 ผลํ ปริภุญฺชิตฺตุนฺติ (๗) อาทีสุ สมณโวหารे ฯ เกวลกปฺปํ เชตวนํ
 โอิภาเสตฺวาคิ (๘) อาทีสุ สมนฺตภาเว ฯ สทฺธา สทฺทหนฺนา โอิทปฺปนา
 อภิปฺปสาโทติ (๙) อาทีสุ อภิสทฺทหนฺเน สทฺธาณฺนติ อตฺโถ ฯ อลงฺกโต
 # ๑. ม. อุ. ๑๔/๒๖๒/๑๘๒ ฯ ๒. วิ. มหาวิ. ๒/๑๕๗/๑๓๘ ฯ
 # ๓. ม. มุ. ๑๒/๓๐๐/๒๙๖ ฯ ๔. พุ. สฺ. ๒๕/๔๓๔/๕๔๔ ฯ
 # ๕. ม. มุ. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ฯ ๖. ที. มหา. ๑๐/๙๔/๑๒๐ ฯ
 พุ. อุ. ๒๕/๑๒๘/๑๓๐ ฯ ๗. วิ. จุฎ. ๓/๒๕/๑๑ ฯ ๘. พุ. พุ. ๒๕/๕/๓ ฯ
 พุ. สฺ. ๒๕/๓๑๗/๓๓๖ ฯ ๙. อภิ. สง. ๓๔/๓๕/๒๔ ฯ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 15

กปปีตเทศมตฺตฺตฺติ (๑) อาทีสุ เจทเน ๗ เอวเมว อีโต ทินฺนํ เปตานํ
อุปกปฺปตีติ (๒) อาทีสุ วินโยเค ๗ กปฺปกกเตน ออกปฺปกตํ สํสิพฺพิตํ
โหตีติ (๓) อาทีสุ วินยกริยา ๗ อตฺถิ กปฺโป นปฺชชิตฺตุ หนฺนทาหํ
นปฺชชามิตฺติ (๔) อาทีสุ เลเส ๗ อาปายิกอ เนรยิกอ กปฺปฏฺโฐ
ลัสมเกทโก ๗เป ๗ กปฺปํ นีรยมฺหิ ปจฺจตีติ (๕) จ อาทีสุ
อนฺตรกปฺเป ๗

น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
ชมฺมาปี เตลํ น ปฏฺิจฺจิตาเส
น พุราหฺมโณ สึลวเตน เนยฺโย
ปารงฺกโต น ปจฺเจติ ตาทีติ (๖)

อาทีสุ ตณฺหาทีฎฺจิสฺสุ ๗ ตถา หิ วุตฺตํ นิตฺุเทเส กปฺปาติ
อุทฺททานโต เทว กปฺปา ตณฺหากปฺโป ทีฎฺจิกปฺโปติ (๗) ๗ อนเเกปี
ลัสมกฺกปฺเป อนเเกปี วิวฏฺฏกปฺเปติ (๘) อาทีสุ อสงฺเขยฺยกปฺเป ๗
จตุตฺตาริมาณี ภิกฺขเว กปฺปสฺส อสงฺเขยฺยยานีติ (๙) อาทีสุ มหากปฺเป ๗
อิธปิ มหากปฺเปยว ทฏฺฐพฺโพ ๗

ตตฺตรายํ ปทสฺสิทฺธิ กปฺปียตีติ กปฺโป เอตฺตกานี วสฺसानีติ

- # ๑. พุ. วิมาน. ๒๖/๓๒/๑๒๒ ๗ พุ. ชา. ๒๘/๕๑๒/๓๒๑ ๗
- # ๒. พุ. พุ. ๒๕/๘/๑๐ ๗ ๓. วิ. มหาวิ. ๒/๖๒๒/๔๐๕ ๗
- # ๔. อญ. อฏฺฐิก. ๒๓/๑๘๕/๓๔๕ ๗ ๕. อญ. ทสฺก. ๒๔/๓๘/๓๕ ๗
- พุ. อิติ. ๒๕/๑๕๑/๒๓๘ ๗ วิ. จุฎ. ๓/๔๐๘/๒๐๘ ๗
- อภิ. ก. ๓๓/๑๕๑๔/๕๐๓ ๗ ๖. พุ. สฺ. ๒๕/๔๑๒/๔๕๒ ๗
- # ๗. พุ. มหา. ๒๕/๑๓๘/๑๑๖ ๗ ๘. ที. สึ. ๕/๑๓๖/๑๐๘ ๗
- ม. มฺ. ๑๒/๘๕/๖๒ ๗ ๙. อญ. จตุกฺก. ๒๑/๑๕๖/๑๕๐ ๗

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 16

วาเอตตกานี วสุสตานีติ วา เอตตกานี วสุสทสหานีติ
วา เอตตกานี วสุสทสทสหานีติ วา สัมจรวเสน กณตฺ
อสกุกุณเยยตฺตา เกวลํ สาสปราชิตฺตมาทีหิ กปฺเปตพฺโพ
ปริกปฺเปตพฺพปริมาโณติ อตฺโถ ฯ วุตฺตเถหตํ กิ่วทีโฆ นฺ โข
ภนฺเต กปฺโปติ ทีโฆ โข ภิกฺขุ กปฺโป โส นฺ สุกโร
สงฺขาตฺ เอตตกานี วสุสานีติ วา เอตตกานี วสุสตานีติ
วา เอตตกานี วสุสทสหานีติ วา เอตตกานี วสุสท-
สทสหานีติ วา ฯ สกุกา ปน ภนฺเต อุปมํ กาคฺขุนฺติ ฯ
สกุกา ภิกฺขุติ ภควา อโวจฺ เสยฺยถาปี ภิกฺขุ โยชนํ อายาเมน
โยชนํ วิตุธารเณ โยชนํ อุกุเพเชน มหาสาสปราชิตฺโต
วสุสทสฺส วสุสทสทสฺส อจฺจเยน เอกเมกํ สาสปี อุกุชเรยฺย
ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺจเยย น เตวว กปฺโป เอวํ ทีโฆ
โข ภิกฺขุ กปฺโปติ (๑) ฯ

สฺวายํ มหากปฺโป สัมภูทฺทาทิวเสน จตฺตอสงฺเขยฺยกปฺป-
สงฺคโห ฯ วุตฺตมฺปิ เจตํ จตฺตาริมาณี ภิกฺขเว กปฺปสฺส
อสงฺเขยฺยยานิ กตฺมานิ จตฺตาริ สัมภูโฏ สัมภูทฺทจายี วิวภูโฏ
วิวภูทฺทจายีติ (๒) ฯ

ตตฺถ ตโย สัมภูทฺทา เตโฆสัมภูโฏ อาโปสัมภูโฏ วา
โยสัมภูโฏติ ฯ ติสฺโส สัมภูทฺทสีมา อากฺขสฺสรา สุกฺกิณฺหา

๑. ส. นี. ๑๖/๔๓๐/๒๑๕,๒๑๖ ฯ ๒. อัง. จตฺกุก. ๒๑/๑๕๖/๑๕๐ ฯ

*เล่มที่ 45 นิทานกถาวณณา หน้า 17

เวหปผลาติ ๗ ยथा हि कप्पो तेเชन ्सव्वणुत्ति อภสสรโต
हेणुजा อकुคินา ทยหติ ๗ ยथा आपेन ्सव्वणुत्ति ्सกकिण्हโต
हेणुजा อุทเกน วิतीयติ ๗ ยथा वायुना ्सव्वणुत्ति वेหปผลโต
हेणुजा วาเตน วิทุंसติ ๗ วิตุถारโต ปน โกภูิสตสหัสส-
จกกวप्पि ्वินสसत्ति ยं พุทธานं อาणाเขตตนติ ्वुज्जติ ๗
เตสु तीसु ्सव्वणुत्तेसु ्यถากम्मं कप्पविनासकमहामेघโต ยาว
शललय ्वा อุทกसस ्वा वात्सस ्वा ूपज्जेतो िति ेकं
อสงเขยขยั ्सว्वणุโณ นาม ๗ กप्पविनाสกขลลลาทิปจ्जेทโต ยาว
โกภูิสตสหัสสจกกวप्ปริปุรโก สมปตติ วมहाเมโฆ ุฏฺฐหติ िति
ทุติย ุ อสงเขยขยั ्सว्वणุญฺจายี นาม ๗

สมปตติวมहाเมฆโต ยาว ญนุติมสุริยปาทูภาโว िति ตติย
อสงเขยขยั ्वิणฺโณ นาม ๗ ญนุติมสุริยปาทูภาวโต ยาว ปุณ
กप्पविनाสกมहाเมโฆ िति จตุตถ ุ อสงเขยขยั ्वิणฺญฺจายี
นาม ๗ ิเมสุ จตุสฏฺฐิจอนฺตรกप्ปสงคห ุ ्वิणฺญฺจายี ๗ เตน
สมานกาลปริจ्जेทา ्वิणฺญาทโย ्वेतิตพพา ๗ ्वิสติอนฺตร-
กप्ปสงคหนฺติเอเก ๗ िति ุ อิมานิ จตุตาริ ุ อสงเขยขยานิ ุเอโก
มหากप्โป โหติ ๗ เตน ्वุตต ุสวาย ุ มหากप्โป ุ ्सว्वणाทิวเสน
จตุอสงเขยขยกप्ปสงคโหติ ๗

กप्เปติ ุ อจฺจนฺตสัโยควเสน ุโปโยคพหฺวจัน ๗ สต-
สหัสเสติ ุ กप्ปสททสมพฺนฺเรน ุจาย ุ ปุถุสิงคณิฑุเทโส ุอิธาปี

อจจนตสัโยควเสเนว พหุวจนั ฯ สมานาธิกรณั เหน็ด ปททวยั ฯ
จตุโร จ อสงขิเยติ เอตถาปี เอเสว นโย ฯ กสฺส ปน
อสงขิเยติ อลฺลสฺส อวุตตตฺตา กปฺปสฺส จ วุตตตฺตา ปกรณโต
กปฺปानนฺติ อยมตฺโต วิญญาเตว ฯ น หิ วุตฺตํ วชฺเชตฺวา
อวุตตสฺส กสฺสจि คหณั ยุตฺตนฺติ ฯ จสทฺโท สมฺปิณฺฑนตฺโต
มหากปฺปานิ จตุโร อสงฺเขยฺยเย สตสฺสเส จ มหากปฺเปติ
อัยฺ เหตุถ อตฺโต ฯ อสงฺขิเยติ เอตถ สงฺขาตุํ น สกฺกาติ
อสงฺขิยา คณณั อติกฺกนฺตาติ อตฺโต ฯ อสงฺเขยฺยยนฺติ เอโก
คณณวิเสโสติ เอเก ฯ เตหิ เอกโต ปญฺจาย มหาพลกฺข-
ปริโยसानานิ เอกนสฺสภูจิจฺจานานิ วชฺเชตฺวา ทสมมหาพลกฺขานิ
อสงฺเขยฺยยํ นาม สฺสภูจิมฺจฺจานนฺตรนฺติ วทนฺติ ตํ น ยฺชฺชติ
สงฺขยาจानนฺตรํ นาม คณณวิเสโส ตสฺส อสงฺเขยฺยยภาวาทโต
เอกํ จานนฺตรํ อสงฺเขยฺยยลฺลาติ วิรุทฺธเมตํ ฯ นนุ จ อสงฺเขย-
ภาเวน อสงฺเขยฺยยตฺเตปี ตสฺส จคฺคฺพิชฺชาโว น ยฺชฺชตีติ ฯ
โน น ยฺชฺชติ จคฺคฺสฺ จานนฺสฺ อสงฺเขยฺยยภาวสฺส อิจฺฉิตตฺตา ฯ
ตฺตรายมาทิตโต ปญฺจาย วิภาวนา ฯ

อตีเต กิร เอกสฺมี กปฺเป ตณฺหฺงฺกโร เมชฺงฺกโร
สรณฺงฺกโร ทิปฺงฺกโรติ จตฺตาโร สมมาสมฺพุทฺธา อนุกฺกเมน
โลเก อปฺปชฺชิสฺส ฯ เตสฺส ทิปฺงฺกรสฺส ภควโต กาลे อมรฺวตี
นาม นกรํ อโหสิ ฯ ตตฺถ สฺเมโธ นาม พฺราหฺมโณ ปญฺิวสตี

อุภโต สุขาโต มาติโต จ ปีติโต จ สัสสุทศคหณโก ยาว
สตุตมา กุลปรีวภูญา อุกุขิตโต อนุปกกุญโจ ชาติวาเทน
อภีรุโป ทสสนีโย ปาสาทีโก ปรมา ย วนณโปกขรตาย
สมนุนาคโต ฯ โส อณณัม กมมัม อกตวา พุราหุมนสิปเปว
อุคคณหิ ฯ ตสฺส ทหฺรกาเลเยว มาตาปีตโร กาลมกํสุ ฯ อตฺส
ราสีวทุมโก อมจฺโจ อายโปตฺถกํ อหริตฺวา สุวณฺณรชตมณิ-
มุตฺตาทีกริเต สารคพฺเภ [๑] วิวริตฺวา เอตฺตกํ เต กุมาร มาตุ-
สนฺตกํ เอตฺตกํ เต ปีตฺสนฺตกํ เอตฺตกํ เต อยฺยกปฺยยากานนฺติ
ยาว สตุตมา กุลปรีวภูญา ฐนํ อจฺจิกุขิตฺวา เอตํ ฐนํ
ปฏฺิปรุชาหิตี อาห ฯ สุเมธปณฺฑิโต จินฺเตสิ อิมํ เอวํ พหุ
ฐนํ สหริตฺวา มยฺหิ มาตาปีตาทโย ปรโลกํ กจฺจนฺตา
เอกกหาปณฺมุปี กเหตุวา น คตา มยา ปน กเหตุวา
คมนตรีณํ กาคู วภูตฺตีติ โส รัณโย อาโรเจตฺวา นคร
เภรี จราเปตฺวา มหาชนสฺส ทานํ ทตฺวา หิมวณฺตปฺปเทสํ
คณฺตฺวา ตาปสฺสปุพฺพชฺชํ ปุพฺพชิตฺวา สตุตทาเหเนว อญฺจ
สมาปตฺติโย ปณฺจ จ อภินฺถาโย นิพฺพตฺเตตฺวา สมาปตฺติ-
วิหारेหิ วิหริตี ฯ

ตสมฺมิจฺจ กาลे ทีปงฺกรทสพฺโโล ปรมาภิสฺมุโพธิํ ปตฺวา
ปวตฺติตฺวธมฺมจกฺโก จตฺตฺหิ ชีณาสวสตสฺสเสหิ ปรีวโต
๑. สี่. เอตฺถนฺตเร ทวารนฺติ ทิสฺสติ ฯ

อนุปุพเพน จาริกัม จรมาโน รummวตีนครี (๑) นาม ปตฺวา ตสฺส
อวิทุเร สุตฺตสนมมหาวิหาร ปฏิวสตี ฯ รummวตีนครวาลีโน
สตฺถา กิร อมฺหากัม นครี ปตฺวา สุตฺตสนมมหาวิหาร ปฏิวสตีตี
สุตฺวา คณฺฐมาลาทีหิตฺถา สตฺถาริ อฺปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา
คณฺฐมาลาทีหิ ปุชฺเตวา เอกมณฺธํ นิสินฺนา ชมฺมเทสนํ สุตฺวา
สฺวาตนาถ นิมฺมเตตฺวา อฺภูจายาสนา ปกฺกมึสุ ฯ เต ปฺนทิวเส
มหาทานํ สขฺเชตฺวา นครี อลงฺกริตฺวา ทสฺพลสฺส อากมฺนมนฺคฺคํ
พฺภุจตฺตฺตฺตฺตา โสเชนฺติ ฯ

ตสฺมิณฺจ กาลे สฺมุชฺเตวาปโส อากาเสน คจฺจนฺโตเต
พฺภุจตฺตฺตฺตฺตา มนฺสุเส ทิสฺวา อมฺโภ กสฺส ตฺเมห อิมํ มคฺคํ
โสเชถาติ (๒) ปุจฺฉิ ฯ เตหิ สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส อากมฺนมนฺคฺคํ โสเชมาติ
วุดฺเต อตีเตสุ พุทฺเธสุ กตฺตาธิการตฺตา พุทฺโชรฺติ วจฺนํ สุตฺวา
อฺปฺปนฺนปีติโสมนสฺโส ตาวเทว อากาสโต โอรุยฺห มยฺหมปิ
โອกาสํ เทถ อหฺมปิ โสเชสฺสามิตี เตหิ ทสฺสตีตํ โອกาสํ
กิลฺยาปี อหํ อิมํ อิทฺธิยา สตฺตรตฺนวิจิตฺตํ กตฺวา อลงฺกริตฺตุ
ปโหมิ อชฺช ปน มยา กายเวຍยาวจฺจํ กาคฺตุ วญฺญตี กายารหํ (๓)
ปฺลฺยณํ คณฺฐิสฺสามิตี จินฺเตตฺวา ติลฺกจวราทโย นีหริตฺวา ปัสฺสุ
อาหริตฺวา สมํ กโรนฺโต โสเชติ ฯ อนิฏฺฐิตฺเตยว ปน ตสฺส
ปเทสฺส โสเชเน ทีปฺกโร ภควา มหฺนุภาวานํ จพฺภิลฺยาณํ
๑. สී. รummนครี ฯ ๒. สී. พฺภุจตฺตฺตฺตา โสเชถาติ ฯ ๓. สී. กายปฺปสาทํ ฯ

จีณาสวานัน จตุหิ สตสหัสเสหิ ปรีวโต ตัม มกคัม ปฏิปชชชช ฯ
สุเมธปณฺฑิตโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ พุทฺธสวากา จ มา จิกฺขลลัม
อกฺกมณฺฑลิตฺติ อุตฺตโน วากจึรณฺจ จมฺมขณฺฑลณฺจ ชฎากลาปณฺจ (๑)
ปสาเรตฺวา สยณฺจ เยน ภควา เตน สีสํ กตฺวา อวฺกชฺชชช
นิปชชชช เหวณฺจ จินฺเตสฺส สจฺจาหํ อิจฺฉิสฺสามิ อิมสฺส ภควโต
สวากโ กุตฺวา อชฺชเชว กิเลเส จมาเตสฺสามิ ฯ กิ มยฺหํ เอกเกเนว
ตํสวามโหณฺโต นิตฺตฺรณฺน เยนฺนุนาหมฺปิ เหวรฺวโป สมฺมา-
สมฺพุทฺโธ หุตฺวา สเทวํ โลกํ ตํสวามณฺฑลโต ตาเรยฺยณฺติ ฯ
อิตฺติ โส อฏฺฐจฺจกสมฺนุนาคตฺมมหาภินิหารวเสน จิตฺตํ ปณฺนิเรตฺติ ฯ
อถ ภควา อากนฺตฺวา ตสฺส อุสฺสีสฺสเก จตฺวา จิตฺตจฺจาโร
สมิขณฺนภาวณฺจสฺส ลตฺวา อโย อิตฺโต กปฺปสฺตสฺสทฺสสทฺสทฺสทฺส
จตฺตุนํ อสงฺขเยยฺยยานํ มตฺถเก โคตโม นาม สมฺมาสมฺพุทฺโธ
ภวิสฺสตีตฺติ สพุทฺธ อิมํ ภควโต ปวตฺตี พุยากริตฺวา ปกฺกามิ ฯ

ตโต อปเรปี โกณฺฑลณฺภควนฺตํ อาที กตฺวา อนุกฺกเมน
อุปฺปนฺนา ยาว กสฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺสทฺส
สทฺตํ พุทฺโธ ภวิสฺสตีตฺติ พุยากริสฺสุ ฯ อิตฺติ อมฺหากํ โพธิสฺตตฺส
ปารมฺมิตฺติ ปุเรนฺตสฺเสว จตฺตฺวิสฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธา อุปฺปนฺนา ฯ
ยสฺมี ปน กปฺเป ทีปฺงกรทสฺพลอ อุทฺปาที ตสฺมี อณฺเณปี
ตโย พุทฺธา อเหตุํ ฯ เตสํ สนฺตฺติเก (๒) โพธิสฺตตฺสทฺสทฺสทฺสทฺส
๑. สี่. ชฎามณฺฑลณฺจ ฯ ๒. สี่. สนฺตฺติกา ฯ

นาโหสิ ตสุมาเต อิช น คหิตา ฯ โปราณภูจกถาย ปน

ตมฺหา กปฺปา ปฏฺจาย สพฺพพุทฺเช ทสฺเสตฺถํ อิทํ วุตฺตํ

ตณฺหงฺกโร เมธงฺกโร	อโถปิ สรณงฺกโร
ทีปงฺกโร จ สมฺพุทฺโธ	โกณฺฑลฺโย ทวิปฺทตฺตโม ฯ
มงฺกโล จ สฺมโน จ	เรวโต โสภิตฺต มุนิ
อนมทสฺสี ปทุโม	นารโท ปทุมุตฺตโร ฯ
สุเมโธ จ สุชาโต จ	ปิยทสฺสี มหายโส
อตฺถทสฺสี ฌมฺมทสฺสี	สิทฺถตฺตโถ โลกนายโก ฯ
ติสฺโส สฺสฺโส จ สมฺพุทฺโธ	วิปฺสฺสี สิขิ เวสฺสภู
กกุสนฺโธ โกณฺคามโน	กสฺสโป จาปิ นายโก ฯ
เอเต อเหตุํ สมฺพุทฺธา	วितฺราคา สมหิตา
สตรฺสีว อฺปฺปนฺนา	มหาดมฺวินทนา
ชลิตฺวา อคฺคิกฺขนฺธาว	นิพฺพุตา เต สสาวกาติ (๑) ฯ

ตตฺถ ทีปงฺกรทสฺพลสฺส จ โกณฺฑลฺยทสฺพลสฺส จ อนฺตเร
 มหากปฺปानํ เอกํ อสงฺเขยฺยํ พุทฺธสฺสฺโย โลโก อโหสิ ฯ
 ตถา ภควโต โกณฺฑลฺยสฺส จ ภควโต มงฺกลสฺส จ อนฺตเร
 ตถา ภควโต โสภิตฺตสฺส จ ภควโต อนมทสฺสีสฺส จ อนฺตเร
 ตถา ภควโต นารทสฺส จ ภควโต ปทุมุตฺตรสฺส จ อนฺตเร ฯ
 วุตฺตญฺเหหํ พุทฺธวเส (๒)

๑. ชาตกฏฺจ. ๑/๘๐ ฯ ๒. พุ. จริยา. ๓๓/๒๓/๕๔๖ ฯ

*เล่มที่ 45 นิทานกถาวณณา หน้า 23

ทีปงกรสส ภควโต	โกณฑลลสส จ สตฺถุโน
เอเตสึ อนฺตฺรา กปฺปา	คณนาโต อสงฺขิยา ฯ
โกณฑลลสส อปฺเรน	มจฺจโล นาม นายโก
เตสมฺปิ อนฺตฺรา กปฺปา	คณนาโต อสงฺขิยา ฯ
โสภิตสส อปฺเรน	อโนมทสฺสี มหายโส
เตสมฺปิ อนฺตฺรา กปฺปา	คณนาโต อสงฺขิยา ฯ
นารทสส ภควโต	ปทุมุตฺตรสส สตฺถุโน
เตสมฺปิ อนฺตฺรา กปฺปา	คณนาโต อสงฺขิยาติ ฯ

เอวํ คณนาตีตตฺยา อสงฺเขยฺยตฺเตปิ จตฺตุ จานเนสุ
 มหากปฺปานิ คณนาตีกกเมเน จตฺโร จ อสงฺขิเยติ วุตฺติ น
 สงฺขยาวิเสเสนาติ เวทิตพฺพิ ฯ ยสฺมา ปน ปทุมุตฺตรทสพลสส
 จ สฺเมททสพลสส จ อนฺตเร ตีสกปฺปสทสฺทานิ สฺชาติทสพลสส
 จ ปิยทสฺสีทสพลสส จ อนฺตเร นวสตสทสฺสาธิกานํ กปฺปานิ
 สทฺฐิสทสฺทานิ ทฺวาตีตฺตฺตรานิ อญฺจ จ สตฺตานิ ฐมฺมทสฺสี-
 ทสพลสส จ สิทฺทตฺถทสพลสส จ อนฺตเร วิสตี กปฺปา
 สิทฺทตฺถทสพลสส จ ตีสทสพลสส จ อนฺตเร เอโก กปฺโป
 ภควโต วิปสฺสิสส จ ภควโต สิทฺธิสส จ อนฺตเร สทฺฐี
 กปฺปา ภควโต จ เวสสทฺฐสส ภควโต จ กกฺขนุสส อนฺตเร
 ตีส กปฺปา อิติ ปทุมุตฺตรทสพลสส อุปฺปนฺนกปฺปโต ปญฺจาย
 เหฏฺฐา เตสึ เตสึ พุทฺธานํ อุปฺปนฺนกปฺเปหิ อิมินา จ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 24

ภททกปเปน สทุธิ สตสหัสสมหากปปา เต สนุชาย วุคฺคิ
กปเป จ สตสหัสเสติ อิมสุมี ปนตเถ วิตุถาริยมาเน สพุพิ
พุทฺฐวสพาฬี อาหริตฺวา สัณเณตพุพิ โหติติ อติวิตุถาริรูกุส
มหานสฺส จิตฺตํ อนุรูกุขนฺดา น วิตุถาริมุห ๑ อตฺถิเกหิ
พุทฺฐวสโต (๑) กเหตุพุโพ ๑ โยปี เจตฺถ วตฺตพุโพ กถามคฺโค
โสปี อฏฺฐสาลินิยา ชมฺมสงฺกหาวณณนาย ชาตกฏฺฐกถาย จ
วตฺตตนเยเนว เวทิตพุโพ ๑

เอตฺถนฺตเรติ เอตฺถ อนฺตรสทฺโท

นทีตีเรสุ สณฺจานเน สภาสุ รติยาสุ จ
ชนา สงฺกมฺม มนฺเตนฺติ มลฺลจ ตลฺลจ กิมนฺตรนฺติ- (๒)

อาทิสฺส การเณ อาคโต ๑ อทฺทสา โข มํ ภนฺเต อณฺนตรา
อิตฺถิ วิชฺชนฺตริกาย ภาชนํ โชรฺวนฺตีติ (๓) อาทิสฺส ขเณ วิชฺช-
นิจฺจรรณกฺขเณติ อตฺถโ ๑ ยสฺสสนฺตรโต น สนฺติ โภปาติ (๔) อาทิสฺส
จิตฺเต ๑ อนฺตรรา จ คยํ อนฺตรรา จ โพรธินฺติอาทิสฺส วิวเร ๑

น อุปฺชฌายสฺส ภณฺมานสฺส อนฺตรนฺตรรา กถา โอปาเต-
ตพุพาติอาทิสฺส เวมฺชเณ ๑ อิธาปี เวมฺชเณเยว ทฏฺฐพุโพ ตสฺมา
เอตฺถสุมี อนฺตเร เวมฺชเณติ อตฺถโ ๑ อิทํ วุคฺคิ โหติ ยสุมี

๑. พุ. พุทฺธ. ๓๓/๑/๔๐๓ ๑ ๒. ส. ส. ๑๕/๓๘๑/๒๕๖ ๑

๓. ม. ม. ๑๓/๑๓๖/๑๘๑ ๑ ๔. พุ. อุ. ๒๕/๖๕/๑๐๑ ๑

๕. ม. มุ. ๑๒/๓๒๕/๓๒๘ ๑ วิ. มหา. ๔/๑๑/๑๔ ๑

๖. วิ. มหา. ๔/๘๑/๘๔ ๑

มหากปฺเป อุมหํ ภาควา สุเมธปณฺฑิตโต หุตฺวา ทีปงฺกรสุส
ภาควโต ปาทุมฺเล

มนุสฺสคตฺตํ ลิงฺคสมฺปตฺติ เหตุ สตุถารทสฺสนํ

ปพฺพชฺชา คณฺธสมฺปตฺติ อธิกาโร จ ฉนฺทตาดิ

เอวํ วุตฺเตหิ อภูสฺหิ องฺเคหิ สมฺนุนาคตํ มหาภินิหาริ อกาสิ ฯ
สมคตฺตีส ปารมฺมิโย ปวิจฺฉิ (๑) สมํทียิ สพฺเพปิ พุทฺธการเก ชมฺเม
สมฺปาเทตฺตํ อารภิ ยมฺหิ เจ ตสฺมี ภาทฺทกปฺเป สพฺพโส ปุริตปารมฺมิ
หุตฺวา อนฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฉมิ ฯ อิมํสํ ทฺวินฺนํ
มหากปฺปานํ อนฺตเร ยถาวุตฺตปริจฺเจเท กาลวิเสเสติ ฯ ถํ
ปเนตํ วิญฺญาตฺติ กปฺเป จ สตสฺสเส จตุโร จ อสงฺขิเยติ
อิทํ หิ มหากปฺปานํ ปริจฺเจทโต อปริจฺเจทโต จ สงฺขยาทสฺสนํ
สา โข ปนํยํ สงฺขยา สงฺเขยฺยสุส อาทิปริโยสานคฺคหณํ
วินา น สมฺภวตฺติ ยตฺถ โภธิสมฺภารามนารมฺโภ ยตฺถ จ
เต ปริโยสิตา ตทฺถยมฺปิ อวธิภาเวน เอตฺถนฺตเรติ เอตฺถ
อตฺถโต ทสฺสิตนฺตํ วิญฺญาตฺติ ฯ อวธิ จ ปนํยํ อภิวธิวเสน
เวทิตฺพุโพ น มรียาทวเสน อารมฺโภसानกปฺปานํ เอกเทเสน
อนฺโตคฺคตฺตา ฯ นนฺ จ นิปฺปเทเสน เตสํ อปริยาทานโต
อภิวธิ จ อธิ น สมฺภวตฺติ น อิทเมวํ ตเทกเทเสปิ
ตพฺโพหารโต ฯ โย หิ ตเทกเทสฺสโต กปฺโป โส นิปฺปเทสโต
๑. สํ. ปวิจฺฉิ ฯ

ปริยาทินโนติ ฯ

ย จริตํ สพุทฺธํ ตํ โพรธิปาจนนฺติ เอตฺถ จริตฺนฺติ จริยา
สมตฺตํสปรามิสฺสงฺคหา ทานสํลาทปิฎฺธิปฺตฺติ ฌาตฺตฺถจริยาโลกตฺถ-
จริยาพุทฺธตฺถจริยานํ ตทฺนฺโตคฺคตฺตา ฯ ตถา ยา จิมา อฏฺฐ
จริยา เสยฺยถิทํ ปณฺธิสมฺปนฺนํ จตฺตฺส อิริยาปถสฺ อิริยาปถ-
จริยา อินฺทฺริเยสฺ กุตฺตทฺวารานํ อชฺฌตฺติกายตเนสฺ आयตฺน-
จริยา อปฺปมาทวิหารินํ จตฺตฺส สติปฏฺฐาเนสฺ สติจริยา อธิ-
จิตฺตมฺนุยฺยตฺตานํ จตฺตฺส ฌาเนสฺ สมาริทธิยา พุทฺธิสมฺปนฺนํ
จตฺตฺส อริยสจฺเจสฺ ฌาณจริยา สมฺมา ปฏฺธิปนฺนํ จตฺตฺส
อริยมกฺเคสฺ มกฺกจริยา อธิคตฺผลานํ จตฺตฺส สามณฺณผลสฺ
ปฺตฺติจริยา ติณฺณํ พุทฺธานํ สพุทฺธสฺเตสฺ โลกตฺถจริยาติ ฯ ตตฺถ
ปเทสโต ทฺวินฺนํ โพรธิสฺตฺตานํ ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธสาวกานญจ
โลกตฺถจริยา ฯ มหาโพรธิสฺตฺตานํ ปน สมฺมาสมฺพุทฺธานญจ
นิปฺปเทสโต ฯ วุคฺตญฺเหตํ นิตฺเทเส (๒) จริยาติ อฏฺฐ จริยาโย
อิริยาปถจริยา आयตฺนจริยาติ วิคฺคาโร ฯ อธิมฺจฺจนฺโต สทฺธา
จฺรติ ปคฺคณฺหนฺโต วีริเยน จฺรติ อฺปปฏฺฐหนฺโต สติยา จฺรติ
อวิกฺขิปนฺโต สมารินา จฺรติ ปชานนฺโต ปญฺญาจฺรติ
วิชานนฺโต วิญฺญาเนน จฺรติ เอมฺปิ ปฏฺธิปนฺนสฺส กุสลา
ธมฺมา आयตฺนตีติ आयตฺนจริยาจฺรติ เอมฺปิ ปฏฺธิปนฺโน
๑. สฺยา. ปฏฺธิปฺตฺติจริยา ฯ สฺ. ปกฺติจริยา ฯ ๒. พ. จุพ. ๓๐/๖๖๓/๓๒๒ ฯ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 27

วิเสสมชิตจณตตี วิเสสจริยาย จรตตี ยา อีมา อปราปี อฏฺจ
จริยา วุตตา ตาสี สพฺพาสี ปารมิตาเสวว สโมโรโร
เวทิตฺตโพ ๑ เตน วุตฺตํ จริตฺตํ จริยา สมตฺตีสปารมิตฺตํ
ทานสึลาทิปฏฺิปปตฺตตี ๑ เหตุจริยาย เอว ปน อธิราชิปฺเปตตฺตา
มคฺคจริยาปตฺตจฺริยานํ (๑) อธิ อนวโรโร เวทิตฺตโพ ๑ เตน วุตฺตํ
สพฺพํ ตํ โพธิปาจนนฺตํ ๑

ตตฺถ สพฺพสพฺพโท สพฺพสพฺพํ อายตฺนสพฺพํ สกฺกายสพฺพํ
ปเทสสพฺพนฺตํ จตฺตํ อตฺเตสฺส ทิสฺสตี ๑ ตถา หิ สพฺเพ
ชฺมมา สพฺพากาเรน พุทฺธสฺส ภควโต ฅานมฺมุเข อาปาถมา-
กจณตตีอาทิสฺส (๒) สพฺพสพฺพสมฺมึ ๑ สพฺพํ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสามิ
ตํ สฺขณนํ ภิกฺขเว ภิกฺขเว สพฺพํ จกฺขุ เจว รุปา จ ๑เป ๑
มโน เจว ชฺมมา จาติ เอตฺถ อายตฺนสพฺพสมฺมึ (๓) ๑ สพฺพํ
สพฺพโต สลฺขานาตตีอาทิสฺส (๔) สกฺกายสพฺพสมฺมึ ๑ สพฺเพสมฺปิ
โว สาริปฺตฺตํ สฺภาสึตํ ปริยาเยนาตตีอาทิสฺส (๕) ปเทสสพฺพสมฺมึ ๑
อิธาปี ปเทสสพฺพสมฺมึ เอว เวทิตฺตโพ โพธิสมฺภารภูตสฺส
จริตฺตสฺส อธิปฺเปตตฺตา ๑

โพธิตตี รุกฺโขปี อริยมคฺโคปี นิพฺพานมฺปิ สพฺพญฺญต-

- # ๑. บ. จ. พ. ๓๐/๖๖๗/๓๒๒ ๑ บ. ป. ๓๑/๔๔๕/๓๒๕ ๑
- # ๒. บ. มหา. ๒๕/๗๒๗/๔๓๒ ๑ บ. จ. พ. ๓๐/๔๕๒/๒๓๘ ๑
- บ. ป. ๓๑/๖๖๕/๕๗๖ ๑ ค. ส. ส. พ. ๑๘/๒๔/๑๕ ๑
- # ๔. ม. ม. ๑๒/๑/๕ ๑ ๕. ม. ม. ๑๒/๓๘๒/๔๐๕ ๑

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 28

ณฺณามปิ ๑ โปธิรุกขมูเล ปจฺมาภิสมฺพุทฺโธติ (๑) จ อนุตรา จ
 คยฺอนุตรา จ โปธิฺนฺติ (๒) จ อากตฺฏฺจาเน พุชฺฌติ เอตฺถาติ
 รุกฺโข โปธิ ๑ โปธิ วุจฺจติ จตฺตุสฺ มกุเณสุ ณฺณนฺติ (๓) อากตฺฏฺจาเน
 จตฺตาริ อริยสจฺจานิ พุชฺฌติ เอตฺนาติ อริยมกุโ โปธิ ๑
 ปตฺวาน โปธิ ๑ มตฺ อสงฺขตฺนฺติ อากตฺฏฺจาเน พุชฺฌติ เอตฺสฺมี
 นิमितฺตฺกฺเตติ นิพฺพานํ โปธิ ๑ ปปฺโปติ โปธิ ๑ วรรณิเมธฺโสติ (๔)
 อากตฺฏฺจาเน สพฺเพ ธรรมเม สพฺพากาเรน พุชฺฌติ เอตฺนาติ
 สพฺพณฺณตฺตณฺณํ โปธิ ๑ อิธาปี สพฺพณฺณตฺตณฺณํ อธิปฺเปติ ๑
 อรหตฺตมกฺกสพฺพณฺณตฺตณฺณานิ วา อิธ โปธิติ เวทิตฺพฺพานิ ๑
 มหาโปธิยา อธิปฺเปตฺตฺตา ภควโต ๑ อาสวกฺขยณฺณปทฺฏฺจํ
 หิ สพฺพณฺณตฺตณฺณํ สพฺพณฺณตฺตณฺณปทฺฏฺจํ อาสวกฺขย-
 ณฺณํ มหาโปธิติ วุจฺจติ ๑ เอตฺถายฺ สงฺเขปฺตฺโต ยถาวุตฺตกาล-
 ปริจฺเฉเท ยํ มม ทานสีลาทีปฺปฏิปตฺติสงฺขาตํ จริตํ ตํ สพฺพํ
 อนนฺวเสสํ มหาโปธิยา ปาจนํ สาธกํ นิพฺพตฺตกนฺติ ๑ เอตฺน
 โปธิสมฺภารานํ นิรฺนตฺตรภาวนํ ทสฺเสติ ๑ อถ วา สพฺพนฺติ
 เอตฺถนฺตเร ยถาวุตฺตกาลปริจฺเฉเท ยํ จริตํ ตํ สพฺพํ สกถเมว
 อนนฺวเสสํ โปธิสมฺภารณฺตเมว ๑ เอตฺน สพฺพสมฺภารภาวนํ
 ทสฺเสติ ๑

จตฺตฺโส หิ โปธิสมฺภารเสสุ ภาวนา สพฺพสมฺภารภาวนา

- # ๑. วิ. มหา. ๔/๑/๑ ๑ พุ. อุ. ๒๕/๓๘/๓๓ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๓๕/๓๒๘ ๑
- วิ. มหา. ๔/๑๑/๑๔ ๑ ๓. พุ. ฐพ. ๓๐/๖๖๓/๓๒๑ ๑
- # ๔. ที. ปา. ๑๑/๑๔๓/๑๓๓ ๑

นิรนุตรภาวนา จิรกาลภาวนา สกุกจภาวนา จาติฯ ตาสู
กปเป จ สตสหัสเส จตุโร จ อสงฺขิเยติ อิมินา จิรกาล-
ภาวนา วุตฺตา โย เจตฺถ อจฺจนฺตสฺโยโค เตน ปจฺเม อตฺถ-
วิกปเป สพฺพคฺคหณฺน จ นิรนุตรภาวนา ทฺติเย อตฺถวิกปเป
สพฺพ จริตฺตฺติ อิมินา สพฺพสมฺภารภาวนา โพธิปาจนฺตฺติ
อิมินา สกุกจภาวนา วุตฺตา โหติ ยถา ตํ จริตฺตํ สมฺมา-
สมฺโพธิ ปาเจติ เอวํกฺตภาวทีปนโต ฯ ตถา หิ ตํ โพธิ-
ปาจนฺตฺติ วตฺตพฺพตฺตํ อรหติ น อณฺณถาติ ฯ กถํ ปเนตฺถ
โพธิจริยาย นิรนุตรภาโว เวทิตพฺโพ ยถิ จิตฺตนิรนุตรตาย
ตํ น ยฺชฺชติ น หิ มหาโพธิสฺตฺตํ มหาภินิหารโต อุกฺขํ
โพธิสมฺภารสมฺภรณจิตฺตโต อณฺณํ จิตฺตํ นปฺปวตฺตตีติ สกุกา
วตฺตํ ฯ อถ กิริยมยจิตฺตปฺปวตฺตี สนฺชาย วุจฺเจยฺย เอวมฺปี
น ยฺชฺชติ น หิ สพฺพานิ เตสํ กิริยมยจิตฺตานิ โพธิ-
สมฺภารสมฺภรณวเสเนว ปวตฺตฺตฺติ เอเตเนว ปโยคนิรนุตรตาปี
ปฏิกฺขิตฺตาคิ ทฺกฺจพฺพา ฯ ชาตินิรนุตรตาย ปน นิรนุตรภาวนา
เวทิตพฺพา ฯ ยสฺสํ หิ ชาติยํ มหาโพธิสฺตฺเตน มหาปณฺธานํ
นิพฺพตฺตฺตํ ตโต ปญฺจาย ยาว จริมตฺตภาวา น สานาม
ชาติ อุปลพฺภติ ยา สพฺเพน สพฺพํ โพธิสมฺภารสมฺภตา น
สียา อนฺตมโส ทานปารมมตฺตํ อุปาทาย ฯ อยฺยหิ นียติ-
ปตฺถิตานํ โพธิสฺตฺตํ รมฺมตา ยาว จ เต กมฺมาทีสุ
วสีภาวํ ปาปฺปนฺตฺติ ตาว สปฺปเทสมฺปี สมฺภารesu ปโยคมา-

ปชชนติฯ ยทา ปน สพฺพโส กมฺมาทีสุ วสีภาวปฺปตฺตา
โหนติ อถ ตโต ปฏฺจาย นิปฺปเทสโต เอว โปธิสมฺภาราสุ สมินฺ
สาคจฺจกิริยา จ สมฺปชฺชติฯ สกฺกจฺจการิตา ปน สพฺพกาลิ
โหติ เอว เยน เยน โปธิสฺตฺตานํ ตตฺถ ตตฺถ ยถาธิปฺปายิ
สมิขฺฉนํ สมฺปชฺชตีติฯ เอวเมตาย คากาย โปธิสมฺภาราสุ
สพฺพสมฺภาราภาวนา จิรกาลภาวนา นินฺนตฺตราภาวนา สกฺกจฺจ-
ภาวนา จาติ จตฺสฺโสปี ภาวนา ปกาสิตาติ เวทิตพฺพาฯ

ตตฺร ยสฺมา โปธิสฺตฺตจฺริตํ โปธิสมฺภารา โปธิจิริยา
อคุคฺยานํ ปารมิโยติ อตฺถโต เอกํ พุคฺคชนเมว นานํ ยสฺมา
จ ปฺรโต วิภาเคน วกฺขมานานํ ทานปารมิอาทีนํ จริตฺนติ
อิทํ อวิเสสวณํ ตสฺมา สพฺพโปธิสมฺภาราสุ โกสลฺลชนนตฺถิ
ปารมิโย อิธ สํวณฺเณตพฺพาฯ ตา ปฺรโต ปกิณฺณกถายิ
สพฺพากาเรน สํวณฺณยิสฺสามฯ

อิติ ภควา อตฺตโน โปธิสฺตฺตญฺมิมิ จริตํ อารมฺภโต
ปฏฺจาย ยาว ปรีโยसानา มหาโปธิยา ปรีปาจนเมวาคิ
อวิเสสโต ทสฺเสตฺวา อิทานิ ตสฺส ปรมุคฺกํสคฺมเนน อติสยโต
โปธิปรีปาจนภาวํ ทสฺเสตฺถุ อิมสฺมี ภทฺทกปฺเป กติปฺยา
ปฺพพฺจิริยา วิภาคโต วิภาเวนฺโต อตีตกปฺเปติอาทิมาหฯ

ตตฺถ อตีตกปฺเปติ อิโต ปรีเม ปรีมตฺเร วา สพฺพสฺมี
อติคฺกนฺเต ยถาวตฺตปรีจฺเจเท มหากปฺเป กปฺปานํ สตฺสทฺสสาธิเกสุ

*เล่มที่ 45 นิตานกถาวณณา หน้า 31

จตุส อสงฺเขยเยสุติ อตุโธ ๑ จริตฺนฺติ จิณฺณํ ทานาทิปฺภู-
ปตฺตี ๑ ฌปยิตฺวาติ มุญฺจิตฺวา อกฺคเหตุวา อวตฺวาติ อตุโธ ๑
ภวาทเวติ ภเว จ อภเว จ อิติภวาทเวติ (๑) เอตฺถ
หิ วุฑฺฒิหาริโย ภวาทเวติ วุฑฺฒา ๑ อิติ ภวาทเวติ
วีตฺวาติ (๒) เอตฺถ สมฺปตฺติวิปตฺติวุฑฺฒิหาริยานิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส-
ปาปานิ ภวาทเวติ อธิปฺเปตานิ ๑ อิติภวาทเวติ วา ภิกฺขเว
ภิกฺขุโน ตณฺหา อูปฺปชฺชมานา อูปฺปชฺชตีติ (๓) เอตฺถ ปน ปณฺธิ-
ปณฺธิตฺต-
สมฺปตฺติภเวสุ ปณฺธิตฺต-
ตฺต-
มหนฺเต จ ภวสฺมินฺติ วุฑฺฒํ โหติ ๑ อิมฺมฺหิ กปฺเปติ อิมฺมฺหิ
ภทฺทกปฺเป ๑ ปวฺกฺขิสฺสนฺติ กถยิสฺสํ ๑ สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส-
สวเน นิโยเชติ ๑ เมติ มม สฺนฺติเก มม ภาสฺโตติ อตุโธ ๑

นิตานกถา นิฎฺฐิตา ๑

๑. ที. ส. ๘/๑๕/๑๐ ๑ ๒. พ. อ. ๒๕/๖๕/๑๐๑ ๑

๓. อ. จ. ๒๑/๘/๑๒ ๑ พ. อ. ๒๕/๕๒๘/๓๑๓ ๑

อภิตฺติวคฺควรรณนา

อภิตฺติจริยาวณฺณนา

อถ (๑) ภควา อายสุมโต สาริปุตฺตตฺถเณรสุส สเทวมนฺุสฺสาย
จ ปรีสาย อตฺตโน ปุพฺพจริยาย สวเน อุตฺตาสํ ชเนตฺวา
อิทานิ ตํ ปุพฺพจริตํ ภาวนตฺรปฏิจฺจนฺนํ หตฺถตฺเต อามลกํ
วีย ปจฺจกฺขํ กโรนฺุโต

ยทา อํ พุทฺหารณฺเณ สุณฺเณ วิปिनกานเน
อชฺโฆคฺคาเหตุวาทิ วิหฺรามิ อภิตฺติ นาม ตาปโสติ

อาทิมาย ๕

ตตฺถ ยทาติ ยสฺมี กาลเ พุทฺหารณฺเณติ มหาอรณฺเณ
อรณฺณานิยํ มหนฺเต วเนติ อตฺโถ ๕ สุณฺเณติ ชนวิวิตฺเต ๕
วิปिनกานเนติ วิปินญฺเต กานเน ปททฺวเยนาปี ตสฺส อรณฺณสุส
คหฺนภาวเมว ทีเปติ สพฺพเมตํ การทีปํ สนฺุชาย วุตฺตํ ๕
อชฺโฆคฺคาเหตุวาทิ อนุปฺวิสิตฺวา ๕ วิหฺรามิติ ทิพฺพพุทฺหมอริย-
อาเนญชฺวิหาเรหิ สมฺบุปฺปาทิตฺตฺวิเสเสน อิริยาปถวิหาเรน สรริร-
ทฺกขํ วิจฺฉินฺุทิตฺวา หฺรามิ อตฺตภาวํ ปวตฺเตมิ ๕ อภิตฺติ นาม
ตาปโสติ เอวํนามโก ตาปโส หุตฺวา ยทา อํ ตสฺมี อรณฺเณ
วิหฺรามิติ อตฺโถ ๕ สตฺถา ตทา อตฺตโน อภิตฺติตาปสฺภาวํ

๑. ม. เอว ๕

*เล่มที่ 45 อภิตติจริยาวรรณนา หน้า 33

ธมมเสนาปติสฺส วทติ ฯ ตตฺตรายํ อานุப்புพิกถา (๑)

อตีเต กิร อิมสฺมีเยว ภทฺทกปฺเป พาราณสียํ พุรหฺมทตฺเต
นาม ราชนิรชฺชํ กาเรนฺเต โปธิสฺสโต อสฺตีโกฏฺวิทวสฺส
พุราหฺมณฺมหาสาตสฺส กุเล นิพฺพตฺติ อภิตฺตีติสฺส นามํ
กรีสฺสุ ฯ ตสฺส ปทสา คมนกาเล ภคินีปี ชายิ (๒) ยสวตฺตีติสฺสา
นามํ กรีสฺสุ ฯ โส โสฬสวสฺสกาเล ตกฺกสิลฺลํ คนฺตุวา สพฺพ-
สิปฺปานิ อุกฺคเหตฺวา ปจฺจาคมาสิ ฯ อถสฺส มาตาปีตโร
กาลมกฺกํ ฯ โส เตลฺลํ เปตฺกิจฺจานิ กาเรตฺวา กติปฺยทิวสาติกฺกเมน
รตนาวโลกนํ आयุตฺตกปฺริเสหิ การยมาโน เอตฺตํ มตฺตํ
เอตฺตํ เปตฺตํ เอตฺตํ ปีตามหนฺติ สุตฺวา ลํวิคฺคฺมานโส
หุตฺวา อิหํ ฌนเมว ปญฺญาติ น ฌนสฺส ลํหารกา
สพฺเพ อิมํ ฌนํ ปหาเยว คตา อิหํ ปน ฌนํ (๓) อาทาย
คมิสฺสามิติ ราชานํ อาปฺจฺจนิคฺคา เภรี จราเปสิ ฌเนน
อตฺถิกา อภิตฺตีปณฺฑิตสฺส เกหํ อากจฺจนฺตฺติ (๔) ฯ

โส สุตฺตานิ มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ฌเน อชฺยมาเน
กีเม อิมาย ฌนกีพาย อตฺถิกา คณฺหิสฺสนฺตฺติ นิเวสนทวารํ
วิวิทฺวา หิรณฺยสฺวณฺณาทิกฺริเต สารคพฺเพ วิวราเปตฺวา
ทินฺนํเยว หรณฺตฺติ เกหํ ปหาเยว ฌาตีปฺริวณฺณสฺส ปรีเทวนตฺส
๑. สี่. อานุப்புพิกถา ฯ ม. อานุப்புพิกถา ฯ ๒. กตฺถจิ. นิพฺพตฺตา ฯ
๓. ม. นํ ฯ ๔. กตฺถจิ. คจฺจนฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ 45 นิทานกถาวณณา หน้า 34

ภคินี คเหตฺวา พาราณสีโต นิกฺขมิตฺวา นที อุตฺตริตฺวา เทว
ตีณิ โยชนานิ คนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา รมณฺีเย ภูมิภาเค
ปณฺณสาถํ กริตฺวา วสตี ฯ เยน ปน ทฺวารเรน ตทา
นิกฺขมิ ตํ อกิตฺติทฺวารํ นาม ชาตํ ฯ เยน ติตฺถเณน นที
โอดีณฺโณ ตํ อกิตฺติติตฺถํ นาม ชาตํ ฯ ตสฺส ปพฺพชิตภาวํ
สุตฺวา พหู มนุสฺสา คามนิกมราชชานิวาสีโน ตสฺส กุณฺเหหิ
อากทฺุณฺนิยมานททยา อนุปฺพชิสฺสุ ฯ มหาปริวโร อโหสิ ฯ
มหาลาภสฺกกาโร นิพฺพตฺติ พุทฺธปฺปาโท วिय อโหสิ ฯ อถ
มหาสตุโต อยํ ลาภสฺกกาโร มหา ปริวโรปิ มหนฺโต
กายวิเวกมตฺตมปิ อิธ น ลภติ มยา เอกากิณา วิหริตุํ
วภูฏตีติ จินฺเตตฺวา ปรมปฺปิจฺจภาวโต วิเวกนินฺนตาย จ กสฺสจि
อชานาเปตฺวา (๑) เอกโกว นิกฺขมิตฺวา อนุปฺพเพน ทมิพรภูจํ
ปตฺวา กาวีรปฺภุณฺณสมิเป อุตฺถยานเ วิหรนฺโต ฌานาภิญญาโย
นิพฺพตฺเตสิ ฯ ตตฺราปีสฺส มหาลาภสฺกกาโร อุปฺปชฺชิ ฯ โส
ตํ ชิกฺขจฺจนฺโต ฉทฺเทตฺวา อากาเสน คนฺตฺวา การทีเป
โอดีริ ฯ ตทา การทีโป อหิทีโป นาม ฯ โส ตตฺถ มหนฺตํ
การรูกฺขํ อุปฺนิสฺสาย ปณฺณสาถํ มาเปตฺวา วาสํ กปฺเปสิ ฯ
อปฺปิจฺจตาย ปน กตฺถจิ อคนฺตฺวา ตสฺส รูกฺขสฺส ผลกาเล
ผลานิ ขาทนฺโต ผลे อสตี ปตฺตานิ อุทกสิตฺตานิ ขาทนฺโต
๑. กตฺถจิ. อนาโรเจตฺวา ฯ

ฉานสมาปตตีหิ วัตินาเมสิ ฯ

ตสฺส สีสเตเชน สกุกสฺส ปณฺฑุกมฺพลสึลาสนํ อุณฺหการี
ทสฺเสสิ ฯ สกุกโก โโก นฺุ โข มํ อิมฺมหา จานา จาเวตุกาโมติ
อาวชฺเชนฺุโต ปณฺฑิตํ ทิสฺวา กิมตฺถํ นฺุ โข อัยฺ ตาปโส
เอวํ ทุกฺกรํ ตปํ จรติ สกุกตฺตํ นฺุ โข ปตฺถเถติ อุทาหุ
อณฺฺณํ วิมฺลิสฺสามิ นํ ฯ อัยฺ หิ สุวิสุทฺธกายวจิมโนสมาจาโร
ชีวิเต นิรเปกฺโข อุทกสิตฺตานิ การปตฺตานิ ขาทติ สเจ สกุกตฺตํ
ปตฺถเถติ อตฺตโน สิตฺตานิ การปตฺตานิ มยฺหํ ทสฺสติ โน
เจ น ทสฺสตีติ พฺราหฺมณวณฺเณน ตสฺส สนฺติกํ อคฺมาสิ ฯ
โพธิสฺสโตปิ การปตฺตานิ เสเตควา สีสตีฏฺฏตานิ ขาทิสฺสามิติ
ปณฺเณสาลทฺวารเ นิสฺสีทิ ฯ อตฺสฺส ปฺรโต สกุกโก พฺราหฺมณ-
รฺูเปน ภิกฺขาย อตฺถิโก หุตฺวา อฏฺฐาสิ ฯ มหาสฺสโต ตํ
ทิสฺวา ลาภา วต เม สฺลทฺธํ วต เม จิสฺสํ วต เม
ยาจโก ทิฏฺฐิจฺฉติ โสมนสฺสปฺปตฺโต หุตฺวา อชฺช มม มโนรํ
มตฺถกํ ปาเปตฺวา ทานํ ทสฺสามิติ ปกฺกภาชเนเนว อาทาย
คนฺุตฺวา ทานปารมี อาวชฺเชตฺวา อตฺตโน อเสเสตฺวาเว ตสฺส
ภิกฺขาภาชเน ปกฺกขิปี ฯ สกุกโก ตํ คเหตฺวา โถกํ คนฺุตฺวา
อนฺุตรธาเย ฯ มหาสฺสโตปิ ตสฺส ทตฺวา ปฺน ปรีเยฏฺฐี
อนาปชฺชิตฺวา เตเนว ปิติสฺสฺเชน วัตินาเมสิ ฯ

ทฺุคฺยทิวเส ปน การปตฺตานิ ปจิตฺวา หิโย ทกฺขิณฺเอยฺ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควรรณนา หน้า 36

อลภี อชฺช นฺ โข กถนฺติ ปณฺณสาลทฺวารเ นิสีทึ ฯ สกฺโกปิ
 ตเถว อากมิ ฯ มหาสตุโต ปุณฺปิ ตเถว ทตฺวา วิดีนาเมสิ ฯ
 ตติยทิวเส จ ตเถว ทตฺวา อโห วัต เม ลาภา พหุ
 วัต ปุณฺณํ ปสวามิ สจําหํ ทกฺขิณฺณยฺยํ ลเกยฺยํ เอวเมว มาสมฺปิ
 เทวมาสมฺปิ ทานํ ทเทยฺยนฺติ จินฺนเตสิ ฯ ตีสฺสุปี ทิวเสสุ เตน
 ทานน น ลากสฺกการสิโลกํ น จกฺกวตฺตติสมฺปตฺตี น
 สกฺกสมฺปตฺตี น พุรหฺมสมฺปตฺตี น สวากโโพธิ น ปจฺเจกโโพธิ
 ปตฺถेमมิ อปิ จ อิทํ เม ทานํ สพฺพพญฺตญฺจณฺณสฺส ปจฺจโย
 โหตุตฺติ ยถาธิการิ จิตฺตํ จเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ตทา มํ ตปเตเชน	สนฺตตฺโต ติทิวาภิกฺกุ
ธารนฺโต พุราหฺมณฺณณฺ	ภิกฺขาย มํ อูปากมิ ฯ
ปวนา อากตํ ปณฺณํ	อเตลลจ อโลณิกํ
มม ทฺวารเ จิตํ ทิสฺวา	สกฺกฺภาเห น อากิริ ฯ
ตสฺส ทตฺวานหํ ปณฺณํ	นิกฺขชิตฺวาน ภาชนํ
ปุเนสนํ ชหิตฺวาน	ปาวิสิ ปณฺณสาลกํ ฯ
ทฺติยมฺปิ ตติยมฺปิ	อูปคฺจฺจฺนิ มนฺนตฺกํ
อกมฺปิโต อโนลฺลโค	เอวเมวมาทาสหํ ฯ
น เม ตปฺปจฺจา อตฺถิ	สริรฺสฺมี วิวณฺณยฺยํ
ปีติสฺเชน รติยา	วีดีนาเมมิ ตํ ทิวํ ฯ
ยทิ มาสมฺปิ เทวมาสิ	ทกฺขิณฺณยฺยํ วริ ลเก
อกมฺปิโต อโนลฺลโน	ทเทยฺยํ ทานมฺตฺตมํ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตติจริยาวณณา หน้า 37

น ตสฺส ทานํ ททมาโน ยสึ ลากณจ ปตฺถยึ
สพฺพณฺณุตฺตํ ปตฺถยาโน ตานิ กมฺมานิ อจฺรินฺติ ฯ

ตตฺถ ตทาติ ยทา อหิ อภิตฺตินามโก ตาปโธ หุตฺวา
ตสฺมี ทีเป การารณฺเณ วิหฺรามิ ตทา ฯ มนฺติ มม ฯ
ตปเตชนาติ สีลปารมิตานุภาเวน สีลํ หิ ทุจฺจริตสงฺกิเลสฺส
ตปนโธ ตโปติ วุจฺจติ เนกขมฺมวีริยปารมิตานุภาเวน วา ฯ
ตาปี หิ ตณฺหาสงฺกิเลสฺส โกสขฺขสฺส จ ตปนโธ ตโปติ ฯ
วุจฺจติ อุกกัสมฺตา จ ตา โพธิสฺตตฺส อิมสฺมี อตฺตภาเวติ ฯ
ขนฺติสัวรสฺส จาปี ปรมุกกัสมนโธ ขนฺติปารมิตานุภาเวนาคีปี
วตฺตํ วฏฺฏเตว ฯ ขนฺติ ปรมํ ตโปติ (๑) หิ วุจฺจติ ฯ สนฺตตฺโตติ
ยถาวุจฺจตฺตณฺณานุภาวชนิเตน ฌมฺมตาสิทุเชน ปณฺฑิตฺตมฺพลสิลาสนสฺส
อุนฺหาการเณ สนฺตาปีโธ ฯ ติทิวาภิกฺขุติ เทวโลกาธิปติ สกฺโกติ
อตฺถโธ ฯ ปณฺณสาลาย สมิเป คหิตมฺปิ การปณฺณํ ปณฺณสาลาย
อรณฺณมชฺฌคตฺตตา ปวฺนา อากตฺตนิ วุจฺจติ ฯ

อเตลลฺยจ อโลณิกนฺติ เทยฺยฌมฺมสฺส อนุพารภาเวปี
อชฺฌาสยสมฺปตฺติยา ทานฌมฺมสฺส มหาชฺติกาภาวํ ทสฺเสตฺถุ
วุจฺจติ ฯ มม ทฺวาเรติ มยฺหิ ปณฺณสาลาย ทฺวาเร ฯ สกฺกาเหน
อจฺรินฺติ อิมินา อตฺตโน กิณฺจปี อเสเสตฺวา ทินฺนภาวํ
ทสฺเสติ ฯ

ปูเนสนํ ชหิตฺวานาติ เอกทิวสํ ทฺวิกฺขตฺตํ ฌาเสสนํ

๑. ที. มหา. ๑๐/๕๔/๕๓) ฯ พุ. ๕. ๒๕/๒๔/๔๐ ฯ

น สลเลขนติ จินเตตวา ทานปีติยา ติตโต วย หุตวา ตสมึ
ทิวเส ปูน อาหารปริเยฐี อกตวา ฯ

อกมปิโตติ สุตรวิกขมภิตตตวา มจุนริเยน อจลโต
ทานชฎาสยโต จณมตตมปิ อการโต ฯ อโนลคโคติ โลกวเสน
อิสกมปิ อลคโค ฯ ตติยมปีติ ปิสทุเทน ทุตติยมปีติ อิม
สมปิณเฑติ ฯ เอวเมวมทาสหนติ ยถา ปจม เอวเมว ทุตติยมปี
ตติยมปี อทาสี อหฺ ฯ

น เม ตปฺปจยชาติ คากาย วุตตเมวตถํ ปากภู
กโรติ ฯ ตตถ ตปฺปจยชาติ ทานปจยยา ตีสู ทิวเสสุ
ฉินฺนาหารตาย สรริสฺมึ เยน เวณฺณเยน ภวิตพฺพํ ตมปิ
สรริสฺมึ วิวณฺณิยํ ทานปจยยาเยว นตฺถิ ฯ กสฺมา ฯ
ทานวิสเยน ปีติสฺเชน ทานวิสยาย เอว จ รติยา ฯ วิดีนาเมมิ
ตํ ทิวนฺติ ตํ สกฺลํ ติมตฺตทิวสํ วิดีนาเมมิ ฯ น เกวลญจ
ตีณิ เอว ทิวสานิ อถ โข มาสทวิมาสมตตมปิ กาลิ เอวเมว
ทาคู ปโหมิติ ทสฺเสตฺถุ ยถิ มาสมปีติอาทิ วุตฺตํ ฯ อโนลีนฺติ
อลีนจิตฺโต ทานเ อสงฺกจิตฺตจิตฺโตติ อตฺถิ ฯ

ตสฺสาติ พุราหฺมณฺรูเปณ อากตสฺส สกฺกสฺส ฯ ยสนฺติ
กิตฺตี ปริวารสมปฺตตี วา ฯ ลากญจาทิ เทวมฺนุสฺเสสุ จกฺกวตฺติ-
อาทิภาเวน ลทฺฐพฺพํ ลากิ วาน ปตฺถยิ ฯ อถ โข
สพฺพณฺณตฺถิ สมฺมาสมฺโพธิ ปตฺถยาโน อากฺขมาโน ตานิ ตีสู

*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควณฺณา หน้า 39

ทิวเสสฺ อเนกวาริ อูปฺปนฺนานิ ทานมยานิ ปุณฺณกมฺมานิ
ทานสฺส วา ปริวารภูตานิ กายสฺสจริตาทินิ ปุณฺณกมฺมานิ
อาจริ อกาสินฺติ ฯ

อิติ ภควา ตสฺมี อุตฺตภาเว อุตฺตโน สฺสทฺทกัรฺ ปุณฺณ-
จริตมตฺตเมว อิธ มหาเถรสฺส ปกาเสสิ ฯ ชาตกเทศนายิ ปน
จตุตฺตทิวเส สกฺกสฺส อูปฺสงฺกมิตฺวา โภชิสตฺตสฺส อชฺฌาสมย-
ชานนํ วเรน อูปฺนิมนฺตนา โภชิสตฺตสฺส วรสมฺปฺภิจฺจนตีเสน
ธมฺมเทศนา เทยฺยธมฺมทกฺขิณฺเอยฺยานิ ปฺน สกฺกสฺส อนาคมนสฺส
จ อากงฺขมานตา จ ปกาสิตา ฯ วุตฺตญฺเฬหตี

อภิตฺตี ทิสฺวาน สมฺมนตี	สกฺโก ภูตปตี พฺรวิ
กี ปตฺถยิ มหาพฺรเหม	เอ โก สมฺมสิ ฌมฺมนิ ฯ
ทฺกฺโข ปฺนพฺภโว สกฺก (๑)	สริรสฺส จ เกทนํ
สมฺโหมมฺรณํ ทฺกฺขิ	ตสฺมา สมฺมามี วาสว ฯ
เอตสฺมี เต สฺลปีเต	ปติรูเป สฺภาสิตे
วาริ กสฺสป เต ทมฺมิ	ยิ กิลฺยจิ มนฺสิจฺจลฺสิ ฯ
วรณฺเจ เม อโท สกฺก	สพฺพภูตานิ สฺสร
เยน ปฺตฺเต จ ทาเร จ	ชนฺธณฺถิ ปิยานิ จ
ลทฺธา นราน ตปฺปนฺติ	โส โลโก น มยิ วเส ฯ
เอตสฺมี เตสฺ ลปีเต ฯเปฯ	ยงฺกิลฺยจิ มนฺสิจฺจลฺสิ ฯ

๑. กตฺถจิ. นาม ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควณณา หน้า 40

วรรณเจ เม อโท สกุก	สพฺพภูตานิสมุสฺสร'
เขตต์ วัตถุ หิรณฺณณจ	ควาสลั ทาสโปริส'
เยน ชาเตน ชียนฺติ	ส โทโส น มยิ วเส ฯ
เอตสฺมี ฯเปฯ	มนสิจฺฉสิ ฯ
วรรณเจ เม อโท สกุก	สพฺพภูตานิสมุสฺสร
พาลั น ปสฺเส น สุณ	น จ พาเลน ลัวเส
พาเลนลฺลาปสลฺลาป'	น กเร น จ โรจเย ฯ
กี นฺ เต อกริ พาลो	วท กสฺสป การณ'
เกน กสฺสป พาลสฺส	ทสฺสนํ นากิกฺขสิ ฯ
อนนํ นยติ ทุมเมโธ	อชฺฐรายํ นิยุชฺติ
ทุนฺนโย เสยฺยโส โหติ	สมฺมา วุตฺโต ปกฺกฺปติ
วินยํ โส น ชานาติ	สาธฺมฺมํ อทสฺสนํ ฯ
เอตสฺมี ฯเปฯ	มนสิจฺฉสิ ฯ
วรรณเจ เม อโท สกุก	สพฺพภูตานิสมุสฺสร
ธีริ ปสฺเส สุณ ธีริ	ธีเรน สห ลัวเส
ธีเรนลฺลาปสลฺลาป'	ตํ กเร ตํ จ โรจเย ฯ
กี นฺ เต อกริ ธีโร	วท กสฺสป การณ'
เกน กสฺสป ธีรสฺส	ทสฺสนํ อภิกฺขสิ ฯ
นยํ นยติ เมธาวิ	อชฺฐรายํ น ยุชฺติ
สุนโย เสยฺยโส โหติ	สมฺมา วุตฺโต น กฺกฺปติ
วินยํ โส ปชานาติ	สาธฺมฺมํ เตน สมามโ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตติจริยาวรรณนา หน้า 41

เอตสฺมี ฯเปฯ	มนสิจฺฉลฺลี ฯ
วรณฺเจ เม อโท สกฺก	สพฺพภูตฺตานมิสฺสร
ตโธ รตฺยา วิวสาเน	สุริยฺคุมฺมํ ปติ
ทิพฺพา ภฺกฺขา ปาตุภเวยฺยํ	สีลวณฺโธ จ ยาจกา ฯ
ททโธ เม น จีเยถ	ทตฺวา นานฺตเปยฺยหํ
ททํ จิตฺตํ ปสาเทยฺยํ	เอตํ สกฺก วรํ วเร ฯ
เอตสฺมี ฯเปฯ	มนสิจฺฉลฺลี ฯ
วรณฺเจ เม อโท สกฺก	สพฺพภูตฺตานมิสฺสร
น มํ ปฺน อฺเปยฺยาสี	เอตํ สกฺก วรํ วเร ฯ
พฺหุหิ วตจฺริยาหิ	นรา จ อถ นาริโย
ทสฺสนํ อภิกงฺขณฺติ	กี นฺ เม ทสฺสเน ภยํ ฯ
ตํ ตาทิสํ เทวณฺณํ	สพฺพกามสมิทฺธิณํ
ทิสฺวา ตโป ปมชฺเชยฺยํ	เอตํ เต ทสฺสเน ภยณฺติ (๑) ฯ

อถ สกฺโก สาธุ ฆนฺเต น เต อโธ ปฏฺจาย
 สนฺตีกํ อากมิสฺสามิตีตํ อภิวาทตฺวา ปกฺกามิ ฯ มหาสคฺโต
 ยาวชีวํ ตตฺถเวว วสนฺโธ อายุปริโยसानเน พุรหุมนโลเก นิพฺพตฺติ ฯ
 อนฺรุทฺตฺเถโร ตทา สกฺโก อโหสิ ฯ โลกนาโถ อภิตฺติ-
 ปณฺฑิโต ฯ

ตสฺส มหาภินิกฺขมฺนสทิสํ นิกฺขนฺตตฺตา เนกฺขมฺมปารมี ฯ
 สุวิสุทฺธสีลาจฺรตฺยา สีลปารมี ฯ กามวิตกฺกาทีนํ สุกฺกุ

๑. พุ. ชา. ๒๓/๑๘๒๕/๓๕๖ ฯ

วิภขมฺภิตตฺตา วีรียปารมี ฯ ขนฺติสัวรสุส ปรมกุกัสมนโต
ขนฺติปารมี ฯ ปฏฺญานารูปํ ปฏฺธิปตฺติยา สจฺจปารมี ฯ สพฺพตฺถ
อจฺลสมาทานาธิฏฺฐานเนน อธิฏฺฐานปารมี ฯ สพฺพสฺสฺสฺสฺส หิตฺชฌา-
สเยน เมตฺตฺตาปารมี ฯ สตฺต
ปฏฺธิปตฺติยา อุกฺเขขาปารมี ฯ ตาสํ อุกฺการานุกฺการเ ชมฺเม ชานิตฺวา
อนุกฺการเ ชมฺเม ปหาย อุกฺการชฺมเมสุ ปวตฺตาปนปฺเรจฺรา
สหฺชาตา จ อฺปายโกสฺสฺลลฺก
ปฺลฺยฺวา
ปฺลฺยฺวาปารมีติ อิมายี ทส ปารมีโย ลพฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก

ทานชฺฌาสยสฺส ปน อติอุพฺพารภาเวน ทานมฺมุขเนน เทสนา
ปวตฺตา ฯ ตสฺมา สพฺพตฺถ สาทิกา (๑) มหากรฺรณา เทวปี
ปฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺยฺลฺย
สจฺจ
พฺพทฺต
พฺพทฺต
อโลภชฺฌาสยาทโย ฉ โปธิสฺสฺสฺสฺสฺส อชฺฌาสยา ตินฺนโณ
ตารสฺส
ชฺมโม นายํ ชฺมโม มหิจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
วิตฺก
ทส มหาปฺริสชฺฌาสยา ทานสีลาทโย ทส ปฺลฺยฺลฺยฺลฺย
เวยมาทโย เย อนกสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
๑. ม. สมกฯ ๒. ที. ปา. ๑๑/๔๕๑/๓๒๕ ฯ

อญ. อฏฺฐกา ๒๓/๑๒๐/๒๓๒ ฯ

มหาโพธิสตุตคณา เต สพุเพปี ยถารหิ อธิ นิทฐาเรตฺวา

วตฺตพฺพา ฯ

อปี เจตฺถ มหนตฺ โภคกฺขนฺธึ มหนตฺตฺยจ ฅาติปริวภูฏึ
ปฺหาย มหาภินิกฺขมฺนสฺทิสฺสึ เคหโต นิกฺขมฺนํ นิกฺขมิตฺวา
ปพฺพชิตฺตสฺส พฺหุชนสมฺมตฺตสฺส สโต ปรมปฺปิจฺจนภาเวน กุเลสุ
คณฺเสุ จ อลคฺคตา อจฺจนตฺเมว ลากสฺกการฺตีโลกชฺคฺจฺจนา
ปวิเวกาภิริติ กายชฺวีตนิรเปกฺโข ปรึจฺจาโค อนาหารสฺเสว สโต
ทิวสตุตฺตมฺปิ ทานปิตฺติยา ปรึตฺตฺจฺจสฺส นิพฺพิการสฺสรึยาปนํ
มาสฺทวิมาสมตฺตมฺปิ กาลิ ยาจเก สติ อหาริ ตเถว (๑) ทตฺวา
ทานคเตเนว ปิตฺติสุเขน สรึริ ยาเปสฺสามิติ ปรึจฺจาเก
อโนลีนวตฺตติสาชฺโก อูพาโร ทานชฺฆมาสโย ทานํ ทตฺวา ปฺน
อหารปรึเยภฺจฺจยา อกรรมเหตุภฺจฺจตา ปรมสฺลเลขวตฺตติติ เอวมาทโย
มหาสตุตฺตสฺส ฅุณฺณากาวา เวทิตพฺพา ฯ เตเนตฺตํ วุจฺจติ

เอวํ อจฺจริยา เหตุ	อพฺภุตา จ มहेสิโน
มหาการุณิกา ชีรา	สพฺพโลเกกพฺนฺธวา ฯ
อจินฺเตยฺยานุกาวา จ	สทา สทฺธมฺมโคจฺรา
โพธิสตุตา มหาสตุตา	สุจิสฺลเลขวตฺตติโน ฯ
มหาวาตสมฺพุทธ- (๒)	วีจิมาลो มโหทฺธิจ
อปี ลจฺเจยฺย เวลนตฺ	โพธิสตุตา น ฅมฺมตฺ ฯ

๑. กตฺถจ. ตสฺเสว ฯ ๒. สึ. ...สมฺภูจาท.... ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณณา หน้า 44

โลเก สณฺชาตวทฺธาปี	น เต ภาวิตภาวิน (๑)
ติมฺปนฺตฺติ โลกธมฺเมหิ	โตเยน ปทุมฺมํ ยถา ฯ
เยสํ เว อตฺตนิ เสฺนโห	นินฺทิตฺติ ยถา ยถา
สत्ตฺเตสฺส กรุณาเสฺนโห	วทฺตฺตฺเตว ตถา ตถา ฯ
ยถา จิตฺตํ วเส โหติ	น จ จิตฺตวसानุคฺคา
ตถา กมฺมํ วเส โหติ	น จ กมฺมวसानุคฺคา ฯ
โทเสหิ นาภิกฺขยฺนฺตฺติ	สมฺมุคฺขมาเตนฺตฺติ วา น เต
จรฺนฺตฺตา โพธิปริเยญฺจึ	ปฺริสา ชานียา พุทฺธา ฯ
เตสฺส จิตฺตปฺปสาโทปี	ทฺกขฺโต ปรีโมจเย
ปเควานุคฺคิริยา เตสํ	ธมฺมสฺส ธนฺธมฺมโตติ ฯ
ปรมคตทีปนียา	จริยาปิฎกสํวณฺณนายน
อภิตตฺติจริยวณฺณณา นิฏฺฐิตา ฯ	

สงฺขพฺุราหฺมณจริยวณฺณณา

ปฺุณาปรี ยทา โหมิ	พฺุราหฺมโณ สงฺขสฺวหโย
มหาสมฺมุทฺทํ ตริคฺคาโม	อุปลจฺจามิ ปฏฺฐนฺนํ ฯ
ตตฺถทฺทสํมิ ปฏฺฐิเปเถ	สยฺมภฺก อปฺราจิตฺ
กนฺตารมทฺธานํ ปฏฺฐิปนฺนํ	ตตฺตฺตาย กจฺฉินฺนุมียา ฯ
ตมฺหํ ปฏฺฐิเปเถ ทิสฺวา	อิมฺมตฺถํ วิจฺฉินฺตฺติ
อิทํ เขตฺตํ ธนฺนปฺปตฺตํ	ปฺุณฺณกามสฺส ชนฺตฺตโน ฯ

๑. กตฺถจฺจิ. ภาวิตภาวนา ฯ

*เล่มที่ 45 สงขพราหุณจริยาวรรณนา หน้ 45

ยถาปี กสุสโก ปุริโส	เขตต์ ทิสวา มหาคม
น ตตุถ พืซ โรเปติ	น โส ธณเณน อตุถโก ๑
เอวมวาท ปุณณกาโม	ทิสวา เขตตวรุตุตม
ยทิ การัน กโรมิ นาท	ปุณเณน อตุถโก ๑
ยถา อมจโจ มุททิกาโม	รณโย อนเตปุเร ชเน
น เทติ เตลั ธนธณณ	มุททิตอ ปรีหายติ ๑
เอวมวาท ปุณณกาโม	วิปลั ทิสวาน ทกจัน
ยทิ ตสุส ทานัน น ททามิ	ปรีหายิสสามิ ปุณณโตติ ๑

ทุดิเย ปุณาปรนติ ปุณ อปริ น เกวลมิท อกิตตุจิริยเมว
 อถ โข ปุณ อปริ อณณ สงขจิริยมปี ปวกจิสลั สุนนหิติ
 อธิปฺปาโย ๑ อิตอ ปเรสุปีเอเสว นโย ๑ สงขสวหโยติ
 สงขนาโม ๑ มหาสมุททั ตริตุกาโมติ สวณณณภูมิ คนตุ นาวาย
 มหาสมุททั ตริตุกาโม ๑ อูปคจจามิ ปฏญนนติ ตามลิตตุติปฏญน
 อุททิสส คจจามิ ๑ สยมฏญาณน ปจเจกโพธิยา อธิคตตุตา
 สยเมว ภูตุนติ สยมภก ๑ กิเลสมาราทิสู เกนจิปิ น ปราชิตนติ
 อปราชิต ๑ ตินณ มารานัน มตุถกั มททิตวา จิตนติ
 อตุถอ ๑ ตตุตตาย กจันณุมิยาติ ฌมมสนตเตเปน สนตตุตตาย
 สกขรวาลูกานิจิตตุตา ขราย กกขพาย ภูมिया ๑

ตุนติ ตั ปจเจกพุทฐิ ๑ อิมมตุนติ อิม อิทานิ วกขมานัน
 อิทิ เขตตุนติอาทิกิ อตุถ ๑ วิจันตยินติ ตทา สงขพราหุณณโต

จินฺเตสินฺติ สตุถา วทติ ฯ ตตฺตฺรายํ อนุปฺพุพิถลา

อติเต อัย พาราณสี โมพินี นาม อโหสิ ฯ โมพินีนฺนเร
พฺรหฺมทตฺเต รชฺชํ การุณฺเต โพธิสตุโต สงฺโข นาม พฺรหฺมโณ
หุตฺวา อทฺโธ มหฺตฺชน จตฺตฺส นกรทฺวาเรสุ นกรรมชฺเฒ อตฺตโน
นิเวสนทฺวาเรติ จตฺตฺ จานฺตฺส จ ทานสาลาโย การุทฺวา
เทวสิทฺถิ จตฺตสทฺสฺสํ วิสฺสชฺเชนฺโต กปณทฺธิกาทีนํ มหาทานํ
ปวตฺเตสิ ฯ โส เอกทิวสํ จินฺเตสิ อหํ เกเห ชเน จิเณ
ทานํ ทาตุํ น สกฺขิสฺสํมิ อปริกฺขิเณเยว ชเน นาวาย
สฺวณฺณญฺมิ คนฺตฺวา ชนํ อหริสฺสํมิติ ฯ โส นาวํ ภณฺทสฺส
ปฺราเปตฺวา ปฺตตฺทาร์ อามนฺเตตฺวา ยาวาหิ อากฺขนิสฺสํมิ
ตาว เม ทานํ อนุปฺจฺฉินฺทนฺตา ปวตฺเตยฺยาถาติ วตฺวา
ทาสกมฺมกรปริวฺโต อุปาหนํ อารุหฺ จตฺเตน ชาริยมาเนน
ปญฺญานคามากิมฺโข ปายาสิ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ คนฺธมาทเน เอโก ปฺจฺเจกพฺพุโธ สตุตฺตาหิ
นิโรธสมาปตฺตี สมาปชฺชิตฺวา นิโรธสมาปตฺติโต วุฏฺฐาย โลกํ
โวโลเกนฺโต ตํ ชนาทรณฺตฺถิ กจฺฉนฺตํ ทิสฺวา มหาปฺริโส
ชนํ อหริตุํ กจฺฉติ ภวิสฺสตี นฺ โข อสฺส มหาสมฺมุเท
อนฺตราย โนติ อวชฺเชนฺโต ภวิสฺสตีติ ญตฺวา เอส มํ
ทิสฺวา จตฺตญฺจ อุปาหนญฺจ มยฺหิ ทตฺวา อุปาหนทาน-
นิสฺสนฺเทน สมฺมุเท ภินฺนายน นาวาย ปตฺติฏฺจํ ลภิสฺสตี

กริสฺสามิสฺส อนุคฺคหนฺติ อากาเสน กนฺตฺวา ตสฺส อวิหฺเว
โธตริตฺวา มชฺฌณฺ्हิกสมเย จณฺทฺวาตาทเปน องฺการสนฺนตสฺสทิสฺ
อุณฺหฺวาลุกฺ มทฺทฺนฺโต ตสฺส อภิมุขํ อากฺขณฺิ (๑) โส ตํ ทิสฺวาว
หฺนฺจฺจตุฏฺโ จ ปุณฺณกฺเขตฺตํ เม อากตํ อชฺช มยา เอตฺถ
พีชํ โรเปตฺถ ฏฺฐิตฺติ จินฺเตสิ ฯ เตน วุตฺตํ ตมฺหํ ปฏิเปเถ
ทิสฺวา อิมมตฺถํ วิจินฺตฺยนิฺตฺติอาทิ ฯ

ตตฺถ อิทํ เขตฺตฺนฺติอาทิ จินฺติตาการทสฺสนํ ฯ เขตฺตฺนฺติ
จิตฺตํ พีชํ มหปฺผลภาวกรณฺน ตายตีติ เขตฺตํ ปุพฺพณฺณนา-
ปรณฺณวิรุหนฺภูมิ ฯ อีธ ปน เขตฺตํ วิทยาติ เขตฺตํ อกฺก-
ทกฺขิณฺเยโย ปจฺเจกพฺทฺโร ฯ เตนฺวาท ปุณฺณกามสฺส ชนฺตฺโนติ ฯ
มหากมนฺติ วิปฺลผลากมํ สสฺสสมฺปตฺติทายกนฺติ อตฺถโถ ฯ
พีชํ น โรเปตีติ พีชํ น วปตี ฯ

เขตฺตฺวารุตฺตมฺนฺติ เขตฺตฺวารุสฺสปี อุตฺตมํ ฯ สีลาทิกุณฺสมฺปนฺนา
หิ วิเสสโต อริยฺสาวกา เขตฺตฺวารา ตโตปี อกฺกภูโต ปจฺเจก-
พฺทฺโร เขตฺตฺวารุตฺตโม ฯ การนฺติ สกฺกการํ ฯ ยทิ น กโรมีติ
สมฺพนฺโร ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ อิทมฺิทิสฺ อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ
ลภิตฺวา ตตฺถ ปุชฺาสกฺกการํ ยทิ น กโรมีติ ปุณฺณเณน อตฺถิโก
นามาหํ น ภเวยฺยนิฺตฺติ ฯ

ยถา อมฺจฺจจิตฺติอาทินํ ทฺวินฺนํ คาทานํ อัย สงฺเขปตฺถโถ
๑. สี. อากฺขณฺติ ฯ

ยถา นาม โย โภจึ รณฺหา มุทฺธาธิกาเร (๑) จปิโต ลณฺณชโร
อมฺจปฺริโส เสนาปติ วา โสอนฺเตปุเร ชเน พหิทฺธา
จ พลกายาทีสุ รณฺโฆ ยถานุสฺสิฏฺฐํ น ปฏฺิปปชฺชติ น เตสํ
ชนชนฺธํ เทติ ตํ กตฺตพฺพิ วตฺตํ ปรีหาเปติ โส มุทฺธิโต (๒)
ปรีหายติ มุทฺธาธิการลทฺฐวิภวโต ปรีชฺสติ เอวเมว อหฺมปิ
ปฺลณฺณกมฺมสฺส รโต ลทฺฐพฺพปฺลณฺณผลสงฺขาตํ ปฺลณฺณกาโม
ทกฺขิณาย วิปฺลผลภาวกรณฺเนน วิปฺลํ ทิสฺวาน ต ทกฺขิณํ
อุพาริ ทกฺขิณฺเยยฺยํ ลภิตฺวา ตสฺส ทานํ ยถิ น ททามิ
ปฺลณฺณโต อายตี ปฺลณฺณผลโต จ ปรีชฺสามิ ฯ ตสฺมา อิธ
มยา ปฺลณฺณํ กาทพฺพเมวาทิ ฯ

เอวํ ปน จินฺเตตฺตวา มหาปฺริโส ทฺฐโรโตว อุปาหนา
โอโรหิตฺวา เวเคน อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ฆนฺเต มยฺหํ
อนฺนคฺคหตฺถาย อิมํ รุกฺขมฺมูลํ อุปกจฺจนฺตติ วตฺวา ตสฺมี รุกฺข-
มฺูลํ อุปสงฺกมฺนฺเต ตตฺถ วาลุกํ อุสฺสาเปตฺวา อุตฺตราสงฺคํ
ปฺลณฺณาเปตฺวา ปจฺเจกพฺพุเช ตตฺถ นิสินฺเน วนฺทิตฺวา วาสิต-
ปรีสฺสาเวเตน อุทเกน ตสฺส ปาทะ โชรฺวิตฺวา คณฺชเตเลน
มกฺเขตฺวา อตฺตโน อุปาหนํ ปฺลณฺณิตฺวา คณฺชเตเลน มกฺเขตฺวา
ตสฺส ปาทะ ปฏฺิณฺณจิตฺวา ฆนฺเต อิมํ อุปาหนํ อารุຍฺห
อิมํ ฆตฺตํ มตฺถเก กตฺวา คจฺจนฺตติ ฆตฺตฺปาหนํ อทาสิ ฯ
๑. สี. มุทฺธาธิกาเร ฯ ๒. สี. มุทฺธิโต ฯ

โศปิสฺส อนุคฺคหตฺถาย ตํ คเหตุวา ปสาทสัวฑฺฒนตฺถํ
ปฺสฺสนตฺสเสว เวหาลํ อุปฺปติตฺวา คนฺธมาทนํ อคฺมาสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

เอวาทํ จินฺตยิตฺวาน โอรุทิตฺวา อุปาหนา
ตฺสฺส ปาทานํ วนฺทิตฺวา อทาสี ฉตฺตฺวาหนนฺติ ฯ

โพธิสฺสโต ตํ ทิสฺวา อติวिय ปฺสฺสนจิตฺโต ปญฺญํ คนฺตฺวา
นาวิ อภิรุหิ ฯ อถตฺส มหาสมุทฺทํ ตฺรณตฺสฺส สตฺตเม ทิวเส
นาวา วิวรมทาสี ฯ อุทกํ อุตฺสฺสิญฺจิจฺฉํ นาสกฺขิสฺสุ ฯ มหาชน
มรณภยิกิตฺโต อตฺตโน อตฺตโน เทวตา นมสฺสิตฺวา มหาวิรว
วิรว ฯ โพธิสฺสโต เอกํ อุปฺนฺจกํ คเหตุวา สกถสฺริริ เตเลน
มกฺขเหตุวา สปิณา สทฺธิ สกฺขจรจฺณณานิ ยาวทตฺถํ ขาทิตฺวา
ตมฺปิ ขาทาเปตฺวา เตน กฺวปฺกยญฺจิมตฺถกํ อารุยฺห อิมาย
ทิสาย อมฺหากํ นคฺรณฺติ ทิสํ ววตฺถเปตฺวา มจฺจนกจฺนป-
ปริปฺนฺถโต อตฺตนาํ สจฺจาธิญฺจฺจนาเนน ปโมเจนฺโต เตน สทฺธิ
อุสภมตฺตญฺจฺจนาํ อติกฺกมิตฺวา ปติตฺวา สมุทฺทํ ตฺริตฺถํ อารภิ ฯ
มหาชน ปน ตตฺถเวว วินาสํ ปาปฺณิ ฯ ตฺสฺส ตฺรณตฺสฺสเสว
สตฺต ทิวสา คตา ฯ โส ตสฺมิมีปปี กाले โลโณทเกน มุขํ
วิกฺขालेतฺวา อุโปสฺถโก อโหสิเยว ฯ

ตทา ปน อีทิสานํ ปุริสฺวิเสสานํ รกฺขณตฺถาย จตฺุหิ
โลกปาเลหิ จปีตา มณฺนิเมขลา นาม เทวธิดา อตฺตโน อิตฺสฺริเยน

สตตทาหิ ปมชฺชิตฺตวา สตตเม ทิวเส ตํ ทิสฺวา สจายิ อธิ
มริสฺส อติวिय การยหา อภวิสฺสนฺติ สํวคฺคหทยา สุวณฺณ-
ปาติยา ทิพฺพโกชนสฺส ปฺเรตฺวา เวเคนาคนฺตฺวา พุราหุมน
อิหํ ทิพฺพโกชนํ ภูชชาติ อหา ฯ โส ตํ อุลโลเกตฺวา นาหิ
ภุชามิ อุโปสฺถโกมฺหิติ ปฏิกฺขิปิตฺวา ตํ ปุจฺจนฺโต

ยิ ตฺวํ สุเขนาภิสเมกฺขเส มํ
ภุชสฺส ภตฺตํ อิติ มํ วเทสิ
ปุจฺจามิ ตํ นาริ มหานุภาเว
เทวี นฺติ ตฺวํ อุต มานฺสิ นฺติ (๑)

อหา ฯ สาสฺส ปฏิวจฺฉิ เทนฺติ

เทวี อิหํ สงฺข มหานุภาวา
อิชาคตา สาครวาริมชฺเฌ
อนุกมฺปิภา โน จ ปทฺฐจฺจิตฺตา
ตเวว อตฺถาย อิชาคตาสฺมิ ฯ
อิชนฺนปानํ สยนาสนนฺจ
ยานานิ นานาวิวิธานิ สงฺข
สพฺพสฺส ตฺยาหิ ปฏฺฐปาทยามิ
ยิ กิลฺยจฺจ ตฺยหิ มนสาภิปตฺถิตนฺติ (๑)

อิมา คธา อภาสิ ฯ ตํ สุตฺวา มหาสตุโต อยิ เทวธีตา

*เล่มที่ 45 สงขพราหฺมณจริยาวรรณนา หน้า 51

สมุทฺทปิฎฺเจ มยฺหํ อิทฺถจิทฺถจ ทมฺมิตฺติ วทตี ยญฺเจสา มยฺหํ
วทตี ตมฺปิ มม ปุณฺณเนว ตํ ปน ปุณฺณํ อัย เทวธิตา
ชานาติ นฺ โข อุทาหุ น ชานาติ ปุจฺฉิสฺสามิ ตาว นนฺติ
จินฺเตตฺวา ปุจฺฉนฺโต อิมํ คากมาห

ยงฺกิลฺลิจิ ยิฎฺฉณฺจ หุตฺถจ มยฺหํ
สพฺพสฺส โน อิตฺถรา ตฺวํ สุกฺคเต
สุสฺสโสมฺมิ สฺพญฺรฺ วิตฺถกมฺชฺเฌ
กิสฺส เม กมฺมสฺส อัย วิปาโกติ (๑) ฯ

ตตฺถ ยิฎฺฉนฺติ ทานวเสน ยชิตํ ฯ หุตฺถนฺติ อาหุณปาหุณ-
วเสน (๒) ทินฺนํ ฯ สพฺพสฺส โน อิตฺถรา ตฺวนฺติ อมฺหากํ
ปุณฺณกมฺมสฺส สพฺพสฺส ตฺวํ อิตฺถรา อัย อิมสฺส วิปาโก
อัย อิมสฺสาติ พฺยากริตฺตํ (๓) สมคฺถา ฯ สฺสโสมฺมิตฺติ สฺนุทฺรชฺชเน ฯ
สฺพญฺรฺติ สฺนุทฺเรหิ ภูมฺเกหิ อูรฺหิ จ สมฺนฺนาคเต ฯ วิตฺถก-
มฺชฺเฌติ วิตฺถกตฺนุชฺเฌ ฯ กิสฺส เมติ มยา กตฺถกมฺเมสุ กตฺร-
กมฺมสฺส อัย วิปาโก เชนาหํ อปฺปติฎฺฐเจ มหาสมฺมทฺเท อชฺช
ปติฎฺฐจฺจ ลภามิตฺติ ฯ

ตํ สุตฺวา เทวธิตา อัย พฺราหฺมโณ ยํ อตฺตนา
กฺุสฺสทกมฺมํ กตฺตํ ตํ กมฺมํ น ชานาตีติ สลฺยาย ปุจฺฉติ
มณฺเฑ กเถสฺสามิ นนฺติ นาวาภีรฺหณทิวเส ปุจฺเจกพฺุทฺทสฺส
๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๖๐/๒๗๘ ฯ ๒. กตฺถจฺจ. อาหุณนปาหุณนวเสน ฯ
๓. กตฺถจฺจ. ชานิตฺตํ ฯ

ฉตฺตฺปาหนทานปฺลฺยเมว ตสฺส การณฺนฺติ กเถนฺติ

म्मเม ปเถ พุราหฺมณ เอกภิกฺขุ

อุคฺคฆฺฏฺปาทำ ตลิตฺติ กิลนฺติ

ปฏฺิปาทยิ สงฺข อุปาหนานิ

สา ทกฺขิณา กามทฺหา ตวชฺชาติ

คาถมาห ฯ

ตตฺถ เอกภิกฺขุณฺติ เอกํ ปจฺเจกพุทฺธิ สนฺธายาห ฯ

อุคฺคฆฺฏฺปาทฺนฺติ อุคฺคหฺวาลุกาย ฆฺฏฺปาทำ วิพาธิตปาทฺนฺติ

อตฺถ โย ตลิตฺตฺนฺติ ปิปาสิตฺติ ฯ ปฏฺิปาทยิตฺติ ปฏฺิปาเทสิ โยเชสิ ฯ

กามทฺหาติ สพุพกามทายิกา ฯ

ติ สุตฺวา มหาสฺตฺโต เอวรฺูเปปี นาม อปฺปติฏฺเฐ

มหาสมฺมุเท มยา ทินฺนํ ฉตฺตฺปาหนทานํ มม สพุพกามททำ

ชาติ อโห สฺทินฺนฺนฺติ ตฺถจฺจิตฺโต

สา โหตุ นาวา ผลฺกฺปปฺนฺนา

อนวสฺสุตา เอรกวาทยฺตฺตา

อณฺณสฺส ยานสฺส น เหนฺตถ ภูมิ

อชฺเชว มํ โมพินิ ปาปยสฺสุติ (๒)

คาถมาห ฯ

ตตฺถ ผลฺกฺปปฺนฺนาติ มหानาวตฺาย พฺหุหิ ผลเกหิ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๖๔ ฯ ๒. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๖๕/๒๗๕ ฯ

*เล่มที่ 45 สงขพราหมณจริยาวรรณนา หน้า 53

อุเปตา ฯ อุทกปฺปเวสนาภาเวน อนวสุตฺตา ฯ สมมา คเหตุวา
คมนกฺวาเตน เอรกฺวาตยฺตุตฺตา ฯ

เทวธิดา ตสฺส วจันํ สุตฺวา ตุฏฺฐหฺภูจฺจา ทิมฺโตะ อฏฺฐอุสฺสํ
วิตถารโตะ จตุอุสฺสํ คมฺภีรโตะ วีสฺตยฺภูจฺจํ สพฺพรตฺนมยํ นาวํ
มาเปตฺวา กุปฺพิยาริตฺตยฺตุตฺตานี อินฺทนีตรชตฺสวณฺณมยาทีนํ
นิมฺมินิตฺวา สตฺตฺนุนํ รตฺนानํ ปุเรตฺวา พฺราหฺมณํ อาลิ่งฺเกตฺวา (๑)
นาวํ อาโรเปตี อุปฺภูจฺจํ ปนฺสฺส น โอลฺเกตี ฯ พฺราหฺมโณ
อตุตฺตนา กตฺกถฺยาณโตะ ตสฺส ปตฺตี อทาสี โส อนฺนโมทึ ฯ
อถ เทวธิดา ตมฺปิ อาลิ่งฺเกตฺวา นาวาย ปตฺติภูจฺจาเปตฺวา ตํ
นาวํ โมพินฺนํครํ เนตฺวา พฺราหฺมณฺสฺส ฆเร ฐนํ ปตฺติภูจฺจา-
เปตฺวา อตุตฺตโน วสฺนภูจฺจานเมว อคฺมาสี ฯ เตนาห ภกฺวา

สา ตตฺถ วิตฺตา (๒) สฺมฺนา ปตฺตีตา
นาวํ สุจิตฺตํ อภินมฺมินิตฺวา
อาทาย สงฺขํ ปฺริเสน สทฺฐี
อุปฺนายี นกรํ สาธฺรุมฺมนฺติ ฯ (๓)

มหาปฺริสฺสฺส หิ จิตฺตสมฺปตฺติยา ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส จ
นิโรธโตะ ภูจฺจิตฺตภาเวน สตฺตฺสฺส เจตฺนาสุ อาทิจฺเจตฺนา ทิฏฺฐ-
ธมฺมเวทนียา อติอุพฺพารผลา จ ชาตา ฯ อิทมฺปิ ตสฺส ทานฺสฺส
อปฺปมตฺตผลนฺติ ทฏฺฐพฺพิ ฯ อปฺริมาณผลํ หิ ตํ ทานํ

๑. กตฺถจฺ. อาลิ่งฺกิตฺวา ฯ ๒. สฺยา. สา ตุฏฺฐจิตฺตา ฯ
๓. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๖๖/๒๗๕ ฯ

โพธิสมภารภูตํ ฯ เตน วุตฺตํ

เตเนวหํ สตคฺคณโต สุขุมालो สุขเชชิตโต

อปี จ ทานํ ปริปุเรนฺโต เอวํ ตสฺส อทาสหนฺติ ฯ

ตตฺถ เตนาคี ตโต ปจฺเจกพฺพุทฺธโต ฯ สตคฺคณโตคิ สต-
คฺคณน ฯ อหํ ตทา สงฺขภูโต ฯ สุขุมालो ฯ ตสฺมา สุขเชชิตโต
สุขสํวทุโธ อปี จ เอวํ สนฺเตปี ทานํ ปริปุเรนฺโต ฯ
เอวํ มยฺหํ ทานปารมี ปริปุเรตฺตํ ตสฺส ปจฺเจกพฺพุทฺธสฺส อตฺตโน
สรีรทฺถกํ อนเปกฺขิตฺวา ฉตฺตฺตฺปาหนํ อทาสินฺติ อตฺตโน
ทานชฺฌมาสยสฺส อุพารภาวํ สตฺถา ปเวเทสิ ฯ

โพธิสฺสโตปี ยาวชีวํ อมิตฺรณเคหํ อชฺฌาวสนฺโต ภิกฺขุโยโส
มตฺตตาย ทานานิ ทตฺวา สีลานิ รกฺขิตฺวา อายุปริโยसानะ
สปริโส เทวนคฺริ ปุเรสิ ฯ

ตทา เทวชิตฺตา อุปฺปลวณฺณา อโหสิ ปุริโส อานนฺตคฺเตโร
โลกนาโธ สงฺขพฺุราหุมนโธ ฯ

ตสฺส สุวิสุทฺธนิจฺจสีลอุโปสธสีลาทิวเสน สีลปารมี ทาน-
สีลาทินํ ปฏฺิปกฺขโต นิกฺขนฺตตฺตฺตา กุสลธมฺมวเสน เนกฺขมฺมปารมี
ทานาทินิปฺพาทนคฺคํ อพฺุทฺธสฺสทิวเสน ตถา มหาสมฺมุทฺตรณ-
วายามวเสน จ วีรียปารมี ตทตฺถํ อธิวสนฺนฺติวเสน
ขนฺติปารมี ปฏฺิณฺณานูรูปฺปฏิปตฺติยา สจฺจปารมี สพฺุพฺุตฺถ
อจลสมาทานาธิญฺ्ञานวเสน อธิญฺ्ञานปารมี สพฺุพฺุสฺสเตสฺสุ

หิตชฎาสยวเสน เมตตูปารมี สดตสงฆารกตวิปการเรสุ
มชฎตตภาวปุตติยา อุเพกขาปารมี สพพปารมีน อูปการา-
นูปการเร ฌมเม ชานิตฺวา อนูปการเร ฌมเม ปหาย อูปการ-
ฌมเมสุ ปวตฺตาปนปุเรจรา สหชาตา จ อูปายโกสลลภูตา
ปลญญา ปลญญาปารมีติ อิมปิ ปารมีโย ลพฺภนฺติ ฯ

ทานชฎาสยสฺส ปน อติอุพารภาเวน ทานปารมีวเสน
เทสนา ปวตฺตา ฯ ยสฺมา เจตฺถ ทส ปารมีโย ลพฺภนฺติ
ตสฺมา เหฏฺฐา วุตฺตา มหากรุณาทโย โพธิสฺตตคฺคณา อิทานิ
ยถารหํ นิทฺฐาเรตพฺพา ฯ ตถา อตฺตโน โภคสฺสํ อนเปกฺขิตฺวา
มหากรุณาย ทานปารมี ปุเรสฺสามิติ ทานสมฺภารสํหระณฺตํ
สมฺพุทฺตรณํ ตตฺถ จ สมฺพุทฺตปติตสฺสปี อโปสธาธิฏฺฐานํ
ลีลขณฺฑทภเณน เทวธีตายปี อูปคตาย อาหารานาหระณฺตํ
เอวมาทโย มหาสฺตตสฺส คฺคณา เวทิตพฺพา ฯ อิทานิ วกฺขมาเนสุ
เสสจริเตสุ อิมินาว นเณน คฺคณนิทฺฐารณํ เวทิตพฺพํ ฯ ตตฺถ
ตตฺถ วิเสสมตฺตเมว วกฺขาม ฯ เตเนตํ วุจฺจติ

เอวํ อจฺจริยาเหเต อพฺภุตฺตา จ มहेสิโน

ฯเปฯ

ปเควานุกิริยา เตสํ ฌมฺมสฺส อนุฌมฺมโตติ ฯ

สงขพราหมณจริยาวณณนา นิฏฺฐิตา ฯ

กัรราชจริยาาณณา (๑)

ปุนาปริ ยทา โหมิ อินุทปตเถ ปุรุตตเม
ราชา ฌนณชโย นาม กุสเล ทสहुปากโต ๑
กลิงครภูษวิสยา (๒) พุราหุมนา อุปคณนุ มั
อายาจุ มั หตถินาคั ฌณณั มงคตสมมตั ๑
อวภูจโก ฌนปโท ทุพุกุโข ฉาตโก มหา
ททาหิ ปวริ นาคั นีถั อณชนสวหุยนติ ๑

ตติเย อินุทปตเถ (๓) ปุรุตตเมติ อินุทปตถนามเก กัรภูษสส
ปุรวเร อุตตมนนเร ๑ ราชาติ ฌมเมน สเมน จตุหิ สงคห-
วตถุหิ ปริสั ฌนเชตติ ราชา ๑ กุสเล ทสहुปากโตติ กุสเลหิ
ทสหิ สมนุนาคโต ทานาทีหิ ทสหิ ปุณณกิริยาาตถุหิ ทสหิ
กุสलगมปเถหิ วา ยุตโตติ อตุโถ ๑

กลิงครภูษวิสยาติ กาลิงครภูษสงฆาตวิสยา ๑ พุราหุมนา
อุปคณนุ มนุติ กลิงคราเชน อัยโยชิตา อภูจ พุราหุมนา
มั อุปสงกมีสุ ๑ อุปสงกमितวา จ ปน อายาจุ มั หตถินาคนุติ
หตถิถุถั มหานาคั มั อายาจีสุ ๑ ฌณณนุติ ฌนายิตพพ-
สิริโสภกคปตตติ ลกขณสมปนุณั ๑ มงคตสมมตनुติ ตายเยว
ลกขณสมปตตติยา มงคถั อภิวุฑฒิการณนุติ อภิสมมตั ฌเนหิ ๑

อวภูจโกติ วสุสรหิโต ๑ ทุพุกุโขติ ทุลลภโกชโน ๑

๑. ม. กัรราชจริยาาณณา ๑ ๒. ภารต. กลิงครภูษวิสยา ๑

๓. สี่. อินุทปตเต ๑

ฉาตโก มหาตี มหตี ชิมจณาพาธา วุตตตีติ อตุโถ ฯ ททาหิตี
เทหิ ฯ นีลนติ นีลวณณิ ฯ อณชนสวหยนติ อณชนสทุเทน
อวหาดพัพ อณชนนามกนติ อตุโถ ฯ อิทั วุตตุ โหติ อมหากั
กลิงครภูจึ อวภูจิกั เตน อิทานิ มหาทุพุกิขั ตตุถ มหนตั
ฉาตกภยั อูปปนัน ตสส วูปสมตถาย อิมิ อณชนคิริตงกาสั
ตุยหิ อณชนนามกั มงกลหตถิ เทหิ อิมสมิ หิ ตตุถ นีเต
เทโว วสสิสสตี เตน ตั สพพภยั วูปสมมิสสตีติ ฯ ตตุรายั
อนุปพุพิกถา

อติเต กุรุรภูเจ อินุทปตถนกรเ โพธิสตุโต กุรุราชสส
อคุคมहेสิยา กุจฉิมหิ ปฏิสนุธี กเหตุวา อนุปพุเพน วิญญุตั
ปตุโต ตกุกสิลั กนตุวา โยควิหิตานิ สิปปายตนานิ วิชชาภู-
จทานานิ จ อุกุกเหตุวา ปจจากโต ปิตรา อูปรชเช จปีโต
อปรภาเค ปิตุ อจเจเนน รชชั ปตุวา ทส ราชชเม อโกเปนโต
ชมเมเนน รชชั การะสิ ชนณชโย นาม นามเนน ฯ โส จตุสุ
นกรทวาระสุ นครมชเเม นีเวสนทวาระติ ฉ ทานสาลาโย
การะตุวา เทวสิกั (๑) ฉสตสสสั ชนั วิสสชเชนุโต สกถชมพุทีปี
อุนนงคัล กตุวา ทานั อทาสี ฯ ตสส ทานชฆาตยตา
ทานาภิริติ สกถชมพุทีปี ปตุถริ ฯ

ตสมิ กาลเ กลิงครภูเจ ทุพุกิขภยั ฉาตกภยั

๑. สี่. เทวสิกั เทวสิกั ฯ

โรคภยนฺติ ตีณิ ภยานิ อุปฺปชฺชิสฺสุ ฯ สกฺลรฏฺฐวาสิโน ทนฺตปฺริ
คณฺตุวา ราชภวนทฺวาเร อุกฺกฏฺฐิมกํสฺสุ เทวํ วสฺสาเปหิ
เทวตฺติ ฯ ราชธา ตํ สฺตุตฺวา กิํ การณา เอเต วิรวนฺตฺติ
อมจฺเจ ปุจฺฉิ ฯ อมจฺจา รมฺโย ตมตฺถํ อารโจะสฺสุ ฯ ราชธา
โปราณกราชาน เทเว อวสฺสนฺเต กิํ กโรนฺตฺติ ฯ เทโว วสฺสตฺตฺติ
ทานํ ทตฺวา อุโปสถํ อธิฏฺฐาย สฺมาทินฺนสฺสีลา สิริคพฺภํ
ปวิสิตฺวา ทพฺพสนฺนเร สตฺตทาหํ นิปชฺชนฺตฺติ ฯ ตํ สฺตุตฺวา ตถา
อกาสิ ฯ เทโว น วสฺสตี เอวํ ราชธา อหํ มยา กตฺตพฺพ-
กิจฺจํ อกาสี เทโว น วสฺสตี กิณฺติ กโรมาติ ฯ เทว
อินฺทปตฺตณฺนเร ฌนฺนชยสฺส กุรฺราชสฺส มงฺกฺลหตฺถิมฺหิ อานิตฺเต
เทโว วสฺสิสฺสตีติ ฯ โส ราชธา พลวาทนสมฺปนฺโน ทุปฺปสโห
กถมสฺส หตฺถิ อานสฺสามาติ ฯ มหาราช เตน สทฺธิ ยฺยทฺธ-
กิจฺจํ นตฺถิ ทานชฺฆาตโย โส ราชธา ทานาภิรโต ยาจิตฺโต
สฺมาโน อลงฺกตฺสึสมฺปิ ฉินฺทิตฺวา ปสาทสมฺปนฺนานิ อภฺจินฺปิ
อุปฺปาฏฺฐตฺวา สกฺลรชฺชมฺปิ นิยฺยาเตตฺวา ทเทยฺย หตฺถิมฺหิ
วตฺตพฺพเมว นตฺถิ อวสฺสํ ยาจิตฺโต สฺมาโน ทสฺสตีติ ฯ เก
ปนฺน ยาจิตฺตํ สมตฺถาติ ฯ พุราหฺมณา มหาราชธาติ ฯ ราชธา
อภฺจ พุราหฺมณฺเ ปกโกสาเปตฺวา สกฺการสมฺมานํ กตฺวา
ปรีพฺพยํ ทตฺวา หตฺถิยาจฺนตฺถํ เปเสตี ฯ เต สพฺพตฺถ เอกรตฺติ-
วาเสน ตฺริตคฺคมนํ คณฺตุวา กติปาหํ นครทฺวาเร ทานสาลาสุ

*เล่มที่ 45 กुरुชมมจริยาวณณา หน้า 59

ภุขณนดา สรีร์ิ สนุดปเปตฺวา รณฺโณ ทานคฺคํ อากมณปเถ
กาลํ อากมยมานา ปาจินทฺวเร อฏฺฐิสฺสุ ฯ

โพธิสตุโตปี ปาโตว นฺหาตานุลิตฺโต สพฺพาลงฺการปฺปฏิ-
มณฺฑิตฺโต อลงฺกตวรวารณขณฺชคฺโต มหนฺเตน ราชานุกาเวน
ทานสาถํ คนฺตฺวา โอตริตฺวา สตฺตฏฺฐชนานํ สหตฺเถน ทานํ
ทตฺวา อิมินาว นีหาเรณ เทถาติ วตฺวา หตฺถิ อภิรุหิตฺวา
ทกฺขิมทฺวาริ อคฺมาสี ฯ พุราหฺมณา ปาจินทฺวเร อารกฺขสฺส
พลวตฺยา โอคาสํ อลภิตฺวา ทกฺขิมทฺวาริ คนฺตฺวา ราชานํ
อากจฺฉนฺตี อุลโลกยมานา ทฺวารโต นาติทฺวเร อุนฺนตฏฺฐจาเน
จิตฺตา สมฺปตฺตี ราชานํ หตฺเถ อุกฺขิปิตฺวา ชยาเปสฺสุ ฯ ราชา
วชิรงฺกุเสน วารณํ นีวตฺเตตฺวา เตสํ สนฺติกํ คนฺตฺวา เต
พุราหฺมणे (๑) ก็ อิจฺฉณาติ ปุจฺฉนิ ฯ พุราหฺมณา กฺลิ่งครฏฺฐจํ
ทฺพฺภิกฺขณเยน ฉาตกฺภเยน โรคฺกเยน จ อฺปทฺทฺตี โส
อฺปทฺทฺโว อิมสฺมี ตว มงฺกลหตฺถิมฺหิ นีเต วุสฺสมิสุสฺสติ ตสฺมา
อิมํ อณฺชณวณฺณํ นาคํ อมฺหากํ เทหิตฺติ อาหํสฺสุ ฯ คมตฺถํ
ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห กฺลิ่งครฏฺฐวิสาขา ฯ เป ฯ อณฺชณ-
สฺวหฺยณฺติ ฯ ตสฺสตฺถิลอ วุคฺโต เอว ฯ

อถ โพธิสตุโต น เมตํ ปติรฺูปํ ยํ เม ยาจกานํ
มโนรถวิมาโต สียา มยฺหณฺจ สฺมาทานเกโท สียาติ
๑. สี. โภณฺโต พุราหฺมณา ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณณา หน้า 60

หตฺถิกขนฺธโต โอตริตฺวา สเจ อนลฺงกตฺถุจฺฉานํ อตฺถิ อลฺงกริตฺวา
ทสฺสามีตฺติ สมฺนตฺโต โอลฺเกตฺวา อนลฺงกตฺถุจฺฉานํ อทิสฺวา
โสณฺทาย นํ คเหตุวา พุราหฺมณานํ หตฺถเอสฺสุ จเปตฺวา
รตฺนภิงฺคารเณน ปุปฺฟคณฺฐวาสิตํ อุกฺกํ ปาเตตฺวา อทาสี ๑ เตน
วตฺตํ

น เม ยาจกมฺนุปฺตเต ปฏิกฺเขโป อนฺจจฺโวก
มา เม ภิชฺชิ สมาทานํ ทสฺสามิ วิปฺปลํ คชฺ ๑
นาคํ คเหตุวา โสณฺทาย ภิงฺคาเร รตฺนามเย
ชลฺลํ หตฺถเ อาภิริตฺวา พุราหฺมณานํ อทํ คชนฺติ ๑

ตตฺถ ยาจกมฺนุปฺตเตตฺติ ยาจเก อนฺุปฺตเต ๑ อนฺจจฺโวก
อนฺจจฺโวก ปตฺริฐโป ๑ มา เม ภิชฺชิ สมาทานนฺติ สพฺพญฺญตฺ-
ญฺญาตฺถาย สพฺพสฺส ยาจกสฺส สพฺพิ อนวชฺชํ อิจฺฉิตํ ททฺนฺโต
ทานปารมี ปุเรสฺสามีตฺติ ยํ มยฺหํ สมาทานํ ตํ มา ภิชฺชิ ๑
ตสฺมา ทสฺสามิ วิปฺปลํ คชนฺติ มหฺนตฺติ อิมํ มงฺคลหตฺถิ
ทสฺสามีตฺติ ๑ อทฺนฺติ อทาสี ๑

ตสฺมี ปน หตฺถิมฺหิ ทินฺเน อมจฺจา โพิสฺสตฺตํ เอตทวโวจุ
กสฺมา มหาราช มงฺคลหตฺถิ ททตฺถ นนฺ อญฺโฆ หตฺถิ
ทาทพุโป รณฺญา นาม เอวฺรุโป โอปวโยห มงฺคลหตฺถิ อิสฺสรีย
อภิวิชยญฺจ อากงฺขนฺเตน น ทาทพุโปติ ๑ มหาสฺสโต ยํ
มํ ยาจกา ยาจนฺติ ตเทว มยา ทาทพุพิ สเจ ปน มํ

*เล่มที่ 45 กุรุชมมจริยาวรรณนา หน้า 61

รชชั ยาเจยฺย รชชมุปี เตสั ทเทยฺย มยหิ รชชโตปี ชีวิตโตปี
สพฺพญตฺตญฺณณเมว ปียตริ ตสฺมาตํ หตฺถิ อทาสินฺนติ อาห ๗
เตน วุตฺตํ ตสฺส นาคะ ปทินฺนมุหิตีอาทิ ๗ ตตฺถ ตสฺสาติ
ตสฺส เตน ตสฺมี นาคะ หตฺถิมฺหิ ทินฺเน ๗

มฺกคฺลสมฺปนฺนนฺติ มฺกคฺลคฺุณฺเหหิ สมฺนฺนาคตํ ๗ สงฺคาม-
วิษยฺตตฺตมฺนฺติ สงฺคามวิษยา อุตฺตมํ สงฺคามวิษเย วา อุตฺตมํ
ปฺธานํ ปวริ นาคํ ๗ กิณฺเต รชชั กิริสฺสตีติ ตสฺมี นาคะ
อปคเต ตว รชชั กิ กิริสฺสตี รชชกิจจํ น กิริสฺสตี รชชมุปี
อปคตเมวาทิ ทสฺเสติ ๗

รชชมุปี เม ทเท สพฺพนฺติ ติฏฺฐตฺต นาคิ ติริจฺฉานคโต
อิทํ เม สพฺพํ กุรุรฺรชชมุปี ยาจกานํ ทเทยฺย ๗ สริริ ทชชมฺคตฺโนติ
รชชेषี วา กิ วตฺตพฺพํ อตฺตโน สริรมุปี ยาจกานํ ทเทยฺย
สพฺโพปี หิ เม อชฺฉตฺตติกพาหิโร ปริคฺคโห โลกหิตตฺตญฺณ
มยา ปริจฺจตฺโต ๗ ยสฺมา สพฺพญตฺตํ ปียํ มยหิ สพฺพญตฺตา
จ ทานปารมี อาที กตฺวา สพฺพปารมีโย อปุเรนฺเตน น
สกฺกา ลทฺฐํ ตสฺมา นาคํ อทาสี อหนฺติ ทสฺเสติ ๗

เอวมุปี ตสฺมี นาคะ อานีเต กาลิงฺครชฺเช เทโว น
วสฺสเตว ๗ กาลิงฺคราชา อิทานิปี น วสฺสตี กิ นุ โข
การณฺนฺติ ปุจฺฉิตฺวา กุรุราชา ครุชฺชเม (๑) รกฺขติ เตนสฺส
๑. สี่. กุรุชฺชเม ๗

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณณา หน้า 62

รฎุเจ อนุวทุธมาลี อนุทสาห์ เทโว วสุตติ รณโณ คุณานูภาโว
เอส น อิมสฺส ตีรจฺฉานคตฺสฺสาติ ชานิตฺวา มยฺมปี คุรุชฺชเม
รกุขิสฺสาม กจฺฉน ฌณฺชยโกรพฺยสฺส สนฺติเก เต สุวณฺณปฏฺฐ
ลึษาเปตฺวา อาเนถาติ อมจฺเจ เปเสตี ฯ คุรุชฺชมา วุจฺจนฺติ
ปลฺลจ สीलานี ตานี โปธิสฺสโต สุปริสฺสุทฺธานิ กตฺวา รกุขติ
ยถา จ โปธิสฺสโต เอวมสฺส มาตา อคฺคฺมเหสี กนิฏฺฐภาตา
อุปราชา ปุโรหิตो พุราหฺมโณ รชฺชुकฺคาหโก อมจฺโจ สารถิ
เสฏฺฐี โทณฺมาปโก โทวาริโก นครโสภินี วนฺณทาสีตี ฯ
เตน วุตฺตํ

ราชา มาตมา มเหสี จ   อุปราชา ปุโรหิต
รชฺชुकฺคาหโก สารถิ เสฏฺฐี   โทณฺ โทวาริโก ตถา
กณฺิกา เต เอกาทส   คุรุชฺชเม ปติฏฺฐิตาตี ฯ

เต อมจฺจา โปธิสฺสตํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ตมตฺถํ
อาโรเจสุ ฯ มหาสฺสโต มยฺหิ คุรุชฺชเม กุฏฺกจฺจํ อตฺถิ มาตา
ปน เม สุรกุขิตํ รกุขติ ตสฺสา สนฺติเก คณฺหถาติ วตฺวา
เตหิ มหาราช กุฏฺกจฺจํ นาม ภิกฺขากามสฺส สลฺเลขวตฺติโน
โหติ เทถ โนติ ยาจิโต ปาโณ น หนฺตพฺโพ อทินฺนํ
น อาทาตพฺพิ กามสุมิจฺฉาจาโร น จริตพฺโพ มุสา น
ภณฺิตพฺพิ มชฺชํ น ปาตพฺพนฺติ สุวณฺณปฏฺฐ ลึษาเปตฺวา
เอวํ สนฺเตปี มาตุ สนฺติเก คณฺหถาติ อาห ฯ

ภูตา ราชานํ วนฺทิตฺวา ตสฺสา สนฺติกํ กนฺตฺวา เทวิ

*เล่มที่ 45 กุรุชมมจริยาวรรณนา หน้า 63

ตุเมห กิร คุรุชมมัม รกษถ ตัม โน เทถาติ วทีสุ ฯ โภชิสตุตสุส
มาตาปี ตเถว อตุตโน กุกกจสุส อตุติภาวํ วตุวาว เตหิ
ยาจิตา อทาสิ ฯ ตถา มहेสีอาทโยปี ฯ เต สพฺเพสมปี สนฺตึเก
สุวณฺณปฏฺเฐ คุรุชมฺเม ลีขาเปตุวา ทนฺตปุริ คนฺตุวา
กตฺติงฺกรณฺโณ ทตุวา ตัม ปวตฺตี อาโรเจตุํ ฯ โสปี ราชา
ตสฺมี ชมฺเม วตฺตมาโน ปณฺจ สีลานิ ปุเรตี ฯ ตโต
สกลกตฺติงฺกรณฺเจ เทโว วสุตี ฯ ตึณฺนิ ภยานิ วุปฺสนฺตานิ ฯ
รณฺุจฺจ ฆมฺมํ สุกฺกิขํ อโหสี ฯ โภชิสตุโต ยาวชิวํ ทานาทินิ
ปฺลฺยณฺานิ กตุวา สปริโส สกฺคปุริ ปุเรตี ฯ

ตทา คณฺิกาทโย อุปลวณฺณาทโย อเหตุํ ฯ วุคฺตญฺเหหตี
คณฺิกา อุปลวณฺณา ปฺลฺยณฺโณ โทวาริโก ตทา
รชฺชुकฺคาโห จ กจฺจาโน โทณฺมาปโก จ โกลิโต ฯ
สาริปฺตุโต ตทา เสณฺุจฺจ อนุรฺุทฺโธ จ สารถิ
พฺุราหฺมณฺโณ กสฺสโป เตโร อุปฺราชานนฺุทปณฺุทฺติโต ฯ
มहेสี ราหุลมาตา มายาเทวี ชนฺตติกา
กฺุรฺุราชา โภชิสตุโต เอวํ ธารเถ ชาตกนฺฺติ (๑) ฯ

อิทาปี เนกชมฺมปารมมิตาโย เสสชมฺมา จ วุคฺตณฺเยนเว
นินฺุทฺธาเรตพฺุพาตี ฯ

กฺุรฺุราชจริยาวรรณนา นิณฺุจฺจิตา ฯ

๑. ชมฺมปทฺุจ. ๒/๕๓๘ ฯ

มหาสุทสุสนจริยาวรรณนา

กุสาวติมุหิ นคร	ยथा आसी महीपति
มหาสุทสุสน नाम	जगुवत्ती महपुलो १
त्तुताहं तिवसे दिगुत्तु	โฆสาเปมิ ตहीं ตहीं
โก ก็ อิจฺจติ ปตฺเถติ	กสุส ก็ ทิยฺยตุ ฐนํ १
โก ฉาตโก ตสิโต	โก มालं โก วิเลปนํ
นानารत्तानि वत्तानि	โก नकुโค प्रित्तिस्तुति १
โก ปเถ ฉत्तมาเทति	โกปาหนา मुहु सुगा
อิติ สายญจ ปาโต จ	โฆสาเปมิ ตहीं ตหิनुติ १

จตุตฺเถ กุสาวติมุหิ นครติ กุสาวตินามเก นคร ยสุมี
จानเ อตรหิ กุสินารา นิวิจฺจา ๑ มहींปตีติ ขตุติโย นามเน
มหาสุทสุสน नाम ๑ จกุกวตฺตีติ จกุกรัตนํ วตฺเตติ จตุหิ
วา สมฺปตฺติจกุกเกหิ วตฺตติ เตหิ จ ปรี ปวตฺเตติ ปรีหิตาย
จ อิริยาปถจกุกานํ วตฺโต เอตฺสุมี อตฺถิติปิ จกุกวตฺตี ๑
อถ วา จตุหิ อจฺจริยชมฺเมหิ สฺงคหวตฺถุหิ จ สมนฺนาคเตน
ปเรหิ อนภิกวณิยฺสฺส อนติกุกมณิยฺสฺส อาณาสฺงฆาตฺสฺส จกุกสุส
วตฺโต เอกฺสุมี อตฺถิติปิ จกุกวตฺตี ๑ ปริณายกรตนปฺพุพฺงคเมน
หตฺถิรตนาทิปฺมุเข มหาพลกาเยน ปุณฺณานุกาวนิพฺพตฺเตน
กายพฺเลน จ สมนฺนาคตฺตฺตา มหพฺพโล ๑ ยथा อาสินฺติ
สมฺพนุโร ๑ ตฺตรายํ อนฺพุพฺพิกถา

อดีตเต กิร มหาปุริโส สุทสฺสนตฺตภาวโต ตติเย อตฺตภาเว
คหปติกุเล นิพฺพตฺโต ธรรมานกสฺส พุทฺธสฺส สาสเน เอกิ
เถโร อรณฺณวาสี วสนตฺมํ อตฺตโน กมฺเมน อรณฺณํ ปวิญฺโจะ
รูกฺขมฺมูเล นิสินฺนํ ทิสฺวา อิชฺ มยา อยฺยสฺส ปณฺณสาถิ
กาตฺมํ วฏฺฐตีติ จินฺนเตตฺวา อตฺตโน กมฺมํ ปหาย ทพฺพสมฺภาริ
ฉินฺนิตฺตวา นิवासโยคํ ปณฺณสาถิ กตฺวา ทวาริ โยเชตฺวา
กกุจฺจตฺตรณฺมํ กตฺวา กริสฺสตี นุ โข ปรีโภกํ น นุ โข
กริสฺสตีติ เอกมฺนฺเต นิสีทิ ฯ เถโร อนฺนโตคามโต อากนฺตฺวา
ปณฺณสาถิ ปวีสิตฺวา กกุจฺจตฺตรณฺเม นิสีทิ ฯ มหาสจฺจโตปิ น
อุปสงฺกมิตฺวา ฬาสฺกา ฆนฺเต ปณฺณสาธาติ ปุจฺฉิ ฯ ฬาสฺกา
ภทฺทมฺข ปพฺพชิตฺตสารุปฺปาติ ฯ วสิสฺสธ ฆนฺเต อิชฺาติ ฯ อาม
อุปาสกาติ ฯ โส อชิवासนาการเนว วสิสฺสตีติ ฌตฺวา
นิพฺพตฺตํ มยฺหิ ฆรทวาริ อากนฺตพฺพนฺติ ปฏฺิชาณาเปตฺวา นิจฺจ
อตฺตโน ฆเรเยว ฆตฺตวิสฺสคฺคํ การาเปสิ ฯ โส ปณฺณสาลาถิ
กกุสฺสารกํ ปตฺตริตฺวา มณฺจปิจฺจํ ปณฺณเปสิ อปสฺสเสนํ นิกฺขิปี
ปาทกจฺฉิกํ จเปสิ โปกฺขรณฺนิ ฆณฺนิ จงฺกมํ กตฺวา วาลุกํ
โอกิริ ปรีสฺสยวิโนทนตฺถํ ปณฺณสาถิ กณฺฏกาวตฺติยา ปรีกฺขิปี
ตถา โปกฺขรณฺนิ จงฺกมณฺจ ฯ เตสํ อนฺนโตวตฺติปริยฺนเต ตาลปฺนฺติโย
โรเปสิ ฯ เอวมาทินา อาวาสิ นิกฺขาเปตฺวา เถรสฺส ติจิวัริ
อาทิ กตฺวา สพฺพิ สมณปรีกฺขาริ อทาสิ ฯ เถรสฺส หิ

ตทา โพธิสตุเตน ติจีวรปิณฑปาตปตฺตถาลกปริสฺสาวนธมกรก- (๑)
ปริโภคภาชนนคตฺตฺปาหนอุทกคฺคุมพ (๒) สฺวจิกคฺตรยภูจอิารกณฺฏกปิปฺผลิ-
นขจฺเจทหนปทีเปยฺยาทีปพฺพชิตานํ ปริโภคชาตํ อทินฺนํ นาม
นาโหสิ ฯ โส ปญฺจ สีลานิ รกฺขนฺโต อุโปสถํ กโรนฺโต
ยาวชีวํ เถโร อุปฺภูจฺหิ ฯ เถโร ตตฺถเวว วสนฺโต อรหตฺตํ ปตฺวา
ปรินิพฺพายี ฯ

โพธิสตุโตปี ยาวตายุกํ ปุณฺณํ กตฺวา เทวโลเก
นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จูโต มนุสฺสโลกํ อากจฺจนฺโต กุสาวตียา
ราชธานียา นิพฺพตฺติตฺวา มหาสฺทสฺสโน นาม ราชา อโหสิ
จกกวตฺตี ฯ ตสฺส อีสฺสรียานุภาโว (๓) ภูตปฺพุพฺ อานนฺท ราชา
มหาสฺทสฺสโน นาม อโหสิ ขตฺติโย มุทฺทาวสิตฺโตตฺตอาทินา นเยน
สฺตฺเต (๔) อากโต เอว ฯ ตสฺส กิร จตฺราสีติ นครสทฺสฺสานิ
กุสาวตีราชธานีปฺมุขานิ จตฺราสีติ ปาสาทสทฺสฺสานิ ฐมฺม-
ปาสาทปฺมุขานิ จตฺราสีติ ภูฏาคารสทฺสฺสานิ มหาพฺยูห-
ภูฏาคารปฺมุขานิ ตานิ สพฺพานิ ตสฺส เถรสฺส กตฺยา เอกีสฺสา
ปณฺณสาถาย นิสฺสนฺเทน นิพฺพตฺตานิ จตฺราสีติ ปฺลลงฺก-
สทฺสฺสานิ นาคสทฺสฺสานิ อสฺสสทฺสฺสานิ รตฺสทฺสฺสานิ ตสฺส
ทินฺนสฺส มลฺลจปีจฺสส จตฺราสีติ มณฺิสทฺสฺสานิ ตสฺส ทินฺนสฺส
๑. ม. ...ธมกรณ... ฯ ๒. สී. ...อุทกคฺคุมภี... ฯ ๓. ม. ตลีสฺสีสฺสรียานุภาโว ฯ
๔. ที. มหา. ๑๐/๑๖๓/๑๕๖ ฯ

*เล่มที่ 45 มหาสุทสสนจริยาवณณา หน้า 67

ปทีปสฺส จตุราสีติ โปกฺขรณิสหฺสฺสานิ เอกโปกฺขรณียา จตุราสีติ
 อิตฺติสหฺสฺสานิ ปุตฺตสหฺสฺสานิ คหปติสหฺสฺสานิ จ ปุตฺตถาลกาทิ-
 ปริโถการสฺส ปพฺพชิตปริกฺขารทานสฺส จตุราสีติ เชนฺสหฺสฺสานิ
 ปญฺจโครสทานสฺส จตุราสีติ วตฺถโกฏฺฐสหฺสฺสานิ นิवास-
 ปารุปนทานสฺส จตุราสีติ ถาลิปากสหฺสฺสานิ โภชนทานสฺส
 นิสฺสนฺทนฺนํ นิพฺพตฺตานิ ฯ โส สตฺตฺหิ รตฺเนหิ จตฺตฺหิ อิทฺธีหิ
 จ สมฺนฺนาคโตะ ราชาริราชา หุตฺวา สกฺกํ สาครปริยฺนตฺ
 ปจฺวิมณฺฑลํ ฆมฺเมน อภิวิชัย อชฺฌมาวสนฺโตะ อนนฺกสฺเตสฺ จานฺเส
 ทานสาลาโย การตฺวา มหาทานํ ปฏฺจเปสิ ฯ ทิวสฺส ติกฺขตฺตํ
 นนฺเร เกรสิ จราเปสิ โย ยํ อิจฺฉติ โส ทานสาลาสุ
 อากนฺตฺวา ตํ กณฺหาตฺตํ ฯ เตน วุตฺตํ ตตฺถาหํ ทิวเส
 ติกฺขตฺตํ โฆสาเปมิ ตหิ ตหฺนฺติอาทิ ฯ

ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมี นนฺเร ฯ ตทาหฺนฺติปิ ปาโจะ ฯ ตสฺส
 ตทา อหํ มหาสุทสฺสนกาเลติ อตฺถโธ ฯ ตหิ ตหฺนฺติ ตสฺมี
 จานฺเส ตสฺส ตสฺส ปาการสฺส อนฺโตะ จ พหิ จาติ
 อตฺถโธ ฯ โโก ก็ อิจฺฉตีติ พุราหฺมณาทีสุ โย โกจิ สตฺโต
 อนฺนาทีสุ เทยฺยฆมฺเมสุ ยํ กิณฺจิจิ อิจฺฉติ ฯ ปตฺถเถตีติ ตสฺเสว
 เววจนํ กสฺส ก็ ทิยฺยตฺตํ ฐนฺนฺติ อนนฺกวาริ ปริยฺยานตฺเรหิ
 จ ทานโฆสนาย ปวตฺตติตภาวทสฺสนตฺถํ วุตฺตํ เอเตน ทาน-
 ปารมฺมียา สรฺูปํ ทสฺเสติ ฯ เทยฺยฆมฺมปฏฺิคฺคาหกวิกปฺปรหิตา หิ

โพธิสตุตถานัน ทานปารมิตี ฯ

อิทานิ ทานโฆสนาย ตสฺส ตสฺส เทยฺยธมฺมสฺส อนุจฺจนวิก-
ปฺกุกฺลปรกิถฺตณฺนํ ทสฺเสตฺถุ โภ ฉาตโกติอาทิ วุคฺคตฺ ฯ

ตตฺถ ฉาตโกติ ชิมฺจฺฉิตฺ ๑ ตฺสฺสิตฺตี ปิปาสิโต ๑ โภ มาลํ
โภ วิเลปนฺนุติปิ อิจฺฉิตฺตี ปทํ อานตฺวา โยเชตพฺพํ ๑ นคฺโคติ
วตฺถวิกโล วตฺถเณน อตฺถิโกติ อธิปฺปาโย ๑ ปฺริทหิสฺสตีติ
นิวาสิสฺสตี ๑

โภ ปเถ ฉตฺตมาเทตีติ โภ ปถิโก ปเถ มคฺเค อตฺตโน
วสฺสวาตาทปรกฺขณตฺถิ ฉตฺตํ คณฺหาติ ฉตฺเตน อตฺถิโกติ
อตฺถโธ ๑ โภปาหนา มฺหุ สุภาติ ทสฺสนิยตฺาย สุภา
สุขสมฺผลสฺสตฺาย มฺหุ อุปาหนา อตฺตโน ปาทานํ จกฺขุณฺณจ
รกฺขณตฺถิ ๑ โภ อาเทตีติ โภ ตาหิ อตฺถิโกติ อธิปฺปาโย ๑
สายณฺจ ปาโต จาติ เอตฺถ จสทฺเทน มฺหุณฺนุติเก จาติ
อาหริตฺวา วตฺตพฺพํ ๑ ทิวเส ติกฺขตฺถุ โฆสาเปมิตี หิ วุคฺคตฺ ฯ

น ตํ ทสฺสุ จานฺนสฺสูติ ตํ ทานํ น ทสฺสุ จานฺนสฺสุ
ปฺฏิยตฺตฺนุติ โยชนา ๑ นปี จานฺนสฺเตสฺสุ วา ปฺฏิยตฺตํ อปี
จ โข อนนฺกสฺเตสฺสุ จานฺนสฺสุ ปฺฏิยตฺตํ ๑ ยาจเก ธนฺนุติ ยาจเก
อุทฺทิสฺส ธนํ ปฺฏิยตฺตํ อุปฺกฺขณฺ์ ๑ ทฺวาทสโยชนายาเม หิ
นคเร สตฺตโยชนวิตฺถเต สตฺตสฺสุ กาการนฺตเรสฺสุ สตฺต ตาล-
ปนฺติปรกิเชปา ตาสฺ ตาลปนฺตีสฺสุ จตฺตราสีติ โปกฺขรณิสฺสทฺสฺทานิ

ปาฏิเยกุกัม โปกุขรณิธีเร มหาทานัม ปฏฺจปีตัม ฯ วุตฺตยเหตุ
ภควาตา ปฏฺจเปสิ โข อานนุท ราชาน มหาสุทสสนโน ตาสี
โปกุขรณินิ เตเร เอวรูปุ ทานัน อนุนัน อนุนตฺติกสฺส ปานัน
ปานตฺติกสฺส วุตฺถิ วุตฺตตฺติกสฺส ยานัน ยานตฺติกสฺส สยนิ
สยนตฺติกสฺส อิตฺถิ อิตฺติตฺติกสฺส หิริณณัน หิริณณตฺติกสฺส สุวณฺณัน
สุวณฺณตฺติกสฺสชาติ (๑) ฯ

ตตฺตถายิ ทานสฺส ปวตฺติตากาโร มหาปริโส หิ อิตฺถินณจ
ปริสทานณจ อนฺจจวิเก อลงฺกาเร การตฺตวา อิตฺถิมตฺตเมว ตตฺถ
ปริจวารเสน เสสณจ สพฺพิ ปริจจาควเสน จเปตฺวา ราชาน
มหาสุทสสนโน ทานัน เทติ ตํ ยถาสุขํ ปริภุชชาติ เภริ
จราเปสิ ฯ มหาชานา โปกุขรณิธีโร คนฺตฺวา นฺหาตฺวา วุตฺถาทินิ
นิวาเสตฺวา มหาสมฺปตฺตี อนฺภวิตฺตวา เยสิ ตาทิสานิ อตฺถิ
เต ปหาย คจฺจนฺติ ฯ เยสิ นตฺถิ เต คเหตุวา คจฺจนฺติ ฯ
เย หตฺถิยานาทีสุปี นิสีทิตฺวา ยถาสุขํ วิจริตฺวา วรสมเนสุปี
สยิตฺวา สมฺปตฺตี อนฺภวิตฺตวา อิตฺถิหิปี สทฺธิ สมฺปตฺตี อนฺภวิตฺตวา
สत्ตวิรรตฺนปสาธนานิ ปสาธตฺวา สมฺปตฺตี อนฺภวิตฺตวา ยํ
ยํ อตฺถิกา ตํ ตํ คเหตุวา คจฺจนฺติ อนตฺถิกา โโอหาย
คจฺจนฺติ ฯ ตมปี ทานัน อฏฺจาย สมฏฺจาย เทวสิกํ ทียเตว ฯ
ตทา ชมฺพุทีปวาสินัน อยณัน กมฺมํ นตฺถิ ฯ ทานัน ปริภุชชานา
๑. ที. มหา. ๑๐/๑๗๖/๒๐๗ ฯ

สมปตฺตี อนุภวนตา วิจฺรณฺติ ฯ น ตสฺส ทานสฺส กาลปริจฺเจโท
อโหสิ ฯ รตฺตติญฺจาปี ทิวาปี ยทา ยทา อตฺถิกา อากจฺจนฺติ
ตทา ตทา ทียเตว ฯ เอว มหาปุริโส ยาวชีว สกฺลขมฺพุทฺธิป
อนุนฺจกฺลํ กตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตสิ ฯ เตน วุตฺตํ ทิวา วา
ยฺหิ วา รตฺตี ยฺหิ เอติ วณิพฺพโกติอาทิ ฯ

ตตฺถ ทิวา วา ยฺหิ วา รตฺตี ยฺหิ เอตีติ เอเตนสฺส
ยถากาลํ ทานํ ทสฺเสติ ฯ ยาจกานํ หิ ลาภาสาย อุป-
สงฺกมฺนกาโล เอว โภชิสฺสฺตฺตานํ ทานสฺส กาลो นาม ฯ
วณิพฺพโกติ ยาจโก ฯ ลทฺธา ยทิจฺจกํ โภคนฺติ เอเตน
ยถาภิจฺจิตํ ทานํ ฯ โย โย หิ ยาจโก ยํ ยํ เทยฺยขมฺมํ
อิจฺจติ ตสฺส ตสฺส ตํ ตเทว โภชิสฺสฺตฺโต เทติ ฯ น ตสฺส
มหกฺขมฺพุลลาภาทิภาวํ อตฺตโน อุปโรชํ จินฺเตสิ ฯ ปุรหฺตฺโถว
กจฺจติติ เอเตน ยาวทิจฺจกํ ทานํ ทสฺเสติ ฯ ยตฺตกํ หิ ยาจกา
อิจฺจติ ตตฺตกํ อปริหาเปตฺวาว มหาสฺตฺโต เทติ อุพารชฺฌา-
สยตาย จ มหิทฺธิกตาย จ ฯ

ยาวชีวิกนฺติ เอเตน ทานสฺส กาลปริยฺนตาภาวํ ทสฺเสติ ฯ
สมาทานโต ปญฺจาย หิ มหาสฺตฺตา ยาวปาริปุริ เวมฺชฺฌน
กาลปริจฺเจทํ กโรนฺติ โภชิสฺมภาสฺมกรณฺเ สงฺโกจจาภาเวน
อนฺตรนฺตรา อโวसानาปตฺติโต มรณฺนปี อนฺนฺจฺเจโท เอว ตโต
ปรมฺปิ ตเถว ปญฺปิชฺชนโต ยาวชีวิกนฺติ ปน มหาสฺสทสฺสน-

จริตสฺส วเสน วุตฺตํ ฯ นปาหิ เทสฺสึ ฌนํ ทมฺมิตฺติ อิทํ ฌนํ
นาม มยฺหิ น เทสฺสึ อมฺนาปฺนฺติ เอวรูปํ มหาทานํ เทนฺโต
เคหโต จ ฌนํ นีหฺราเปมิ นปี นตฺถิ นิจโย มยฺยิตฺติ มม
สรีเร ฌนนิจโย ฌนสงฺคโห นาปี นตฺถิ ฯ สลฺเลขวุตฺติสฺสมโณ
วีย อสงฺคโหปี น โหมีติ อตุโธ ฯ อิทํ เยน อชฺฌาสเยน
ตสฺสึทํ มหาทานํ ปวตฺติตฺตํ ตํ ทสฺเสตฺถุ วุตฺตํ ฯ

อิทานิ ตํ อุปฺมาย วิภาเวตฺถุ ยถาปี อาตุโร นามาติ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถิทํ อุปฺมาสฺสนทฺเนน สทฺธิ อตฺถทสฺสนํ ยถา
นาม อาตุโร โรคาภิกฺขุโต ปุริโส โรคโต อตฺถานํ ปรีโมเจตฺ-
กาโม ฌเนน หิรณฺยสฺวณฺณาทีนา เวชฺชํ ติกิจฺจกํ ตปฺเปตฺวา
อาราเชตฺวา ยถาวิธิ ปฏฺิปปชฺชนฺโต ตโต โรคโต วิมุจฺจติ ฯ

ตเถว เอวเมว อหฺมปี อฏฺฏกฺกุตฺตํ (๑) สกฺลโลกํ กิเลสโรคโต
สกฺลลํสารทฺกฺขโรคโต จ ปรีโมเจตฺกาโม ตสฺส ตโต ปรีโมจฺนสฺส
อัย สพฺพสาปเตยฺยปรีจฺจาโค ทานปารมีอุปฺปาโยติ ชานมาโน
พฺพชฺฌมาโน อเสสโต เทยฺยชฺมมสฺส ปฏฺิคฺคาหกานญจ วเสน
อนวเสสโต มหาทานสฺส วเสน สตฺถานํ อชฺฌาสยฺ ปรีปฺุเรตฺถุ
อตุตฺถโน จ น มยฺหิ ทานปารมี ปรีปฺุณฺณา ตสฺมา อุนมนนฺติ
ปวตฺตํ อุนํ มนํ ปุริยิตฺถุ ปวตฺตยิตฺถุ วณิพฺพเก ยาจเก อทาสี ตํ
ทานํ เอวรูปํ มหาทานํ ททามิ ตถจ โข ตสฺมี ทานชฺมเม
๑. สี. อนุชตฺถกฺกุตฺตํ ฯ

ตสฺส จ ผลे นีราลโย อนเปกฺโข อปจฺจาโส กิณฺจิปิ
อปจฺจาสิสมาโน เกวลํ สมฺโพธิมนุปรตฺติยา สพฺพญฺญตฺตญฺญาณเมว
อธฺคินฺคฺตุ เทมีติ ฯ

เอวํ มหาสฺสโต มหาทานํ ปวตฺเตนฺโต อตฺตโน ปุณฺณานุ-
ภาวนิพฺพตฺตํ ฆมฺมปาสาทํ อภิรฺยห มหาพฺยุหฺภูฏาการทวารे
เอว กามวิตกฺกาทโย นีวตฺเตตฺวา ตตฺถ โสวณฺณมเย ราชปลฺลงเก
นินฺนโน ฌานาภิญฺญาโย นิพฺพตฺเตตฺวา ตโต นิग्ฆमितฺวา
โสวณฺณมยํ ภูฏาการิ ปวีตฺติวา ตตฺถ รชตฺมเย ปลฺลงเก
นินฺนโน จตฺตารो พุรฺหมวิหारे ภาเวตฺวา จตฺตราสีติ วสฺส-
สทฺสฺสานิ ฌานสมาปรตฺติหิ วิดีนาเมตฺวา มรณฺสมเย ทสฺสนาย
อุปลตฺตานํ สุภทฺทาเทวีปมฺขานํ จตฺตราสีติยา อิตฺถาคารสทฺสฺसानํ
อมจฺจปาริสทฺชาทินฺนจ

อนิจฺจา วต สงฺขารา   อุปฺปาทวยธฺมมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นีรुชฺฉนฺติ   เตสํ วุปลโม สุโขติ (๑)

อิมาย คาถาย โอวทิตฺวา อายุปริโยसाने พุรฺหมโลกปรายโน
อโหสิ ฯ

ตทา สุภทฺทาเทวี ราหุลมาตา อโหสิ ฯ ปริณายก-
รตนํ ราหุโล ฯ เสสปริสา พุทฺธปริสา ฯ มหาสุทฺสฺสโน ปน
โลกนาถो ฯ

๑. ที. มหา ๑๐/๑๔๓/๒๘๑-๒๒๘ ฯ ถี. ส. ๑๕/๖๒๓/๒๓๒ ฯ

ถี. นิ. ๑๖/๔๖๑/๒๒๘ ฯ

*เล่มที่ 45 มหาโควินทจริยาวรรณนา หน้า 73

อิธปิ ทส ปารมิโย สรูปโต ลพฺพนฺติ เอว ทานชฺฌา-
สยสฺส ปน อุพารตาย ทานปารมิ เอว ปาพิยฺ อาคตา ฯ
เสสธมฺมา เหฏฺฐา วุคฺตฺนยา เอว ฯ ตถา อุพารเ สดฺตรตฺน-
สมุชฺชเล จตฺทีปิสฺสริเยปี จิตฺสฺส ตาทิสฺ โภคสุํ อนุลงฺกริตฺวา
กามวิตกฺกาทโย ทูโรโต วิภฺขมฺเกตฺวา ตถารูเป มหาทาน
ปวตฺเตนฺตสฺเสว จตฺราสีติ วสฺสสทฺสทานิ สฺมาปตฺตีหิ วิติ-
นามेतฺวา อนิจฺจตาทีปฺฐิสฺยฺคฺคฺตํ ฌมฺมกถํ กตฺวาปี วิปฺสฺสนาย
อนุสฺสูกฺกนํ สพฺพตฺถ อนิสฺสงฺกตาติ เอวมาทโย คฺุณฺณภาว
นิตฺุทธาเรตฺพพาติ ฯ

มหาสุทฺสฺสนจริยาวรรณนา นิฎฺฐิตา ฯ

มหาโควินทจริยาวรรณนา

ปฺุณาปริ ยทา โหมิ   สดฺตรราชปฺุโรหิโต
ปฺุชิโต นรเทเวหิ   มหาโควินทพฺุราหฺมฺโน ฯ
ตทาหิ สดฺตรชฺเชสฺ   ยํ เม อาสิ อุปายนํ
เตน เทมิ มหาทานํ   อกฺุโขกํ สาครูปมํ ฯ
น เม เทสฺสํ ฌนฺชณฺณํ   นปี นคฺุถิ นิจโย มยิ
สพฺพพฺุณฺณตฺตํ ปิยํ มยฺหิ   ตสฺมา เทมิ วริ ฌนฺนฺติ (๑) ฯ

ปฺุณฺณเม สดฺตรราชปฺุโรหิโตติ สดฺตฺถวาทินํ สดฺตฺตฺนํ ราชฺุณํ

๑. พุ. จริยา. ๓๓/๕/๕๕๕ ฯ

สพพกิจจานุสาสทปุโรหิต๑ ปุชิต๑ นรเทเวหิตี เตหิเอว อญเณหิ
จ ชมพูทีเป สพเพเหว ขตติเยหิ จตฺปจฺยปฺชาย สกการ-
สมฺมาเนน จ ปุชิต๑ มหาโควินุทพฺรหฺมโณติ มหानุภาวตาย
โควินุทสฺสากิเสเคน อภิสิตตตตาย จ มหาโควินุโทติ สงฺข
คโต พฺรหฺมโณ อภิสิตตกาลโต ปญฺชาย หิ โปธิสตตสฺส
อຍ สมณฺญา ซาตา๑ นามเนน ปน โชติปาโล นาม๑
ตสฺส กิร ซาตทิวเส สพพาวุธานิ โชติสฺส๑ ราชายิ ปจฺจฺจฺสมเย
อตฺตโน มงฺกลาวุรฺ ปรชชลิตํ ทิสฺวา ภิตอ อตฺตโน ปุโรหิตํ
โปธิสตตสฺส ปิตริ อูปญฺจฺจํ อากตํ ปุจฺฉิตฺวา มา ภายิ
มหาราช มยฺหํ ปุตฺโต ซาโต ตสฺसानุภาเวเนน น เภวํ
ราชเคเหเวว สกนฺนเคเรปิ อาวุธานิ ปรชชลิสฺส๑ น ตํ นิสฺสาย
ตฺยฺหํ อนฺตรายิ อตฺถิ สกนฺนชมพูทีเป ปน ปณฺณาย เตเนน สโม
น ภวิสฺสติ ตสฺสเสตํ ปุพฺพนิมิตฺตนฺติ ปุโรหิตเนน สมสฺสาสิตโต
ตฺยฺหํ จิตฺโต กุมารสฺส ชีรฺมฺมํ โหตฺถติ สหสฺสํ ทตฺวา วยฺปฺปตฺต-
กาลมยฺหํ ทสฺสเสถาติ อาห๑ โส วุทฺธิปฺปตฺโต อปรภาเค
อลมตฺถทสฺส สตฺตนฺนํ ราชญํ สพพกิจจานุสาสโก หุตฺวา
ปพฺพชิตฺวา จ สตฺเต ทิฏฺฐชฺรมฺมิกสมฺปรายิเกหิ อนฺตเถหิ
ปาเลตฺวา อตฺถเอหิ นิโยเชสิ๑ อิติ โชติตตฺตา ปาลนสมตฺถตตาย
จ โชติปาโลติสฺส นามํ อํสฺส๑ เตเนน วุตฺตํ นามเนน
โชติปาโล นามาทิ๑ (๑)

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๑๕/๒๖๓-๒๖๕ ๑

ตตถ โพรสิตตโต ทิสมปติสฺส นาม รณโย ปุโรหิตสฺส
 โควินทพฺราหฺมณสฺส ปุตฺโต หุตฺวา อตฺตโน ปิตุ ตสฺส จ
 รณโย อจฺจเยน ตสฺส ปุตฺโต เรณฺสุ สหายา จสฺส สตฺตภู
 พฺรหฺมทตฺโต เวสฺสภู ภรโต เทว จ ฐตฺรภูจาทิ อิม สตฺต
 ราชาน โยธา อณฺณมณฺณํ น วิวทฺนติ เอวํ รชเช
 ปติฏฺฐาเปตฺวา เตสํ อตฺถธมฺเม อนุสาสนฺโต ชมฺพทีปตฺเต
 สพฺเพสํ ราชนํ อณฺเณสจฺจ พฺราหฺมณานํ เทวนาคคหปติگانํ
 สกฺกโต กรุกโต มานิตโต ปุชิตโต อปจิตโต อุตฺตมํ การวภูจานํ
 ปตฺโต อโหสิ ฯ ตสฺส อตฺถธมฺเมสุ กุสลตาย มหาโควินฺโทเตว
 สมณฺญา อุทปาที ฯ ยถาห โควินฺโท วต โภ พฺราหฺมโณ
 มหาโควินฺโท วต โภ พฺราหฺมโณติ (๑) ฯ เตน วุตฺติ

ปุณาปริ ยทา โหมิ สตฺตราชปุโรหิตโต
 ปุชิตโต นรเทเวหิ มหาโควินทพฺราหฺมโณติ ฯ

อถ โพรสิตตสฺส ปุณฺณานุภาวสมุสฺสชาติเตหิ ราชูหิ เตสํ
 อณฺฺยตฺเตหิ ขตฺติเยหิ พฺราหฺมณคหปติเกหิ เนคมชานปเทหิ จ
 อฺปรูปริ อฺปนีโต สมฺนตโต มโหโฆ วิย อชฺโฆตฺถรมาโน
 อฺปริเมยโย อฺพาโร ลาภสกฺกาโร อฺปฺปชฺชิ ยถา ตํ อฺปริมาณาสู
 ชาตีสุ อฺปจิตวิปฺลปฺณฺณสณฺจยสฺส อฺพารากิชาตสฺส ปฺริสฺสุทฺธ-
 สีลาจารสฺส เปสฺลสฺส ปฺริโยทาทสพฺพิปฺปสฺส สพฺพสตฺเตสฺ
 ปฺตฺตสทิสฺมหากรุณาวิปฺวารสินิฑฺธมฺมทฺทหยสฺส ฯ โส จินฺเตสิ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๑๕/๒๖๕ ฯ

เอตริหิ โข มยุหิ มหาลาภสกุกาโร ยนุณนาหิ อิมินา สพุพสตุเต
สนตปุเปตวา ทานปารมี ปริปุเรยยนติ ฯ โส นครสสุ มชฌ
จตุสสุ ทวารสสุ อตฺตโน นิเวสนทวารเตติ จ ทานสาลาโย
การตฺวา เทวสิทฺธิ อปริมิตชนปริจจาเคน มหาทานํ ปวตฺเตติ ฯ
ยํ ยํ อุบายนํ อานียติยญจ อตฺตโน อตฺถาย อภิสงฺขริยติ
สพุพํ ตํ ทานสาลาสุ เอว เปเสติ ฯ เอวํ ทิวเส ทิวเส
มหาปริจจาภํ กโรนตฺสสุ จสฺส จิตฺตสฺส ติตฺติ วา สนโตโต
วา นาโหสิ กุโธ ปน สงฺโกโจ ฯ ทานคฺคํ จสฺส ลาภาสาย
อากจฺจนเตหิ เทยฺยชมฺมํ กเหตุวา กจฺจนเตหิ จ มหาสตฺตสฺส
จ คุณวิเสเส กิตฺตยนฺเตหิ มหาชนกาเยหิ อนฺโตนครํ
พหินครญจ สมนตโต เอโกฆญฺติ กปฺปวฺภูจฺจามหาวยุสงฺฆญฺญ-
ปริพฺภมิตํ วิย มหาสมุทฺทํ เอกโกลาหลํ เอกนินฺนาทํ อโหสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

ตทาหิ สตฺตราชฺเชสุ ยํ เม อาสิ อุบายนํ
เตน เทมิ มหาทานํ อุกฺโขภํ สาครูปมนฺติ ฯ

ตตฺถ ตทาหฺนฺติ ยทา สตฺตราชฺปุโรหิตโต มหาโควินฺท-
พฺราหฺมโณ โหมิ ตทา อหํ ฯ สตฺตราชฺเชสุติ เรณฺฐอาทีนํ สตฺตนฺนํ
ราชฺนํ รชฺเชสุ ฯ อุกฺโขภนฺติ อพฺภนฺตเรหิ จ พาหิเรหิ จ
ปจฺจตฺถิเกหิ อปฺปฏฺิเสธนียตฺถาย เกนจิ อุกฺโขภนียํ ฯ อจฺจุพฺภนฺติปิ (๑)
๑. สี่. อจฺจนฺติปิ ฯ

ปาโจ ฯ อติปฺณทานชฺฆาตยสฺส เทยฺยชฺมมสฺส จ อุพารภาเวน
วิปฺลภาเวน จ อติวีย ปริปฺณณฺนติ อตุโธ ฯ สาครูปมฺนฺติ
สาครสทิสฺส ยถา สาคเร อุทกํ สกเลนปี โลเกน หรฺนฺเตน
เขเปตุํ น สกฺกา เอวํ ตสฺส ทานกฺเค เทยฺยชฺมมฺนฺติ ฯ

โอสานคาถาย วริ ชนฺนติ อุตฺตมํ อิจฺฉิตฺติ วา ชนํ ฯ
เสถํ วุตฺตนยเมว ฯ

เอวํ มหาสตุโต ปรมกปปีกมฺหามโฆ วีย มหาสตุ
อวิภาเคน มหนฺตํ ทานวสฺสํ วสฺสาเปนฺโต (๑) ทานพฺยาวิญฺญ หุตฺวาปี
เสถํ สตฺตฺตฺนํ ราชฺชนํ อตฺถชฺมเม อปฺปมตฺโต อนุสาสติ ฯ
สตฺต จ พฺราหฺมณฺมหาสาเถ วิชฺชาสิปฺปี สิกฺขาเปติ ฯ สตฺต
จ นฺหาตกสฺตานี มนฺเต วาเจติ ฯ ตสฺส อปฺเรน สมเยน
เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต สกฺขิ มหาโควินฺโท
พฺราหฺมโณ พฺรหฺมานํ ปสฺสตี สกฺขิ มหาโควินฺโท พฺราหฺมโณ
พฺรหฺมฺนา สากฺจเจติ สลฺลปฺติ มนฺเตตีติ ฯ (๒) โส จินฺเตสิ
เอตฺรหิ โข มยฺหํ อํยํ อญฺโต กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต พฺรหฺมานํ
ปสฺสตี สกฺขิ มหาโควินฺโท พฺราหฺมโณ พฺรหฺมฺนา สากฺจเจติ
สลฺลปฺติ มนฺเตตีติ ยนฺนุนาหํ อิมํ ญฺตํ เอว กเรยฺยนฺติ ฯ โส
เต สตฺต ราชานํ สตฺต จ พฺราหฺมณฺมหาสาเถ สตฺต จ
นฺหาตกสฺตานี อตฺตโน ปฺตฺตทารณฺจ อาปฺจุฉิตฺวา พฺรหฺมานํ
๑. สී. วสฺสนฺโต ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๒๔/๒๖๕ ฯ

ปสเสยยนติ จิตต์ ปณิชาย วสฺสเก จตฺตาริ มาเส พุรหฺม-
วิหารภาวนมนุญฺชชี ฯ ตสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมณฺเฑย
พุรหฺมา สนงฺกุมาริ ปุริโต ปาตุรโหสิ ฯ ตํ ทิสฺวา มหา-
ปุริโส ปุจฺฉิ

วณฺเฑวา ยสฺวา สิริมา โโก นุ ตฺวมสิ มาริส
อชานนฺตา ตํ ปุจฺฉาม กถิ ชานมฺหํ ตํ มยฺนติ (๑) ฯ

ตสฺส พุรหฺมา อตฺตานิ ชานาเปนฺโต

มํ เว กุมาริ ชานนฺติ พุรหฺมโลเก สนนฺตนิ
สพฺเพ ชานนฺติ มํ เทวา เอวํ โควินฺท ชานาหิตี (๑)

วตฺวา เตน

อาสนํ อุกกํ ปชฺชํ มรฺุสากญฺจ พุรหฺมโน
อคฺเข ภวนฺตํ ปุจฺฉาม อคฺขํ กุรฺตุ โน ภวนฺติ

อุปนีตํ อติตฺสกฺการิ อนตฺถิโกปิ พุรหฺมา ตสฺส จิตฺตสมฺปหิ-
นตฺถิ วิสฺสาสกรณฺตถฺยจฺจ สมฺปฏฺิจฺจนฺโต ปฏฺิจฺคณฺหาม เต
อคฺคิ ยํ ตฺวํ โควินฺท ภาสฺสีตี วตฺวา โอภาสฺทานตฺถิ

ทิจฺฐธมฺมหิตตถฺยา ยํ สมฺปฺรายสุขา ย จ
กตาวกาโส ปุจฺฉสฺสุ ยํ กิณฺจ อภิปตฺถิตฺนฺติ (๑)

โอภาสมกาสิ ฯ

อถ นํ มหาปุริโส สมฺปฺรายิกิ เอว อตฺถิ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๒๕/๒๓๔ ฯ

*เล่มที่ 45 มหาโควินุทจริยาวณณา หน้า 79

ปฺจุฉามิ พุรหุมานํ สนนฺกุมาริ
กงฺขี อกงฺขี ปรเวทียะสุ
กตฺตถฺจฺจิตฺโต กิมฺหิ จ สิกฺขมาโน
ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุรหุมโลกนฺติ (๑)

ปฺจุฉิ ฯ

ตสฺส พุรหุมา พุยากรโณโต
หิตฺวา มมตตํ มนุเชสุ พุรหุเม
เอโกทิกฺกโต กรุณฺณิมฺตฺโต
นिरามคนฺโห วิโรโต เมถุนสฺมา
เอตฺตถฺจฺจิตฺโต เอตฺถ จ สิกฺขมาโน
ปฺปโปติ มจฺโจ อมตํ พุรหุมโลกนฺติ (๑)

พุรหุมโลกคามิมคฺคิ กเถสิ ฯ

ตตฺถ มํ เว กุมาริ ชานนฺตฺติ เว เอกํเสน มํ กุมาโรติ
ชานนฺติ ฯ พุรหุมโลเกติ เสฏฺฐโลเก ฯ สนนฺตฺนฺนฺติ จิรตฺนํ
โปราณํ ฯ เอวํ โควินุท ชานาหิติ โควินุท เอวํ มํ ฐาเรติ ฯ
อาสนนฺติ อิทํ โภโต พุรหุมนุ นิสิตฺนตฺถาย อาสนํ
ปญฺจตฺตํ ฯ อิทํ อุกกํ ปริโกชนิยํ ปาทานํ โรวนตฺถํ ปานิยํ
ปิปาสหรณตฺถาย ฯ อิทํ ปชฺชํ ปริสฺสมวิโนทนตฺถํ ปาทพุกฺกชน-
เตลล์ ฯ อิทํ มฐฺสากํ อตฺถกํ อโลณิกํ อฐฺปนํ อุกฺกเกน เสทิตฺ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๒๓/๒๓๔-๕ ฯ

สากั สนุชราย วทติ ฯ ตทา หิ โโพธิสคฺตสฺส ตํ จาตุมาสั
พฺรหฺมจริยั อภิสลฺลขวฺตติปรมฺภกฺกัจจํ อโหสิ ฯ ตสฺสิเม สพฺเพ
อคฺเข กตฺวา ปุจฺจาม ตยิทํ อคฺขํ กุรฺตฺว ปฏิกฺคณฺหาตฺว โน
ภวํ อิทํ อคฺขณฺติ วฺตตํ โหติ ฯ อิติ มหาปุริโส พฺรหฺมโน
เนสํ อปริภฺวชนํ ชานนฺโตปิ วตฺตสีเส จตฺวา อตฺตโน อัจฉณฺ
อติปิชนํ ทสฺเสนฺโต เอวมาห ฯ พฺรหฺมาปีสฺส อธิปฺปายั
ชานนฺโต ปฏิกฺคณฺหาม เต อคฺขํ ยํ ตวํ โควินฺนท ภาสฺสีติ
อาห ฯ

ตตฺถ ตสฺส เต อาสเน มยํ นิสินฺนา นาม โหม
ปาโททเคน ปาทา โรตา นาม โหนฺตุ ปานียํ ปีตา นาม
โหม ปาทพฺภวฺชนเนน ปาทา มภฺจिता นาม โหนฺตุ อุกท-
สากมฺปิ ปริภฺตฺตํ นาม โหตฺติ อตฺถโธ ฯ

กงฺขี อกงฺขี ปรเวทียेषฺวติ อหํ สวิจิกฺจฺโจ ปเรน สยั
อภิสงฺขตตฺตา ปรสฺส ปากฺเณสฺส ปรเวทียेषฺส ปญฺเฬสฺส นิพฺพิจ-
กิจฺจํ ฯ

หิตฺวา มมตฺตณฺติ อิทํ มม อิทํ มมาติ ปวตฺตณฺกั
อุปกรณฺตณฺหํ จชิตฺวา ฯ มนุเชสฺวติ สคฺเตสฺส ฯ พฺรหฺเมติ โโพธิ-
สคฺตํ อาลปติ ฯ เอโกทิกฺกุโตนฺติ เอโก อุเทติ ปวตฺตตีติ เอโกทิกฺกุโต
เอกีกฺกุโต เอเตน กายวิเวกั ทสฺเสติ ฯ อถ วา เอโก อุเทตีติ

*เล่มที่ 45 มหาโควินทจริยาวรรณนา หน้า 81

เอโกทิสมาธิ ฯ ตํ ภูโต ปตุโตติ เอโกทิกภูโต ฯ อุปะจารปุปนา-
สมาธิหิ สમાหิตติ อตุโถ ฯ เอตํ เอโกทิกาวํ กรุณาพฺรหฺม-
วิหารวเสน ทสฺเสนฺโต กรุณฺณิมฺตุโตติ อหา ฯ กรุณฺชฺฌานเ
อิมฺตุโต ตํ ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวาติ อตุโถ ฯ นีรามคฺนฺโรติ
กิลฺลสฺสงฺขาตวิสฺสคฺนฺรหิโต ฯ เอตฺถ ภูจฺจิตฺติ เอเตสฺ ฌมฺเมสฺ จิตฺ
เอเต ฌมฺเม สมนฺปาเตตฺวา ฯ เอตฺถ จ สิกฺขมาโนติ เอเตสฺ ฌมฺเมสฺ
สิกฺขมาโน ฯ (๑) เอตํ พฺรหฺมวิหารภาวนํ ภาเวนฺโตติ อตุโถ ฯ
อยมตฺถ สงฺเขโป วิตฺถาโร ปน ปาลียฺ (๒) อากฺโตเยวาทิ ฯ

อถ มหาปุริโส ตสฺส พฺรหฺมโน วจนํ สุตฺวา อามคฺนฺเช
ชฺิจฺจฺจฺนฺโต อิทาเนวาทิ ปพฺพชฺิสฺสามิติ อหา ฯ พฺรหฺมมาปี
สาธฺ มหาปุริส ปพฺพชฺิสฺสฺ เอวํ สติ มยฺหฺมปี ตว สนฺติเก
อากมฺนํ สฺวาคมฺนเมว ภวิสฺสติ ตฺวํ ตาต สกฺลชฺมฺพุทฺธิเป
อคฺคฺปุริโส ปจฺมวเย จิตฺ เอวํ มหนฺตํ นาม สมนฺปตฺตี อิสฺสรียญฺจ
ปหาย ปพฺพชนํ นาม คฺนฺรหฺตฺถิโน อโยพฺนฺชนํ ฉินฺทิตฺวา
วนคฺมฺนํ วิย อติอุพาริ พุทฺธตฺนฺติ นามเสวติ มหาโพธิสฺตฺตสฺส
ทพฺพหิ กมฺมํ กตฺวา พฺรหฺมโลกเมว คโต ฯ มหาสฺตุโตปี มม
อิโต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชนํ นาม น ยุตฺตํ อหิ ราชกฺุลานํ
อตุถิ อฺนุสาสามิ ตสฺมา เตสฺ อโรเจตฺวา สเจ เตปี ปพฺพชนฺติ
๑. สี่. เอเต สิกฺขมาโน ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๒๒๗/๒๗๔ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณณา หน้า 82

สุนทรเมว โน เจ ปุโรหิตภูจกถา นียาเตตฺวา ปพฺพชิสฺสามิตฺติ
จินฺเตตฺวา เรณฺสุส ตาว รณฺโณ อาโรเจตฺวา เตน กิโยโยโส
มตฺตาย กามเหมิ นิมฺนุตฺติมาโน อตฺตโน สํเวกเหตฺถุ เอกนฺเตน
ปพฺพชิตฺตุกามตฺตยจฺจส นินฺเวเตตฺวา เตน ยถิ เอวํ อหฺมปิ
ปพฺพชิสฺสามิตฺติ วุตฺเต สาธฺตฺติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา เอเตเนว นเยน
สตฺตญฺจาทโย ฉ ขตฺตฺติเย สตฺต จ พฺราหฺมณฺมหาสาเล สตฺต
จ นฺหาตกสฺตานิ อตฺตโน ภริยาโย จ อาปฺจฺฉิตฺวา สตฺตาห-
มตฺตเมว เตสํ จิตฺตานุรฺกขณฺตํ จตฺวา มหาภินิฺกฺขมฺนสฺทิสฺ
นิฺกฺขมิตฺวา ปพฺพชิ ฯ

ตฺสส เต สตฺตราชาโน อาที กตฺวา สพฺเพว อนุ-
ปพฺพชิสฺสุ ฯ สว อโหสิ มหตี ปริสา ฯ อนฺกโยชนวิตฺถาราย
ปริสาย ปริวฺโต มหาปฺริโส ฌมฺมํ เทเสนฺโต คามนิคฺมชน-
ปทราชธานีสุ จาริกํ จรตี มหาชนํ ปุณฺณเว ปตฺติจฺจาเปตี ฯ
คตฺตคตฺตญฺจานเน พุทฺธโกลาหลํ วิย โหตี ฯ มนฺสุสา โควินฺท-
ปณฺฑิโต กิร อากจฺฉตฺตี สุตฺวา ปุเรตรเมว มณฺทปํ
กาเรตฺวา ตํ อลงฺการาเปตฺวา ปจฺจกฺคณฺตฺวา มณฺทปํ
ปเวเสตฺวา นานคฺครสโกชนเนน ปตฺติมานนฺติ ฯ มหาลาภ-
สฺกกาโร มโหโฆ วิย อชฺโฆตฺถรณฺโต อุปฺปชฺชิ ฯ มหาปฺริโส
มหาชนํ ปุณฺณเว ปตฺติจฺจาเปตี สีสสมฺปทาย อินฺทฺริยสํวเร

โกชเน มตตณฺณตายน ชาคริยานุโยเค กสิณปริกมเม ฌานเนสุ
อภิณฺณาสุ อฏฺฐสมาปตฺติสุ พุรหุมวิหาเรสุติ ฯ พุทฺธบุปฺปาทกาโล
วีย อโหสิ ฯ

โพธิสตุโต ยาวตายุํ ปารมิโย ปุเรนฺโต สมาปตฺติสุเขน
วิตินาเมตฺวา อายุปริโยสานเน พุรหุมโลเก นิพฺพตฺติ ฯ ตสฺส
ตํ พุรหุมจริยํ อิทธิยเจว ฝิตฺตจ วิตฺตาริกํ พาหุชฺฌณํ ปุณฺณุต
ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺบุปฺกาสิตํ จิริ ทิฆมทฺธานํ ปวตฺติตฺถ ฯ
ตสฺส เย สาสนํ สพฺเพน สพฺพํ อชานีสุ เต กายสฺส
เกทา ปรี มรณโต สุกฺตี พุรหุมโลกํ อุปฺปชฺชีสุ ฯ เยน
อชานีสุ เต อปฺเปกฺจเจ ปฺรนิมฺมิตฺวสวตฺตินํ เทวานํ สหฺพฺยตํ
อุปฺปชฺชีสุ เต อปฺเปกฺจเจ นิมฺมานรตฺตินํ ฯเปฯ ตฺสิตานํ ยามานํ
ตาวตีสานํ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหฺพฺยตํ อุปฺปชฺชีสุ ฯ
เย สพฺพนิหีนา เต คนฺธพฺพกายํ ปฺริปฺรูเรสุ ฯ อิติ มหาชโน
เยภฺยฺเยน พุรหุมโลกุปฺโป สกฺกุปฺโป จ อโหสิ ฯ ตสฺมา
เทวพุรหุมโลกา ปฺริปฺรูเรสุ ฯ จตฺตาริ อปายา สฺญณฺวา วีย
อเหตุํ ฯ

อิธาปี อกิตฺติชาตเก (๑) วีย โพธิสมฺภารนิทฺธารณา
เวทิตฺตพฺพา ตทา สตฺต ราชานो มหาเถรา อเหตุํ เสสฺปฺริสา

๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๘๐๖/๓๕๔ ฯ

พุทธปริสา มหาโควินโท โลกนาโถ ฯ

ตถา เรณูอาทีนํ สตตุนนํ ราชูนํ อณฺณมณฺณาวิโรเชน
ยถา สกรชฺเช ปตฺติภูจฺจาปนํ ตถา มหติ สตตฺตวิเช รชฺเช
เตสํ อตฺตธมฺมานุสฺสาเสเน อปฺปมาโท พุรฺหุมนฺนาปี สากจฺจํ
สมาปชฺชตีติ ปวตฺตตสมฺภาวนํ ยถาภูตํ กาคู จตฺตทาโร มาเส
ปรมฺภุกํสโกโต พุรฺหุมาจิริยาโส เตเน พุรฺหุมนฺโน อตฺตนิ
สมาปชฺชนํ พุรฺหุมนฺโน โอิวาเท จตฺตวา สตตฺตหิ ราชูหิ สกเลน
จ โลกเนน อุปฺนิตํ ลากสฺสการํ เขพฺปิณฺฑํ วยิ ฉทฺตเตตฺตวา
อปริมาณาย ขตฺตติยพฺรหฺมณฺณาทีปริสาเย อนฺนุปพฺพชฺชานิมิตฺตตาย
ปพฺพชฺชาย อนฺนุจฺจานํ พุทฺธานํ สาสนสฺส วยิ อตฺตโน
สาสนสฺส จิริกาลานฺนุปฺพนโรตี เอวมาทโย คฺคณฺณภาวา
วิภาเวตฺตพฺพาทิ ฯ

มหาโควินทจิริยาवณณา นิฏฺฐิตา ฯ

เนมิราชจริยาวรรณนา (๑)

ปุนาปริ ยทา โหมิ	มิตลยั ปุรุตตเม
เนมิ นาม มหาราชา	ปณฺฑิต โท กุสลตฺถิโก ๑
ตทาหิ มาปยิตฺวาน	จตุสาลิ จตุมฺมุขิ
ตตฺถ ทานิ ปวตฺเตสี	มิกปฺกฺชินราทินิ (๒) ๑
อจฺฉาทนํ สยณฺจ	อนฺนํ ปานฺจ โภชนํ
อพฺโพจฺฉินฺนํ กริตฺวาน	มหาทานํ ปวตฺตยิ ๑
ยถาปิ เสวโก สามิ (๓)	ชนฺเหตุมฺปากโต
กาเยน วาจามนสา	อาราชนิยเมสฺติ ๑
ตเถวาทิ สพฺพภเว	ปริเยสฺสิสามิ โโพธิชฺ
ทานเนน สตฺเต ตปฺเปตฺวา	อิจฺฉามิ โโพธิมฺตฺตมนฺติ ๑ (๔)

นฺนฺจ มิตลยั ปุรุตตเมติ มิตลนามเก วิเทหानํ อุตฺตม-
นฺนเร ๑ เนมิ นาม มหาราชาติ เนมิ ฆณฺเฑนฺโต วิย อฺปฺปนฺโน
เนมิติ ลทฺธนาโม มหนฺเตหิ ทานสิลาทิกุณฺวิเสเสหิ มหตา จ
ราชานุภาเวน สมฺนฺนาคตตฺตา มหนฺโต ราชาคิ มหาราชา ๑
ปณฺฑิต โท กุสลตฺถิโกติ อตฺตโน จ ปเรสฺจ ปุณฺณตฺถิโก ๑

อตีเต กิร วิเทหฺรณฺเจ มิตลนฺนเร อมฺหากํ โโพธิสฺตฺโต
มฆเทโว (๕) นาม ราชา อโหสิ ๑ โส จตฺราสีติ วสฺสสฺสฺตานิ

๑. ม. นิมิราช...๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒. ย... นรนาเรณิ ๑

๓. สฺยา. เสวโก สามิ ๑ ๔. บ. จริยา. ๓๓/๖/๕๕๖ ๑ ๕. ส. มฆเทโว ๑

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณฺณา หน้า 86

กุมารกีฬ กิฬิตฺวา จตุราสีติ วสุสฺสหฺสฺสานิ อฺปรชฺชํ การตฺวา
จตุราสีติ วสุสฺสหฺสฺสานิ รชฺชํ การนฺโต ยทา เม สิริสมฺมํ
ปลิตานิ ปฺสฺเสยฺยาสี ตทา เม อโรเจยฺยาสีติ กปฺปกสฺส วตฺวา
อปรภาเค เตน ปลิตานิ ทิสฺวา อโรจิตฺ สุวณฺณสนฺนทาเสน
อฺทฺทฺธาเปตฺวา หตฺเต ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา ปลิตํ โอลฺลเกตฺวา ปาตฺ-
กฺวโต โข มยฺหํ เทวทฺวโตติ สํเวกฺขาโต อิทานิ มยา ปพฺพชิตฺตุ
วฏฺฏตีติ จินฺตเตตฺวา สตสฺสหฺสฺสุฏฺฐานํ กามวรี กปฺปกสฺส ทตฺวา
เชฏฺฐกฺกุมาริ ปกฺโกสาเปตฺวา ตสฺส

อฺตฺตมฺงฺกรฺหา มยฺหํ อิม ชาตา วโยหฺรา

ปาตฺกฺวตา เทวทฺวตา ปพฺพชฺชาสมโย มมาติ (๑)

วตฺวา สารุกํ รชฺเช สมนฺุสฺสาสีตฺวา ยทิปี อตฺตโน อณฺุณานิปี
จตุราสีติ วสุสฺสหฺสฺสานิ आयฺ อตฺถิ เอวํ สนฺเตปี มจฺจฺโน
สนฺติเก จิตํ วิย อตฺตานํ มลฺลมาโน สํวิคฺคหฺทโย ปพฺพชฺชํ
โรเจติ ฯ เตน วุตฺถํ

สิริสมฺมํ ปลิตํ ทิสฺวา มจฺมเทโว ทิสฺมปฺติ

สํเวกํ อลฺลเก ธีโร ปพฺพชฺชํ สมโรจยฺตีติ ฯ (๒)

โส ปฺตฺตํ อิมินาว นีหาเรน วตฺเตยฺยาสี ยถา มยา
ปฏฺิปนฺนํ มา โข ตฺวํ อนฺติมปฺริโส อโหสีติ โววทิตฺวานครา
นิกฺขมฺม กิกฺขุปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา จตุราสีติ วสุสฺสหฺสฺสานิ

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๕/๓ ฯ ๒. ปปญจ. ๓/๓๕๐ ฯ

ฉานสมาปตตีหิ วิดีนาเมตฺวา อายุปริโยसानะ พุรหุมโลก-
ปฺราโยโน อโหสิ ฯ ปุตฺโตปิสฺส พุณฺนิ วสฺสสทฺสฺตานิ ฌมฺเมน
รชฺชํ กอารตฺวา เตเนว อุปาเยน ปพฺพชิตฺวา พุรหุมโลก-
ปฺราโยโน อโหสิ ฯ ตถา ตสฺส ปุตฺโต ตถา ตสฺส ปุตฺโตติ
เอวํ ทวีหิ อุณานิ จตุราสีติ ขตฺติยสทฺสฺตานิ สีเส ปลิตํ
ทิสฺวาว ปพฺพชิตานิ ฯ อถ โภชิสฺสโต พุรหุมโลกะ จิตฺวา
ปวตฺตตี นุ โข มยา มนุสฺสโลกะ กตํ กลฺยาณํ น ปวตฺตตีติ
อวชฺเชนฺโต อทฺทส เอตฺตํ อทฺธานํ ปวตฺตํ อิทานิ
นปฺปวตฺตีสฺสตีติ ฯ โส น โข ปนาหํ มยํหํ ปเวณียา
อิฉฺฉิขฺชิตุํ ทสฺสามีติ อตฺตโน วิเส ชาตฺรณฺโง เอว อคฺค-
มเหสิยา กุฉฺฉิมิหิ ปฏิสฺนุธี คณฺหิตฺวา อตฺตโน วิสฺสส เนมิ
ฉณฺเณโต วิย นิพฺพตฺโต ฯ เตน วุตฺตํ เนมิ ฉณฺเณโต วิย
อุปฺปนฺโนติ เนมีติ ลทฺธนาโมติ ฯ

ตสฺส หิ นามคฺคหณทิวเส ปิตฺรา อานิตา ลกฺขณ-
ปาจกา ลกฺขณานิ โอโลเกตฺวา มหาราช อัยํ กุมารโ ร คุมฺหากํ
วํสํ ปคฺคณฺหาติ ปิตฺุปีตามเหหิปี มหानุภาโว มหาลุณฺโงติ
พฺยากรีสฺสุ ฯ ตํ สุตฺวา ราชายถาวุตฺเตนตฺเถน เนมีติสฺส
นามํ อกาสิ โส ทฺทรกาลโต ปฏฺจาย สีเส อุโปสถกมฺเม
จ ยุตฺตปฺปยุตฺโต อโหสิ ฯ อถสฺส ปิตา ปุริมฺนเยเนว ปลิตํ
ทิสฺวา กปฺปกสฺส คามวริํ ทตฺวา ปุตฺตํ รชฺเช สมนุสาตีตฺวา

นกรา นิกฺขมฺม ปพฺพชิตฺวา ฌานานิ นินฺพุตเตตฺวา พุรหฺมโลก-
ปรายโน อโหสิ ฯ

เนมิราชา ปน ทานชฺฆาตฺยตาย จตุสฺส นกรทฺวาเรสุ
นกรมชฺฆเ จาติ ปญฺจ ทานสาลาโย การตฺวา มหาทานิ
ปวตฺเตสิ เอเกกาย ทานสาลาเย สตฺสหฺสฺสํ สตฺสหฺสฺสํ กตฺวา
เทวสิกฺกํ ปญฺจสตฺสหฺสฺसानิ ปริจฺจชิ ปญฺจ สีลานิ รกฺชิ
ปกฺขทิวเสสุ อุโปสถกมฺมํ สมာทึยฺย มหาชนมฺปิ ทานาทิสฺสุ
ปฺญฺญเวสุ สมาทเปสิ สกฺกมคฺคํ อจฺจิกฺขิ นิริยภเยน ตชฺเชสิ
ปาปโต นิวาเรสิ ฯ ตสฺส โอวาทे จตฺวา มหาชน ทานาทินิ
ปฺญฺญวานิ กตฺวา ตโต จโต เทวโลกे นินฺพุตฺติ เทวโลกे
ปริปุริ นริโย ตฺวจฺฉ โวย อโหสิ ฯ ตทา ปน อตฺตโน
ทานชฺฆาตฺยสฺส อุพารภาวํ สฺวิเสสํ ทานปรามิยา ปุริตภาวญฺจ
ปเวเทนฺโต สตฺถา

ตทาหิ มาปยิตฺวาน จตุสฺสาลํ จตฺมมฺขํ

ตตฺถ ทานํ ปวตฺเตสิ มิคปกฺขินราทินนฺติ-

อาทิมหา ฯ

ตตฺถ ตทาติ ตสฺมี เนมิราชกาเล ฯ มาปยิตฺวานาติ
การาเปตฺวา ฯ จตุสฺสาลนฺติ จตุสฺส ทิสาสฺส สมฺพนฺธสาลํ ฯ
จตฺมมฺขนฺติ จตุสฺส ทิสาสฺส จตฺตฺหิ ทฺวาเรหิ ยุตฺตํ ฯ ทานสาลาเย
หิ มหฺนตฺถาวโต เทยฺยธมฺมสฺส ยาจกชนสฺส จ พหฺภาวโต

น สกกา เอเกเนว ทวารเรน ทานธมมัม ปริยนุตัม กาคู
เทยฺยธมฺมณฺจ ปรีโยสาเปตฺตนฺติ สาลาย จตุสฺ ทิสาสฺ จตุตาริ
มหาทวารานิ การาเปสี ฯ ตตฺถ ทวารโต ปฏฺจาย ยาว
โกณฺมา เทยฺยธมฺโม ราสีกโต ติฏฺจติ ฯ อรุณฺคฺกั อาทิ กตฺวา
ยาว ปกตฺติยา สํวสนกาโล ตาว ทานํ ปวตฺเตติ ฯ อิตฺรสมิมฺปิ
กาเล อนนฺกสตา ปทีปา ฉายนฺติ ฯ ยทา ยทา อตฺถิกา
อากจฺจนฺติ ตทา ตทา ทิยเตว ฯ ตณฺจ ทานํ น กปณฺทฺธิก-
วณิพฺพกยาจกานณฺเวยว อถ โข อทฺตทานํ มหาโกกานมฺปิ
อุปกปฺปนวเสน มหาสฺทสฺสนทานสทิสํ อุพารตฺรปณฺีตฺตรานํ
เทยฺยธมฺมานํ ปรีจฺจนโต สพฺเพปิ สกถธมฺพฺทีปวาสิโน มนุสฺสา
ปฏฺีคฺคเหตฺถุ เจว ปรีภฺวชฺีสุ จ ฯ สกถธมฺพฺทีปํ ทิ อุนฺนงฺกถึ
กตฺวา มหาปรีโส ตทา มหาทานํ ปวตฺเตติ ฯ ยถา จ
มนุสฺसानํ เอวํ มิคปฺกฺขิเก อาทิ กตฺวา ตีรจฺฉานกตฺตานมฺปิ
ทานสาลาย พหิ เอกมฺนฺเต เตสํ อุปกปฺปนวเสน ทานํ
ปวตฺเตติ ฯ เตน วุตฺตํ ตตฺถ ทานํ ปวตฺเตสึ มิคปฺกฺขิ-
นราทินฺนฺติ ฯ น เกวลณฺจ ตีรจฺฉานานเมว เปตฺตานมฺปิ ทิวเส
ทิวเส ปตฺตี ทาเปสี ฯ ยถา จ เอกิสฺสา ทานสาลาย เอวํ
ปณฺจสฺสุปี ทานสาลาสฺ ทานํ ปวตฺติตฺถุ ฯ ปาพิยํ ปน ตทาหํ
มาปยิตฺวาน จตุสฺสาลํ จตฺมฺมฺขณฺติ เอกํ วีย วุตฺตํ ตํ นคร-
มชฺเฌ ทานสาลํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ

อิทานิ ตตฺถ เทยฺยธมฺมํ เอกเทเสณ ทสฺเสนุโต

อจฺฉาทนฺนญฺจ สยน์ อนฺนํ ปานฺนญฺจ โภชนนฺนติ

อาห ๗

ตตฺถ อจฺฉาทนฺนติ โขมฺสฺซุมาทินานาวิชฺฌนิวาสนปารูปน์ ๗
สยนฺนติ มลฺลจฺพลฺลฺลกาทิลฺลเจว โคนกจิตฺตกาทิลฺลจ อนฺนกวิชฺ
สยิตพฺพกํ อาสนมฺปิ เจตฺถ สยนคฺคหณฺเนนฺว คหิตนฺนติ วัตตพฺพํ ๗
อนฺนํ ปานฺนญฺจ โภชนนฺนติ เตสํ เตสํ สตฺตทานํ ยถาภิจฺจิตฺ
นानคฺครตฺถํ อนฺนญฺเจว ปานฺนญฺจ อวสิฏฺฐจํ นานาวิชฺฌโภชน-
วิกติลฺลจ ๗ อพฺโพจฺฉินฺนํ กริตฺวานาติ อารมฺภโต ปฏฺฐาย ยาว
อายุปรโยसानา อโหฺรตฺตํ อวิจฺฉินฺนํ กตฺวา ๗

อิทานิ ตสฺส ทานสฺส สมฺมาสมฺโพธิ อารพฺภ
ทานปารมิภาเวน ปวตฺติตฺถาวํ ทสฺเสนุโต ยถา ตทา อตฺตโน
อหฺมฺมาสโย ปวตฺโต ตํ อูปมาย ทสฺเสตฺถุ ยถาปี เสวโกติ-
อาทิมหา ๗ ตสฺสตฺถุโย ยถา นาม เสวกปฺริโส อตฺตโน สามิกํ
กาลานุกาลํ เสวนวเสน อูปคโต ลทฺฐพฺพชนเหตุ กาเยน
วาชาย มนสา สพฺพถาปี กายวจิมโนกมฺเมหิ ยถา โส
อาราธิตो โหติ ๗ เอวํ อาราธนียํ อาราชนเมว เอสติ คเวสติ
ตถา อหฺมฺปิ โพธิสตฺตญฺโต สเทวกสฺส โลกสฺส สามิฏฺถํ
อนฺนตฺตรํ พุทฺฐภาวํ เสเวตฺถกาโม ตสฺส อาราชนตฺถํ สพฺพภเว
สพฺพสฺสมิ นีพฺพตฺตนิพฺพตฺตภเว ทานปารมฺปิปรุณฺนวเสน ทานเนน (๑)

๑. สี่. ๗เนน ๗

สพฺพสตุเต สนฺตปฺเปตฺวา โปธิสงฺฆาตโต อริยมกฺคณาณโต
ชาตตฺตา โปธิชนฺติ ลทฺธนามํ สพฺพญฺญตฺตฺตฺตฺตฺตํ ปรโต สพฺพถา
นानฺนุปาเยหิ เอสิสฺสามิ คเวสิสฺสามิ ตํ อุตฺตมํ โปธิ สมนฺมา-
สมฺโปธิ ชีวิทปริจฺจาการี ยํ กิณฺจ กตฺวา อิจฺฉามิ อภิปรตฺตฺตฺตฺตํ ฯ

เอวมิธ ทานชฺฉมาสยสฺส อุพารภาวํ ทสฺเสตฺตํ ทานปารมี-
วเสเนว เทสนา กตา ฯ ชาตกเทสนายํ ปนสฺส สีสปารมี-
อาทึนฺมปิ ปริปรุณฺณ วิภาวิตเมว ตถา หิสฺส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว
สีลาทิกฺุณฺเณหิ อตฺตานํ อลงฺกริตฺวา มหาชนํ ตตฺถ ปติฏฺฐาเปนฺตสฺส
โฉวาทฺเต จตฺวา นิพฺพตฺตเทวตา สฺฐมฺมายํ เทวสภายํ สนฺนปิตฺตา
อโห อมฺหากํ เนมิราชานํ นิสฺสาย มยํ อิมํ สมฺปรตฺตี ปตฺตา
เอวรูปาปิ นาม อนฺุปฺปนฺเน พุทฺธฺเต มหาชนสฺส พุทฺธกิจฺจ
สาธยมานา อจฺฉริยมนุสฺสา โลกฺเก อุปฺปชฺชนฺตีติ มหาปุริสสฺส
कुณฺเณ วณฺเณนฺตา อภิตฺถวีสุ ฯ เตน วุตฺตํ

อจฺฉเรํ วต โลกสฺมี อุปฺปชฺชนฺติ วิจกฺขณา
ยทา อหุ เนมิราชา ปณฺฑิโต กุสฺลตฺถิโกติ- (๑)

อาทิ ฯ

ตํ สุตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺนํ อาที กตฺวา สพฺเพ
เทวา โปธิสตุตฺตํ ทฏฺฐุกามา อเหตุํ ฯ อเถกทิวสํ มหาปุริสสฺส
อุโปสถิกสฺส อุปริปาสาทวรคตสฺส ปจฺฉิมยามเ ปลฺลงฺกํ
อาภุชิตฺวา นิสินฺนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาที ทานํ

*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควรรณนา หน้า 92

นุ โข วริ อูทาหุ พุรหุมจริยุนฺติ ฯ โส ตํ อตฺตโน กงฺขิ
ฉินฺทิตฺตํ นาสกฺขิ ฯ ตสฺมี ขณฺเ สกฺกสฺส ภาวนิ อุนฺนหาคาริ
ทสฺเสสิ ฯ สกฺโก ตํ การณิ อวชฺเชนฺโต โปธิสฺตตํ ตถา
วิตกฺกณฺตํ ทิสฺวา หนฺทสฺส วิตกฺกํ ฉินฺทิสฺสามิตี อากฺนตฺวา
ปฺรโต จิตฺเต เตน โกสิ ตฺวนฺติ ปุณฺโง อตฺตโน เทวราช-
ภาวํ อโรเจตฺวา ก็ มหาราช จินฺตเสตีติ วุตฺเต ตมตฺถิ
อโรเจติ ฯ สกฺโก พุรหุมจริยเมว อุตฺตมํ กตฺวา ทสฺเสนฺโต
หิเนน พุรหุมจริเยน ขตฺติเย อุปฺปชฺชติ
มชฺฌิเมน จ เทวตฺตํ อุตฺตमेन วิสุชฺฌติ ฯ
น เหนเต สฺลภา กายา ยาจโยเคน เคนจิ
เย กายเ อุปฺปชฺชนฺติ อนคารา ตปฺสฺสีโนติ (๑)

อาห ฯ

ตตฺถ ปุณฺติตฺถายตเนสุ เมถุนวิริตฺมตฺตํ หินฺนํ พุรหุมจริยิ
นาม เตน ขตฺติยกุลเ อุปฺปชฺชติ ฯ ฌานสฺส อุปฺจารมตฺตํ มชฺฌิมิ
นาม เตน เทวตฺตํ อุปฺปชฺชติ ฯ อฏฺฐสฺมาปฺตฺตินิพฺพตฺตํ ปน
อุตฺตมํ นาม เตน พุรหุมโลเก นิพฺพตฺตติ ฯ ตํ หิ พาหิรกา
นิพฺพานนฺติ กเถนฺติ ฯ เตนหา วิสุชฺฌตีติ ฯ สาสเน ปน
ปฺริสฺทฺทฺสฺส ภิภฺขุโน อณฺณตฺริ เทวณิกายิ ปตฺถเนนฺตสฺส
พุรหุมจริยเจตนา หินฺนตฺยา หินฺนํ นาม เตน ยถาปฺตฺถิตเ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๕๒๖/๑๕๕ ฯ

เทวโลกะ นิพพตตติ ฯ ปริสุทฺธสีลสฺส อฏฺฐสมาปตฺตินิพพตฺตํ
มชฺฌิมํ นาม เตน พุทฺทมโลกะ นิพพตตติ ฯ ปริสุทฺธสีลสฺส
ปน วิปสฺสนํ วฑฺฒตฺวา อรหตฺตปฺปตฺติ อุตฺตมํ นาม เตน
วิสุทฺธตฺติ ฯ อิติ สกฺโก มหาราช ทานโต พุทฺทมจิริยาโสว
สทฺถุณฺณ สหสฺสทฺถุณฺณ สตสฺสทฺถุณฺณ มหปฺพลโลติ วรรณฺณสิ ฯ
กายาติ พุทฺทมคณา ฯ ยาจโยเคนาติ ยาจนยฺตุเตน ฯ ยาช-
โยเคนาติปิ ปาฬิ ยชนยฺตุเตน ทานยฺตุเตนาติ อตุโถ ฯ
ตปฺสฺสโนติ ตปฺนิตฺสฺสิดกา ฯ อิมายปี คากาย พุทฺทมจิริยาสฺสเสว
มหานุกาวตํ ทีเปติ ฯ เอวญฺจ ปน วตฺวา กิณฺจาปี มหาราช
ทานโต พุทฺทมจิริยาเมว มหปฺพลํ เทวปี ปเนเต มหาปริส-
กตฺตพฺพาว ฯ ทฺวิสุปี อปฺปมตฺโต หุตฺวา ทานญฺจ เทหิ สีลญฺจ
รกฺขาทิตี วตฺวา ตํ โอวทิตฺวา สกฺกฺจฺจานเมว คโต ฯ

อถ นํ เทวคโณ มหาราช กุหิ คตฺตถาติ อาห ฯ
สกฺโก มิถิลายํ เนมิรชฺชโย กงฺขํ ฉินฺทิตฺตุนฺติ ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต
โพธิสทฺตสฺส คฺคฺเช วิตุถารโต วรรณฺณสิ ฯ ตํ สุตฺวา เทวา
มหาราช มยํ เนมิราชานํ ทญฺจุกามมฺหา สาธฺม นํ ปกฺโกสา-
เปหิตี วทิสฺสุ ฯ สกฺโก สาธฺมิตฺติ สมฺปฏฺธิจฺจิตฺวา มาตลฺลํ อามนฺเตสิ
คจฺจ เนมิราชานํ เวชยนฺตํ อาโรเปตฺวา อานเหิตี ฯ โส สาธฺมิตฺติ
สมฺปฏฺธิจฺจิตฺวา รเถน คนฺตฺวา ตตฺถ มหาสทฺตํ อาโรเปตฺวา
เตน ยาจิตฺโต ยถากกมํ ปาปกมฺมิมํ ปุณฺณกมฺมิมินฺญจ จานานิ

อาจิกขุโนโต อนุกุกเมน เทวโลกิ เนสิ ฯ เทวาปี โข เนมิราชา
อาคโตติ สุตฺวา ทิพฺพคนฺธวาสปุพฺพหตฺถา ยาว จิตฺตญฺญ-
ทวารโกฏฺฐกา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา มหาสत्ตํ ทิพฺพคนฺธาทีหิ ปุเชนฺตา
สุชมฺมํ เทวสํ อาทยีสฺสุ ฯ ราชา รธา โอตริตฺวา เทวสํ
ปวิสิตฺวา สกฺเคน สทฺธิ เอกาสเน นิสิตฺตฺวา เตน ทิพฺเพหิ
กามหีติ นิมนฺตยมาโน อลํ มหาราช มยฺหํ อิเมหิ ยาจิต-
กูปเมหิ กามหีติ ปฏิกฺขิปิตฺวา อนนฺกปริยาเยน ชมฺมํ เทเสตฺวา
มนุสฺสคณฺณาย สตฺตาทเหมว จตฺวา กจฺฉามหํ มนุสฺสโลกิ
ตตฺถ ทานาทินิ ปุณฺณานิ กริสฺสามิตี อาห ฯ สกฺโก เนมิ-
ราชานํ มิถิลํ เนหีติ มาตลึ อาณาเปสิ ฯ โส ตํ เวชยนฺตรถํ
อาโรเปตฺวา ปาจिनทิสภาเคน มิถิลํ ปาปุณฺนิ ฯ มหาชโน
ทิพฺพรถํ ทิสฺวา รณฺโณ ปจฺจุคฺคมนํ อกาสิ ฯ มาตลึ สีหปฺลฺชเร
มหาสत्ตํ โอตารेतฺวา อาปุจฺฉิตฺวา สกฺกฺจฺฉานเมว คโต ฯ
มหาชโนปี ราชานํ ปริวเรตฺวา กิทธิโส เทว เทวโลโกติ
ปุจฺฉิ ฯ ราชา เทวโลกสมฺปตฺตี วนฺณเณตฺวา ตุมฺเหปี ทานาทินิ
ปุณฺณานิ กโรถ เอวํ ตสฺมี เทวโลกเ อุปฺปชฺชิสฺสธาดิ ชมฺมํ
เทเสสิ ฯ โส อปรภาเค ปุพฺเพ วุตฺตนเยน ปลิตํ ทิสฺวา ปุตฺตสฺส
รชฺชํ ปฏิจฺฉาเปตฺวา กามे ปหาย ปพฺพชิตฺวา จตฺตาริ พุรฺหุ-
มิหารเ ภาเวตฺวา พุรฺหุมิโลกูปโค อโหสิ ฯ

ตทา สกฺโก อนฺรุทฺโธ อโหสิ ฯ มาตลึ อานนฺโท ฯ

จตุราสีติ ราชสหุธานี พุทฺธปริสา ฯ เนมิราชา โลกนาโถ ฯ
ตสฺส อีธาปี เหฏฺฐา วุคฺคตฺตเยเนว โปธิสมฺภารา
นิตฺฐาเรตฺตพฺพา ฯ ตถา พุรฺหมฺโลกสมฺปตฺตี ปฺหาย ปุพฺเพ อคฺคตนา
ปวคฺคิตฺตํ กลฺยาณวคฺคิตฺตํ อนฺุปฺปพฺนฺเชตฺตสฺสามิตฺติ มหากรฺณาย
มนุสฺสโลเก นิตฺตพฺคฺคตฺตํ อฺพาโร ทานชฺฌาสโย ตทฺนฺรูปา
ทานาทีสุ ปฏฺิปปตฺติ มหาชนสฺส จ คคฺคต ปตฺติฏฺฐาปํ ยาว
เทวมฺนุสฺसानํ ปคฺคตฺตยสฺตทา สกฺกสฺส เทวราชสฺส อฺปสงฺกมเน
อติวิมฺหยตา เตน ทิตฺตพฺสมฺปตฺติยา นิมฺนตฺติมาโนปี ตํ
อนลฺงกริตฺวา ปุณฺณสมฺภารปริพฺรุหนตฺถํ ปฺน มฺนุสฺสวาสุปฺกมํ
ลาภสมฺปตฺติสฺส สพฺพคฺคต อลคฺคภาโวติ เอวมาทโย คฺคณานุกาवा
นิตฺฐาเรตฺตพฺพาทิ ฯ
เนมิราชจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

จนุทกุมารจริยาวณณนา

ปุนาปริ ยทา โหมิ	เอกราชสุส อตุรโซ
นคเร ปุ่ปผวติยา	กุมารโ จนุทสวุหโย ๑
ตทาทิ ยชนา มุคโต	นิกุขนุโต ยณณวากุโต
สิเวคิ ชนยิตวาน	มหาทานิ ปวตติยิ ๑
นาหิ ปิวามิ ขาทามิ	นปิ กุณชามิ โภชนิ
ทกขิณเยเย (๑) อทตวาน	อปี ฉปฺปญจ รตติโย ๑
ยถาปี วาณิโซ นาม	กตฺวาน ฆณฺทสณฺจยิ
ยตฺถ ลาโก มหา โหติ	ตตฺถ ติ หรติ ฆณฺทกั (๒) ๑
ตเถว สกกุตฺตาปี	ปเร ทินฺนํ มหปฺผลิ
ตสฺมา ปฺรสุส ทาทพฺพิ	สตภาโค ภวิสฺสติ ๑
เอตมตฺถวสิ ญตฺวา	เทมิ ทานํ ภาวภเว
น ปฏิกุกมามิ ทานโต	สมโพธิมฺนุปตฺติยาติ (๓) ๑

สคฺตเม เอกราชสุส อตุรโซติ เอกราชสุส นาม

กาสิริณฺโณ โอรสปฺคฺโต ๑ นคเร ปุ่ปผวติยาติ ปุ่ปผวตินามเก
นคเร ๑ จนุทสวุหโยติ จนุทสวุเทน อวุหาตพฺโพ จนุทนาโมติ
อตุโถ ๑

อตีเต กิร อัย พาราณสี ปุ่ปผวติ นาม อโหสิ ๑

ตตฺถ วสวตฺติรณฺโณ ปฺคฺโต เอกราชา นาม รชฺชํ กอารสิ ๑

๑. ย. ทกขิณเยเย น ๒. ย. ยตฺถาหฺรติ ฆณฺทกั ๑

๓. บ. จริยา. ๓๓/๗/๕๕๖-๗ ๑

โพธิสตโต ตสฺส โคตมียา นาม อकुคมเหสียา กุจฺฉิมหิ ปฏิสนฺธิ
อคุคมเหสิ จันทกุมารโธติสฺส นามมกฺสุ ฯ ตสฺส ปทสา คมนกาเล
อปโรปี ปุตุโต อุปฺปนฺโน ตสฺส สุริยกุมารโธติ นามมกฺสุ ฯ
ตสฺส ปทสา คมนกาเล เอกา ชีตา อุปฺปนฺนา เสลาติสฺสา
นามมกฺสุ ฯ เวมาตिका จ เนลํ ภาทฺทเสโน สุโร จาติ เทว
ภาตโร อเหตุํ ฯ โพธิสตโต อนุปุพฺพเพน วุฑฺฒิปฺตโต สิปฺเปสุ
จ วิชฺชาญฺจानเสสุ จ ปารี อคมาสิ ฯ ตสฺส ราชา อนุจฺฉวิกํ
จหนํ นาม ราชชิตฺริ อานตฺวา อฺปรชฺชํ อทาสิ ฯ โพธิสตตสฺส
เอโก ปุตุโต อุปฺปนฺโน ตสฺส วาสฺโลติ นามมกฺสุ ฯ ตสฺส
ปน รณฺโณ ขณฺฑหาโล นาม ปุโรหิตโต ตํ ราชา วินิจฺฉเย
จเปสิ ฯ โส ลณฺชวิตฺกโก (๑) หุตฺวา ลณฺชํ คเหตุวา อสฺสามิกเก
สามิกเก กโรติ ฯ สามิกเก จ อสฺสามิกเก กโรติ ฯ อเถกทิวสํ
อญฺญปฺราชิโต เอโก ปุริโส วินิจฺฉยญฺจान อุปกโกเสนฺโต
นิกฺขมิตฺวา ราชฺฏญฺจानํ คจฺฉนฺตํ โพธิสตตฺตํ ทิสฺวา ตสฺส
ปาเทสุ นิปตฺติวา สามิ ขณฺฑหาโล วินิจฺฉเย วิโลปี ขาทติ
อหํ เตน ลณฺชํ คเหตุวา ปฺราชยํ ปาปิโตติ อญฺญสฺสร-
กาสิ ฯ โพธิสตโต มา ภายิตี ตํ อสฺสาเสตฺวา วินิจฺฉยํ
เนตฺวา สามิกเมว สามิกํ อทาสิ ฯ มหาชโน มหาสทฺเทน
สาธฺกการมทาสิ ฯ

๑. ม. ลณฺชวิตฺกโก ฯ

ราชา โภชิตตฺเตน กิร อญฺโฆ สุวินิจฺฉิตฺติ สุตฺวา
ตํ อามนฺเตตฺวา ตาต อิตฺโต ปญฺจาย ตฺวเมว อญฺญกรณ
วินิจฺฉยฺ วินิจฺฉินาหิตฺติ วินิจฺฉยฺ โภชิตตฺตสฺส อทาสี ฯ
ขณฺฑททาสฺส อาโย ปจฺฉินฺชชฺช ฯ โส ตโต ปญฺจาย โภชิตตฺเต
อาฆาตํ พนฺชิตฺวา โอตาราเปกฺโข วิจริ ฯ โส ปน ราชา
มฺหุทฺธปฺปสฺสนโน โส เอกทิวสํ สุปินนฺเตน เทวโลกํ ปสฺสิตฺวา
ตตฺถ คนฺธกาโม หุตฺวา ปุโรหิตํ พุรหฺมโลกคามิมคฺคํ อจิกฺขาติ
อาห ฯ โส อติทานํ ททนฺโต สพฺพจตฺตฺเกน ยลฺลํ ยชฺสฺสูติ
วตฺวา รณฺณา กิ อติทานนฺติ ปญฺโง อตฺตโน ปิยปฺตฺตา
ปิยกริยา ปิยชิตโร มหาวิกฺวเสฏฺฐิโน มงฺคลหตฺถิอฺสสาทโยติ
เอเต จตฺตาโร จตฺตาโร กตฺวา ทฺวิปทจตฺตฺปเท ยลฺลตฺถาย
ปริจฺจชิตฺวา เตสํ กลลโหิตฺเตน ยชนํ อติทานํ นามาติ
สณฺญาเปสิ ฯ อิติ โส สกฺคมคฺคํ อจิกฺขิสฺสามิติ นิรยมคฺคํ
อจิกฺขี ฯ

ราชาปิ ตสฺมี ปณฺฑิตสณฺณิ หุตฺวา เตน วุคฺตฺวิธิ
สกฺคมคฺคโคติ สณฺญาตํ ปฏฺิพชฺชิตฺตฺกาโม มหนฺตํ ยลฺลวาวุฏฺิ
การาเปตฺวา ตตฺถ โภชิตตฺตาทิกฺเก จตฺตาโร ราชกุมารे อาที
กตฺวา ขณฺฑททาสฺส วุคฺตํ สพฺพํ ทฺวิปทจตฺตฺปทํ ยลฺล-
ปสฺสฺสจฺจเน เนถาติ อาณาเปสิ ฯ สพฺพยจฺจ ยลฺลสมฺภาริ
อุปฺกขุฏฺิ อโหสิ ฯ ตํ สุตฺวา มหาชโน มหนฺตํ โกลาหลิ
๑. ส. มฺหุทฺธปฺปสฺสนโน ฯ

*เล่มที่ 45 จันทกุมารจริยาวรรณนา หน้า 99

อกาสี ฯ ราชา วิปปฏิสารี หุตฺวา ขณฺฑหาเลน อุปตฺถมฺภิโต
ปฺนปี ตถา ตํ อาณาเปสิ ฯ โพธิสฺสโต ขณฺฑหาเลน
วินิจฺฉยญฺจानํ อตถนฺเตน มยิ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา มเมว มรณํ
อิจฺฉนฺเตน มหาชนสฺส อนนฺยพฺยสนํ อุปฺปาทิตนฺติ ชานิตฺวา
นानาวิเชหิ อุปฺปาเยหิ ราชานํ ตโต ทฺวคฺคหิตคฺคาหโต วิเวจตุ
วามิตฺวาปี นาสกฺขิ ฯ มหาชนโน ปริเทวิ มหนฺตํ การุณฺณ-
มกาสี ฯ มหาชนสฺส ปริเทวนตฺสเสว ยถฺยวาวาญฺเฐ สพฺพ-
กมฺมานิ นิฏฺฐาเปสิ ฯ ราชปฺตฺตํ เนตฺวา คีวาย นามेतฺวา
นีสีทาเปสิ ฯ ขณฺฑหาโล สุวณฺณปาตี อุปฺนಾಮेतฺวา ขกฺคํ
อาทาย ตสฺส คีวํ ฉินฺทิสฺสามีติ อญฺจาสี ฯ ตํ ทิสฺวา
จนฺทา นาม ราชปฺตฺตสฺส เทวิ อณฺณํ เม ปฏฺิสรณํ นตฺถิ
อตฺตโน สจฺจพฺเลน สามิกสฺส โสตฺถิ กริสฺสามีติ อณฺชลี
ปคฺคยฺห ปริสาย อนนฺตเร วิจฺรนฺตี อิทํ เอกนฺเตเนว ปาป-
กมฺมํ ยํ ขณฺฑหาโล สกฺคมคฺคโลติ กโรติ ฯ อิมินา มยฺหํ
สจฺจวจเนน มม สาทิกสฺส โสตฺถิ โหตุ ฯ

ยา เทวตา อีธ โลเก สพฺพา ตา สรณํ คตา

อนาถํ ตายถ มมํ ยถาหํ ปติมา สियนฺติ

สจฺจกิริยมกาสี ฯ

สกุโก เทวราชา ตสฺสา ปริเทวนสทฺทํ สุตฺวา ตํ ปวตฺตี
ณตฺวา ชลิตํ อโยญฺญํ อาทาย อาคนฺตฺวา ราชานํ ตาเสตฺวา
สพฺเพ วิสฺสชฺษาเปสิ ฯ สกุโกปี ตทา อตฺตโน ทิพฺพรูปํ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณณา หน้า 100

ทสเสตฺวา สมฺปชฺชติตํ สฺโขติภูตํ วชิรํ ปริพฺภมฺนฺโต อเร
ปาปราช กภาพณฺณิ กทา ตยา ปาณาติปาเตน สุกตฺติคฺมนํ
ทิกฺกุสฺสปุพฺพํ จนฺตกฺกุมารํ สพฺพญจ อิมํ ชนํ พนฺธนาโต โมเจหิ
โน เจ โมเจสฺสสี เอตฺถเว เต อิมสฺส จ ทุฏฺฐพฺุราหฺมณสฺส
สีลํ ฆาเลศฺสามิตฺติ อากาเส อฏฺฐาสิ ๗ ตํ อจฺฉริยํ ทิสฺวา
ราชา พฺุราหฺมโณ จ สีลํ สพฺเพ พนฺธนา โมเจสุ ๗

อถ มหฺาชนฺ อเอกโกลาหลํ กตฺวา สหสา ยถฺวาวาภู
อชฺโฆตฺถจริตฺวา ขณฺฑหาลสฺส เอเกกํ เลทฺทฺทฺอุปฺหารํ เทนฺโต
ตตฺถเว นํ ชีวิตฺกขยํ ปาเปตฺวา ราชานมฺปิ มาเรตุํ อารภิ ๗
โพธิสฺสโต ปฺุเรตรเมว ปิตฺรํ ปลิสฺสชิตฺวา จิตฺโต มาเรตุํ น
อทาสิ ๗ มหฺาชนฺ ชีวิตํ ตาวสฺส ปาปฺรญฺโธ เทม นตฺตํ
ปนสฺส น ทสฺสาม นคเร วาสํ วา น ทสฺสาม ตํ ขณฺฑหาลํ
กตฺวา พหิณคเร วาสาเปสฺสามาติ ราชเวสํ หาเรตฺวา กาสาวํ
นิวาสาเปตฺวา หลิทฺทิตฺปิไลตฺกาย สีลํ เวเจตฺวา จณฺฑาถํ กตฺวา
จณฺฑาถคามํ ปหิณฺสิสุ ๗ เย ปน ตํ ปสฺสุมาตยถฺยํ ยชีสุ
เจว ยชาเปสุ จ อนฺนโมทิสฺสุ จ สพฺเพ เต นิรยปรายนา
อเหตุสุ ๗ เตนนาห ภกฺวา

สพฺเพ ปวิฏฺฐา นิรยํ ยถา ตํ ปาปกํ กริตฺวาน
น หิ ปาปกมฺมํ กตฺวา ลพฺภา สุกตฺตี อิตฺโต คนฺตุนฺติ (๑) ๗

๑. พุ. ชา. ๒๘/๘๓๒/๒๕๑ ๗

*เล่มที่ 45 จนุทกumarจริยาวรรณนา หน้า 101

อถ สพุพาปี ราชปริสา นาครา เจว ชานปทา จ
สมาคนตุวา โพธิสตุตฺ รชเช อภิสัญจีสุฯ โส ฌมเมน รชชํ
อนุสาสนุโต ตํ อตุตโน มหาชนสฺส จ อการณเนว อุปฺปนํ
อนยพฺยสนํ อนุสฺสริตุวา สํเวกชาโต ปุณฺณกิริยาสุ ภิกฺขุโยโส
มตฺตาย อุตฺสาหชาโต มหาทานํ ปวตฺเตสิ สีสานิ รกฺขิ
อุโปสถกมฺมํ สมาทิยิฯ เตน วุตฺตํ

ตทาหํ ยชนา มุตฺโต นิกฺขนฺโต ยญฺณวาทฺโต
สํเวกํ ชนยิตฺวาน มหาทานํ ปวตฺตยฺนฺติ-

อาทิฯ

ตตุถ ยชนา มุตฺโตติ ขณฺฑหาเลน วิหิตยญฺณวิริโต
วุตฺตนเยน มาเตตพุพฺโต มุตฺโตฯ นิกฺขนฺโต ยญฺณวาทฺโตติ
อภิสกฺกกรณฺตฺถาย อุตฺสาหชาเตน มหาชเนน สทฺธิ ตโต
ยญฺณภูมิโต นิกฺกโตฯ สํเวกํ ชนยิตฺวานาติ เอวํ พหุอนุตฺราโย
โลกสนฺนิวาโสติ อติวิย สํเวกํ อุปฺปาเทตฺวาฯ มหาทานํ
ปวตฺตยฺนฺติ ฉ ทานสาลาโย การาเปตฺวา มหตา ฌนปริจฺจาเคน
เวสฺสนฺตรทานสทิสํ มหาทานมทาสิฯ เอเตน อภิสกฺกกรณฺโต
ปฏฺจาย ตสฺส มหาทานสฺส ปวตฺติตฺถาวํ ทสฺเสติฯ

ทกฺขิณฺเยเย อทตฺวานาติ ทกฺขิณฺารเห ปุคฺคเล เทยฺยฌมฺมํ
อปริจฺจชิตฺวาฯ อปี ฉปฺปญฺจ รตฺติโยติ อปฺเปกทา ฉปี ปญฺจปี
รตฺติโย อตุตโน ปิวนขาทนภฺยชานานิ น กโรมีติ ทสฺเสติฯ

ตทา กิร โภชิตฺตโต สกถชมฺพทีปํ อุณฺนงฺคฺลํ กตฺวา
มหาเมโฆ วิย อภิวสุสฺนฺโต มหาทานํ ปวตฺเตสึ ฯ ตตฺถ กิณฺจาปี
ทานสาธาสุ อุณฺนปานาทีอุพารุพารปณฺตีปณฺตีเมว ยาจกานํ
ยถารุจิตํ ทิวเส ทิวเส ทียติ ตถาปี อตฺตโน สชฺชิตํ อาหารํ
ราชารหโภชนมฺปิ ยาจกานํ อทตฺวา น ภุญฺชติ ตํ สนฺธาย
วฺตุตํ นาหํ ปิวามีตฺติอาที ฯ

อิทานิ ตถา ยาจกานํ ทานे การณํ ทสฺเสนฺโต อุปมํ
ตาว อาหารติ ยถาปี วาณิโฆ นามาทิตฺตนา ฯ ตสฺสสตฺโต
ยถา นาม วาณิโฆ ภณฺทภูจกานํ คนฺตฺวา อปฺเปเน ปากเตน
พหุํ ภณฺทํ วิภิกฺขิตฺตฺวา วิปฺปลํ ภณฺทสนฺนิจฺยํ กตฺวา เทสกาถํ
ชานนฺโต ยตฺตสฺส ลาโภ อุทโย มหา โหติ ตตฺถ เทเส
กาเล วา ตํ ภณฺทํ หริติ อุปเนติ วิภิกฺขิตฺตํ ฯ

สกภฺตฺตฺตปิตฺติ สกภฺตฺตฺตโตปี อตฺตนา ปริภฺตฺตฺตโตปี ฯ สก-
ปริภฺตฺตฺตปิตฺติปี ปาโง ฯ ปเรติ ปฺรสุมี ปฏิกฺคาหกปฺคฺคเล ฯ
สตฺภาโคติ อเนกสตฺภาโค आयตี ภวิสฺสตี ฯ อิหํ วฺตุตํ โหติ
ยถา วาณิเชน กิตฺตภณฺทํ ตตฺถเวว อวิภิกฺขิตฺตฺวา ตถารูเป เทเส
กาเล จ วิภิกฺขิตฺตฺวา พหุํ อุทโย วิปฺปลํ ผลํ โหติ ตถเวว
อตฺตโน สนฺตกํ อตฺตนา อุณฺนภุญฺชิตฺตฺวา ปฺรสุมี ปฏิกฺคาหก-
ปฺคฺคเล ทินฺนํ มหปฺผลํ อเนกสตฺภาโค ภวิสฺสตี ฯ ตสฺมา
อตฺตนา อภุญฺชิตฺตฺวาปี ปฺรสุส ทาทพฺพเมวาติ ฯ วฺตุตฺถเษหํ

*เล่มที่ 45 จนุทกุมารจริยาวรรณนา หน้า 103

ภควดา ตีรจฺจนาคเต ทานํ ทตฺวา สตฺคฺคฺณา ทกฺขิณา
ปาฏิกงฺขิตพฺพา ฯ ปุณฺชชนทฺสฺสีเล ทานํ ทตฺวา สหสฺสคฺคฺณาติ
วิตฺถาโร (๑) ฯ อปรมฺปิ วุฑฺฒิ เอวํ เจ ภิกฺขเว สตฺตา ซาเนยฺย
ทานสํวิภาคสฺส วิปากํ ยถาหิ ซานามิ น อทตฺวา ภูณฺเชยฺย
น จ เนสํ มจฺเจรมลํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐเจยฺย ฯ โยปิ
เนสํ อสฺส จริโม อาโลโป จริมํ กพฺพิ ตโตปิ น อสํวิภจฺติวา
ภูณฺเชยฺยุนฺติอาทิ ฯ (๒)

เอตมตฺตวลํ ลตฺวาติ เอตํ ทานสฺส มหปฺผลภาว-
สงฺฆาตลฺลเจว สมฺมาสมฺโพธิยา ปจฺจยภาวสงฺฆาตลฺลจ อตฺตวลํ
การณํ ซานิตฺวา ฯ น ปฏิกกฺมามิ ทานโตติ ทานปารมิโต
อิสกมฺปิ น นินฺวตฺตามิ อภิกกฺมามิ เอว ฯ กิมตฺถํ สมฺโพธิมนฺ-
ปตฺติยาติ สมฺโพธิ สพฺพลฺลตฺตลฺลณณํ อนฺุปฺปตฺติยา อนฺุปฺปตฺติยตฺถํ
อธิคฺนตฺตุนฺติ อตฺถโถ ฯ

ตทา โพธิสฺสโต มหาชเนน ปีตริ จณฺฑทาลคามํ ปเวสีเต
ทาทพฺพยฺยตฺถกํ ปรีพฺพยิ ทาเปสิ นินฺวาสนานิ ปารุปนานิ จ
โสปี นครํ ปวีสิตฺถุ อลภนฺุโต โพธิสฺสเต อูยฺยานกัิพาทิอตฺถํ
พหิคเต อฺุปฺสงฺกมฺติ ปุตฺตสฺสณฺณาย ปน น วนฺุทติ น อณฺุชลิ-
กมฺมํ กโรติ จิรํ ชิวํ สามีติ วทติ ฯ โพธิสฺสโตปิ ทิฏฺฐทิวเส
อติเรกสมฺมานํ กโรติ ฯ โส เอวํ ฐมฺเมน รชฺชํ การเตตฺวา

๑. ม. อ. ๑๔/๓๑๐/๔๕๕ ฯ ๒. พ. อิติ. ๒๕/๒๐๔/๒๔๓ ฯ

อายุปรีโยसानะ สปริโส เทวโลกํ ปุเรสิ ฯ

ตทา ขณฺฑหาโล เทวตฺโต อโหสิ ฯ โคตมี เทวี

มหามายา จนฺทา ราชธิดา ราหุลมาตา วาสุโล ราหุโล เสลา

อุปลวณฺณา สุโร มหาคสฺสโป ภัทฺทเสโน มหาโมคฺคลลาโน

สุริยกุมารโ สารีปฺตฺโต จนฺทรราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อีชาปี ปุพฺเพ วุตฺตเนเนว ยถารหํ เสสปารมียो

นินฺทฺธาเรตฺตพฺพา ฯ ตทา ขณฺฑहालสฺส กกฺขพฺพรุสภาวี

ชานนฺโตปี อชฺฌเปกฺกจิตฺวา ฌมฺเมน สเมน อฏฺฐสฺส วินิจฺฉโย

อตุตฺตานํ มารตฺตคามสฺเสว ขณฺฑहाลสฺส ตถา ยถุณฺวิธานํ

ชานิตฺวาปี ตสฺส อุปริ จิตฺตปฺปโกปภาโว ฯ อตุตฺตโน ปริสํ

กเหตุวา ปิตุ สตฺตํ ภาวิตุํ สมตฺโถปี มาทิสฺส นาม กรุหิ

วิโรช น ยุตฺโตติ อตุตฺตานํ ปุริสปลฺลํ กตฺวา ฆาตาเปตฺตคามสฺส

ปิตุ อาณายํ อวฏฺฐจฺานํ โกลิยา อสี กเหตุวา สีสํ ฉินฺทิตุํ

อุปกฺกมฺนเต ปุโรหิตะ อตุตฺตโน ปีตริ ปุตฺเต สพฺพสฺตเตสุ จ

เมตฺตมาพรณฺเณน สมจิตฺตตทา มหาชเน ปีตริ มารตฺตํ อุปกฺกมฺนเต

สยํ ปลิสฺสชิตฺวา ตสฺส ชีวิตทานญจ ทิวเส ทิวเส เวสฺสนนฺตร-

ทานสทิสํ มหาทานํ ททโตปี ทาเนน อตฺตตภาโว มหาชเนน

จณฺฑาเลสฺ วาสาปีตสฺส ปิตุ ทาทพฺพยุตฺตํ ทตฺวา โปสนํ

มหาชนํ ปุณฺณกิริยาสุ ปตฺติจฺาปนนฺติ เอวมาทโย คุณฺยานุภาวา

นินฺทฺธาเรตฺตพฺพาทิ ฯ

จนฺทกุมารจริยาवณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

สิวิราชจริยาวรรณนา

อริฎุจสวหเย นครเ สิวี นามาสิ ขตติโย

นิสชช ปาสาทวเร เอวิ จินุตเตสหิ ตทา ฯ

อฎุจเม อริฎุจสวหเย นครเอติ อริฎุจปุรนามเก นครเ ฯ

สิวิ นามาสิ ขตติโยติ สิวีติ โคตุตโต เอวันามโก ราชา

อโหสิ ฯ

อติเต กิร สิวีรฎุจเ อริฎุจปุรนครเ สิวีราชเ รชชั

กาเรนเต มหาตโต ตสส ปตุโต หุตวา นิพพตติ ฯ

สิวิกุมาริติสส นามมกัสุ ฯ โส วยปตุโต ตกกลิถิ กนตุวา

อुकคหิตสิปโป อากนตุวา ปิตู สิปปิ ทสเสตวา อุปรชชั

ลภิตวา อปรภาเก ปิตู อจเจเนน ราชา หุตวา อคคิมนั

ปหาย ทส ราชรมเม อโกเปตวา รชชั กาเรนโต นครสส

จตุสุ ทวารesu นครมชเเม นิเวสนทวารเอติ จ ทานสาลาโย

กาเรตวา เทวสิกั ฉสตสสสุสปริจจาเคน มหาทานั ปวตุเตสิ ฯ

อฎุจมีจาทุทหสิปณณรสิสุ สยั ทานสาถิ กนตุวา ทานคัคิ

โอโลเกติ ฯ โส เอกทา ปุณณมทิวเส ปาโตว สมุสสิต-

เสตจจตุเต ราชปลลลเก นิสินโน น เม พาหิรกทานั ตถา

จิตตุ ตโตเสติ ยถา อชมตติกทานั อโห วัต มม (๑) ทานสาถิ

คตกาเล โกจิ ยาจโก พาหิรวตุถุ อยาจิตวา อชมตติกเมว

ยาเจยย สเจ หิ เม โกจิ สรีเร มัส วา โลหิตั วา สีสั วา

๑. สี่. มี ฯ

*เล่มที่ 45 อภิติวคฺควณณา หน้า 106

สีลํ วา หทยมํลํ วา อภฺชินี วา อุปฺทิมฺสรีรํ วา สกถเมว
วา อตฺตภาวํ ทาสภาเวน ยาเจยฺย ตํตเทวสฺส อธิปฺปายํ
ปฺบูรณโต ทาคฺคํ สกฺโกมิตฺติ จินฺตเสตี ฯ ปาพิยํ ปน อภฺชินีเวย
วเสน อาคตา ฯ เตน วุคฺคํ

นิสซชฺช ปาสาทเวเร เอวํ จินฺตเสหํ ตทา ฯ
ยํ กิณฺจิจิ มานุสฺสํ ทานํ อทินฺนํ เม น วิชฺชติ
โยปิ ยาเจยฺย มํ จกฺขุํ ทเทยฺยํ อวิกมฺปิโตติ ฯ

ตตฺถ มานุสฺสํ ทานนฺติ ปกฺติมนุสฺเสหิ ทาทพฺพทานํ
อนุนฺปานาติ ฯ เอวํ ปน มหาสตฺตสฺส อุฬारे ทานชฺฌาสเย
อุปฺปนฺเน สกฺกสฺส ปณฺฑกมฺพลสิลาสนํ อุนฺหาการํ ทสฺเสตี ฯ
โส ตสฺส การณํ อวชฺเชนฺโต โโพธิสตฺตสฺส อชฺฌาสยํ ทิสฺวา
สิวิราชา อชฺช สมฺปตฺตยาจกา จกฺขุณี เจ ยาจนฺติ จกฺขุณี
อุปฺปาญฺจตฺวา เนลํ ทสฺสามิตฺติ จินฺตเสตีติ สกฺโก เทวปริสาเย วตฺวา
โส สกฺกชิสฺสตี นุ โข ตํ ทาคฺคํ อุทาทุ โนติ วิมฺลิสฺสสามิ
ตาว นนฺติ โโพธิสตฺเต โสฬสหิ คนฺโธทกมฺญฺเหหิ นฺหาตฺวา
สพฺพาลงฺการเหหิ ปฏิมญฺหิตเ อลงฺกตหตฺถิกฺขนฺธรรคเต ทานกฺคํ
คจฺจนฺเต ชราชฺฌโณ อนฺธพฺุราหฺมโณ วิย หุตฺวา ตสฺส
จกฺขุเปเถ เอกสฺมี อุนฺนตปฺปเทเส อุโภ หตฺเถ ปสาเรตฺวา
ราชานํ ชยาเปตฺวา จิโต โโพธิสตฺเตน ตทภิมฺขํ วารณํ
เปเสตฺวา พฺุราหฺมณ กิ อิจฺฉตีติ ปุจฺฉิโต ตว ทานชฺฌาสยํ

นิสฺสาย สมุคฺคเตน กิตฺติโฆเสน สกฺลโลกสนฺนิวาโส นินฺนุตรํ
ฝุโฏ อหฺลจ อนุโธ ตสฺมา ตํ ยาจามิตี อุปจารวเสน เอกํ
จกฺขุ ยาจิ ฯ เตน วุตฺตํ

มม สงฺกุปฺปมณฺเวย	สกุโก เทวานมิสฺสโร
นินฺนุโน เทวปริสาย	อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
นินฺนุชฺช ปาสาทวเร	สิวราชา มหิทฺธิโก
จินฺเตนฺโต วิวิธํ ทานํ	อเทยฺย โส น ปสฺสตี ฯ
ตถํ นุ วิตถํ เนตํ	หนฺนท วิมฺสยามี ตํ
มฺหุตฺตํ อากเมยฺยถ	ยว ชานามิ ตํ มนํ ฯ
ปเวธมาโน ปลิตฺตีโร	วลิตฺตโต ชราตุโร
อนฺุชฺวณฺโณว (๑) หุตฺวาน	ราชานํ อุปสงฺกมิ ฯ
โส ตทา ปคฺคเหตุวาน	วามํ ทกฺขินฺนพหฺลจ
สิรฺสฺมี อลฺขลึ กตฺวา	อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
ยาจามิ ตํ มหาราช	ธมฺมิก รมฺภจฺจทฺตณ
ตว ทานรตฺตา กิตฺติ	อุคฺคตา เทวมานุเส ฯ
อุโภปี เนตฺตนา นยนา	อนฺุชา อุปฺหตา มม
เอกํ มม (๒) นยนํ เทหิ	ตวมฺปิ เอเกน ยาปยาตี (๓) ฯ

ตตฺถ จินฺเตนฺโต วิวิธํ ทานนฺติ อตฺตนา ทินฺนํ วิวิธํ
ทานํ จินฺเตนฺโต อวชฺเชนฺโต ทานํ วา อตฺตนา ทินฺนํ วิวิธํ

๑. สฺยา. อนฺุชฺวณฺโณ จ ฯ ๒. สฺยา. เม ฯ ๓. บุ. จริยา. ๓๓/๘/๕๕๖-๘ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตถิวคฺควณณา หน้า 108

พาหิรี เทยฺยชมฺมํ จินฺเตนฺโต ฯ อเทยฺยํ โส น ปสฺสตีติ พาหิรี
วีย อชฺชตฺตักฺกวตฺถุมฺปิ อเทยฺยํ ทาคฺ์ อสทฺถกฺเขยฺยํ น ปสฺสตี
จกฺขุณฺปิ อุปฺปาณฺเฑตฺวา ทสฺสามีติ จินฺเตสฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ ตถํ
นฺ วิตถํ เนตฺนฺติ เอตํ อชฺชตฺตักฺกวตฺถุโนปิ อเทยฺยสฺส อทสฺสนํ
เทยฺยภาเวเนว ทสฺสนํ จินฺตฺนํ (๑) สจฺจํ นฺ โข อุทาหุ อสจฺจนฺติ
อตฺโต ฯ โส ตทา ปคฺคเหตุวาน วามํ ทกฺขิมพาหุ จาติ
วามพาหุํ ทกฺขิมพาหุณฺจ ตทา ปคฺคเหตุวา อุโภ พาหุ
อุกฺขิปิตฺวาติ อตฺโต ฯ รมฺมจฺจทฺตนาติ รมฺมจฺจทฺตนิกร ฯ ตวมฺปิ
เอเกน ยาปฺยาติ เอเกน จกฺขุณา สมวิสมํ ปสฺสนฺโต สกํ
อตฺตภาวํ ตฺวํ ยาเปหิ อหฺมฺปิ ภวโต ลทฺเชน เอเกน ยาเปมีติ
ทสฺเสตีติ ฯ

ตํ สุตฺวา มหาสตุโต ตฺถุจฺจมานโส อิทาเนวาทํ ปาสาเท
นินฺนโน เอวํ จินฺเตตฺวา อากโต อยฺยจ เม จิตฺตํ ฌตฺวา
วีย จกฺขุํ ยาจติ อโห วัต เม ลากา อชฺช เม มโนโร
มตฺถกํ ปาปฺณิสฺสตีติ อทินฺนปฺพุพฺพิ วัต ทานํ ทสฺสามีติ
อุสฺสาหชาโต อโหสิ ฯ ตมตฺถกํ ปกาเสนฺโต สตฺถา อาห

ตสฺสาหํ วจฺนํ สุตฺวา   หญฺโจ สํวิคฺคฺมานโส
กตฺถยฺยลึ เวทชาโต   อิทํ วจฺนมพฺรวิ ฯ
อิทานาหํ จินฺตยิตฺวาน   ปาสาทโต อิทากโต
ตฺวํ มม จิตฺตมณฺเฑาย   เนตฺตํ ยาจิตฺตฺมาคโต ฯ

๑. สี่. วิตถํ ฯ

อโห เม มานส์ สิทฺธิ   สงกปโป ปริปุริโต
อทินนปฺพุพฺพ ทานวรี   อชฺช ทสฺสามิ ยาจเกติ (๑) ๑

ตตฺถ ตสฺสชาติ ตสฺส พฺราหฺมณฺรูปฺชรสฺส สกฺกสฺส ๑
หฺนฺนุจฺจติ ตฺถุจฺจ ๑ สํวิคฺคฺคฺมานโสติ มม จิตฺตํ ชานิตฺตฺวา วิย
อิมินา พฺราหฺมณฺน จกฺขุ ยาจิตฺติ เอตฺตํ กาลํ เอว
อจินฺเตตฺตฺวา ปมชฺชิตฺโต วตฺมฺหีติ สํวิคฺคฺจิตฺโต ๑ เวทชาโตติ
ชาตปีติปาโมชฺโซ ๑ อพฺรวินฺติ อภาสี ๑ มานสนฺติ มนฺสิ ภวํ
มานส์ ทานชฺฌาตโย จกฺขุ ทสฺสามีติ อุปฺปนฺนทานชฺฌาตโยติ
อตุโถ ๑ สงกปโปติ มโนโร ๑ ปริปุริโตติ ปริปุณฺโณ ๑

อถ โปริสฺสโต จินฺเตสิ อยํ พฺราหฺมโณ มม จิตฺตาจาร์
ตฺตฺวา วิย ทฺวจชฺมปิ จกฺขุ มํ ยาจติ สฺยา นฺ โข กายจิ
เทวตาย อนฺุสิจฺจ ภาวิสฺสติ ๑ ปฺจฺจนิสฺสามิ ตาว นฺนฺติ จินฺเตตฺตฺวา
ตํ พฺราหฺมณฺํ ปฺจฺจนิ ๑ เตนนาห ภควา ชาตกเทสนายํ

เกนानฺุสิจฺจ อธิมากโตติ
วนิพฺพก จกฺขุปลานิ ยาจิตฺตุ
สฺทฺวจจฺชํ ยาจสิ อุตฺตมจฺจํ
ยมาหฺ เนตฺตํ ปฺริเสน ทฺวจชนฺติ (๒) ๑

ตํ สฺตฺตฺวา พฺราหฺมณฺรูปฺชโร สกฺโก อาห

ยมาหฺ เทเวสุ สฺชฺมปฺตีติ
มจฺจวาติ นํ อาหฺ มนฺุสฺสโลเก

พุทธทศกนิกาขุจกถา จริยาปิฎกวรรณนา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 110
*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควณนา หน้า 110

เตนานุสิญฺโจ อธิมากโตสุมิ
วนิพฺพโก จกฺขุปลานิ ยาจิตฺ ๑
วนิพฺพโต (๑) มยฺหิ วนิ (๒) อนุตฺตรํ
ททาหิ เม จกฺขุปลานิ ยาจิต
ททาหิ เม จกฺขุปลํ อนุตฺตรํ
ยมาหุ เนตฺตํ ปฺริเสน ทฺวจฺชนฺติ (๓) ๑

มหาสตุโต อาห

เยน อตฺเถน อากฺขฺนิ ยมตฺถมภิปตฺถยํ
เต เต อธิชฺฉนฺตฺ สงฺกปฺปา ลภ จกฺขุณี พฺราหฺมณ ๑
เอกํ เต ยาจมานสฺส
อุภยานิ ททามหิ
ส จกฺขุมา กจฺฉน ชนสฺส เปกฺขโต
ยทิจฺฉเส ตฺวํ ตท เต สมิชฺฉตฺตุติ ๑

ตตฺถ วนิพฺพกาคิ ตํ อาลปฺติ ๑ จกฺขุปลานีติ ทสฺสนสฺส
ปถภาวโต จกฺขุณเมเวตํ นามํ ๑ ยมาหุติ ยํ โลเก ทฺวจฺชนฺติ
กเถนฺติ ๑ วนิพฺพโตติ ยาจนฺตสฺส ๑ วนินฺติ ยาจนํ ๑ เต
เตติ เต ตว ตสฺส อนุชฺฉสฺส สงฺกปฺปา ๑ ส จกฺขุมาติ
โส ตฺวํ มม จกฺขุหิ จกฺขุมา หุตฺวา ๑ ตท เต สมิชฺฉตฺตุติ
ยํ ตฺวํ มม สนฺติกา อิจฺฉสิ ตํ เต สมิชฺฉตฺตุติ ๑

๑. สฺยา. วนิพฺพโก ๑ ๒. สฺยา. วนิ ๑ ๓. ขุ. ชา. ๒๗/๒๐๖๘/๔๑๕

*เล่มที่ 45 สิวราชจริยาวรรณนา หน้า 111

ราชา เอตุตถกั กเถตุวา อัย พุราหุมโณ สกุกเณ
อนุสิญฺโจ อีชากโตสุมิตี ภณติ นูน อิมสฺส อิมินา อุปาเยน
จกขุ สมฺปชฺชิสฺสตีติ ฌตุวา อีเชว มยา จกขุณี อุปาญฺเฐตุวา
ทาตุ อสารุปฺปนฺติ จินฺเตตุวา พุราหุมณั อาทาย อนฺเตปฺริ
คนฺตุวา ราชาสเน นิสีทิตฺวา สิวัก (๑) นาม เวชฺชํ ปกโกสาเปสิ ฯ
อด อมฺหากั กิร ราชา อุกฺขิณี อุปาญฺเฐตุวา พุราหุมณฺสฺส
ทาตุกาโมติ สกฺลนฺนเร เอกโกลาหลั อโหสิ ฯ อด นั รณฺโณ
ฌาติเสนาปติอาทโย ราชวฺลฺลภา อมฺจฺจา ปารีสชฺชา นาคฺรา
โอโรธา จ สพฺเพ สนฺนิปตฺติวา นานาอุปาเยหิ นีวาเรสุ ฯ
ราชาปี เน อนฺวาระสิ ฯ เตนาห

มา โน เทว อทา จกฺขุ	มา โน สพฺเพ ปฺรากฺริ (๒)
ธนั เทมิ มหาราช	มฺตุตา เวพฺุริยา พหุ ฯ
ยฺตุเต เทว รเถ เทหิ	อาชานีเย อลงฺกเต
นาเค เทหิ มหาราช	เหมกปฺปนฺวาเส (๓) ฯ
ยถา ตั สิวโย สพฺเพ	สโยคฺคา สรธา สทา
สมนฺตา ปฺริกเรยฺยั	เอว เทหิ รเถสภฺาติ (๔) ฯ

อด ราชา ติสฺโส ฌาธา อภาสิ

โย เว ทสฺสนฺติ วตฺวาน	อทานเ กฺรฺเต มโน
กฺมฺยั โส ปตฺติ ปาสั	คฺิวายั ปฺกฺมฺญจติ ฯ

๑. สิวัก ฯ ๒. สิว. ปฺรกฺกริ ฯ ๓. สฺยา. เหมกปฺปนฺวาเส ฯ

๔. พุ. ชา. ๒๓/๒๐๖๕/๔๒๐ ฯ

*เล่มที่ 45 อกิตติวคฺควณนา หน้ 112

โย เว ทสฺสนฺติ วตฺวาน	อทานเ กุรุเต มโน
ปาปา ปาปตโร โหติ	สมปฺตฺโต ยมสาธนํ ฯ
ยญฺหิ ยาเจ ตญฺหิ ทเท	ยํ น ยาเจ น ตํ ทเท
สฺวหํ ตเมว ทสฺสามิ	ยํ มํ ยาจติ พุราหุมนโณติ (๑) ฯ

ตตฺถ มา โน เทวาทิ โนติ นิปาตมตฺตํ ฯ เทว มา
 จกฺขุ อทาสี ฯ มา โน สพฺเพ ปฺรากรีติ อเมห สพฺเพ มา
 ปฺริจฺจชิ ฯ อกฺขิสฺสุ หิ ทินฺเนสุ ตฺวํ รชฺชํ น กริสฺสตี เอวํ ตยา
 มยํ ปฺริจฺจตฺตา นาม ภวิสฺสามาติ อธิปฺปาเยน เอวมาหํสุ ฯ
 ปฺริกเรยฺยุนฺติ ปฺริวาเรยฺยํ ฯ เอวํ เทหิตี ยถา ตํ อวิกตจกฺขุ
 สิวโย จิริ ปฺริวาเรยฺยํ เอวํ เทหิ ฌนเมวสฺส เทหิ มา
 อกฺขินิ ฯ อกฺขิสฺสุ หิ ทินฺเนสุ น ตํ สิวโย ปฺริวาเรสฺสนฺติตฺติ
 ทสฺเสตี ฯ

ปฏิมุญฺจตฺติ ปฏิปเวเสตี ฯ ปาปา ปาปตโร โหตีติ ลามกา
 ลามกตโร นาม โหติ ฯ สมปฺตฺโต ยมสาธนฺนฺติ ยมสฺส
 อาณาปวตฺติภูจกถานํ อุสฺสทนิรยํ เอส ปตฺโต นาม โหติ ฯ
 ยญฺหิ ยาเจติ ยํ วตฺถุํ ยาจโก ยาจติ ทายโกปิ ตเทว
 ทเทยฺย น อยาจิตํ อยญฺจ พุราหุมนโณ จกฺขุ มํ ยาจติ
 น มตฺตาทิกํ ฌนํ ตํ ทสฺสามิตฺติ วทติ ฯ

อถ นํ อายูอาทิสฺสุ ก็ ปตฺเถตฺวา จกฺขุ นิ เทสิ เทวาทิ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๐๗๐/๔๒๐ ฯ

ปฺจุฉิสฺสุ ฯ มหาปุริโส นาหิ ติฏฺฐชฺรมมิกํ สมฺปรายิกํ वा
สมฺปตฺตี ปตฺเตตฺตฺวา เทมิ อปี จ โโพธิสฺตฺตานํ อาจิณฺณ-
สมาจิณฺโณ ปฺราณกมฺคฺโค เอส ยทิตฺถํ ทานปารมิปุรณํ
นามาติ อาห ฯ เตน วุตฺตํ

อายุํ นฺ วณฺณํ นฺ สุขํ พลํ นฺ
กี ปตฺตฺยาโน นฺ ชนินฺนท เทสิ
กถฺยहि ราชฯ สิวินํ อนุตฺตโร
จกฺขุณี ทชฺชา ปรโลกเหตุ ฯ
น วาหเมตํ ยสฺสา ททามิ
น ปตฺตฺตมิจฺเจ น ธนํ น รฏฺฐจํ
สฺตยจ ฐมฺโม จริโต ปฺราโณ
อิจฺเจว ทานे รรเมต มโน มมาติ (๑) ฯ

ตตฺถ ปรโลกเหตุติ महाराज कर्त्तुं नाम तुम्हाति सो
पञ्चितपुरिसो सकसम्पत्तिसिद्धिस्तनुतिष्ठति अस्त्रियं पहाय
ปรโลกเหตุ जग्गुणि तथैयाति ฯ

น วาหนฺติ น เว อหํ ฯ ยสฺสาติ ทิพฺพสฺส วา
มานุสฺส วา อิสฺสริยสฺส การณา อปีจ สत्ตํ โโพธิสฺตฺตานํ
ฐมฺโม พุทฺธการโก จริโต อจฺริโต อาจิณฺโณ ปฺราตโน อิจฺเจว
อิมินา การเณน ทานेยว อิติโส มม มโน นฺริโตติ ฯ

๑ พุ ๑๗ ๑ ๒๗/๒๐๗๑/๔๒๐ ๑

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณฺณา หน้า 114

เอวณฺจ ปน วตฺวา ราชา อมฺจเจ สณฺญาเปตฺวา สิวกั
เวชฺช อานาเปตี เอหิ สิวก มม อุโภปี อุกฺขิณี อิมสฺส
พฺรหฺมณฺสฺส ทาคฺ์ สีนฺม อุปฺปาณฺเฑตฺวา หตฺเถ ปตฺติฏฺจเปหีติ ฯ
เตน วุตฺตํ

เอหิ สิวก อุฏฺเฐหิ   มา ทนฺชยิ มา ปเวชยิ
อุโภปี นยฺน เทหิ   อุปฺปาณฺเฑตฺวา วณิพฺพเก ฯ
ตโต โส โจทิตฺโต มยฺหํ   สิวโก วณฺณโกโร
อุทฺทริตฺวาน ปาทาสี   ตาลมิลฺลชฺว ยาจเกติ ฯ

ตตฺถ อุฏฺเฐหีติ อุฏฺเฐจานวิริยํ กโรหิ อิมสฺมี มม จกฺขุทานเ
สหายกฺจจํ กโรหีติ ทสฺเสติ ฯ มา ทนฺชยิตฺติ มา จิรายิ ฯ
อัยฺหิ อตฺติทุลฺลโก จิรกาลํ ปตฺถิตฺโต มยา อุตฺตโม ทานกฺขโณ
ปฏฺฐิตฺทุโธ โส มา วิรชฺฉิตฺติ อธิปฺปาโย ฯ มา ปเวชยิตฺติ
อมฺหากํ รมฺโถ จกฺขุณี อุปฺปาณฺเฑมิตฺติ จิตฺตฺตฺตราสวเสน มา เวชยิ
สรีรกมฺปํ มา อาปชฺชชิ ฯ อุโภปี นยฺนนฺติ อุโภปี นยฺเน ฯ
วณิพฺพเกติ ยาจกฺสฺส ฯ มยฺहनฺติ มยา ฯ อุทฺทริตฺวาน ปาทาสีติ
โส เวชฺช รมฺโถ อุกฺขิณฺโปกฺปโต อุโภปี อุกฺขิณี อุปฺปาณฺเฑตฺวา
รมฺโถ หตฺเถ อทาสี ฯ

เทนฺโต จ น สตฺถเกน อุทฺทริตฺวา อทาสี ฯ โส หิ
จินฺเตสิ อยฺตฺตํ มาทิสฺสฺส สฺสติกฺขิตเวชฺชสฺส รมฺโถ อุกฺขิสฺ
สตฺถปาทนฺนฺติ เกสชฺชานิ ชฺมฺเสตฺวา เกสชฺชจฺฉณฺเณน นีลฺุปฺปลํ

ปริภาเวตฺวา ทกฺขินฺทกฺขี อฺปฺสฺงฺมาเปฺตี อกฺขิ ปริวตฺติ ทกฺขนา
เวทนา อฺปฺปชฺชชฺ ๗ โส ปริภาเวตฺวา ปฺนปฺปี อฺปฺสฺงฺมาเปฺตี
อกฺขิ อกฺขิณฺทปฺโต มุจฺจิ พฺลวตฺตรา เวทนา อฺทปฺปาที ตติยวาระ
ขรตฺรึ ปริภาเวตฺวา อฺปฺนมาเมตี อกฺขิ โอสฺสพฺเลน ปริพฺภมิตฺวา
อกฺขิณฺทปฺโต นิกฺขมตฺวา นฺหารุสฺสฺตฺตฺเกน โอลมฺพฺมานํ อญฺจาสี ๗
อธฺมตฺตา เวทนา อฺทปฺปาที โลหิตํ ปกฺขมฺริ นินฺตฺถสฺสฺกฺกาปี
โลหิตฺเตน เตมีสุ ๗ โอรธา จ อมฺจฺจา รลฺโย ปาทฺมฺมฺล
ปฺติตฺวา เทว อกฺขิณิ มา เทหิ เทว อกฺขิณิ มา เทหิติ
มหาปริเทวํ ปริเทวีสุ ๗

ราชา เวทนี อธิวาเสตฺวา ตาต มา ปฺปณฺจํ กรีตี
อาห ๗ โส สาธุ เทวาคิ วามหตฺถเณน อกฺขี ชาเรตฺวา
ทกฺขินฺทหตฺถเณน สตฺถกํ อาทาย อกฺขิสฺสฺตฺถกํ ฉินฺทิตฺวา อกฺขี
คเหตฺวา มหาสตฺถสฺสฺ หตฺถเณ จเปฺตี ๗ โส วามกฺขินา ทกฺขินฺทกฺขี
โอรโลเกตฺวา ปริจฺจาคปิตฺติยา อภิภฺยฺยมาณํ ทกฺขเวทนี (๑) เวทนีโต
เอหิ พฺราหฺมณฺนาคิ พฺราหฺมณฺณํ ปกฺโกสาเปตฺวา มม อิตฺโต
จกฺขฺโต สตฺถุณฺเนน สหสฺสฺกุณฺเนน สตฺสฺหสฺสฺกุณฺเนน สมนฺตจกฺขฺเมว
ปฺยตฺรึ ตสฺส เม อิทํ อกฺขิทานํ ปจฺจโย โหตฺติ พฺราหฺมณฺสฺส
อกฺขี อทาสี ๗ โส ตํ อกฺขิปิตฺวา อตฺตโน อกฺขิมฺหิ จเปฺตี ๗
ตํ ตสฺสฺสฺนฺภาเวน วิกสิตฺตนิลฺปฺปลํ วิย หุตฺวา อฺปฺญฺจาสี ๗
๑. สิว. อภิภฺยฺยมาณํทกฺขเวทนี ๗

มหาสตุโต วามกฺขินา ตสฺส ตํ อภฺชึ ทิสฺวา อโห
สฺวทินฺนํ มยา อภฺชิตฺติ อนฺโตสมุคฺคตยา ปิตฺยา นิรฺนตฺรํ ฌญฺจสฺสโร
หุตฺวา อปรฺมปี อทาสี ๗ สกฺโกปี ตํ ตเถว กตฺวา ราชนิวาสนา
นิกฺขมิตฺวา มหาชนสฺส โอโโลเกนฺตสฺเสว นคฺรา นิกฺขมิตฺวา
เทวโลกเมว คโต ๗

รณฺโณ น จิสฺเสว อภฺชึนิ อวาทฺถาว่า อปฺปตฺตานิ
กมฺพลเกณฺฑกํ (๑) วย อุกฺคเตน มํสปีณฺฑเฑน ปฺุเรตฺวา จิตฺต-
กมฺมรูปสฺส วย รุหึสฺสุ เวทนา ปจฺฉิขฺชิ ๗ อถ มหาสตุโต
กติปาหํ ปาสาเท วสิตฺวา กิ อฺนุชฺส รชฺเชนาติ อมจฺจานํ
รชฺชํ นิชฺยาเทตฺวา อฺยฺยานํ คนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา สมณฺธมฺมํ
กริสฺสามิตฺติ จินฺเตตฺวา อมจฺจานํ ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา มุขโร-
วนาทิตายโก เอโก ปฺุริโส มยฺหํ สนฺติเก โหตุ สฺริร-
กิจฺจญฺจฺจนาเนสุปี เม รชฺชุกํ พนฺชถาติ วตฺวา สิวิกาย คนฺตฺวา
โปกฺขรณฺตีเร ราชนปฺลลฺงเก นิสฺสีทึ ๗ อมจฺจาปี วนฺทิตฺวา
ปฺฏิกฺกมึสฺสุ ๗ โโพธิสตุโตปี อตฺตโน ทานํ อวชฺเชสฺสี ๗ ตสฺมี
ขณฺเณ สกฺกสฺส อาสนํ อฺฉนฺหาการํ ทสฺเสสฺสี ๗ สกฺโก ตํ ทิสฺวา
มหाराชสฺส วริ ทตฺวา จกฺขุ ปฺฏิปากตฺถิกํ กริสฺสามิตฺติ
โพธิสตุตสฺส สมิปํ คนฺตฺวา ปทสทฺทมกาสิ ๗ มหาสตุเตน จ
โก เอโสติ วุตฺเต
๑. สึ. ...เกณฺฑกํ ๗

*เล่มที่ 45 สิวราชจริยาวรรณนา หน้า 117

สกุโกหมสมิ เทวินุโท   อากโตสมิ ตวนุติเก
วร วรสุสุราชสิ   ยํ กิณจิ มนสิจันสีติ (๑)

วตุวา เตน

ปहुตํ เม ฌนํ สกุก   พลํ โกโส จนปโปโก
อนุชสุส เม สโต ทานิ   มรณญเณว รุจจตีติ ฯ (๑)

วตุเต อถ นํ สกุโก อาห สิวราช ก็ ปน ตุํ มริตุกาโม
หตุวา มรณํ โรเจสิ อุทาหุ อนุชภาวนาติ ฯ อนุชภาเวน
เทวาติ ฯ มหาราช ทานํ นาม น เกวลํ สมุปรายตุถเมว
ทियุติ ทิฏฐชมมตุถายปี ปจจโย โหติ ตสุมา ตว ทานปฺลุตเมว
นิสฺสาย สจฺจกิริยํ กโรหิ ตสุส พลเเนว เต จกฺขุ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ
วตุเต เตน หิ มยา มหาทานํ สฺทินฺนุนฺติ วตุวา สจฺจกิริยํ
กโรนฺโต

เย มํ ยาจิตฺตฺมายนฺติ   นานาโคตฺตา วนิพฺพกา
โยปี มํ ยาจเต ตตุถ   โสปี เม มนโส ปีโยถ
เอเตน สจฺจวชฺเชน   จกฺขุ เม อุปฺปชฺชธาติ (๑)

อาห ฯ

ตตุถ เย มนฺติ เย มํ ยาจิตฺตฺมาจฺจนฺติ เตสุปี อากเตสุ
โย อิมํ นาม เทหีติ วาจํ นิจฺจนาเรนฺโต มํ ยาจเต โสปี
เม มนโส ปีโย ฯ เอเตนาติ สเจ มยฺหํ สพฺเพปี ยาจกา

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๒๐๗๕-๘๐/๔๒๑-๔๒๒ ฯ

ปียา สจฺจเมเวตํ มया วุคฺคํ เอเตน เม สจฺจวจนฺน เอกํ

จกฺขุ อุปฺปชฺชถ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ

อถสฺส วจนสมนฺนตฺรเมว ปจฺมํ จกฺขุํ อุทฺปาที ฯ ตโต

ทฺติยสฺส อุปฺปชฺชนตฺถาย

ยํ มํ โส ยาจิตฺตํ อากา

เทหิ จกฺขุณฺติ พฺราหฺมโณ

ตสฺส จกฺขุณิ ปาทาสี

พฺราหฺมณสฺส วณิพฺพโต ฯ

ภิกฺขุโย มํ อาวีสี ปีติ

โสมนสฺสญจนปฺปกํ

เอเตน สจฺจวชฺเชน

ทฺติยํ เม อุปฺปชฺชถาตี (๑)

อาห ฯ

ตตฺถ ยํ มนฺติ โย มํ ฯ โสติ โส จกฺขุยาจโก

พฺราหฺมโณ ฯ อากาตี อากโต ฯ วณิพฺพโตตี ยาจนตสฺส ฯ มํ

อาวีสีตี พฺราหฺมณสฺส จกฺขุณิ ทคฺวา อนฺธกาเลปี ตถารูปี

เวทณํ อถตฺถวา อโห สฺสทินฺนํ เม ทานนฺติ ปจฺจเวกฺขณตํ

มํ ภิกฺขุโย อติเรกตฺรา ปีติ อาวีสี ฯ โสมนสฺสญจนปฺปกนฺติ

อปริมาณํ โสมนสฺสํ อุปฺปชฺชิ ฯ เอเตนาตี สเจ ตทา มม

อนปฺปกํ ปีติโสมนสฺสํ อุปฺปนฺนํ สจฺจเมเวตํ มया วุคฺคํ เอเตน

เม สจฺจวจนฺน ทฺติยมฺปิ จกฺขุ อุปฺปชฺชตฺติ ฯ

ตํขณฺณเวว ทฺติยมฺปิ จกฺขุ อุทฺปาที ฯ ตานิ ปนสฺส

จกฺขุณิ เนว ปากตฺติกาณิ น ทิพฺพานิ ฯ สกฺกพฺราหฺมณสฺส

๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๐๘๑/๔๒๒ ฯ

*เล่มที่ 45 สิวราชจริยาวรรณนา หน้า 119

หิ ทินัน จกขุ ปุณ ปากติก กาคู น สกกา อุพหตจกขุโน
จ ทิพพจกขุ นาม นุปรชชติ วุตตนเยน ปนสส อาทิมชฌ-
ปริโยसानesu อวิปริต อตตโน ทานปีตี อุปาทาย ปีตีผรณ-
วเสน นิพพุตตานี สจจปารมิตาจกขุณีติ วุตตานี ฯ เตน
วุตตี

ททมานสส เทนตสส ทินนทานสส เม สโต
จิตตสส อญจถา นตติ โพธิยาเยว การณาติ ฯ

ตตถ ททมานสสาติ จกขุณี ทาคู เวชเชน อุปปาณู-
ตสส ฯ เทนตสสาติ อุปปาณูตานี ตานี สกกพราหมณสส หตถ
จเปนนตสส ฯ ทินนทานสสาติ จกขุทานัน ทินนวัตโต ฯ จิตตสส
อญจถาติ ทานชฌาตยสส อญจถาภาโว ฯ โพธิยาเยว การณาติ
ตถจ สพพญตถญจณสเสว เหตุติ อตโต ฯ

สพพญตถญจณสส สทุลลภตถาย เอว สทุกกรั มยา
กตตติ น จกขุณัน น อตตภาวสสปี อปปียตถายาติ ทสเสนโต
น เม เทสสาติ โอสานคาถมาห ฯ ตตถ อตตนา น เม
น เทสสิโยติ ปจโม นกาโร นิปาตมตโต ฯ อตตนา น เม
กชฌิตพโพ น อปปีโยติ อตโต ฯ อตตนา น เม น เทสสิยนตติปี
ปาโจ ฯ ตสสตุโต เม อตตนา น อหัน น เทสสิยัน กชฌเมยัย
น กชฌิตุ อรหามิ น โส มยา กชฌิตพโพติ ฯ อตตนา น
เม น เทสสิโยติปี ปจนตติ ฯ อทาสหนตติ อทาสี อหัน ฯ

อทาสีหนฺติปี ปาโจ ๗

ตทา ปน โพธิสฺตตสฺส สจฺจกิริยาย จกฺขุสุ อูปนฺเนสุ
สกุฏานฺภูวณ สพฺพา ราชปรีธา สนนฺิปตฺตาว อโหสิ ๗

อถสฺส สกุโก มหาชนมฺชเณ อากาส จตฺวา

ชฺมเมณ ภาสิตา คาธา	สิวีนํ ฐฏฺจวฑฺฒน
เอตานิ ตว เนตฺตานิ	ทิวฺพานิ ปฏฺธิทิสฺสเร ๗
ติโรกฺขทฺทำ ติโรเสถํ	สมตฺติคฺคยฺห ปพฺพตํ
สมนฺตฺตา โยชนสฺตํ	ทสฺสนํ อนุโกณฺตุ เตติ (๑)

อิมานิ คาธาหิ ภูตฺติ กตฺวา เทวโลกเมว คโต ๗ โพธิสฺตโตปี
มหาชนปริวฺโต มหนฺเตน สกุฏารณ นคฺริ ปวิสิตฺวา ราชเคห-
ทฺวารเ สฺสชฺชิตฺเต มหามณฺฑปเป สมฺมุสฺสิตเสตจฺจตฺเต ราชปลลฺลฺงเก
นินฺโน จกฺขุปฏฺธิลาเกน ตฺถุจฺหฏฺฐปมฺุทิตานํ ทฏฺฐํ อากตฺตานํ
นาครานํ ชานปฺทานํ ราชปรีธาย จ ชฺมมํ เทเสนฺโต

โก นีธ วิตฺตํ น ทเทยฺย ยาจิโต

อปี วิสติฏฺฐํ สฺปิยมฺปิ อตฺตโน

ตทิจฺจ สพฺเพ สิวโย สมากตา

ทิวฺพานิ เนตฺตานิ มมชฺช ปสฺสถ ๗

ติโรกฺขทฺทำ ติโรเสถํ สมตฺติคฺคยฺห ปพฺพตํ

สมนฺตฺตา โยชนสฺตํ ทสฺสนํ อนุโกณฺตุ เม ๗

๑. พุ.ชา. ๒๗/๒๐๘๓/๔๒๒ ๗

*เล่มที่ 45 สิวราชจริยาวรรณนา หน้า 121

น จากมตฺตา ปรมตฺถิ กิณฺจิ   มจฺจัน อธิ ชีวิตะ
ทตฺวา มานุสฺสึ จกฺขุ   ลทฺธึ เม จกฺขุ อมานุสฺสึ ฯ

เอตมฺปิ ทิสฺวา สิวโย
เทถ ทานานิ ภูชถ
ทตฺวา จ ภูตฺวา จ ยถานุภาวึ
อนินฺทิตา สกฺกมุเปถ จานนฺติ

อิมา คาคา อภาสิ ฯ

ตตฺถ ฐมฺเมน ภาสิตาติ มหาราช อิมา เต คาคา
ฐมฺเมน สภาเวเนว ภาสิตา ฯ ทิพฺพานิทธิ ทิพฺพานุภาว-
ยตฺตานิ ฯ ปฏฺทิสฺสเรติ ปฏฺทิสฺสนฺติ ฯ ตโรกฺขทฺทฺนฺติ ปรกฺกทฺทฺทำ ฯ
ติโรเสถนฺติ ปรเสถึ ฯ สมตฺถกฺกยฺหาติ อตฺถกฺกมิตฺวา ฯ สมฺนฺตา
ทสทิสฺสา โยชนสฺตึ รูปทสฺสนํ อนุโกนฺตฺ สาทฺเนตฺ ฯ

โก นิธาคิ โก นฺ อธิ ฯ อปิ วิสิฏฺจฺนฺติ อุตฺตมฺมฺปิ
สมานํ ฯ น จากมตฺตาคิ จากปฺปมาณโต อญฺญํ วริ นาม
นตฺถิ ฯ อธิ ชีวิตะติ อิมสฺมึ ชีวโลเก ฯ อธิ ชีวตฺนฺติปิ
ปจฺนฺติ อิมสฺมึ โลเก ชีวมานานฺติ อตฺถโถ ฯ อมานุสฺนฺติ
ทิพฺพจกฺขุ มยา ลทฺธึ อิมินา การณฺน เวทิตฺพฺพเมตฺ จากโต
อุตฺตมํ นาม นตฺถิตฺติ ฯ เอตมฺปิ ทิสฺวาติ เอตํ มยา ลทฺธึ
ทิพฺพจกฺขุ ทิสฺวาปี ฯ

อติ อิมานิ จตฺถุหิ คาคาหิ น เกวลํ ตสฺมึเยว ขณฺเ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตถิวคฺควณฺณา หน้า 122

อด โข อนวทุสมาสมปี อุโปสเถ มหาชนํ สนฺนิปาเตตฺวา
ชมฺมํ เทเสสิ ฯ ตํ สุตฺวา มหาชนํ ทานาทินิ ปุณฺณานิ
กตฺวา เทวโลกปรายโน อโหสิ ฯ

ตทา เวชฺโซ อานนฺตฺเถโร อโหสิ ฯ สกฺโก อนฺรุตฺตเถโร
เสสฺปริสา พุทฺธปริสา สิริราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อิทาปี วุตฺตฺนเยเนว ยถารํ ปารมฺมโย นิตฺถาเร-
ตพฺพา ฯ ตถา ทิวเส ทิวเส ยถา อทินฺนปฺพุพฺพิ พาทิร-
เทยฺยชมฺมวตฺถุ น โหติ เอวํ อปริมิตํ มหาทานํ ปวตฺเตนตสฺส
เตน อปริตฺตฺตสฺส กถํ นฺ โข อหํ อชฺชตฺติกวตฺถุกํ ทานํ
ทเทยฺยํ กทา นฺ โข มํ โกจิ อากนฺตฺวา อชฺชตฺติกํ เทยฺยชมฺมํ
ยาเจยฺย สเจ หิ โกจิ ยาจโก เม หทยมฺสสฺส นามํ คณฺเอยฺย
กณฺเยน นํ นีหริตฺวา ปสนฺนอุทกโต สนาฬิ ปทุมํ อุทฺธรนฺโต
วีย โลหิตพิณฺฑุ ปคฺขรนฺตํ หทยํ นีหริตฺวา ทสฺสามิ ฯ สเจ
สรีรมฺสสฺส นามํ คณฺเอยฺย อวเลขเนน ตาลคฺคฺพปฏฺถิ
อุปฺปาณฺเณโต วีย สรีรมฺสํ อุปฺปาณฺเณตฺวา ทสฺสามิ ฯ สเจ
โลหิตสฺส นามํ คณฺเอยฺย อสิเนนา วิชฺฉิตฺวา ยนฺตฺมฺเข วา
ปติตฺวา อุปฺนิตํ ภาชนํ ปุเรตฺวา โลหิตํ ทสฺสามิ ฯ สเจ ปน
โกจิ เกเห เม กมฺมํ นปฺปวตฺตติ ตตฺถ เม ทาสกมฺมํ
กโรหิติ วเทยฺย ราชเวสสิ อปเนตฺวา ตสฺส อตฺตทานํ สาเวตฺวา
ทาสกมฺมํ กริสฺสามิ ฯ สเจ วา ปน โกจิ อุกฺขินํ นามํ

*เล่มที่ 45 เวสสันตรจริยาวรรณนา หน้า 123

คณฺหุย ตาลมิลฺลํ นีหฺรณฺโต วิย อฺกฺขิณิ อฺปฺปาญฺเฏตฺวา ตสฺส
ทสฺสามิตฺติ เอวํ อนนฺตฺสาธารณวสีภาวปฺปตฺตํ มหาวชิ-
สฺตฺตํเชว อาเวณิกา อฺพารตรา ปรีวิตกฺกฺปฺปตฺติ จกฺขฺยาจกฺ
ลภิตฺวา อมจฺจาปาริสชฺษาทีหิ นีวาริยมานสฺสาปี เตสํ วจัน
อนาทิยิตฺวา อตฺตโน ปรีวิตกฺกานูรูปํ ปฏฺิปปตฺติยา จ ปรมา
ปีติปฏฺิสเวทนา ตสฺสา ปีติมนตฺยา อวิตถภาวํ นิสฺสาย สกฺกสฺส
ปฺรโต สจฺจกิริยากรณํ เตน จ อตฺตโน จกฺขฺนํ ปฏฺิปกตฺติกาโว
เตสฺสจ ทิพฺพานุภาวตฺตติ เอวมาทโย มหาสฺตฺตสฺส คฺคณานุภาวา
เวทิตพฺพตฺติ ฯ

สิวิราชจริยาวรรณนา นิฎฺจิตา ฯ

เวสสันตรจริยาวรรณนา

ยา เม อโหสิ ชนิกา สฺสฺสตี นาม ขตฺติยา

สา อตีตาสฺ ชาติสฺ สกฺกสฺส มहेสิ ปิยา ฯ

นวมเม ยา เม อโหสิ ชนิกาติ เอตฺถ เมติ เวสสันตร-

ภูตํ อตฺตํ สนฺธาย สตฺถา วทติ ฯ เตนเนวห สฺสฺสตี นาม
ขตฺติยาติ ฯ ตทา หิสฺส มาตา สฺสฺสตีติ (๑) เอวํนามิกา ขตฺติยานี
อโหสิ ฯ สา อตีตาสฺ ชาติสฺ ติ ตโต อนนฺตรราตีตชาติยํ ฯ
เอกตฺถเอ หิ เอตํ พหุวจัน ฯ สกฺกสฺส มहेสิ ปิยา อโหสิติ
๑. สฺ. สฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตถิวคคุณณา หน้า 124

สมุพฺบุโร ๑ อถ วา ยา เม อโหสิ ชนิกา อิมสฺมี จริมตฺตภาเว
ธา อตีตาสฺมา ชาตีสุ ผุสฺสตี นาม ตตฺถ อตีตาย ชาตียา
ขตฺติยา ยตฺถาหิ ตสฺสา กุจฺฉิมฺหิ เวสฺสนฺตโร หุตฺวา นิพฺพตฺตี
ตโต อนนฺตราตีตาย สกฺกสฺส มเหสี ปียา อโหสีตี ๑ ตตฺรารํ
อนุปฺพุพิกธา

อิโต หิ เอกนฺวเต กปะเป วิปฺสตี นาม สตฺถา โลเก
อุทฺปาที ๑ ตสฺมี พนฺธุมตีนคฺริ อุปฺนิสฺสาย เขเม มิกฺทาเย
วิหรนฺเต พนฺธุมา ราชา เกนจิ รณฺธา เปตีตี มหคฺฆํ
จนฺทนสาร์ อตฺตโน เขญฺจตีตย อทาสี สาทเน สุขุมํ
จนฺทนจฺฉณํ กาทเรตฺวา สมฺภคํ ปุเรตฺวา วิหาริ คนฺตฺวา สตฺถ
สุวณฺณวณฺณํ สรีริ ปุเชตฺวา เสสจฺฉณานิ คนฺชกฺกฺขิ วิกิริตฺวา
ภนฺเต อนาคเต ตุมฺหาทิสฺสส พุทฺธสฺส มาตา ภเวยฺยนฺติ ปตฺถนํ
อกาสิ ๑ สาท ตโต จุตฺวา ตสฺสา จนฺทนจฺฉณปุชาย ฝเลน
รตฺตจนฺทนปริปุโฝสิเตน วิย สรีเรน เทเวสุ จ มนฺสฺเสสุ จ
สัสนฺตี ตาวตีสภวเน สกฺกสฺส เทวณฺโถ อคฺคมเหสี หุตฺวา
นิพฺพตฺตี ๑ อถสฺสา อายุปริโยसानเน ปุพฺพนิมิตฺเตสุ อุปฺปนฺเนสุ
สกฺโก เทวราชา ตสฺสา ปริกฺชีณายกตํ ฅตฺวา ตสฺสา
อนุกมฺปาย ภทฺเท ผุสฺสตี ทส เต เวเร ทมฺมิ เต คณฺหสฺสุตี
อาห ๑ เตน วุตฺติ

ตสฺสา อายุภุขยิ ฅตฺวา เทวินฺโท เอตฺทพฺุริ
ททามิ เต ทส เวเร วร ภทฺเท ยทิจฺฉตี ๑ท

ตตถ วราตี วรรสสุ วรี คณห ๗ ภาทเท ยทิจนสี่ตี ภา
ทเท ผุสสุตี ย อิจนสี่ ย ตว ปีย ต่ ทสฮี โกฎจาเสฮี
วรี วรรสสุ ปฏิกคณหาฮีตี (๑) วทตี ๗

ปุนิทมพรวีตี ปุน อิทํ สาท อตฺตโน จวนธมมตํ อชานนฺตี
กี นุ เม อปราชตฺตีตีอาทิกํ อกาสี ๗ สาท ฮี ปมตฺตา
หุตฺวา อตฺตโน आयุกฺขยํ อชานนฺตี อยํ วรี คณหาตี
วทนฺโต กตฺถจิ มม อปฺปชฺชนํ อิจนสี่ตี ญตฺวา เอวมาห ๗
ตตถ อปราชตฺตีตี อปราโธ อตฺถิ ๗ กี นุ เทสฺสา อหํ
ตวาทิ กี การณํ อหํ ตว เทสฺสา กุชฺฉิตพฺพา อปฺปียา
ชาตา ๗ รมฺมา จาเวสี มํ จานาตี รมณียา อิมสฺมา จานา
จาเวสี ๗ วาโตว ธรณฺ์รฺหฺนฺตี เยน พลวาท มาตุโต วิย รุกฺขํ
อุมฺมุเลนฺโต อิมมฺหา เทวโลกา จาเวตฺกาโมสี กี นุ การณนฺตี
ตํ ปฺจฺจตี ๗

ตสฺสิทนฺตี ตสฺสา อิทํ ๗ น เจว เต กตํ ปาปนฺตี น
เจว ตยา กิลฺลิจิ ปาปํ กตํ เยน เต อปราโธ สียา ๗
น จ เม ตฺวํสี อปฺปียาตี มม ตฺวํ น จาปี อปฺปียา
เยน เทสฺสา นาม มม อปฺปียาตี อธิปฺปาโย ๗

อิทานิ เยน อธิปฺปาเยน วเร ทาตุกาโม ตํ ทสฺเสนฺโต
เอตฺตกํเยว เต आयุ จวนกาโล ภวิสฺสตีตี วตฺวา วเร
๑. สี. วรี ตํ คณหาฮีตี ๗

คณฺหาเปนุโต ปฏิกุณฺห มยา ทินฺเน เวร ทส วรุตฺตเมติ

อาห ฯ

ตตฺถ วรุตฺตเมติ เวรสุ อุตฺตเม อคฺควเร ฯ

ทินฺนวราติ เวร ทสฺสามิติ ปฏินฺญาทานวเสน ทินฺน-
วรา ฯ ตฺถุจฺจหฺญาตติ อิจฺฉิตลาภปริโตเสน ตฺถุจฺจา เจว ตสฺส
จ สิบาปฺปตฺติทสฺสเนน หาสวเสน หฺญาจ จ ฯ ปโมทิตาติ
พลวปาโมชฺเชน ปมฺุทิตา ฯ มมฺ อพฺุณฺนตฺริ กตฺวาติ เตสุ เวรสุ
มมฺ อพฺุณฺนตฺริ กริตฺวา ฯ ทส เวร วรีติ สา อตฺตโน
จินฺนายุกฺภาวํ ฌตฺวา สกฺเขน วรทานตฺถํ กโตกาสา สกฺล-
ชมฺพุทฺธิปตฺถํ โอลเณตฺติ อตฺตโน อนฺุจฺฉวิกิ สิริเรนฺโณ นิเวสนํ
ทิสฺวา ตตฺถ ตสฺส (๑) อคฺคมเหสีภาโว นีลเนตฺตตา (๑) นีลภมฺกตา
มุสฺสตีตฺตินามํ กุณฺวิเสสยฺุตฺตปฺปตฺตปฏฺิลาภี (๒) อนฺุณฺนตฺกฺุณฺนิภาวา (๓)
อลมฺพุตฺถนตา อปฺลิตภาโว (๔) สุขุมจฺฉวิตา วชฺฉชนานํ
โมจฺนสมตฺถตา จาติ อิมे ทส เวร คณฺหิ ฯ

อิติ สา ทส เวร คเหตุวา ตโต จุตฺตา มทฺุทฺทรณฺโณ

อคฺคมเหสียา กฺุณฺนิมฺหิ นิพฺพุตฺติ ฯ ชายมาณา จ สา จฺนฺทน-

จฺฉณฺปริปฺโฝสิเตน วิย สรีเรนฺ ชาตา ฯ เตนฺสุสา นามคฺค-

หณฺทิวเส มุสฺสตีเตว นามํ กรีสุ ฯ สา มหฺนฺเตน ปรีวาเรน

๑. ม. อคฺคมเหสีภาโว นีลเนตฺตตา ฯ ๒. ม. ...ปฺปตฺตปฏฺิลาภี ฯ

๓. ม. อนฺุณฺนตฺกฺุณฺนิภาโว ฯ ๔. ม. อปฺลิตภาโว ฯ

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 127

วทุตติควา โสฬสวสุสกาเล อุตตมรูปชรา อโหสิฯ อถ นํ
เชตุตตรนกรเ สิวิมหาราชา ปุตตสส สลยชยกุมารสสตุถาย
อานตฺวา เสดจจตุตฺ อุตฺสาเปตฺวา ตํ โสฬสนนํ อิตฺถิสหฺสฺสานํ
เชฏฺจกถํ กตฺวา อคฺคมเหสีฏฺจานเ จเปสิฯ เตน วุตฺตํ

ตโต จุตฺวา สฺวา สฺวสฺสตี ขตฺติเย อุปปชชถ
เชตุตตรมฺหิ นกรเ สลยชเยน สฺวคมีติฯ

สฺวา สลยชยรณฺโวลเ ปียา อโหสิ มนาปาฯ อถ สกฺโก
อวชฺเชนฺโต มยา สฺวสฺสตียา ทินฺนฺวเรสุ นว วรา สมิทฺธาติ
ทิสฺวา ปุตฺตวโร น สมิทฺโธ ตมฺปิสุสา สมิชฺฌาเปสฺวสํมีติ
จินฺเตตฺวา โพรสิตฺตํ ตทา ตาวตีสเทวโลเก ชีณายุกํ ทิสฺวา
ตสฺส สนฺตีกํ กนฺตฺวา มาริสฺ ตยา มนฺนฺสฺสโลเก สิวิสลยชย-
รณฺโวลเ อคฺคมเหสียา กุจฺฉิมฺหิ ปฏฺิสนฺธิ คณฺหิตฺุ วฏฺฏฺิตฺติ ตสฺส
เจว อญฺเวยสญจ วจนชฺมฺมานํ สฏฺฐิสหฺสฺสานํ เทวปุตฺตานํ
ปฏฺิณฺณํ กเหตุวา สกฺกฺจานเมว กโตฯ มหาสตุตฺโตปี ตโต
จิวิตฺวา ตตฺถอุปฺปนฺโนฯ เสสา เทวปุตฺตวาปี สฏฺฐิสหฺสฺสานํ
อมจฺจันํ เกहेสุ นิพฺพตฺตีสุฯ มหาสตุเต กุจฺฉิกเต สฺวสฺสตีเทวี
จตุสฺ นกรทฺวาเรสุ นกรมชฺฌเ นิเวสนทฺวาเรติ จ ทานสาลาโย
กาเรตฺวา เทวสิกํ ฉสตฺสหฺสฺสานํ วิสฺสชฺเชตฺวา ทานํ ทาคฺุ
โทหพิณี อโหสิฯ ราชา ตสฺสา โทหพิ์ สุตฺวา เนมิตฺตเก
พฺรหฺมณเ ปกฺโกสาเปตฺวา ปุจฺฉิตฺวา มหาราช เทวียา กุจฺฉิมฺหิ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณฺณา หน้า 128

ทานาภโรโต อุพาโร สโตโต อุปฺปนโน ทานเนน ติตฺตี น
ปาปฺณิสฺสตีติ สุตฺวา ตฺถจฺจมานโส วุตฺตปฺปการํ ทานํ ปฏฺจเปสิ ฯ
สมณพฺรหฺมณชิณฺณาตฺรกรปณทฺธิกวนิพฺพกยาจเก สนฺตปฺเปสิ ฯ
โพธิสฺตตฺสส ปฏฺิสนฺธิคฺคหณโต ปฏฺจาย รณฺโณ อายสฺส ปมาณํ
นาโหสิ ฯ ตสฺส ปุณฺณานุกาเวน สกฺลชฺมพฺุทีเป ราชาโน
ปณฺณาการํ ปหิณฺนติ ฯ เตน วุตฺตํ

ยทาหํ สฺสตีติยา กุจฺฉี	โอกฺกนโต ปิยมาตฺยา
มม เตเชน เม มาตา	ตทา ทานรตา อหุ ฯ
อธเน อาตฺเร ชิณฺเณ	ยาจเก อทฺธิเก ชเน
สมเณ พฺรหฺมณชิณฺเณ	เทติ ทานํ อภิญฺเจเนติ ฯ

ตตฺถ มม เตชนาติ มม ทานชฺฆาตฺยานุกาเวน ฯ ชิณฺเณติ
โภคาทีหิ ปริกฺชิณฺเณ ปาริหฺมุญฺจปฺปตฺเต ฯ อภิญฺเจเนติ อปฺริคฺคเห ฯ
สพฺพตฺถ วิสเย ภูมฺมํ ฯ อธนาทโย หิ ทานชฺฆมฺสฺส ปวตฺติยา
วิสโย ฯ

เทวี มหนฺเตน ปรีหาเรน คพฺภํ ชาเรนฺตี ทสฺมาเส
ปรีปฺณเณ นคฺริ ทฏฺฐกามา หุตฺวา รณฺโณ อาโรเจสิ ฯ ราชา
เทวนคฺริ วิย นคฺริ อลงฺการาเปตฺวา เทวี รถวรี อาโรเปตฺวา
นคฺริ ปทกฺขิณฺํ กಾರೆสิ ฯ ตสฺสา เวสฺสวீธิยา มชฺฌปฺปตฺตกาเล
กมฺมชฺวาตา จลีสฺสุ ฯ อมจฺจา รณฺโณ อาโรเจสิ ฯ โส เวสฺส-
วீธิยฺเขวสฺสา สฺตฺติชฺริ กಾರೆตฺวา อารกฺขํ คณฺหาเปสิ ฯ सा
ตตฺถ ปฺปตฺตํ วิชಾಯิ ฯ เตนนาห

*เล่มที่ 45 เวสฺสนนฺตรจริยาวรรณนา หน้า 129

ทสฺมาเส ธารยิตฺวาน	กโรนฺเต ปุริ ปทกฺขิณฺ
เวสฺसानํ วิธียา มชฺเฌ	ชนฺเตสิ ผุสฺสตี มมํ ฯ
น มยฺหํ มตฺตํ นามํ	นาปี เปตฺตํ สมฺภวํ
ชาเตตฺถ เวสฺสํ วิธียํ	ตสฺมา เวสฺสนนฺตโร อหฺนฺติ ฯ

ตตฺถ กโรนฺเต ปุริ ปทกฺขิณฺนฺติ เทวี คเหตุวา

สฺลชฺชยมหาราเช นคฺริ ปทกฺขิณฺ กุรฺมานเณ ฯ เวสฺसानนฺติ วาณิชาณํ ฯ

น มตฺตํ นามนฺติ น มาตฺตฺวา คตํ มาตามหาทีนํ

นามํ ฯ เปตฺตํ สมฺภวนฺติ ปิตุ อิทนฺติ เปตฺตํ สมฺภวติ เอตฺตฺวา

สฺมภวํ ตํ เปตฺตํ สมฺภวํ เอตฺตฺวา เปตฺตํ สมฺภวํ นามํ ฯ

มาตาปีตฺตฺวา มชฺเฌ น กตฺนฺติ ทสฺเสตี ฯ ชาเตตฺถาติ ชาโต

เอตฺถ ฯ ชาโตมฺหิตีปี ปาโจะ ฯ ตสฺมา เวสฺสนนฺตโร อหฺนฺติ ยสฺมา

ตทา เวสฺสํ วิธียํ ชาโต ตสฺมา เวสฺสนนฺตโร นาม อโหสิ

เวสฺสนนฺตโรติ นามํ อํกํ สฺนฺติ อตฺถ โธ ฯ

มหาสฺสโต มาตฺตฺวา กุจฺฉิตฺโต นิกฺขมฺนฺโต วิสฺสโต หุตฺวา

อํกํ นินฺนํ อุมฺมํ เสดฺวา นิกฺขมฺมิ ฯ นิกฺขมฺนฺตมตฺเต เอว มาตฺตฺวา หตฺถํ

ปสาเรตฺวา อมฺมํ ทานํ ทสฺสํ อตฺถิ กิณฺจิติ อาห ฯ

อถ สฺส มาตา ตาต ยถา ชฺชมาสยํ ทานํ เทหิตี หตฺถ สมิเป

สทสฺสคฺคํ จเปสิ ฯ โพธิสฺสโต หิ มโหสฺสชาตเก (๑) อิมสฺมึ

ชาตเก (๒) ปจฺฉิมตฺตภาเวตีตีสุ จาเนสฺสุ ชาตมตฺตฺวา กเถสิ ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๖๐๐/๒๒๓ ฯ ๒. พุ. ชา. ๒๘/๑๐๔๕/๓๖๕ ฯ

ราชา มหาตตตสฺส อติทิมมาทโทสววิชชิตา มธฺรจิริรา จตฺตสฺสจฺจิ-
ชาติโย อุปฺภูจฺจาเปสฺสิ ฯ เตน สทฺธิ ชาติานํ สฺสจฺจฺยา ทารก-
สทฺสฺสานมฺปิ ชาติโย ทาเปสฺสิ ฯ โส สฺสจฺจฺยิทารกสทฺสเสหิ สทฺธิ
มหนฺเตน ปรีวารเณ วฑฺฒติ ฯ ตสฺส ราชา สตสทฺสคฺคณกํ
กุมารปิปฺพนฺธํ การาเปตฺวา อทาสิ ฯ โส จตฺตปฺลจฺวสฺสติกกาเล
ตํ โอมุญฺจิตฺวา ชาติินํ ทตฺวา ปุณฺ ตาหิ ทียมานํ น
คณฺหาติ ฯ ตํ สุตฺวา ราชา มม ปฺตฺเตน ทินฺนํ สฺสทินฺนนฺติ
วตฺวา อปรมฺปิ การเสสิ ฯ ตมฺปิ เทติ ฯ ทารกกาเลเยว ชาติินํ
นววารे ปิพนฺธํ อทาสิ ฯ

อภฺจฺวสฺสติกกาเล ปน สยนปฺปิเจ นิสินฺโน จินฺเตสิ อหํ
พาหิรกกานํ เทมิ น ตํ มํ ปรีโตเสติ อชฺมตฺตีกทานํ
ทาตุกาโมมฺหิ ฯ สเจ หิ มํ โกจฺ หทยฺ ยาเจยฺย หทยฺ
นีหริตฺวา ทเทยฺยํ ฯ สเจ อภฺจฺจฺนิ ยาเจยฺย อภฺจฺจฺนิ อุปฺปาณฺตฺวา
ทเทยฺยํ ฯ สเจ สกฺลสฺรีเร มํสํ รุจฺจฺรมฺปิ วา ยาเจยฺย สกฺลสฺรีโรโต
มํสํ ฉินฺนฺทิตฺวา รุจฺจฺรมฺปิ อสินา วิชฺฌิตฺวา ทเทยฺยํ ฯ อถาปี
โกจฺ ทาโส เม โหหิตฺติ วเทยฺย อตฺตานํ ตสฺส สวาเวตฺวา
ทเทยฺยนฺติ ฯ ตสฺสเสวํ สภาวํ สรสํ จินฺเตนตสฺส จตฺต-
นหฺตฺตาทิกทฺวิโยชนสทฺสทฺสพฺพลา อยํ มหาปจฺวี อุตฺกปฺริยนฺตํ
กตฺวา กมฺปิ ฯ สีนฺรูปพฺพตฺตราชา โอนมิตฺวา เชตฺตฺตรนคฺราภิมฺโข
อภฺจฺจาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

*เล่มที่ 45 เวสสบุตรจริยาพรรณนา หน้า 131

ยทาหิ ทารโก โหมิ	ชาติยา อฏฺฐวสุสิโก
ตทา นิสชช ปาสาทะ	ทานํ ทาคุ วิจินฺตยิ ฯ
หทยิ ททยยิ จกขุ	มํสมปิ รุชฺริมปิ จ
ททยยิ กายิ สวาเวตฺวา	ยทิ โกจิ ยาจเย มมํ ฯ
สภาวิ จินฺตยนฺตสฺส	อกมปิตมสณฺจติ
อกมปิ ตตฺถ ปจฺวี	สิเนรวนฺวภูสกาติ ฯ

ตตฺถ สวาเวตฺวาติ อชฺช ปฏฺจาย อหิ อิมสฺส ทาโสติ
 ทาสภาวิ สวาเวตฺวา ฯ ยทิ โกจิ ยาจเย มมฺนฺติ โกจิ มํ
 ยทิ ยาเจยฺย ฯ สภาวิ จินฺตยนฺตสฺสชาติ อวิปริตฺติ อตฺตโน ยถาภูตํ
 สภาวิ อติคฺคิมิ (๑) ยถาชฺฌาสยฺยิ จินฺตยนฺตสฺส มม มยิ จินฺตยนฺตเตติ
 อตฺถโถ ฯ อกมปิตฺนฺติ กมปิตรหิตํ ฯ อสณฺจิตฺนฺติ สงฺโกจฺรหิตํ ฯ
 เยน हि โลภาทินา อโพชิสฺตฺตานํ จกฺขาทิตานเณ จิตฺตฺตฺราส-
 สงฺฆาตํ กมปิตํ สงฺโกจฺสงฺฆาตํ สณฺจิตฺตญฺจ สฺยา เตน วินาติ
 อตฺถโถ ฯ อกมปิตี อจฺลิตฺติ ฯ สิเนรวนฺวภูสกาติ สิเนรมฺหิ อฏฺฐจิต-
 นนฺทนฺนพฺพา รุสกวณฺมิสฺสกวณฺจิตฺตลตาวนาทิกปฺปกตฺรฺวณํ สิเนรฺว-
 วนํ ฯ อถ วา สิเนรฺ จ ชมฺพฺทึปาทีสุ รณฺณียวณฺญจ สิเนรฺว-
 วนํ ฯ ตํ วณํ วภูสกาติ เอตฺติสฺสชาติ สิเนรวนฺวภูสกา ฯ

เอวญฺจ ปจฺวิกมฺปเน วตฺตมาเน มฐฺรคฺมฺภีรเทโว คชฺชนฺโต
 ขณฺนิกวสุสิ วสุสิ ฯ วิชฺชุตฺตา นิจฺจริสฺสุ ฯ มหาสมฺมุทเท อุกฺกุชฺชิ ฯ
 # ๑. สฺวี. อกิตฺคฺคิมิ ฯ

สกุโก เทวราชา อปฺโพเฐติ ฯ มหาพฺรหฺมา สาธุการมทาสิ ฯ
ยาว พฺรหฺมโลกา เอกโกลาหฺล อโหสิ ฯ มหาสตุโต โสฬส-
วสุสกาเลเยว สพุฬสิปฺปานํ นิปฺผตฺตี ปาปฺณิ ฯ ตสฺส ปีตา
รชฺชํ ทาทูกาโม มาตรา สทฺธิ มนฺเตตฺวา มทฺทราชากุลโต
มาตุลธิตฺรํ มทฺธิ นาม ราชกณฺณํ อานตฺวา โสฬสนฺนํ
อิตฺติสทฺสทานํ เขฎฺฐกํ อคฺคฺมเหสี กตฺวา มหาสตุตฺติ รชฺเช
อภิสฺสิญฺจิ ฯ มหาสตุโต รชฺเช ปตฺติฎฺฐิตกาลโต ปฏฺฐาย เทวสิกํ
ฉสตสทฺสทานํ วิสุสชฺเชตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตนโต อนฺวทฺธมาสิ
ทานํ โอลเกตุํ อุปสงฺกมฺติ ฯ อปรภาเค มทฺธิเทวี ปุตฺตํ วิชาเย
ตํ กณฺจนฺชาเลน สมฺปฏฺฐิจฺฉิสฺสุ ฯ เตนฺสฺส ชาลิกฺุมาโรเตว นามํ
กริสฺสุ ฯ ตสฺส ปทสา กมนกาเล สา ธิตฺรํ วิชาเย ตํ
กณฺหาชินเนน สมฺปฏฺฐิจฺฉิสฺสุ เตนฺสฺสา กณฺหาชินาเตว นามํ
กริสฺสุ ฯ เตน วุคฺตํ

อนฺวทฺธมาเส ปณฺณเรเส ปุณฺณมาเส อุโปสเถ
ปจฺจยํ นาคมารุญฺห ทานํ ทาคูํ อุปากฺมินฺติ ฯ

ตตฺถ อนฺวทฺธมาเสติ อนฺวทฺธมาเส อทฺธมาเส อทฺธมาเสติ
อตุโถ ฯ ปุณฺณมาเสติ ปุณฺณมาสิยํ มาสปริปุริยา จนฺท-
ปริปุริยา จ สมฺนฺนาคเต ปณฺณเรเส ทานํ ทาคูํ อุปากฺมินฺติ
สมฺพฺนุโธ ฯ ตตฺถรายํ โยชนา ปจฺจยํ นาคมารุญฺห อทฺธมาเส
อทฺธมาเส ทานํ ทาคูํ ทานสาถิํ อุปากฺมิ เอวํ อุปกจฺจนฺโต

*เล่มที่ 45 เวสสสูตรจริยาวรรณนา หน้า 133

จ ขทา เอกสมัย ปรณรเส ปรณมาสีอุโปสเถ ทานํ ทาคู
อุปากมี ตทา กลิงครภูจวิสยา พุราหุมนา อุปคณฺมุ มนฺติ ฯ
ตตถ ปจฺจยํ นาคนฺติ ปจฺจยนามกํ มงฺกลหตฺถี ฯ โพรฺสฺตตฺตสฺส
หิ ชาตทิวเส เอกา อากาสจารินี กเรณฺูกา (๑) อภิมนฺกลสมฺมตฺ
สพฺพเสตฺหตฺถิปตฺกํ อาเนตฺวา มงฺกลหตฺถิภูจฺจานเ จเปตฺวา
ปกฺกามิ ฯ ตสฺส มหาสฺตตฺ ปจฺจยํ กตฺวา ลทฺชตฺตา ปจฺจโยเตว
นามํ กรีสุ ฯ ตํ ปจฺจยนามกํ โอปวยฺหํ หตฺถินาคํ อารุຍฺห
ทานํ ทาคู อุปาคมินฺติ ฯ เตน วุตฺตํ

กลิงครภูจวิสยา	พุราหุมนา อุปคณฺมุ มํ
อยาจุมํ หตฺถินาคํ	ธณฺณํ มงฺกลสมฺมตฺ ฯ
อวฺภูจิจโก ชนปโท	ทฺพฺภิกฺโข ฉาตโก มหา
ททาหิ ปวฺรํ นาคํ	สพฺพเสตฺ คชฺชตฺตมนฺติ ฯ

ตตถ กลิงครภูจวิสยาตีอาทิกถา เหนฺจฺจา กุรฺราจฺริเตปี (๒)
อาคตา เอว ตสฺมา ตาสํ อตฺถโถ กถามคฺโค จ ตตถ วุตฺตนเยเนว
เวทิตพฺโพ ฯ อีช ปน มงฺกลหตฺถิโน เสตตฺตา สพฺพเสตฺ
คชฺชตฺตมนฺติ วุตฺตํ ฯ โส โพรฺสฺตโต หตฺถิกฺขนฺชวรคโต

ททามิ น วิกมฺปามิ	ยํ มํ ยาจฺนฺติ พุราหุมนา
สนฺตํ นปฺปฏิคฺยฺหามิ (๓)	ทาเน เม รรมตี มโนติ ฯ

อตฺตโน ทานาภริตี ปเวเทนฺโต
๑. สี. กณฺเฐรฺกา ฯ ๒. ขุ. จริยา. ๓๓/๓/๕๕๓ ฯ ๓. ม. นปฺปฏิคฺยฺหามิ ฯ
เอวมฺปริปี ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควรรณนา หน้า 134

น เม ยาจกมนุปรตเต ปฏิกุเขโป อนุจลโว

มา เม ภิชฺชิตฺตมาทํานํ ทสฺสามิ วิปฺลํ คชนฺติ

ปฏิชานิตฺวา หตฺถิกุขนฺธโต โอรุยฺห อนุลงฺกตฺถุจํ โอลฺโลกนฺตํ
อนุปริยายิตฺวา อนุลงฺกตฺถุจํ อทิสฺวา กุสุมฺมิสฺสคฺนุโรทกฺกริตํ
สฺวณฺณภิงฺคารํ คเหตุวา โภณฺโต อิตฺโต เอถาติ อนุลงฺกตฺรชต-
ทามสทิสํ หตฺถิโสณฺฑํ เตสํ หตฺถเอ จเปตฺวา อุทกํ ปาเตตฺวา
อนุลงฺกตฺวารณํ อทาสี ๑ เตน วุคฺตํ

นาคํ คเหตุวา โสณฺฑาย ภิงฺคาเร รตนามเย

ชลํ หตฺถเอ อากิริตฺวา พุราหุมนํ อํทํ คชนฺติ ๑

ตตฺถ สนฺตฺตนิ วิชฺชมานํ เทยฺยธมฺมํ ๑ นปรปฏิคฺคฺยหามิตฺติ
น ปฏิจฺฉาเทมิ ๑ โย ทิ อตฺตโน สนฺตํ มยฺหเมว โหตฺติ
จินฺเตติ ยาจิโต วา ปฏิคฺคฺยิปติ โส ยาจกานํ อภิมุเข จิตฺมปิ
อตฺถโต ปฏิจฺฉาเทติ นาม ๑ มหาสฺสโต ปน อตฺตโน สีสํ
อาทึ กตฺวา อชฺชตฺติกทํานํ ทาตุกาโมว กถํ พาทิรํ ปฏิคฺคฺยิปติ
ตสฺมา อาห สนฺตํ นปรปฏิคฺคฺยหามิตฺติ ๑ เตนเนวาท ทานเน เม
รมตี มโนติ ๑ เสสํ เภจฺจา วุคฺตตฺถเมว ๑

ตสฺส ปน หตฺถิโน จตุสฺส ปาทฺสฺส อนุลงฺการา จตฺตาริ
สฺตสฺสทฺสฺสานิ อคฺคฺชนฺติ อุโภสฺส ปสฺเสสฺส อนุลงฺการา เทว
สฺตสฺสทฺสฺสานิ เภจฺจา อุทเร กมฺพลํ สฺตสฺสทฺสฺสํ ปิจฺฉิยํ มุตฺตาชาลํ
มณฺนิชาลํ กณฺจนฺชาลนฺติ ตีณิ ชาลานิ ตีณิ สฺตสฺสทฺสฺสานิ

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 135

อุโภ กณณาลงการา เทว สตสหัสธานี ปิฎุจียิ อตถตคมพลั
สตสหัสสั กุมภาลงกาโร สตสหัสสั ตโย วภูัสกา ตีณิ สต-
สหัสธานี กณณจุพาลงกาโร สตสหัสสั ทวินัน ทนุทานัน
อลงการา เทว สตสหัสธานี โสณทาย โสวตถิกาลงกาโร
สตสหัสสั นงกุฎาลงกาโร สตสหัสสั อาโรหณนิสเสณิ สตสหัสสั
ภุณชนกภูาหิ สตสหัสสั จเปตวา อนคฺขมภณฺหิ อิหิ ตาว
เอตตํกั จตฺวิสตี สตสหัสธานี อคฺขมติ ฯ นตตปิณฺหิยิ ปน
มณิ จูพามณิ มุตฺตาหารเ มณิ องฺกุเส มณิ หตฺถิกณฺจเวจน-
มุตฺตาหารเ มณิ หตฺถิกุมฺเภ มณฺตี อิมานิ น อนคฺขมานิ
หตฺถิปิ อนคฺโข เอวาติ หตฺถินา สทฺธิ สตต อนคฺขมานิ ตานิ
สพฺพานิ พุราหุมนานัน อทาสิ ฯ ตถา หตฺถิโน ปริจารกานิ
ปญฺจ กุลสทานิ หตฺถิเมณฺหุหตฺถิโคปเกหิ สทฺธิ อทาสิ ฯ สห
ทานเนน ปนสฺส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว ภูมิกมฺปาทโย อเหตุํ ฯ
เตน วุตฺตํ

ปูนาปรี ททนุตสฺส   สพฺพเสตฺถิ กชฺชุดมฺมิ
ตทาปี ปจฺวี กมฺปิ   สินฺธุรวณวภูัสกาทิ ฯ

ชาตเกปี วุตฺตํ

ตทาสิ ยํ ภีสนกํ   ตทาสิ โลมหฺสนํ
หตฺถินาเล ปทินฺนมฺหิ   เมทนี สมฺปกมฺปถาติ (๑) ฯ

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๑๐๕๖/๓๖๗ ฯ

ตสฺส นาคสฺส ทานเนาติ ฉหิ อนุญฺเจหิ สทฺธิ จตุ-

วีสตีสตสทสฺสคฺขณิกอลงฺการภณฺฑทสฺสทสฺส ตสฺส มงฺคลหตฺถิสฺส
ปริจฺจาเคน ฯ สิวโยติ สิวราชกุมารา เจว สิววิภูจฺวาสิโน จ ฯ
สิวโยติ จ เทสนาสีสเมตฺ ฯ ตตฺถ หิ อมจฺจา ปาริสชฺชา
พฺร่าหฺมณคหปติกา เนคมชานปทา นาครา สกถรภูจฺวาสิโน
จ สลฺยชยมหาราชํ สุสฺสตีเทวี มทฺททีเทวิณฺจ จเปตฺวา สพฺเพ-
เอว ฯ กุทฺธาติ เทวตาวตฺตเนน โปชฺสิตตฺตสฺส กุทฺธา ฯ สมากตฺตาติ
สนฺนิปติตา ฯ

เต กิร พฺร่าหฺมณา หตฺถิ ลภิตฺวา ตํ อภิรุหิตฺวา
มหาทฺวาเรน ปวีสิตฺวา นครมชฺฌเนน ปายีสฺสุ ฯ มหาชเนน จ
อมฺโถ พฺร่าหฺมณา อมฺหากํ หตฺถิ กุโธ อภิรุโพหติ วุตฺเต
เวสฺสสนฺตรมหาราเชน โน หตฺถิ ทินฺโน เก ตฺมุเมหติ หตฺถ-
วิการาทีหิ ฆญฺญเนตฺตา อคมํสุ ฯ

อถ อมจฺเจ อาทิ กตฺวา มหาชนา ราชทฺวาเร
สนฺนิปติตฺวา รณฺณานาม พฺร่าหฺมณานํ ฐนํ วา ฐณฺณํ
วา เขตฺตํ วา วตฺถุ วา (๑) ทาสีทาสปริจฺจาริกา วา ทาทพฺพา
สียา กถณฺทึ นามายํ เวสฺสสนฺตรมหาราชา ราชาเรหิ
มงฺคลหตฺถิ ทสฺสตี น อิทานิ เอวํ รัชฺชํ วินาสตฺถุ ทสฺสามาติ
อุชฺฌายิตฺวา สลฺยชยมหาราชสฺส ตมตฺถํ อารโจะตฺวา เตน
๑. สี. ทาสีทาสปริวารกํ วา ทาทพฺพิ สียา ฯ

อนุนิยมานา อนนุยนตา อคมัสสุ ๆ เกวลั ปน

มา นั ทณฺเฑน สตุเถน   น หิ โส พนฺธนารโห
ปพฺพาเซหิ จ นั รกฺขา   วงฺเก วสตุ ปพฺพเตติ (๑) ๆ

วทีสุ ๆ เตน วุตฺตํ

ปพฺพาเซสุ สกา รกฺขา   วงฺกั กจฺจตุ ปพฺพตฺนฺติ ๆ
ตตฺต ปพฺพาเซสนฺติ รชฺชโต พหิ วาสตถาย อุตฺตฺกมฺกํสุ ๆ
ราชาปิ มหา โข อัยฺ ปฏฺิปกฺโข หนฺท มม ปฺตฺโต

กตฺติปาหํ รชฺชโต พหิ วสตุติ จินฺเตตฺวา

เอโส เจ สิวินฺนํ ฌนฺโท   ฌนฺทํ นปฺปนฺทามเส
อิมํ โส วสตุ รตฺตี   กามे จ ปรีกฺขชฺตุ ๆ
ตโต รตฺยา วิวसाने   สุริยฺกคฺมนํ ปติ
สมคฺคา สิวโย หุตฺวา   รกฺขา ปพฺพาชยฺนฺตุ มนฺติ (๒)

วตฺวา ปฺตฺตสฺส สนฺติเก กตฺตารํ เปเสติ อิมํ ปวตฺตี มม

ปฺตฺตสฺส อาโรเจหิตี ๆ โส ตถา อกาสิ ๆ

มหาสตุโตปิ ตํ สุตฺวา

กิสฺมี เม สิวโย กุฑฺธา   นาหํ ปสฺสามิ ทฺกกฺกั
ตํ เม กตฺเต วิยาจิกฺข   กสฺมา ปพฺพาชยฺนฺติ มนฺติ (๓)

การณํ ปุจฺฉิ ๆ เตน ตุมหากํ หตฺถิทานเนนาตี วุตฺเต

โสมนสฺสปฺตฺโต หุตฺวา

๑. พ. ช. ๒๘/๑๐๖๑/๓๖๕ ๆ ๒. พ. ช. ๒๘/๑๐๖๒/๓๖๕ ๆ

๓. พ. ช. ๒๘/๑๐๖๖/๓๗๑ ๆ

*เล่มที่ 45 อภิตตวิคฺควณฺณา หน้า 138

ทหฺย จกฺขุมฺปหิ ทชฺช	กี เม พาหิรฺกั ธนํ
หิรณฺณํ วา สุวณฺณํ วา	มุตฺตา เวพฺฐิยา มณิ ๑
ทกฺขิณฺณํ วาปหิ พาหุ	ทิสฺวา ยาจกฺมาคเต
ทเทยฺยํ น วิกรมฺเปยฺยํ	ทานเน เม รมติ มโน ๑
กามํ มํ สิวโย สพฺเพ	ปพฺพาเชนตฺตฺ หนนฺตฺตฺ วา
เนว ทานา วิรมิสฺสํ	กามํ ฉินฺนฺทนฺตฺตฺ สตฺตฺชาติ (๑)

วตฺวา นาคฺรา เม เอกทิวสํ ทานํ ทาคฺคู โอคาสํ เทนตฺตฺ
 เสว ทานํ ทตฺวา ตตฺยทิวเส คมิสฺสามิตี วตฺวา กตฺตาริ
 เตสํ สนฺติเก เปเสตฺวา อหิ เสว สตฺตสฺสทํ นาม มหาทานํ
 ทสฺสามิ สตฺตหตฺติสฺตานิ สตฺตอสุสฺสตานิ สตฺตจรตฺสตานิ
 สตฺตอติตฺติสฺตานิ สตฺตทาสฺสตานิ สตฺตทาสิสฺตานิ (๒) สตฺตเชนฺตฺตานิ
 สตฺตอสุภสฺตานิ ปฏฺิยาเทหิ นานปฺปการณฺจ อนฺนปานาที สพฺพิ
 ทาทพฺพยฺตฺตํ อฺปฏฺุจเปหิตี สพฺพกมฺมิกํ อมจฺจํ อาณาเปตฺวา
 เอโกว มทฺทเทเวีย วสนฺภูจฺจํ คนฺตฺวา ภทฺเท มทฺทเท
 อนฺนคามิกนฺธิ นินฺทมานา สีลวณฺเตสฺส ทเทยฺยาสีตี ตมฺปิ ทานเน
 นิโยเชตฺวา ตสฺสา อตฺตโน คมนการณฺ อจฺจิกฺขิตฺวา อหิ
 วนํ วสนตฺถาย คมิสฺสามิ ตฺวํ อีเชว อนฺนุกกณฺจิตา วสาหิตี
 อาห ๑ สานาหิ มหาราช ตฺมเมหิ วินา เอกทิวสมฺปิ
 วสิสฺสามิตี อาห ๑

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๑๐๖๘/๓๓๑ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

ทุดิยทิวเส สตุตตตถกั มหาทานั ปวตุเตสิ ฯ ตสุส
สตุตตตถกั ทานั เทนตุตสุเสว สายั อโหสิ ฯ อลงกตรเถน
มาตาปิตูนั สนตุกั คนตุวา อหิ เสว คมิสุสามิติ เต
อาปุจจิตฺวา อกามกานั เตสิ อสุสมุขานั โรทนตุตันเยว
วณฺทิตฺวา ปทกฺขิณั กตุวา ตโต นิกฺขมิตุวา ตั ทิวลั อตุตโน
นิเวสเน วสิตุวา ปุนทิวเส คมิสุสามิติ ปาสาทโต โอตริ ฯ
มทฺทเทวี สสุสสุเรหิ นานานเยหิ ยาจิตฺวา นีวตุตฺยมานาปี
เตลั วจัน อนาทิตฺวา เต วณฺทิตฺวา ปทกฺขิณั กตุวา เสสิตุติโย
อปโลเกตฺวา (๑) เทว ปุตุเต อาทาย เวสฺสนฺดรสุส ปจฺมตริ คนตุวา
รเถ อฏฺจาสิ ฯ

มหาปุริโส รถั อภิรุหิตฺวา รเถ จิตโต มหาชนั
อาปุจจิตฺวา อปฺปมตฺตา ทานาทีนึ ปุณฺณานึ กโรธาคิ
โธวาทมสุส ทตุวา นครโต นิกฺขมิ ฯ โพรสิสตุตสุส มาตา
ปุตุโต เม ทานวิตฺตโก (๒) ทานั เทตุติ อากรณฺเหหิ สทฺธี สตุต-
รตนปุรานึ สกฺฎานึ อุกุสุ ปสุเสสุ เปเสสิ ฯ โสปี อตุตโน
กายารุพฺพหเมว อากรณฺณทํ สมฺปตุตยาจกานั อฏฺจารส วาเร
ทตุวา เสสิ สพฺพมทาสึ ฯ นครา นิกฺขมิตุวา นีวตุตฺติตุวา
โอโลเกตฺวาโม อโหสิ ฯ อถสุส ปุณฺณานุภาเวน รถปฺปมาณ
จानเ มหาลฺจวี ภิชฺชิตฺวา ปรีวตุเตตุวา รถั นคราภิมุขั
๑. สึ. โอโลเกตฺวา ฯ ๒. สึ. ทานวิตฺตโก ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควณณา หน้า 140

อกาสี ๗ โส มาตาปีตุนัน วสนภูจจัน โอลเกสิ ๗ เตน
การุณเณน มหาปจวิกรมโปวั อโหสิ ๗ เตน วุตตเตสิ
นิจจภูมมานนตฺติอาทิ ๗

ตตถ นิจจภูมมานนตฺติ เตสุ สิวีสู นิกกขุตฺตเตสุ
ปพฺพาเชนเตสุติ อตฺโถ ๗ เตสิ วา นิกขมนนตฺตานัน ๗ มหาทานัน
ปวตฺเตตฺตุนตฺติ สตฺตตตกมหาทานัน ทาทฺตุ ๗ อยาจิสฺสนตฺติ ยาจี ๗
สาวยิตฺตวาติ โฆสาเปตฺวา ๗ กณฺณเกรินฺตฺติ ยุกฺลมหาเกริ ๗
ททามหนตฺติ ททามิ อหํ ๗

อเถตฺถาติ อเถวั ทาเน ทิยมาเน เอตฺตฺมิมิ ทานคฺเค ๗
ตฺตุมฺโลติ เอกโกลาหสิฏฺโถ ๗ เกรวโติ ภูยาวโ ๗ มหาสคฺตฺติ หิ
จเปตฺวา อณฺเณสิ โส ภูยฺชเนติ ตสฺส ภูยชนนาการิ ทสฺเสตฺตุ
ทาเนนิมนตฺติอาทิ วุตตฺติ ๗ อิมิ เวสฺสนตฺตรมหาธาธาณัน ทาเนน
เหตุนา สิวโย รฏฺจโต นีหรนตฺติ ปพฺพาเชนตฺติ ตถาปี ปฺน
จ เอวรूपิ ทานัน เทติ อยนตฺติ ๗

อิทานิ ตํ ทานัน ทสฺเสตฺตุ หตฺถินฺตฺติ คาถมาห ๗ ตตฺถ
ควนตฺติ เชณฺุ ๗ จตฺวาหิ รถํ ทตฺวาติ วหนตฺติติ วาหิโน อสฺสา
จตฺโร อาชณฺณสิณฺุชเว รถณฺจ พฺราหฺมณฺณัน ทตฺวาติ อตฺโถ ๗
มหาสคฺโต หิ ตถา นกรโต นิกขมนฺโต สหชาเต สฏฺฐิสฺสทสฺเส
อมจฺเจ เสสชนณฺจ อสฺสุปฺปณฺณมฺหิ อนุพนฺชนตฺติ นีวตฺเตตฺวา รถํ
๑. ม. ปถวิกรมโป ๗

ปาเชนุโต มหุที อาห สเจ ภทเท ปจฺจโต ยางกา อากจฺจนฺติ
อุปราเรยยาตีติ ฯ สา โอลเณนฺติ นิสีทิ ฯ อตฺสส สตฺตสตก-
มหาทานํ คมนกาล กตทานญจ สมฺปาปฺณิตฺตุ อสกุโกนฺตา
จตุตาโร พุราหุมนฺนา อากนฺตฺวา เวสฺสนฺตโร กุหิณฺติ ปฺจฺจิตฺวา
ทานํ ทตฺวา รเณน คโตติ วุตฺเต อสฺเส ยาจิตฺสามาติ
อนุพฺนธิสฺสุ ฯ มหุที เต อากจฺจนฺเต ทิสฺวา ยางกา เทวาติ
อาโรเจติ ฯ มหาสตุโต รถํ จเปตี ฯ เต อากนฺตฺวา อสฺเส
ยาจิตฺสุ ฯ มหาสตุโต อสฺเส อทาสี ฯ เต เต กเหตุวา คตา ฯ
อสฺเสสุ ปน ทินฺเนสุ รตฺตฺริ อากาเสเขว อฏฺจาสี ฯ อถ จตุตาโร
เทวปฺตฺตา โรหิตมิกวณฺเณนากนฺตฺวา รตฺตฺริ สมฺปฏฺิจฺจิตฺวา
อคมฺสฺสุ ฯ มหาสตุโต เตสํ เทวปฺตฺตภาวํ ญตฺวา

อิงฆ มหุที นิสามเหิ   จิตฺตฺรูปว ทิสฺสติ
มิกโรหิจฺจวณฺเณน   ทกฺขินฺสฺสา วหนฺติ มนฺติ (๑)

มหุทียา อาห ฯ

ตตฺถ จิตฺตฺรูปวาทิ อจฺจริยรูปํ วิย ฯ ทกฺขินฺสฺสาตี สฺสติกฺขิต-
อสฺสา วิย มํ วหนฺติ ฯ

อถ นํ เอวํ คจฺจนฺตํ อปโร พุราหุมนฺเณ อากนฺตฺวา
รถํ ยาจิ ฯ มหาสตุโต ปฺตฺตทาร์ โอตฺเรตฺวา รถํ อทาสี ฯ
รเถ ปน ทินฺเน เทวปฺตฺตา อนฺตรธาเยสฺสุ ฯ ตโต ปฏฺิจาย

๑. พุ. ชา. ๒๘/๑๑๐๑/๓๘๕ ฯ

ปน สพฺเพปิ ปตฺติกา ว อเหตุ ๑ อถ มหาสตุโต มหฺติ
ตฺว กณฺหาชินฺ คณฺหาหิ อหิ ชาลิกุมาริ คณฺหาหิมิติ อุโกปิ
เทว ทารเก องฺเณนาทาย อณฺณมณฺณํ ปิยสฺสลาปา ปฎฺธิปลิ
อากจฺจนฺเต มนุสฺเส วฺกปพฺพตฺสส มคฺคํ ปุจฺจนฺตา สยเมว
โอนเตสฺ ผลรฺกฺเขสฺ ผลานิ ทารกานํ ททฺนตา อตฺถกามาหิ
เทวตาหิ มคฺคสฺส สงฺฆิปปิตตฺตา ตทเหว เจตรภูจฺจि สมฺปาปฺณิสฺส ๑
เตน วุตฺตํ จตฺวาหิ รธํ ทตฺวาติอาหิ ๑

ตตฺถ จตฺวา จาตุมฺมหาปเถติ อตฺตโน คมนมคฺเคน ปสฺสโต
อากเตน เตน พฺราหฺมณฺเนน อากตมคฺเคน จ วินิวิชฺฌิตฺวา
กตฺถุจฺจานตฺตา จตฺกฺกสงฺขาเต จตุมฺมหาปเถ จตฺวา ตสฺส
พฺราหฺมณฺสฺส รธํ ทตฺวา ๑ เอกากิโยติ อมจฺจเสวกาทิสหายา-
ภาเวน เอกโก ๑ เตเนวาท อเหตุโยติ ๑ มหฺติเทวี อิทมพฺรวิติ
มหฺติเทวี อิทํ อภาสิ ๑

ปทุมํ ปุณฺฑริกฺวาทิ ปทุมํ วिय ปุณฺฑริกํ วिय จ ๑
กณฺหาชินฺคฺคหิตฺติ (๑) กณฺหาชินฺ อคฺคเหสิ ๑ อภิชาตาทิ
ชาติสมฺปนฺนา ๑ วิสมํ สมฺนติ วิสมํ สมฺนจ ภูมิปฺปเทสํ ๑
เอนตฺติติ อากจฺจนฺติ ๑ อณฺมคฺเค ปฎฺธิปฺปเถติ อณฺมคฺเค วา ปฎฺธิปเถ
วาทิ วาสทฺทสฺส โลโป ทฎฺจพฺโพ ๑ กรณฺนติ ภาวนปฺปสท-
นิตฺเทโส กรณฺยิตตฺตฺนติ อตฺโต ๑ ทุกฺขนฺเต ปฎฺธิเวเทนฺตฺติ
๑. ม. กณฺหาชินฺคฺคหิตฺติ ๑

อิมเ อเว สุขุมาลา ปทสา คจฺจนฺติ ทูเรว อิตฺ วงฺกปพฺพโตติ
เต ตทา อเมหฺสุ การุณฺณวเสน อตฺตนา ทุกฺขํ ปฏฺฐิตถนฺติ
ตถา อตฺตโน ออุปฺนฺนทุกฺขํ ปฏฺฐิเวทนฺติ วาติ อตุโล ๕

ปวเนติ มหาวเน ๕ ผลิเนติ ผลวเนเต ๕ อุพฺพิทฺฐาติ อุทฺธ
อุคฺคตา อุจฺจา ๕ อุปฺคจฺจนฺติ ทารเกติ ยถา ผลานิ ทารกานํ
หตฺถูปคยฺหกานํ โหนฺติ เหว รุกฺขา สยเมว สาขาหิ โอนมิตฺวา
ทารเก อุเปเนติ ๕

อจฺฉริยนฺติ อจฺฉรฺวโยคฺคํ อจฺฉริ ปฺหริตฺถํ ยุตฺตํ ๕ อภูต-
ปฺพพํ ภูตฺถนฺติ อพฺภูตฺถํ ๕ โลมานํ หํสนสมตฺตตาย โลมหํสนํ ๕
สาหุการณฺติ สาธุการิ อยเมว วา ปาโจ ๕ อิตฺถิรตฺนภาเวน
สพฺเพหิ องฺเกหิ อวยเวหิ โสภิตฺติ สพฺพงฺคโสภนา ๕

อจฺฉเร วตฺตติ อจฺฉริยํ วต ๕ เวสฺสันดรสฺส เตชฺณาติ
เวสฺสันดรสฺส ปุณฺณานุกาเวน ๕ สงฺขิปีสุ ปถิ ยกฺขาติ เทวตา
มหาสตฺตสฺส ปุณฺณเตเชน โจทิตา ตํ มกฺคํ ปริกฺขยํ ปาเปสฺสุ
อูปฺปกํ อกฺสํ ตํ ปน ทารเกสุ กรุณฺนาย กตํ วิย กตฺวา
วุตฺตํ อนุกมฺปาย ทารเกติ ๕ เชตฺตตฺตรนฺครโต หิ สุวณฺณ-
คิริตาโล นาม ปพฺพโต ปญฺจ โยชนานิ ตโต โกณฺติมารา
นาม นที ปญฺจ โยชนานิ ตโต มารณฺชนาคิริ (๑) นาม ปพฺพโต
ปญฺจ โยชนานิ ตโต ทณฺฑทฺพฺราหฺมณฺคามาโม นาม ปญฺจ
๑. สี่. อณฺณคิริ ๕

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณฺณา หน้า 144

โยชนานิ ตโต มาตุลนคฺริ ทส โยชนานิ อิติ ตํ ภูจฺจํ
เขตฺตตฺรณคฺรโต ตีส โยชนานิ โหติ ฯ เทวตา โพธิสฺตตฺส
ปฺลฺยเตเชน โจทิตา มคฺคํ ปริกฺขยํ ปาเปสฺสุ ฯ ตํ สพฺพิ
เอกาเหเนว อติกฺกมีสฺสุ ฯ เตน วุตฺตํ นิกฺขนฺตทิวเสเยว
เจตฺรภูจฺมฺปากมฺนฺติ ฯ

เอว มหาสฺตโต สายนุหสมยํ เจตฺรภูเจ มาตุลนคฺริ ปตฺวา
ตฺสฺส นคฺรตฺส ทฺวารสมิเป สาถาย นิสีทึ ฯ อตฺสฺส มทฺที
เทวี ปาเทสฺสุ รัชํ ปฺลฺยจิตฺวา ปาเท สมฺพาหิตฺวา เวสฺสนตฺรตฺส
อากตภาวํ ชานาเปสฺสามิติ สาถโต นิกฺขมิตฺวา ตฺสฺส จกฺขุเป
สาถทฺวาเร อฏฺฐาสี ฯ นคฺริ ปวิสฺนฺติโย จ นิกฺขมฺนฺติโย จ
อิตฺถิโย ตํ ทิสฺวา ปริวเรสฺสุ ฯ

มหาชนฺโณ ตยจ เวสฺสนตฺรณจ ปฺตฺเต จสฺส ตถา อากเต
ทิสฺวา ราชฺชนํ อากฺกขิ ฯ สฏฺฐิสฺสทฺสสา ราชานํ โรทฺนฺตา
ปฺริเทวฺนฺตา ตฺสฺส สนฺติกํ อากนฺตฺวา มคฺคปฺริสฺสมํ วิโนเทตฺวา
ตถา อากมฺนการณํ ปฺจฺจีสฺสุ ฯ

มหาสฺตโต หตฺถิทานํ อาที กตฺวา สพฺพิ กเถสิ ฯ
ตํ สุตฺวา เต อตฺตโน รัชเชน นิมฺนตฺถีสฺสุ ฯ มหาปฺริโส มยา
ตฺมฺหากํ รัชชํ ปฺกฺกคฺคหิตเมว โหตุ ราชานํ ปน มํ ภูจฺจา
ปพฺพาเชติ ตฺสฺมา วฏฺกปพฺพตเมว คมิตฺสามิติ วตฺวา เตหิ
นानปฺปการํ ตตฺถ วาสํ ยาจียมาโนปิ ตํ อนลฺงกริตฺวา เตหิ

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 145

คหิตารกฺโข ตํ รตฺตี สาลายเมว วสิตฺวา ปุณทิวเส ปาโตว
นानคฺครสโกชนํ ภูษิตฺวา เตหิ ปรีวโต นิกฺขมิตฺวา ปณฺณรส-
โยชนมคฺคํ คนฺตุวา วนทฺวารे จตฺวา เต นีวตฺตาเปตฺวา ปฺรโต
ปณฺณรสโยชนมคฺคํ เตหิ อัจฺจขิตฺนียาเมเนว อคฺมาสิ ฯ เตน
วตฺตํ

สภูจฺจिरาษสหสฺสานิ ตทา วสนฺติ มาตุเล
สพฺเพ ปณฺชลิกา หุตฺวา โรทฺมานา อุปากมฺม ฯ
ตตฺถ วตฺเตตฺวา สลฺลาปํ เจเตหิ เจตปฺตฺเตหิ
เต ตโต นิกฺขมิตฺวาน วงฺกํ อคฺมุ ปพฺพตฺนฺติ ฯ

ตตฺถ ตตฺถ วตฺเตตฺวา สลฺลาปฺนฺติ ตตฺถ เตหิ ราชฺหิ
สมาคเมหิ สทฺธิ สลฺลาปํ (๑) ปฏฺิสมฺโมทฺมานา ปวตฺเตตฺวา ฯ
เจตปฺตฺเตหิตี เจตราชปฺตฺเตหิ ฯ เต ตโต นิกฺขมิตฺวานาติ เต
ราชาโน ตโต วนทฺวารภูจฺจเน นีวตฺเตตฺวา ฯ วงฺกํ อคฺมุ
ปพฺพตฺนฺติ อเมห จตฺตาโร ชนา วงฺกปพฺพตํ อุทฺทิสฺส
อคฺมฺมหา ฯ

อถ มหาสฺตโต เตหิ อัจฺจขิตฺมคฺเคน คจฺจนฺโต
คนฺธมาทฺนปพฺพตํ ปตฺวา ตํ ทิสฺวา ตตฺถ วสิตฺวา ตโต
อุตฺตรทิสฺสากิฺมฺโข เวปฺตุลปพฺพตปาเทน คนฺตุวา เกตฺมตฺินทีตีเร
นีสิตฺวา วนจรเณ ทินฺนํ มธฺมํสํ ขาทิตฺวา ตสฺส สุวณฺณสุจฺิ
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

ทตฺวา นฺหาตฺวา ปิวิตฺวา ปฏิปฺปสฺสทฺทฺธโร นที อุตฺตริตฺวา
สถานฺปพฺพตฺตฺวิเร จิตฺตฺส นิโคธฺสฺส มฺเถ โถกํ นิสฺสิตฺวา อญฺจาย
คจฺจนฺโต นาลิกปพฺพตฺตํ ปฺริหรนฺโต มุจฺลินฺทสฺรํ คนฺตฺวา สรตฺธิเรน
ปฺพพฺพตฺตรกณฺณํ ปตฺวา เอกปฺतिकมฺคเณว วนฆฺฏํ ปวิสิตฺวา
ตํ อตฺติกมฺม คิริวิทฺตฺคานํ นทีปฺกวานํ ปฺรโต จตฺรฺสฺส-
โปกฺขรณฺนิ ปาปฺณิ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ สกฺโก อวาชฺเชนฺโต มหาสฺตฺโต หิมวณฺตํ
ปวิฏฺโฐ วสนฺภูจฺจันํ ลทฺฐํ วัฏฺฐตฺติ จินฺเตตฺตฺวา วิสฺสกมฺมํ เปเสลฺลิ
คจฺจนฺ วงกปพฺพตฺตจฺจิมฺหิ รมณฺนิเย จาเน อสฺสมปฺทํ มาเปหฺตีติ ฯ
โส ตตฺถ เทว ปณฺณสาลาโย เทว จงกเม เทว จ รตฺตฺติจฺจาน-
ทิวาจฺจานานิ มาเปตฺวา เตสฺ เตสฺ จาเนสฺ นานาปฺปฺผวิจิตฺเต
รฺกฺเข ผลิเต รฺกฺเข ปฺปฺผคจฺเจ กทฺลิวนาทีนํ จ ทสฺเสตฺตฺวา
สพฺเพ ปพฺพชิตฺปฺริกฺขารे ปฏฺิยาเทตฺตฺวา เย เกจิ ปพฺพชิตฺตฺกามา
เต คณฺหนฺตฺตฺติ อกฺขรานิ ลิจิตฺตฺวา อมนฺนฺสฺเส จ เกรวสทฺเท
มิกปฺกฺชินฺโน จ ปฏฺิกกฺมาเปตฺวา สกฺภูจฺจานเมว คโต ฯ

มหาสฺตฺโต เอกปฺतिकมฺคํ ทิสฺวา ปพฺพชิตานํ วสนฺภูจฺจันํ
ภวิสฺสตีติ มทฺที จ ปฺตฺเต จ ตตฺถเว จเปตฺวา อสฺสมปฺทํ
ปวิสิตฺวา อกฺขรานิ โอลเถตฺตฺวา สกฺเกน ทินฺโนสมฺมิตฺติ
ปณฺณสาลทฺวารํ วิวริตฺวา ปวิฏฺโฐ ขคฺคณฺจ ฐนฺณจ อปเนตฺวา
สาญฺเगे โอมฺณฺจิตฺตฺวา อีสฺวีเส คเหตฺวา กตฺตรทณฺฑํ อาทาย

นิกขมิตฺวา ปจฺเจกพุทฺธสทิสฺเสน อฺปสมเน ทารกานํ สนฺติกํ
อคมาสี ฯ

มทฺทเทวีปปี มหาสคฺคํ ทิสฺวา ปาเทสุ ปตฺติตฺวา โรทิตฺวา
เตเนว สทฺธี อสฺสํ ปวิสิตฺวา อตฺตโน ปณฺณสาลํ คนฺตฺวา
อิสฺสิเวถํ คณฺหิ ฯ ปจฺฉา ปุตฺเตปี ตาปสฺกุมารเก กรีสุ ฯ

โพธิสคฺคโต มทฺทที วริ ยาจิ มยฺ อิตฺโต ปฏฺจาย ปพฺพชิตา
นาม อิตฺถิ จ นาม พุรฺหมจฺริยสฺส มถฺ มา ทานิ อกาเล
มม สนฺติกํ อากจฺฉาติ ฯ สทา สาทฺฐติ สมปฺปฏิจฺฉิตฺวา
มหาสคฺคตมฺปิ วริ ยาจิ เทว ตฺเมห ปุตฺเต กเหตุวา อิเชว
โหด อหํ ผลาผลํ อاهرฺิสฺสามิติ ฯ สทา ตโต ปฏฺจาย อรณฺณโต
ผลาผลานิ อاهرฺิตฺวา ตโย ชเน ปฏฺจชฺคฺคิ ฯ อิติ จตฺตาโร
ขตฺติยา วงฺกปพฺพตฺกจฺฉิยํ สคฺคตมาสมคฺคํ วสิสุ ฯ เตน วุคฺคํ
อามนฺตยิตฺวา เทวินฺโท วิสฺสกมฺมํ มหิทฺธิกนฺตฺวาติ ฯ

ตคฺคต อามนฺตยิตฺวาติ ปกฺโกสาเปตฺวา ฯ มหิทฺธิกนฺตฺวาติ มหิตฺติยา
เทวิทฺธิยา สมนฺนาคตํ ฯ อสฺสํ สุกตฺนฺตฺวาติ อสฺสมปทํ สุกตํ
กตฺวา ฯ รมมํ เวสฺสสนฺตรสฺส วสนานฺจฺฉวิกํ ปณฺณสาลํ ฯ
สุมาปยาติ สฺฐจฺจ มาปย ฯ อาณาเปสิติ วจนเสโส ฯ สุมาปยิตฺติ
สมมา มาเปสิ ฯ

อสฺสฺโยติ ยถา โส อสฺสโม อสฺสฺโย โหติ เอวํ ตสฺส

๑. ม. อากจฺฉาติ ฯ

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 149

อชโฆคาเหตฺวา มคฺคฺมุโพห หุตฺวา วิจฺรฺนฺโต เตหิ ราชฺหิ
โพธิสฺตตฺตฺส อารกฺขณฺตฺถาย จปิเตน เจตปฺตฺเตน สมากณฺธิ ฯ
เตน กหิ โภ พฺราหฺมณฺ คจฺฉตีติ ปุณฺโณ เวสฺสันดร-
มหาราชสฺส สนฺตฺกนฺติ วุตฺเต อทฺธา อัยฺ พฺราหฺมโณ ตสฺส
ปฺตฺเต วา เทวี วา ยาจิตฺุ คจฺฉตีติ จินฺเตตฺวา มา โข
ตฺวํ พฺราหฺมณฺ ตตฺถ คจฺฉิ สเจ คจฺฉสิ เอตฺถเว เต สีสํ
ฉินฺนิตฺวา มยฺหิ สุนฺขานํ ฆาตํ กริสฺสามิตีเตน สนฺตฺชฺชิตฺ
มรณฺภยฺกิตฺ อหฺมสฺส ปิตฺรา เปสิโต ทูโต ตํ อานสฺสามิตี
อากฺโตติ มฺสาวาทำ อภาสิ ฯ

ตํ สุตฺวา เจตปฺตฺโต ตฺถุจฺหฺนฺโณ พฺราหฺมณฺสฺส สกฺการ-
สมฺมานํ กตฺวา วงฺกปฺพพตคามิมคฺคํ อายิกฺขิ ฯ โส ตโต ปรี
คจฺฉนฺโต อนฺตรามคฺเค อจฺจุเตน นาม ตาปเสน สทฺธิ
สมากนฺตฺวา ตมฺปิ มคฺคํ ปุจฺฉิตฺวา เตนาปี มคฺเค อายิกฺขิตฺ
เตน อายิกฺขิตสฺสญฺาย มคฺคํ คจฺฉนฺโต อนฺนุกฺกเมน โพธิสฺตตฺตฺส
อสฺสมปทฺฏฺจานสมิปี คนฺตฺวา มทฺทิเทวีย ผลิตฺตํ คตฺกาเถ
โพธิสฺตตํ อุปสงฺกมิตฺวา อุโภ ทารเก ยาจิ ฯ เตน วุตฺตํ

ปฺวเน วสฺมานสฺส อทฺธิโก มํ อุปาคมิ
อฺยาจิ ปฺตฺตเก มยฺหิ ชาลี กณฺหาชฺฉินํ จูโภติ ฯ

เอวํ พฺราหฺมณฺเนน ทารเกสุ ยาจิตฺสุ มหาสฺตฺโต จิสฺสุ
วต เม ยาจโก อธิคฺโต อชฺชาหิ อนวเสสโต ทานปารมี

ปุเรสุสามิตี (๑) อธิปฺปาเยน โสมนสุสชาโต ปสริตหตฺเถ
สทฺสตุถวิภัง ฐเปฺนโต วีย พุราหุมนสุส จิตฺตํ ปรีโตเสนฺโต
สกลญจ ตํ ปพฺพตฺตฺถุจฺญี อุนฺนาเทนฺโต ททามิ ตว มยฺหิ
ปฺตุตฺเท อปิ จ มทฺทิตฺเทวี ปน ปาโตว ผลาผลตฺถาย วณฺ์ คนฺตุวา
สํยํ อากมฺิสฺสตี ตาย อากตฺาย เต ปฺตุตฺเท ทสฺเสตฺวา ตวญฺจ
มูลผลาผลํ ขาทิตฺวา เอกฺรตฺตี วสิตฺวา วิคตปรีสุสโม ปาโตว
คมฺิสฺสตีตี อห ๑ พุราหุมนฺ อามญฺเจส อูพารชฺฌาสยตฺาย
ปฺตุตฺเท ททาทิ มาตา ปน ปฺตุตฺตวจฺจลา (๒) อากนฺตุวา ทานสุส
อนฺตรายมฺปิ กรเยย ยนฺนุนาหิ อิมํ นิปฺปีเพตฺวา ทารเก
คเหตฺวา อชฺเชว กจฺเจยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา ปฺตุตฺตา เจ เต มยฺหิ
ทินฺนา กิ ทานิ มาตริ ทสฺเสตฺวา เปลฺลิตฺเทหิ เต ทารเก
คเหตฺวา อชฺเชว คมฺิสฺสามิตี อห ๑ สเจ ตฺวํ พุราหุมน
ราชปฺตุตฺตํ มาตริ ทญฺ์ น อิจฺฉสิ อิเม ทารเก คเหตฺวา
เชตฺตฺตรนคฺริ กจฺฉ ตตฺถ สญฺชยมหาราชา ทารเก คเหตฺวา
มหนฺตํ เต ฐนํ ทสฺสตี เตน ทาสทาสฺสโย คณฺ्हิสฺสตี
สุขญฺจ ชีวิสฺสตี อญฺญถา อิเม สุขุมาลา ราชทารกา กิณฺเต
เวยฺยาวจฺจํ กริสฺสนฺตฺตีตี อห ๑

พุราหุมนฺ อววมฺปิ มยา น สกฺกา กาคฺ์ ราชทณฺฑโต
ภายามิ มยฺหเมว คามิ เนสุสามิตี อห ๑ อิมํ เตสํ กถาสลฺลาปํ
สุตฺวา ทารกา ปิตา โน โข อเมห พุราหุมนสุส ทาตฺถกาโมติ
๑. ม. ปุเรสุสามิตี ๑ ๒. ม. วจฺจกิทฺธา ๑

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 151

ปกกมิตฺวา โปกฺขรณฺี คณฺตุวา ปทุมินฺคจฺเณ นิลียฺีสุ ฯ พุราหุมนฺเ
เต อทิสฺวา ว ตฺวํ ทารเก ททามิตฺติ วตุวา เต อปกฺกมาเปสิ
เอโส เต สาธฺฐาโวติ อห ฯ

อถ มหาสฺตุโต สหสว อุฏฺฐหิตฺวา ทารเก คเวสนฺโต
ปทุมินฺคจฺเณ นิลีเน ทิสฺวา เอถ ตาตา มา มยฺหํ ทานปารมฺิยา
อนฺตรายฺ อกตฺถ มม ทานชฺฌาสยฺ มตฺถกํ ปาเปถ อยณฺจ
พุราหุมนฺเ ตุมฺเห คเหตุวา ตุมฺหากํ อยฺยกสฺส สณฺชยสฺส
มหาราชสฺส สนฺตีกํ คมิตฺสฺสตี ตาต ชาติ ตฺวํ ภูชฺิสฺโส โหตุกาโม
พุราหุมนฺสฺส นิกฺขสทฺสฺสํ ทตุวา ภูชฺิสฺโส ภเวยฺยาสี ฯ
กณฺหาชฺเเน ตฺวํ ทาสสตี ทาสีสตี หตฺถิสตี อสฺสสตี อสภสตี
นิกฺขสตนฺตี สพฺพสตี ทตุวา ภูชฺิสฺสา ภเวยฺยาสีตี กุมาร
อคฺขมาเปตุวา สมสฺสาเสตุวา คเหตุวา อสฺสมปทํ คณฺตุวา
กมณฺทลฺนา อุทกํ คเหตุวา สพฺพณฺตณฺตณฺณสฺส ปจฺจยฺ กตุวา
พุราหุมนฺสฺส หตฺถे อุทกํ ปาเตตุวา อตีวฺย ปิตฺติโสมนสฺสชาโต
หตุวา ปจฺวี อุนฺนาเทนฺโต ปิยปฺตฺตทานํ อทาสี ฯ อิธาปี
ปฺพุเพ วุคฺตณฺเเนว ปจฺวิกมฺปาทโย อเหตุํ ฯ เตน วุคฺตํ

ยาจกํ อุปคตี ทิสฺวา   หาโส เม อุปปชฺชถ
อุโก ปฺตฺเต คเหตุวาน   อทาสี พุราหุมนฺเ ตทา ฯ
สเก ปฺตฺเต จชฺนตฺสฺส   ชฺชเก พุราหุมนฺเ ยทา
ตทาปี ปจฺวี กมฺปี   สินฺรฺวนวภูตฺกาคี ฯ

อถ พุราหุมนฺเ ทารเก อคณฺตุกาเม ลตาย หตฺถेสุ

พนฺธิตฺวา อากขุตฺติ ฯ เตสํ พนฺธญฺจเน นวี ฉินฺหิตฺวา โลหิตํ
ปกฺขมริ ฯ โส ลตาทถฺนฺเตน ปฺหรนฺโต อากขุตฺติ (๑) ฯ เต ปีตริ
โอโลเกตฺวา

อมฺมา จ ตาต นิกฺขนฺตา ตฺวณฺจ โน ตาต ทสฺสสิ
มา โน ตฺวํ ตาต อททา ยาว อมฺมาปี เอตุ
ตทายํ พฺราหฺมโณ กามํ วิกฺกิตฺตํ หนาคฺ วาติ (๒)

วตฺวา ปฺนปี อัยฺ เอวฺรูป โฆรทสฺสโน กุรฺรณฺมมฺนฺโต

มนฺุสฺโส อฺทาทฺ หฺกฺโข มํสฺโลหิตโกชโน
กามา อรณฺณมคมฺม ฐนํ ตํ ตาต ยาจติ
นียมานเ ปิสฺาเจน กีนฺุ ตาต อฺทิกฺขสิตี- (๒)

อาทีนํ วทนฺตา ปฺริเทวีสุ ฯ

ตตฺถ ฐนฺนติ ปฺตฺตฺฐนํ ฯ

ชูชโก ทารเก ตถา ปฺริเทวนฺเตเยว โปเถนฺโตว คเหตุวา
ปกฺกามิ ฯ มหาสตฺตสฺส ทารกานํ กรณฺํ ปฺริเทเวเตน ตสฺส
จ พฺราหฺมณฺสฺส อการณฺณภาเวน พลวโสโก อฺปฺปชฺชิ ฯ
วิปฺปฏิสฺาโร จ อฺทปาที ฯ โส ตงฺขณฺณเยว โโพธิสฺตฺตานํ
ปเวณฺิ อฺนุสฺสริ ฯ สพฺเพว หิ โโพธิสฺตฺตา ปฺณจ มหาปฺริจฺจาเค
ปฺริจฺจชิตฺวา พุทฺธา ภวิสฺสนฺติ อหฺมปี เตสํ อฺพฺกนฺตโร
ปฺตฺตฺทานญจ มหาปฺริจฺจาคานํ อณฺุยตฺริ ตสฺมา เวสฺสนฺตร
๑. สී. อากขุตฺติ ฯ ๒. บ. ขา. ๒๘/๑๑๓๓/๔๑๘ ฯ

ทานัน ทตฺวา ปจฺจนาตาโป น เต อนฺจฺจวิโกติ อตฺตานัน

ปริภาเสตฺวา ทินฺนกาลโต ปฏฺจาย มม เต น กิณฺจิ

โหนตฺตีติ อตฺตานัน อุปตฺถมฺเภตฺวา ทพฺพสมาทานัน อธิฏฺจาย

ปณฺณสาททฺวาเร ปาสาณผลเก กณฺจนปฏฺฐิมา วิย นิสฺสีทิ ฯ

อถ มทฺทเทวี อรณฺยโต ผลาผลํ กเหตฺวา นีวตฺตฺนฺตี

มา มหาสตฺตสฺส ทานนฺตฺราโย โหตฺตุติ วาพฺมิกฺรฺุปรฺชาหิ

เทวตาหิ อุปฺรฺุทฺหมกฺคา เตสฺ อุปกเตสฺ จิเรน อสฺสมํ ปตฺวา

อชฺช เม ทสฺสฺปิณฺ ทิฏฺจํ ทฺนฺนํมิตฺตานํ จ อุปฺปนฺนํนํ กิ

นฺ โข ภวิสฺสตีติ จินฺเตนฺตี อสฺสมํ ปวิสฺสฺวา ปฺตฺตเก อุปสฺสนฺตี

โพธิสตฺตสฺส สนฺตํกํ คนฺตฺวา เทว น โข อมฺหากํ ปฺตฺตเก

ปสฺสามิ กฺุหิ เต คตาติ อาห ฯ โส ตฺนฺนํหิ อโหสิ ฯ สา

ปฺตฺตเก อุปฺชาเรนฺตี ตฺหิ ตฺหิ อุปฺชาวิทฺวา กเวสนฺตี อทิสฺวา

ปฺนปี คนฺตฺวา ปฺจฺจนิ ฯ

โพธิสตฺโต กกฺขพกถาย นํ ปฺตฺตโสภํ ชหาเปสฺสามิตี

จินฺเตตฺวา

นฺน (๑) มทฺทเทวี วราโรหา ราชปฺตฺตี ยสฺสฺสินิ

ปาโต คตาสิ อญฺญา ย กิมิทํ สายมากตาติ (๒)

วตฺวา ตาย จิรายนการณฺ กถิตฺ ปฺนปี ทารเก สนฺชาย

น กิณฺจิ อาห ฯ สา ปฺตฺตโสเกน เต อุปฺชาเรนฺตี ปฺนปี

๑. ม. นฺน ฯ ๒. ข. ชา. ๒๘/๑๑๘๕/๔๒๘

วาทเวเคน วณานิ วิจริ ตาย เอกรตฺติยํ วิจริตฺถุจฺจํ
ปริกฺคณฺหนตฺตํ ปณฺณรตโยชนมตฺตํ อโหสิ ฯ อถ วิภาตายน
รตฺติยา มหาสตฺตสฺส สนฺตํกํ คนฺตฺวา จิตฺตา ทารกานํ
อทสฺสเนน พลวโสกาภิกฺฤตา ตสฺส ปาทมฺยูเล ฉินฺนภทฺที วิย
ภูมียํ วิสลฺยณิ หุตฺวา ปติ ฯ

โส มตาคิ สลฺยณาย กมฺปมาโน อุปฺปนฺนพลวโสโกปิ
สตี ปจฺจุปฺภุจเปตฺวา ชานิสฺสามิ ตาว ชีวติ น ชีวตีติ
สตฺตมาเส กายตฺสคฺคิ อนาปฺนฺนปฺพุโปปิ อณฺณสฺส อภาเวน
ตสฺสา สีสํ อุกฺขิปีตฺวา อुरुสฺ จเปตฺวา อุทเกน ปรีปฺโผลีตฺวา
อฺรณฺจ มฺขณฺจ หทยณฺจ ปรีมชฺชิ ฯ มทฺทีปิ โข โถกํ
วีดินาเมตฺวา สตี ปฏฺฐิตภิตฺวา หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฺภุจเปตฺวา เทว
ทารกา เต กุหิ คตาคิ ปุจฺฉิ ฯ โส เทวิ เอกสฺส เม
พฺราราหฺมณสฺส มํ ยาจิตฺวา อากตสฺส ทาสตฺถาย ทินฺนาติ
วตฺวา ตาย กสฺมา เทว ปุตฺเต พฺราราหฺมณสฺส ทตฺวา
มม สพฺพรตฺตี ปรีเทวิตฺวา วิจฺรณฺติยา นาจิกฺขิตี วุตฺเต
ปจฺมเมว วุตฺเต ตว จิตฺตทฺกขํ พหุํ ภวิสฺสตี อิทานิ ปน
สรีรทฺกฺเขน ตนฺกํ ภวิสฺสตีติ วตฺวา

มํ ปสฺส มทฺที มา ปุตฺเต มา พापฺหิ ปรีเทวสิ
ลจฺฉาม ปุตฺเต ชีวนฺตา อโรคา จ ภวามเสตี (๑)

๑. ม. ภวามเสตี ฯ ขุ. ชา. ๒๘/๑๑๕๘/๕๓๒ ฯ

โส สมสสาเสตวา ปูน

ปุตเต ปุตฺตจ ชลฺลจฺจ ยจฺจ อญฺฉิ ฆเร ฐนํ

ทชฺชา สปุริโส ทานํ ทิสฺวา ยาจกมาคตํ

อนุโมทาหิ เม มหฺติ ปุตฺตเก ทานมุตฺตมนฺติ

วตฺวา อตฺตโน ปุตฺตทานํ ตํ อนุโมทาเปสิ ฯ

สาปี

อนุโมทามิ เต เทว ปุตฺตเก ทานมุตฺตมํ

ทตฺวา จิตฺตํ ปสาเทหิ ภิชฺโย ทานํ ทโท ภวติ (๑)

วตฺวา อนุโมทิตี ฯ

เอวํ เตสุ อญฺฉมญฺฉิ สมฺโมทนึยํ กถิ กเถนฺเตสุ สกโก
จินฺเตสิ มหาปุริโส หิชฺโย ชุชกสฺส ปจฺวี อุนฺนาเทตฺวา
ทารเก อทาสิ ฯ อิทานิ นํ โกจิ หินฺปุริโส อุปสงฺกมิตฺวา
มหฺติเทวี ยาจิตฺวา กเหตุวา กจฺเจยฺย ตโต ราชา นิปฺปจฺโย
ภเวยฺย หนฺทาหิ พุราหฺมณฺวณฺเณน นํ อุปสงฺกมิตฺวา มหฺติ
ยาจิตฺวา ปารมิญฺญิ คทาเปตฺวา กสฺสจि อวิสฺสชฺชึยํ กตฺวา
ปูน นํ ตสฺเสว ทตฺวา อากมิสฺสามิตี ฯ โส สุริยฺยคฺคมนเวลายํ
พุราหฺมณฺวณฺเณน ตสฺส สนฺติกํ อคมาสิ ฯ ตํ ทิสฺวา มหาปุริโส
อติถิ โน อากโตติ ปิติโสมนฺตฺสชาโต เตน สทฺธิ มรฺฐรปฺพิ-
สนฺถาริ กตฺวา พุราหฺมณ เณตฺเถน อีธาตโตสิตี ปุจฺฉิตี ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๑๑๕๕/๔๓๒ ฯ

อถ นํ สกฺโก มทฺทเทวี ยาจิ ๑ เตน วุตฺตํ

ปฺนทเว สกฺโก โอริยุห หุตฺวา พุราหฺมณสนฺนิโก

อยาจิ มํ มทฺทเทวี สีสฺวนฺตี ปติพฺพตฺนฺติ ๑

ตตฺถ ปฺนทเวตฺติ ทารเก ทินฺนทิวสโต ปจฺฉาเอว

ตทนนฺตรเมวตฺติ อตฺโถ ๑ โอริยุหตฺติ เทวโลกโต โอตฺริตฺวา ๑

พุราหฺมณสนฺนิโกติ พุราหฺมณสมานวณฺโณ ๑

อถ มหาสฺตโต หิโย เม เทวปี ทารกา พุราหฺมณสฺส

ทินฺนา อหฺมปี อรณฺเณ เอกโกว กถํ เต มทฺทเทวี สีสฺวนฺตี

ปติพฺพตฺ ทสฺสามิติ อวตฺวาว ปสฺริตฺหตฺถे อนคฺฆรตฺนํ จเปนฺโต

อสฺชชิตฺวา อพฺชฺฉิตฺวา อนฺนินฺมานโส อชฺช เม ทานปารมี

มตฺถกํ ปาปฺณิสฺสตีติ หฺมฺจตฺถุจฺจ ภิรี อุนฺนาเทนฺโต วิย

ททามิ น วิกมฺปามิ ยํ มํ ยาจสิ พุราหฺมณ

สนฺตํ นปฺปฏิคฺคฺหามิ ทานเม รรมตี มโนติ (๑)

วตฺวา สีสฺเมว กมณฺฑลฺลนา อุกกํ อahrtิตฺวา พุราหฺมณสฺส

หตฺถे อุกกํ ปาเตตฺวา ภริยํ อทาสิ ๑ เตน วุตฺตํ

มทฺทเทวี หตฺถे คเหตุวาน อุกกณฺชฺลิตฺติ ปุริย

ปสนฺนมนฺสงฺกปฺโป ตสฺส มทฺทเทวี อทาสหฺนฺติ ๑

ตตฺถ อุกกณฺชฺลิตฺติ อุกกํ อณฺชฺลิตฺติ อุกกณฺติ จ กรณฺตฺถ

ปจฺจตฺตวณฺนํ อุกกณฺ ตสฺส พุราหฺมณสฺส อณฺชฺลิตฺติ ปสฺริต-

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๑๒๐๖/๔๓๔ ๑

หตุถถลั ปุเรตฺวาติ อตุโถ ๑ ปสนุนมนสงกปโปติ อทฺธา อิมินา
ทารปริจฺจาเคน (๑) ทานปารมี มตุถกั ปาเปตฺวา สมฺมาสมฺโพธิ
อริคมิสฺสามิตี อุปฺปนฺนสทฺธาปสาแทน ปสนฺนจิตฺตสงกปโป ๑

ตงฺขณณฺเฒว เหนฺจฺจา วุตฺตปฺปการานิ สพฺพปาฎิหาริยานิ
ปาตฺรเหตุ ๑ อิทานิสุส น ทฺูเร สมฺมาสมฺโพธิตี เทวคณา
พฺรหฺมคณา อติวีย ปิตฺโตสมนสฺสชาตา อเหตุ ๑ เตน วุตฺต

มทฺธิยา ทิยมานาย คคณ เทวา ปโมทิตา
ตทาปี ปจวี กมฺปิ สินฺรฺวนวภูตกาติ ๑

ตถา ปน ทิยมานาย มทฺธิเทวีย รุณฺณ วา ทุมฺมุขํ
วา ภากุภูมิตฺต วา นาโหสิ เหวณจฺสุตา อโหสิ ยํ
เทโว อิจฺจติ ตํ กโรตฺตุติ ๑

โกมารี ยสฺสาหํ ภริยา สามิโก มม อิสฺสโร
ยสฺสิจฺเณ ตสฺส มํ ทชฺชา วิกฺกิณฺเอยฺย หนฺเอยฺย วาติ (๒)

อาห ๑

มหาปฺริโสปี อมฺุโก พฺราหฺมณ มทฺธิโต เม สตฺกฺุณน
สทฺสฺสคฺุณน สตฺสทฺสคฺุณน สพฺพณฺณตฺถณฺณเมว ปิยตฺริ อิทํ
เม ทานํ สพฺพณฺณตฺถณฺณปฺปฏิเวทฺสฺส ปจฺจโย โหตฺตุติ วตฺวา
ทานํ อทาสี ๑ เตน วุตฺต

ชาลี กณฺหาชินํ ชีตํ มทฺธิเทวี ปติพฺพตํ
จชฺมาโน น จินฺเตสี โปธิยาเยว การณา ๑

๑. ม. ปริจฺจาเคน ๑ ๒. ขุ. ชา. ๒๘/๑๒๐๕/๔๓๕ ๑

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควรรณนา หน้า 158

น เม เทสุตา อุโภ ปุตุตา มทุทเทวิน เทสุติยา
สพฺพณฺตุตํ ปิยํ มยฺหิ ตสฺมา ปิเย อทาสหนฺติ ฯ

ตตฺถ จขมาโน น จินฺเตสินฺติ ปริจฺจชนฺโต สนฺตาวเสนา
น จินฺเตสี วิสฺสฏฺโง หุตฺวา ปริจฺจชินฺติ อตฺโถ ฯ เอตฺถาห
กสฺมา ปนายิ มหาปรุโส อตฺตโน ปุตุตทาเร ชาติสมฺปนฺเน
ขตฺติเย ปรสฺส ทาสภาเวน ปริจฺจชิ น หิ เยถิ เกสณฺจปิ
ภุชิสฺसानํ อภุชิสฺสทาวกรณิ สาธฺมมโมติ วุจฺเจ อนฺธมฺม-
ทาวโต ฯ อยิ หิ พุทฺธการเก ธมฺเม อนฺนคตฺธมฺมตา ยทิทํ
สพฺพสฺส อตฺตนิยสฺส มมนฺติ ปริกฺกหิตวตฺถุโน อนวเสสปริจฺจาโค
น หิ เทยฺยธมฺมปฏิกฺกคาหวิกปฺปรหิตํ ทานปารมี ปริปฺปุเรตฺถุ
อุสฺสูกฺกมาปฺนฺนํ โภชิสฺตฺตานํ มมนฺติ ปริกฺกหิตวตฺถุ
ยาจนฺตสฺส ยาจกสฺส น ปริจฺจชิตฺถุ ยุตฺตํ โปราโณปิ
จายมฺนฺธมฺโม ฯ สพฺเพสํ หิ โภชิสฺตฺตานํ อยิ อาจิณฺณสฺมา-
จิณฺณธมฺโม กุลวํโส กุลปฺปเวณิ ยทิทํ สพฺพสฺส ปริจฺจาโค ฯ
ตตฺถ จ วิเสสโต ปิยตฺรวตฺถุปริจฺจาโค น หิ เกจิ โภชิสฺตฺตา
วฺसानุคตํ รชฺชิสฺสริยาทิชนปริจฺจาคํ อตฺตโน สีสนยนาทิองฺค-
ปริจฺจาคํ ปิยชีวิทปริจฺจาคํ กุลวํสปตฺติฏฺฐาปกปิยปุตุตปริจฺจาคํ
มนาปจารินีปิยภริยาปริจฺจาคนฺติ อิเม ปญฺจ มหาปริจฺจาเค
ปริจฺจชิตฺถวา พุทฺธานาม ภูตปฺปพฺพา อตฺถิ ตถา หิ สุมงฺกเล (๑)
๑. ม. มงฺกเล ฯ

ภควดี โพธิสตตภูเต โพธิปริเยสนํ จรमाने ปุริมตตภาวโต (๑)
ตติเย อตตภาเว สปุตตทาเร เอกสุมี ปพพเต วสนเต ขรทาจโก
นาม ยกุโข มหาปุริสสส ทานชฌาสยตี สุตฺวา พุราหุณ-
วณฺเณน อุปสงกมิตฺวา มหาสตุตฺ เตว ทารเก ยาจิ ฯ

มหาสตุโต ททามิ พุราหุณสฺส ปุตตเกติ ภูทกปญฺโญ
อุทกปริยญฺตี ปจวี กมฺเปนฺโต เทวปี ทารเก อทาสี ฯ ยกุโข
จกฺกมนโกฏฺฐิ อาลมฺพนผลกํ นิสฺสาย จิตฺโต มหาสตุตฺส
ปฺสฺสนตฺสเสว มุพาลกลาปี วีย เทว ทารเก ขาติ ฯ อคฺคิชาลํ
วีย โลหิตธารี อุกฺคิรฺมานํ ยกฺขสฺส มุขํ โอลเณตฺส
มหาปุริสสฺส วณฺเจสิ วัต มํ ยกุโขติ อุปฺปชฺชนกจิตฺตูปฺปาทสฺส
โองาสํ อเทนตฺส อุปายโกสลตฺส สุภาวิตตฺตา อตีตมฺมานํ
อุปฺปฏิสนฺธิสฺสทาวโต อนิจฺจาทิวเสน สงฺขารานํ สุปริมทฺทิตภาวโต
จ เอวํ อิตฺรภูจิติเกน ปกฺงฺคฺนา อสารเณ สงฺขารกลาเปณ
ปุริตา วัต เม ทานปารมี มหนฺตํ วัต เม อตฺถิ สาเชตฺวา
อิทํ อริคตฺนติ โสมนสฺสเมว อุปฺปชฺชิ ฯ โส อิทํ อนนฺยสธารณํ
ตฺสมี ขณฺเ อตฺตโน จิตฺตาจาร์ ฌตฺวา อิมสฺส นิสฺสนฺเทน
อนาคเต อิมินาว นีหาเรณ สรริโต รสฺมิโย นิกฺขมฺนฺตฺติ ปตฺถนํ
อกาสี ฯ ตฺสส ตํ ปตฺถนํ นิสฺสาย พุทฺธภูตฺส สรริปฺปภา
นิจฺจเมว ทสฺสทสฺสิโลกธาตุํ ฌริตฺวา อฏฺฐาสี ฯ เอวมนฺเณปี
๑. ม. จรमाने จ จริมตตภาวโต ฯ

โพธิสตุตา อุตฺตโน ปิยตรึ ปุตุตทารึ ปริจฺจชิตฺตวาว
สพฺพญฺตฺตณฺณานํ ปฏิวิชฺฌีสุ ฯ

อปัจ ยถา นาม โภจึ ปุริโส กสฺสจึ สนฺตึเก คามึ
วา ชนปฺทึ วา เกณียา คเหตุวา กมฺมึ กโรนฺโต อุตฺตโน
อนฺุตวาสิกานึ วา ปมาเทน ปุติฏฺฏํ ชนึ ชาเรยฺย ตเมนึ
โส คาหาเปตุวา พนฺธนาคารึ ปเวเสยฺย ฯ ตสฺส เอวมสฺส
อหึ โข อิมสฺส รณฺโณ กมฺมึ กโรนฺโต เอตุตฺกึ นาม ชนึ
ชาเรมิ เตนาหึ รณฺณา พนฺธนาคาเร ปเวสิโต สจาหึ อิเชว
โหมิ อุตฺตทานญจ ชีเยยฺย ปุตุตทารกมฺมกรโปริสา จ เม
ชีวิกาปกตา มหนฺตึ อนนฺยพฺยสนึ อาปชฺเชยฺยึ ยนฺนุนาหึ รณฺโณ
อาโรเจตุวา อุตฺตโน ปุตุตฺ วา กนิฏฺฐภาตฺรึ วา อิธ จเปตุวา
นิกฺขเมยฺยึ เอวาหึ อิโต พนฺธนโต มุตฺโต น จิสฺเสว ยถามิตฺตึ
ยถาสนฺทึฏฺฐึ ชนึ สหฺริตุวา รณฺโณ ทตุวา ตมฺปิ พนฺธนโต
โมเจมิ อปฺปมตฺโตว หตุวา อุกฺกฺจานพเลน อุตฺตโน สมฺปตฺตี
ปฏฺธิปากตฺกึ กริสฺสามิตี ฯ โส ตถา กรเยยฺย ฯ เอวํ สมฺปทมิทึ
ทฏฺฐพฺพิ ฯ

ตฺตฺรึทึ โอปมฺมสฺสสนฺทึนึ ราชา วิย กมฺมึ พนฺธนาคาโร
วิย สฺสทาโร รณฺณา พนฺธนาคาเร จปิตฺปุริโส วิย กมฺมวเสน
สฺสธารจารเก จิโต มหาปุริโส ตสฺส พนฺธนาคาเร จิตฺปุริสฺส
ตฺตฺถ ปุตุตฺตสฺส วา ภาตฺตโน วา ปราธึนภาวกรณฺน เตลึ

อตุตโน จ ทุกขปโปมจัน วิย มหาปฐิสส อตุตโน ปุตตาทิเก
ปเรสั ทตุวา สพุพณุตตณณานปปฏิลาเกน สพุพตตทานัน วฏฏ-
ทุกขปโปมจัน ตสส วิคตทุกขสส เตหิ สทฐี ยถาธิปเปต-
สมปตติย ปติฏจัน วิย มหาปฐิสส อรหตตมคเคน อปคต-
วฏฏทุกขสส พุทฐภาเวน ทสพลาทิสพุพณุตตณณานสมปตติ-
สมนนานคโม อตุตโน วจนการกานัน วิชชตตยาทิสมปตติ-
สมนนานคโม จาติ เอวั อนวชชสกาโว เอว มหาปฐิสานัน
ปุตตทธารปริจจาโค ฯ เอเตเนว นเยน เนสั องคชีวิตปริจจาเก
ยา โจทนา สาปี วิโสธิตาติ เวทิตพุพาทิ ฯ

เอวั ปน มหาสตุเตน มทฐิเทเวีย ทินนาย สกุโก

อจฺฉริยพุทฺถจิตฺตชาโต หุตฺวา

สพุเพ ชิตา เต ปจฺจุหา	เย ทิพุพา เย จ มานุสา
นินฺทาทิตา เต ปจฺวี	สทฺโท เต ติทิวํ คโต ฯ
ทุกุททำ ททมานานัน	ทุกุกริ กมมํ กุพุพตํ
อสนฺโต นานุกุพุพนฺติ	สตัดฺ ฐมฺโม ทุรฺนฺนโย ฯ
ตสฺมา สตณฺจ อสตัดฺ	นานา โหติ อิตฺถ คติ
อสนฺโต นิริยํ ยนฺติ	สนฺโต สกฺคปรายนาติ- (๑)

อาทินา นเยน มหาปฐิสส ทานานูโมทนวเสน ภูตี อกาสิ ฯ

ตตฺถ ปจฺจุหาติ ปจฺจตุถิกา ฯ ทิพุพาทิ ทิพุพยส-

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๑๒๑๐/๔๓๕ ฯ

ปฏิพาหกาฯ มานุสาติ มนุสฺสยสปฏิพาหกาฯ เก ปน เตติ
มจฺจริยธฺมา เต สพฺเพ ปุตฺตทาร์ เทนฺเตน มหาสตุเตน
ชิตาติ ทสฺเสติฯ ทุทฺททฺนฺติ ปุตฺตทาราทิตุทฺททํ ททมานานํ
ตเมว ทุกฺกริ กุพฺพตี ตุมฺหาทิสานํ กมฺมํ อญฺเญ สวาก-
ปจฺเจกโพธิสตุตา (๑) นานุกุพฺพนฺติ ปเคว อสนฺโต มจฺจริโนฯ
ตสฺมา สตํ ฐมฺโม ทุรฺนฺนโย สาธฺนํ มหาโพธิสตุตฺตานํ ปฏิปฺตติ-
ฐมฺโม อญฺเญทึ ทุรฺนฺนโกโมฯ

เอวํ สกฺโก มหาปฺริสฺสส อญฺโหมทนวเสน ภูตึ กตุวา
มทฺทิตฺเทวึ นียฺยาเตนฺโต

ททามิ โภโต ภริยํ มทฺทิตึ สพฺพงฺคโสภินิ (๒)

ตฺวญฺเจว มทฺทิตฺยา ฉนฺโน มทฺทิตึ จ ปติโน ตฺวาติ (๓)

วตุวา ตํ มทฺทิตึ ปฏิทตุวา ทิพฺพตฺตภาเวน ชลนฺโต ตฺรณฺสูริโย
วिय อากาเส จตุวา อตฺตฺตานํ อจิกฺขนฺโต

สกฺโกหฺมสฺมิ เทวินฺโท อากโตสฺมิ ตฺวณฺตฺติเก

วริ วรฺสฺสุ ราชิสฺสิ วเร อญฺฺจ ททามิ เตติ (๔)

วตุวา วเรทึ นิมนฺเตสิฯ

มหาสตุโตปิ ปิตา มํ ปุณฺเทว รชฺเช ปติญฺจาเปตุ
วชฺฌปฺปตฺตํ วธโต โมเจยฺยํ สพฺพสตุตฺตานํ อวสฺสโย ภเวยฺยํ

๑. สึ. อโพธิสตุตาฯ ๒. สึ. สพฺพงฺคโสภินิฯ

๓. พุ. ชา. ๒๘/๑๒๑๑/๔๓๕ฯ ๔. พุ. ชา. ๒๘/๑๒๑๒/๔๓๖ฯ

ปรทาร์ น คจฺเจยฺย อิตถินํ วสํ น คจฺเจยฺย ปุตุโต เม
ทีฆายุกุ สียา อนฺนปานาทิเทยฺยธมฺโม พหุโก สียา ตณฺจ
อปริกฺขยํ ปสนฺนจิตฺโต ทเทยฺย เอวํ มหาทานานิ ปวตฺเตตฺวา
เทวโลกํ คนฺตุวา ตโต อีธาคโต สพฺพณฺณุตฺตํ ปาปุณฺเณยฺยนฺติ
อิม อญฺจวเร ยาจิ ฯ

สกุโก น จิสฺเสว ปิตา สลฺขยฺมหาราชา อีเชว
อาคนฺตุวา ตํ คเหตุวา รชฺเช ปติญฺจาเปตฺสฺสติ อิตโร จ สพฺโพ
เต มโนโรโถ มตฺถกํ ปาปุณฺิสฺสติ มา จินฺตยิ อปฺปมตฺโต
โหหีตี โอวาทํ ทตฺวา (๑) สกฺกฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
มทฺททเทวี จ สมฺโมทมาณา สกฺกทตฺติเย อสฺสเม วสฺสีสุ ฯ

ชูชเกปี กุมาเร คเหตุวา คจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
อกํสุ ฯ ทิวเส ทิวเส เอกา เทวธีตา รตฺติภาเค อาคนฺตุวา
มทฺททิวณฺเณน กุมาเร ปฏฺิษฺคฺคิ ฯ

โส เทวตาวิกุคฺคิโต หุตฺวา กถิงฺครญฺจํ คมิสฺสสามิติ
อทฺธมาเสน เชตฺตฺตรนฺครเมว สมฺปาปุณฺิ ฯ ราชา วินิจฺจเย
นินฺนโน พุราหฺมณฺเณน สทฺธี ทารเก ราชงฺกณฺเณน คจฺจฺจฺจ
ทิสฺวา สลฺขานิตฺวา พุราหฺมณฺเณน สทฺธี เต ปกุโกสาเปตฺวา
ตํ ปวตฺตี สุตฺวา โปธิสฺตฺเตน กถิตนฺิยาเมเนว ธนํ ทตฺวา
กุมาเร กิณฺิตฺวา นฺหาเปตฺวา โภเชตฺวา สพฺพาลงฺการปฏฺิณฺณทิตฺเต
๑. ม. โอวาทิตฺวา ฯ

กตฺวา ราชา ทารกั ผุสฺสตีเทวี ทาริกั อฺจฺจนฺเจ กตฺวา

โพธิสฺตตฺตสฺส ราชนฺตฺตยา จ ปวตฺตี สฺถินฺสู ฯ

ตํ สฺตฺวา ราชา ภูนฺหจฺจํ วัต มยา กตฺนฺติ

ลัวิกฺคฺมานโส ตาวเทว ทฺวาทสอกฺโขภินิปริมาณั เสนั

สนฺนฺยฺหิตฺวา วฏกปพฺพตาทิมฺโข ปายาสี สทฺฐี ผุสฺสตีเทวียา

เจว ทารเกหิ จ ฯ อนุกฺกเมน คนฺตฺวา ปฺตฺเตน จ สฺถินฺสาย

จ สฺมาจฺฉินฺตี ฯ

เวสฺสนฺตโร ปิยปฺตฺเต ทิสฺวา โสกั สนฺธาเรตฺตฺ อสฺกโกนฺโต

วิสฺถณฺตี หุตฺวา ตตฺเถว ปตี ตถา มทฺธิ มาตาปิตโร สหชาตา

สทฺฐิสฺสทฺสสา อมจฺจา ฯ ตํ การุณฺณํ ปสฺสนฺเตสฺส เอโกปิ

สทฺถาเวน สนฺธาเรตฺตฺ นาสกฺขิ สกฺลั อสฺสมปทํ ยฺกนฺธรวาต-

ปมทฺทิตฺตํ (๑) วยิ สาลวณฺ อโหสิ ฯ

สทฺโก เทวราชา เตสฺสิ วิสฺถณฺนิภาว วิโนทฺนตฺถั

โปกฺขรวรสฺสั วสฺสาเปสิ เตเมตฺตฺกามา เตเมนฺติ โปกฺขเร ปตีตฺวรสฺสั

วยิ วินิวตฺเตตฺวา อุกทํ กจฺฉนฺตี ฯ สพฺเพ สณฺณํ ปฏฺธิลภีสู ฯ

ตทาปี ปจฺวิกมฺปาทโย เหฏฺฐา วุตฺตปฺปการา อจฺฉริยา

ปาตฺรเหสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ปฺนาปรี พฺรหารณฺเณ มาตาปิตฺตฺสฺมาคฺเม

กรุณฺณํ ปรีเทวฺนฺเต สลฺลปฺนฺเต สฺจํ ทฺจํ (๒) ฯ

๑. สี. ยฺกนฺธรวาตปฺหตฺปมทฺทิตฺตํ วยิ ฯ ๒. ม. ทฺจํ ฯ

*เล่มที่ 45 เวสสันดรจริยาวรรณนา หน้า 165

หิโรตตปเปน ครุณา อุภินัน ออุปสงกมิ
ตทาปี ปจวี กมปี สิริเรนนวภูตกาติ ฯ

ตตถ กรุณั ปรีเทวนเตติ มาตาปีโตร อาที กตวา
สพพสมิ อากตชเน กรุณั ปรีเทวมานे ฯ สลลปนเต สขั
ทูนนติ สขทกขั ปุจฉิตวา ปฐิสนถารวเสน อาลาปสลลาปี
กโรนเต ฯ หิโรตตปเปน ครุณา อุภินนนติ อิม สิวินั วจัน
คเหตุวา อทูกั ชมเม จิตั มั ปพพาชยีสูติ จิตตปโปปี
อกตวา อุโกสุเอเตสุ มาตาปีตุสุ ชมมถารวสมุสตีเตน
หิโรตตปเปเนว ยถารูเป ออุปสงกมิ ฯ เตน เม ชมมเตเชน
ตทาปี ปจวี กมปี ฯ

อถ สลขชมหาราชา โพธิสตัดั ขมาเปตวา รชขั
ปฐิจฉาเปตวา ตงขณณเวว เกสมสสุกมุมาทีนิ การาเปตวา
นุหาเปตวา สพพภรณวิภูสตี เตวราชานมิว วิโรจมานั สห
มททธิเทเวีย รชเช อภิสถิตติจติวา ตาวเทว จ ตโต วุฏจาย (๑)
ทวาทสอกุโขภินิปริมาณาย จตฺรงคินิยา เสนาย จ ปุคตั
ปริวารเตวา (๒) วุฏปพพตโต ยาว เชตตตรนครา สฎจโยชนมคัค
อลงการาเปตวา ทวีหิ มาเสหิ สขเนว นครั ปเวเสสิ ฯ

มหาชโน อุพารั ปิติโสมนสสั ปฐิสัเวเทสิ ฯ เจลुकเข-
ปาทย ปวตตีสุ ฯ นกระ จ นนุทิเกรี จราเปสุ ฯ อนตมโต
๑. ม. ปุฏจาย ฯ ๒. ม. ปริวารยิตวา ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควณฺณา หน้า 166

วิพารเ อูปาทาย สพฺเพสํ พนฺธเน จิตานํ พนฺธนโมกฺโข
อโหสิ ฯ โส นครํ ปวิญฺจทิวเสเยว ปจฺจุสกาเล จินฺเตสิ เสว
วิภาทาย รตฺติยา มมากตภาวํ สุตฺวา ยาจกา อาคมิสฺสนฺติ
เตสาหํ ก็ ทสฺสามิติ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ สกฺกสฺส อาสนํ อุณฺหการํ ทสฺเสสิ ฯ
โส อาวชฺเชนฺโต ตํ การณํ ญตฺวา ตาวเทว ราชนิเวสนสฺส
ปุริมวตฺถุํ ปจฺฉิมวตฺถุญฺจ กฺกฺกิปฺปมาณํ ปุเรนฺโต ขนฺเมโฆ
วีย สตฺตรตฺนวสฺสํ วสฺสาเปสิ ฯ สกฺกนคฺเร ชณฺณปฺปมาณํ (๑)
วสฺสาเปสิตี ฯ เตน วุตฺตํ

ปุณาปรี พุรหารณฺญา นิกฺขมิตฺวา สวาคิภิ
ปวิสํมิ ปุรี รมมํ เชตฺตตฺตรํ ปุรฺตตฺตมํ ฯ
รตฺนานิ สตฺต วสฺสีสุ มหามโฆ ปวสฺสถ
ตทาปี ปจฺวี กมฺปิ สีเนรฺวนวภูํสกา ฯ
อเจตฺนาย ปจฺวี อวิญฺญาเย สุขํ ทุขํ
สาปี ทานพลา มยฺหํ สตฺตกฺขตฺตํ ปกมฺปถาติ ฯ

เอวํ สตฺตรตฺนวสฺเส วุญฺเจสุ (๒) ปุณฺทิวเส มหาสฺตฺโต เยสํ
กฺกลานํ ปุริมปจฺฉิมวตฺถุสุ วุญฺจธฺนํ (๓) เตสญฺเญว โหตฺติ ทาเปตฺวา
อวเสสํ อหฺราเปตฺวา อตฺตโน เคหวตฺถุสฺมี ชเนน สทฺธิ
โกญฺจาคาเรสุ โอกิราเปตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตสิ ฯ

๑. ม. ชณฺณปฺปมาณํ ฯ ๒. ม. สตฺตรตฺนวสฺเส วุญฺเจ ฯ

๓. สี. วุญฺจิตฺธนํ ฯ

*เล่มที่ 45 เวสฺสนตรจริยาวรรณนา หน้า 167

อเจตนายั ปจวีติ เจตนารหิตา อัย มหาภูตา ปจวี
 เทวตา ปน เจตนาสหิตาฯ อวิณฺณาย สฺขั ทฺขนฺติ อเจตนตฺตา
 เอว สฺขั ทฺขั อชานิตฺวาฯ สติปิ สฺขทฺขบฺปจฺจยสํโยเค
 ตํ นานฺภูวณฺตี สปิ ทานพลา มยฺหฺนฺติ เอว ภูตาปิ ส
 มหาปจวี มม ทานปฺล
 อฏฺฐวสฺสติกกาเล หทยมฺสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
 สยฺปฺปาทะ มงฺคฺลหฺตฺติทานะ ปพฺพชนฺกาคเล ปวตฺติตฺตมหาทานะ
 ปุตฺตทานะ ภริยาทานะ วงฺกปพฺพเต ฅาติสฺมาคฺคเม นคฺริ
 ปวิฏฺฐทิวเส รตนวสฺสกาเลติ อิมะสุ จาเนสุ สตฺตวารี อกมฺปิตฺถฯ
 เอว อิกสมฺมึเอว อคฺตภาเว สตฺตกฺขตฺตํ มหาปจฺวิกมฺปนาทิ-
 อจฺจฺจริยาปฺตฺภาวหฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 มหาสตฺโต อายฺปิโยสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํสํ
 เตนานห ภควา

ตโต เวสฺสนฺตโร ราชานํ ทตฺวาน ฅตฺติโย
 กายสฺส เกทา สปฺปฺลโย สกฺกํ โส อฺปฺปชฺชธาคิ (๑) ฯ

ตทา ชุชโก เทวตฺตโต อโหสิ อมิตฺตตฺตปนา จิณฺจมาณฺวิกา
 เจตปฺตฺโต ฅนฺโน อจฺจฺจตฺตปโส สารีปฺตฺโต สกฺโก อนฺรฺรทฺโร
 มทฺที ราหุลมาตา ชาลิกฺุมาริ ราหุโล ฅณฺหาชินา อฺปฺปล-
 วรรณ มาตาปิตโร มหาราชกฺุลานิ เสสฺปฺริสา พุทฺธปฺริสา

๑. พ. ช. ๒๘/๑๒๖๕/๔๕๓ ฯ

เวสสันดรโร ราชา โลกนาโถ ฯ

อิชาปี เหฏฐา วุตตนเยเนว ยถารหิ เสสปรามิโย
นิทฐาเรตพุพา ฯ ตถา มหาสตุเต กุจฺฉิกเต มาตุ เทวสิกั
ฉสตสหฺสฺตานิ วิสฺสชฺเชตฺวา ทานํ ทาทูกามตาโทหโพ ตถา
ทियฺยมาเนปิ ธนสฺส ปริกฺขยาภาโว ชาตกฺขณฺเ เอว หตฺถํ
ปสาเรตฺวา ทานํ ทสฺสามิ อตฺถิ กิณฺจิติ วาจาณิฉฺฉารณฺ
จตุปฺลจฺวสฺตีกกาเล อตฺตโน อลงฺการสฺส ธาตีนํ หตฺถคตสฺส
ปฺนุ อคฺคเหตุกามตา อฏฺฐวสฺตีกกาเล หทยมฺสาทิกสฺส อตฺตโน
สรีราวยวสฺส ทาทูกามตาติ เอวมาทิกา สตฺตกฺขตฺตํ มหา-
ปจฺวิกรมฺปนาทือนกจฺฉริยปาตุภาวเหตุฏฺฐตา(๑) อิธ มหาปฺริสฺสส
คฺุณฺณานุภาวา วิภาเวตพุพา ฯ เตเนตฺถํ วุจฺจติ

เอวํ อจฺฉริยา เหตุ อพุฏฺฐตา จ มहेสิโน ฯเปฯ

เตสฺส จิตฺตปฺปสาโทปิ ทฺกฺขโต ปรีโมจเย

ปเควานุภฺริยา เตสํ ธมฺมสฺส ธมฺมมโตติ ฯ

เวสสันดรจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. ม. ....ปาตุภาวเหตุฏฺฐตา ฯ

สสปนฺนทิตจริยาวรรณนา

ปฺนนาปริ ยทา โหมิ	สสโก ปวนจาริโก
ติณปนฺนสากผลภฺโก	ปรฺهنวิวชฺชิตฺ ๑
มกฺกโฏ จ สิงฺคาโล จ	สุตฺตโปโต จหํ ตทา
วสาม เอกสมฺมคฺคา (๑)	สಾಯํ ปาโต จ ทิสฺสเร ๑
อหนฺเต อนฺุสาสามิ	กิริเย กลฺยาณปาปเก
ปาปานิ ปริวชฺเชถ	กลฺยาณ อภินิวิสฺสธาติ (๒) ๑

ทสมเม ยทา โหมิ สสโกติ อหํ สาริปฺุต โโพธิ-

ปริเยสนํ จรมาโน ยทา สสปนฺนทิต โหมิ ๑ โโพธิสฺตฺตา หิ
กมฺมวสิปฺุตตฺตาปี ตาทิสานํ ติริจฺจนานํ อนฺุคฺคหณฺตถํ
ติริจฺจนโยนฺิยํ นิพฺพตฺตฺนฺติ ๑ ปวนจาริโกติ มหาวนจาริ ๑
ทพฺพาทิตินานิ รุกฺขกฺจฺเจสฺส ปณฺณานิ ยํ กิณฺจิ สากํ รุกฺขโต
ปติตฺผลานิ จ ภฺโก เอตฺสฺสชาติ ตินปนฺนสากผลภฺโก ๑
ปรฺهنวิวชฺชิตฺติ ปรีฬาวิริหิตฺ ๑ สุตฺตโปโต จาติ อฺุทฺทโปโต
จ ๑ อหํ ตทาติ ยทา อหํ สสโก โหมิ ตทา เอเต
มกฺกฏาทโย ตโย สหาเย โอวทามิ ๑

กิริเย กลฺยาณปาปเกติ กุสฺเส เจว อฺุสฺเส จ กมฺเม ๑
ปาปานีติ อนฺุสาสนาการทสฺสนํ ๑ ตตฺถ ปาปานิ ปริวชฺเชธาติ
ปาณาติปาโต ๑เป ๑ มิจฺฉาทิฏฺฐีติ อิมานิ ปาปานิ ปริวชฺเชถ ๑

๑. ม. ย. เอกสมฺมคฺคา ๑ ๒. พ. จริยา. ๓๓/๑๐/๕๖๕ ๑

*เล่มที่ 45 อภิตตวคฺควรรณนา หน้า 170

กฺลฺยาณ อภินิวิสฺสธตฺติ ทานํ สีลํ ฯเปฯ ทิฏฺฐชฺชกมฺมุนฺติ อิทํ
กฺลฺยาณํ อิมสฺมี กฺลฺยาณ อตฺตโน กายวาจาจิตฺตานิ อภิมุข-
ภาเวน นิวิสฺสธ อิมํ กฺลฺยาณปฏิปตฺตี ปฏิปชฺชธตฺติ อตฺตโน ฯ

เอวํ มหาสฺสโต ตีรจฺฉานโยนินิ นินฺพฺพตฺโตปี ฌาณ-
สมฺปนฺนตฺยา กฺลฺยาณมิตฺโต หุตฺวา เตสํ ตินฺณํ ชนानํ กาลเณ
กาลํ อูปคตฺตานํ โอวาทวเสน ฌมฺมํ เทเสตี ฯ เต ตสฺส โอวาทํ
สมฺปฺฏิจฺฉิตฺวา อตฺตโน วสนฺนุจฺฉานํ ปวิสิตฺวา วสนฺติ ฯ เอวํ
กาลเณ กจฺฉนฺเต โพธิสฺสโต อากาสํ โอลฺลเกตฺวา จนฺทปาริปุรี
ทิสฺวา อูโปสฺถกมฺมํ กโรธตฺติ โอวทึ ฯ เตนนาห

อูโปสฺถกมฺหิ ทิวเส	จฺนทํ ทิสฺวา น ปูริตํ
เอเตสํ ตตฺถ อจฺฉิ	ทิวโส อชฺชูปฺสโต ฯ
ทานานิ ปฏฺิยาเทถ	ทกฺขิณฺเยยฺสส ทาทเว
ทตฺวา ทานํ ทกฺขิณฺเยเย	อูปวสฺสธูปฺสธฺนฺติ ฯ

ตตฺถ จฺนทํ ทิสฺวา น ปูริตฺนฺติ ชฺฉนฺทปฺกฺขจาคฺคทฺทลฺลียํ
อีสํ อปฺริปฺนฺณภาเวน จฺนทํ น ปูริตํ ทิสฺวา ตโต วิภาตฺยา
รตฺติยา อรฺกฺกมฺนเวลายเมว อูโปสฺถกมฺหิ ทิวเส ปณฺณเรเส
เอเตสํ มกฺกฏฺาทินํ มยฺหิ สหายานํ ทิวโส อชฺชูปฺสโต ฯ
ตสฺมา ทานานิ ปฏฺิยาเทธตฺติอาทินา ตตฺถ อูโปสฺถทิวเส ปฏิปตฺติ-
วิธานํ อจฺฉิณฺติ โยเชตฺพุพฺ ฯ ตตฺถ ทานานิติ เทยฺชฺชเม ฯ
ปฏฺิยาเทธตฺติ ยถาสตฺติ ยถาพลํ สชฺเชธ ฯ ทาทเวติ ทาทู ฯ

*เล่มที่ 45 สสปลนุทิตจริยาวรรณนา หน้า 171

อุปวสุตถาติ อุโปสถกมมัม กโรธ อุโปสถสีตานิ รกฺขถ สีเล
ปติฏฺฐาย ทินฺนทานัน มหปฺพลํ โหติ ตสฺมา ยาจเก สมฺปตฺเต
ตุเมหฺหิ ขาทิตพฺพาหารโต ทตฺวา ขาทยฺยาถาติ ทสฺเสติ ฯ

เต สาธฺฐิ โพรธิตตฺตสฺส โอวาทํ สีรสา สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา
อุโปสถกานิ อธิฏฺฐหีสฺสุ ฯ เตสุ อุทฺทโปโต ปาโตว โคจฺริ
ปริเยสีสุสามิติ นทีตีรี คโต ฯ อเถโก พาทิสฺสีโก สตฺต โรหิตมจฺเฌ
อุทฺทริตฺวา วลฺลียา อาวณฺณิตฺวา นทีตีเร วาลุกาย ปฏฺิจฺฉนาเทตฺวา
มจฺเฌ คณฺหนโต นทียา อโธโสตี ภูสฺสตี ฯ อุทฺโท มจฺฉคณฺธํ
ฌายิตฺวา วาลิกํ วิยฺยหิตฺวา มจฺเฌ ทิสฺวา นีหริตฺวา อตฺถิ
นฺ โข เอเตสํ สามิโกติ ติกฺขตฺตํ โฆเสตฺวา สามิกํ อปฺสฺสนฺโต
วาลฺลียํ ทํสิตฺวา อตฺตโน วสนคฺคฺมเพ จเปตฺวา เวลายเมว
ขาทิสฺสามิติ อตฺตโน สีลํ อาวชฺเชนฺโต นิปชฺชิ ฯ สิงฺคาโลปี
โคจฺริ ปริเยสนฺโต เอกสฺส เขตฺตโคปกสฺส กุณฺธิยํ เทว มํสฺสูตานิ
เอกํ โคธํ เอกญฺจ ทริวารกํ ทิสฺวา อตฺถิ นฺ โข เอเตสํ
สามิโกติ ติกฺขตฺตํ โฆเสตฺวา สามิกํ อทิสฺวา ทริวารกสฺส
อุคฺคหณฺรชฺชุกํ คีวํยํ ปเวเสตฺวา มํสฺสูเล จ โคธญฺจ มุขเณ
ทํสิตฺวา อตฺตโน วสนคฺคฺมเพ จเปตฺวา เวลายเมว ขาทิสฺสามิติ
อตฺตโน สีลํ อาวชฺเชนฺโต นิปชฺชิ ฯ มกฺกโฏปี วนสณฺฑํ
ปวิสิตฺวา อมฺพปีณฺฑํ อหริตฺวา อตฺตโน วสนคฺคฺมเพ จเปตฺวา
เวลายเมว ขาทิสฺสามิติ อตฺตโน สีลํ อาวชฺเชนฺโต นิปชฺชิ ฯ

ติณณมฺปิ อโห อธิ นฺน ยาจโก อากฺขณฺยชาติ จิตฺตํ

อุปฺปชฺชชฺ ๑ เตน วุตฺตํ

เต เม สาธฺตฺติ วตฺวาน

ยถาสตฺตฺติ ยถาพลํ

ทานานิ ปฏฺฐิยาเทตฺวา

ทกฺขิณฺณยฺยํ คเวสิสุนฺติ ๑

โพธิสฺสโต ปน เวลายเมว นิกฺขมิตฺวา ทพฺพาทิตฺตานิ

ชาติสฺสสามิตฺติ อตฺตโน วสณฺคฺมฺเพยฺว นิสินฺโน จินฺเตสิ มม

สนฺตํ อากฺขณฺยชาติ ติณณมฺปิ ชาตฺตํ น สกฺกา

ติลลณฺฑุลาทโยปี มยฺหํ นตฺถิ สเจ เม สนฺตํ ยาจโก

อากฺขณฺยชาติ อหํ ติณณมฺปิ ยาจโก อตฺตโน สรีรมํลํ ทสฺสามิตฺติ ๑

เตนาห ภควา

อหํ นิสชฺช จินฺเตสิ

ทานํ ทกฺขิณฺณจฺจวํ

ยทฺธิหํ ลเก ทกฺขิณฺณยฺยํ

กึ เม ทานํ ภวิสฺสตี ๑

น เม อตฺถิ ติลา มุคฺคา

มาสา วา ตณฺฑุลา ฆตฺตํ

อหํ ติณณมฺปิ ยาจโก

น สกฺกา ติณณมฺปิ ทาทเว ๑

ยทฺธิ โภจฺจิ เอตฺติ ทกฺขิณฺณยฺโย

ภิกฺขาย มม สนฺตํเก

ทชฺชาหํ สกมตฺตานํ

น โส ตฺจฺจฺโณ คมฺมิสฺสตีติ ๑

ตตฺถ ทานํ ทกฺขิณฺณจฺจวณฺติ ทกฺขิณฺณาภาเวน อนฺจฺจวํ

ทานํ ทกฺขิณฺณยฺยสฺส ทาทพฺพํ เทยฺยธมฺมํ จินฺเตสิ ๑ ยทฺธิหํ

ลเกติ ยทฺธิ อหํ ภิกฺขุจฺจ ทกฺขิณฺณยฺยํ อชฺช ลเกยฺยํ ๑ กึ เม

ทานํ ภวิสฺสตีติ กึ มม ทาทพฺพํ ภวิสฺสตี ๑ น สกฺกา

*เล่มที่ 45 สสปณฺฑิตจริยาวรรณนา หน้า 173

ดิณ ทาตเวติ ยทิ ทกฺขิณฺณยฺยสุส ทาคฺคํ คิลมฺมุคฺคาทิกํ มยฺหํ
นตฺถิ ยํ ปน มม ออาหารภูตํ ตํ น สกฺกา ตินฺนํ ทกฺขิณฺณยฺยสุส
ทาตฺถํ ๑ ทชฺชานํ สกมตฺตานนฺติ กิ ๑ มยฺหํ เอตาย เทยฺยธมฺม-
จินฺตาย นนฺ อิทเมว มยฺหํ อนวชฺชํ อปราริณฺตาย สุลภํ
ปเรสฺสจฺจ ปรีโกการํ สริริ สเจ โกจิ ทกฺขิณฺณยฺโย มม
สนฺติกํ อากจฺจติ ตยิทํ สกมตฺตานํ ตสฺส ทชฺชามํ ๑ เอว
สนฺเต น โส ตฺวจฺโณ มม สนฺติกํ อากโต อริตฺตหฺตฺโต
หฺตฺวา คมิสฺสตีติ ๑

เอว มหาปฺริสฺสสฺส ยถาภูตสฺสทาวํ ปรีวิตกฺเกนตฺสส
ปรีวิตกฺกานฺนาเวน สกฺกสฺส ปณฺฑกฺมพฺลสิลาสนํ อุนฺหาการํ
ทสฺเสสิ ๑ โส อวชฺชเชนฺโต อิมํ การณํ ทิสฺวา สสราริ
วิมฺลิสฺสามิติ ปจฺมํ อุตฺทสฺส วสนฺภูจานํ คนฺตฺวา พฺราหฺมณ-
เวเสน อภูจาสิ ๑ เตน กิมตฺถํ พฺราหฺมณ จิโตสิตี จ วุตฺเต
สเจ กิลฺลิจิ ออาหารํ ลเกยฺยํ อูโปสฺถิโก หฺตฺวา สมณธมฺมํ
กเรยฺยนฺติ ๑ โส สาธฺตฺติ เต ออาหารํ ทสฺสามิติ อห ๑
เตน วุตฺตํ

สตฺต เม โรหิตา มจฺจนา อุกา ถลมฺพุกตา
อิทํ พฺราหฺมณ เม อตฺถิ เอตํ ภูตฺวา วเน วสาตี ๑ (๑)

พฺราหฺมโณ ปเคว ตาว โหตุ ปจฺจนา ชานิสฺสามิติ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๕๖๒/๑๓๘-๑๓๙ ๑

ตเถว สิงคาลสุส มกุกกุส จ สนุติกั กนุตวา เตหิปี อตุตโน
วิษขมานเหิ เทยขมเมหิ นิมนุติโต ปเคว ตาว โหตุ ปจญา
ชานิสสามิติ อห ๑ เตน วุตติ

ทุสส เม เขตตปาลสุส   รตติภตติ อปากติ
มัสสุลา จ เทว โคธา   เอกญจ ทธีวาร์ก (๑)
อิหิ พุราหุณ เม อตุติ   เอติ ภุตวา วเน วสาติ ๑
อมุพปุกกั ทกั สีติ   สีตจญา มโนรม
อิหิ พุราหุณ เม อตุติ   เอติ ภุตวา วเน วสาติ ๑ (๒)

ตตุถ ทุสสาติ อมุสส ๑ รตติภตติ อปากตनुติ รตติโกชนโต
อปนีติ ๑ มัสสุลา จ เทว โคธาติ องการปกกานิ เทว
มัสสุลานิ เอกา จ โคธา ๑ ทธีวาร์กนุติ ทธีวาร์โก ๑

อถ พุราหุณโณ สสปนุทิตสุส สนุติกั คโต ๑ เตนปี
กิมตุถิ อากโตสีติ วุตเต ตเถวาท ๑ เตน วุตติ

มม สงกปุปมญญา   สกโก พุราหุณวณณินา
อาสยั เม อูปคจนิ   ทานั วิมสนาย เม ๑
ตมห์ ทิสวา สนุตุญโจ   อิหิ วจนมพรวี
สาธู โขสิ อนุปปตโต   ฆาสเหตุ มมนุติเก ๑
อทินนปุปุพหิ ทานวริ   อชช ทสสามิ เต อหิ
ตุวั สีตคญเปโต   อยุตุติ เต พรเหสนั ๑

๑. สี. อธิถาลกั ๑ ๒. พุ. ชา. ๒๗/๕๖๒-๕๖๔/๑๓๘-๑๓๙ ๑

*เล่มที่ 45 สสปณฺฑิตจริยาวรรณนา หน้า 175

เอหิ อคฺคิ ปทีเปหิ	นानากฺกุเจ สมานย
อหํ ปจิสฺสมตฺตานํ	ปกุกํ ตฺวํ ภกฺขยิสฺสสฺสึ ฯ
สาธฺฐติ โส หฺกฺกมฺโน	นานากฺกุเจ สมานยิ
มหนฺตํ อกาสิ จิตกํ	กตฺวานงฺการคฺคพุกํ ฯ
อคฺคิ ตตฺถ ปทีเปสิ	ยถา โส จิปฺปํ มหาภเว
โผฏฺเฐตฺวา รชคเต คตฺเต	เอกมฺนฺตํ อุปาวิสิ (๒) ฯ
ยทา มหาภฺกฺจปฺลฺโย	อาทิตฺโต ฐมฺมมายติ (๓)
ตทฺอุปฺติตฺวา ปปฺติ	มชฺเฌ ชาลสิขฺนตฺเร ฯ
ยถา สีโตทกํ นาม	ปวิฏฺจํ ยสฺส กสฺสจิ
สเมติ ทรตฺปริพาหํ	อสฺสาทํ เทติ ปิติ จ ฯ
ตเถว ชลิตํ อคฺคิ	ปวิฏฺจสฺส มํมํ ตทา
สพฺพํ สเมติ ทรณํ	ยถา สีโตทกํ วิทยาติ (๔) ฯ

ตตฺถ มม สงฺกปฺปมณฺเฑยยาติ ปฺพุเพ วุตฺตปฺปการิ
ปริวิตกุกํ ชานิตฺวา ฯ พุราหฺมณฺวณฺณินาติ พุราหฺมณฺรูปวตา
อตฺตภาเวน ฯ อาสยฺนฺติ วสนคฺคุมฺพํ ฯ

สนฺตุฏฺโงติ สมนํ สพฺพภาเกเนว ตฺนฺนฺโง ฯ ฆาสเหตุติ
อาหารเหตุ ฯ อทินฺนปฺพุพฺพนฺติ ยหิ เกหิจิ อโพธิสฺตเตหิ
อทินฺนปฺพุพฺพํ ฯ ทานวฺรณฺติ อุตฺตมทานํ ฯ อชฺช ทสฺสามิ เต
อหนฺติ วตฺวา ตฺวํ สีลคฺคณฺเปโต อยฺตฺตํ เต ปฺรเหจนฺนฺติ ตํ

๑. ย. ปทีเปติ ฯ ๒. ย. อุปาวิสิ ฯ ๓. ย. ฐมฺมายติ ฯ

๔. พ. จริยา. ๓๓/๑๐/๕๖๖-๗ ฯ

ปณตติปาดโต อปนตฺวา อิทานิ ตสฺส ปรีโภคโยคฺคํ อตฺตานํ
กตฺวา ทาดุํ เอหิ อคฺคิ ปทีเปหิติอาทิมหา ฯ

ตตฺถ อหิ ปจิสฺสมตฺตานนฺติ ตยา กเต องฺการคพฺภ
อหเมว ปตติวาท อตฺตานํ ปจิสฺสํ ฯ ปกุกํ ตฺวํ ภกฺขยิสฺสสึตติ
ตถา ปน ปกุกํ ตฺวํ ขาทิสฺสสิ ฯ

นนานากฎฺเจ สมานยิตฺติ โส พุราหุมนเวสธารี สกฺโก
นนานาทารุณิ สมานนฺโต วิย อโหสิ ฯ มหนฺตํ อกาสิ จิตกํ
กตฺวานงฺการคพฺภกนฺติ วิตฺจจิกํ วิคตฺฐมํ องฺการภริตพฺภนฺตริ
สมนตโต ชลมานํ มม สรริสฺส นิมฺมุขฺชนปฺปโหนกํ ตงฺขณฺณเวย
มหนฺตํ จิตฺตกํ อกาสิ สหสา อิทฺธิยา อภินิมฺมินฺติ อธิปฺปาโย ฯ
เตนาห อคฺคิ ตตฺถ ปทีเปสิ ยถา โส จิปปิ มหาภเวติ ฯ

ตตฺถ โสติ โส อคฺคิกฺขนฺโห สีนํ มหนฺโต ยถา ภเวยฺย
ตถา ปทีเปสิ ฯ โฝฏฺเตวาท ราชเต คตฺเตติ สเจ โลมนตเรสุ
ปาณกา อตฺถิ เต มา มรฺีสฺสูติ ปัสฺสคเต มม คตฺเต ติกฺขตฺตํ
วิฐฺณิตฺวา ฯ เอกมหนฺตํ อุปาวิสินฺติ น ตาว กฏฺจานิ อาทิตฺตานีติ
เตสํ อาทีปนํ อุทิกฺขนฺโต โลกํ เอกมหนฺตํ นิสึทึ ฯ

ยथा มหาภฏฺจปฺปญฺโซ อาทิตฺโต ชมชฺมายตีติ ยथा ปน
โส ทารุราสิ สมนตโต อาทิตฺโต आयเวคสมุทฺชตฺตานํ ชาลสิขานํ
วเสน ชม ชฺมาติ เอวํ กโรติ ฯ ตทฺฐปฺปตติวาท ปปติ มชฺเฌ
ชาลสิขนฺตเรติ ตทา ตสฺมี กาลे มม สรริสฺส ฉापนสมตฺโต

*เล่มที่ 45 สสปลนุทิจริยาวรรณนา หน้า 177

อัย องการราสีติ จินเตตฺวา อุปฺปติตฺวา อุลลงฺกิตฺวา ชาลสีขานํ
อพฺกนฺตรภูเต ตสฺส องการราสีตฺส มชฺเฌ ปทุมฺปฺลฺเย ราชนํโส
วีย ปมฺุทิจิตฺโต สกลสรีรํ ทานมฺเฌ ทตฺวา ปปฺติ ฯ

ปวิภูจํ ยสฺส กสฺสจิติ ยถา ฃมฺมกาเล สีตลํ อุทกํ
เยน เกนจิ ปวิภูจํ ตสฺส ทรลปฺริพาหํ วุสฺสเมติ อสฺสาทํ
ปีติลฺลจ อุปฺปาเทติ ฯ ตเถว ชลิตํ อคฺคินฺติ เอวํ ตถา ปชฺชติ
องการราสี ตทา มม ปวิภูจสฺส อสฺมมตฺตมฺปิ นาโหสิ ฯ
อณฺณทตฺถุ ทานปีติยา สพฺพทรลปฺริพาหฺวสฺสโมเอว อโหสิ ฯ
จิริสฺสํ วด เม ฉวิจฺมมาทิกอ สพฺโพ สรีราวโวิ ทานมฺเฌ
ชฺหิตพฺพตํ อุปคฺโต อภิปฺตฺติโต มโนรโถ มตฺถกํ ปตฺโตติ ฯ
เตน วุตฺตํ

ฉวี ฃมฺมํ มํสํ นฺหารุ อญฺจี หทยพฺนฺธนํ
เกวลํ สกฺลํ กายํ พฺราหฺมณฺสฺส อทาสฺหนฺติ ฯ

ตตฺถ หทยพฺนฺธนฺนฺติ ทหยมํสเปสิ ฯ ตํ หิ หทยวตฺถุ
พฺนฺธิตฺวา วีย จิตฺตฺตา หทยพฺนฺธนฺนฺติ วุตฺตํ ฯ อถ วา หทย-
พฺนฺธนฺนฺติ หทยลฺลจ พฺนฺธนฺลฺลจ หทยมํสญฺเจว ตํ พฺนฺธิตฺวา
วีย จิตฺยกนํสญฺจาติ อตฺโถ ฯ เกวลํ สกฺลํ กายนฺติ อนวเสสิ
สพฺพํ สรีรํ ฯ

เอวํ ตสฺมี อคฺคิมฺหิ อตฺตโน สรีเร โลมฺกฺอุปมตฺตมฺปิ อญฺหํ
กาตฺถุ อสฺกโกนฺโต โปธิสฺตฺโตปี หิมคพฺภํ ปวิภูจโวิ วีย หุตฺวา

พฺรหฺมณฺรปฺชริ สกฺกํ เอวมาห พฺรหฺมณฺ ตยา กโต
อคฺคิ อตฺตีสฺสโต กิณฺนาเมตฺตุนฺติ ฯ ปณฺชิต นานํ พฺรหฺมณฺ
สกฺโกหฺมสมฺมิ ตว วิมฺสนตฺถํ อากโต เอวมาทิสฺนฺติ ฯ สกฺก
ตฺวํ ตาว ติสฺนฺตฺ สกโลปี เจ โลโก มํ ทาเนน วิมฺเสยฺย เนว
เม อทาตุกามตํ กถลฺลจิปิ อุปฺปาเทยฺย ปสฺเสถ นนฺติ โปชฺสิตโต
สีหนาทํ นที ฯ

อถ นํ สกฺโก สสฺปณฺชิต ตว คฺคณา สกฺกปฺปมฺปิ
ปากฺกา โหนฺตฺตฺติ ปพฺพตํ ปิเพตฺวา ปพฺพตรสฺสี อาทาย
จนฺทมนฺชฺชเล สสฺสทกฺขณฺ อาลิขิตฺวา โปชฺสิตตฺตํ ตสฺมี วนฺสณฺเท
ตตฺถเวว วนฺคฺมฺเพ ตฺรณฺทพฺพตฺตณฺปิเจ นิปฺชฺชาเปตฺวา อตฺตโน
เทวโลกเมว กโต ฯ เตปี จตฺตาโร ปณฺชิตา สมฺกฺคา
สมฺโมทมานา นิจฺจสีลํ อุโปสฺถสีลณฺจ ปฺรเวตฺวา ยถารหํ
ปฺลฺลณฺยานิ กตฺวา ยถากมฺมํ กตา ฯ

ตทา อุทฺโท อายสฺมา อานนฺโท อโหสิ สิงฺคาโล
มหาโมคฺคคฺคฺลาโน มกฺกโฏ สารีปฺตฺโต สสฺปณฺชิตโต ปน
โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อิทาปี สีลาทีปารมฺมียเญจฺจา วุตฺตนเยเนว
ยถารหํ นิทฺฐาเรตฺตพฺพา ฯ ตถา สติปี ตฺริจฺฉานูปฺตฺตฺติย
กฺุสลาทีชฺมเม กฺุสลาทีโต ยถากฺุสตาวิโพชฺ เตสฺ อณฺมตฺตมฺปิ วชฺช
ภยโต ทิสฺวา สฺกฺกฺ อกฺุสลาโต โอรมนฺณํ สมฺมเทว จ กฺุสลาชฺมเมสฺ

*เล่มที่ 45 สสปนฺนทิตจริยาวรรณนา หน้า 179

อตุตโน ปติฏฺฐาปนํ ปเรตฺตจ อิเม นาม ปาปชฺมมาเต
เอวํ คหิตาเอวํ ปรามภูจฺจา เอวํคตฺติกา ภวนฺติ เอวํ
อภิสฺมปฺรยาตฺติ อาทึนํวํ ทสฺเสตฺตวา ตโต วิรมณฺเณ นึโยชนํ อิทํ
ทานํ นาม อิทํ สึลํ นาม อิทํ อุโปสถกมฺมํ นาม เอตฺถ
ปติฏฺฐิตานํ เทวมนุสฺสสฺมปฺตติโย หตฺถคตฺตา เอวาติอาทึนา
ปฺลฺลณกมฺเมสฺสุ อานิสฺสํ ทสฺเสตฺตวา ปติฏฺฐาปนํ อตุตโน สรี-
รชิวิตฺตนิรเปกฺขํ ปเรตํ สตฺตทานํ อนุคฺคณฺหนํ อุพาโร จ
ทานชฺฌาสโยติ เอวมาทโย อึช โปชิตตฺตสฺส กุณฺยานุภาวา
วิภาเวตฺตพฺพา ฯ เตเนตํ วุจฺจติ เอวํ อจฺฉริยา เทเต ฯเปฯ
ชฺมมสฺส อนุชฺมมโตติ ฯ

สสปนฺนทิตจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

อิทานิ อิกิตฺติพฺุราหฺมโณติอาทึนา ยถาวุตฺเต ทสฺปิ
จริยาวิเสเส อุทาทเนตฺวา นึคเมตฺติ ฯ เตเน วุตฺตํ

อิกิตฺติพฺุราหฺมโณ สงฺโฆ	กฺุรฺราชา ฐนณฺชโย
มหาสุทฺตฺสโน ราชา	มหาโควินฺทพฺุราหฺมโณ ฯ
เนมิ จนฺทกฺุมาโร จ	สิวิ เวสฺสนฺตโร สโส
อหเมว ตทา อาสี	โย เต ทานวเร อทา ฯ
เอเต ทานปฺริกฺขารา	เอเต ทานสฺส ปารมิ
ชีวิทํ ยาจเก ทตฺวา	อิมํ ปารมิ ปฺุริยฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ 45 อภิตติวคฺควณณา หน้า 180

ตตถ อหเมว ตทา อาสี โย เต ทานวเร อทาติ
โย ตานี อุตตมทานานี อทาสิ โส อภิตติวคฺควณณาทีโก
อหเมว ตทา ตสฺมี กาเล อโหสี น อญฺโฆติ ฯ อิติ เตสุ
อตฺตภาเวสุ สติปี สีลาทีปารมีนํ ยถารหํ ปุริตภาเว อตฺตโน
ปน ตทา ทานชฺฌาสยสฺส อติวีย อุพารภาวํ สนฺชาย
ทานปารมีวเสเนว เทสนํ อาโรเปสี ฯ เอเต ทานปริกฺขารา
เอเต ทานสฺส ปารมีติ ये อิเม อภิตตฺติชาตกาทีสุ (๑) อนเภา-
การโวการามยา ปวตฺติตา เทยฺยชฺชมมปริจฺจาคา มม สรีรา-
ววยวปฺตตพารปริจฺจาคา ปรมโกฏฺฐิกา กิณฺจาปี เต กรุณฺญปายโกสฺส-
ล-ปริกฺคหิตตฺตา สพฺพญฺญตฺตณฺณเมว อุทฺทิสฺส ปวตฺติตตฺตา
ทานสฺส ปรมุกฺกัสมเนน ทานปารมี เอว ตถาปี มม ทานสฺส
ปรมตฺถปารมีภูตฺสฺส ปริกฺขรณโต (๒) สนฺตทานสฺส ปริภาวนาเวสน
อภิสฺงฺขรณโต เอเต ทานปริกฺขารา นาม ฯ ยสฺส ปเนเต
ปริกฺขารา ตํ ทสฺเสตฺถุ ชีวิตํ ยาจเก ทควา อิมํ ปารมี
ปุริยินฺติ วุคฺคํ ฯ เอตถ หิ จเปตฺวา สสปลฺนฺชิตฺตจริยํ เสสาสุ
นวสุ จริยาสุ ยถารหํ ทานปารมีทานอุปารมีโย เวทิตพฺพา ฯ
สสปลฺนฺชิตฺตจริเย (๓) ปน ทานปรมตฺถปารมี ฯ เตน วุคฺคํ
ภิกฺขาย อุปคฺคํ ทิสฺวา สกตฺตानํ ปริจฺจชี้
ทานเนน เม สโม นตฺถิ เอสา เม ทานปารมีติ ฯ (๔)

๑. พุ. ชา. ๒๓/๑๘๐๖/๓๕๔ ฯ ๒. สී. ปริกฺขารคฺคณโต ฯ

๓. พุ. จริยา. ๓๓/๑๐/๕๖๕ ฯ ๔. พุ. จริยา. ๓๓/๑๐/๕๖๗ ฯ

ขุททกนิกายกุกกเถา จริยาปิฎกวรรณนา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 181
*เล่มที่ 45 สสปลนุฑิตจริยาวรรณนา หน้า 181

กิญจาปี หิ มหาปริสสุส ยถาธุเต อกิตติพุราหุณาติ-
กาเล อญลสุมี จ มหาชนกมหาสุตโสมาทิกาเล ทานปารมिया
ปุตตตภาวานัน ปริมาณัน นาม นตฺถิ ตถาปี เอกนฺเตเนว
สสปลนุฑิตกาเล ทานปารมिया ปรมตถปารมิกาโว วิภาเว-
ตพฺโพติ ฯ

อิตฺติ ปรมตถทีปนียา จริยาปิฎกถวณนายน
ทสฺวิจจริยาสงฺคหสฺส วิเสสโต ทานปารมिवิกาวนสฺส
ปรมวคฺคสฺส อตฺถวณนนา นิฏฺฐิตา ฯ

หตุธินากวคควณณนา

สีถวานากจริยาวณณนา (๑)

ยทา อโหสี ปวเน กุณชโร มาตุโปสโก

น ตทา อตุถิ มหิยา กุณณ มม สาทิสติ (๒) ฯ

ทุตियวคคตส ปจเม กุณชโรติ หตุถิ ฯ มาตุโปสโกติ

อนุชย ชราชินณาย มาตุยา ปฏิชคคณโก ฯ มหิยาติ ภูมียิ ฯ

กุณณาคิ สีถกุณณ ตทา มม สาทิส นตุถิ ฯ

โพธิสตุโต หิ ตทา หิมวนตปฺปเทเส หตุถิโยนิยิ

นิพพตุติ โส สพพเสโต อภิรุโป ลกขณสมปฺนโน มหาหตุถิ

อนเอกหตุถิสตสหัสสปริวโร อโหสี ฯ มาตา ปนสฺส อนุชย ฯ

โส มชฺรผลาผลานิ หตุถินิ หตุถิสฺส ทตฺวา มาตุ เปเสติ ฯ

หตุถิโน ตสฺสา อทตฺวา สยิ ขาทนฺติ ฯ โส ปริกคณฺหนโต

ตํ ปวตุตฺตี ฌตฺวา ยฺถิ ปหาย มาตฺรเมว โปเสสฺสสามิติ

รตุติภาเค อญฺเฐสํ หตุถินิ อชานนฺตานิ มาตฺริ คเหตุวา

จณฺโฆรณปพฺพตปาทํ กนฺตฺวา เอกํ นพินิ อฺปนีสฺสย จิตาย

ปพฺพตคฺุหาย มาตฺริ จเปตฺวา โปเสสฺสิ ฯ [๓]

(๔) เอโก วนจรโก ปฺริโส (๕) มคฺคมฺพฺุโห ทิสํ ววตฺถเปตฺุ

๑. ม. มาตุโปสกจริยาวณณนา ฯ ๒. พุ. จริยา. ๓๓/๑๑/๕๖๘ ฯ

๓. ม. เขตฺถนฺตเร ปวเน ทิสฺวา วนจโรติ เอโก วนจรโก ปฺริโส ตสฺมี

มหาวเน วิจฺรนฺโต มํ ทิสฺวา ฯ รญฺโฆ มํ ปฏิวทฺยิติ พารานฺสิรญฺโฆ มํ

อาโร เจสฺสิติ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. โส หิ ฯ

*เล่มที่ 45 สีลวนาจรियाวรรณนา หน้า 183

อสกุโกนุโต มหนุเตน สหุเทน ปรีเทวิ ฯ โพธิสตุโตปี ตสฺส
 สหุทํ สุตฺวา อัยํ ปุริโส อนาโถ น โข ปเนตํ ปติรูปํ
 ยํ เอส มยิ จิตฺเต อีธ วินฺสเสยฺยชาติ ตสฺส สนฺตํกํ คนฺตุวา
 ตํ ภยเนน ปลายนฺตํ ทิสฺวา อมฺโห ปุริส นตฺถิ เต มํ
 นิสฺสสาย ภยํ มา ปลายิ กสฺมา ตฺวํ ปรีเทวนุโต วิจรสีติ
 ปุจฺจิตฺวา สามิ อหํ มคฺคภูโพห อชฺช เม สตฺตโม ทิวโสติ
 วุตฺเต โห ปุริส มา ภายิ อหํ ตํ มนุสฺสเปเถ จเปตฺสามิติ
 ตํ อตฺตโน ปิฎฺจิชฺชํ นิสีทาเปตฺวา อรณฺณโต นิหริตฺวา นินฺตฺติ ฯ
 โสปี ปาโป นกริ คนฺตุวา รณฺโณ อาโรเจตฺสามิติ รุกฺขสณฺณํ
 ปพฺพตสณฺณญจ กโรนฺโตว นิกฺขมิตฺวา พาราณสี อคฺมาสิ ฯ
 ตสฺมี กाले รณฺโณ มงฺกलหตฺถิ มโต ฯ โส ปุริโส
 ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา มหาปุริสสฺส อตฺตนา ทิฎฺฐกาวิ
 อาโรเจสิ ฯ เตน วุตฺตํ

- (๑) ปวเน ทิสฺวา วนฺจโร รณฺโณ มํ ปฏฺิเวทยิ (๑)
- ตวานุจฺจโว มหาราช กโช วสฺติ กานเน ฯ
- (๒) น ตสฺส ปรีกฺขายตฺถโถ น ปี อาพุหกกาสฺยา
- สหคฺคิเต โสณฺฑาย สยเมว อีเธหิตฺตีติ ฯ

ตตฺถ ปวเน ทิสฺวา วนฺจโรติ เอโก วนฺจโร ปุริโส
 ตสฺมี มหาวเน วิจฺรนฺโต มํ ทิสฺวา ฯ รณฺโณ มํ ปฏฺิเวทยิติ
 พาราณสีรณฺโณ มํ อาโรเจสิ (๒) ฯ [๓] ตวานุจฺจโวติ ตว โอปายุหํ
 # ๑. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๒. ม. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
 ตตฺถาติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควกควณณนา หน้า 184

กาตุ์ อนุจฺจวิโก ยุตโต ฯ น ตสฺส ปริกฺขายตฺถิ ตสฺส
คหณฺณ คมนฺนุปลฺเจทนตฺถิ สมนฺนตฺโต ขณฺติพฺพปริกฺขาย วา
กเรณฺญา กณฺณปฺปฺเณน อตฺตานิ ปฺปฺจฺจนาเทตฺวา จิตฺตปาสฺรชฺชฺยา
พฺนฺธิตพฺพอาพกสงฺขาตอาลาเนน วา ยตฺถ ปวิฏฺโฐ กตฺถจि
คนฺตุ์ น สกฺโกติ ตาทิสวณฺจนาสุยา วา อตฺถิ ปโยชนํ
นตฺถิ ฯ สหฺลหิตฺเตติ คหณสมกาลี เอว ฯ เอหิตฺตีติ อากมฺิสฺสตีติ ฯ

ราชา อิมํ มคฺคฺกฺทเทสํ กตฺวา อรณฺณํ คนฺตฺวา อิมินา
วุตฺตํ หตฺถินาคํ อานะหิติ หตฺถาจริยํ สห ปรีวาเรน เปเสตีติ ฯ
โส เตน สทฺธิ์ คนฺตฺวา โพธิสตฺตํ นพินิ ปวีลิตฺวา โคจริ
คณฺหนตฺตํ ปสฺสตีติ ฯ เตน วุตฺตํ

ตสฺส ตํ วณฺํ สุตฺวา	ราชาปี ตฺถุจฺจมานโส
เปเสตีติ หตฺถิทมกํ	เจกาจริยํ สฺสติกฺขิตํ ฯ
คนฺตฺวา โส หตฺถิทมโก	อทฺทส ปทฺมสฺสเร
ภิสมฺพาลํ (๑) อุตฺทฺชนตฺตํ	ยาปนตฺถาย มาคฺญา ฯ
วิญฺญา ย เม สีลคฺคณํ	ลคฺขณํ อุปฺชารยิ
เอหิ ปฺตฺตตาทิ วตฺวาน	โสณฺทาย มม อคฺคหิติ (๒) ฯ

ตตฺถ เจกาจริยนฺติ หตฺถิพฺนฺธนาทิวิมฺหิ กุสลํ หตฺถา-
จริยํ ฯ สฺสติกฺขิตนฺติ หตฺถินํ สิกฺขาปนวิชฺชาย นิฏฺฐงฺกมเนน
สฺสฺสฺส สิกฺขิตํ ฯ

๑. ส. ภิสมฺพาลํ ฯ ๒. พ. จริยา. ๓๓/๑๑/๕๖๘ ฯ

*เล่มที่ 45 สิวานาคจริยาวรรณนา หน้า 185

วิญญา ย เม สิวคณนุติ ภาโท อัย หตุถาสนนิโย
น มนุโท น จณโท น โวมิสฺสสิโล วาติ มม สิวคณ
ชานิตฺวา ฯ กถิ ลกฺขณิ อุปฺচারยฺติ สฺสติกฺขิตฺตฺตฺติสฺสิปฺตฺตา
มม ลกฺขณิ สมนฺตโต อุปฺชารยฺติ ฯ เตน โส เอหิ ปฺตฺตฺตาติ
วตฺวาน โสณฺทาย มม อคฺคหิ ฯ

โพธิสฺสโต หตุถาจริยํ ทิสฺวา อิทํ ภยํ มยฺหิ เอตฺส
ปฺริสฺส สนฺติกา อุปฺปนฺนํ อหํ โข ปน มหาพลฺโล หตุถิ-
สฺสสฺสํปี วิทฺธฺเสตฺถ สมนฺตโต ปโหมมิ กฺขณฺนิตฺวา สรณฺจกํ
เสนาวาหนํ นาสตฺถ สเจ ปน กฺขณฺนิสฺสามิ สิวํ เม
ภิชฺชิสฺสตี ฯ ตสฺมา สตฺตีหิ โภณฺณียมาโนปี น กฺขณฺนิสฺสามิตี จิตฺตํ
อธิญฺจาย สิวํ โอนาเมตฺวา นิจฺจโลว อญฺจาสี ฯ เตนาน ภาว

ยํ เม ตทา ปากติกํ	สรีรานุกตํ พลํ
อชฺช นาคสฺสสถานํ	พลน สมนฺตาทิสํ ฯ
ยทิหนฺเตสํ ปกฺขปฺเปยฺยํ	อุเปตํ คณฺนาย มํ
ปฏฺวิพลฺโล ภเว เตสํ	ยาว รชฺชํปี มานุสํ ฯ
อปี จาหํ สิวรฺกฺขาย	สิวลปารมิปฺุริยา
น กโรมิ จิตฺเต อณฺณตฺตํ	ปกฺขิปนฺตํ มมาพเก (๑) ฯ
ยทิ เต มํ ตตฺถ โภณฺณียยฺยํ	ผรสฺสูหิ โตมเรหิ จ
เนว เตสํ ปกฺขปฺเปยฺยํ	สิวลขณฺทภยา มมาตี ฯ

๑. ปฺราณ. อาพก ฯ ม. ย. มมาพเก ฯ

*เล่มที่ 45 หตฺถินาควคฺควณฺณา หน้า 186

ตตฺถ ปากติกนฺติ สภาวสีทฺธิ ฯ สรีรานุกตฺนฺติ สรีรเมว
อนุกตฺ กายพลฺ น อุปายกฺุสตาตฺสงฺฆาตณฺณานุกตฺนฺติ
อธิปฺปาโย ฯ อชฺช นาคสฺหสฺสานนฺติ อชฺชกาเล อนเเกสิ
หตฺถิสฺหสฺसानํ สมฺมิตานํ ฯ พลฺเลน สมฺสาทิสฺนฺติ เตสิ สรีรพลฺเลน
สมสมฺเมว หุตฺวา สทิสฺ น อุปมามตฺเตน ฯ มงฺกลหตฺถิกฺุเล หิ
ตทา โพธิสฺตฺโต อุปฺปนฺโนติ ฯ

ยทฺธิหนฺเตสิ ปกฺุเปยฺยนฺติ มํ คหณาย อุปกตฺตานํ เตสิ
อหํ ยทฺธิ กุชฺฌเยยฺยํ เตสิ ชีวิทมทฺทเน ปฏฺิพลฺโล ภเวยฺยํ ฯ
น เกวลํ เตสญฺเวยว อถ โข ยาว รชฺชมฺปิ มานุสฺสนฺติ
ยโต รชฺชโต เตสิ อากตฺตานํ มนุสฺसानํ สพฺพมฺปิ รชฺชํ โปถฺเตควา
จฺจณฺณวิจฺจณฺณํ กเรยฺยํ ฯ

อปี จาหํ สีลรฺกฺุขายาติ เอวํ สมตฺโถปี จ อหํ อตฺตนิ
ปตฺติจฺจิตฺตาย สีลรฺกฺุขาย สีลคฺคตฺติยา คฺคตฺโต พนฺโห วิย ฯ น
กโรมิ จิตฺเต อญฺญตฺตฺนฺติ ตสฺส สีลตฺส อญฺญตฺตฺกฺุตฺตํ เตสิ
ตตฺตฺตานํ โปถฺนาทิวีธี มยฺหํ จิตฺเต น กโรมิ ตตฺถ จิตฺตมฺปิ
น อุปฺปาเทมิ ฯ ปกฺุชฺปิณฺตํ มมาพเกติ อาลาณตฺถมฺภ
ปกฺุชฺปิณฺตํ ทิสฺวาปีติ วจนเสโส ฯ กสฺมาติ เจ สีลปารมิปฺุริยา
อีทิสฺเสสุ จาเนสุ สีลํ อชฺชทฺทตฺส เม น จิสฺเสว สีลปารมิ
ปฺุริปฺุเรตฺสตีติ สีลปารมิปฺุริณฺตํ ตสฺส อญฺญตฺตํ จิตฺเต น
กโรมิติ โยชฺณา ฯ

ยทฺธิ เต มนฺติ คาถายปี สีลรฺกฺุขาย ทพฺุหํ กตฺวา สีลตฺส

*เล่มที่ 45 สีสวนาจรियाวรรณนา หน้า 187

อธิภูจิตภาวเมว ทสเสติ ฯ ตตถ โกฎญฺเอยฺยุนฺติ ภินฺนุเทยฺยํ ฯ
สีลขณฺทภยา มมาติ มม สีลสฺส ขณฺทนภเยน ฯ

เอวํ ปน จินฺนเตตฺวา โพธิสฺสจฺเจ นิจฺเจเล จิตฺเต ฯ หตฺถาจรียो
ปทุมสฺสํ โอตริตฺวา ตสฺส ลกฺขณสมฺปตฺตีํ ทิสฺวาเอหิ ปุตฺตาทิ
รชตทามสฺสทิสาย โสณฺทาย คเหตุวา สตฺตเม ทิวเส พาราณสี
ปาปฺณิ ฯ โส อนฺตรามคฺเค วตฺตมาโนว รลฺโล สาสนํ
เปเสติ ฯ ราชา นคฺริ อลงฺการาเปสิ ฯ หตฺถาจรียो โพธิสฺสจฺจ
กตคณฺชปฺริภณฺท์ อลงฺกตปฺฏิยจฺจ หตฺถิสาลํ เนตฺวา วิจิตฺร-
สาณฺิยา ปฺริกฺขิปาเปตฺวา รลฺโล อาโรเจสิ ฯ ราชา นานคฺค-
รสโกชนํ อาทาย คนฺตฺวา โพธิสฺสจฺจ ทาเปสิ ฯ โส มาตฺริ
วินา โกฎฺริ น คณฺหิสฺสามิตี ปิณฺฑํ น คณฺหิ ฯ ยาจิโตปิ
อคฺคเหตุวา

สา นฺนสา กปฺณิกา   อนฺธา อปฺริณายิกา
ขานฺณํ ปาเทน ฆณฺเฏติ   คิริ จณฺโฑรณฺํ ปตีติ (๑)

อาห ฯ ตํ สุตฺวา ราชา

กา นฺ เต สา มหานาค   อนฺธา อปฺริณายิกา
ขานฺณ ปาเทน ฆณฺเฏติ   คิริ จณฺโฑรณฺํ ปตีติ (๑)

ปุจฺจิตฺวา ฯ

มาตาเม สา มหาราช   อนฺธา อปฺริณายิกา
ขานฺณ ปาเทน ฆณฺเฏติ   คิริ จณฺโฑรณฺํ ปตีติ (๑)

๑. พุ. ชา. ๒๓/๑๔๕๖-๘/๓๐๓ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 188

วตุเต อชช สตุตโม ทิวโส มาตา เม โคจรั น ลภิตถาติ

วทโต อิมสฺส โคจรั อคณฺหนตฺสฺส ฯ ตสฺมา

มฺลฺยเจตฺตํ มหานาคํ โยโย ภรติ มาตฺรํ

สเมตฺต มาตรา นาโค สห สพฺเพหิ ฌาติภีติ (๑)

วตฺวา มฺลฺยจาเปสิ ฯ

มฺตฺโต จ พนฺธนา นาโค มฺตฺตมาทาย กฺลฺยชโร

มฺหุตฺตํ อสฺสาสยิตฺวา อคมาเยน ปฺพพฺโตติ (๑) ฯ

ตตฺถ กปณฺนิกาติ วรากา ฯ (๒) ขาณณ ปาเทน ฌญฺเฐตีติ

อนฺชตาย ปฺตฺตวิโยคทุกฺเขน จ ปริเทวมานา ตตฺถ ตตฺถ

รฺกขกสิงฺกร ปาเทน ฌญฺเฐติ ฯ จณฺโฆรณํ ปตีติ จณฺโฆรณ-

ปฺพพตาทิมฺหิ ตสฺมี ปฺพพตปาเท ปฺริพฺภมมานาติ อตฺโถ ฯ

อคมาเยน ปฺพพฺโตติ โส หตฺถินาโค พนฺธนา มฺตฺโต โถกํ

วิสุสมิตฺวา รมฺโฆ ทสราชรมฺมคาถาหิ รฺมฺมํ เทเสตฺวา

อปฺปมตฺโต โหหิ มหาราชาติ โอวาทำ ทตฺวา มหาชเนน

คณฺธมาลาทีหิ ปฺุชียมาโน นครา นิกฺขมิตฺวา ตทเหว มาตรา

สมาคณฺตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี อาจิกฺขิ ฯ สว ตฺถุจฺจมานสา

จิริ ชีวตฺ โส ราชา กาสินํ รฺกฺจวทฺตโน

โย เม ปฺตฺตํ ปโมเจสิ สทา วุฑฺฒาปจายิกนฺติ (๓)

๑. พ. ช. ๒๗/๑๔๕๕-๑๕๐๐/๓๐๓,๓๐๔ ฯ ๒. กตฺถจฺจิ. อนาถา ฯ

๓. พ. ช. ๒๗/๑๕๐๓/๓๐๔ ฯ

รณโธ อนุโมทนํ อกาสิ ฯ

ราชา โพธิสตุตสฺส कुณฺสุ ปสฺสํติควา นพินยา อวิทุเร
คามํ มาเปตฺวา โพธิสตุตสฺส มาตุ จสฺส นพทุธํ วัตฺตํ
ปฏฺฐเปสฺสิ ฯ อปรภาเค โพธิสตุโต มาตริ มตฺยา ตสฺสา สรฺริ-
ปริหาริ กตฺวา กุณฺฑกอสฺสมปํทํ นาม คโต ฯ ตสฺมี ปน
จाने หิมวตฺโต โอตริตฺวา ปณฺจสตา อิสโย วสฺสิสุ ฯ ตํ
วัตฺตํ เตสํ ทตฺวา ราชา โพธิสตุตสฺส สมานรูปํ สิลาปฏฺ्หมิ
การตฺวา มหาสกุการิ ปวตฺเตสิ ฯ ชมฺพุทีปวาสิโน อนุสฺวจฺฉริ
สนฺนํปตฺติควา หตฺถิมํทํ นาม กริสุ ฯ

ตทา ราชา อานนฺโท อโหสิ หตฺถินิ มหามายา
วนจโร เทวตฺโต มาตุโปสกหตฺถินาโโค โลกนาโธ ฯ

อิธาปี ทานปารมิอาทโย ยถารหํ นิตฺุชาเรตพุพา ฯ
สิลปารมิ ปน อตฺติสยวตฺติติ สวา เอว เทสนํ อารุพุหา ฯ ตถา
ตฺริจฺฉานโยนิยํ อุปฺปนฺโนปี พุรหฺมปฺพุพเทวปฺพุพาจริยาหา-
เนยฺยาทิภาเวเน สพุพณฺณพุพฺพเรนปี ปสฺตฺถภาวานุรูปํ มาตุยา
ครุจิตฺตํ อุปฏฺฐเปตฺวา มาตา นามเสวา ปุตฺตสฺส พหุปกारा
ตสฺมา มาตุปฏฺฐานํ นาม ปณฺฑิตฺเตน ปณฺณตฺตฺนฺติ มนสิ
กตฺวา อนเณสํ หตฺถิสหสฺसानํ อิสฺสราธิปติ มหาอนุภาโว
ยฺยูปติ หุตฺวา เตหิ อนุวตฺตฺติยมาโน เอกกวิหาเร อนุตฺตรายิ
อคเณตฺวา ยฺยํ ปหาย เอกโก หุตฺวา อุปการิเชตฺตํ ปุเชสฺสามิติ

มาตุโปสนัน มคฺคมุพฺพหฺปฐิสฺสํ ทิสฺวา อนฺนุทฺตมฺปาย ตํ คฺเหตฺวา
 มนุสฺสทฺโศจฺรสมฺปฺปັນ เตน จ กตฺตาปราชสหนํ หุตถาจฺริยฺ-
 ปรฺมฺขานํ อุตฺตฺตํ พนฺธิตฺถํ อาคตฺตฺปฐิสานํ สมตฺตฺโตปปี สฺมาโน
 สนฺตฺตฺสนมตฺตฺเตนปี (๑) เตสํ ปีพนา ภวิสฺสตี มยฺหณฺจ สีสฺส
 ขณฺฑาทิกฺภาโวตี ตถา อกตฺวา สฺทฺตฺนฺเตน โอปวโยห วิย
 สฺวเขเนว คฺกณฺฐปคฺมณํ มาตฺรี วินา น กิลฺลจฺ อชฺโฆหฺริสฺสํสํมิตฺติ
 สตฺตฺตฺตาหฺมปปี อนาหารตฺตา อิมินาปฺปํ พนฺธฺวาปปีโตตี จิตฺตํ
 อนฺนุปรฺปาเทตฺวา ราชานํ เมตฺตฺตฺตฺยาย ปรฺธณํ ตสฺส จ นานานเยหิ
 ฐมฺมเทสฺนาติ เอวมาทโย อีธ มหาปรฺริสฺสสฺส คุณฺวานุภาวา
 วิภาเวตฺตฺตฺตฺตฺตฺ (๒) ฯ เตน วุตฺตํ

เอวํ อจฺจฺจฺริยา เอเต อพฺภุตฺตา จ มฺहेสิโน

ฯเปฯ

ปรฺกเววนฺนฺกิริยา เตสํ ฐมฺมสฺส อนฺนุฐมฺมโตตี ฯ

สีลวณฺนาคจฺริยาภวณฺณนา นิฏฺฐจฺิตฺตา ฯ

๑. สีสฺ. สนฺตฺตาปนมตฺตฺเตนปี ฯ ๒. สีสฺ. เวทิตฺตฺตฺตฺตฺ ฯ

ภริทตฺตจริยาวรรณนา

ปฺนนาปริ ยทา โหมิ ภริทตฺโต มหิทฺธิโก

วิรูปุกฺเขน มหารณฺญา เทวโลกมคฺจฺจนฺตฺติ ฯ

ทฺตฺติเย ฯ ภริทตฺโตติ ภริสมทตฺโต ภริทตฺโต (๑) ฯ ทตฺโตติ หิ
ตทา โภชิตตฺตสฺส มาตาปิตฺตฺติ กตฺตํ นามํ ยสฺมา ปเนโส
นาคภวเน วิรูปุกฺขมหาราชภวเน ตาวตฺตีสภวเน จ อุปฺปนฺเน
ปฺนฺเนห สมฺมเทว วินิจฺฉินาติ เอกทิวสฺสจฺจ วิรูปุกฺขมหาราเช
นาคปริสาย สทฺธิ คิทสฺปฺริ คนฺตฺวา สกฺกํ ปรีวาเรตฺวา
นินฺนฺเน เทวานมฺนฺตฺเร ปโยห สมฺภูจาสฺสิ ฯ ตํ โกจฺจ กเถตฺตํ
นาสกฺขิ ฯ สกฺเกน ปน อนุญญาโต ปลฺลงฺกวรคฺโต หุตฺวา
มหาสฺตฺโตว กเถสิ ฯ อถ นํ เทวราชา ทิพฺพคฺนฺชฺปฺปฺเพหิ
ปฺนฺเชตฺวา ทตฺต ตฺวํ ปจฺวิสมาย วิปฺลายนฺ ปณฺณาย สมฺนฺนาคโต
อิโต ปญฺจาย ภริทตฺโต นามาติ อาห ฯ ภริตฺติ หิ ปจฺวิยา
นามํ ตสฺมา ภริสมตฺตาย ภฺเต อตฺถเถ รมตฺตฺติ จ ภริสฺงฺขาคาย
มหตฺติยา ปณฺณาย สมฺนฺนาคตฺตฺตา มหาสฺตฺโต ภริทตฺโตติ
ปณฺณายิตฺถ ฯ มหตฺติยา ปน นาคิทฺธิยา สมฺนฺนาคตฺตฺตา
มหิทฺธิโก จาติ ฯ

อตฺตเต หิ อิมสฺมีเยว กปฺเป พาราณสีรณฺโโย ปฺนฺตฺโต ปิตฺรา
รณฺจฺโต ปพฺพาชิตฺโต วเน วสนฺนฺโต อณฺณตฺราย นาคมาณฺวิกาย
๑. ม. อัย ปาโจ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 192

ลัวาสล กปเปสึ ๑ เตลล ลัวาสมนนวยเทว ทารกา ซายีสู
ปุตโต จ ชิตา จ ๑ ปุตตสส สากรพุมทตโตติ นาม
กรีสู ชิตาย สมุททชาติ ๑ โส อปรภาเค ปิตุ อจเจน
พารานตี คนตุวารชชั กเรตี ๑ อถ ฐตรภูโจ นาม
นาคราชา ปณจโยชนสติเก นาคภวน นาคชรชั กเรนุโต
ต อภูตวาทีเกน จิตตจูปน (๑) นาม กจณเปน พารานตี-
ราชา อตตโน ชิตร์ ตยห้ ทาตุกาโม สว โจ ปน
ราชชิตา สมุททชา นาม อภิรูปา ทสสนียา ปาสาทิกา
จาดิ กถิต สุตวา ฐตรภูโจ จตตวโร นาคมาณเว เปเสตวา
ต ทาตุ อนิจนต นาควิภีติกาย ภีสาเปตวา ทมมีติ วุตเต
มหนต ปณณการี (๒) เปเสตวา มหติยา นาคิทธิยา มหนเตน
ปริวารน ตสส ชิตร์ นาคภวน เนตวา อคคมहेสิภูจนา
จเปสึ ๑

สว อปรภาเค ฐตรภูจ ปภูจจ สุตสสนโน ทตโต สุกโก
อริฏโจติ จตตวโร ปุตเต ปภูติภี ๑ เตส ทตโต โพธิสตโต
โส ปุพเพ วุตตนเยเนว สกเกน ตภูจจิตเตน ภูริทตโตติ
คหิตนามตตวา ภูริทตโตเตวว ปณณายิตถ ๑ อถ เนลล ปิตา
โยชนสติกั โยชนสติกั รชชั ภาเชตวา อทาสี ๑ มหนโต
ยโส อโหสิ ๑ โสพสโสพสนากกณณาสหสสานิ ปริวารยีสู ๑
๑. สี. จิตตสุเลน ๑ ๒. สี. สกการี ๑

ปีตุปี เอกโยชนตเมว รชชํ อโหสิ ฯ ตโย ปุตฺตา มาเส
มาเส มาตาปีตโร ปสฺสิตุํ อากจฺจนฺติ โปธิสตุโต ปน
อนฺวทฺธมาสิ อากจฺจติ ฯ

โส เอกทิวสํ วิรูปุภฺมหาราเชน สทฺธิํ สกฺกสฺส อุปฺภูจฺจํ
คโต เวชยนฺตปาสาทํ สุชมฺมเทวสภํ ปาริจฺจนฺตตฺกโกวิพาริ
ปณฺฑิตุภฺมพลลิตาสนํ เทวจฺจราปริวาริ อติมนฺโหริ สกฺกสฺส
สมฺปตฺตีํ ทิสฺวา เอตฺตกมฺตตฺมปี นาคตฺตภาเว จิตฺตสฺส ทฺลลภํ
กุโต สมฺมาสมฺโปธิตี นาคตฺตภาวํ ชิกฺขจฺฉิตฺวา นาคภวํ
คนฺตฺวา อุโปสถวาสิ วสิตฺวา ลีลเมว ปคฺคณฺหิสฺสามิ ฯ ตํ โปธิ-
ปริปาจฺจํ โหติ อิมสฺมี เทวโลเก อุปฺปตฺติการณํ ภวิสฺสตีติ
จินฺตฺเตตฺวา นาคภวํ คนฺตฺวา มาตาปีตโร อาห อมฺมตาตา
อหํ อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามีติ ฯ เตหิ อีเชว อุโปสถํ อุปฺวาสาหิ
พหิคตํ นาคานํ มหนฺตํ ภยฺนฺติ วุตฺเต เอกวาริ ตถา กตฺวา
นาคกณฺฐาหิ อุปฺทฺทฺโต ปุณฺวาเร มาตาปีตฺตํ อนาโรเจตฺวา
อตฺตโน ภริยํ อามนฺเตตฺวา ภทฺเต อหํ มนุสฺสโลกํ คนฺตฺวา
ยฺมฺนาตีเร มหानิโครฺชรุกฺโข อตฺถิ ตสฺส อวิทฺฐเร วมฺมิกมฺตฺถเก
โกเค อากฺขิตฺวา จตฺรจฺกสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อธิฏฺฐาย
นิปฺชชิตฺวา อุโปสถกมฺมํ กริสฺสามีติ นาคภวํโต นิกฺขมิตฺวา
ตถา กโรตี ฯ เตน วุตฺตํ
๑. ลี. เวชยนฺตํ ปาสาทํ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 194

วิรูปกุเชน มหารณญา	เทวโลกมคจุนหนุตินาติ ฯ
ตตถ ปสฺสึ ตฺวาทิ	เทเว เอกนุตฺ สุขสมปฺปิเต
ตํ สกฺกํ คมนตฺถาย	สีลพฺพตํ สฺมาทียี ฯ
สรีริกฺจํ กตฺวาน	ภุตฺวา ยานมตฺตํ
จตุโร องฺเก อธิฏฺฐาย	เสมิ วมฺมิกมฺพุทฺธิ ฯ
ฉเวีย จมฺเมน มํเสน	นุหารุหิ อญฺจิกฺเกหิ วา
ยสฺส เอเตน กรณียํ	ทินฺนํเยว หราตุ โสติ (๑) ฯ

ตตถ วิรูปกุเชน มหารณญาติ วิรูปกุเชน นาม นาคา-
ธิปติมหาราเชน ฯ เทวโลกนุตฺ ตาวตีสเทวโลกิ ฯ อคจุนหนุตฺ
อคจฺฐี อฺปสงฺกมฺ อหํ ฯ

ตตถาติ ตสฺมี เทวโลกे ฯ ปสฺสึ ตฺวาทินฺติ อทกฺขี อหํ
ตฺสทฺโท นิปาตมตฺโต ฯ เอกนุตฺ สุขสมปฺปิเตติ เอกนุตฺ อจฺจนตฺเมว
สุเชน สมงฺกิฏฺเท ฯ วุตฺตญฺเหดํ ภควตา สนฺติ ภิกฺขเว น
ผสฺสายตฺนิกา นาม สกฺกา ฯ ยาวญฺจิทํ ภิกฺขเว น สฺกฺริ
อกฺขานนํ ปาปฺญฺตฺตํ ยาว สุขา สกฺกาติ (๒) จ ฯ ตํ สกฺกํ
คมนตฺถายาติ ตสฺมี สกฺกสฺมี อฺปฺปตฺตฺวิเสน คมนตฺถาย ฯ
สีลพฺพตฺนติ สีลสงฺฆาตํ วตฺ ฯ อถ วา สีลพฺพตฺนติ อฺโปสฺถ-
สีลญฺเจว มม จมฺมํ จมฺมตฺตฺติกา หรฺนตฺตฺติอาทินา อตฺตโน
สรีราวยวปริจฺจาตฺสมาทียนสงฺฆาตํ วตฺถจ ฯ

๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๑๒/๕๖๕ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๔๗๕/๓๑๗ ฯ

สรีริกัจจุนติ มุขโชนาทิสรีรปฏิชคณัน ๗ ภูตวา ยาน-
มตตกนติ อินุทริยานิ นิพพิเสวนานิ กาคุ สรีรภูจติมตตกั
อาหาริ อหาริตวา ๗ จตุโร องฺเคติ จตฺตาริ องฺกานิ ๗
อธิฏฺจายาติ อธิฏฺจหิตวา ๗ เสมีติ สยามิ ๗

ฉวิยาติอาทิ เตสํ จตฺตุนัน องฺกานัน ทสฺสนัน ๗ ตตฺถ
จ ฉวิจฺจมานัน วิสฺสชฺชนัน เอกํ องฺกํ เสตานิ เอเกกเมว
มัสคฺคหณฺเนว เจตฺถ ฐฐิรมฺปิ สงฺกหิตฺตุนติ ทฏฺจพฺพํ ๗ เอเตนาติ
เอเตหิ ๗ หราตุ โสติ ยสฺส เอเตหิ ฉวิอาทิหิ กรณฺมียํ อตฺถิ
ตสฺส มยา ทินฺนเมเวตฺติ สพฺพํ โส หรตฺตติ อตฺตโน อตฺตภาเว
อนเปกฺขปวารณฺนิ ปวารติ ๗

เอวํ มหาสตฺตสฺส อิมินา นิยามเนว อนฺวทฺธมาสี
อุโปสถกมฺมํ กโรนฺตสฺส ทีโฆ อทฺธา วิตฺตวตฺโต ๗ เอวํ กจฺจุนเต
กาเล เอกทิวสํ อณฺตโร เนสาทพฺราหฺมโณ โสमतฺตเตน นาม
อตฺตโน ปุตฺเตน สห ตังจานัน ปตฺวา อรฺุณฺคฺกมนสมเย
นาคกณฺญาหิ ปรีวาริยามานัน (๑) มหาสตฺตํ ทิสฺวา ตสฺส สนฺตีกั
อคมาสี ๗ ตาวเทว นาคกณฺญาโย ปจฺวิยํ นิมุชฺชิตฺวา
นาคภวเนว คตา ๗ พฺราหฺมโณ มหาสตฺตํ ปุจฺจติ โก นู
โฆ ตฺวํ มาริส เทโว วา ยกฺโข วา นาโค วาติ ๗
โพธิสฺตฺโต ยถาภูตํ อตฺตทานัน อวิกิตฺวา สจายํ อิตฺโต
๑. สี่. ปรีวาริยามานัน ๗

คจฺเจยฺย อิทฺ เม วาสึ มหาชนสฺส ปากุํ ฺกเรยฺยเตน
เม อุโปสทวาสสฺส อนฺตรายปิเสยฺยา ยนฺนุนาหํ อิตฺ อิมํ
นาคภวณฺ์ เนตฺวา มหตฺติยา สมฺปตฺติยา โยเชยฺยึ เอวายํ ตตฺถ
อภิรมิสฺสตี เตน เม อุโปสทกมฺมํ อทฺธนึยฺยํ สียาตี ๑ อถ
นํ อาท พุราหฺมณ มหนฺตํ เต ยสึ ทสฺสามิ รมณฺียํ
นาคภวณฺ์ เอหิ ตตฺถ คจฺจมาตี ๑ สามิ ปุตฺโต เม อตฺถิ
ตสฺมี อากจฺจนฺเต อากมิตฺสามีตี ๑ คจฺจ พุราหฺมณ ปุตฺตํ
อานนฺหิติ พุราหฺมโณ คนฺตฺวา ปุตฺตสฺส ตมตฺถํ อาริเจตฺวา
ตํ อานนฺสิ ๑ มหาสตฺโต เต อุโกปี อาทาย อตฺตโน
อานฺุภาเวน นาคภวณฺ์ อานนฺสิ ๑ เตสึ ตตฺถ ทิพฺโพ อตฺตภาโว
ปาตฺถวิ ๑ อถ เตสึ มหาสตฺโต ทิพฺพสมฺปตฺตี ทตฺวา จตฺตาริ
จตฺตาริ นาคภวณฺ์สตาณี อทาสิ ๑ เต มหตี สมฺปตฺตี
อนฺุภวีสฺสุ ๑

โพธิสฺสโตปิ อปฺปมตฺโต อุโปสทกมฺมํ กโรตี อนฺุวทฺธมาถึ
มาตาปีตฺถนํ อุปฺภูจฺจณํ คนฺตฺวา ฆมฺมกถึ กเถตฺวา ตโต จ
พุราหฺมณสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาริคฺยํ ปุจฺจติตฺวา ยนฺ เต
อตฺถโถ ตํ วทฺยยาสีตี อापฺุจฺจติตฺวา อนฺุภกฺกณฺ์จมาโน อภิรมาตี
วตฺวา โสमतฺเตนปี สทฺธี ปฺภูสิสนฺธารึ กตฺวา อตฺตโน นิเวสนํ
คจฺจตี ๑ พุราหฺมโณ เอกสํวจฺจรึ (๑) ตตฺถ วสิตฺวา มนฺุทปฺุณฺ์ตตาย
๑. ม. สํวจฺจรึ ๑

อุกุกณจิตฺวา อนิจฺจมานมฺปิ ปุคฺตํ คเหตุวา โปธิสคฺตํ
อาปุจฺจิตฺวา เตน ทิยฺยมานํ พหุ ฐนํ สพุพกามททํ มณฺริตนมฺปิ
อลกฺขิกตาย อคฺคเหตุวา มนุสฺสโลกํ คนฺตฺวา ปพุพชิสฺสามีติ
อาห ๑ มหาสคฺโต นาคมาณวเก อาณาเปตฺวา ตํ สปุคฺตกํ
มนุสฺสโลกํ ปาเปสิ ๑ เต อุโภปิ ทิพฺพากรณานิ ทิพฺพวดฺธานิ
จ โอมุณฺจิตฺวา นุหายิตฺุ เอกํ โปกฺขรณํ โอตฺริสฺส ตสฺมี
ขณฺเ ตานิ อนฺตรชายิตฺวา นาคภวนเมว อคมํสฺ อถ ปจฺม-
นิวตฺตกาสาวิโลตฺติกาวิ สรีเร ปฏฺิณฺญจฺจ ฐนุสฺสรสคฺติโย คเหตุวา
อรณฺธํ คนฺตฺวา มิเก วชิตฺวา ปุริมฺนิยามเนว ชีวิกํ กปฺเปสิ ๑
    เตน จ สมเยน อณฺตโร ตาปโส สุปณฺณราชโต
ลทฺธํ ออลมฺพายนมนฺตํ (๑) ตสฺส อนฺจฺฉวิกานิ โอสฺถานิ มนฺตุ-
ปจารณฺจ อตฺตานํ อุปฺภูจหนตฺสฺส อณฺตฺรตฺสฺส พุราหฺมณฺสฺส
อทาสิ ๑ โส ลทฺธโ ฆเม ชีวิกฺวาปายติ กติปาหํ วสิตฺวา
ตาปสํ อาปุจฺจิตฺวา ปกุกมนฺโต อนฺุพุพเพน ยมฺนาตีริ ปตฺวา
ตํ มนฺตํ สขฺฆายนฺโต มหามคฺเคน คจฺฉติ ๑ ตทา โปธิ-
สคฺตตฺสฺส ภวนโต ตสฺส ปฺริจาริกา นาคมาณวิกา ตํ สพุพ-
กามททํ มณฺริตนํ อาทาย ยมฺนาตีเร วาลุการาสิมตฺถเก จเปตฺวา
ตสฺสโสภาเสน รตฺติยํ กิพิตฺวา อรฺุณฺคฺคฺมเน ตสฺส พุราหฺมณฺสฺส
มนฺตสทฺทํ สุตฺวา สุปณฺณโณติ สลฺยถาย ภยตฺชชิตา มณฺริตนํ
๑. ม. ออลมฺพายนมนฺตํ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑

อคฺคเหตุวา ปจวียํ นิมุชฺชิตฺวา นาคภวณํ อคฺมํสุ ฯ

พฺราหฺมโณ ตํ มณฺริตฺนํ อาทาย ปายาสี ฯ ตสฺมี
ขณฺเ โส เนสาทพฺราหฺมโณ ปุตุเตน สทฺธิํ มิคฺวธาย อรณฺณํ
คจฺจนฺโต ตสฺส หตฺถเต ตํ มณฺริตฺนํ ทิสฺวา อิทํ ภูริทตฺตสฺส
สพฺพกามททํ มณฺริตฺนนฺตํ สยฺชานิตฺวา ตํ คณฺหิตฺกามา
เตน สทฺธิํ อลฺลาปสฺลลาปํ กตฺวา มนฺตฺวาทิกาวํ ชานิตฺวา
เอวมาห สเจ เม ตฺวํ อิมํ มณฺริตฺนํ ทสฺสสี เอวาทํ เต
มหานฺนุภาวํ นาคํ ทสฺเสตฺสํ ยํ ตฺวํ กเหตุวา กามนิกม-
ราชธานีโย จรฺนฺโต พหุรณฺํ ลจฺจสีติ ฯ เตน हि ทสฺเสตฺวา
คณฺหาหิติ วุตุเต ตํ อาทาย โปธิสฺสตํ อุโปสฺถกรณฺภูจฺจเน
วมุํมิกมตฺถเก โภเค อากฺขิตฺวา นิปนฺนํ อวิทฺุเร จิตฺ หตฺถํ
ปสาเรตฺวา ทสฺเสสี ฯ

มหาสฺสโต ตํ เนสาทํ ทิสฺวา อຍํ อุโปสฺถสฺส เม
อนฺตรายํ กรเยยฺยติ นาคภวณํ เนตฺวา มหาสมฺปตฺติยํ
ปติภูจฺจาปีโตปี น อิจฺฉิ ฯ ตโต อปกฺกมิตฺวา สยํ คณฺตฺกามา
มยา ทิยฺยมานมุปี มณฺริตฺนํ คณฺหิตฺุํ น อิจฺฉิ ฯ อิทานิ ปน
อหิตฺุณฺทิกํ กเหตุวา อากจฺจติ ฯ สจฺจํ อิมสฺส มิตฺตทฺพุทฺธิโน
กฺขุณฺเยยํ สีลํ เม ขณฺฑํ ภวิสฺสติ ฯ มยา โข ปน ปจฺมํเยว
จตฺรํกสมนฺนาคโต อุโปสฺถโธ อธิภูจฺจิตฺ โส ยถาธิภูจฺจิตฺว โหตุ ฯ
อลมฺปายโน (๑) มํ จินฺนทฺตุ วา มา วา เนวสฺส กฺขุณฺมิสฺสํมีติ
๑. ม. อลมฺปายโน ฯ

*เล่มที่ 45 ฎริทตตจริยาวรรณนา หน้า 199

จินเตตฺวา อุกฺขิณี นิมฺมีเลตฺวา อธิฏฺฐานปารมี ปุเรจาริกํ กตฺวา
โกคนฺตเร สีลํ ปกฺขิปิตฺวา นิจฺจโลว หุตฺวา นิปฺชฺชชฺ ๑ เนสาท-
พฺราหฺมโณปิ โภ อลฺมฺปายน อิมํ นาคํ คณฺห มณฺี
เม เทหิตี อหา ๑ อลฺมฺปายโน นาคํ ทิสฺวา ตฺถุโจ มณฺี
กิสฺมิลฺลิจิ อคฺเณตฺวา คณฺห พฺราหฺมณฺาติ หตฺเถ จิปี ๑
โส ตสฺส หตฺถโต ภสฺสิตฺวา ปจฺวิยํ ปตฺติมตฺโตว ปจฺวี ปวิสิตฺวา
นาคภวณฺเมว คโต ๑ เนสาทพฺราหฺมโณ มณฺีรตนฺโต ฎริทตฺเตน
สทฺธี มิตฺตภาวโต จ ปรีหายิตฺวา นิปฺปจฺจโยว ปกฺกนฺโต ๑

อลฺมฺปายโนปิ มหฺานุกาเวหิ โอสฺเชหิ อตฺตโน สรฺี
มกฺขेतฺวา โถกํ ขาทิตฺวา เขฬฺ อตฺตโน กายสฺมี ปรีภาเวตฺวา
ทิวพฺพนตฺตํ ชปฺปนฺโต โภชิสฺตตฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา นงฺคุฏฺเจ คเหตฺวา
อากทฺติตฺวา สีเส ทพฺหํ คณฺหนฺโต มุขมสฺส วิวริตฺวา โอสฺชํ
ขาทิตฺวา มุเข สหเขฬฺ โอสฺลิลฺลิจิ ๑ สฺวจิชาติโก มหฺาสตฺโต
สีลภทฺทเณน อกฺขมิตฺวา อุกฺขิณี น อุมฺมีเลสิ ๑ อถ นํ
โอสฺชมนฺตพฺเลน นงฺคุฏฺเจ คเหตฺวา เหฏฺฐา สีลํ กตฺวา
สญฺจาเลตฺวา คหิตโคจฺริ จทฺททาเปตฺวา ฎุมิยํ ทิมฺโส
นิปฺชฺชชฺาเปตฺวา มสฺสุรํ มทฺทนฺโต วิย หตฺเถหิ ปรีมทฺทิตฺ ๑
อฏฺฐิณี จุณฺณิยมนานํ วิย อहेลฺลํ ๑

ปฺน นงฺคุฏฺเจ คเหตฺวา ทฺสฺสํ โปเถนฺโต วิย โปเถสิ ๑
มหฺาสตฺโต เอวรูปํ ทฺกขํ อนุโกนฺโตปิ เนว กฺขมิตฺถ อณฺณทตฺถ
อตฺตโน สีลเมว อวชฺเชสิ ๑ อิติ โส มหฺาสตฺตํ ทฺพพฺลํ กตฺวา

วลฺลิตฺถิ เปฬิ สขฺเชตฺวา มหาสคฺคตฺ ตคฺคต ปกฺขิปปิ ฯ สรฺริ ปนสฺส
มหนฺตฺ ตคฺคต น ปวิสฺติ ฯ อถ นํ ปณฺหิยา โกฏฺเณนฺโต
ปเวเสตฺวา เปฬิ อาทาย เอกํ คามํ คนฺตฺวา คามมขฺเณ
โธตาเรตฺวา นาคสฺส นจฺจํ ทฏฺฐกามา อากจฺจนฺตฺติ สทฺท-
มกาสิ ฯ สกถคามวาสินฺ สนนฺิปตฺตีสุ ฯ ตสฺมี ขณฺ อลฺมพายโน
นิกฺขม มหاناคาคิ อาห ฯ มหาสคฺคโต จินฺเตสิ อชฺช มยา
ปฺริสฺ โทเสนฺเตน กิฬิตฺ วฏฺฐติ เอวํ อลฺมพายโน พหุชนํ
ลภิตฺวา ตฺถุโจ มํ วิสฺสขฺเชสฺสตี ยํ ยํ เอส มํ กಾರೆติ
ตํ ตํ กริสฺสามิตี ฯ

อถ นํ โส เปฬโต นิกฺขมฺนฺตฺ มหา โหหิติ อาห
โส มหาโอโหสิ ฯ ขุทฺทโก วฏฺโฏ วิฬโณ เอกฬโณ ทฺวิฬโณ
ยาว สหสฺสฬโณ อฺจฺโจ นีโจ ทิสฺสมานกาโย อทิสฺสมานกาโย
ทิสฺสมานอฺปทฺตกาโย นีโล ปีโต โลหิตो โธทาโต มลฺลชฺญฺโจ
โหหิ ฐุมํ วิสฺสขฺเชหิ ชาลสิขํ อฺทกณฺจ วิสฺสขฺเชหิติ วุตฺเต
เตน วุตฺตํ ตํ ตํ อาการิ นิมฺมินฺตฺวา นจฺจํ ทสฺเสสิ ฯ
ตํ ทิสฺวา มนุสฺสา อจฺจกรियพฺภุตจิตฺตชาตา พหุณี หิรณฺญ-
สฺวณฺณวตฺถาลงฺการาทินิ อํกิสฺสุ ฯ อิติ ตสฺมี คามे สคฺคสฺสสมคฺคตํ
ลภิ ฯ โส กิณฺจาปี มหาสคฺคตํ คณฺหนฺโต สหสฺสํ ลภิตฺวา
ตํ วิสฺสขฺเชสฺสามิตี อาห ฯ ตํ ปน ฐนํ ลภิตฺวา คามเกปี
ตาว มยา เอตฺตํ ฐนํ ลทฺฐิ นคเรปี นาม (๑) พหุชนํ ลภิสฺสามิตี
๑. ม. นคเร กิร ฯ

ชนโลเภน น มุญจิจิ ๑

โส ตสฺมี คามे ฎฎุมพ์ สณฺจเปตฺวา รตนมยฺ เปฬิ
การตฺวา ตตฺถ มหาสตุตฺติ ปกฺขิปิตฺวา สุขยานกํ อารุญห
มหนฺเตน ปริวารेณ คามนิกมราชธานีสุ ตํ กิฬาเปนฺโต
พาราณสี ปาปฺถนิ นาคราชสฺส มธฺลาชฺช เตติ อพทฺธ-
สตุตฺตฺถุจ เตติ ๑ โส โคจฺริ น กณฺหิ อวิสุสชฺชนภเยน ๑
โคจฺริ อคณฺหนตฺมปิ จ นํ จตฺตาโร นครทฺวารे อาทิ กตฺวา
ตตฺถ ตตฺถ มาสมตฺตํ กิฬาเปสิ ๑ เตน วุตฺตํ

ลํสิโต อกตฺตณฺญา	อลมฺปายโน (๑) มมกฺคหิ
เปฬาย ปกฺขิปิตฺวาน	กิฬเตติ มํ ตหิ ตหิ ๑
เปฬาย ปกฺขิปนฺเตปิ	มํ มทฺทนฺเตปิ ปาณินา
อลมฺปาเน น กุปฺปามิ	สิลขณฺทภยา มม ๑
สทฺชิวิตฺปริจฺจาโค	ติณฺ โตปี ลหุโก มม
สิลวิติกฺกโม มยฺหํ	ปจฺวิอุปฺตนํ วิย ๑
นिरนฺตรํ ชาติสตฺ	จเชยฺย มม ชิวิตํ
เนว ลิลํ ปกฺกนฺเทยฺย	จตฺตฺททีปาน เหตุปี ๑
อปี จาหํ สิสรกฺขาย	สิลปารมิปฺุริยา
น กโรมิ จิตฺเต อณฺณตฺตํ	ปกฺขิปนฺตมฺปิ เปฬเกติ ๑

ตตฺถ ลํสิโตติ เอโส นาโค อมฺกสฺส นิโคฺรชรกฺขสฺส
สมีเป วมฺมิกมตฺถเก สยิโตติ เอวํ จานํ ทสฺเสตฺวา กถิโต ๑

๑. ม. อลมฺปายโน ๑

อกตณณนาติ อุตตนา กตํ อูปการํ อชานนุเตน มิตตทพุกินา
เนสาทพุราหุมณณาติ อธิปฺปาโย ๕ อลฺมปายโนติ อลฺมปายน-
วิชฺชาปรีชปฺเนน อลฺมปายโนติ เอวฺลทุชฺชาโม อหิตฺตฺตฺก-
พุราหุมโณ ๕ มมคฺคหิตฺติ มํ อคฺคเหสิ ๕ กิเพติ มํ ตหิ ตหินฺติ
ตตฺถ ตตฺถ คามนิกมชนปทราชชานิสฺสู อุตฺตโน ชีวิกตฺถํ มํ
กีพาเปติ ๕

ติณฺโตปิ ลหฺโก มมฺมาติ อุตฺตโน ชีวิตปรีจฺจาโก ติณฺสลา-
ปรีจฺจาโกปิ ลหฺโก หุตฺวา มม อูปฺภูจฺจาตีติ อุตฺโต ๕ ปจฺวี-
อูปฺปตฺนํ วิทยาติ สีลวีตฺติกโม ปน จตฺนหฺตฺตาธิกทฺวิโยชนสฺส
สทฺสพหลาย มหาปจฺเวยา ปรีวตฺตํ วย ตโตปิ ตํ ภาริยตฺร
หุตฺวา มยฺหํ อูปฺภูจฺจาตีติ ทสฺเสติ ๕

นिरฺนตฺร ชาตีสตฺนติ มม ชาตฺนํ อนกสฺตมฺปิ อนก-
สตาสุปิ ชาตีสฺสู นีรฺนตฺรเมว สีลสฺส อวีตฺติกมฺนเหตุ มม
ชีวิตํ จเชยฺย จชิตฺถํ สกฺโกมิ ๕ เนว สีลํ ปกฺกนฺเทยฺยนฺติ สีลํ
ปน สฺมาทฺนํ เอกมฺปิ เนว กฺกนฺเทยฺยํ น วินาสฺยํ ๕
จตฺตฺทีปาน เหตุปีติ จกฺกวตฺตฺรชฺชสิริยาปิ การณาติ ทสฺเสติ ๕

อิทานิ ยทฺถถํ อุตฺตโน ชีวิตมฺปิ ปรีจฺจชิตฺวา ตทา สีลเมว
รกฺกจิตฺตํ ตาย จ สีลรกฺกชย ตถา อนตฺถการเกสฺสู เนสาท-
อลฺมปายนพุราหุมณฺเสสฺสู จิตฺตสฺส อณฺณตฺตํ น กตํ ตํ ทสฺเสตฺถ
อปี จาติ โอสานคาถมาห ๕ ตํ เหฏฺฐา วุตฺตตฺถเมว ๕

*เล่มที่ 45 ฐริทตตจริยาวรรณนา หน้า 203

เอว ปน มหาสตุเต อหิตุณฺฑิกหตุตถเต (๑) ตสฺส มาตา
ทุสฺสปีนํ ทิสฺวา ปตฺตตฺตจ ตตฺถ อปฺสฺสนฺตี โลกาทิฏฺฐตา
อโหสิ ฯ อตฺถสฺสา เซฏฺฐปฺตฺโต ตฺสฺสโน ตํ ปวตฺตี สฺตฺวา
สุโภคํ หิมวณฺฺตํ คณฺฺตฺวา ปญฺจสฺส มหानทิสฺส สตฺตสฺส จ
มหาสเรสฺส ฐริทตฺตํ อุปรธาเรตฺวา เอหิตี ปหิณฺตี ฯ
กาณาริฏฺฐํ เทวโลกํ คณฺฺตฺวา สเจ เทวตาหิ ชมฺมํ โสตุกามาหิ
ฐริทตฺโต ตตฺถ นีโต ตโต นํ อานเหิตี ปหิณฺตี ฯ สยมฺปน
มนุสฺสโลกเก คเวตฺติสฺสามิตฺติ ตาปฺสเวเสน นาคภวณฺโต นิภฺขมิ ฯ
อจฺจิมฺขี (๒) นามสฺส เวมาติกา ภคินี โโพตฺติสตุเต อธิมตฺตตีเนหา
ตํ อนฺุพนฺธิ ฯ ตํ มณฺฺฑกจฺฉาปี กตฺวา ชญฺฺนตฺเร ปกฺขิปิตฺวา
มหาสตฺตสฺส อุโปสถกรณญฺฺจานํ อาที กตฺวา สพฺพตฺถ
คเวสนฺโต อนฺุภกเมน พาราณสี ปตฺวา ราชทฺวารํ อคมาสิ ฯ
ตทา อลฺมปายโน ราชงฺกณฺเ มหาชนสฺส มชฺเฌ รณฺโย
ฐริทตฺตสฺส กิพฺ พสฺเสตฺตํ เปฬํ วิวริตฺวา เอหิ มหานาคาติ
สญฺญมทาสิ ฯ

มหาสตุโต สีสํ นีหริตฺวา โอลเณนฺโต เซฏฺฐภาทิกํ
ทิสฺวา เปฬโต นิภฺขมฺม ตทภิมฺโข ปายาสี ฯ มหาชนโน ภิตฺโต
ปฏิกฺกมิ ฯ โส คณฺฺตฺวา ตํ อภิวาเทตฺวา นีวตฺติตฺวา เปฬเมว
ปาวิสี ฯ อลฺมปายโน อิมินา อยํ ตาปฺโส ทญฺฺโจติ สญฺญา
๑. สี. อหิตุณฺฑิก.... ฯ ๒. กตฺถจ. อจฺจิมฺขี ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 204

มา ภายิ มา ภายิตี อาห ๑ สุตสฺสโน อัย นาโค มยหิ
ก็ กริสฺสติ มยา สทิสฺโส อหิตฺตฺตฺโก นาม นตฺถิตี เตน
วาทปฺปฏิวาทิ สมฺภูจฺจาเปตฺวา ตฺวํ อิมํ นาคํ คเหตฺวา กชฺชสิ
อหิ ตํ อิมาย มณฺฑกฺจฺจาปิยา อิจฺจนฺโต นาสยิสฺสามิตี ภคินี
ปกฺโกสาเปตฺวา หตฺถํ ปสาเรสิ ๑ सा तसुस सतुं सुत्वा
ชฺญนฺตฺเร นิปนฺนา ติกฺขตฺตํ มณฺฑกฺวสฺสิตํ วสฺสิตฺวา นิกฺขมิตฺวา
อํสฺกฺเณ นิสฺสิตฺวา อุปฺปตฺติวาทา ตสฺส หตฺถตฺเต ตีณิ วิสพินฺทุนิ
ปาเตตฺวา ปฺน ตสฺส ชฺญนฺตรเมว ปาวีสิ ๑

สุทสฺสโน วิสพินฺทุ ทสฺเสตฺวา อิหิ พินฺทุ สเจ ปจฺวิยิ
ปาเตตฺสฺสติ โอสฺสธิณฺวณฺนปฺตโย สพฺเพ นสฺสิสฺสฺสนฺติ ๑ สเจ
อากาเส ขิปฺปิสฺสฺสติ สตฺต วสฺसानิ เทโว น วสฺสิสฺสฺสติ ๑ สเจ
อุทฺเท ปาเตตฺสฺสติ ยาวตา ตตฺถ อุทฺทชาตา ปาณา สพฺเพ
มเรยฺยฺนฺติ วตฺวา ราชานํ สทฺทหาเปตฺุ ตโย อาวาณฺเ
ขณาเปตฺวา เอกํ นานาเกสฺซฺชานํ ปฺุเรสิ ทฺุติยํ โคมยฺสฺส
ตฺุติยํ ทิพฺโพสฺซานญฺเจว ปฺุเรตฺวา มชฺเฌ อาวาณฺเ วิสพินฺทุ
ปกฺกขิปิ ๑ ตํขณฺณเฌว ฐมฺมายิตฺวา ชาลา อุฏฺฐหิ ๑ सा
คฺนฺตฺวา โคมยฺอาวาณฺเ คณฺหิ ๑ ตโตปิ ชาลา อุฏฺฐาย
ทิพฺโพสฺสรปฺุณฺณํ คเหตฺวา ทิพฺโพสฺซานิ ณาเปตฺวา นิพฺพายิ ๑
อลมฺปายนํ ตตฺถ อาวาณฺสฺส อวิทฺุเร จิตฺํ อุสฺมา ฝริตฺวา
สฺริรจฺฉวี อุปฺปาณฺเตฺวา คตา ๑ เสตฺกฺกฺจฺจิ อโหสิ ๑ โส ภยตฺชฺชิตฺ

*เล่มที่ 45 ฎริทตตจริยาวรรณนา หน้า 205

นาคราชานํ วิสฺสชฺเชมิตฺติ ติกฺขตฺตํ วาจํ นิจฺจนาเรตี ๑ ตํ สุตฺวา
โพธิสฺสโต รตนเปฬาย นิภขมิตฺวา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตํ
อตฺตภาวํ มาเปตฺวา เทวสีฬาย จิตฺ ๑ สุตฺสฺสโน จ อจฺจิมุขี
จ ตเถว อฏฺฐิสฺสุ ๑

ตโต สุตฺสฺสโน อตฺตโน ภากิเนยฺยภาวํ รมฺโฆ อาโรเจตี ๑
ตํ สุตฺวา ราชา เต อาลิงฺกิตฺวา สีเล จุมฺพิตฺวา อนฺเตปฺปรี
เนตฺวา มหนฺตํ สกฺการสมฺมานํ กตฺวา ฎริทตฺเตน สทฺธิ
ปฏิสนฺนถาริ กโรนฺโต ตาตฺ เอิว มหानุภาวํ ตํ อลมฺปายโน
กถํ คณฺหิตํ ปุจฺฉิ ๑ โส สพฺพํ วิตฺถาเรน กเถตฺวา มหาราช
รณฺณนา นาม อิมินา นียาเมน รชฺชํ กาทเรตฺวํ ฎฎฺฐิตฺติ มาตฺสสฺส
ชมฺมํ เทเสตี ๑ อถ สุตฺสฺสโน มาตฺส มม มาตา ฎริทตฺตํ
อปฺสฺสสนฺตี กิลมฺติ น สกฺกา อเมหิ อิชฺ ปปฺยจํ กาคฺนฺติ
มาตฺสลิ อापฺุจฺฉิตฺวา ฎริทตฺตอจฺจิมุขีหิ สทฺธิ นาคภวานเมว
คโต ๑

อถ ตตฺถ มหาปฺปรีโส คิลานเสยฺยาย นิปฺนโน คิลาน-
ปุจฺฉนฺตถํ อากตฺยา มหฺตียา นาคปรีสาย เวเท จ ยณฺเณ
จ พุราหฺมณฺเณ จ สมฺภาเวตฺวา กาณาริฎฺฐเจ กเถนฺเต ตํ
วาทํ ภินฺทิตฺวา นานานเยหิ ชมฺมํ เทเสตฺวา สีลสมฺปทาย
ทิกฺขิสมฺปทาย จ ปตฺติฎฺฐาเปตฺวา ยาวชิวํ สีลานิ รกฺขิตฺวา
อุโปสถกมฺมํ กตฺวา आयุปฺริโยसानเณ สกฺคปฺปรี ปุเรตี ๑

ตทา มาตาปีตโร มหาราชกุลานิ อเหตุ เนสาท-
พราหมโณเทวตโต โสมตโต อานนุโท อจิมุขี อุปปล-
วณณา สุตสโน สารีปุตโต สุโกโต มหาโมคคัลลาน
กณาริฏโฐ สุนกขตโต ฐริทตโต โลกนาโถ ฯ

ตสส อธิาปี เสสปารมิโย เหฎฐา วุตตนเยเนว
นิทฐาเรตพพา ฯ อธิาปี โยชนสติเก อตตโน นากภวนภูจจาเน
โสฬสทธิ นากภณาสหเสทธิ จิตตรูปี วिय ปริจาริยามาโน
เทวโลกสมปตติสทธิเส นากโลกิสฺสริเย จิตปี อิตฺสริยมทํ ออกตวา
อนุททมาลี มาตาปีตฺตูปฺภูจจัน กุเล เซฎฐาปจายนํ สกถาย
นากปริสาย จาตุมหาราชิกปริสาย ดาวตีสปริสาย จ สมภูจจิต-
ปญฺหานํ ตํตฺปริสเมฆ กุมุทนาลกลาปี วिय สุนิสิตสเถน
อตตโน ปญฺชาสเถน ดาวเทว ปจฺฉินฺทิตฺวา เตสํ จิตฺตานุ-
กุลธมฺเมทสนา วุตตปฺปการิ โภคสมปตติ ปหาย อตตโน
สริรัชิตนิรเปกขํ จจฺรงคสมนฺนาคตํ อุโปสธาธิภูจจัน ตตถ จ
ปฏฺธิญฺญา ยิสฺวาทนภเยน อหิตฺตญฺทิกหตฺถกมณํ ตสฺมี จ มุเข
วิสฺสิสฺสเขพปาดนํ นจฺจญฺเจ กเหตุวา อาวิญจนํ กพฺพณํ ภูมีย
จํสนํ มทฺทนํ โปถนนฺติเอวมาตี นามปฺปการวิปฺปการิ
กโรนฺเตปี เอวรूपิ มหาทฺทขํ อนุภวโตปี (๑) กุชฺฉิตฺวา โอลอกน-
มตฺเตน ตํ ฌาริกิ กาคู สมตฺถสฺสาปี สีลปารมี อาวชฺชิตฺวา

๑. กตถจ. อนุภวนุโตปี ฯ

*เล่มที่ 45 จมฺเปยฺยนาจริยาวณฺณนา หน้า 207

สีลขณฺทนภเยน อีสกมฺปิ จิตฺตสฺส วิการภาโว ฐนํ ลภาเปมิตฺติ
วา ตสฺส จิตฺตานวตฺตํ สฺโกเคน ปุณฺณิตสฺส อกตณฺณโน
มิตฺตทพฺภิสฺส เนสาทพฺราหฺมณสฺส สีลํ อนธิภูจฺหิตฺวาปี อภุชณฺณํ
กามาริฏฺเฐน กถิตํ มิจฺฉาวาทำ ภินฺทิตฺวา อนेกปริยาเยน ฐมฺมํ
ภาสิตฺวา นาคปริสฺสาย สีเลสุ สมฺมาทิฏฺฐิยํ จ ปตฺติฏฺฐาปนนฺติ
เอวมาทโย โพธิสฺตตสฺส कुณฺณภาวา วิกาวตพฺพา ๑ เตเนตฺถ
วฺจฺจติ

เอวํ อจฺฉริยา เทเต ๑เป๑ ฐมฺมสฺส อนุฐมฺมโตติ ๑
ภูริทตฺตจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ๑

จมฺเปยฺยนาจริยาวณฺณนา

ปุณฺาปริ ฆทา โหมิ จมฺเปยฺโย มหิตฺธิโก
ตทาปี ฐมฺมิโก อาสี สีลพฺพตสมฺปปีโตติ ๑

ตติเย จมฺเปยฺโยโกติ อํคมคฺชรรุจฺจัน อุนฺตเร จมฺปา นาม
นที ตสฺสา เหฏฺฐา นาคภวณฺมฺปิ อวิทฺฐรภาตฺตา จมฺปา นาม
ตตฺถ ฆาโต นาคราชา จมฺเปยฺโยโก ๑ ตทาปี ฐมฺมิโก อาสินฺติ
ตสฺมี จมฺเปยฺยนาคราฆกาเลปี อหํ ฐมฺมจารี อโหสี ๑

โพธิสฺสโต หิ ตทา จมฺปานาคภวเน นิพฺพตฺติตฺวา
จมฺเปยฺโย นาม นาคราชา อโหสี มหิตฺธิโก มหानฺภาโว ๑
โส ตตฺถ นาครัชฺชํ การเนโต เทวราชโกคสมฺปตฺตีสทิส-

อิสสรียสมปตฺตี อนุภวนุโต ปารมิปุรณสฺส อโนกาสภาวโต
กี เม อิมาย ตริจฺจนโยนียา อุโปสถวาสํ วสิตฺวา อิตฺ
มุจฺจิตฺวา สมมเทว ปารมิโย ปุเรสฺสามิตี ตโต ปฏฺจาย อตฺตโน
ปาสาทฺเทว อุโปสถมมํ กโรติ ฯ อลงฺกตนาคมาณวีกา ตสฺส
สนฺตํ อากจฺจนฺตํ ฯ โส อิชฺ เม สีสฺส อนฺตราโย ภวิสฺสตีติ
ปาสาทโต นิกฺขมิตฺวา อุยฺยาน นิสิตฺติ ฯ ตตฺรปิ ตา
อากจฺจนฺตํ ฯ โส จินฺตฺเต อิชฺ เม สีสฺส สงฺกิลฺโส ภวิสฺสตี
อิตฺ นาคภวนโต นิกฺขมิตฺวา มนุสฺสโลกํ คนฺตฺวา อุโปสถวาสํ
วสิตฺสามิตี ฯ โส ตโต ปฏฺจาย อุโปสถทิวเสสฺส นาคภวานา
นิกฺขมิตฺวา เอกสฺส ปจฺจนฺตคามสฺส อวิทุเร มคฺคสมิเป
วมุํมิกมตฺถเก มม จมฺมาทีหิ อตฺถิกา จมฺมาทีนํ คณฺหนตฺ
กิปาสปฺปํ วา กาคฺคามา กิปาสปฺปํ กโรนฺตฺตติ สรริํ ทานมุเข
วิสฺสชฺเชตฺวา โภเก อากฺขิตฺวา นิปนฺโน อุโปสถวาสํ วสตี
จาทฺทหฺสึยํ ปณฺจทหฺสึยญฺจ ปาฏิปเท นาคภวนํ คจฺจตี ตสฺเสวํ
อุโปสถํ กโรนฺตฺสฺส ทีโฆ อทฺธา วิตีวตฺโต ฯ

อถ โพรสิตฺโต สุมนาย นาม อตฺตโน อคฺคมเหสียา
เทว ตฺวํ มนุสฺสโลกํ คนฺตฺวา อุโปสถํ อุปวสฺสตี โส จ
สาสฺงโก สปฺปฏฺกโยตี วตฺโต มงฺคลโปกฺขรณฺตีเร จตฺวา สเจ
มํ ภทฺเท โกจิ ปหริตฺวา กิลเมสฺสตี อิมิสฺสา โปกฺขรณฺชียา
อุทกํ อาริลํ ภวิสฺสตี ฯ สเจ สฺปนฺโน คณฺหิสฺสตี อุทกํ

*เล่มที่ 45 จมเปยยนาคจริยาวรรณนา หน้า 209

ปกุกุติสุตติ ฯ สเจ อหิตุณฺหิโก คณฺหิสุตติ อุทกํ โลหิตวณฺณํ
ภวิสฺสตีติ ตีณิ นิमितฺตานิ ตสฺสา อัจฺจขิตฺวา จาตุทฺทสีอุโปสถํ
อธิฏฺฐาย นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา วมฺมิกมตฺถเก
นิปฺชฺชิ สรีโรสภาย วมฺมิกํ โสภยมาโน ฯ สรีโรหิสุส รชตทามํ
วีย เสตํ อโหสิ มตฺถโก รตฺตกมฺพลเกณฺฑโก วีย สรีโร
นงฺคลสีสปรมาณํ ฐริทตฺตกาเล (๑) ปน อูรฺปรมาณํ สงฺขปาล-
กาเล (๒) เอกโทณิกนาวปรมาณํ ฯ

ตทา เอโก พาราณสีมาณโว ตกุกสิลํ คนฺตฺวา
อลมฺปายนมนนฺตํ อุกฺคณฺหิตฺวา เตน มกฺเคน อตฺตโน คามํ
กจฺจนฺโต มหาสตฺตํ ทิสฺวา ก็ เม ตฺวจฺจนฺตฺเถน คามํ คนฺตํ
อิมํ นาคํ กเหตฺุวา คามนิคมราชธานีสุ กิพาเปนฺโต ฐนํ
อุปฺปาเทตฺวาว คมิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา ทิพฺโพสธานี กเหตฺุวา
ทิพฺพมนนฺตํ ปรีวตฺเตตฺวา ตสฺส สนฺตํ อคฺมาสิ ฯ ทิพฺพมนนฺตํ
สุตฺตกาโล ตปฺฏาย มหาสตฺตสฺส กณฺเณสุ ตตฺตสลากาปเวสน-
กาโล วีย อโหสิ มตฺถเก (๓) สีขเรน อภิมนฺถิยมาโน วีย ฯ
โส โก นฺุ โข เอโสติ โภคนฺฺตรโต สีลํ อุกฺขิปิตฺวา
โอโลเกนฺโต อหิตุณฺหิกํ ทิสฺวา จินฺเตสิ มม วิสํ อุกฺคเตชํ
สจฺหาหิ กุชฺฌิตฺวา นาสาวาตํ วิสฺสชฺเชตฺตสฺสามิ เอตฺตสฺส สรีโร
ภุสฺมญฺุจ วีย วิปฺปกริสุตติ อถ เม สีลํ ขณฺฑํ ภวิสฺสตี

๑. พุ. ขา. ๒๘/๖๘๗/๒๔๕ ฯ ๒. พุ. ขา. ๒๗/๒๔๕๕/๕๔๕ ฯ

๓. สี. มตฺถโก ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 210

น นั โอลเกตุสามีติ ฯ โส อกขินี นิมนิเลตวา ลีสั โภคนุตเร
จเปลิ ฯ อหิตุณทิกพุราหุมโณ โอสธั ขาทิตวา มนุตั ปริวตเตตวา
เขฬั มหาสตุตตุส สตรีเร โอลิณจิ ฯ (๑) โอสธานณจ มนุตตุส
จ อานุกาเวน เขเพน ผุฏจผุฏจภูจัน โผฏจัน อุกจันกาโล
วีย อโหสิ ฯ

อด โส นงกุฏเจ คเหตุวา อากทุณิตวา ทิมโส
นิปชชาเปตวา อชปเทน ทณเทน อุปปีเพตวา ทุพพลั กตวา
ลีสั ทพหั คเหตุวา นิปปีเพลิ ฯ มหาสตุโต มุขั วิวริ ฯ อดตุส
มุข เขฬั โอลิณจิตวา โอสธมนตพเลน ทนเต กินทิ ฯ มุขั
โลहितตุส ปุริ ฯ มหาสตุโต อตุตโน ลีลเกทกเยน เอวรूपิ ทุกขั
อธิวาเสนโต อกขินี อุมมิเลตวา โอลอกนมตุตมปิ นากาลิ ฯ
โสปี นาคราชานั ทุพพลั กริตุสามีติ นงกุฏจโต ปฏจาย
อกุจินี สณจณณยมาโน วีย สกลสริริ มททิตวา ปฏุกกเวจัน
นาม เวเจติ ตนตมชชิตั นาม มชชิ นงกุฏเจ คเหตุวา
ทุสสุโปณัน นาม โปเถสิ ฯ มหาสตุตตุส สกลสริริ โลहितมกขิตั
อโหสิ โส มหาเวทัน อธิวาเสสิ ฯ

อดตุส ทุพพลภาวั ฤตวา (๒) วลลิตี เปฬั กริตวา ตตุถ
นั ปกขิปิตวา ปจจนตคามัน เนตวา มหาชนตุส มชเณ
กัฬาเปลิ ฯ นีลาทีสุ วณเณสุ วฏุกจตุรตุสชาติสุ สณจันเนสุ
๑. ลี. โอลปิ ฯ ๒. ลี. กริตวา ฯ

อนณตฺถาทีสุ ปมาณฺสุ ยํ ยํ พุราหุโม อิจฺจติ ฯ มหาสตุโต
ตํ ตเทว กตุวา นจฺจติ ผณฺสตมฺปิ ผณฺสทสฺสุมฺปิ กโรติเยว ฯ
มหาชโน ปตีทิตฺวา พุทฺธนมหาสิ ฯ เอกทิวสเมว กหาปณ-
สทสฺสญฺเจว สทสฺสคฺคฺคณิกเก จ ปริกฺขารे ลภิ ฯ พุราหุโม
อาทิตฺโตว สทสฺสํ ลภิตฺวา วิสฺสชฺเชสฺสสามิตฺติ จินฺนเตสิ ตํ ปน
ชนํ ลภิตฺวา ปจฺจนตฺคามเยว ตาว เม เอตฺตกํ ชนํ ลทฺธํ
ราชราชมหามตฺตानํ ทสฺสตีเต กิว พหุํ ชนํ ลภิสฺสามิตฺติ สกฺกญฺจ
สุขยานกญฺจ คเหตุวา สกฺกญฺ ปริกฺขารे จเปตุวา สุขยานเก
นินฺนโน มหนฺเตน ปริวารेณ มหาสตุตํ คามนิกมราชธานีสุ
กิปาเปนฺโต พาราณสียํ อุกฺกเสนรณฺโlob สนฺติเก กิปาเปตุวา
วิสฺสชฺเชสฺสสามิตฺติ อคฺมาสิ ฯ โส มณฺฑูเก มาเรตุวา นาค-
รณฺโlob เทติ ฯ นาคราชา ปุณฺปุณฺนํ มํ นิสฺสาย มาเรสฺสามิตฺติ
น ขาทติ ฯ อตฺสส มธฺลาเช อทาสี ฯ เตปี สจําหํ
โคจริ คณฺหิสฺสามิ อนฺโตเปพายเมว มรณฺณํ ภวิสฺสตีติ น
ขาทติ ฯ

พุราหุโม มาสมตฺเตน พาราณสี ปตุวา ทวารคามเก
ตํ กิปาเปนฺโต พุทฺธนํ ลภิ ฯ ราชายี นํ ปกฺโกสาเปตุวา
อมฺหากมฺปิ กิปาเปหิตฺติ อาห ฯ สาธุ เทว เสว ปณฺณรเส
ตุมฺหากํ กิปาเปสฺสามิตฺติ อาห ฯ ราชายี นาคราชา
ราชญฺคณฺเน นจฺจิสฺสตี มหาชโน สนฺนิปตฺติวา ปสฺสตุติ เภริ

จราเปตฺวา ปุณทิวเส ราชงฺคณฺ์ อลงฺการาเปตฺวา พุราหุมนฺ์
ปกฺโกสาเปตี ฯ โส รตนเปพาย มหาสตุตฺตํ เนตฺวา วิจิตตตฺถเร
เปฬิ จเปตฺวา นิสีทึ ฯ ราชาปี ปาสาทา โอริยุห มหาชน-
ปริวฺโต ราชาสเน นิสีทึ ฯ พุราหุมนฺ์ มหาสตุตฺตํ นีหริตฺวา
นจฺจาเปตี ฯ มหาสตุตฺโต เตเน จินฺติตฺตจินฺติตาการิ ทสฺเสตี ฯ
มหาชนฺ์ สกภาเวเน สนฺธราเรตฺตุนฺ์ สกโกตตี ฯ เจลกฺเขปสทฺสธานี
ปวตฺตุนฺ์ ฯ โพธิสตุตฺตสฺส อฺปฺริ รตนวสฺสํ วสฺสตี ฯ เตเน วุตฺตํ
ตทาปี มํ ชมฺมจารินฺฺติอาทึ ฯ

ตตฺถ ตทาปีตี ยทาหิ จมฺเปยฺโยโก นาคราชา โหมิ
ตทาปี ฯ ชมฺมจารินฺฺติ ทสฺกสฺสทกฺมฺมปถชมฺมํ เอเว จรตี น
อณฺฺมตฺตมฺปิ อชมฺมนฺฺติ ชมฺมจาริ ฯ อฺปฺวภูจฺจึ อฺปฺสทฺถนฺฺติ อณฺฺจงฺก-
สมนฺฺนาคตฺสฺส อริยฺโปสธสฺสทสฺส รกฺขณฺเวเสน อฺปฺวสฺสิตอฺปฺสธํ ฯ
ราชทฺวารมฺหิ กิพฺตีตี พาราณสียํ อุกฺกเสนรณฺโฆ เคททฺวาร
กีพาเปตี ฯ

ยํ ยํ โส วนฺณํ จินฺตยฺตีติ (๑) โส อหิตฺตญฺฺทิกพุราหุมนฺ์
ยํ ยํ นีลาทิวณฺณํ โหตฺตติ จินฺเตตี ฯ เตเน วุตฺตํ นีลํ ว
ปีตโลหิตนฺฺติ ฯ ตตฺถ นีลํ วาตี วาสทฺโท อนิยฺมตฺโต คธา-
สุขตฺถํ รสฺสํ กตฺวา วุตฺโต เตเน วาสทฺเทน วุตฺตาวสฺสิจฺจึ
โอทาตาทิวณฺณวิเสสญฺเจว วนฺณฺญาทิสณฺฺจานวิเสสญฺจ อณฺฺณฺถลาทิ-
ปฺมาณวิเสสญฺจ สงฺกณฺฺหาตี ฯ ตสฺส จิตฺตานุวตฺตุนฺฺโตตี ตสฺส

*เล่มที่ 45 จมเปยยนาคจริยาวรรณนา หน้า 213

อหิตุณฺฑิกสฺส จิตฺตํ อนุวตฺตุนฺโต ฯ จินฺติตฺตสนฺนิโกติ เตน
จินฺติตฺตจินฺติตากาเรน เปกฺขชนสฺส อุปฺภูจฺหามิตี ทสฺเสตี ฯ
น เภวลญฺจ เตน จินฺติตาการทสฺสนํ เอว มยฺหํ
อานุกาโว ฯ อปี จ ถลํ กเรยฺยมุทกํ อุทกมฺปิ ถลํ กเรตี
ถลํ มหาปจฺวี คเหตุวา อุทกํ อุทกมฺปิ คเหตุวา ปจฺวี กาคู
สกกุณฺเอยฺยํ เอวํ มหานุกาโว จ ฯ ยทิหนตฺสฺส กุปฺเปยฺยนฺติ
ตฺสฺส อหิตุณฺฑิกสฺส อหํ ยทิ กุชฺเฌยฺยํ ฯ ขณฺน นาริกํ กเรตี
โกธฺรฺปฺปาทกฺขณฺเ เอว ภสฺมํ กเรยฺยํ ฯ

เอวํ ภควา ตทา อตฺตโน อุปฺปชฺชนกานตฺถปฺปฏิพาหน
สมตฺถตํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ เยน อธิปฺปาเยน ตํ ปฺปฏิพาหน
น กตํ ตํ ทสฺเสตฺถฺยทิ จิตฺตวสึ ฺเสสนฺนฺติอาทิมาห ฯ

ตฺสฺสตฺถโถ อยฺยํ อหิตุณฺฑิกโก มํ อติวिय พาทฺติ น
เม อานุกาโว ชานาติ หนฺนทสฺส เม อานุกาโว ทสฺเสตฺสสามิตี
กุชฺฌิตฺวา โอลอกนมตฺเตนาปี ยทิ จิตฺตวสึ อภวิสฺสํ อถ โส
ภุสฺมฺภุจฺจ วिय วิปฺปกิริสฺสตี ฯ อหํ ยถาสมาทินฺนฺโต ปรีหายิสฺสามิ
สึลโต ฯ ตถา จ สตี สึเลน ปรีหีนสฺส ขณฺฑิตสึลสฺส ยฺวายฺ
มยา ทีปฺงกรทสฺพลสฺส ปาทมฺลโต ปฺภูจาย อภิปฺตฺถิตโต ฯ
อุตฺตมตฺถโถ พุทฺธกาโว โส น สึชฺฌตี ฯ

กามํ ภิชฺชชฺชยฺยํ กาโยตี อยฺยํ จาตฺมมหาภูติโก โอทน-
กฺมมาสุปฺจโย อนิจฺจุจฺจนาทนปรีมทฺทนเกทนวิทฺธิสนฺธมฺโม กาโย

กัญจาปี ภิชชตุ วินสตุ อีเชว อิมสมี เอว จาเน มหาวาเต
จิตตภุสมุญสิ วิย วิปกรียตุ เนว สील ปภินุเทยย์ วิกรินเต
ภุสั วิยาคี สील ปน อุตตมตถสัทธา เหตุภูต อิมสมี กเพวเร
ภุสมุญสิ วิย วิปกรินเตปี เนว ภินุเทยย์ กายชีวีเตสุ นีรเปกโช
หุตวา สीलปารมีเยว ปูรมิติ จินเตตวา น ตาที่ลั ทุกขั
ตทา อธิวาเสสินติ ทสเสติ ฯ

อถ มหาสตุตสส ปน อหิตุณฺทิกหตถคตสส มาโส ปริปุริ
เอตตกั กาลิ นีราหาโรว อโหสิ ฯ สุมนา อติจिरายติ เม
สามโก กานู โข ปวตตีติ ปอกุขรณิ โอลเณตี โลหิต-
วณฺณิ อุกทั ทิสฺวา อหิตุณฺทิกเณ คหิตโต ภวิสสตีติ ฉตวา
นาคภวนา นิกขมิตวา วมุมิกสนฺตีกั คนฺตวา มหาสตุตสส
คหิตภุจัน กิลมิตภุจันญจ ทิสฺวา โรทิตวา กนฺทิตวา
ปจฺจนตคามิ คนฺตวา ปุจฺจิตวา ตั ปวตตี สุตวา พาราณสี
คนฺตวา ราชทฺวาเร อากาเส โรทมานา อภูจาสี ฯ มหาสตุโต
นจฺจนฺโตว อากาสึ อุลโลเกนฺโต ตั ทิสฺวา ลชฺชิตโต เปฬิ
ปวิสิตวา นิปชฺชิตวา ฯ

ราชา ตสฺส เปฬิ ปวิภูจกาเล กิ นู โข การณฺนติ
อิโต จิตโต จ โอลเณโต ตั อากาเส จิต্তุ ทิสฺวา กา
นุ ตวนฺนติ ปุจฺจิตวา ตสฺสา นาคกณฺณภาวํ สุตวา นิสฺสัสมิ
โย นาคราชา อิมิ ทิสฺวา ลชฺชิตโต เปฬิ ปวิภูจโ อยญจ
ยถาทสฺสโต อิทฺธานฺภาโว นาคราชสฺเสว นอหิตุณฺทิกสฺสาติ

*เล่มที่ 45 จมเปยยนาคจริยาวรรณนา หน้า 215

นิภูจฺจ คุนตฺวา เอวํ มหานุภาโว อัย นาคราชา กถํ นาม
อิมสฺส หตฺถํ คโตติ ปุจฺจิตฺวา อัย ฌมฺมจาริ สิวา นาค-
ราชา จาตุทฺทสีปณฺณรสีสุ อุโปสถํ อุปวสฺนฺโต อตฺตโน สรริ
ทานมฺเข นิชฺยาเตตฺวา มหามคฺคสมิเป วมฺมิกมตฺถเก นิปชฺชติ
ตฺตถายเมเตน คหิโต อิมสฺส เทวจฺจราปฏิกากา อเนกสฺสสา
อิตฺถิโย เทวโลกสมฺปตฺตีสทิสสา นากวณสมฺปตฺติ อัย มหิทฺธิโก
มหานุภาโว สกถปจฺวี ปรีวตฺเตตฺถุ สมตฺถโถ เกวถํ สีถํ เม
ภิชฺชิสฺสตีติ เอวรूपิ วิปฺปการิ ทฺกขณฺจ อนุภโถตีติ จ สุตฺวา
ถเวคปฺปตฺโต ตาวเทว ตสฺส อหิตฺถนฺทิกสฺส พฺราหฺมณสฺส พหุ
ชนํ มหนตฺถจฺจ ยสํ อีสฺสรियณฺจ ทตฺวา หนท โภ อิมํ
นาคราชานํ วิสฺสชฺเชหิตี วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ

มหาสตุโต นากวณฺณํ อนุตฺตราเปตฺวา มาณวกวณฺณณ
เทวณฺมาโร วิย อญฺจาสิ ฯ สุมนาปี อากาสโต โอตฺริตฺวา
ตสฺส สนฺติเก อญฺจาสิ ฯ นาคราชา ราชโย อณฺชลี กตฺวา
เอหิ มหาราช มยฺหํ นิเวสนํ ปสฺสิตฺถุ อากจฺฉาหิตี ยาจิ ฯ
เตนาห ภควา

มุตฺโต จมเปยโยโก นาโค ราชานํ เอตทพฺุริ
นโม เต กาสิราชตฺถุ นโม เม กาสิวทฺถน
อณฺชลี เต ปคฺคณฺหามิ ปสฺสเสยฺยเม นิเวสนนฺติ (๑) ฯ

อถ ราชา ตสฺส นากวณคฺมนํ อนุชานิ ฯ มหาสตุโต

ตัม สปริสั คเหตุวา นาคภวนัน เนตฺวา อตฺตโน อีสฺสรียสมปฺตตี
ทสฺเสตฺวา กติปาหํ ตตฺถ วสาเปตฺวา เภรี จราเปสิ (๑) สพฺพา
ราชปริสา ยาวทิจฺจกั หิรณฺณสุวณฺณาทิกั ฐนั คณฺหตุติ ฯ
รณฺโณ จ อนเนเกหิ สกฺกฺสฺเตหิ ฐนั เปเสสิ ฯ มหาราช รณฺณา
นาม ทานั ทาทพฺพิ สึลั รกฺขิตพฺพิ ฐมฺมิกา รกฺขาวรณฺคฺตฺติ
สพฺพตฺถ ตัวิทฺทิตพฺพาทิ ทสฺหิ ราชฐมฺมกถาหิ โอวิทฺตฺวา
วิสฺสชฺเชสิ ฯ ราชา มหนฺเตน ยเสน นาคภวนา นิกฺขมิตฺวา
พาราณสีเมว คโต ฯ ตโต ปฏฺจาย กิร ฐมฺพฺพิปฺตเล หิรณฺณ-
สุวณฺณํ ชาตึ ฯ มหาสฺตฺโต สีสานิ รกฺขิตฺวา อนฺวทฺธมาสิ
อุโปสถกมฺมํ กตฺวา สปริโส สกฺคปฺริ ปฺเรสิ ฯ

ตทา อหิตฺตฺตฺติโก เทวทตฺโต อโหสิ สฺมฺนา ราหุลมาตา
อุคฺคเสโน สาริปฺตฺตฺเตโร จมฺเปยฺยโก นาคราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อิทาปี ยถารหํ เสสปรามิโย นิตฺฐาเรตพฺพา ฯ
อิธ โปธิสฺตฺตฺส อจฺฉริยานุภาวา เภจฺจา วุคฺตฺนยาเอวาติ ฯ
จมฺเปยฺยนาจริยาวณฺณา นิกฺกฺจิตา ฯ

๑. ม. จราเปสิ ฯ

จูฬโพธิจริยาวณณนา

ปฺนาปริ ยทา โหมิ	จูฬโพธิ สฺสีลวา
ภวํ ทิสฺวาน ภยโต	เนกขมมํ อภินิขุขมิ ฯ
ยา เม ทุตฺติกา อาสี	พฺราหฺมณิ กนฺกสนฺนิภา
สาปี วฏฺเฐ อนเปกฺขา	เนกขมมํ อภินิขุขมิ ฯ
นिरาลยา นินฺนพฺนฺช	อนเปกฺขา กุเล คณ
จฺรนฺตา คามนิกมํ	พาราณสี อุปาคมม ฯ
ตตฺถ วสาม นิปกา	อัสสฏฺฐา กุเล คณ
นिरากุเล อปฺปสทฺเท	ราชฺยุยานे วสามุโกติ ฯ

จตุตฺถे จูฬโพธิตฺติ มหาโพธิปริพฺพาชกตฺตภาวํ อุปาทาย
อิธ จูฬโพธิตฺติ สมณฺญา อาโรปีตา น ปน อิมสฺมีเอว
ชาตเก (๑) อตฺตโน เขฏฺฐภาทิกาทิโน มหาโพธิสฺส สมภวโตติ
ทฏฺฐพฺพิ ฯ สฺสีลวาติ สฺฏฺฐจฺจ สีลวา สมฺปนฺนสีโลติ อตฺถโถ ฯ
ภวํ ทิสฺวาน ภยโตติ กามาภิภวํ ภายิตพฺพภาเวน ปสฺสิตฺวา ฯ
เนกขมฺมนฺติ เอตฺถ จสทฺทสฺส โลโป ทฏฺฐพฺพิ เตน
ทิสฺวานาติ ปทํ อากทฺตฺติยติ ฯ อิํ วุตฺตํ โหติ ชาติชฺรา-
พฺยาธิมฺรณํ อปายทฺทุกฺขํ อตีเต วฏฺฐมฺมูลกํ ทฺทุกฺขํ อนาคเต วฏฺฐ-
มฺมูลกํ ทฺทุกฺขํ ปจฺจุปฺปนฺเน อาหารปริเยฏฺฐิมฺมูลกํ ทฺทุกฺขนฺติ อิมสํ
อฏฺฐนฺนํ สํเวควตฺถนฺนํ ปจฺจเวกฺขณฺเนน สพฺพมฺปิ กามาภิภทํ ภวํ
๑. ขุ. ชา. ๒๗/๑๓๖๗/๒๗๔ ฯ

ถัสสารภยโต อุปฏฐหมานํ ทิสฺวา นิพฺพานํ ตสฺส อุบายภูตา
สมถวิปัสสนา ตทูปายภูตา จ ปพฺพชฺชาติ อิทํ ติวริชมฺปิ
เนกขมฺมํ อนุสฺสวาทิสฺสึเรน ฌาณจกฺขุณา ตปฺปฏฺธิกฺขโต
ทิสฺวา ตาปสฺสปพฺพชฺชูปคฺมเนน อนเภาทีนฺวากุลา คหฺภูจฺภาวา
อภินิกฺขมิตฺวา คโตติ ฯ

ทฺฐิตฺยิกาติ โปราณทฺฐิตฺยิกา คิหิกาลล ปชฺชาปติภูตา ฯ
กนฺกสนฺนิภาติ กณฺจนสนฺนิภตฺตจา ฯ วมฺญเฏ อนเปกฺขาติ ถัสสเร
นिरาลยา ฯ เนกขมฺมํ อภินิกฺขมิตฺติ เนกขมฺมตฺถาย เภโต นิกฺขมิ
ปพฺพชฺชิตฺติ อตุโถ ฯ

อาลยฺนฺติ สตฺตา เอเตนาติ อาลโย ตณฺหา ตทภาเวน
นिरาลยา ฯ ตโต เอว ฌาตีสุ ตณฺหาพฺนฺชนฺสฺส ฉินฺนตฺตา
ฉินฺนพฺนฺชฺ ฯ เอวํ คิหิพฺนฺชนาภาวํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
ปพฺพชิตานมฺปิ เกสณฺจิชฺ ยํ โหติ พนฺชนํ ตสฺสาปิ อภาวํ
ทสฺเสตฺถุ อนเปกฺขา กุเล กณฺเณติ วุคฺคํ ฯ ตตฺถ กุเลติ อุปฏฺฐาก-
กุเล ฯ กณฺเณติ ตาปสฺกณฺเณ เสสา พุรฺหุมาจาริโนติ วุจฺจนฺติ ฯ
อุปากมฺนฺติ อุโภปิ มยฺ อุปากมิมฺหา ฯ

ตตฺถาติ พาราณสีสามนฺเต ฯ นิปกาติ ปญฺจวณฺโต ฯ
นिरากุเลติ ชนฺสยจฺจรรหิตตฺตา ชเนหิ อนากุเล ฯ อปฺปสทฺเทติ
มิกฺกปฺกฺขินํ อุฏฺฐาปนโต (๑) เตสํ วสฺสิตฺตสทฺเทนาปิ วิรหิตตฺตา
๑. สี่. อุปฏฺฐาปนโต ฯ

อปรปสทุเทฯ ราชุขยานเน วสามุโภติ พาราณสิรณฺโณ อุชฺชยาน
มยฺ อโภ ชนา ตทา วสามฯ

ตตฺรรายฺ อนุปฺพุพิถา

อติเต อิมสฺมีเอว ภูทกปฺเป โภธิสฺสโต พุรหฺม-
โลกโต จวิตฺวา อณฺณตฺรสฺมี กาสิกาเม เอกสฺส มหาวิภวสฺส
พุราหฺมณสฺส ปฺตโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ ตสฺส นามคฺคหณสมเย
โพธิกฺุมาโรติ นามํ กรีสฺสุฯ วยปฺตตกาเล ปนสฺส ตกฺกสิถิ
คณฺตฺวา สพุพฺธิปฺปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา ปจฺจาคตสฺส อนิจฺจมาน-
กสฺเสว มาตาปีตโร สมชาติกิ กุลกฺุมาริกิ อาเนลฺลฺุฯ สปิ
พุรหฺมโลกจฺตฺวา อุตฺตมรฺูปรฺา เทวจฺจราปฺฏิภากาฯ เตลฺล
อนิจฺจมานานํ เอว อณฺณมณฺลํ อาวาทฺวิวาทิ กรีสฺสุฯ อุกฺิณฺนมฺปิ
ปน เนลฺลํ กิเลสสมฺุทาจโร น ภูตปฺพุโพ สาราควเสน
อณฺณมณฺลํ โอโลกนมฺปิ นาโหสิ กา ปน กถา อิตฺร-
ลฺลสฺสเกฯ เอวํ ปฺริสฺสุทฺธสิลา อเหลฺลฺุฯ

อปรภาเค มหาสฺสโต มาตาปีตฺตฺส กาลิํกเตสฺส เตลฺลํ สริร-
กิจฺจํ กตฺวา ตํ ปกฺุโกสาเปตฺวา ภูทเท ตฺวํ อิมํ อสิติโกฏฺิรณฺ
คเหตฺวา สฺุเขน ชีวาทิติ อาหฯ ตฺวํ ปน อยฺยปฺตฺตฺวาติฯ
มยฺหิ ฐเนน กิจฺจํ นตฺถิ ปฺพุพฺพิชฺสสํมิติฯ ก็ ปน ปฺพุพฺชฺชา
อิตฺถินมฺปิ น วฏฺุฏฺิตีติฯ วฏฺุฏฺิตี ภูทเทติฯ เตน หิ มยฺหมฺปิ
ฐเนน กิจฺจํ นตฺถิ อหฺมปิ ปฺพุพฺพิชฺสสํมิติฯ เต อโภปิ สพุพฺ

วิภว ปริจจชิตฺวา มหาทานํ ทตฺวา นิกฺขมิตฺวา อรณฺณํ
ปวิสิตฺวา ปพฺพชิตฺวา อุณฺณาจริยาย ผลาฬเลหิ ยาเปนฺตา
ปพฺพชฺชาสุเขเนว ทส ลํวจฺจฺรานิ วสิตฺวา โลณฺมพิลเสวนตฺถาย
ชนปทจาริกํ จรณฺตา อนุปฺพุเพน พาราณสี ปตฺวา ราชฺยุยาน
วสีสุ ฯ เตน วุตฺตํ ราชฺยุยาน วสามุโกติ ฯ

อถกทิวสํ ราชฺยา อุยฺยานกัฬิ คโต อุยฺยานสฺส เอกปฺสุเส
ปพฺพชฺชาสุเขน วิตฺตินาเมนฺตานํ เตสํ สมิปฺภูจฺจํ คนฺตฺวา
ปรมปาสาทิกํ อุตฺตมรฺรูปฺธริ ปริพฺพาชิกํ โอลฺเกนฺโต กิเลส-
วเสน ปฏฺิพฺพุทฺถจิตฺโต หุตฺวา โพธิสฺสตฺตํ อัยฺเต ปริพฺพาชิกา
กั โหตีติ ปุจฺฉิ ฯ เตน น จ กิณฺจ โหติ เกวลํ เอก-
ปพฺพชฺชาย ปพฺพชิตฺวา อปิ จ โข ปน กิหิกาลे ปาทปริจาริกา
อโหสีติ วุตฺเต ราชฺยา อัยฺ กิเรตฺสฺส น กิณฺจ โหติ อปิ จ
โข ปนสฺส กิหิกาลे ปาทปริจาริกา อโหสิ ынฺนุนาหํ อิมํ
อนฺเตปฺริ ปเวเสยฺยํ เตนวสฺส อิมิสฺสา ปฏฺิปปตฺตี ชานิสฺสามิติ
อนฺธพาโล ตตฺถ อตฺตโน ปฏฺิพฺพุทฺถจิตฺตํ นิวาเรตฺตุ อสฺกโกนฺโต
อณฺยตฺริ ปฺริสํ อาณาเปสิ อิมํ ปริพฺพาชิกํ ราชฺนิเวสนํ
เนหีติ ฯ

โส ตสฺส ปฏฺิสฺสุณฺนิตฺวา อธฺมโม โลเก วตฺตตีติอาทีนิ
วตฺวา ปรีเทวมานํ เอว ตํ อาทาย ปายาสี ฯ โพธิสฺสโต
ตสฺสา ปรีเทวนสทฺทํ สุตฺวา เอกวารํ โอลฺเกตฺวา ปฺน น

*เล่มที่ 45 จูฬโพธิจริยาวรรณนา หน้า 221

โธโลเกสิ ฯ สเจ ปนาหํ วาเรสุสามิ เตสุ จิตฺตํ ปโทเสตฺวา
มยฺหํ สีลสฺส อนฺตฺราโย ภวิสฺสตีติ สีลปารมีเยว อวาชฺเชนฺโต
นีสีทิ ฯ เตน วุตฺตํ อูยฺยานทสฺสนํ คนฺตฺวา ราชา อทฺทส
พฺราหฺมณฺนิตฺตอาทิ ฯ

ตตฺถ ตฺยฺเหสฺสา กา กสฺส ภริยาติ ตฺยฺหํ ตว เอสา
กา ที ภริยา อูทาหุ ภคินี วา สมานา กสฺส อณฺณสฺส
ภริยา ฯ

น มยฺหํ ภริยา เอสาติ กามณฺเจสฺสา มยฺหํ คิหิกาลे
ภริยา อโหสิ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺจาย น มยฺหํ ภริยา เอสา
นาปี อหํ เอตฺตฺสฺสา สามิโก เกวลํ ปน สหฺรฺมฺมา เอกสฺสํ
อหฺมปิ ปริพฺพาชโก อยฺมปิ ปริพฺพาชกาติ สมานหฺรฺมฺมา
ปริพฺพาชกสฺสเนน เอกสฺสํ สพฺรหฺมจารินีติ อตฺถโธ ฯ

ติสฺสฺสา สารตฺตคฺชิโตติ กามราเคน สารตฺโต หุตฺวา
ปฏฺิพฺพโธ ฯ คาหาเปตฺวาน เจฏฺเฐเกติ เจฏฺเฐเกหิ คนฺหาเปตฺวา
เจฏฺเฐเก วา อตฺตโน ราชปฺริเส อาณาเปตฺวา ตํ ปริพฺพาชกํ
คนฺหาเปตฺวา ฯ นิปฺปีพฺยนฺโต พลสฺสตีติ ตํ อนิจฺจมนํเอว
อากทฺตฺนปริกทฺตนาทินา นิปฺปีพฺยนฺโต พาเชนฺโต ตถापि
อจฺจจฺนตี พลสฺสา พลฺกฺกาเรน ราชปฺริเสหิ คนฺหาเปตฺวา อตฺตโน
อนฺเตปฺริ ปเวเสสิ ฯ

โธทปตฺตกียาติ อุตฺกปตฺตํ อามสิตฺวา คหิตภริยา

โธทปตติกา นาม อิหิ วจัน ปุราณทุดิยิกาภาเวน อุ-
ลกขณมตฺตํ ทฏฺฐพฺพิ ฯ สปปนสฺส พุราหุมนวิวาทเสน
มาตาปิตฺตฺวา สมนฺปฏิปาติตา โธทปตฺตกียาติ (๑) จ ภาเวน
ภาวลกขณเณ ภูมฺมํ ฯ สหชาติ ปพฺพชชาชาติวเสน สหชาติ เตเนวาท
เอกสาสนีติ ฯ เอกสาสนีติ จ อิหิ ภูมฺมตฺเถ ปจฺจตฺตํ
เอกสาสนียาติ อตฺถโธ ฯ นยฺนตฺติยาติ นียฺนตฺติยา ฯ โโกโป เม
อุปฺปชชชาติ อัย เต คิหิกาลเณ ภริยา พุราหุมนํ สีลวตี
ปพฺพชชิตกาลเณ จ สพุรหุมาจารินีภาวโต สหชาติ ภคินี ส
ตฺยหํ ปุโรโต พลกการเณ อากขุตฺติว นียติ ฯ โโพธิพุราหุมน
กํ เต ปุริสภาวนฺติ ปุริสमानเณ อุตฺตาสาหิตฺโต จิรกาลสยิตฺโต
วมฺมิกพิลโต เกนจํ ปุริสเณ ฆฏฺฐิตฺโต สุตฺตํ ฌณฺํ กโรนฺโต
อาสีวิโส วิย เม จิตฺตโต (๒) โโกโป สหสา วุฏฺฐาสี ฯ

สหโกเป สมนฺปฺปนฺเนติ โโกปฺปตฺติยา สห ตสฺส อุปฺปตฺติ-
สมนฺนตฺตรเมวาทิ อตฺถโธ ฯ สีลพฺพตฺตมนฺนสฺสรินฺติ อตฺตโน สีลปารมี
อวชฺเชตี ฯ ตตฺถเณว โโกโป นิกฺคณฺหิณฺติ ตสฺมํ เอว อาสเน
ยถานิสฺสนฺโนว ตํ โโกโป นีวาที ฯ นาทาสี วทฺตฺติตฺตฺติ ตโต
เอกวารูปฺปตฺติโต อุปริ อุทฺธํ วทฺตฺติตฺตํ น อทาสี ฯ อิหิ วุตฺตํ
โหติ โโกเป อุปฺปนฺนตฺเต เอว นนฺ ตวํ โโพธิปริพฺพชก
สพฺพปารมีโย ปุเรตฺวา สพฺพญฺญตฺตญฺญานํ ปฏฺฐิตฺตฺติกาโม ตสฺส
๑. ส. โธทปตฺตกีนียาติ ฯ ๒. ส. เมตฺตจิตฺตโต ฯ

*เล่มที่ 45 จุฬโพธิจริยาวรรณนา หน้า 223

เต กิมิทั สีสมตเตปิ อุปกขลนั (๑) ตยิทั कुन्नั ชุรมตโตทเก
ไอสีทนต์สส มหาสมุททสส ปรีติรั คณ्हิตุกามตา วิย โหตีติ
อตตानัน ปรีภาสีตวา ปฏิสงขานพเลน ตสุมิเอาว ขณเ โกปี
นิกคเหตุวา ปุน อุปปชชนวเสนสส วฑุฒิตุ์ น อทาสินติ ฯ
เตเนวาห ยทิ ตั พุราหุมนินติอาทิ ฯ

ตสสโต ตั ปรีพพาชิกั พุราหุมนิ โส ราชาวา
อลโย (๒) วา โกจิ ตินุหายปี นิสิตาย สตติยา โกญญเยย
ขณทาจณชิกั ยทิ ฉินุเทยเย เอาว สนุเตปิ สีลั อตตโน
สีลปารมี เนว กิณุเทยเย กสุมมา โพธิยา เอาว การณา
สพพตถ อขณชิตสีเลเนว สกกา สมุมาสุมโพธิ ปาปุนิตุ์ น
อิตเรนาติ ฯ

น เม सा พุราหุมนิ เทสสาติ सा พุราหุมนि
ชาติยา โคตเตน กุลปเปเทเสน อาจารสมุปตติยา จिरปรีจเยน
ปพพชชาติकुณสมุปตติยา จาติ สพพปกาเรน น เม เทสสา
น อปปียา เอตีสสามม อปปียาโว โกจิ นตถิ ฯ น
ปีเม พลัน วิชชตีติ มยุหุมปี พลัน น น วิชชติ
อตถิเอาว ฯ อหัง นาคพโล ถามสมุปนโน อิจจมาโน สหสา
วภูชหิตวา ตั อากขตมุนเต ปุรีเส นินุโปเถตวา ตั คเหตุวา
ยถิจฉิตฏจानัน คนุตุ์ สมตโตติ ทสเสติ ฯ สพพญญตุ์ ปियั
๑. สี. อุปกขณั ฯ ๒. สี. อมจโจ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 224

มยหนติ ตโต ปริพพาซิกโต สตคุณน สหสสุณน สต-
สหสสุณน สพพญตตญญานเมว มยหิ ปิยํ ฯ ตสฺมา สีลานุ-
รกุขิสฺสนฺติ เตน การณน สีลเมว อนฺรกุขิสฺสํ ฯ

อถ โส ราชา อุยฺยานน ปรปลงฺจํ อกตฺวาว สีฆตฺริ
ครุกตฺวา ตํ ปริพพาซิกํ ปกโกสาเปตฺวา มหนฺเตน ยเสน
นิมนฺเตสิ ฯ สา ยสฺส อคฺคณํ ปพฺพชฺชาย คฺคณํ อตฺตโน
โพธิสฺตตฺส จ มหนฺตํ โภกฺกขนฺธํ ปหาย ตํเวเคน ปพฺพชิต-
ภาวญจ กเถสิ ฯ ราชาน เณจิจิ ปริยาเยน ตสฺสา มนํ อลภนฺโต
จินฺเตสิ อยํ ปริพพาซิกา สีลวตี กลฺยาณธมฺมา โสปี
ปริพพาซโก อิมาย อากทฺติตฺวา นียมานาย น กิลฺยจิ
วิปฺปการิ ทสฺเสสิ ฯ สพฺพตฺถ นรเปกฺขจิตฺโต น โข ปน
เมตํ ปติรูปิ ยํ เอวรูเปสุ คฺคณวเนตฺสุ วิปฺปการิ ยนฺนุนาหิ
อิมํ ปริพพาซิกํ กเหตุวา อุยฺยานํ คนฺตฺวา อิมํ ตญฺจ
ปริพพาซิกํ ขมาเปยฺยนฺติ ฯ เอวํ ปน จินฺเตตฺวา ปริพพาซิกํ
อุยฺยานํ อานเถตฺติ ปฺริเส อานาเปตฺวา สยํ ปจฺมตฺริ
คนฺตฺวา โพธิสฺสตํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺจิจิ โภ ปพฺพชิต กิ มยา
ตาย ปริพพาซิกาย นียมานาย โภโป เต อุปฺปชฺชิตฺถาติ ฯ
มหาสฺตฺโต อาห

อุปฺปชฺชิจิ เม น มุจฺจิตฺถ น เม มุจฺจิตฺถ ชีวโต
รชฺชํ วิปฺปลา วุจฺจิจิ จิปรเมว นีวารยฺนฺติ (๑) ฯ

ตํ สุตฺวา ราชา ก็ นุ โข เอส โภปเมว สนฺธาย
วทติ อุตฺทาหุ อณฺณํ กิลฺลจि สิปฺปาทิกนฺตติ จินฺเตตฺวา ปุณ
ปฺจจฺฉิ

ก็ เต อุปฺปชฺชติ โน มุจฺฉิ ก็ เต โน มุจฺฉิ ชีวโต
รชฺชว วิปฺลลา วุฏฺฐิ กตมํ ตํ นิวารยฺตี (๑) ฯ

ตตฺถ อุปฺปชฺชตี เอกวาริ อุปฺปชฺชติ น ปุณ อุปฺปชฺชติ ฯ
น มุจฺฉิตฺถาติ กายวจิวิการูปาทนฺวเสน ปน น มุจฺฉิตฺถ ๑
น นํ พหิ ปวตฺตติตฺถุ วิสฺสชฺเชสฺสินฺติ อตฺถโธ ฯ รชฺชว วิปฺลลา
วุฏฺฐิตฺติ ยถา นาม กิมฺหานํ ปจฺฉิมเม มาเส อุปฺปนํ รชฺ
วิปฺลลา อกาลวุฏฺฐิชาธา (๒) จานโส นิวารตี เอวํ ตํ วุปฺสเมนฺโต
นิวารยฺตี นิวารสฺสินฺติ อตฺถโธ ฯ

อถสฺส มหาปุริโส นานปฺปกาเรน โภเช อาทีนํ
ปกาเสนฺโต

ยมฺหิ ชาเต น ปสฺสติ อชาเต สาทฺฐ ปสฺสติ
โส เม อุปฺปชฺชติ โน มุจฺฉิ โภโฆ ทุมฺเมธโคจโร ฯ
เยน ชาเตน นนฺทนฺติ อมิตฺตา ทุกฺขเมสิโน
โส เม อุปฺปชฺชติ โน มุจฺฉิ โภโฆ ทุมฺเมธโคจโร ฯ
ยสฺมิณฺจ ชายมานมฺหิ สทตฺถํ นาวพฺุชฺชติ
โส เม อุปฺปชฺชติ โน มุจฺฉิ โภโฆ ทุมฺเมธโคจโร ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๗๐/๒๘๐ ฯ ๒. กตฺถจิ. อกาลวุฏฺฐิ ฯ

เยนาภิกุโต กุสลํ ชหาคี

ปรกุกเร วิปุลญจาปี อตุถํ

ส ภิมเสโน พลวา ปมทุที

โกโธ มหาราช น เม อมูจจถ ๑

กกุจสุมี มนุถมานสุมี	ปาวโก นาม ชายตี
ตเมว กกุจํ ทหตี	ยสุมา โส ชายเต กินี ๑
เอว มนุทสุส โปสสุส	พาลสุส อวิชานโต
सारमुगा ชายเต โโกโธ	สปี เตเนว ทยหตี ๑
อคุควิ ว ตินกกุจสุมี	โกโธ ยสุส ปวทุตตี
นินียตี ตสุส ยโส	กาพกุกเขว จนุทีมา ๑
อนินุโธ ฐมเกตุว	โกโธ ยสุสุปสมุมตี
อาปุรตี ตสุส ยโส	สุกุกปุกเขว จนุทีมาตี (๑)

อิมาคี คาคาคี ฐมมํ เทเสตี ๑

ตตุถ น ปสุสตีตี อตุตตุถมปิ น ปสุสตี ปเคว ปรตุถํ ๑

สาคู ปสุสตีตี อตุตตุถํ ปรตุถํ อุกยตุถญจ สุมมเทว ปสุสตี ๑

ทุมเมธโคจโรตี นิปฺปญญานํ วิสยญฺโต นิปฺปญฺโย วา โคจโร

อาหาโร อินฺธนํ เอตสุสาคี ทุมเมธโคจโร ๑ ทุกขเมสีโนตี ทุกขํ

อิจฺจนฺตา ๑ สทตุถนฺตี อตุตโน อตุถํ วุฑฺฒี ๑ ปรกุกเรตี อปเนยฺย

วินาเสยฺย ๑ ส ภิมเสโนตี โส ภิมาย ภิยชนนียา มหตียา

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๑๓๗๖/๒๘๐ ๑

*เล่มที่ 45 จูฬโพธิจริยาวรรณนา หน้า 227

กิลเสเสนาย สมณุนาคโต ฯ ปมทุทิตี พลวภาเวน สตุเต
ปมทุทนนสีโล ฯ น เม อมฺจุจถาติ มม สนฺตिका โมกฺขํ น
ลภิ อพฺภนฺตเร เอว ทมิโต ฯ นิพฺพิเสวโน กโตติ อตุโถ ฯ
จีริ วิย วา มุหุตฺตํ ทธิภาเวน จิตฺเตน ปติฏฺฐหิตฺถาติปิ
อตุโถ ฯ

มนฺถมานสมฺมินฺติ อรณฺสีหิตะ มถิยมาเน ฯ มถมานสมฺมินฺติปิ
ปาโจ ฯ ยสฺมาติ ยโต กฏฺฐา ฯ คินฺนิตี อคฺคิ ฯ พาลสฺส
อวิขานโตติ พาลสฺส อชานนฺตสฺส ฯ สารมฺภา ชายเตติ
กรณฺตฺตริยกรณฺลกฺขณา (๑) สารมฺภา อรณฺมฺนถนโต วิย ปาวโก
โกโร ชายเต ฯ สปิ เตเนวาคี โสปี พาโล เตเนว โกเรน
กฏฺฐํ วิย อคฺคินา ทยฺหติ ฯ อนินฺุโร ชุมเกตุวาคี อนินฺุโร
อคฺคิ วิย ฯ ตสฺสาติ ตสฺส อธิวสนขณฺติยา สมณฺนาคตสฺส
ปฺกคฺคตสฺส สุกกปกฺเข จนฺุโท วิย ลทฺุโร ยโส อปราปฺริ
อาปฺุรฺตฺติ ฯ

ราชา มหาสत्ตสฺส ฐมฺมกถํ สุตฺวา มหาปฺุริสํ
ปฺุริพฺพาชิกมฺปิ ราชคฺหโต อากถํ ขมาเปตฺวา ตุมฺเห
ปพฺพชฺชาสุขํ อนฺุภวณฺตา อิเชว อญฺุยานะ วสถ อหํ โว ฐมฺมิกํ
รทฺขาวรณฺคฺคฺตฺตี กริสฺสามิตี วตฺวา วณฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ เต
อุโภปิ ตตฺถเอว วสฺสีสุ ฯ อปรภาเค ปฺุริพฺพาชิกา กถํ อกาสิ ฯ
๑. กตฺถจฺจิ. กรณฺตฺตริยลกฺขณา ฯ

โพธิสตโต หิมวนต์ ปวิสิตวา ฌานาภิญญาโย นิพพุตเตตวา

อายุปริโยसानะ พุรหุมโลกปรายโน อโหสิฯ

ตทา ปริพพาซิกา ราหุลมาตา อโหสิ ราชา

อานนุทเถโร โพธิปริพพาซโก โลกนาโถฯ

ตสฺส อธิาปี ยถารหํ เสสปรามิโย นิทฺธาเรตพุพาฯ

ตถา มหนตํ โภคกฺขนฺธํ มหนตถจ ฌาติปริวภูฏํ ปหาย

มหาภินิกฺขมนสทิสํ เกหโต นิกฺขมนํ ตถา นิกฺขมิตวา

ปพฺพชิตสฺส พุทฺชนสมมตสฺส สโต ปรมปฺปิจฺจตาย กุเลสุ

จ กณฺเฐสุ จ อลคฺคตา อจฺจนฺตเมว ลากสการชฺชิจฺจฉาย

ปวิเวกาภิริติ อติสยวตี จ อภิสลฺเลขวฺคฺติ ตถารูปาย สีลวติยา

กฺลฺยาณชฺมฺมาย ปริพฺพาซิกาย อนนฺนุญฺจาทาย (๑) อตฺตโน ปฺรโต

พลกฺกาเรน ปรามสฺยมานาย สีลปรามิ อวชฺเชตฺวา วิการานา-

ปคฺติ กตาปราเช จ ตสฺมี ราชนิ อุปคเต หิตจิตฺตํ เมตฺตจิตฺตํ อุปฺภูจ-

เปตฺวา ทิฏฺฐชฺมฺมิกสมฺปรายิกเหที สมฺนุสฺสาสนนฺติ เอวมาทโย อิธ

มหาปฺริสสฺส คฺคณานุภาวา วิภาเวตพุพาฯ เตเนตํ วุจฺจติ เอวํ

อจฺจริยา เหตุฯเปฯ ฐมฺมสฺส อนฺนุชฺชมโตติฯ

จฺวุโพธิจริยาวณฺณา นิฏฺฐิตาฯ

๑. สี. อณฺญาตกายฯ

มหีสราจริยาพรรณนา

ปุนาปริ ยทา โหมิ   มहींโส ปวนจาร โก
ปวฑฺฒกาโย พลวา   มหนฺโต ภิมทสฺสโน ๑
ปพฺภารเ คิริทุคฺเค จ   รุกฺขมฺมูเล ทกาสเย
โหเตตฺถ จานํ มहींสานํ   โกจิ โกจิ ตहीं ตहीं ๑
วิจฺรณฺโต พุรหารณฺเณ   จานํ อทุทส ภทุทกํ
ตํ จานํ อุปคณฺตฺวาน   ติกฺขจามิ จ สยามิ จาติ ๑ (๑)

ปฺลจเม มहींโส ปวนจารโกติ มหาวนจารี วนมहींโส
ยทา โหมีติ โยชนา ๑ ปวฑฺฒกาโยติ วยสมฺปตฺติยา (๒) องฺค-
ปจฺจกานณฺจ ฐลภาเวน อภิวฑฺฒกาโย ๑ พลวาติ มหาพโล
ถามสมฺปนฺโน ๑ มหนฺโตติ วิปฺลสฺรีโร ๑ หตฺถิกถปฺปมาโณ (๓) กิร
ตทา โพธิสฺตฺตสฺส กาโย โหติ ๑ ภิมทสฺสโนติ มหาสรีรตฺยา
วรมहींชาติตฺยา จ สीलํ อชานนฺตฺวานํ ภยฺ ชนฺนโต ภยานก-
ทสฺสโน ๑

ปพฺภารติ โอลมฺพกสิลาภุจฺฉิย ๑ ทกาสเยติ ชลาสยสมิเป ๑
โหเตตฺถ จานนฺติ เอตฺถ มหาวเน โย โกจิ ปเทโส วนมहींสานํ
ติกฺขจณฺจจานํ โหติ ๑ ตहीं ตहींติ ตตฺถ ตตฺถ ๑

วิจฺรณฺโตติ วิหารผาสูกํ วิมฺสิตฺถํ วิหรณฺโต ๑ จานํ อทุทส
ภทุทกนฺติ เอวํ วิจฺรณฺโต ตสฺมี มหารณฺเณ ภทุทกํ มยฺหํ

๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๑๕/๕๗๒ ๑ ๒. สี. วยปฺปตฺติยา ๑

๓. สี. หตฺถิกถนฺธปฺปมาโณ ๑

*เล่มที่ 45 หตตินาควคควณณา หน้า 230

ผาสูกั รุกขมุลฎจัน อทุทกขี ๑ ทิสวา จ ตัง จัน อุป-
คนตุวาน ตัญจามิ จ สยามิ จ โคจริ คเหตุวา ทิวา ตัง
รุกขมุลฎจัน คนตุวา จานสยเนหิ วิตินาเมมิตี ทสฺเสติ ๑
ตทา กิร โพธิสตุโต หิมวณฺตปฺปเทเส มหีสโยนีย
นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺตฺโต ตามสมฺปนฺโน มหาสรีโร หตฺติ-
กถปฺปมาโณ ปพฺพตปาท (๑) ปพฺพการิกิริทฺถควณณฺญาทีสุ วิจฺรณฺโต
เอกั ผาสูกั มหารุกขมุลั ทิสวา โคจริ คเหตุวา ทิวา ตตฺถ
วสฺติ ๑ อเถโก โลลมกฺกโฏ รุกฺขา โอตฺริตฺวา มหาสตฺตสฺส
ปิฎฺจี อภิรุหิตฺวา อจฺจารปฺสฺสาวั กตฺวา สิงฺเกสุ กณฺหิตฺวา
โอลมฺพนฺโต นงฺกุญฺเจ คเหตุวา โทลายนฺโต กิพี ๑ โพธิสตุโต
ขณฺติเมตฺตทานุทฺทยสมฺปทาย ตัง ตสฺส อนาจาริ น มนฺสากาสิ ๑
มกฺกโฏ ปฺนปฺปฺนั ตเถว กโรติ ๑ เตน วุตฺตัง อเถตฺถ กปิ
มาคนตุวาติอาทิ ๑

ตตฺถ กปิ มาคนตุวาติ กปิ อาคนตุวา มกาโร ปท-
สนฺธิกโร ๑ ปาโปติ ลามโก ๑ อนริโยติ อนเย อิริยเนน
อเย จ น อิริยเนน อนริโย นิหิณาจาโรติ อตุโธ ๑ ลหฺตุติ
โลโล ๑ ขนฺธติ ขนฺธปฺปเทเส ๑ มุตฺเตตฺติติ ปฺสฺสาวั กโรติ ๑
โอหเทตฺติติ (๒) กรีสั โอสฺสชฺชติ ๑ ตนฺติ ตัง มํ ตทา มหีสกฺกุตฺตัง มํ ๑

สกีมฺปิ ทิวสนฺติ เอกทิวสมฺปิ ทูเสติ มํ สพฺพกาลมฺปิ ๑

๑. กตฺถจิ. ปพฺพตปาเท ๑ ๒. สี่. โอหนตฺติติ ๑

*เล่มที่ 45 มหีสรรราชจริยาวรรณนา หน้า 231

เดนาห ทูเสติ มํ สพพกาลนฺติ ฯ น เกวลณฺจ ทุติยตติยจตุตถ-
ทิวสมตฺตํ อถ โข สพพกาลมฺปิ มํ ปสฺสวาทีหิ ทูเสติ ฯ
ยทา ยทา มุตฺตาทินิ กาคฺคาโม ตทา ตทา มยฺหเมว
อุปริ กโรตฺติ ทสฺเสติ ฯ อุปทฺทฺโตติ พาทิโต เตน สิํเกสุ
โวลมฺพนาทีนา มุตฺตาทิอสุจิมกฺขณฺน ตสฺส จ อปฺพรณตฺถํ
อนกวาริํ สิํกโกฎฺฐิหิ วาลกฺเคน จ อนกวาริํ กทฺทมปฺปสุมิสฺสกํ
อุทกํ สิณฺจิตฺวา โชวเนน จ นิปฺปิฟิโต โหมีติ อตุโถ ฯ

ยกฺโขติ ตสฺมี รุกฺเข อชิวตฺตา เทวตา ฯ มํ อิทมพฺรวีติ
รุกฺขกฺขณฺเช จตฺวา มหีสรรราช กสฺมา อิมสฺส ทุฏฺฐมกฺกฏฺส
อวมานิํ สหสิํติ อิมมตฺถํ ปกาเสนฺโต นาเสหตฺถิ นวํ ปาปํ
สิํเกหิ จ ขุเรหิ จาติ อิทํ วจันํ มํ อภาสิ ฯ

เอวํ วุตฺเต ตทา ยกฺเขติ ตทา ตสฺมี กาลเ ตสฺมี
ยกฺเข เอวํ วุตฺเต สติ ฯ อหิํ ตํ อิทมพฺรวินฺติ อหิํ ตํ
ยกฺขํ อิทํ อิทานิ วกฺขมานิํ อพฺรวี อภาสิ ฯ กุณฺเปนาติ
กิลฺลสาสุจิปกฺขณฺน สฺวจิชาติกานิํ สาธุนิํ ปรมชฺิจฺจณฺนียตฺย
อติทฺกคฺนฺธวายนฺน (๑) จ กุณฺปสฺทิสตฺย กุณฺเปน ฯ ปาเปนาติ
ปาณาติปาตปาเปน ฯ อนริเยนาติ อนริยานิํ อสาธุนิํ มาก-
วิกเนสาทาทีนํ หินฺปุริสานิํ ฆมฺมตฺตา อนริเยน กิเ เกน
การณฺน ตฺวํ เทวเต มํ มกฺเขสิ อยุตฺตํ ตยา วุตฺตํ มํ
๑. สี่. อกิตฺติทฺกคฺนฺธวายนฺน ฯ

ปาเป นโยเชนตียาติ ทสเสติ ฯ

อิทานิ ตสฺมี ปาปชฺมเม อาทิโนว ปกาเสนุโต ยทิหนฺติ-
อาทิมานห ฯ ตสฺสตุโถ ภทฺเท เทวเต อหิ ตสฺส ยทิ กุชฺฌเยยฺย
ตโตปิ ลามกตโร ภเวยฺย ฯ เยน หิ อชฺมมจรณน โส
พาลมกุกโก นิหิโน นาม ชาโต สเจ ปนาหิ ตโตปิ พลวตฺริ
ปาปชฺมมํ จเรยฺย นนฺ เตน ตโต ปาปตโร ภเวยฺย อฏฺฐา-
นญฺเจตฺยทิหิ อธิโลกปรโลกํ ตทฺตฺตฺริ จ ชานิตฺวา จิตฺ
เอกนฺเตเนว ปฺรหิตาย ปฏฺิปนฺโน เอวรูปํ ปาปชฺมมํ จเรยฺยนฺติ ฯ
กิลฺยจ กิลฺยโย สิลฺยจ เม ปกฺิขฺเชยฺยาติ อหฺญจเว โจ ปน
เอวรูปํ ปาปํ กเรยฺย มยฺหิ สิลฺปารมํ ขณฺฑิตา ลียา ฯ
วิญฺญ จ ครเหยฺย มนฺติ ปณฺฑิตา จ เทวมนฺสฺสา มํ
ครเหยฺย ปสฺสถ โภ อยฺ โปธิสฺตฺโต โปธิปริเยสนํ จรมาโน
เอวรูปํ ปาปํ อกาสิติ ฯ

หิพิตา ชีวิตา วาปีติ วาสทฺโท อวชฺารณํ ฯ เอวํ วิญฺญฺหิ
หิพิตา ครหิตา ชีวิตาปี ปฺริสฺทฺเชน ปฺริสฺทฺชฺสีเลน หุตฺวา
มตฺ วา มรณเมว วริ อุตฺตมํ เสยฺโย ฯ กุยาหิ ชีวิตเหตุปี
กาหามิ ปฺรหฺจณฺนฺติ เอวํ ชานนฺโต จ อหิ มยฺหิ ชีวิต-
นิมิตฺตมฺปี ปฺรสฺตฺตฺวิหิสนํ ก็ กาหามิ ก็ กริสฺสามิ เอตฺสฺส
กรณํ การณํ (๑) นตฺถิติ อตฺโถ ฯ

๑. สี่. กรณน ฯ

*เล่มที่ 45 มหีศรราชจริยาวรรณนา หน้า 233

อัย ปน อญเณปี มัง วีย มญฺญมาโน เอวัง อนาจารี
กริสฺสติ ตโต เยสํ จญฺหมหีสานํ เอวัง กริสฺสติ เต เอว เอตํ
วชิสฺสนฺติ ตา เอตสฺส อญเณหิ มารณา มยฺหิ ทุกฺขโต จ
ป้าณาติปาทโต จ มุตฺติ ภวิสฺสตีติ อาท ๑ เตน วุตฺตํ

มเมวายิ มญฺญมาโน อญเณเปวัง กริสฺสติ
เตว ตสฺส วชิสฺสนฺติ ตา เม มุตฺติ ภวิสฺสตีติ ๑

ตตฺถ มเมวายนฺติ มัง วีย อัย ๑ อญเณปีติ อญเณสมปี ๑
เสสํ วุตฺตตฺถเมว ๑

หีนมชฺฉิมอุกฺกฏเจติ หีนเ จ มชฺฉิเม จ อุกฺกฏเจ จ
นิमितฺตภูเต ๑ สหนฺโต อวมานิตฺตฺติ วิภาคิ อกฺตฺวา เตหิ ปวตฺติตี
อวมานิ ปริภัง สหนฺโต ขมนฺโต ๑ เอวัง ลภติ สปปญฺโยติ
เอวัง หินาทีสุ วิภาคิ อกฺตฺวา ขนฺติเมตฺตานุกุทฺตํ อุปฺปฏฺฐเปตฺวา
ตทปราริ สหนฺโต สีลาทีปารมิโย พุรุเหตฺวา มนสา ยถา-
ปตฺถิตํ ยถิจฺฉิตํ สพุพฺพญฺตฺถยถาณิ ลภติ ปฏฺวิชฺฉติ ตสฺส ตํ
น พุเรติ ๑

เอวัง มหาสฺสโต อตฺตโน อชฺฉาสนิ ปกาเสนฺโต เทวตาย
ธมฺมํ เทเสสิ ๑ โส กติปาหจฺเจเนน อญฺญตฺถ คโต ๑ อญฺโย
จญฺหมหีสํ นิवासผาสฺสตาย ตํ จานํ คนฺตฺวา อญฺจาสิ ๑
ทฺฐสมกฺกโฏ โส เอว อายนฺติ สญฺญาเย ตสฺส ปญฺจ อภิรุหิตฺวา
ตเถว อนาจารี อกาสิ ๑ อถ นํ โส วิฐนฺนฺโต ภูมियิ

ปาเตตวา สิงเคน หทย วิชฌิตวา ปาเทหิ มหุทธิตวา

สณฺจณฺเณสิ ฯ

ตทา สีลวา มหีสราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อีธาปี เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว ยถารหํ เสสปรามิโย

นิทฺฐาเรตพฺพา ฯ ตถาณ หตฺตินาคฐริทตฺตจฺมเปยฺยนาคราชจริยาสุ (๑)

วีย อีธ มหาสตฺตสฺส กุณฺยานุภาวา เวทิตพฺพา ฯ

มหีสราชาจริยาवณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

รฐมิกราชาจริยาवณฺณา

ปฺนาปริ ยทา โหมิ สุตตฺตกนฺกสนฺนิโก

มิกราชา รฐฺ นาม ปรมสีลสมาหิโตติ ฯ

ณฺเฏเจ สุตตฺตกนฺกสนฺนิโกติ ยถา สุฏฺฐุ อปฺกตสพฺพ-
กาพโก โหติ เอวํ อคฺคิมฺหิ ปกฺขิปิตฺวา สุตตฺตกนฺกสนฺนิโก ฯ

มิกราชา รฐฺ นามาติ ชาตีสิฑฺฐเณน นามเนน รฐฺ นาม มิกราชา

ชาติโต รฐฺ มิกานนฺจ ราชชาติ อตุโถ ฯ ปรมสีลสมาหิโตติ

อตุตฺมสีลสมาหิโต วิสุทฺฐสีโล เจว สมาหิตจิตฺโต จ วิสุทฺฐสีเล

วา สมฺมา อาหิตจิตฺโตติ เอวเมตฺถ อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ

ตทา โพธิสตุโต รฐฺมิกโยนินฺย นิพฺพตฺติ ตสฺส สรฺริจฺจนฺวิ

สุฏฺฐุ ตาเปตฺวา มชฺชิตกณฺจนปฏฺฐาवณฺโณ อโหสิ หตฺถปาทา

๑. พุ. จริยา. ๓๓/๑๑-๑๒-๑๓/๕๖๘-๕๖๙-๕๗๐ ฯ

*เล่มที่ 45 รุรัมภีราชจริยาวรรณนา หน้า 235

สาขารสปรักมุกตา วีย นงคุญจัม จมรีนงคุญจัม วีย สิงคานี
รชตทามวรรณานี อกขินี สุมชชิตมณิกุพิกา วีย มุขัม โอทหิตวา (๑)
จปีตรตตกมพลคณฺฑุกา วีย ๗ โส ชนลัสคัคค์ ปหาย วิเวกวาส์
วสิตุกาโม ปริวาริ จฑฑเตตวา เอกโกว คงคานิวตตเน รมนเญเย
ศาลมิสฺสเก สุปฺพิตปวเน วสตี ๗ เตน วุตตัม

รุมเม ปเทเส รมนเญเย วิวิตเต อมนุสฺสเก
ตตต วาส์ อุปคณฺณี คงคาญเเล มโนรมเตี ๗
ตตต รุมเม ปเทเสตี มุตตตลสทิสวาลูกาญณฺณปณฺฑเรหิ

ภูมิภาเคหิ สีนิทฺทหริตติณสญจริเตหิ วนตตเลหิ จิตตตตรณเหิ
วีย นานาวณฺณวิจิตเตหิ สิตาตเลหิ มณิกุขนุชนิมมลสตีเลหิ
ชลาสเยหิ จ สมนุณาคตตตตา เขญฺญเยน จ อินฺทโคปกวณฺณาย
รตตตาย สุขสมฺพสฺสาย ตินชาตียา สญจนุณตตตา รุมเม
อรณฺณปฺปเทเส ๗ รมนเญเยตี ปุปฺพผลปลุลวาลงกตวิปุลสาขา-
วินทุเรหิ นานาวิชทิกคณฺฏปฺกฺขิตเตหิ วิวิชรุลตาวนวิราชิตเตหิ
เขญฺญเยน อมฺพศาลวนสนฺฑฑมณฺฑิตเตหิ วนคหเนหิ อุปโสภิตตตตา
ตตต ปวิญจสฺส ชนสฺส รติชนนญฺเจน รมนเญเย ๗ วุตตมฺปิ
เจตัม รุรัมภีราชชาตเก

เอตสฺมี วนสนฺฑฑสฺมี อมฺพา ศาลา จ ปุปฺพิตา
อินฺทโคปกสญจนุณนา เอตเถโส ตินฺจเต มิโคตี ๗ (๒)

๑. สี่. โอลมฺเพตวา ๗ ๒. พุ. ชา. ๒๓/๑๘๔๑/๑๕๕ ๗

วิวิตเตติ ชนวาสวิเรน สุลเยฯ อมนุสสุเกติ สญจธณ-
มนุสสุทานมปิ ตตถ อภาเวน มนุสสุสรหิเตฯ มโนรมติ ยถา-
วตตคณสมปุตติยา วิเสสโต ปวิเวกกามานัน มโน รเมตติ
มโนรมเมฯ

อถ อุปริคงคายาติ เอตถ อถาติ อธิการะ นิปาโต เตน
มยิ ตตถ ตถา วสนุตเต อิทํ อธิการนุตริ อุปปนุนนติ ทีเปติฯ
อุปริคงคายาติ กงคาย นทียา อุปริโสเตฯ ธนิกะหิ ปรีปีพิโตติ
อณิ กเหตุวา ตํ ทาตุ อสกุโกนโต อณายิกะหิ โภชียมาโนฯ

เอโก กิร พาราณสีเสฏฐิ (๒) อตตโน ปุตตํ อยํ สิปป์
อुकคณหนโต กิลมิสสุตติ กิลยจิ สิปป์ น อุกคณหาเปสิฯ
กิตวาทิตนจจขาทนโกชนโต อุกุชํ น กิลยจิ อณณาสิฯ ตํ
วยปุตตํ ปตริรูเปน ทาเรน สโยเชตฺวา มนํ นียยาเตตฺวา
มาตาปิตโร กาลมกิสฺฯ โส เตสํ อจฺเจยน อิตฺติธุตฺตสุราธุตฺตาหิ-
ปรีวโต นานาพฺยสนมฺเขหิ สพฺพํ ธนํ วิทฺฐเสตฺวา ตตถ ตตถ
อณิ อาทาย ตมปิ ทาตุ อสกุโกนโต ธนิกะหิ โจทียมาโน
กึ มยฺหํ ชีวิตน เตเนวมฺหิ อตตภาเวน อณฺโณ วีย ชาโต
มธณํ เม เสยฺโยติ จินเตตฺวา อณายิกะ อาห คุมฺหากํ
อณปณณานิ กเหตุวา อากจฺจถ กงคาคีเร เม นิหิตํ กุลสนตฺกํ
ธนํ อตฺถิตํ โว ทสฺสามิติฯ เต เตน สทฺฐี อคมฺสฺฯ
๑. กตฺถจิ. พาราณสีเสฏฐิพฺราหฺมโณฯ

*เล่มที่ 45 รุรัมภีราชจริยาวรรณนา หน้า 237

โส อธิ ธนํ เอตถ ธนุนติ นิธิภูจกถา อัจจกขุโนโต วีย
เอวํ เม อธิโมกฺโข ภวิสฺสตีติ ปตยิตฺวา กงฺคายํ ปติ ฯ
โส จณฺทโสเตน วุญฺหนฺโต การุณฺณรํ รวิ ฯ เตน วุตฺตํ
    อด อฺปฺริ กงฺคาย   ธนิเกหิ ปฺริปีพิโต
    ปฺริโส กงฺคาย ปตติ   ชีวามิ วา มรามิ วา ฯ
    รตฺตินฺนุทิวํ โส กงฺคาย   วุญฺหมานโน มโหทเก
    รวนฺโต กรุณฺ รํ   มชฺเฒ กงฺคาย กจฺจตีติ ฯ
    ตตฺถ ชีวามิ วา มรามิ วาติ อิมสฺมि กงฺคาโสเต ปติโต
    ชีวามิ วา มรามิ วา ชีวิตํ วา เม เอตถ โหตุ มรณํ
    วา อุกฺขธาปิ อธิยาธิกปีพาน โหตีติ อธิปฺปาโย ฯ
    มชฺเฒ กงฺคาย กจฺจตีติ โส ปฺริโส รตฺตินฺนุทิวํ กงฺคาย
    วุญฺหมานโน ชีวิตเปมสฺส (๑) วิชฺชมานตฺตา มรณํ อปฺปมตฺโต
    มรณภยตฺตชฺชิตฺโต หุตฺวา กรุณฺ รํ รวนฺโต กงฺคาย มชฺเฒ
    มโหทเกณ กจฺจติ ฯ
    อด มหาปฺริโส อจฺจตฺตสมเม ตสฺส ตํ กรุณฺ
    ปฺริเทวนตฺตสฺส ปฺริเทวิตสทฺทํ สุตฺวา มนฺุสฺสสทฺโท สฺยติ มา
    มยิ อธิ ธรณฺเต มรตฺต ชีวิตมสฺส ทสฺสามิติ จินฺเตตฺวา
    สยณคฺมุพา วุญฺจาย นทีตีริ กนฺตฺวา อมฺโภ ปฺริส มา
    ภายิ ชีวิตํ เต ทสฺสามิติ วตฺวา อสฺสาเสตฺวา โส ตํ จินฺทนฺโต
๑. สี่. ชีวิตตคเวสสฺส ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควกควณณนา หน้า 238

คนุตวา ตัม ปิฏฐิย อโรเปตวา ตีริ ปาเปตวา อตตโน
วสนภูจัน เนตวา ปริสสम्म วิโนเทตวา ผลาผลานิ ทตวา
ทวิหตีหจยเณ ตัม อาห อมฺโภ ปุริส อหํ ตัม พาราณสีคามิ-
มคคัม ปาเปสสามิ ตวํ อสุกภูจันเน นาม กณฺจนมิโค วสตีติ
มา กสฺสจि อโรเจหีติ ฯ โส สาธุ สามิติ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ
มหาสตโต ตัม อตตโน ปิฏฐิ อโรเปตวา พาราณสีมคฺเค
โธตารेतวา นินฺวติ ฯ เตน วุตตัม

ตสฺสาหํ สทฺทํ สุตฺวาน	กรณฺมฺ ปรีเทวโต
กนฺกาย ตีเร จตฺวาน	อปฺจฺฉิ โกลิ ตวํ นโร ฯ
โส เม ปุณฺโจ พยาภาสิ	อตตโน กรณฺมฺ ตทา
ชนิกเหิ ภิโต ตสิโต	ปกฺขนฺโตหํ มหานที ฯ
ตสฺส กตฺวาน การุณฺณํ	จชิตฺวา มม ชีวิตํ
ปวิสิตฺวา นีหรี ตสฺส	อนฺชการมฺหิ รตฺติยา ฯ
อสุสฺตถกถาลมณฺเฑาย	ตสฺสาหํ อิทมฺพุรวี
เอกํ ตัม วริ ยาจามิ	มา มํ กสฺสจิ ปาวทาติ ฯ

ตตถ โกลิ ตวํ นโรติ ตวํ โก มนฺุสฺโส อสิ กุโต
อิช วุขฺหมาโน อากโตสตีติ อตุโถ ฯ อตตโน กรณฺนฺติ อตตโน
กิริยํ ฯ ชนิกเหิ ภิโตติ อณฺายิกเหิ อุพฺพิคฺโค ฯ ตสิโตติ
อุตุรโสฺต ฯ

ตสฺส กตฺวาน การุณฺณํ จชิตฺวา มม ชีวิตฺนฺติ การุณฺณํ

*เล่มที่ 45 รุรัมภราชจริยาวรรณนา หน้า 239

กตฺวา มหากรุณาย สมุสสาหิโต มม ชีวิตํ ตสฺส ปุริสสฺส
ปริจฺจชิตฺวา ฯ ปวิสิตฺวา นีหรี ตสฺสาติ นที ปวิสิตฺวา โสติ
ฉินฺทฺนุโต อชฺชกเมว คนฺตฺวา มม ปิฏฺฐี อโรเปตฺวา ตโต
ตํ นีหรี ฯ ตสฺสาติ อุปโยคคฺฤ เต สามิวจฺฉนํ ฯ ตตฺถาติปิ ปาลี ฯ
ตตฺถ นทียนฺติ อตุโถ ฯ อนุชการมฺหิ รตฺติยาติ รตฺติยา
อนุชการสมเย กาพปฺกฺขรตฺติยนฺติ อตุโถ ฯ

อสุสฺตถกาลมณฺญาติ ปุริสฺสมํ อปเนตฺวา ผลาผลานิ
ทตฺวา ทวีหตีหจฺเจเนน กิลมถสฺส วิคตฺกาลํ ชานิตฺวา ฯ เอกํ
ตํ วรี ยาจามิตี อหํ ตํ เอกํ วรี ยาจามิ มยฺหํ เอกํ
วรี เทหิตี อตุโถ ฯ กิ ตํ วรฺนฺติ เจ อահ มา มํ
กสฺสจฺจิ ปาวทาติ อสุกฺกฺจฺจาเน สุวณฺณมิกิโก วสตีติ กสฺสจฺจิ
รณฺโณ วา ราชมหามตฺตสฺส วา มํ มา ปาวท ฯ

อถ ตสฺมี ปุริเส พาราณสี ปวิฏฺฐทิวเสเยว โส ราชา
อหํ เทว สุวณฺณวณฺณํ มิกํ มยฺหํ ชมฺมํ เทเสนฺตํ สุปีเนน
อทฺทลํ ฯ อหํ หิ สจฺจสุปีนา อทฺธา โส วิชฺชติ ตสฺมา
กณฺจณมิกสฺส ชมฺมํ โสตุกามา ลภิสฺสามิ เจ ชีวิสฺสามิ โน
เจ เม ชีวิตํ นตฺถิตี อคฺคมเหสฺสียา วุตฺโต ตํ อสุสาเสตฺวา
สเจ มนุสฺสโลเก อตฺถิ ลภิสฺสตีติ วตฺวา พฺราหฺมณ
ปฺกฺโกสาเปตฺวา สุวณฺณมิกิโก นาม โหนฺตตีติ ปุจฺฉิตฺวา อาม
เทว โหนฺตตีติ สุตฺวา สหสฺสตฺถวิกิ สุวณฺณจฺงโกฏฺเฐ จเปตฺวา

*เล่มที่ 45 หตตินาควคควณณา หน้า 240

ตํ หตฺติกฺขนฺธิ อารโเปตฺวา นคเร เภริ จราเปสิ โย

สุวณฺณมิกํ อัจฺจิกฺขิสฺสตี ตสฺส หตฺตินา สทฺธิ อิมํ ทสฺสามิตี ฯ

ตโต อุตฺตริมฺปิ ทาทูกาโม หุตฺวา

ตสฺส คามวริ ทมฺมิ นาริโย จ อลงฺกตา

โย (๑) เมตํ มิคฺมกฺขาตี มิคานํ มิคฺมุตฺตมนฺติ (๒)

คามํ สุวณฺณปฏฺเฏ ลีขาเปตฺวา สกถนคเร วาจาเปสิ ฯ

อถ โส เสฏฺฐิปฺตุโต ตํ คาทํ สุตฺวา ราชปฺริสฺถานํ
สนฺติกํ คนฺตฺวา รณฺโณ เอวรूपํ มิกํ อัจฺจิกฺขิสฺสามิ มํ
ราชานํ ทสฺเสถาตี อาท ฯ ราชปฺริสา ตํ รณฺโณ สนฺติกํ
เนตฺวา ตมตฺถํ อารโจะสุํ ฯ ราชา สจฺจํ โภ อทฺทสาตี
ปฺจุฉิ ฯ โส สจฺจํ เทว มยา สทฺธิ อากจฺฉตุ อหํ ตํ
ทสฺเสสฺสามิตี อาท ฯ ราชา ตเมว ปฺริสํ มกฺกเทสํ กตฺวา
มหนฺเตน ปฺริวารเณ ตํ จานํ คนฺตฺวา เตน มิตฺตทฺพุภินา
ปฺริเสน ทสฺสิตํ ปเทสํ อารุชฺหตฺเถ ปฺริเส สมนฺตโตว
ปฺริวารตฺวา อุกฺกฏฺฐี กโรธาตี วตฺวา สยํ กติปฺเยหิ ชเนหิ
สทฺธิ เอกมนฺเต อฏฺฐาสิ ฯ โสปี ปฺริโส อวิทุเร อฏฺฐาสิ ฯ
มหาสฺตโต สทฺทํ สุตฺวา มหโต พลกายสฺส สทฺโท อทฺธา
ตมฺหา เม ปฺริสา ภเยน อูปฺปนฺเนน ภวิตพฺพนฺติ ฌตฺวา
อฏฺฐาย สกถปฺริสํ โอลเถตฺวา รณฺโณ จิตฺฏฺฐาเนเยว เม
๑. สී. โภ ฯ ๒. ขุ. ชา. ๒๗/๑๘๓๕/๓๕๕ ฯ

*เล่มที่ 45 รุรัมภีราชจริยาวรรณนา หน้า 241

โสดถิ ภวิสสตีติ ราชากิมุโข ปายาสี ฯ ราชชา ตั อากจณนุตติ
ทิสฺวา นาคพโล อวตฺตฺรณฺโต อากจฺเจยฺยติ สฺริ สนนฺยหิตฺวา
อิมิ มิคิ สนนฺตาสฺตฺวา สเจ ปลายติ วิชฺฌิตฺวา ทุพฺพลํ กตฺวา
คณฺหิสฺสามิตฺติ โภชิสฺสตาภิมุโข อโหสิ ฯ มหาสฺตฺโต

อากเมหิ มหาราช มา มํ วิชฺฌิ ฆเรสภ

โก นุ เม อิทมกฺขาสี เอตฺเตโส ติฏฺฐเต มิโคติ (๑)

คานํ อภาสิ ฯ

ราชชา ตสฺส มชฺฐรกถาย พชฺฌิตฺวา สฺริ ปฏฺฐิตฺทริตฺวา
การเวน อฏฺฐาสี ฯ มหาสฺตฺโตปิ ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา มชฺฐ-
ปฏฺฐิสฺนฺธารํ อภาสิ ฯ มหาชโนปิ สพฺพาวุชานิ อปเนตฺวา
อากนฺตฺวา ราชานํ ปรีวารสฺสิ ฯ เตน วุตฺตํ

นคฺริ คนฺตฺวาน อากิจฺขิ ปุจฺฉิตฺโต ชนเหตุโก

ราชานํ โส กเหตุวาน อุปคณฺธิ มมนฺติกนฺติ ฯ

ตสฺสสตฺโต โย มิตฺตทุพฺภิ ปาปปุริโส ชีวิตํ ปรีจฺจชิตฺวา
ตถา มยา ปาณสฺสยโต โมจิโต พารานฺสินคฺริ คนฺตฺวา
อตุตฺตนา ลทฺฐพฺพชนนิตฺตํ รมฺโย มํ อากิจฺขิ อากิจฺขิตฺวา
โส รมฺโย กาหาเปตฺตุ มคฺคเทศโก หุตฺวา ราชานํ กเหตุวา
มม สนนฺติกมฺปาคมิตฺติ ฯ

มหาสฺตฺโต สุวณฺณกิงฺกิกิณฺคิ จาเลนฺโต วิย มชฺฐสฺสเรน

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๑๘๔๒/๓๖๐ ฯ

ราชานํ ปุณ ปุจฺฉิ โก นุ เต อิทมกฺขาสี เอตฺเตโส
ติฏฺฐเต มิโคติ ฯ ตสฺมี ขณฺเ โส ปาปฺปฺริโส โถกํ ปฏิกฺกมิตฺวา
โสตฺตปฺเต อฏฺฐาสี ฯ ราชา อิมินา เม ตฺวํ ทสฺสึโตติ ตํ
ปฺริสํ นินฺทิตฺติ ฯ ตโต โพรทิสฺสโต

สจฺจํ กิเรว มาหํสุ นรา เอกจฺจฺยยา อิท
กฏฺจํ นิปฺลวิตํ (๑) เสยฺโย น เตวเวกจฺจฺโย นโรติ (๒)

คาถมาห ฯ ตํ สุตฺวา ราชา ตํเวคชาโต
ก็ นุ รุรุ ทรหฺสิ มิกานํ
ก็ ปกฺขินํ ก็ ปน มานุสฺสานํ
ภยํ หิ มํ วินฺทิตินปฺปรูปี
สฺตฺวาน ตํ มานุสฺสี ภาสฺมานนฺติ (๒)

คาถมาห ฯ ตโต มหาปฺริโส มหาราช น มิกํ น ปกฺขี
ครหามิ มนุสฺสํ ปน ทรหามิตฺติ ทสฺเสนฺโต
ยมุทฺธรี วาหเน วุยฺหฺมานํ
มโหทเก สลิลเ สีมฺโสเต
ตโตนิทานํ ภยมาคตํ มม
ทฺกุโข หเว ราช อสพฺภิสฺสจฺจโมติ (๒)

อาห ฯ

ตตฺถ นิปฺลวิตนฺติ อูทฺธริตํ ฯ เอกจฺจฺโยติ เอกจฺจฺโย มิตฺตทฺพุทฺธิ

๑. ม. นิปฺลวิตํ ๒. ขุ. ชา. ๒๓/๑๘๔๔/๓๖๐ ฯ

ปาปปริโส อุทเท ปตฺนุโตปี (๑) อุตฺตารีโต นเตวเสโย ฯ
กฏฺฐิ หิ นานุปการเณ อุปการาย สิวตฺตติ มิตฺตทุพฺภี ปน
วินาสาย ตสฺมา ตโต กฏฺฐเมว วรฺตฺรณฺติ ฯ มิกานนฺติ
รุรัมภราช มิกานํ ก็ อณฺตริฺ ครหฺสิ อุทาหุ ปกฺขิณํ
มนุสฺसानนฺติ ปุจฺจติ ฯ ภยํ หิ มํ วินฺทิตินปฺปรูปนฺติ มหนฺตํ
ภยํ มํ ปฏฺิถกฺติ อตฺตโน สนฺตกํ วย กโรตีติ อตุโธ ฯ

วาทเนติ ปตฺติปตฺติเต วหิตฺตุ สมตฺเต กงฺกาวเห ฯ มโหทเก
สฺลิลเตติ มโหทกัฏฺเฐ สฺลิลเ ฯ อุภเยนาปี กงฺกาวหฺสฺส พนฺทกตํ
ทสฺเสติ ฯ ตโตนิทานนฺติ มหาราช โย มยฺหํ ตยา ทสฺสิโต
ปริโส เอโส มยา กงฺกาย (๒) วุຍหฺมาโน อทฺมฺรตฺตสมเย กรณฺม
ปริเทวนฺโต ตโต อุตฺตารีโต ตโตนิทานํ อิํ มยฺหํ ภยมาคตํ
อสปฺปริเสหิ สมากโม นาม ทฺกฺโขติ ฯ

ตํ สุตฺวา ราชฯ ตสฺส กุชฺฉิตฺวา เอวํ พนฺทการสฺส
นาม กุณฺม น ชานาติ ทฺกฺขํ อุปฺปาเทติ วิชฺฉิตฺวา นํ ชีวิตกฺขยํ
ปาเปสฺสามีติ สริ สนนฺยฺหิ ฯ เตน วุตฺตํ

ยวตา กรณฺม สพฺพํ	รณฺโถ อาโรจิตํ มยา
ราชฯ สุตฺวาน วจฺนํ	อุสฺสฺ ตสฺส ปกฺปฺปิ
อิเชว ฆาตยิสฺสามิ	มิตฺตทุพฺภี อนริยนฺติ ฯ

ตตฺถ ยวตา กรณฺนฺติ ยํ ตสฺส มยา กตํ อุปการกรณฺม

๑. สี่. มรณฺโตปี ฯ ๒. สี่. กงฺกาวเห ฯ

ตํ สพุพํ ๑ ปกปปีติ สนนยหิ ๑ มิตตพุพินฺติ อตฺตโน มิตฺเตสุ
อุปการีสุ พุพฺพนสีลํ ๑

ตโต มหาสตุโต เอส พาลो มํ นิสฺสาย มา นสฺสีติ
จินฺเตตฺวา มหาราช วโร นามส พาลสฺส วา ปณฺทิตสฺส
วาน สาธุหิ ปัสสีโต อลฺลทตฺถุ ครหิโต เอว ตสฺมา มา
อิมํ ฌาเทหิ อัย ยถารุจิ กจฺจตุ ยลฺเจว ตสฺส ทสฺสามิติ
ตยา ปฏฺิณฺณตํ ตมปิ อหาเปตฺวาว เทหิติ อหา ๑ อหฺลจ
เต ยํ อิจฺฉิตํ ตํ กริสฺสามิ อตฺตानํ ตฺยหํ ทมฺมีติ อหา ๑
เตน วุตฺตํ

ตมหํ อนฺรฺกขฺนโต นิมฺมีนํ มม อตฺตนา
ติฏฺฐเตโส มหาราช กามกาโร ภวามิ เตติ ๑
ตตฺถ นิมฺมีนินฺติ ตํ มิตฺตพุพฺภี ปาปปฺกฺกํ อนฺรฺกขฺนโต
มม อตฺตโน อตฺตภาเวน ตํ ปรีวตฺเตสี อตฺตานํ รมฺโถ
นินฺยยาเตตฺวา ราชหตฺถโต ปตฺตํ ตสฺส มรณํ นินฺวาเรสินฺติ
อตุโถ ๑ ติฏฺฐเตโสติอาทิ วินิมยาการทสฺสนํ ๑

อิทานิ ยทตฺถํ โส อตฺตวินิมโย กโต ตํ ทสฺเสตฺถุ
โอสานคาถมาห ๑ ตสฺสตุโถ ตทา มํ นิสฺสาย ตํ มิตฺตพุพฺภี
ปฺริสํ ตสฺมี รมฺเณ ชีวิตา โวโรเปตฺกामे อหํ อตฺตานํ รมฺโถ
ปฺริจฺจขฺนโต มม สีลเมว อนฺรฺกฺขี ชีวิตํ ปน นารกฺขี ๑
ยํ ปนาหเมว อตฺตโน ชีวิตนฺรเปกฺขํ สีลวา อาสี ๑ ตํ

สมมาสมโพธิยาเอว การณาติ ฯ

อด ราชา โพธิสตฺเตน อตฺตโน ชีวิตฺตํ ปริจฺจชิตฺวา ตสฺส
ปฺริสสฺส มรณํ นีวาเรนฺเต ตฺถุจฺจมานโส คจฺฉ โภ มิคฺรราชสฺส
อนุคฺคเหน มม หตฺถโต มรณา มุตฺโตติ วตฺวา ยถาปฺฏิญฺญา
ตลฺลจสฺส ฐนํ ทาเปตี ฯ มหาสตฺตสฺส ยถารุจฺยว (๑) อนฺุชานิตฺวา
ตํ นครํ เนตฺวา นครลฺลจ โพธิสตฺตลฺลจ อลฺงการาเปตฺวา เทวีย
ชฺมมํ เทสาเปตี ฯ มหาสตฺโต เทวี อาทิ กตฺวา รณฺโณ
จ ราชปฺริสาย จ มชฺุราย มนุสฺสภาสาย ชฺมมํ เทเสตฺวา
ราชานํ ทสฺหิ ราชชฺมเมหิ โอวทิตฺวา มหาชนํ อนฺุสาสิตฺวา
อรณฺณํ ปวิสิตฺวา มิคคณปฺริวฺโต วาสํ กปฺเปตี ฯ ราชาย
มหาสตฺตสฺส โอวาเท จตฺวา สพฺพสตฺตานํ อภยํ ทตฺวา
ทานาทินิ ปฺลฺลณานิ กตฺวา สฺสคฺติปฺรายโน อโหสิ ฯ

ตทา เสฏฺฐิปฺตฺโต เทวทตฺโต อโหสิ ราชา อานนฺุโท
รุรัมภีราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อิทฺาปี เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว ยถารหํ เสสปารมิโย
นิตฺุทธาเรตฺพุพา ฯ ตถา อิทฺาปี ปวิเวการามตฺตาย ชนสฺสคฺคํ
อนิจฺฉโต ยฺยํ ปหาย เอกกวิหาโร อจฺจตฺตรตฺตสมเย นทียา
วฺยฺหมานสฺส กรณฺณํ ปฺริเทวนตฺตสฺส ปฺริสสฺส อญฺุญฺสุสฺริ สุตฺวา
สยิตฺถุจฺจานโต วุฏฺฐาย นทิตฺิรํ กนฺุตฺวา มหาคฺงคฺาย มหติ
๑. สี. ยถารุจฺยว วริ ฯ

อุทโกเม วตตมานเน อตตโน ชีวิตัง ปริจจชิตฺวา โอตริตฺวา
โสตัง ปจฺจนฺทิตฺวา ตัง ปุริสํ อตตโน ปิฏฺฐิจฺฉิ อารोเปตฺวา
ตีริ ปาเปตฺวา สมสฺสาเสตฺวา ผลาผลาทีนํ ทตฺวา ปริสุสม-
วิโนทนํ ปุณฺ ตัง อตตโน ปิฏฺฐิจฺฉิ อารोเปตฺวา อรณฺณโต นีหริตฺวา
มหามคฺเค โอตารณํ สริ สนนฺยหิตฺวา วิชฺฉินฺสสามิตฺติ อภิมุข-
จิตฺตสฺส รณฺโณ นีพฺกเยน หุตฺวา ปฏฺิมุขเมว คนฺตฺวา ปจฺมตริ
มนุสฺสภาสาย อาลปีตฺวา มจฺจรูปฺภิสฺนถารกรณํ มิตฺตทฺพฺภี
ปาปปุริสํ หนฺตฺกามํ ราชานํ ชมฺมกถํ กตฺวา ปุณฺปี อตตโน
ชีวิตัง ปริจจชิตฺวา มรณฺโต ปโมจนํ ตสฺส จ รณฺโณ ยถาปฏฺิณฺณํ
ชนทาปนํ รณฺณา อตตโน เวเร ทิยมาเน เตน สพฺพสฺตฺตานํ
อภยทาปนํ ราชานณฺจ เทวียนฺจ ปมฺขํ กตฺวา มหาชนฺสฺส
ชมฺมํ เทเสตฺวา ทานาทีสุ ปุณฺณเวสุ เตสํ ปตฺติฏฺฐาปนํ
ลทฺฐากยานํ มิคานํ โอวาทํ ทตฺวา มนุสฺสานํ สสฺสขาทนโต
นิวารณํ ปณฺณสณฺญา ย จ ตสฺส ยาวชฺชกาลา ถาวรกรณฺนติ
เอวมาทโย มหาสฺตฺตสฺส คฺคณานุภาวา วิภาเวตฺพฺพาทิ ฯ

รฺรุมิคราชจริยาवณณนา นิฏฺฐิจิตฺตา ฯ

มาตงฺคจริยาวรรณนา

ปฺนาปริ ยทา โหมิ ชฎิลอ อุกฺคตาปโน
มาตงฺโค นาม นามเนน สีลวา สุตฺมาหิโตติ (๑) ฯ

สตตฺตเม ชฎิลอติ ชฎาวนฺโต ชฎาพฺนุชเกโสติ อตฺโต ฯ
อุกฺคตาปโนติ มมจฺจฏฺฐานํ อินฺทฺริยานํ ตาปนโต นิคฺคณฺหนโต
ตปฺสงฺขาตํ อุกฺคตาปนํ เอตฺตฺสาติ อุกฺคตาปโน โฆรตโป ปรม-
ชิตินฺทฺริโยติ (๒) อตฺโต ฯ อถ วา นานปฺปการे ทิฏฺฐธมฺมิกาทิ-
เกเท อนตฺตเถ อุกฺคิรณโต พหิ ฉทฺททาปนโต โฆรทิม-
ภยานกฏฺฐเณ วา อุกฺคาคิ ลทฺฐนาเม กิเลเส วิริยาตเปน
สนฺตาปนโต อุกฺเค ตาเปตีติ อุกฺคตาปโน ฯ มาตงฺโค นาม
นามเนาติ นามเนน มาตงฺโค นาม ฯ มาตงฺคฺกุเล นิพฺพตฺติยา
ชาติยา อากตํ หิสฺส เอตํ นามํ ฯ สีลวาติ สีลสมฺปนฺโน
สุปริสฺสทฺฐสีโล ฯ สุตฺมาหิโตติ อุปจารปฺปนาสมาธิหิ สฺสจฺจ
สมาหิโต ฉานสมฺปาตฺติลาภีติ อตฺโต ฯ

ตทา หิ โพธิสฺสโต จณฺฑาลโยนิยํ นิพฺพตฺติคฺวา รูเปน
ทฺททฺทสิโก พหิณฺนเร จณฺฑาลคาเม วสตี ฯ มาตงฺคปณฺฑิโตติ
ปกาสนาโม ฯ อถกทิวสํ ตสฺมี นฺนเร นกฺขตฺเต โฆสิเต
เยภฺยูเยน นาครา นกฺขตฺตํ กิพฺนตี ฯ อณฺณตราปี พฺราหฺมณ-
มหาศาลกณฺญา โสพสฺสปณฺณรสวสฺสทฺทเทสิกา เทวกณฺญา วิย
๑. พุ. จริยา. ๓๓/๑๗/๕๗๕ ฯ ๒. สී. สมิตินฺทฺริโยติ ฯ

รูปน ทสฺสนียา ปาสาทิกา อตฺตโน วิภวานุรูปํ นภขตฺตํ
กัฬิสฺสามิตฺติ ปหุตฺตชฺชโภชฺชาทีนํ สกฺกฺเขสุ อารोเปตฺวา สพฺพเสตฺ
วพวารธมารุห มหตา ปรีวารน อุตฺตยานภูมึ คจฺฉติ ฯ
ทิกฺขมฺงคฺคิกา นามเสทา สทา กิร ทสฺสณฺจิตฺตํ รูปํ อวมฺงคฺคณฺติ
ตํ ทฏฺฐํ น อิจฺฉติ เตนฺสฺสา ทิกฺขมฺงคฺคิกาเตวว สมณฺญา
อุทปาตี ฯ

ตทา โพชิสฺสโต กาลสฺเสว อฏฺฐาย ปฏฺฐปีโลตฺถิ
นิวาเสตฺวา ชฺชชริตฺตมุขภาคํ เวณฺณทณฺฑํ คเหตุวา ภาชนหตฺโถ
นคฺริ ปวิสฺติ มนุสฺเส ทิสฺวา ทูรโตว เตสํ ทูริกรณฺตถํ เตน
เวณฺณทณฺฑนํ สณฺณํ กโรนฺโต ฯ อถ ทิกฺขมฺงคฺคิกา อุตฺตรธ
อุตฺตรธตฺติ อุตฺตรธณฺณํ กโรนฺเตหิ อตฺตโน ปุริเสหิ นียมานา
นคฺรทวารมชฺเฒ มาตงฺคํ ทิสฺวา โโก เอโสติ อาห ฯ อยะ
มาตงฺคจฺฉนฺทาโลตฺติ จ วุตฺเต อีทิสํ ทิสฺวา กตฺตานํ กุโต
วฏฺฐตีติ ยานํ นินฺวตฺตาเปสิ ฯ มนุสฺสา ยํ มยํ อุตฺตยานํ
คณฺตฺวา พหุํ ชฺชชโภชฺชาที ลภฺยยาม ตสฺส โน มาตงฺเคน
อนฺตราย โกโตติ กุปีตา คณฺถจ จณฺฑทาลนฺติ เลทฺทฺทฺหิ
ปหริตฺวา วิสณฺณิฏฺฐํ ปาเตตฺวา อคมฺิสฺสุ ฯ

โส น จิเรเนว สตี ปฏฺฐิลภิตฺวา วฏฺฐาย มนุสฺเส ปุจฺฉิ
กั อุตฺตยา ทวารํ นาม สพฺพสาธารณฺณํ อุทาหุ พุราหฺมณานํ
เอว กตฺนฺติ ฯ สพฺเพสํ สาธารณฺณนฺติ ฯ เอวํ สพฺพสาธารณ-

*เล่มที่ 45 รุรัมภีราชจริยาวรรณนา หน้า 249

ทวารเ เอกมนต์ อปุกกมนต์ มั ทิฏฐมจฺจลิกาย มนุสฺสา อิมิ
อนนพฺยสนฺ ปาเปสฺสนฺติ รัถิกาย มนุสฺสานํ อาโรเจตฺวา หนฺทาหิ
อิมิสฺสา มานํ ภิณฺทิสฺสามิตฺติ ตสฺสา นิเวสนทฺวาริ คณฺตุวา
อหิ ทิฏฐมจฺจลิกํ อลทฺธา น วุฏฺฐหิสฺสามิตฺติ นิปชฺชิตฺติ ๑ ทิฏฐ-
มจฺจลิกาย ปิตา ฆรทฺวารเ มาตงฺโก นิปนฺโนติ สฺตุวา
ตสฺส กากณฺทิกํ เทถ เตเลนฺ สรีริ มกฺเขตฺวา กจฺจตฺตฺติ อาห ๑
โส ทิฏฐมจฺจลิกํ อลทฺธา น อฏฺฐหิสฺสามิจฺเจว อาห ๑ ตโต
พฺรหฺมณฺเณ เทว กากณฺทิกเ เทถ มาสํ ปาหิ กหาปณฺ
เทว ตีณฺนิ ยาว กหาปณฺสตี กหาปณฺสทฺสฺสตี เทถาติ วุตฺเตปี
น สมฺปฏฺิจฺจติ เอว ๑ เอว เตสิ มนฺเตนฺตานิ เอว สฺตฺริโย
อตุตฺตงฺคโต ๑

อถ ทิฏฐมจฺจลิกาย มาตา ปาสาทา โอรุยฺห สานฺนิ-
ปาการิ ปริกฺขิปาเปตฺวา ตสฺส สนฺตีกํ คณฺตุวา ตาต มาตงฺค
ทิฏฐมจฺจลิกาย อปฺราธํ ขม เทว สทฺสฺสานิ คณฺหาหิ ยาว
สทฺสทฺสฺส คณฺหาหิติ วุตฺเตปี น สมฺปฏฺิจฺจติ นิปชฺชิตฺติ เอว ๑
ตสฺเสวํ จ ทิวเส นิปชฺชิตฺวา สตฺตเม ทิวเส สมฺปตฺเต สมฺนฺตา
สามนฺตฆฺรธา ปฏฺิวิสกฆฺรธา จ มนุสฺสา อฏฺฐหิตฺวา ตฺเมห
มาตงฺคิ วา อฏฺฐาเปถ ทาริกิ วา เทถ มา อเมห นาสยิตฺถาติ
อาหิสฺสุ ๑ ตทา กิร อยิ ตสฺมี เทเส เทสธมฺโม ยสฺส
ฆรทฺวารเ เอว นิปชฺชิตฺวา จณฺหาโล มรฺติเตน ฆเรณ

สทฐี สตุตตตตมรวาสโน จณฺฑาลา โหนฺตตีติ ฯ

ตโต ติฏฺฐมฺงฺคฺลิกาย มาตาปิตโร ติฏฺฐมฺงฺคฺลิกํ ปญฺปิโลตฺติกํ
นิวสาเปตฺวา จณฺฑาลานฺจฺฉวิกํ ปริกฺขารํ ทตฺวา ปรีเทวมานํ
เอว ตสฺส สนฺตฺติกํ เนตฺวา หนฺท ทานี ทาริกํ อญฺญาชย
คณฺหาหีติ อํทฺสุ ฯ สวา ปสฺเสสฺส จตฺวา อญฺญาหีติ อาท ฯ
โส อหํ อตีวีย กิลนฺโต หตฺเถ คเหตุวา มํ อญฺญาเปหีติ
อาท ฯ สวา ตถา อกาสิ ฯ มาตงฺโค มยฺ อนฺโตนฺนเร วสิตฺตุ
น ลภาม เอหิ พหฺนฺนเร จณฺฑาลคามํ คมฺิสฺสามาติ ตํ
อปฺสฺสาชย อตฺตโน เคนํ อคฺมาสิ ฯ ตสฺสา ปญฺจิจฺจ อภิรุหิตฺวาติ
ชาตกภาณกา วทฺนฺติ ฯ

เอวํ ปน เคนํ คนฺตฺวา ชาตีสมฺภเวทิตฺตฺกมํ อกตฺวาว
กตฺติปาหํ เคนเว วสิตฺวา พลํ คเหตุวา จินฺเตสิ อหํ อิมํ
พฺรหฺมณฺณมหาสาตคณฺณํ มยฺหํ จณฺฑาลเคนเว วาสาเปสิ ฯ
हनฺท ทานี ตํ ลากคฺคยสฺสคฺคปฺปตฺตํ กริสฺสามีติ ฯ โส อรณฺณํ
ปวิสิตฺวา ปพฺพชิตฺวา สตุตฺตาหพฺพนฺนเรเชว อญฺจสฺมาปตฺติโย
ปญฺจาภิญญาโย นิพฺพตฺเตตฺวา อิทฺธิยา จณฺฑาลคามทฺวารे
โอตฺริตฺวา เคนทฺวารे จิตโต ติฏฺฐมฺงฺคฺลิกํ ปกฺโกสาเปตฺวา
สามิ กิสฺส มํ อนาถํ กตฺวา ปพฺพชิตฺตีสีติ ปรีเทวมานํ ตฺวํ
ภทฺเท มา จินฺตฺยิตฺว โปราณคยสโต อิทานี มหฺนฺตตฺริ
ยสํ กริสฺสามิ ตฺวํ ปน มหาพฺรหฺมา เม สามิโก น มาตงฺโค

โธ พุรหมโลกั คโต อโธ สดตเม ทิวเส ปุณณมาย จนุทมนุทลั
ภินุทิตวา อากมิสฺสตีติ ปริสาสุ วเทยยาตีติ วตวา หิมวนุตเมว
คโต ฯ

ทิฏฐมงฺคฺลิกาปี พาราณสีย มหาชนมชฺเฒ เตสุ เตสุ
จानนฺตฺถา กเถสิ ฯ อถ ปุณณมทิวเส โพธิสฺสโต จนุท-
มนุทลสฺส คคนมชฺเฒ จิตกาลเถ พุรหมตฺตภาวึ มาเปตฺวา
จนุทมนุทลั ภินุทิตวา ทฺวาทสโยชนิกั พาราณสี สกถั
กาสิรรุจฺญจ เอโกภาสิ กตฺวา อากาสโต โอตฺริตฺวา
พาราณสียา อุปริ ติกฺขตฺตึ ปริพฺภมิตฺวา มหาชนน
คณฺชมาลาทีหิ ปุชฺชมาโน จณฺฑาลคามากิมุโข อโหสิ ฯ
พุรหมภตฺตา สนนฺิปตฺติตฺวา ตั จณฺฑาลคามกั คนฺตฺวา
ทิฏฐมงฺคฺลิกาย เหน้ สฺทฺทฺชวตฺถคณฺชมาลาทีหิ เทววิมานั วีย
อลงฺกรีสฺสุ ฯ ทิฏฐมงฺคฺลิกา จ ตทา อุตฺถนึ โหติ ฯ มหาสฺสโต
ตตฺถ คนฺตฺวา ทิฏฐมงฺคฺลิกั องฺคฺญฺเจน นากิยั ปฺรามสีตฺวา
ภทฺเท คพฺโถ เต ปตฺติฏฺฐิตโต ตวํ ปุตฺตํ วิชายิสฺสสิ ตวมฺปิ
ปุตฺโตปี เต ลากคฺคยสคฺคปฺปตฺตา ภวิสฺสถ ตว สีสโรชนอุทกั (๑)
สกลชมฺพุทีเป ราชนั อภิเสโกทกั ภวิสฺสตี นฺหาโนทกั ปน
เต อมโตทกั ภวิสฺสตี เย นั สีสเ อภิสฺสิจิสฺสนฺติ เต
สพฺพโรเคหิ มุจฺจิสฺสนฺติ กาทกณฺณียา จ ปฺริมุจฺจิสฺสนฺติ
๑. ชาตกฺกฺจ. ๗/๕ ฯ ปาทโรชนอุทกั ฯ

ตว ปาทปิฎเจ สีลั จเปตวา วนุทนต์ตา สหสฺสั ทสฺสนฺติ
กถาสวนญฺจानเน จตฺวา วนุทนต์ตา สตั ทสฺสนฺติ จกฺขุเปถ
จตฺวา วนุทนต์ตา เอเกกั กหาปณั ทตฺวา วนุทิสฺสนฺติ
อปฺปมตฺตา โหหิติ ตั โอวทิตฺวา เคาหา นิกฺขมฺม มหาชนสฺส
ปสฺสนฺตสฺเสว จนนฺมณฺฑลั ปาวีสี ฯ

พฺรหฺมกตฺตา สนนฺิปตฺติตฺวา ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกั มหนฺเตน
สกฺกาเรณ นคฺริ ปเวเสตฺวา มหนฺเตน สีริโสภกฺเคน ตตฺถ
วสาเปลฺลั ฯ เทววิมานสทิสฺสจฺสฺสา นิเวสนั กอารลฺลั ฯ ตตฺถ
เนตฺวา อุพาริ ลากสกฺการิ อุปนาเมลฺลั ฯ ปุตฺตลาภาทิ สพฺโพ
โพธิสฺสเตน วุตฺตสทิสฺสว อโหสิ ฯ โสพสฺสทสฺสา พฺราหฺมณา
ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกาย ปุตฺเตน สห นินฺพทฺธั ญฺญชฺนฺติ สหสฺสมตฺตา
นั ปรีวารเณติ อเนกสทฺสฺसानั ทานั ทียติ ฯ อถ มหาสฺสโต
อัย อญฺจानเน อภิปฺปสนฺโน หนุทสฺส ทกฺขิณฺเญเย ชานาเปสฺสามิติ
ภิกฺขาย จรฺนฺโต ตสฺสา เคาหิ คนฺตฺวา เตน สทฺธี สลฺลปิตฺวา
อคฺมาสิ ฯ อถ กุมาโร คาถมาห

กุโต นุ อากฺขณฺสิ ทุมฺมวาสิ (๑)

โธตฺถลฺลโก ปสฺสปีสาจโกว

สงฺการ ใจพิ ปญฺนิมฺญจ กณฺเจ

โก เร ตฺวํ โหสิ อทกฺขิณฺเญโยติ (๒) ฯ

๑. สี. ย. ทุมฺมวาสิ ฯ ๒. ขุ. ชา. ๒๗/๒๐๓๓/๔๐๕ ฯ

*เล่มที่ 45 มาตงคจริยาวรรณนา หน้า 253

เตน วุคตัง อนาจารี อสหมานา เทวดา ตสฺส เตสญจ
 โสฬสทสฺสทานัน พุราหุมนานัน มุขํ วิปริวตฺเตสุ ๑ ตํ ทิสฺวา
 ทิฏฺฐมงฺกฺลิกา มหาสตุตฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา ตมตฺถํ อาโรเจสิ ๑
 โโพธิสตุโต ตสฺส อนาจารี อสหนฺเตหิ ยกฺเขหิ โส วิปฺปการโ
 กโต อปี จ โข ปน อิมํ อัจฺฉิฏฺฐปิณฺฑกํ เตสํ มุเข
 อาสิณฺจิตฺวา ตํ วิปฺปการิ วุปฺสเมหิตี อาห ๑ สปิ ตถา
 ตฺวา ตํ วุปฺสเมสิ ๑ อถ ทิฏฺฐมงฺกฺลิกา ปุคฺคตํ อาห ตาต
 อิมสฺมึ โลเก ทกฺขิณฺเญยา นาม มาตงฺคปณฺฑิตสทิสฺสา ภวนฺติ
 น อิมเ พุราหุมนา วีย ชาติมตฺเตน มนฺตสชฺฌายนมตฺเตน
 วา มานตฺถทฺธาติ วคฺวา เย ตทา สีลาทิกฺขณวิเสสยฺตุตา
 ฉานสมาปตฺติลาภิโน เจว ปจฺเจกพฺพุธา จ ตตฺถเวสฺส ปสาทํ
 อุปฺปาเทสิตี ๑

ตทา เวตฺตวตฺตินฺนเร ชาติมฺนฺโต นาม เอโก พุราหุมนโ
 ปพฺพชิตฺวาปี ชาตี นิสฺสาย มหนฺตํ มานมกาสิ ๑ มหาสตุโต
 ตสฺส มานัน ภิณฺทิสฺสามิตี ตํ จานันฺ คนฺตฺวา ตสฺสาสนฺเน
 อุปฺริโสเต วาสํ กปฺเปสิ ๑ เตน วุคตัง

อหฺลจ พุราหุมนโ เอโก   กงฺคาณฺเต วสามุโก
 อหํ วสามิ อุปฺริ   เหฏฺฐา วสติ พุราหุมนโติ ๑

อถ มหาสตุโต เอกทิวสํ ทนฺตกฏฺฐิ ขาทิตฺวา อิทํ
 ชาติมฺนตฺสฺส ชฺฌาสุ ลกฺคตฺตติ อธิฏฺฐาย นทีย ปาเตสิ ๑ ตํ

*เล่มที่ 45 หตฺถินาควคฺควณฺณนา หน้า 254

ตสฺส อุทกํ อางเมตฺตสฺส ชฎาสฺ อคฺคิ โส ตํ ทิสฺวา นสฺส
วสลาติ วตฺวา กุโธยํ กภาพณฺณิ อาคโต อุปฺชาเรตฺตสฺส
นฺนติ อุทฺธโรตฺตํ คจฺจนฺโต มหาสत्ตํ ทิสฺวา กิ ชาติโกสิตี
ปฺจฺฉิ ฯ จณฺหาโลตฺมิตี ฯ ตยา นทียํ ทนฺตกญฺจํ ปาติตฺนติ ฯ
อาม มยาตี ฯ นสฺส วสล จณฺหาต กภาพณฺณิ มา อิธ
วสิ เหฏฺฐาโสเต วสชาติ วตฺวา เหฏฺฐาโสเต วสนฺเตนปี ปาติเต
ทนฺตกญฺเจ ปฏฺิโสตํ อากนฺตฺวา ชฎาสฺ ลคฺคนฺเต นสฺส วสล
สเจ อิธ วสิสฺสตี สตฺตเม ทิวเส สตฺตธา เต มุทฺธา ผลิสฺสตีตี
อาห ฯ เตน วุตฺติ

วิจฺรนฺโต อนุกุลมฺหิ   อุทฺธํ เม อสฺสมทฺทส
ตตฺถ มํ ปริภาเสตฺวา   อภิสปี มุทฺธพาลนํ ฯ
ยทินฺตสฺส ปกฺขเปยฺยํ   ยทิสฺลี น โคปเย
โอโลเกตฺวานหํ ตสฺส   กเรยฺยํ ฉาริกํ วิทยาตี ฯ

ตตฺถ วิจฺรนฺโต อนุกุลมฺหิตี อุจฺฉิฏฺฐทนฺตกญฺเจ อตฺตโน
ชฎาสฺ ลคฺคเ ตสฺส อากมนคเวสฺนวเสน กงฺคาย ตีเร
อนฺุวิจฺรนฺโต ฯ อุทฺธํ เม อสฺสมทฺทสชาติ อตฺตโน วสนฺฏฺจฺจานโต
อุปริโสเต มม อสฺสมํ ปณฺณสาลํ อทฺทกฺขิ ฯ ตตฺถ มํ
ปริภาเสตฺวาตี มม อสฺสมํ อากนฺตฺวา ชาตี สุตฺวา ตโตว
ปฏฺิภุมิตฺวา สวณฺุปจาเร จตฺวา นสฺส วสล จณฺหาต กภาพ-
ณฺณิ มา อิธ วสิตีอาทีนํ วตฺวา ภเยน สนฺตชฺเชตฺวา ฯ

อภิสปี มุทฺชพาลนนฺติ สเจ ชีวิตฺกามาโมสิ เอตฺโตว สีนํ
ปฺลายสุตฺติ วตฺวา สเจ น ปกฺกมิตฺตสฺสี อิตฺเต สตฺตเม
ทิวเส สตฺตธา มุทฺธา ผลตฺติ เม อภิสปี อทาสี ฯ

ก็ ปน ตสฺส อภิสเปน มุทฺธา ผลตีติ น ผลติ ฯ
กุหโก ปน โส เอวมยํ มรณภยตฺตชฺชิตฺโต สุทฺธํ ปกฺกมิตฺตตีติ
สณฺณาย สนฺตาสนฺตถึ ตถา อาท ฯ

ยทินฺนตสฺส ปกฺกปฺเปยฺยนฺติ ตสฺส มานตฺถทฺตสฺส
กฺกฺชชฺชิตฺตสฺส อหํ ยทึ กฺกฺชชฺชเยยฺยํ ฯ ยทึ สีนํ น โคปเยติ สีนํ
ยทึ น รกฺขเยยฺยํ อิทํ สีนํ นาม ชีวิตฺนिरเปกฺขํ สมฺมเทว
รกฺขจิตฺตพฺพนฺติ ยทึ น จินฺนเตยฺยนฺติ อตฺโต ฯ โอลเอกตฺวานํ
ตสฺส กเรยฺยํ นาริกํ วิทยาติ สจําหํ ตทา ตสฺส อปฺปตีโต
อภวิสฺสํ ฯ มม จิตฺตจําจาริํ ญตฺวา มยิ อภิปฺปสฺสนฺนา เทวตา
ขณฺเนว ตํ ภสฺสมมฺภูจึ วยิ วิทฺธเสยฺยนฺติ อธิปฺปาโย ฯ สตฺถา
ปน ตทา อตฺตโน อปฺปตีตภาเว สติ เทวตาทิ สาทตพฺพํ
ตสฺส อนตฺถํ อตฺตนา กตฺตพฺพํ วยิ กตฺวา เทเสสิ กเรยฺยํ
นาริกํ วิทยาติ ฯ

วิตถฺทวาทิ ปนาห โปทิสตฺโตว ตํ ชฺชิตฺถํ อิจฺจมาโน
อิทฺธิยา นาริกํ กเรยฺย เอวญฺหิ สติ อิมิสฺสา ปาลิยา
อตฺโต อูชุกเมว นีโต โหตีติ ฯ โส เอวมสฺส วจฺนีโย ตฺวํ
อิทฺธิยา ปฺรูปฺมาตํ วทสิ อิทฺธิ นามเสวา อธิจฺจํจํจํนา อิทฺธิ

วิภูพพนา อิทฺธิ มโนมยา อิทฺธิ ฌาณวิปฺพารา อิทฺธิ สมมาธิ-
วิปฺพารา อิทฺธิ อริยา อิทฺธิ กมฺมวิปากษา อิทฺธิ ปุณฺณวโต
อิทฺธิ วิชฺชามยา อิทฺธิ ตตฺถ ตตฺถ สมฺมาปโยคปฺปจฺจยา
อิชฺฌณภูเจณ อิทฺธิตฺติ ทสฺวิธา ฯ ตตฺถ กตฺริ อิทฺธิ วเทสฺสิตฺติ ฯ
ภาวนามยฺนติ ฯ กิ ปน ภาวนามยาย ปฺรुปฺพมาตกมฺมํ โหตฺสฺสิตฺติ ฯ
อาม เอกจฺเจ อจาริยา เอกวาริ โหตฺสฺสิตฺติ วทฺนฺติ ยถา หิ
ปฺริ ปฺริตฺตุกามนฺน อุตฺถกฺริเต ฌณฺเฏ จิตฺเต ปโรปี ปฺริยฺติ
ฌโตปี ภิชฺชติ เอวเมว ภาวนามยาย อิทฺธิยา เอกวาริ
ปฺรुปฺพมาตกมฺมํ โหติ ตโต ปฺญฺจาย ปน สานฺสฺสติ ฯ

อถ โส ภาวนามยาย อิทฺธิยา เนว เอกวาริ น
เทววาริ ปฺรुปฺพมาตกมฺมํ โหตฺสฺสิตฺติ วตฺวา ปุจฺฉิตฺตพฺโพ กิ
ภาวนามยา อิทฺธิ กุสลา อกุสลา อพฺยากตา สุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา อทุกฺขมสุขาย เวทนาย
สมฺปยุตฺตา สวิตฺตกฺกสฺวิจฺจารา อวิตฺตกฺกวิจฺจารมตฺตา อวิตฺตกฺกอวิจฺจารา
กามาวจฺจรา รูปาวจฺจรา อรูปาวจฺจราติ ชานฺนฺโต ภาวนามยา
อิทฺธิ กุสลา อพฺยากตา วา อทุกฺขมสุขเวทนียา อวิตฺตกฺก-
อวิจฺจารา รูปาวจฺจราติ วกฺขติ ฯ โส วตฺตพฺโพ ปาณาติปาต-
เจตนา กุสลาทิสฺสุ กตฺริ โกฏฺฐาสฺส ภชฺสฺสิตฺติ ชานฺนฺโต วกฺขติ
ปาณาติปาตเจตนา อกุสลาว ทุกฺขเวทनाव สวิตฺตกฺกสฺวิจฺจาราว
กามาวจฺจราวาติ ฯ เอว สนฺเต ตว ปโยหฺ เนว กุสลตฺตฺติเกน

สเมติ น เวทนาตติเคน น วิตกกตติเคน น ภูมุนตเรนาติ
ปาฬิยา วิโรธึ ทสเสตวา สลยญาเปตพโพ ยทิ ปน โส
ปฺน จปฺริ ภิกฺขเว อีเชกฺโขจ สมนโณ วา พุราหุมนโณ วา
อิทธิมา เจโตวสีปฺตโต อณฺณิสฺสา กุจฺฉิตฺตํ คพฺภํ ปาปเกน
มนसानุเปกฺขิตา โหติ อโห วัต ยํ ตํ กุจฺฉิตฺตํ คพฺภํ น
โสตฺถินา อภินิภฺขเมยฺยติ ฯ เอวมฺปิ ภิกฺขเว กุลุมฺปสฺส อุปมาโต
โหตีติ สงฺคีตี อนารุพฺหํ กุลุมฺปสฺสตฺตํ อุทาหเรยฺย ตสฺสาปี
ตฺวํ อตฺถํ น ชานาสิ ฯ อิทธิมา เจโตวสีปฺตโตติ हि เอตฺถ
น ภาวนามยา อิทธิ อธิปฺเปตา อาถพฺพนิกา อิทธิ
อธิปฺเปตา ฯ सा हि एतद्ग लपुग्माना लपुग्गीति भावानामया
อิทธิยา ปฺรुปฺมาโต น สมฺภวตีเยวตี สลยญาเปตพโพ ฯ โน
เจ สลยตฺตี อุเปตี กมฺมํ กตฺวา อุโยเชตพโพ ฯ ตสฺมา
ยถาวุตฺตนเยเนเวตฺถ คากาย อตฺถโถ เวทิตพโพ ฯ

ตถา ปน เตน อภิสปีโต มหาสตุโต สจําหํ เอตสฺส
กุชฺฉิสฺสามิ สีลํ เม อรฺกฺขิตํ ภวิสฺสตี อุปาเยเนวสฺส มานํ
ภินฺทิสฺสามิ सा जसुस रग्खा भविसुसती सत्तमे तिवसे
สุริยฺกฺคมํ วาเรตี ฯ มนุสฺสา สุริยฺสฺส อนฺนฺกฺมเนน อุพฺพาพฺพา
ชาติมนตฺตาปสํ อุปสงฺกมิตฺวา ภนฺเต ตุมฺเห สุริยฺสฺส อุกฺคนฺตุ
น เทถาติ ปุจฺฉีสุ ฯ โส น เมตํ กมฺมํ คงฺคาตีเร ปน
เอโก จณฺฑาทตาปโส วัตติ ตสฺเสตํ กมฺมํ สียาติ อาห ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 258

มนุสสา มหาสตุตฺติ อุปสงกมิตฺวา ฆนฺเต ตฺเมห สฺวริยสฺส
 อุกฺคนฺตุนฺ เทถาติ ปุจฺฉีสุ (๑) ฯ อามาวุโสติ ฯ กิ การณาติ ฯ
 ตฺมฺหากิ กฺกฺลฺปกตาปโส มํ นิรปราริ อภิสปี ตสฺมี อาคนฺตฺวา
 ขมาปนฺตฺถิ มม ปาเทสุ ปติเต สฺวริยํ วิสฺสขฺเขตฺตฺสามิตี ฯ เต
 คนฺตฺวา ตํ อากทฺฒนฺตา อาเนตฺวา มหาสตุตฺตสฺส ปาทมฺมูเล
 นิปฺชฺชาเปตฺวา ขมาเปตฺวา สฺวริยํ วิสฺสขฺเขต ฆนฺเตติ อาหํสุ ฯ
 น สกฺกา วิสฺสขฺเขตฺตฺ สจฺหาหิ วิสฺสขฺเขตฺตฺสามิ อิมสฺส สตฺตธา
 มุทฺธา ผลิสฺสตีตี ฯ อถ ฆนฺเต กิ กโรมาติ ฯ มหาสตุโต
 มตฺติกาปิณฺฑํ อหฺรธาติ อหฺราเปตฺวา อิมํ ตาปสฺสฺส สีเส
 จเปตฺวา ตาปสี โอตฺเรตฺวา อุกฺเก จเปถ ฯ (๒) ยทา สฺวริโย
 ทิสฺสตี ตทา ตาปโส อุกฺเก นิมุขฺชตฺติ วตฺวา สฺวริยํ
 วิสฺสขฺเขตี ฯ สฺวริยรสมิหิ ฝุฏฺจมตฺเตว มตฺติกาปิณฺฑโฑ สตฺตธา
 ภิชฺชิ ฯ ตาปโส อุกฺเก นิมุขฺชิ ฯ เตน วุตฺตํ

    ยํ โส ตทา มํ อภิสปี   กุปีโต ทุฏฺจมานโส
    ตสฺเสว มตฺถเก นิปติ   โยเคน ตํ ปโมจยฺนฺติ ฯ

    ตตฺถ ยํ โส ตทา มํ อภิสปีตี โส ชาติมนฺตชฺฉิโโล
 ยํ มุทฺชผลานํ สนฺชาย ตทา มํ อภิสปี มยฺหํ สปี อทาสี ฯ
 ตสฺเสว มตฺถเก นิปตีตี ตํ มยฺหํ อุปฺริ เตน อิจฺฉิตํ ตสฺเสว
 ปน อุปฺริ นิปติ นิปตฺนภาเวน อฏฺฐาสี ฯ เอวญฺเหดํ โหติ
 # ๑. กตฺถจฺจิ. วทีสุ ฯ ๒. กตฺถจฺจิ. วาเสถ ฯ

ยถา ตํ อปฺปทฺฐสฺส ปทฺฐสฺสโต ฯ วุตฺตญฺเหหํ ภควตา โย
อปฺปทฺฐสฺส นรฺสฺส ทฺฐสฺสติ ฯเปฯ ปฏฺฐิตํ จิตฺโตติ ฯ (๑) โยเคน
ตํ ปโมจยฺนติ ตํ ตฺสฺส ภาสิตํ มตฺถกผลานํ อุปาเยน ตโต
ปโมเจสี ตํ วา ชญฺ्हิตํ ตโต ปโมเจสี เยน อุปาเยน ตํ น
โหติ ตถา อกาสิฺนติ อตฺถโ ฯ

ยํ หิ เตน ปารมิตาปริภาวนสมิทฺธาหิ นานาสมาปฺตฺติ-
วิหารปริปริตฺทาหิ สีสทฺฐิสมฺปทาหิ สฺสงฺขตสนฺตฺตานเณ มหากรฺณา-
ธิวเส มหาสฺตฺเต อริยฺอุปวาทกมฺมํ อภิสปฺสงฺขาตํ ผรุสฺวจฺนํ
ปยุตฺตํ ตํ มหาสฺตฺตฺสฺส เขตฺตฺวิเสสภาวโต ตฺสฺส จ อชฺฌมาศย-
ผรุสฺตาย ทฺฐจฺจรมฺมเวทนียํ หุตฺวา สเจ โส มหาสฺตฺตํ น
ขมาเปสิ สฺตฺตเม ทิวเส วิปฺจจนสภาวํ ชาตํ ขมาปฺเต ปน
มหาสฺตฺเต ปโยคสมฺปตฺติปฏฺฐิพาหิตตฺตา อวิปากฺรฺมมตํ อาปฺชฺชิ
อโหสิกมฺมภาวโต ฯ อยฺยหิ อริยฺอุปวาทปาปฺสฺส ทฺฐจฺจรมฺม-
เวทนียสฺส จ รมฺมตา ฯ ตตฺถ ยํ สฺตฺตเม ทิวเส โพรสิตฺเตน
สุริยฺกคฺคมนนินฺวารณํ กตํ อยฺเมตฺถ โยโคติ อธิปฺเปโต อุปาโย
เตน หิ อุพฺพาพฺพา มนุสฺสา โพรสิตฺตฺสฺส สนฺติเก ตาปสํ
อานตฺวา ขมาเปสิ โสปี จ มหาสฺตฺตฺสฺส กุณฺเณ ชานิตฺวา
ตฺสฺมึ จิตฺตํ ปสาเทสิตี เวทิตพฺพํ ฯ ยํ ปนสฺส มตฺถเก
มตฺติกาปิณฺฑสฺส จปฺนํ ตฺสฺส จ สฺตฺตธา ผลานํ กตํ ตํ
๑. พุ. ฐ. ๒๕/๑๕/๓๑,๔๖๒ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๓๘๗/๑๓๕ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 260

มนุสฺสานํ จิตฺตานุรุทฺตํ อญฺญา หิ อิมํ ปพฺพชิตาปี
สมานา จิตฺตสฺส วเส วตฺตุนฺติ น ปน จิตฺตํ อตฺตโน วเส
วตฺตาเปนฺตีติ มหาสत्ตมฺปิ เตน สทิสํ กตฺวา คณฺเหยยฺยํ ๑
ตทสฺส เนสํ ทีฆมรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายาติ ๑

อิทานิ ยทตฺถํ ตทา ตสฺมี ตาปเส จิตฺตํ อทฺเวตฺวา
สุปริสุทฺธํ สีลเมว รกฺขจิตฺตํ ทสฺเสตฺถุ อนุรกฺขี มม สีลนฺติ
โอสานกาถมาห ๑ ตํ เหฏฺฐา วุตฺตตฺถเมว ๑

ตทา มณฺฑาโพย อุตฺตโน อโหสิ มาตฺงฺโก โลกนาโถ ๑

อิทาปี เสสปรามิโย นิทฺธาเรตฺตพฺพา ๑ ตถา นิหีนชาติกสฺส
สโต ยถาธิปฺปายํ ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกาย มานนิกฺคโห ปพฺพชิตฺวา
ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกาย อวสฺสโย ภวิสฺสามิติ อฺปฺปนฺนจิตฺโต อรญฺณํ
คนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา สตฺตทิวสพฺภนฺตเรยฺเว ยถาธิปฺปายํ ฌานา-
ภิญฺญานิปพฺพตฺตํ ตโต อากนฺตฺวา ทิฏฺฐมฺงฺคฺลิกาย ลากคฺคย-
สคฺคปฺปตฺติยา อฺปายสมฺปาทนํ มณฺฑาพฺยกุมารสฺส มานนิกฺคโห
ชาติมนฺตตาปสฺส มานนิกฺคโห ตสฺส จ อชานนฺตสฺเสว ภาวินो
ชีวิตฺตฺตรายสฺส อปฺนยฺนํ มหาปรารทฺสสาปี ตสฺส อกฺขมิตฺวา
อตฺตโน สีลานุรกฺขนํ อจฺจริยพฺกตฺปาฎิหาริยกรณฺนติ เอวมาทโย
มหาสत्ตสฺส คณฺณภาวา วิภาเวตฺตพฺพา ๑

มาตฺงฺกจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ๑

ธมมเทวปุตตจริยาวรรณนา

ปุนาปริ ตทา โหมิ มหาปุกโข มหิตุธิโก
ธมฺโม นาม มหายุกโข สพฺพโลกานุกมฺปกโถติ ฯ (๑)

อภูจเม มหาปุกโขติ มหาปริวาริ ฯ มหิตุธิโกติ มหิตยา
เทวิทุธิยา สมณฺนาคโถ ฯ ธมฺโม นาม มหายุกโขติ นามเน
ธมฺโม นาม มหานุกาโว เทวปุตฺโตติ ฯ สพฺพโลกานุกมฺปกโถติ
วิภาคิ อคฺตฺวา มหากรุณาย สพฺพโลกิ อณุคฺคณฺหนโก ฯ

มหาสตุโถ หิ ตทา กามาวจรเทวโลเก ธมฺโม นาม
เทวปุตฺโต หุตฺวา นิพฺพตฺติ โส ทิพฺพาลงฺการปฺภิมณฺฑลโถ
ทิพฺพรถิ อภิรฺยฺห อจฺจราคณฺปริวฺโถ มนุสฺเสสฺส สายมาสิ
ภุณฺชิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน อมรทฺวาเรสฺส สุขกถาย นิสินฺเนสฺส
ปฺนุณฺณมฺโปสสทิวเส คามนิกมราชธานีสฺส อากาเส จตฺวา
ปาณาติปาตาทีหิ ทสฺหิ อกุสลกมฺมปเถหิ วิรมิตฺวา ติวิสฺสุจริต-
ธมฺมิ ปฺนุเรถ มตฺเตยฺยา เปตฺเตยฺยา สามณฺณา พุรฺหุณฺณา
กุเล เชฏฺฐาปจายิโน ภวถ สกฺคปฺรายนา หุตฺวา มหนฺติ ยสิ
อนุภวิสฺสธาดิ มนุสฺเส ทสฺสกุสลกมฺมปเถ สมากเปนฺโถ ชมฺพุทฺธิป-
ปทกฺขิณฺณิ กโรติ ฯ เตน วุตฺติ

ทสฺสกุสลกมฺมปเถ สมากเปนฺโถ มหาชนิ
จรามิ คามนิกมฺมิ สมิตฺโต สปริชฺชโนติ (๑)

*เล่มที่ 45 หตฺถินาควคฺควณฺณนา หน้า 262

ตตฺถ สมิตฺโตติ ฐมฺมิเกหิ ฐมฺมวาทีหิ สหาเยหิ สสหาโย ฯ

เตน จ สมเยน อฐมฺโม นามะโก เทวปฺปฺตฺโต กามาวจร-
เทวโลเก นิพฺพตฺติ โส ปาณํ หนถ อทินฺนํ อาทียถาติ-
อาทินา นเยน สตฺเต อกุสลกมฺมปฺเป สมากเปนฺโต มหติยา
ปริสาย ปริวุตฺต ชมฺพฺพิปี คามํ (๑) กโรติ ฯ เตน วุตฺตํ

ปาโป กทริโย ยฺกฺโข ทีเปนฺโต ทส ปาปเก

โสเปตฺถ มหิยา จรติ สมิตฺโต สปริชฺชนนฺติ ฯ

ตตฺถ ปาโปติ ปาปฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ฯ กทริโยติ

ถทฺฐมจฺฉริ ฯ ยฺกฺโขติ เทวปฺปฺตฺโต ฯ ทีเปนฺโต ทส ปาปเกติ
สพฺพโลเก โคจฺริ นาม สตฺตํ อปฺโปคปริโกกาย ชาตํ ตสฺมา
สตฺเต วธิตฺวา ยฺกฺโขจฺจ กตฺวา จ อตฺตํ ปิณฺเตพฺโพ อินฺทฺริยานิ
สนฺตปฺเปตฺตพฺพานิตีอาทินา นเยน ปาณาติปาตาทิกะ ทส ลามก-
ฐมฺเม กตฺตพฺเพ กตฺวา ปกาเสนฺโต ฯ โสเปตฺถาติ โสปี อฐมฺโม
เทวปฺปฺตฺโต อิมสฺมี ชมฺพฺพิเป ฯ มหิยาติ ฐมฺมียา อาสนฺเน
มนฺุสฺสานํ ทสฺสนสวณฺุปจาเรติ อตฺถโถ ฯ

ตตฺถ เย สตฺตา สารุกมฺมิกา (๒) ฐมฺมกรฺุโน เต ฐมฺมิ

เทวปฺปฺตฺตํ ตถา อากจฺจนฺตเมว ทิสฺวา อาสนา วุฏฺฐาย
คณฺฐมาลาทีหิ ปุเชนฺตา ยาว จกฺขุปถสมตฺติกฺกมฺนา ตาว
อภิตฺถวณฺติ ปญฺชลิกา นมสฺสमानา ติฏฺฐนฺติ ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา
๑. สී. ปทกฺขิณฺณํ ฯ ๒. กตฺถจฺจ. ฐมฺมิกา ฯ

*เล่มที่ 45 ธรรมเทวปุตตจริยาวรรณนา หน้า 263

อปรปมตตทา สกุกจจํ ปุณฺณานิ กโรนฺติ ฯ เย ปน สตตทา
ปาปสฺมาจารา กุรฺรทมนฺตทา เต อชฺมมสฺส วจันฺติ สตตทา
อพุกฺกโมทนต์ติ กิยฺโยโส มตฺตตาย ปาปานิ สฺมาจรนต์ติ ฯ เอวํ
เต ตทา อณฺณมณฺณสฺส อชฺชวิปฺจจฺนีกฺวาทา เจว อชฺชวิปฺจจฺนีก-
กิริยา จ หุตฺวา โลกเ วิจรนต์ติ ฯ เตนานห ภควา

      ชฺมมฺวาที อชฺมโม จ   อุโภ ปจฺจจฺนิกา มยฺนฺติ ฯ

      เอวํ ปน กจฺจนฺเต กาลเ อเถกทีวสํ เตสํ รธา อากาเส
สมฺมุขานอเหตุํ ฯ อถ เนสํ ปรีสา ตฺเมห กสฺส ตฺเมห
กสฺสาตี ปุจฺจิตฺวา มยํ ชฺมมสฺส มยํ ชฺมมสฺสาตี วตฺวา
มคฺคา โอกกมิตฺวา ทฺวิธา ซาตา ชฺมมสฺส ปน อชฺมมสฺส
จ รธา อภิมุขาน หุตฺวา อีสาย อีสํ อาหจจ อญฺจิสฺสุ ฯ
ตว รถํ โอกกมาเปตฺวา มยฺหํ มคฺคํ เทหิ ตว รถํ
โอกกมาเปตฺวา มยฺหํ มคฺคํ เทหิติ อณฺณมณฺณํ มคฺคทาปนตฺถํ
วิวาทํ อํสฺสุ ฯ ปรีสา จ เนสํ อาวฺธานิ อภิหริตฺวา ยฺยทฺชชฺช
อเหตุํ ฯ ยํ สนฺชายน วุตฺถํ

      ชฺเร ชฺริ อญฺญนฺตทา   สมิมฺหา ปฏฺิเปเถ อุโภ ฯ

      กถโห วตฺตตี เกสฺมา   กถฺยานปาปกสฺส จ

      มคฺคา โอกกมณฺตถาย   มหายฺยทฺโธ อฺปฏฺิจิโตตี ฯ

      ตตถ ชฺเร ชฺรนต์ติ เอกสฺส รถีสาย อิตฺรสฺส รถีสํ
อญฺญนฺตทา ฯ สมิมฺหาตี สฺมาคตา สมมุชฺชิตฺวา ฯ ปุณฺ อโภตี

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 264

วจนั อุกโปิ มยั อณณมณณสส ปจจณีกา หุตวา โลก
วิจรณตา เอกทิวสั ปฏิมุขั อากจณนตา ทวีสุ ปริสาสุ อุกโสุ
ปสเสสุ มคคโต โอกกนตาสู สห รเถน มยั อุกโ เอว
สภาคตาติ ทสสนตถั วุตตั ฯ เกสุมาคติ ภยชนโก ฯ กลุยาม-
ปาปกสส จาติ กลุยามสส จ ปาปกสส จ ฯ มหายุทุโ
อุปปุจิจิตติ มหาสงคามโ ปจจุปปุจิจิต อาสิ ฯ

อณณมณณสส หิ ปริสา ย จ ยุชฌิตุกามตา ซาตา ฯ
ตตถ หิ ฐมโ อฐมมึ อาห สมม ตวั อฐมโ อห
ฐมโ มคโค มยห อนุจฉวิโก ตว รถั โอกกมาเปตวา (๑)
มยห มคคั เทหิติ ฯ อิตโร อห ทพุหยาโน พลวา อสนตาสี
ตสมามคคั น เทมิ ยุทุธิ ปน กริสสามิ โย ยุทุเช
ชินิสสติ ตสส มคโค โหตติ อาห ฯ เตเนวาท

ยโสกรโร ปุณณกโรหสมึ
สทาคถโต สมณพราหุณณัน
มคคารโ ทเวมนุสสปุชิต
ฐมโ อห เทหิ อฐมม มคคั ฯ
อฐมมยานัน ทพุหมารุหิตวา
อสนตสนโต พลวาหสมึ
ส กิสส เหตุมุหิ ตวชช ทชช
มคคั อห ฐมม อทินนปพพิ ฯ

๑. กตถจิ. โอกกามาตวา ฯ

*เล่มที่ 45 ธรรมเทวปุตตจริยาวรรณนา หน้า 265

ธมฺโม หเว ปาตุรโหสิ ปุพฺเพ
ปจฺฉา อธมฺโม อุตฺปาที โลเก
เชฏฺโง จ เสฏฺโง จ สนนฺตโน จ
อุยฺยาหิ เชฏฺฐสฺส กนิฏฺฐ มคฺคา ฯ
น ยาจนาย นปี ปาติรุปา
น อรหตฺตา เตหิ ทเทยฺย มคฺคิ
ยฺพุทฺธจ โน โหตุ อุภินฺนมชฺช
ยฺพุทฺธมฺหิ โย เชตฺสตี ตสฺส มคฺโค ฯ
สพฺพา ทิสสา อนฺวิส โสภมฺสฺมิ
มหพฺพลโ อมิตฺยโส อตุโลย
กุณฺเหี สพฺเพหิ อุเปตฺรุโป
ธมฺโม อธมฺมํ ตฺวํ กถิ วิเชตฺสตี ฯ
โลเหน เว หลฺลตฺติ ชาตฺรุปี
น ชาตฺรุเปน หนฺนตฺติ โลหิ
สเจ อธมฺโม หลฺลตฺติ (๑) ธมฺมมชฺช
อโย สุวณฺณํ วิย ทสฺสเนยฺย ฯ
สเจ ตฺวํ ยฺพุทฺธพล อธมฺม
น ตฺยหิ วุทฺธมา จ ครุ จ อตฺถิ
มคฺคณฺจ เต ทมฺมิ ปิยาปฺปิเยน
วาจา ทฺรุตฺตานปี เต ขมามีตี ฯ (๒)

อิม่า หิ (๑) เตสํ วจนปฏิวจนกถา ฯ (๒)

ตตฺถ ยโสภโรติ ฐมฺเม นโยชนวเสน เทวมนุสฺसानํ
ยสทายโก ฯ ทุตฺติยปเทปิ เอเสว นโย ฯ สทาทตฺถุโถติ สทา
ถฺโถ นิจฺจปฺปสฺสโถ ฯ ส กิสฺส เหตุมฺหิ ตวชฺช ทชฺชนฺติ
โสสมฺหิ อหํ อธมฺโม อธมฺมยानรํ อภิรุโฬห อภีโต พลวา ฯ
กั การณา อชฺช โภ ฐมฺม กสฺสจฺจ อทินฺนปฺพุพฺพ มคฺคํ ตฺยฺหํ
ทมฺมิ ฯ ปาตุรโหสีติ ปจฺมกปฺปิกกาเล อิมสฺมี โลกเก ทสฺกุสฺส-
กมฺมปฺลธมฺโม ปฺพุเพ ปาตุรโหสี ปจฺฉา อธมฺโม ฯ เชฏฺโฐ
จาติ ปุเร นิพฺพตฺตภาเวเน อหํ เชฏฺโฐ จ เสฏฺโฐ จ โปราณโก
จ ตฺวํ ปน กนิฏฺโฐ ตสฺมา มคฺคา อฺยุยาหิตี วทตี ฯ

นปี ปาติรุปาติ อหํ หิ โภโต เนว ยาจนาย น
ปติรุปวจนเนน น มคฺคารหตฺตาย มคฺคํ ทเทยฺยํ ฯ อนุวิสฺสโถติ
อหํ จตฺสฺโส ทิสฺสา จตฺสฺโส อนุทิสฺสาคี สพฺพา ทิสฺสา อตฺตโน
คฺุณฺเนน ปตฺถโถ ปญฺญาโต ฯ โลहेนาติ อโยมฺภูจิกเณน ฯ หนฺนตฺตีติ
หนิสฺสตี ฯ (๓) ยฺุทฺทพโล อธมฺมาติ สจฺจ ตฺวํ ยฺุทฺทพโล อสิ
อธมฺม ฯ วุทฺธมา จ คุรุ จาติ ยทิ ตฺยฺหํ อิมเ วุทฺธมา
อิมเ คุรุ ปญฺหิตฺตาติ เอวํ นตฺถิ ฯ ปิยาปฺปิเยนาติ ปิเยน
วีย อปฺปิเยน อปฺปิเยนปี ททฺนฺโต (๔) ปิเยน วีย เต มคฺคํ
ททามิตี อตฺถโถ (๕) ฯ

๑. กตฺถจฺจ. อิม่าปี ฯ ๒. กตฺถจฺจ. คาถา ฯ ๓. กตฺถจฺจ. หนฺนยตี ฯ

๔. กตฺถจฺจ. อปฺปิโย สนฺโต ฯ ๕. ชาตกฺกุจ. ๖/๑๗ ปสฺสิตฺตพฺพํ ฯ

มหาสตุโต หิ ตทา จินฺเตสิ สจําหํ อิมํ ปาปปุคฺคํ
 สพฺพโลกสฺส อหิตาย ปฏฺิปนํ เอวํ มยา วิโลมคฺคาหํ
 คเหตุวา จิตฺตํ อจฺฉริํ ปหริตฺวา อนาจาร มา อิชฺ ติฏฺฐ
 สีนํ ปฏฺิฏกม วินสฺสาติ วเทยฺยํ โส ตงฺขณฺณเววม มม
 ธรรมเตเชน ภูสมฺภูจฺจि วิย วิกิเรยฺย น โข ปน เมตํ ปติรูปํ
 สฺวําหํ สพฺพโลกํ อนุกรมฺปนฺโต โลกตฺถจฺริยํ มตฺถกํ ปาเปสฺสามิตี
 ปฏฺิปปชฺชามิ อัยํ โข ปน ปาโป อายตี มหาทฺถกฺขภาที สฺวายํ
 มยา วิเสสโต อนุกรมฺปิตพฺโพ ตสฺมาสฺส มคฺคํ ทสฺสามิ เอวํ
 เม สีนํ สุวิสุทฺธํ อขณฺฑิตํ ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ ปน จินฺเตตฺวา
 โพธิสฺสตฺเต สเจ ตฺวํ ยฺยทฺธพโลตี กถํ วตฺวา โถกํ มคฺคโต
 โอกฺกนตฺมตฺเต เอว อธมฺโม รเถ จาตุํ อสฺกโกนฺโต อวิสิโร
 ปจฺจวิยํ ปติตฺวา ปจฺจวิยา วิวเร ทินฺเน คนฺตฺวา อวิจิมฺหิเอว
 นิพฺพตฺติ ฯ เตน วุคฺคํ

ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี
ยฺยทฺธพโลตี	ยฺยทฺธพโลตี

ตฺถตฺถ ยฺยทฺธพโลตี อนุกรมฺปิตพฺโพ ตสฺส อธมฺมสฺส ยฺย
 อหํ กุชฺชเมยฺย ฯ ยฺยทฺธพโลตี อนุกรมฺปิตพฺโพ เตนเวสฺส กุชฺชเมยฺย

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 268

มยหิ ตโปคณิ สีสัวาริ ยทิ วินาเสยยิ ฯ สหปริชนิ ตสสาติ
สหปริชนิ ตั อธมมัม ฯ รัชภูตุนติ รัชมิว ภูติ รัชภาวิ ปตติ อหิ
กเรยยิ ฯ

อปีจาทุนติ เอตถ อหนุติ นิปาตมตติ ฯ สีสรรกษายาติ
สีสรกษณตติ ฯ นิพพาเปตวานาติ ปฏิกจเจว ขนุติเมตตานุททยสส
อุปฐจาปีตตตตตสมี อธมเม อุปชชนกโกธสส อนุปปาทเนเนว
โทสชปริพาหุวปสมเนน มานสิ วุปสมตวา ฯ สห ชเน-
โนกุกมิตวาติ มยหิ ปริชเนน สทุธิ มคคา โอกุกมิตวา ตสส
ปาปสส อธมมสส อหิ มคคิ อทาสี ฯ

สห ปโตโต โอกุกนุเตติ วุคตุนเยน จิตตสส วุปสมิ กตวา
มคคิ เต ทมมีติ จ วตวา โถกิ มคคโต สห โอกุกมเนน ฯ
ปาปยกษสสาติ อธมมเทวปุตตสส ฯ ตาวเทติ ตงขณิ เอว
มหาปจวิ วิวรมทาสี ฯ ซาตกภูจกถายิ (๑) ปน มคคณจ เต
ทมมีติ คาทาย กถิตกขณเยวาติ วุคตติ ฯ

เอว ตสมี ภูมียิ ปติเต จคฺนหุตาธิกทวิโยชนสตสทสส-
พพลา สกลล วรารวิ (๒) ธาเรนตีปี มหาปจวิ นามิมิ ปาปปฺริสิ
ธามมีติ กเถนตี วิย เตน จิตฐจาทเน ทวิธา ภิชชิ ฯ มหาสตุโต
ปน ตสมี นิปติตวา อวิจิมหิ นิพพตเต รธฐเร ยถาจิโตว
สปริชโน มหตา เทวานุภาเวน คมนมคเคเนว คนตวา
อตุตโน ภาวนิ ปาวิสิ ฯ เตนาท ภาควา

๑. ซาตกภูจ. ๖/๑๗ ฯ ๒. สี. จราจริ ฯ

ขนฺตีพโล ยุทฺธพลํ วิเชตฺวา

หนฺตฺวา อธมฺมํ นิหนฺตฺวา ภูมฺยา

ปายาสี วิตุโต อภิรุยฺห สนนํ

มคฺเคนเนว อติพโล สจฺจนิกฺกโมติ ฯ (๑)

ตทา อธมฺโม เทวตฺโต อโหสิ ตสฺส ปริสา เทว-
ทตฺตปริสา ธมฺโม โลกนาโถ ตสฺส ปริสา พุทฺธปริสา ฯ

อิธปิ เภจฺจา วุตฺตเนเนว เสสปรามิโย ยถารํ
นิตฺฐาเรตฺตพฺพา ฯ ตถา อิธปิ ทิพฺเพหิ आयวณฺณยสฺสุข-
อาธิปเตยฺเยหิ ทิพฺเพหฺว อุพารเหหิ กามคฺเณหิ สมปฺปิตสฺส
สมจฺจิกฺกตสฺส อนกสทสฺสสงฺขาหิ อจฺจราหิ สพฺพกถํ ปรีจาริย-
มานสฺส มหติ ปมาทญฺจानเ จิตสฺส สโต อีสกมฺปิ ปมาทํ
อนาปชฺชิตฺวา โลกตฺถจริยํ มตฺถกํ ปาเปสฺสามิติ มาเส มาเส
ปฺนุณฺณมียิ ธมฺมํ ทีเปนฺโต สปริชโน มนุสฺสปเถ วิจริตฺวา
มหากฺรณาย สพฺพสฺสเท อธมฺมโต วิเวเจตฺวา ธมฺเม นियोชนํ
อธมฺเมน สมากโตปิ เตน กตํ อนาจาริ อคเณตฺวา ตตฺถ
จิตฺตํ อโกเปตฺวา ขนฺตีเมตฺตานุทฺทยเมว ปจฺจุปฺภุสเปตฺวา อชฺณํ
สุวิสุทฺธชฺช กตฺวา อตฺตโน สีลสฺส รกฺขขนฺติเอวมาทโย
มหาสฺตตสฺส คฺุณฺนาภาวา วิภาเวตฺตพฺพาติ ฯ

ธรรมทวารุตตจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

ชยทิสจริยาวรรณนา (๑)

ปณจาลรฎเจ นครวเร (๒) กปป์ปิตายั ปุรุตตเม
ราชา ชยทิส นาม สีสคณมุปากโต ฯ
ตสส รณโธ อหิ ปุตุโต สุตตมโม สุตตีลา
อลีนสตุโต कुณวา अनुरकुषप्रिचिन (๓) สทา ฯ
ปีตา เม มิกวั คนตุวา โปริสทาทำ อูปาคมีติ (๔)
โธ เม ปิตุมคคเหสิ ภกโขสิ มม มา จลีติ ฯ

นวมเม ปณจาลรฎเจติ เอวันามเก ชนปเท ฯ นครวเร
กปป์ปิตายนุติ กปป์ปิตาติ เอवलทุชนามเอ อุตตมนนเร ฯ นครวเรติ
วตุวา ปุน ปุรุตตเมติ วจัน ตสมี กाले चमपुतिเป สपพ-
นकरानि ตสส นครสส อคคกนกรภาวทสสนตถิ ฯ ชยทิส
นามาติ รณญา อตุตโน ปจจตุถิเก ชิตे चातो अत्तโน
วา ปจจามิตตถุติ ยกขินิสงขาคิ ชยทิส ชิตติ เอवलทุชนาโม ฯ
สีสคณมุปากโตติ อจารสีสญเจว อุตสาหสมปตุติยาทีราช-
कुणवज ओपाकतो तेन समनुनाकतोति अत्तो ।

ตสส รณโธติ ชยทิสราชสส อหิ ปุตุโต อโหสิณติ
วจนเสโส ฯ สุตตมโมติ ยาวตา ราชปุตุเตน โสตพพทมโม
นาม ตสส สพพสส สุตตุตา สุตตมโม พหุสสุโตติ (๖) อत्तो ฯ
อถ वा सुत्तममोति विसुत्तममो चममज्रियाय समज्रियाय

๑. ม. อลีนสตุจริยาวรรณนา ฯ ๒. ย. นคร ฯ ๓. ย. อนุติตตรปริชโน ฯ

๔. ขุ. จริยา. ๓๓/๑๕/๕๗๖-๗ ฯ ๕. ส. ชาโตติ ฯ ๖. ม. พหุสสุโตติ ฯ

ปกาสโย ปณฺญาโต โลกํ ปตฺถกฺกิตฺติธมฺโมติ อตุโล ฯ อลีน-
สตฺโตติ เอวํนาโม ฯ คุณวาทิ อุพาเรหิ มหาปุริสฺคุณฺเหหิ
สมนฺนาคโต ฯ อนุรกฺขปริชโน สทาติ สทฺธาतिकุณฺวิเสสโยคโต
จตุหิ สงฺกหฺวตฺถุหิ สมฺมเทว สงฺกหฺมโต จ สพฺพกาลํ สมฺภตฺต-
ปริวารชโน ฯ

ปีตา เม มิกฺวํ คนฺตุวา โปริสาทํ อุปาคมิตฺติ มยฺหํ
ปีตา ขยทิสราชา มิกฺวํ จรฺนฺโต อรณฺณมชฺฉมฺ คนฺตุวา โปริสาทํ
มนุสฺสขาทกํ ยกฺขินิปฺตฺตํ อุปคณฺนิ เตน สมามมิ ฯ

ขยทิสราชา กิร เอกทิวสํ มิกฺวํ คมฺิสฺสามิตฺติ ตทฺนฺรูเปน
มหฺตา ปรีวาเรน กปิลนฺครโต นิกฺขมิ ฯ ตํ นิกฺขนฺตมตฺตเมว
ตกฺกสิลาวาสี นนฺโท นาม พฺราหฺมโณ จตฺสฺโส สตาราหา
คาถา นาม กเถตุํ อาทาย อุปสงฺกมิตฺวา อตฺตโน อากมน-
การณํ รมฺโวย อาโรเจสิ ฯ ราชา นีวตฺตติตฺวา สฺมุณฺิสฺสามิตฺติ
ตสฺส วสนเคหํ ปรีพฺพยญฺจ ทาเปตฺวา อรณฺณํ ปวิฏฺโง ยสฺส
ปสฺเสน มิโค ปลายติ ตสฺเสว โส คีวาติ วตฺวา มิเค
ปรีเยสนฺโต วิจฺรติ ฯ อเถโก ปสฺทมิโค มหาชนฺสฺส ปทสฺทเทน
อาสยโต นิกฺขมิตฺวา รมฺโวย อภิมุโข คนฺตุวา ปลายิ ฯ อมฺจจา
ปรีหาสํ กรีสุ ฯ ราชา ตํ อนุพนฺธิตฺวา ติโยชนมตฺถเก ตํ
ปรีกฺขีณชวํ จิตฺติ วิชฺฉิตฺวา ปาเตสิ ฯ ปตฺติตํ ขกฺเคน ทฺวิธา
กตฺวา อนตฺถิโกปี มํเสน มิคํ กเถตุํ นาสกฺขีติ วจนโมจฺนตฺถํ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 272

กาเช กตฺวา อากจฺจนฺโต เอกสฺส นิโครชฺสฺส มฺเถ ทพฺพตีเณสุ
นีสีทิตฺวา โถกํ วิสฺสमितฺวา คนฺตุ อารภี ฯ

เตน จ สมเยน ตสฺเสว รณฺโณ เชฏฺฐภาดา ชาต-
ทิวเส เอว เอกาย ยกฺขินียา ขาทิตฺถุ คหิตฺโต อารกฺขมนฺนุสฺเสหิ
อนุพฺพชาย ตาย นิตฺถมนมฺกเคน กจฺจนฺตียา อุเร จปีโต
มาตฺสณฺณาย มฺเชน ถนคฺคหเณน ปฺตฺตฺตฺติเนหิ อุปฺปาเทตฺวา
ลํวทฺถิมมาโน ตทาหาโรปโยคิตาย มนฺนุสฺสมํลํ ขาทนฺโต
อนุกฺกเมน วุทฺธิปฺปฺตฺโต อตฺตํ อนฺตรธาปนฺตถิ ยกฺขินียา
ทินฺน โอสฺธมฺลानุภาเวน อนฺตรหิตฺโต หุตฺวา มนฺนุสฺสมํลํ ขาทิตฺวา
ชีวนฺโต ตาย ยกฺขินียา มตาย ตํ โอสฺธมฺลํ อตฺตโน ปมาเทน
นาเสตฺวา ทิสฺสมานรฺฐโปว มนฺนุสฺสมํลํ ขาทนฺโต นคฺโค อุพฺพิคฺค-
วิรฺฐปทฺสฺสโน ราชปฺริเสหิ ปสฺสิตฺวา อนุพฺพชฺช ปลายิตฺวา อรณฺณํ
ปวีสิตฺวา ตสฺส นิโครชฺสฺส มฺเถ วาสํ กปฺเปนฺโต ราชานํ
ทิสฺวา ภกฺโขสิ เมติ หตฺถเ อคฺคเหสิ ฯ เตน วุตฺถํ

โส เม ปิตฺมคฺคเหสิ ภกฺโขสิ มม มา จลิตฺติอาทิ ฯ

ตสฺส ตํ วจันฺ สุตฺวา ภิตฺโต ตลิตฺตเวริโต

อุรฺกขมฺโภ (๑) อหุ ตสฺส ทิสฺวาน โปริสาทกฺนฺติ ฯ

ตตฺถ โส เม ปิตฺมคฺคเหสิติ โส โปริสาโท มม ปิตฺริ

๑. ย. อุรฺกขมฺโภ ฯ

ขยทิสราชานํ อตฺตโน นิสินฺนรูกฺขสมิปฺมาคตํ มม ภกฺโข
ตฺวํ อากโตตี หตฺถปริปฺพนฺทนาทิวเสน มา จลฺลิจฺจนตฺมปิ อหํ
ตํ ขาทิสฺสามิตี หตฺถเอ อคฺคเหสี ฯ

ตสฺสาตี ตสฺส ยกฺขินิปฺตตสฺส ฯ ตสฺสเวธิตฺติ จิตฺตฺตฺราเสน
ตสฺสโต สรฺรปริกมฺเมน เวธิตฺติ ฯ อูรูกฺขมฺภอติ อุกฺกนฺนํ อูรฺนํ
ถทฺธภาโว เยน โส ตโต ปลายิตฺตํ นาสกฺขิ ฯ

มิกวํ คเหตฺวา มฺลจฺสฺสูติ เอตฺถ มิกฺวนฺติ มิกฺวเสน
ลทฺธตฺตาตํ มิกมฺสํ มิกฺวนฺติ อหํ ฯ อิมํ มิกมฺสํ คเหตฺวา
มํ มฺลจฺสฺสูติ อตฺโต ฯ โส หิ ราชา นํ ยกฺขินิปฺตตํ ทิสฺวา
ภิตฺโต อูรูกฺขมฺภํ ปตฺวา ขาณฺโถ วิย อฏฺฐาสิ ฯ โส เวเคน
คณฺตฺวา ตํ หตฺถเอ คเหตฺวา ภกฺโขสิ เม อากโตสฺสิตี อหํ ฯ
อถ นํ ราชา สตี ปจฺจุปฏฺฐเปตฺวา สเจ ออาหารตฺถโก
อิมํ เต มฺสํ ททามิ ตํ คเหตฺวา ขาท มํ มฺลจฺจาหิตี อหํ ฯ
ตํ สฺสูวา โปริสาโท กิมิทํ มยฺหเมว สนฺตํ ทตฺวา มยา
โวหารํ กโรสี นนฺ อิมํ มํสฺลจฺจ ตฺวลฺลจฺจ มม หตฺถคตฺกาลโต
ปฏฺฐาย มยฺหเมว สนฺตํ ตสฺมา ตํ ปจฺจํ ขาทิตฺวา ปจฺจํ
มํสํ ขาทิสฺสามิตี อหํ ฯ

อถ ราชา มํสนิกฺกเยนายํ น มํ มฺลจฺจติ มยา จ
มิกวํ อากจฺจนฺเตน ตสฺส พฺราหฺมณฺสฺส อากณฺตฺวา เต ฐนํ
ทสฺสามิตี ปฏฺฐึณฺวา กตา สจายํ ยกฺโข อนุชานิสฺสูติ สจจํ

*เล่มที่ 45 หตถินาควกควณณนา หน้า 274

อนุรกขณโต เคหิ คนตุวา ตั ปฏินณิ โมเจตวา ปุณ อิมสสุ
ยกขสสุ ภตตตถิ อากจเฉยยนติ จินเตตวา ตสส ตมตถิ
อาโรเจสิ ฯ ตั สตุวา โปริสาโท สเจ ตวั สจจि อนุ-
รกขณโต คนตุกาโมสิ คนตุวา ตสส พุราหุณสสุ ทาทพพิ
ชนิ ทตวา สจจิ อนุรกขณโต สีฆิ ปุณ อากจเฉยยาสิตี
วตวา ราชานิ วิสสชเชสิ ฯ โส เตน วิสสญุโจ ตวั มา
จินตยิ อหิ ปาโตว อากมิสสามิติ วตวา มกคณิมิตตานิ
สลลกขณโต อตตโน พลกายิ อุปคนตุวา เตน ปริวโต นคริ
ปวิสิตวา ตั นนทพุราหุณนิ ปกโกสาเปตวา มหารเห อาสเน
นิสีทาเปตวา ตา คาถา สตุวา จตตาริ สหสสานิ ทตวา
ยานิ อาโรเปตวา อิมิ ตกกลิลเมว เนถาติ มนุสเส ทตวา
พุราหุณนิ อุยโยเชตวา ทุตยทิวเส โปริสาทสส สนตถิ
คนตุกาโม ปุตติ รชเช ปติญุสเปตุ อนุสาสนินญจ เทนโต ตมตถิ
อาโรเจสิ ฯ เตน วุตติ

มิกวั คเหตุวา มุญจสสุ กตวา อากมนิ ปุณ
พุราหุณสสุ ชนินิ ทตวา ปิตา อามนตยิ มมิ ฯ
รชชิ ปุตติ ปฏิปชช มา ปมชช (๑) ปุริ อิทิ
กตัม เม โปริสาเทน มม อากมนิ ปุณาติ ฯ

ตตถ อากมนิ ปุณาติ ปุณ อากมนิ ปฏินญาตสส (๒)

๑. สยา. ปมชช ฯ ๒. สี. ปตถิตสส ฯ

โปริสาทสฺส สงฺคริ กตฺวาฯ พุราหุมนสฺส ฐนํ ทตฺวาติ
ตกุกสิโต อากตสฺส นนฺทนามสฺส พุราหุมนสฺส ตา กถา
สุตฺวา จตฺสทสฺสปริมาณํ ฐนํ ทตฺวาฯ ปิตา อามนฺตยิ มมนฺติ
มม ปิตา ขยทิสราชา มํ อามนฺเตสิ ฯ

กถิ อามนฺเตสิติ เจ อาห ราชฺชนฺตฺวาติฯ ตสฺสตุโถ
ปฺตตฺ ตฺวํ อิมิ กุลสนฺตํ ราชฺชํ ปฏิปชฺช ยถาหิ ชมฺเมน
สเมน ราชฺชํ การมิ เอวํ ตฺวมปิ จตฺตํ อุตฺสาเปตฺวา ราชฺชํ
การหิ ตฺวํ อิหิ ปฺริ รกฺขนฺโต ราชฺชณฺจ การนฺโต มา
ปมาทมาปชฺชิ อุตฺกสมิ จาเน นิโคธรรกฺขมฺมูเล โปริสาเทน
ยกฺเขน กตเมตฺติ มยา สงฺคริ มม ปฺน ตสฺส สนฺติกํ อากมนํ
อุทฺทิสฺส เกวลํ ตสฺส พุราหุมนสฺส ฐนทานตฺถํ อิธาคโต
สจฺจํ อนฺรกฺขนฺโต ตสฺมา ตตฺถาหิ คมิสฺสามิติ ฯ

ตํ สุตฺวา มหาสตุโถ มา โข ตฺวํ มหาราช ตตฺถ
อคมาสิ อหิ ตตฺถ คมิสฺสามิ สเจ ปน ตฺวํ ตาต คมิสฺสสิเยว
อหฺมปิ ตยา สทฺธิ คมิสฺสามิเยวาติฯ เอวํ สนฺเต มยิ อุโภปี
น ภวิสฺสาม ตสฺมา อหเมว ตตฺถ คมิสฺสามิติ นานปฺปการน
วารนฺตํ ราชานํ สลฺยาเปตฺวา มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา ปิตู
อตุถาย อตุทานํ ปฺริจฺจชิตฺวา โสตฺถิกาวาย ปิตริ สาสิต-
วาหิ ปฺยลฺยชมาเน มาตฺถกคินิภริยาสุ จ สจฺจกิริยํ กโรนฺตฺสิ
อาวูธิ คเหตุวา นกรโต นิกฺขมิตฺวา อสฺสฺปนฺณมฺหํ มหาชนํ

อนุพนุชนตฺ อปุจจิตฺวา ปิตรา อกฺขาตฺนเยน ยกฺขวาสมคฺคํ
ปฏฺธิปชฺชช ๑ ยกฺขินิปฺตฺโตปิ ชตฺติยา นาม พหุมายา โก
ชานาติ กิ ภาวิสฺสตีติ รุกฺขํ อภิรฺหิตฺวา รณฺโณ อากมนํ
โอบฺโลเกนฺโต นิสินฺโน กุมาริ อากจฺจนตฺ ทิสฺวา ปิตริ
นิวตฺเตตฺวา ปฺตฺโต อากโต ภาวิสฺสตี นตฺถิ เม ภยฺนติ โอบฺตริตฺวา
ตสฺส ปิฎฺฐจि ทสฺเสตฺวาว นิสีทึ ๑ มหาสฺตฺโต อากนฺตฺวา ตสฺส
ปรฺโต อฏฺฐาสี ๑ เตน วุตฺตํ

มาตาปิตฺว (๑) วนฺทิตฺวา	นิมฺมินิตฺวาน อตฺตนา (๒)
นิกฺขิปิตฺวา (๓) ธนฺุ ชคฺคํ	โปริสาทมฺปาคมิ ๑
ตสฺสตถฺหตฺถูปคตฺ	กทาจิ โส ตสฺสิสฺสตี
เตน ภิชฺชิสฺสตี ลีลํ	ปริตฺตาสํ กเต มยิ ๑
ลีลชณฺุทภยา มยฺหํ	ตสฺส เทสฺสํ น พฺยาหริ
เมตฺตจิตฺโต หิตฺวาที	อิทํ วจนมพฺรวิฺนติ ๑ (๔)

ตสฺสตถฺหตฺถูปคตฺนติ ตสฺสตถฺหตฺถํ อูปคตํ อาวุชปาณิ มํ
อตฺตโน สนฺตํกํ อูปคตํ ทิสฺวา ๑ กทาจิ โส ตสฺสิสฺสตีติ โส
ยกฺโข อปี ตเสยฺย ๑ เตน ภิชฺชิสฺสตี ลีลนฺติ เตน ตสฺส
ตาสฺสปฺปาทเนน มยฺหํ ลีลํ วินฺสฺสตี สงฺกิสฺสตี ๑ ปริตฺตาสํ
กเต มยิตฺติ มยิ ตสฺส ปริตฺตาสํ กเต สตี ๑

ลีลชณฺุทภยา มยฺหํ ตสฺส เทสฺสํ น พฺยาหริฺนติ ยถา

๑. ม. มาตาปิตฺว จ ๑ ๒. ม. อตฺตนา ๑ ๓. ม. นิกฺขิปิตฺวา ๑

๔. พุ. จริยา. ๓๓/๑๕/๕๓๓ ๑

*เล่มที่ 45 ขยทิสจริยาวณณนา หน้า 277

จ สีสถกทณเณ นินิตตตโต ตสส สนตักิ อคมาสิ เอวิ มยหิ
สีลขณททญาเอว ตสส โปริสาทสส เทสสิ อนินฺจุมปิ น
พุยาหริ เกวลิ ปน เมตตจิตเตน หิตวาที อิหิ อิทานิ
วกขมานัน วจัน อภาสี ฯ

มหาสตุโต จ คนตุวา ปุโรโต จิตโต ยกขินิปุตุโต ตัง
วิมสิตุกาโม โกสิ ตวั กุโต อาคโต ก็ ม น ชานาสิ
ลทโท มนุสสมสขาทโกติ กสฺมา จ อิธาคโตสิติ ปุจฺฉิ ฯ
กุมารโ อหิ ขยทิสรณโณ ปุตุโต ตวั โปริสาทโกติ ชานามิ
ปีตุ ชีวิติ รกขิตุ อิธาคโต ตสฺมา ตัง มุญจ ม ขาทาติ
อาห ฯ ปุน ยกขินิปุตุโต มุขากาเรเนว ตัง ตสส (๑) ปุตุโตติ
อหิ ชานามิ ทุกกริ ปน ตยา กตัง เอวิ อากจฺจนฺเตนาติ
อาห ฯ กุมารโ น อิหิ ทุกกริ ยํ ปีตุ อคฺเต ชีวิตปริจฺจชนํ
มาตาปีตุเหตุ หิ เอวรूपิ ปุณฺณํ กตุวา เอกนฺเตเนว สกฺเค
ปโมทติ อหฺลจ อมรณธมฺโม นาม โกจิ สตุโต นตฺถิติ ชานามิ
อคฺตนา กิณฺจิจ จ กตัง ปาปี นาม น สรามิ ตสฺมา
มรณโตปิ เม ภยํ นตฺถิ อิหิ สรริ มยา เต นิสฺสญฺจ
อคฺคิ ชาเลตุวา ขาทาติ อาห ฯ เตน วุตตัง

อุชฺชาเลหิ มหาอคฺคิ ปปติสฺสามิ รุกฺขโต
ตวั ปกุกกาลมณฺเฑาย รุกฺขย มํ ปีตามหาติ ฯ

๑. สี. คตสฺส ฯ

ตํ สุตฺวา ยกฺขินิปฺตฺโต น สกฺกา อิมสฺส มํสํ ขาทิตฺตํ
อุปาเยน อิมํ ปลาเปสฺสามิติ จินฺเตตฺวา เตนฺ หิ อรณฺณํ
ปวิสิตฺวา สารทารุณิ อหริตฺวา นิทฺฐเม องฺการเ กโรหิ
ตตฺถ เต มํสํ ปจิตฺวา ขาทิสฺสามิติ อห ๑ มหาสฺตฺโต ตถา
กตฺวา ตสฺส อารโจะติ ๑ โส ตํ โอลเณนฺโต อัยฺ ปุริสสีโห
มรณฺโตปิ ภัยํ นตฺถิ เอวํ นิพฺภโย นาม น มยา ทิฏฺฐ-
ปุพฺโพติ โลมํหสฺซาโต กุมาริ โอลเเกติ ๑ กุมาริ กิสฺส
มํ โอลเเกติ น ยถาวุตฺตํ กโรสีติ ๑ ยกฺขินิปฺตฺโต มหาสฺตฺตํ
สตฺตธา ตสฺส มุทฺธา พลเยย โย ตํ ขาทเยยฺยาติ อห ๑
สเจ มํ น ขาทิตฺกาโมสิ อถ กสฺมา อकुตี การสีติ ๑ ตว
ปริกฺคณฺหนตฺถนฺติ ๑ ตวํ อิทานิ มํ กถํ ปริกฺคณฺหิสฺสสิ สุวาทํ
ติรจฺฉานโยนิยํ นิพฺพตฺโตปิ สกฺกสฺส เทวเรวฺโย อตฺถานํ
ปริกฺคณฺหิตฺตํ น อทาสินฺติ ตมตฺถิ (๑) ทสฺเสนฺโต

อิทํ หิ โส พุราหฺมณฺมํ มณฺณมาโน

สโส อวาเสสิ สเก สรีเร

เตเนว โส จนนฺติมา เทวปฺตฺโต

สสฺตฺถฺโต (๒) กามทฺทหฺชช ยกฺขชาติ (๓)

คาถมาห ๑

ตตฺถ สโส อวาเสสิ สเก สรีเรติ อตฺถโน สรีเรเหตุ

๑. ม. อิมมตฺถิ ๑ ๒. สุยา. สสฺฏฺจโก ๑ ๓. บ. ขา. ๒๗/๒๓๒๓/๔๕๐ ๑

อิมํ สรีริ ขาทิตฺวา อีช วสาคี เอวํ สเก สรีเร อุตฺตโน
สรีริ เทนฺโต ตํ พุราหุมนรूपํ สกุกํ ตตฺถ วาสสิ ๑ สสตุฏฺโถติ
สสีติ เอวํ สสสทฺเทน ฏฺโถติ ๑ กามทฺโหติ กามวทฺฒโน ๑
ยกฺขชาติ เทว ๑

เอวํ มหาสตุฏฺโถ จนนฺเต สสทฺกฺขณํ กปฺปฏฺจิชฺย ปาฎิหาริชฺย
สทฺกฺชี กตฺวา อุตฺตโน สกฺกเณปี ปริกฺคณฺหิตุํ อสทฺกฺกฺเณยฺยตํ
อภาสิ ๑ ตํ สุตฺวา โปริสาโท อจฺฉริยพฺภุตจิตฺตชาโต

จฺนุโท ยถา ราหุมา ปมุตฺโต

วิโรจเต ปณฺณรเสว ภาณฺมา

เอวํ ตฺวํ โปริสาทา ปมุตฺโต

วิโรจ กปิเล (๑) มหานุภาว

อาโมทยํ ปิตฺริ มาตรณฺจ

สพฺโพ จ เต นนฺทตฺถ ฌาติปฺกฺโขติ (๒)

คาถํ วตฺวา คจฺฉ มหาวีราติ กุมารํ วิสฺสชฺชเชสิ ๑ โสปี
ตํ นิพฺพิเสวณํ กตฺวา ปญฺจ สีลานิ ทตฺวา ยกฺโข น
โข เอส โนติ วิมฺสนฺโต ยกฺขานํ อกฺขิณี รตฺตานิ โหณฺติ
อนิมิสานิ จ ฉายา จ น ปญฺญาติ อสมฺภีโต โหติ น
อิมสฺส ตถา ตสฺมา นายํ ยกฺโข มนุสฺโส เอโส มยฺหํ กิร
ปีตุ ตโย ภาตโร ยกฺขินิยา คหิตา เตสุ ตาย เทว ขาทิตา

๑. สฺยา. กปิเล ๑ สี. ย. กมุปีลล ๑ ๒. ขุ. ขา. ๒๓/๒๓๒๔/๔๕๐ ๑

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 280

ภวิสฺสนฺติ เอโก ปุตุตฺสึเนเหน ปฏฺิษคฺคิโต ภวิสฺสติ อิมินา
 เตน ภวิสฺสพฺพนฺติ นยคฺคาเหน อนุมาเนน สพฺพณฺณตฺตณฺณาณน
 วิย อวิปริตฺโต นิฏฺฐํ คนฺตุวา มยฺหํ ปิตุ อจฺจิกฺขิตฺวา
 รชเช ปติฏฺฐาเปสฺสามิตฺติ จินฺเตตฺวาน ตฺวํ ยกฺโข ปิตุ
 เม เชฏฺฐภฺาติโกสิ เอหิ มยา สทฺธิํ คนฺตุวา กุสฺสนฺตํ รชชํ
 ปฏิปชฺชาหิตฺติ อห ๑ เตน วุตฺตํ ตฺวํ ปิตามหาติ ตฺวํ มม
 มหาปิตาติ อตฺโถ ๑ อิตเรน นานํ มนุสฺสโสติ วุตฺเต เตน
 สทฺธาตพฺพสฺส ทิพฺพจกฺขุกตาปสฺสสฺส สนฺตํกํ เนสิ ๑ ตาปเสน
 กิ ภิโรนฺตา ปิตา ปุตุตา อรณฺเณ วิจรธาติ ปิตฺถาเว กถิตเ
 โปริสาโท สทฺทหิตฺวา กจฺจ ตาต ตฺวํ น เม รชเชน
 อตฺโถ ปพฺพชิสฺสามหนฺติ ตาปสฺสสฺส สนฺตํเก อสิปพฺพชชํ
 ปพฺพชช ๑ เตน วุตฺตํ

อิตฺติ สึลวตฺตํ เหตุ นารกฺขี มม ชีวิตํ
 ปพฺพพาเชสิ จหํ ตสฺส สทา ปาณาติปาทิกนฺติ ๑

ตตฺถ สึลวตฺตํ เหตุติ สึลวณฺตานิ มม ปิตฺตํ เหตุ ๑
 อถ วา สึลวตฺตํ เหตุติ สึลวตฺเหตุ มยฺหํ สึลวตฺสมาทานนิมิตฺตํ
 ตสฺส อภิชฺชนตฺถํ ๑ ตสฺสชาติ ตํ โปริสาทํ ๑

อถ มหาสตุโต อตฺตโน มหาปิตฺรํ ปพฺพชิตํ วนฺทิตฺวา
 นกรสฺส สมิปํ คนฺตุวา กุมาโร กิร อากโตติ สุตฺวา
 หนฺจตุฏฺฐเณ รณฺธา นาคเรหิ เนคมชานปเทหิ จ ปจฺจคฺคโต

ราชานัน วนทิตฺวา สพฺพํ ปวตฺตี อารโจะติ ฯ ตํ สุตฺวา ราชานัน
ตงฺขณฺณเวย เกรี จราเปตฺวา มหนฺเตน ปรีวารเณ ตสฺส
สนฺติกํ คนฺตฺวา เอหิ ภาตฺกิ รชฺชํ ปฏิปชฺชาหิตี อาท ฯ
อลํ มหาราชชาติ ฯ เตน หิ มยฺหํ อุตฺตฺยานเณ วสชาติ ฯ น
อากจฺฉามิตี ฯ ราชานัน ตสฺส อสฺสสมสฺส อวิทุเร คามิ นินเวเสตฺวา
ภิกฺขํ ปฏฺจเปตี ฯ โส จุพฺกมฺมาสทมฺมนิกโม นาม ชาโต ฯ
ตทา มาตาปิตโร มหาราชกุลานิ อเหตุํ ตาปโส
สาริปฺตฺโต ปรีสาโท องฺคฺลิมาโล กนิฏฺจนา อุปลวณฺณา
อคฺคฺมเหตุี ราหุลมาตา อลีนสตฺตฺกฺมาโร โลกนาโถ ฯ
ตสฺส อธิปปี เหฏฺจนา วุตฺตฺนเณนเว ยถารหํ เสสปรามิโย
นินฺทฺธาเรตฺพฺพา ฯ ตถา ปิตฺรา นินฺวาริยาโน อตฺตโน ชีวิตํ
ปรีจฺจชิตฺวา ปิตุ ชีวิตฺรภฺษณฺตถํ ปรีสาทสฺส สนฺติกํ
คมิสฺสามิตี นินฺจโย ตสฺส จ สนฺตาสปรีหณฺตถํ นินฺทฺสตฺตฺส
คมนํ อตฺตโน สิลฺขณฺฑานํ มา โหตุติ เตน ปิยวาจาย
สมฺมทาจาโร เตน จ นานานเยหิ ปรีคฺคณฺหิยมานสฺส
มรณฺสนฺตาสภาโว ปิตุ อตฺเต มยฺหํ สรีริ สพลํ กริสฺสามิตี
หฏฺจตฺตฺกฺภาโว สกฺเกนาปี ปรีคฺคณฺหิตุํ อสกฺกฺกฺณเวยสฺส
สสชาติยมฺปิ ปรีจฺจาคตถํ อตฺตโน ชีวิตนินฺรเปกฺขภาวสฺส ชานนํ
เตน สมฺมาคเมปี โอสฺสฏฺเฐปี จิตฺตสฺส วิการภาโว ตสฺส จ
มนุสฺสภาวมหาปิตฺกฺวานํ อวิปรีตฺโต ชานนํ ฅาตมตฺเต จ

ตํ กุลสนุตเท รชเช ปตัญญาเปตูกามตา ชมมเทสนาย สัเวเขตฺวา
สีเลสุ ปตัญญาปนฺนติ เอวมาทโย อธิ โภชิตตตฺสสุ คุณานุกาเว
วิภาเวตพฺพาทิ ฯ

ชยทิสจริยาวณณา นิฏฺฐิตา ฯ

สงฺขปาลจริยาวณณา

ปฺนนาปริ ยทา โหมิ	สงฺขปาลอ มหิทฺธิโก
ทาจารุโธ โฆรวิสฺโส	ทฺวิชิโวห อฺรคาภิกฺกุ ฯ
จตุปฺปเถ มหาปเถ (๑)	นนานาชนสมากุเล
จตุโร องฺเค อธิญฺจาย	ตตฺถ วาสํ อกปฺปยี ฯ๓
ฉวิยา จมฺเมน มํเสน	นฺหารุหิ อญฺจิกเถหิ วา
ยสฺส เอเตน กรณิยํ	ทินฺนํเยว หราตุ โสติ ฯ (๒)

ทสเม สงฺขปาลอติอาทิสฺส อยํ สงฺเขปตฺโต เทว-

โภคสมฺปตฺติสทิสาย มหติยา นาคิทฺธิยา สมฺนุณาคตตฺตา
มหิทฺธิโก ฯ เหญฺจาทฺเทว อฺปริ เทวติ จตฺสฺโส ทาจา อาวฺธา
เอตฺสฺสชาติ ทาจารุโธ ฯ อุกฺคเตชวิสตาย โฆรวิสฺโส ฯ นาคโยนิ-
สิทฺธาหิ ทฺวิหิ ชิวฺหาหิ สมฺนุณาคโตติ ทฺวิชิโวห ฯ มหานุ-
ภาวานมฺปิ อฺเรน คมนโต อฺรคาติ ลทฺธนามานํ นาคานํ
อธิปติภาวโต อฺรคาภิกฺกุ ฯ

ทฺวินฺนํ มคฺคานํ วินิวิชฺฌิตฺวา สนฺธิภาเวน คตฺถฺจฺจานสงฺขาเต

๑. ม. ย. มหามกุเ ฯ ๒. พ. จริยา. ๓๓/๒๐/๕๓๘ ฯ

*เล่มที่ 45 สงขปาโลจริยาวรรณนา หน้า 283

จตุปปเถ ฯ อปราปรี มหาชนสยจรณภูจกถา มหามคฺเค ฯ
ตโต เอว มหาชนสมาภิณณภาเวน นานาชนสมาภูเถ ฯ อิทานิ
วขุขมานานัน จตุณฺนํ อํคานัน วเสน จตุโร อํคเ ฯ อธิฏฺฐาย
อธิฏฺฐหิตฺวา จิตฺเต จเปตฺวา ฯ ยทาหิ สงขปาโล นาม
ยถาวุตฺตโรโป นาคราชา โหมิ ตทา เหฏฺฐา วุตฺตปฺปการเ
จानเ วาสํ อุโปสถวาสวเสน นีवासํ อกปฺปยิ กปฺเปสิ ฯ

มหาสตุโต หิ ทานสีลาทิปฺปญฺจปฺปสฺสโต หุตฺวา โพธิ-
ปริเยสนวเสน อปราปรี เทวมนุสฺสคตฺติสฺสํ สัสนฺนโต กทาจิ
เทวโกศทิสสมฺปตฺติเก นาคภวเน นิพฺพตฺติตฺวา สงขปาโล นาม
นาคราชา อโหสิ มหิทฺธิโก มหานุภาโว ฯ โส คจฺจนฺเต
กาเล ตาย สมฺปตฺติยา วิปฺปฏฺฐิสาริ หุตฺวา มนุสฺสโยนี ปตฺถเนนโต
อุโปสถวาสิ วสิ ฯ อถสฺส นาคภวเน วสนฺตสฺส อุโปสถวาโส
น สมฺปชฺชติ สีลํ สงฺกิลิสุตฺติ เตน โส นาคภวนา นิภฺขมิตฺวา
กณฺหวณฺณาย นทียา อวิฑูเร มหามคฺคสฺส จ เอกปฺปทิก-
มคฺคสฺส จ อนฺตเร เอกํ วมฺมิกํ ปริกฺขิปปิตฺวา อุโปสถํ
อธิฏฺฐาย จาคฺคทฺทสฺสปฺปณฺนเรเสสฺส สฺมาทินฺนสีโล มม จมฺมาทินิ
อตุถิกา คณฺหนฺตฺติ อตฺตานัน ทานมฺเข วิสฺสชฺเชตฺวา นิปฺชชติ
ปาฏฺฐิเปเท นาคภวณฺํ คจฺจติ ฯ เตน วุตฺตํ ปุณาปรี ยทา โหมิ
สงขปาโล มหิทฺธิโกตฺถิอาทิ ฯ (๑) ตสฺสตุโถ วุตฺโตเยว ฯ

ย ปเนตฺถ จวียา จมฺเมนาตฺถิอาทิกํ จตุโร อํคเ

๑. ม. ปุณาปรี ยทา โหมิ สงขปาโลตฺถิอาทิ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 284

อธิฏฐายาติ วุตตัม จตุรงคาธิฏฐานทสฺสนํ ฯ ฉวิจฺจมานิ หิ
อิธ เอกมฺงฺกํ ฯ เอวํ อุโปสถวาสิ วสนตฺตสฺส มหาสตฺตสฺส ทีโฆ
อทฺฐา วีตฺวาตฺโต ฯ

อถกทิวสิ ตสฺมี ตถา สีลํ สมายิยฺตฺวา นิปนฺเน โสพส
โกชปฺตฺตา มํสิ อหริสฺสามาติ อาวฺรหตฺถา อรณฺเณ จรฺนฺตา
กิลฺลิจิ อลภิตฺวา นิภขมนฺตา ตํ วมฺมิกมตฺถเก นิปนฺนํ ทิสฺวา
มยฺ อชฺช โคธาโปตกมฺปิ น ลภิมฺหา อิมํ นาคฺราชาํ วชิตฺวา
ขาทิสฺสามาติ จินฺเตตฺวา มหา โข ปเนส กยฺหมาโน
ปลาเยยฺยาติ ยถานิปนฺนํกเยว นํ โภเกสฺสุ สฺสุเลหิ วิชฺฉิตฺวา
ทฺพฺพลํ กตฺวา คณฺหิสฺสามาติ สฺสุลาณี อาทาย อุปสงฺกมฺมิสฺสุ ฯ
โพธิสตฺตสฺสาปิ สรฺริ มหนฺตํ เอกโทณิกนาวปฺปมาณํ วฏฺเฐตฺวา
จปีตสฺมนปฺปฺพทามํ วิย ชิลฺลชุกฺผลสทิสฺเสหิ อภฺจฺหิ ชยสฺมน-
ปฺปฺพสทิสฺเสน จ สีเสน สมฺนฺนาคตํ อติวิย โสภติ ฯ โส เตสิ
โสพสฺสนํ ชนํ ปทสทฺเทน โภคนฺตรโต สีลํ นิหริตฺวา
รตฺตกฺขิณี อุมฺมีเลตฺวา เต สฺสุลหตฺถे อากจฺจฺนฺเต ทิสฺวา อชฺช
มยฺหํ มโนโรถ มตฺถกํ ปาปฺณิสฺสตีติ อตฺตานํ ทานมฺเย
นียฺยาเตตฺวา อิมे มม สรฺริ สตฺตีหิ โภฏฺเฐตฺวา ฉิทฺทาว-
ฉิทฺทํ กโรนฺเต น โอโลเกสฺสามิติ อตฺตโน สีลขณฺทภเยน
ทพฺหํ อธิฏฺฐานํ อธิฏฺฐหิตฺวา สีลํ โภคนฺตเร เอว ปเวเสตฺวา
นิปฺชฺชติ ฯ

*เล่มที่ 45 สงขपालจริยาวรรณนา หน้า 285

อถ นั เต อุปคณตฺวา นงฺคฺกุเจ คเหตุวา อากทฺฒนตา
ภูมียิ ปาเตตฺวา ติจินฺตฺสุเลหิ อฏฺฐสฺ จาเนสฺ วิชฺฌิตฺวา
สกณฺฏกา กาทเวตฺตยญฺจโย (๑) ปหารมฺเขหิ ปเวเสตฺวา อฏฺฐสฺ
จาเนสฺ กาเชหิ อาทาย มหามคฺคํ ปฏฺธิปชฺชิสฺสํ มหาสตุโต
สฺสุเลหิ วิชฺฌนโต ปฏฺฐาย เอกภฺจจาเนปิ อุกฺขินิ อุมฺมีเลตฺวา
เต น โอลเเกสิ ฯ ตสฺส อฏฺฐหิ กาเชหิ อาทาย นียมานสฺส
สีลํ โอลมฺพิตฺวา ภูมि ปหฺรติ ฯ อถ นั สีสมสฺส โอลมฺพิตฺติ
มหามคฺเค นิปชฺชาเปตฺวา สุขุเมน สฺสุเลน นาสาปฺญฺเฏ วิชฺฌิตฺวา
รชฺชุกํ ปเวเสตฺวา สีลํ อุกฺขิปิตฺวา กาชโกฏฺฐิยํ ลกฺเขตฺวา ปฺนปิ
อุกฺขิปิตฺวา มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชิสฺสํ ฯ เตน วุตฺถํ

อทฺทลัสมฺส โภชปฺตฺตา   ขรา ลุทฺทา อการุณา
อุปคณฺหุ มมํ ตตฺถ   ทณฺฑมฺมุคฺครปาณิโน ฯ
นาสาย วินิวิชฺฌิตฺวา   นงฺคฺกุเจ ปิฏฺฐิกณฺฑเก
กาเช อาโรปยิตฺวาน   โภชปฺตฺตา หรีสมฺ มํ ฯ
สสาครนฺตํ ปจฺวี   สกานนํ สปฺพพฺตํ
อิจฺจนฺมาโน จหนฺตตฺถ   นาสาวาเตน ฌาปเย ฯ
สฺสุเลหิ วิชฺฌยฺนเตปิ   โกฏฺฐยฺนเตปิ สตฺติภิ
โภชปฺตฺเต น กุปฺปามิ   เอสา เม สีลปารมิติ ฯ

ตตฺถ โภชปฺตฺตาติ ลุทฺทปฺตฺตา ฯ ขราติ กกฺขพา ผรุส-
๑. สี. ตาลเวตฺตยญฺจโย ฯ

กายวจิกมฺมุนตาฯ ลุฑฺทาติ ทารุณา โฆรมานสาฯ อการุณาติ
นิกฺกรุณาฯ ทณฺฑมฺมคฺครปาณินฺติ จตฺรสุสทณฺฑทตฺตาฯ นาสาย
วินิวิชฺฌิตฺวาติ รชชุกํ ปเวเสตุํ สุขุเมเน สฺวเลน นาสาปฺปญฺเ
วิชฺฌิตฺวาฯ นงฺคฺกุญฺเจ ปิฎฺฐจิกณฺณเกติ นงฺคฺกุญฺจปฺปเทเส ตตฺถ
ตตฺถ ปิฎฺฐจิกณฺณกสมิเป จ วินิวิชฺฌิตฺวาติ สมฺพนฺโหฯ กาช
อาโรปยิตฺวานาติ อญฺจสุ จาเนสุ วินิวิชฺฌิตฺวา พทฺเชสุ อญฺจสุ
เวตฺตลตามณฺฑเลสุ เอเกกสมิํ โอิวิชฺฌิตฺ (๑) เอเกกํ กาชํ เทว
เทว โภชปฺตฺตา อตฺตโน อตฺตโน ขนฺธํ อาโรเปตฺวาฯ

สสาครนฺตํ ปจฺวินฺติ สมฺมุตฺตปฺริยนฺตํ มหาปจฺวีฯ สกานนํ
สพฺพตฺนติ สทฺธิ กานเนหิ ปพฺพเคหิ จาติ สกานนํ
สพฺพตฺลยฯ นาสาวาเตน ฉาปเยติ สจําหิ อิจฺจมาโน อิจฺจนฺโต
กฺุชฺฌิตฺวา นาสาวาตํ วิสฺสชฺชเยยฺยํ สมฺมุตฺตปฺริยนฺตํ สกานนํ
สพฺพตฺ อิมํ มหาปจฺวี ฉาเปยฺยํ สห นาสาวาตวิสฺสชฺชเนน
ฉาริกํ กเรยฺยํ เอตาทิสฺส ตทา มยฺหิ อานฺุภาโวฯ

เอวํ สนฺเตปิ สฺวเลหิ วินิวิชฺฌนฺเต โกญฺญนฺเตปิ สตฺติภิฯ
โภชปฺตฺเต น กุปฺปามีติ ทฺพฺพลภาวกรณฺตํ เวตฺตลตา-
ปเวสนตฺลยจ สาทารุหิ ตจฺเจตฺวา กเตหิ ติจฺฉินฺสุเลหิ อญฺจสุ
จาเนสุ วิชฺฌนฺเตปิ ทฺพฺพลภาวกรณฺตํ ติจฺฉินาหิ สตฺตีหิ ตหิ
ตหิ โกญฺญนฺเตปิ โภชปฺตฺตานํ ลุฑฺทานํ น กุปฺปามีฯ เอสา
๑. ส. โอิวิชฺฌิตฺวาฯ

*เล่มที่ 45 สงขपालจริยวรรณนา หน้า 287

เม สีสปารมีติ เอว มหาภูทกสฺส ตถา อธิฏฺฐหนุตฺตสฺส ยา
เม มยฺหิ สีสขณฺฑกฺขเยน เตสํ อภฺษณฺนา เอสา เอกนฺตเนว
ชีวิตนिरเปกฺขภาเวน ปวตฺตา มยฺหิ สีสปารมี สีสวเสน
ปรมตฺถปารมีติ อตุโถ ฯ

ตถา ปน โปธิสตุเต เตหิ นียมานे มิถินครวาสี
อาพาโร นาม กุฏุมฺพโก ปณฺจสกฏฺฐตานิ อาทาย สุขยานเก
นีสีทิตฺวา คจฺจนฺโต เต โภชปฺตเต มหาสตุตฺ หรณฺเต ทิสฺวา
การุณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา เต ลุฑฺเต ปุจฺฉิ กิสฺสายํ นาโถ
นียติ เนตฺวา จิมิ กิ กริสฺสเถติ ฯ เต อิมสฺส นาคสฺส
มสิ สาทุญฺจ มุฑุญฺจ ฉฺฉลฺยฺจ ปจิตฺวา ขาทิสฺสามาติ อาหํสุ ฯ
อถ โส เตสํ โสฬสวาทโคณเ ปสฺตํ ปสฺตํ สุวณฺณมาสเก
สพฺเพสํ นิवासนปารุปนานิ ภริยานมฺปิ เตสํ วตฺถาสรณานิ
ทตฺวา สมฺมา อัย มหาภูทกาโว นาคราชา อตฺตโน สีสกุณฺเณ
ตุมฺหากํ น ทฺพฺภิก อิมํ กิลเมนฺเตหิ พหุํ ตุมฺเหหิ อปฺลฺยณฺ
ปสฺตํ วิสฺสชฺเชเถติ อาห ฯ เต อัย อมฺหากํ มนาโป ภกุโ
พฺหุ จ โน อูรคา ภูตฺตปฺพฺพา ตถาปี ตว วจฺนํ อมฺเหหิ
ปฺุเชตพฺพิ ตสฺมา อิมํ นาคํ วิสฺสชฺเชสฺสามาติ วิสฺสชฺเชตฺวา
มหาสตุตฺ ภูมียํ นิปชฺชาเปตฺวา อตฺตโน กกฺขพตฺยา ตา
กณฺฎกาจิตา อาวฺตา กาทเวตฺตลตา โโกฏฺฐิยํ คเหตฺวา อากทฺตฺมิตฺตุ
อารภีสุ ฯ

*เล่มที่ 45 หตถินาควคควณณา หน้า 288

อถ โส นาคราชานํ กิลมนุตํ ทิสฺวา อกิลเมนุโตว
อสีนา ลตา ฉินฺนทิตฺวา ทารกานํ กณฺณเวธโต ปฏฺิหรณ-
นียาเมน (๑) อทุกฺขาเปนฺโต สณฺฑิกํ นีหริฯ ตสฺมี กาลเ เต
โกชปฺตฺตา ยํ พนฺธนํ ตสฺส นตฺถโต ปเวเสตฺวา ปฏฺิมุกฺกํ
ตํ พนฺธนํ สณฺฑิกํ โมจยีสฺสุฯ มหาสฺตโต มฺหุตฺตํ ปาจิณาภิ-
มุโข คนฺตฺวา อสฺสุปฺณฺเณหิ เนตฺเตหิ อาพาริ โอลเกสิฯ
ลฺลทฺทา โถกํ คนฺตฺวา อฺรโค ทฺพฺพโล มตฺกालเ กเหตุวาว
นํ คมิสฺสามาติ นิลียีสฺสุฯ อาพาโร มหาสฺตตสฺส อณฺชลี ปคฺคยฺห
คจฺเฉว โข ตวํ มหानาค มา ตํ ลฺลทฺทา ปฺน คเหตุสนฺติ
วทฺนฺโต โถกํ ตํ นาคํ อนฺนคนฺตฺวา นีวตฺติฯ

โพธิสฺตโต นาคภวํ คนฺตฺวา ตตฺถ ปปฺยจํ อกฺตฺวา
มหนฺเตน ปรีวารเณ นิกฺขมิตฺวา อาพาริ อฺปสงฺกมิตฺวา
นาคภวณฺสฺส วณฺณํ กเถตฺวา ตํ ตตฺถ เนตฺวา ตีหิ กณฺณา-
สเตหิ สทฺธี มหนฺตมฺสฺส ยลํ ทตฺวา ทิปฺเพหิ กามเห
สนฺตปฺเปสิฯ อาพาโร นาคภวเ เอกวสฺลํ วสิตฺวา ทิปฺเพ
กามเ ปรีภฺยชิตฺวา อิจฺฉามหํ สมฺม ปพฺพชิตฺตฺนฺติ นาค-
ราชสฺส กเถตฺวา ปพฺพชิตฺปรีภฺวารเ คเหตุวาทโต นิกฺขมิตฺวา
หิมวณฺตปฺเปทลํ คนฺตฺวา ปพฺพชิตฺวา ตตฺถ จิริ วสิตฺวา
อปรภาเค จาริกํ จรณฺโต พาราณสี ปตฺวา พาราณสี-
๑. สี่. วรรณิหรณนียาเมนฯ

รณณา สมากโต เตน อาจารย์สมปตตี นิสสาย ปสนเนน
คว อูพารโกคา มณเณ กุลา ปพพชิตโต เกน นุ โข
การณน ปพพชิตตีสติ ปุฏโธ อตตโน ปพพชชาการณ กเถนโต
ลุตทานัน หตถโต โพธิสตุตตส วิสสชชาปนัน อาทิ กตวา
สพพ ปวตตี รณโย อัจจิกิตวา

ทิฏฐา มยา มานุสกาปี กามา
อสสตา วิปริณามชมา
อาทินันวิ กามกุณเส ทิสวา
สทุชายหิ ปพพชิตอมหิ ราช ๑
ทุมปผลานันวิ ปตนติ มาณวา
ทหราช จ วุฑฒา จ สรีรเกทา
เอตมปี ทิสวา ปพพชิตอมหิ ราช
อปณณกัม สามณณเมว เสยโยติ (๑)

อิมานิ คาทาหิ ชมมัม เทเสสิ ๑

ตัม สุตวา ราชา
อทุชา หเว เสวิตพพา สปลณวา
พหุสสุตา เย พหุชานจันตโน
นาคณจ สุตวาน ตวณจพาร
กาหามิ ปุณณานิ อนุปกานีติ (๒)

๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๕๑๖/๕๕๕-๕๖๐ ๑ ๒. พุ. ชา. ๒๗/๑๕๑๗/๕๖๐ ๑

อาห ๑

อดสฺส ตาปโส

อทฺธา หเว เสวิตพฺพา สปลฺลญา

พหุสฺสฺสตา เย พหุจฺจณินฺติโน

นาคณฺจ สุตฺวาน มมณฺจ ราช

กโรหิ ปฺลฺลณานิ อนปฺปกานีติ (๑)

เอวํ ฆมฺมํ เทเสตฺวา ตตฺถเอว จตฺตารโ วสุสฺสานมาเส วสิตฺวา
ปฺนุ หิมวณฺตํ คนฺตฺวา ยาวชิวํ จตฺตารโ พุรฺหมฺวิหาเร ภาเวตฺวา
พุรฺหมฺโลกุปลโค อโหสิ ๑ โปชิสฺสโตปิ ยาวชิวํ อุโปสถวาสิ วสิตฺวา
สคฺคปฺริ ปฺุเรสิ ๑ โสปี ราชฯ ทานาทินิ ปฺลฺลณานิ กตฺวา
ยถากมฺมํ กโต ๑

ตทา อาพาโร สาริปฺุตตฺถเอโร อโหสิ พาราณสีราชา
อานนฺทตฺถเอโร สงฺขปาลนาคราชา โลกนาโถ ๑

ตสฺส สรียฺปริจฺจาโค ทานปารมี ตถารูเปนปี วิสเดเชน
สมนฺนาคตสฺส ตถารูปายปี ปีพาย สติ สีลสฺส อภินฺนตา
สีลปารมี เทวโกคสมฺปตฺติสฺสทิสฺส โภคํ ปหาย นาคภวนโต
นิกฺขมิตฺวา สมณฆมฺมกรณํ เนกฺขมฺมปารมี ทานาทิอตุถํ
อิทฺถจิทฺถจ กาคู วฏฺฐตีติ สํวิทหนํ ปฺลฺลญาปารมี กามวิตฺถก-
วิโนทหนํ อธิวาสนวีริยญฺจ วีริยปารมี อธิวาสนขณฺติ ขณฺติปารมี

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๑๕๑๗/๕๖๐ ๑

*เล่มที่ 45 สงขपालจริยวรรณนา หน้า 291

สจฺจสมาทานํ สจฺจปารมี อจฺจสมาทานาธิฏฺฐานํ อธิฏฺฐานปารมี
โกชปฺตเต อุปาทาย สพฺพสฺตเตสุ เมตฺตานุทฺทยภาโว เมตฺตา-
ปารมี เวทนาย สฺตฺตสฺงฺขารกตวิปฺปการesu จ (๑) มชฺฌตฺตภาโว
อุเปกฺขาปารมีติ เอวํ ทส ปารมีโย ลพฺภนฺติ ฯ สีสปารมี ปน
อติสยวตีติ กตฺวา สฺวา เอว เทสนํ อารุพฺพา ฯ ตถา อิท
โพธิสฺตตฺตสฺส กุณฺณากาวา โยชนสฺติเก นาคภวณฺฏฺฐานนฺติ-
อาทีนํ ฐริทตฺตจริยาํ (๒) วุตฺตนเยเนว ยถารํ วิชาเวตพฺพาติ ฯ
สงฺขपालจริยวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

เอเตติ เย หตฺถินาคจริยาทโย อิมสฺมี วกฺเข นิตฺถิฏฺฐา
อนนฺตรคทาย จ หตฺถินาโค ฐริทตฺโตตฺตอาทีนํ อุทฺทานวเสน
สงฺกเหตุวา ทสฺสิตา นว จริยาเต สพฺเพ วิเสสโต สีสปารมี-
ปฺรณวเสน ปวตฺติยา สีสํ พลํ เอเตสนฺติ สีสพฺลา ฯ สีสตฺส
ปรมุตฺตปารมีภูทตฺสฺส ปริกฺขรณโต สนฺตानสฺส จ ปริกฺขานา-
วเสน อภิสงฺขรณโต ปริกฺขารา ฯ อุกกํสคตฺยา สีสปรมุตฺต-
ปารมียา อสมปฺญณฺตฺตา ปเทโส เอเตสํ อตฺถิ น นิปฺปเทโสติ
ปเทสิกา สปฺปเทสา ฯ กสฺมาติ เจ อาห จีวิตํ ปริกฺขิตฺวา
สีลานิ อนฺรฺกฺขิสฺนฺติ ยสฺมา เอเตสุ หตฺถินาคจริยาทีสุ (๓) อหํ
อตฺตโน จีวิตํ เอกเทเสน ปริกฺขิตฺวาว สีลานิ อนฺรฺกฺขี ฯ
๑. สีสํ สฺตฺตกตวิปฺปการesu จ ฯ ๒. พุ. ขา. ๒๘/๖๘๗/๒๔๕ ฯ
๓. พุ. ขา. ๒๗/๑๔๕๓/๓๐๓ ฯ

ชีวิติ์ น สพพถา ปริจจซี เอกนุเตเนว ปน สงขปาลสฺส เม สโต
สพพถาลมปิ ชีวิติ์ ยสฺส กสฺสจจิ นียยตฺติ์ สงขปาลนาคราชสฺส
ปน เม มหานุภาวสฺส อุกฺกวิตเตชสฺส สโต สมานสฺส
สพพถาลมปิ เตหิ์ ลุฑเทหิ์ สมากเม ตโต ปุพเพปิ ปจจนาปิ
สโต เอวํ ปุคฺคตวิภาคิ์ อกตฺวา ยสฺส กสฺสจจิ สีลานุรฺกขณตฺถเมว
ชีวิติ์ เอกิ์เสเนว นียยตฺติ์ นียาติติ์ ทานมฺเข นิสฺสญฺจิ์ ตสฺมา
สา สีลปารมีติ์ ยสฺมา เจตเทวํ ตสฺมา เตน การณน สา
ปรมตฺถปารมิภาวํ ปตฺตมา มยฺหํ สีลปารมีติ์ ทสฺเสตฺติติ์ ฯ

ปรมตฺถทีปนิยา จริยาปิฎกสัวรรณนาย

ทสฺวิธจริยาสงฺกหสฺส วิเสสโต สีลปารมิวิภาวนสฺส

ทุตฺติยวคฺคสฺส อตฺถวณณา นิฏฺฐจิตา ฯ

ยฺชฌยชวคฺคณณนา

ยฺชฌยชยจริยาณณนา

ยทาหิ อมิตยโส ราชปุตฺโต ยฺชฌยชโยติ ฯ

ตติยวคฺคตฺส ปจเม อมิตยโสติ อปริमितปริวารวิกโว ฯ

ราชปุตฺโต ยฺชฌยชโยติ รมฺมนคเร สพฺพทตฺตตฺส นาม รณฺโถ
ปุตฺโต นามเน ยฺชฌยชโย นาม ฯ

อัยฺ หิ พาราณสี อุทยชาติเก (๑) สุรฺนุชนนคฺริ นาม (๒) ชาคา
จฺพสฺสตฺโตสมชาติเก (๓) สฺทตฺสนํ นาม โสณนนฺทชาติเก (๔) พุรฺหุมวฑฺฒนํ
นาม ขณฺฑททาลชาติเก (๕) ปุปฺฟวตี นาม อิมสฺมี ปน ยฺชฌยช-
ชาติเก (๖) รมฺมนคฺริ นาม อโหสิ เอวมสฺส กทาจิ นาม
ปรีวคฺตติ ฯ เตน วุตฺตํ ราชปุตฺโตติ รมฺมนคเร สพฺพทตฺตตฺส
นาม รณฺโถ ปุตฺโตติ ฯ ตตฺส ปน รณฺโถ ปุตฺตตฺสทสฺส
อโหสิ ฯ โปธิสฺสโต เชฏฺฐปุตฺโต ตตฺส ราชฯ อุปฺรชฺช
อทาสี ฯ โส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว ทิวเส ทิวเส มหาทานํ
ปวตฺเตสิ ฯ เอวํ กจฺจนฺเต กาลे โปธิสฺสโต เอกทิวสํ ปาโตว
รถวรี อภิรุหิตฺวา มหนฺเตน สิริวิภเวเน อุตฺตยานกัปปิ กจฺจนฺโต
๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๕๑๖/๓๑๐ ฯ ๒. สี่. สฺททฺททนคฺริ นาม ฯ
๓. พุ. ชา. ๒๗/๒๕๑๕/๕๖๐ ฯ ๔. พุ. ชา. ๒๗/๑๓๔/๕๗ ฯ
๕. พุ. ชา. ๒๗/๗๗๕/๒๗๒ ฯ สฺยา. จนฺทกุมาร.... ฯ
๖. พุ. ชา. ๒๗/๑๑๕๓/๓๑๕ ฯ

รุกฺขคฺคตฺถคฺคสาขคฺคมกฺกฏกฺคตฺถชาลาทิสฺสุ มุตฺตาชาลาการณ
 ลคฺเค อุตฺสาวพินฺทุ ทิสฺวา สมฺม สารถิ กีนามตฺนติ
 ปุจฺฉิตฺวาเอเต เทว หิมสมเย ปตฺนกอุตฺสาวพินฺทุ นามาติ
 สุตฺวา ทิวสภาคํ อุตฺยานเ กิพิตฺวา สายนฺหกาเล ปจฺจาคจฺจนฺโต
 เต อทิสฺวา สมฺม สารถิ กหํ เต อุตฺสาวพินฺทุ น เต
 อิทานิ ปสฺสามิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา เทว สุริเย อุกฺคจฺจนฺเต สพฺเพ
 กิขฺชิตฺวา วิลยํ คจฺจนฺตฺติ สุตฺวา ยถา อิเม อปฺปจฺฉิตฺวา
 กิขฺชนฺติ เอวํ อิเมสํ สตฺตานิ จีวิตสงฺขารานิ ตินฺคฺเค
 อุตฺสาวพินฺทุทิสฺวา ตสฺมา มยา พฺยาธิชฺรามรณเห อปีพิตฺเตน
 มาตาปิตโร อปุจฺฉิตฺวา ปพฺพชิตฺว ฏฺฐิตฺติ อุตฺสาวพินฺทุเมว
 อารมฺมณํ กตฺวา อาทิตฺเต วิย ตโย ภเว ปสฺสนฺโต อตฺตโน
 เภ อากนฺตฺวา อลงกตปฺภฺยตฺตาย วินิจฺฉยสาทาย นิสินฺนสฺส
 ปิตฺตฺ สนฺติกเมว คนฺตฺวา ปิตฺรํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ จิตฺโต ปพฺพชฺช
 ° ยาจิ ฯ เตน วุคฺคตํ

อุตฺสาวพินฺทุ สุริยาตเป	ปติตํ ทิสฺวาน สํวิจฺจํ ฯ
ตถฺยเฆวาริปตี กตฺวา	สํเวคมนฺุพฺรุหฺยิ
มาตาปิตฺตฺ จ วนฺทิตฺวา	ปพฺพชฺชมนฺุยาจฺจนฺติ ฯ

ตตฺถ สุริยาตเปติ สุริยาตปเหตุ สุริยรสมฺสมสฺส-
 นิमितฺตํ ฯ สุริยาตเปนาติปิ ปาโจ ฯ ปติตํ ทิสฺวานาติ วินฺนุจฺจ
 ปสฺสิตฺวา ปพฺเพ รุกฺขคฺคทิสฺสุ มุตฺตาชาลาทิสฺสุ การณ ลคฺคํ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยจริยาวรรณนา หน้า 295

หุตวา ทิสฺสमानํ สุริยรสฺมิสมฺผลฺเสนา วินฺนุจํ ปญฺญาจกฺขนา
โธโลเกตฺวา ฯ สํวิชินฺติ ยถา เอตานิ เอวํ สตฺตฺตฺตํ ชีวิตานิปิ
ลหุํ ลหุํ ภิชฺชมานสภาวานีติ อนิจฺจตามนสฺสิการวเสนา
ลํเวคมาปฺชชี ฯ

ตลฺลเววาชิปตี กตฺวา ลํเวคมนุพฺรุหฺยินฺติ ตลฺลเวว อุตฺสวา-
พินฺทุหนํ อนิจฺจํ อชิปตี มุขํ ปุพฺพวงฺคมํ ปุเรจาริกํ กตฺวา
ตเถว สพฺพสงฺขารานํ อิตฺตฺตรภูจฺติกตํ ปรีตฺตฺกาลตํ มนสฺสิโรนฺโต
เอกวาริ อฺปฺปนฺนํ ลํเวคํ ปุณฺปนฺนํ อฺปฺปาทเนน อนฺนฺวตฺตฺเตสิ ฯ
ปพฺพชฺชมนฺนฺยาจหนฺติ ติณฺคฺเค อุตฺสวาพินฺทุ วีย น จิรภูจฺติเก
สตฺตฺตํ ชีวิตฺเต มยา พุยาธิชฺรามเรณฺหิ อนภิกฺขเตเนว ปพฺพชฺชิตฺวา
ยตฺถ เอตานิ น สนฺติ ตํ อมตํ มหฺนํพฺพานํ คเวสิตฺตพฺพนฺติ
จินฺเตตฺวา มาตาปิตโร อฺปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปพฺพชฺช
เม อนฺนฺชานาถาติ เต อหํ ปพฺพชฺช ยาจิ ฯ เอวํ มหาสตฺตฺเตน
ปพฺพชฺชชย ยาจิตาย สกฺลนฺคเร มหฺนตํ โกลาหลมโหสิ
อฺปฺปราชา กิร ยุทธชโย ปพฺพชฺชิตฺกาโมติ ฯ

เตน จ สมเยน กาสฺสิรภูจฺวาสิโน ราชานํ ทญฺจ
อาคณฺตฺวา รมฺเมเก ปฏฺิวสนฺติ ฯ เต สพฺเพปิ สนฺนํปตีสุ ฯ
อิตฺติ สปริโส ราชานํ เนคมาเจว ชานปทา จ โพธิสตฺตฺตฺส
มาตา เทวํ จ สพฺเพ จ โธโรธา มหาสตฺตฺตํ มา โข
ตฺวํ ตาต กุมาร ปพฺพชฺชิตฺติ นีวาเรสุ ฯ ตตฺถ ราชานํ สเจ

เต กามเหิ อุณฺ อหิ เต ปริปุรยามิ (๑) อชฺเชว รชฺชํ ปฏิปชฺชาหิตี
อาห ๑ ตสฺส มหาสตุโต

มา มํ เทว นินวเรหิ ปพฺพชฺชนุตฺ รเถสภ

มาหิ กามเหิ สมฺมตฺโต ชฺราย วสมนฺวคฺคตี (๒)

อตฺตโน ปพฺพชฺชาจฺจนฺทเมว วตฺวา ตํ สุตฺวา สทฺธิํ โอิโรเชหิ
มาตุยา กรุณฺ ปริเทวนฺตียา

อุสฺสาโวว ติณฺคฺคฺคฺมฺหิ สุริยฺคฺคฺคฺมฺนํ ปติ

เอวมายู มนฺุสฺสานํ มา มํ อมฺม นินวรายาตี (๓)

อตฺตโน ปพฺพชฺชาการณฺ กเถตฺวา นานปฺปการิ เตหิ ยาจिय-
มาโนปี อภิสฺสวทฺตฺมมานสํเวคฺคตฺตา อโนสฺกกิตฺมานโส ปียตเร มหตี
ณาคิปริวฏฺเฏ อุพาเร ราชิสฺสริเย จ นินฺรเปกฺขจิตฺโต ปพฺพชฺ ๑
เตน วุตฺติ

ยาจนฺติ มํ ปณฺชลิกา สเนคฺมา สรณฺุจกา

อชฺเชว ปุตฺต ปฏิปชฺช อิทฺธิํ ฝิตฺ มหามหิ ๑

สฺรชเก สโหโรเช สเนคฺเม สรณฺุจเก

กรุณฺ ปริเทวนฺเต อนเปกฺโข ปริจฺจชินฺตี ๑

ตตฺถ ปณฺชลิกาคิ ปคฺคหิตอณฺชลิกา ๑ สเนคฺมา สรณฺุจกาตี
เนคฺเมหิ เจว ฏฺฐวาสิหิ จ สทฺธิํ สพฺเพ ราชปฺริสา มา

โข ตฺวํ เทว ปพฺพชฺชิติ มํ ยาจนฺติ มาตาปิตโร ปน อชฺเชว

๑. สี. ปริปุเรศฺสามิ ๑ ๒. พ. ชา. ๒๓/๑๕๕๗/๓๑๖ ๑

๓. พ. ชา. ๒๓/๑๕๕๘/๓๑๖ ๑

ปุตต ปฏิปชช คามนิกมราชธานีอิทธิวทฐิยา เวปุลลปุตติยา จ
อิทธิ วิภวสารสมปุตติยา สสุสาทีนปุตติยา จ ผิต อิม มหามหี
อนุสาส จตต์ อุตสาเปตวา รชช การเหตี ยาจนติ เอว
ปน สห รยวาทิ สราชเก ตถา สโหโรเช สเนคเม สรภูจเก
มหาชเน ยถา สุนนทานมปิ ปเคว ปสสนนทานัน มหนต
การุลล โหติ เอว กรณัน ปรีเทวนเต ตตถ ตตถ อนเปกโข
อลลคจิตโต อหิ ตทา ปพพชินติ ทสเสตี ฯ

อิทานิ ยทตถ จกกวตติสิริสทิสสิ รชชสิริ ปียตเร
วาทิพนุชเว ปหาย สินิทธิ ปรีคคหปรีชน โลกาภิมตี มหนต
ยสจจ นีรเปกโข ปรีจจชินติ ทสเสตู่เทว คธา อภาสิ ฯ

เกวลั ปจวีรชช	วาทิปรีชน ยลั
จชมาโน น จินเตสิ	โพธิยาเยว การณา ฯ
มาตา ปิตาน เม เทสสา	นปี เม เทสลั มหายลั
สพพญญต ปิย มยหิ	ตสฺมา รชช ปรีจจชินติ ฯ

ตตถ เกวลนติ อนวเสลั อิตถาคารี สมุททปรีชนตจ
ปจวี ปพพชชาธิปฺปาเยน จชมาโน เอว เม สมมาสมโพธิ
สกุภา อธิคนุนติ โพธิยาเยว การณาน กิณจิจิ จินเตสิ
น ตตถ อีสกั ลคคั ชเนสินติ อตุโธ ฯ ตสฺมาติ ยสฺมา
มาตาปิตโร ตจจ มหายลั รชชจจ เม น เทสลั ปิยเมว
ตโต ปน สตคฺเชน สหสฺสคฺเชน สตสฺสคฺเชน สพพญญต-

*เล่มที่ 45 ยุชฌยวคฤคณนา หน้า 298

ณฺณณเมว มยฺหํ ปิยตฺริ ตสฺมา มาตาทีหิ สทฺธิ รชชํ อหํ
ตทา ปริจฺจชินฺติ ฯ

ตเทตํ สพฺพํ ปริจฺจชิตฺวา ปพฺพชฺชาย มหาสคฺเต
นิกฺขมฺนฺเต ตสฺส กนิฏฺฐภาตา ยฺชิญฺจิลกฺุมาโร ฯ นาม ปิตฺริ
วณฺทิตฺวา ปพฺพชฺชํ อนุชานาเปตฺวา โพรสิตตฺตํ อนุพนฺธิ ฯ เต
อุโภปี นคฺรา นิกฺขมฺม มหาชนํ นิวตฺเตตฺวา หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา
มโนรมฺ เจเน อสฺสมปทํ กตฺวา อิติปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา
ณฺนาณิณฺญาโย นิพฺพตฺเตตฺวา วณฺมุลผลาทีหิ ยาวชีวํ ยาเปตฺวา
พฺรหฺมโลคปรายณฺา อเหตุํ ฯ เตนาห ภควา

อุโภ กุมารา ปพฺพชิตา ยุชฌยโย ยฺชิญฺจิล
ปหาย มาตาปิตโร สงคํ เจตฺวาน มจฺจุโนติ ฯ (๑)

ตตฺถ สงคํ เจตฺวาน มจฺจุโนติ มจฺจุมารสฺส สห-
การิการณฺภูตตฺตา สนฺตคํ รากโทสโมหสงคํ วิกฺขมฺภนฺวเสน
ฉินฺทิตฺวา อุโภปี ปพฺพชิตาติ ฯ

ตทา มาตาปิตโร มหาราชกุลานิ อเหตุํ ยฺชิญฺจิลกฺุมาโร
อานนฺทตฺเถโร ยุชฌยโย โลกนาโถ ฯ

ตสฺส ปพฺพชฺชโต ปุพฺเพ ปวตฺติตฺตมหาทานานิ เจว
รชชชาติปริจฺจาโค จ ทานปารมี กายวจีสฺวโร สीलปารมี
ปพฺพชฺชา จ ณฺนาณิณฺจโม จ เนกฺขมฺมปารมี อนิจฺจโต

๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๕๖๓/๓๑๖ ฯ

มนสิการํ อาทิ กตุวา อภิญญาธิคมปริโยसानา ปญญา
ทานาทินํ อุปการานุปการชมฺมปริคฺคณฺหนปญญา จ ปญญา-
ปารมี สพฺพตฺถ ตทตฺถสาธนํ วีริยํ วีริยปารมี ฉานขณฺติ
อริวาสนขณฺติ จ ขณฺติปารมี ปฏฺิณฺญา ย อวิสํวาทนํ สจฺจปารมี
สพฺพตฺถ อจฺจสมาทานาธิจฺ्ञานํ อธิจฺ्ञานปารมี สพฺพตฺถเตสุ
หิตจิตฺตตฺถาย เมตฺตตฺถาพฺรหฺมวิหารวเสน จ เมตฺตตฺถาปารมี สตฺต-
สงฺขารกตวิปฺปการอุเปกฺขนวเสน อุเปกฺขาพฺรหฺมวิหารวเสน จ
อุเปกฺขาปารมีติ ทส ปารมีโย ลพฺภณฺติ ฯ วิเสสโต ปน
เนกชมฺมปารมีติ เวทิตพฺพา ฯ ตถา อภิตฺตจริยาธิ (๑) วีย อธิยาปี
มหาปริสฺสส อจฺฉริยคฺคณา ยถารหํ นินฺทฺชาเรตพฺพา ฯ เตน
วฺจฺจติ เอวํ อจฺฉริยา เหตุ อพฺภุตา จ มหฺสิโน ฯเปฯ
ชมฺมสุตฺต อณฺุชมฺมโตติ ฯ

ยฺชฺฉชยจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

โสมนสุตจริยาวรรณนา

ปฺนฺนาปริ ยทา โหมิ	อินฺทปตฺถเถ ปฺรฺรุตฺตเม
กามิโต ทฺยิโต ปฺนฺตฺโต	โสมนสุตฺโตติ วิสฺสุตฺโต ฯ
สีลวา คฺคณฺสมปฺนฺโน	กฺลฺยาณปฏฺิภานวา
วฺจฺจตฺถาปจายี หิริมา	สงฺกฺเหสุ จ โกวิทฺโท ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๑๘๐๖/๓๕๔ ฯ พุ. จริยา. ๓๓/๑/๕๕๑ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 300

ตสฺส รณฺโณ ปตฺติโร อโหสิ กุหฺกตาปโต

อารามํ มาลาวจฺฉณฺจ โรปยิตฺวาน [๑] ชีวตฺติ

ทฺติเย อินฺทปตฺเต (๒) ปุรฺตฺตเมตฺติ เอวํนามเก นกรวเร ฯ

กามิโตติ มาตาปิตฺวาทีหิ อโห วต เอโก ปฺตฺโต อุปฺปชฺเชยฺยาติ
เอวํ จิรกาลे ปตฺติโต ฯ ทฺยิตฺติ ปิยาธิโต ฯ โสมนสฺสโตติ

วิสุตฺโตติ โสมนสฺสโตติ เอวํ ปกาสนาโม ฯ

สีลวาทิ ทสฺสกุสลกมฺมปตฺตีเลน เจว อจารสีเลน จ

สมนฺนาคโต ฯ คุณสมฺปนฺโนติ สทฺธาพาหุสจฺจาทีคุณฺเห อฺเปโต
ปรีปฺนฺโณ วา ฯ กลฺยาณปฏิกานวาทิ ตตฺถิตฺถิกตฺตพฺพสาธเนน

อุบายโกสลลสงฺขาเตน จ สุนฺทเรน ปฏิกานเนน สมนฺนาคโต ฯ

วฺชฺชมาปจายิตฺติ มาตาปิตโร กุเล เชฏฺฐชาติ เอวํ เย ชาตีวฺชฺชมา

เย จ สีลาทีคุณฺเห วฺชฺชมา เตสํ อปจายนสีโล ฯ หิริมาติ

ปาปชฺชิจฺฉนฺนลภฺชณาย หิริยา สมนฺนาคโต ฯ สงฺกहेสุ จ

โกวิโทติ ทานปิยวจนอดฺธจริยาสมานตฺตตาสงฺขาเตหิ จตฺถิ

สงฺกหวตฺถุหิ ยถารหํ สตฺตํ สงฺกณฺหนฺเนสุ กุสโล ฯ เอวฺรูโป

เรณฺุสฺส นาม กุรฺราษฺส ปฺตฺโต โสมนสฺสโตติ วิสุตฺโต ยทา

โหมตฺติ สมฺพนฺโร ฯ

ตสฺส รณฺโณ ปตฺติโรติ เตน กุรฺราเชน ปตฺติ อภิกุณฺณํ

อุปกตฺตพฺพภาเวน ปตฺติโร วลฺลโก ฯ กุหฺกตาปโตติ อสนฺตคฺคณ-

๑. ยุ. เอตฺถนฺตเร โสติ ทิสฺสตี ฯ ๒. สී. อินฺทปตฺเต ฯ

สมภวานลกษณณ โโกหณณณ ชีวตกปฺปนโก เอโก ตาปโส
ตสฺส รณฺโณ สกฺกาตพฺโพ อโหสิ ฯ อารามนฺติ ผลารามํ ยตฺถ
เอพาลุกถาพุกุมภณฺทตฺติปฺปสาทิวลฺลิตฺถลاني เจว ตณฺฑุเลยฺยกาทิ-
สากณฺจโรปฺปยติ ฯ มาลาวจฺจนฺติ ชาตโอมุตฺตกาทิตฺติปฺปคจฺฉํ
เตน ปฺปฬารามํ ทสฺเสตฺติ ฯ เอตฺถ จ อารามํ กตฺวา ตตฺถ
มาลาวจฺจนฺจ ยถาวตฺตผลวจฺจนฺจ โรเปตฺวา ตโต ลทฺธธฺนํ
ลํหริตฺวา จเปนฺโต ชีวตฺติ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

ตตฺตรายํ อนุปฺพุพิทฺธา ตทา มหารกฺขิตฺโต นาม ตาปโส
ปณฺจสฺตตาปสฺปริวาริ หิมวณฺเต วสิตฺวา โลณมฺพิลเสวนตฺถาย
ชนปทจาริกํ จรณฺโต อินฺทปตฺถนคฺริ ปตฺวา ราชฺยุยานเ วสิตฺวา
สปริโส ปณฺฑาย จรณฺโต ราชทวาริ ปาปฺณิ ฯ ราชา อิสฺสิคณฺ
ทิสฺวา อิริยาปเถ ปสนฺโน อลงฺกตมฺหาคเล นิสฺสิทาเปตฺวา
ปณฺเฒนาหารเณ ปรีวีสิตฺวา ฆนฺเต อิมํ วสฺสารถฺตี มม
อฺยุยานเวยว วสธาติ วตฺวา เตหิ สทฺธิ อฺยุยานํ กนฺตฺวา
วสนฺภูจฺจานานิ กาทเรตฺวา ปพฺพชิตฺปริกฺษาเร ทตฺวา นิกฺขมิ ฯ
ตโต ปฺภูจฺจาย สพฺเพปีเต ราชนิเวสเน ภูณฺชนฺติ ฯ

ราชา ปน อปฺตฺตโก ปฺตฺเต ปตฺถเถติ ปฺตฺตา นุปฺปชฺชนฺติ ฯ
วสฺสารถฺตจฺเจน มหารกฺขิตฺโต หิมวณฺตี คมิสฺสามาติ ราชานํ
อปาจฺฉิตฺวา รณฺณา กตฺสฺสการสมฺมาโน นิกฺขมิตฺวา อนฺตรา-
มคฺเค มชฺฉนฺนํหิกสมเย มคฺคา โอกฺกมฺม เอกสฺส สนฺทจฺฉายสฺส

รูกฺขสฺส เหฏฺฐา สปริโส นิสีทิ ฯ ตาปสา ถถิ สมฺภูจาเปสฺสิ
ราชา อปฺตุตโก สาธุ วตฺสสฺส สเจ ราชนฺตุตฺถิ ลเกยฺยาติ ฯ
มหารกฺขิโต ตํ ถถิ สุตฺวา ภวิสฺสตี นฺุ โข รณฺโณ ปฺตุโต
อุทาหุ โนติ อุปฺธาเรนฺโต ภวิสฺสตีติ ฌตฺวา มา ตุมฺเห
จินฺตยิตฺถ อชฺช ปจฺจฺฐกาเล เอโก เทวปฺตุโต จวิตฺวา รณฺโณ
อคฺคมเหสฺสียา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺติสฺสตีติ อห ฯ

ตํ สุตฺวา เอโก กุญฺชฎฺโถ อิทานิ ราชนฺตุปโก ภวิสฺสามิตี
จินฺตเตวฺวา ตาปฺसानิ คมนกาเล กิลานาลยิ กตฺวา นิปฺชฺชิตฺวา
เอหิ คจฺฉามาติ วุตฺเต น สกฺโกมิตฺติ อห ฯ มหารกฺขิโต ตสฺส
นิปฺนฺนการณิ ฌตฺวา ยทา สกฺโกสิ ตทา อากฺขณฺเยยาสีติ
อิสฺสิคณฺิ อาทาย หิมวณฺตเมว กโต ฯ กุหโก นีวตฺติตฺวา เวเคน
คณฺตฺวา ราชนฺทฺวาเร จตฺวา มหารกฺขิตสฺส อุปฺภูจากตาปโส
อากโตติ รณฺโณ อาโรจาเปตฺวา รณฺณา เวเคน ปกฺโกสาปีโต
ปาสาทํ อภิรฺยุห ปณฺณตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ ราชนา ตํ วณฺทิตฺวา
เอกมนฺตํ นิสินฺุ โน อีสินฺุ อาโรคฺยิ ปุจฺฉิตฺวา ฆนฺเต อติขิปปิ
นีวตฺติตฺถ เคนตฺเถน อากตฺตถาติ อห ฯ

มหาราช อีสฺสิคโณ สฺขนิสินฺุ โน สาธุ วตฺสสฺส สเจ
रणฺโณ วัसानุรูกฺขโก ปฺตุโต อุปฺปชฺเชยฺยาติ ถถิ สมฺภูจาเปสฺสิ ฯ
อหิ ตํ ถถิ สุตฺวา ภวิสฺสตี นฺุ โข รณฺโณ ปฺตุโต อุทาหุ
โนติ ทิพฺพจฺกฺขณา โอลเณนฺโต มหิตฺธิโก เทวปฺตุโต จวิตฺวา

*เล่มที่ 45 โสมนสุตจริยาวณณนา หน้า 303

อศุคมเสลียา สุธมฺมาย กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺตีสฺสตีติ ทิสฺวา
อชานนฺตา คพฺภํ นาเสยฺยุํ อัจฺฉิสามิ ตาว นนฺติ ตุมฺหากํ
กถนตฺถาย อาคโต กถิตํ โว มยา คจฺฉามหนฺติ ฯ ราชา
ภนฺเต น สกฺกา คนฺตุนฺติ หฺนฺต
ตาปสํ อุตฺต
โส ตโต ปฏฺจาย ราชกุเล กุณฺชนฺโต วสตี ทิพฺพจกฺขุโก-
เตววสฺส นามํ อโหสิ ฯ

ตทา โพธิสฺสโต ตาวตีสฺสทวนโต จวิตฺวา ตตฺถ ปฏฺจิสฺสนฺธิ
คณฺหิ ชาตสฺส จ นามคฺคหณฺทิวเส โสมนสุสฺสตีติ นามํ
กรีสฺสุ ฯ โส กุมารปฺริหาเรน วทตฺติ ฯ กุหฺกตาปโสปี อุตฺตฺตฺต
เอกปสฺเส นานปฺปการี สุเปยฺยสากญฺจ ผลวฺลิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โรเปตฺวา ปณฺณิกานํ หตฺถे วิกฺกิตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โพธิสฺสตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
ตาท ทิพฺพจกฺขุตาปเส มา ปมชฺชชาติ กุมาริ ปฏฺจิจฺฉาเปตฺวา
ปจฺจนตํ วุปฺสเมตฺถํ คโต ฯ

อถกทิวสํ กุมารโ ชญฺฉิตํ ปสฺสิสฺสทามิตฺติ อุตฺตฺตฺต
กุกฺกชฺฉิตํ เอกํ คนฺธิกาสาวิ นีวาเสตฺวา เอกํ ปารุปีตฺวา
อุโภหิ หตฺถेหิ เทว ฆญฺเญ คเหตุวา สากวตฺตฺตฺตฺตฺต
ทิสฺวา อຍ္ยํ กุกฺกชฺฉิตํ อตฺตฺตโน สมนชฺชมมํ อกฺตฺวา ปณฺณิก-
กมมํ กโรตีติ ญตฺวา ก็ กโรสิ ปณฺณิกคหปตฺติกาตี ตํ

ลชฺชาเปตฺวา อวณฺทิตฺวา เอว นิกฺขมิ ฯ

    กฺุญฺชฎฺเฑโธ อัย อิทาเนว เอวฺรุโป ปจฺจนา โโก ชานาติ
    ก็ กริสฺสตีติ อิทาเนว นํ นาเสตุํ วุญฺชตีติ จินฺเตตฺวา รมฺโฆ
    อาคมนฺกาลเ ปาสาณผลกํ เอกมนฺตุํ จิปีตฺวา ปานียฆฺมํ
    ภินฺทิตฺวา ปณฺณสาทาย ตินานิ วิกิริตฺวา สรีริ เตเลน
    มกฺขेतฺวา ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา สสีถํ ปารุปีตฺวา มหา-
    ทฺกฺขปฺปตฺโต วิย มลฺยเจ นิปชฺชิ ฯ ราชา อาคนฺตฺวา นคริ
    ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา นิเวสนํ อปวิสิตฺวาว มม สามิกํ ทิพฺพจกฺขุกํ
    ปสฺสิสฺสสามีติ ปณฺณสาททฺวาริ คนฺตฺวา ตํ วิปฺปการิ ทิสฺวา
    ก็ นฺุ โข เอตฺนติ อนฺุโต ปวิสิตฺวา ตํ นิปฺนนํ ทิสฺวา
    ปาเท ปริมชฺชนฺุโต ปุจฺฉิ เกน ตฺวํ ฆนฺุเต เอวํ วิเหจฺโติ
    กมชฺช ยมโลกํ เนมิ ตํ เม สีนฺุ อจิกฺขาติ ฯ

    ตํ สุตฺวา กฺุญฺชฎฺเฑโธ นิตฺถุนฺุโต อฺุญฺจาย ทิฏฺฐโจ มหาราช
    ตฺวํ เม ปสฺสิตฺวา ตยิ วิสฺสาเสน อหํ อิมํ วิปฺปการิ ปตฺโต
    ตว ปฺตฺเตนฺมฺหิ เอวํ วิเหจฺโติติ ฯ ตํ สุตฺวา ราชา โจรฆาตเก
    อาณาเปสิ กจฺฉนฺุ กุมารสฺส สีสํ ภินฺทิตฺวา สรีรณฺุจสฺส
    ขณฺุทฺทกฺกํ ภินฺทิตฺวา รติยา รติยํ วิกิริถาติ ฯ เต มาตรา
    อลงฺกริตฺวา อตฺตโน องฺเก นิสฺทาปีตํ กุมาริ อากทฺตีสุ รณฺุณา
    เต วโร อาณตฺโตติ ฯ กุมารโ มรณฺุภยตชฺชิโต มาตุ องฺกโต
    วฺุญฺจาย รมฺโฆ มํ ทสฺเสถ สนฺุติ ราชกิจฺจานีติ อาห ฯ

*เล่มที่ 45 โสมนสฺสจริยาวณฺณนา หน้า 305

เต กุมารสฺส วจันํ สุตฺวา มาเรตุํ อวิสหนฺตา โคนํ วยิ รชชฺยา
ปริกขุฒนฺตา เนตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสิ ๑ เตน วุตฺตํ

ตมฺหิ ทิสฺวาน กุหํ	อฺสราสีว อตฺตฺนุถุํ
ทุมํว อนฺโตสุสิริ	กทลิว อสารกํ ๑
นตฺถิมสฺส สตํ ฌมฺโม	สามณฺญา อปคโต อยิ
หิริสฺสูกุทฺทมฺชหิโต	ชีวิทวุตฺติการณา ๑
กฺปิโต อาสิ (๑) ปจฺจนฺโต	อฏฺวิหิ ปรนฺติหิ (๒)
ตํ นิเสเชตุํ กจฺจนฺโต	อนฺสาสิ ปิตา มม ๑
มา ปมชฺช (๓) ตฺวํ ตาต	ชฎฺฎิเล อุกฺคตาปน (๔)
ยทิจฺจกํ ปวตฺเตหิ	สพฺพกามทโท หิ โสติ ๑

ตตฺถ อฺสราสีว อตฺตฺนุถุณฺติ ตณฺนุถุทกณฺเหหิ วิรหิตํ อฺสราสี
 วยิ ทุมํว รุกฺขํ วยิ อนฺโต มหาสุสิริ ๑ กทลิว อสารกํ
 สีลาทิสารรหิตํ ตาปสํ อหํ ทิสฺวาน นตฺถิ อิมสฺส สตํ สาธุนํ
 ฌานาทิมฺโม กสฺมา สามณฺญา สมณภาวา สีลมตฺตโตปิ
 อปคโต ปรีหิโน อยิ ตถา หิ อยิ หิริสฺสูกุทฺทมฺชหิโต ปชหิต-
 หิริสงฺขาตสฺสูกุทฺทมฺโม ๑ ชีวิทวุตฺติการณาติ เกวลํ ชีวิทสฺเสว เหตุ
 อยิ ตาปสฺสลิงฺเคน จรตฺติ จินฺเตสิณฺติ ทสฺเสติ ๑ ปรนฺติหิติ
 ปรนฺโต ปจฺจนฺโต นิวาสนฺโต เอเตสํ อตฺถิติ ปรนฺติโน
 # ๑. ม. อหุ ๑ ย. อโหสิ ๑ ๒. สฺยา. จรนฺติหิ ๑ ย. อปรนฺติหิ ๑
 # ๓. ม. ปมชฺช ๑ ๔. ม. ย. ชฎฺฎิลิ อุกฺคตาปนํ ๑

สีมนฺตริกวาสีโน เตหิ ปรนฺตึหิ อฏฺวิเกหิ ปจฺจนฺตเทโส โขภิตโต
อโหสิ ตํ ปจฺจนฺตโกปี นิเสเชตฺตํ วุปฺสเมตฺตํ กจฺจนฺโต มม
ปีตา กุรฺรราชา ตาต โสมนสฺสกุมาร มยฺหิ สามิกิ อุกฺคตาปนี (๑)
โฆรตปี ปรมสนฺตินทฺริยิ ชฏฺฐิํ มา ปมชฺชิ ฯ โสปี อมฺหากิ
สพฺพกามทโท ตสฺมา ยทิจฺจกิ จิตฺตฺรจฺยิ ตสฺส จิตฺตานุกฺคิ
ปวตฺเตหิ อนุตฺเตหิติ ตทา มํ อนุสาสีติ ทสฺเสติ ฯ

ตมฺหิ คนฺตฺวานุปฺภูจฺจัน	อิทํ วจฺนมพฺรวิ
กจฺจิ เต กหปติ กุสฺลํ	กี วา เต อหฺริยตุ ฯ
เตน โส กุปีโต อาสิ	กุหโก มานนฺสิโต
จมาตาเปมิ ตฺวํ อชฺช	รภูจฺจา ปพฺพาชยามิ วา ฯ
นิเสชฺยิตฺวา ปจฺจนฺตํ	ราชา กุหกมพฺรวิ
กจฺจิ (๒) ขมฺนียิ ตว (๒)	สมฺมาโน เต ปวตฺติโต ฯ
ตสฺส อจฺจิกฺขติ ปาโป	กุมาริ ยถา นาสิโย (๑)
ตสฺส ตํ วจฺนํ สุตฺวา	อาณฺาเปสิ มหิปติ ฯ
สีลํ ตตฺถเวว จินฺนิตฺวา	กตฺวาน จตฺตฺตฺตฺกิ
รธิยา รธิยิ ทสฺเสถ	สา คติ ชฏฺฐิหิปีตา ฯ
ตตฺถ การณฺิกา คนฺตฺวา (๔)	จจฺจฺทา ลุฑฺธา (๕) อการฺุณา
มาตุ อจฺเจก นิสินฺนสฺส	อากทฺตฺตฺตฺวา นยฺนติ มนฺติ ฯ

๑. สี. อุกฺคตปี ฯ ๒. ม. กจฺจิ เต ภาเนเต ขมฺนียิ ฯ ๑. ย. นาสิโต ฯ
๔. ม. ตตฺถ การณฺิกา คนฺตฺวา ฯ ย. ...การณฺิกา... ฯ ๕. สฺยา. ลุฑฺธา ฯ

*เล่มที่ 45 โสมนสุตจริยาวรรณนา หน้า 307

ตมห์ คนุตวานุฏจันนติ ปิตุ วจน์ อนติกุกนโต ตัม
กุกตปัส อุกจันตถุ คนุตวา ตัม สากวตถุสุมิ อุกกัม
อาสิณจันตัม ทิสวา ปณณิกโก อยุนติ จ ญตวา กจจิ
เต คหปติ กุสลนติ คหปติ เต สรริรส (๑) กจจิ กุสลัม กุสลเมว
ตถา หิ สากวตถุสุมิ อุกกัม อาสิณจสิ ฯ กิ วา ตว หิริณณัม
วา สุวณณัม วา อาหริยตุ ตถา หิ ปณณิกกวุตตี อนุตติกุจสิตี
อิท วจน์ อภาสิ ฯ

เตน โส กุปีโต อาสิตี เตน มยา วุตตคหปติวาเทน
โส มานนิตสิโต มานัม อลลันโน กุหโก มยัม กุปีโต กุทโธ
อโหสิ ฯ กุทโธ จ สมานโน ฆาตาเปมิ ตวั อชช รฐฐา
ปพพชยามิ วาติ อาห ฯ

ตตถ ตวั อชชชาติ ตวั อชช อิทานิเยว รณโณ
อาคตกาเลติ อตุโธ ฯ

นิเสชยิตวา ปจจนนตติ ปจจนตัม วุสเมตวา นครี
อปริญุโจ ตงขณณเณว อญยานัน คนุตวา กุหัม กุหกตปัส
กจจิ เต ฆนเต ขมนิยัม สมมาโน เต ปวตติโตติ กุมารณ
เต สมมาโน ปวตติโต อโหสิ ฯ

กุมารโ ยถา นาสิโยติ ยถา กุมารโ นาสิโย นาสตพโพ
ฆาตาเปตพโพ ตถา โส ปาโป ตสส รณโณ อาจิกุจิ ฯ
อาณาเปสิตี มยัม สามิเก อิมสุมิ ทิพพจกขุตาปเส สติ กิ
๑. สี่. สรริ ฯ

มม น นีปฺพชฺชติ ตสฺมา ปุคฺเตน เม อตุโถ นตฺถิ ตโตปิ

อยเมว เสยฺโยติ จินฺตเตตฺวา อาณาเปสิ ฯ

กีนฺติ สีลํ ตตฺถเวย จินฺติตฺวาติ ยสฺมี จาเน ตํ กุมารํ
ปสฺสส ตตฺถเวย ตสฺส สีลํ จินฺติตฺวา สรีรณฺจสฺส กตฺวาน
จตุขณฺฑิกํ จตุโร ขณฺฑเฑ กตฺวา รัตติยา รัตติยํ นียนฺตา วิถีโต
วิถี วิกฺขิปนฺตา ทสฺเสถ ฯ กสฺมา สาคฺติ ชฎิลหีฬิตาติ
เยหิ อยํ ชฎิลโถ หีฬิตเตลํ ชฎิลหีฬิตานํ สาคฺติ ส
นีปฺพตฺติ โส วิปาโกติ ฯ ชฎิลหีฬิตาติ วา ชฎิลหีฬนฺเหตุ ส
ตสฺส นีปฺพตฺติตี เวยญฺเจตฺถ อตุโถ ทฎฺจพุโป ฯ

ตตฺถาติ ตสฺส รมฺโถ อาณายํ ตสฺมี วา ตาปสฺส
ปริภเว ฯ การณิกาคติ ฆาตกา โจรฆาตกาติ อตุโถ ฯ จณฺหาติ
กฐุรา ฯ ลุฑฺทาติ สฺทารุณา ฯ อการุณาติ ตสฺเสว เววจนํ
กตํ อการุณาติปิ ปาฬิ นิกฺการุณาติ อตุโถ ฯ มาตุ องฺเก
นินฺนุสฺสาติ มม มาตุ สฺฐมฺมาย เทเวีย อฺจฺจงฺเก นินฺนุสฺส ฯ
นินฺนุสฺสาติ อนาเท สามิวจฺจํ ฯ อากฺขฺตฺติตฺวา นยฺนฺติ มนฺติ
มาตรา อลฺงฺกริตฺวา อตฺตโน องฺเก นิสีทาปีตํ มํ ราชาณาย
เม โจรฆาตกา โคณํ วิย รชฺชยา อากฺขฺตฺติตฺวา อาฆาตนํ
นยฺนฺติ ฯ กุมารे ปน นียมาเน ทาสคณฺปริวฺตา สทฺธิ โอโรเชหิ
สฺฐมฺมา เทวี นาคราปิ มยํ นีรปราธํ กุมารํ มาเรตุํ
น ทสฺสามาติ เตน สทฺธิเยว อคมฺสุ ฯ

*เล่มที่ 45 โสมนสุตจริยาวรรณนา หน้า 309

เตสาค์ เอวมวัจ	พนุชต์ คาคุหพนุชนัน
รณฺโหล ทสฺเสถ มํ จิปปํ	ราชกิริยานิ อตฺถิ เม ฯ
เต มํ รณฺโหล ทสฺสยีสฺสุ	ปาปสฺส ปาปเสวิโน
ทิสฺวาน ตํ สณฺญาเปสึ	มมณฺจ วสฺมานยินฺตุติ ฯ

พนุชต์ คาคุหพนุชนนฺติ คาคุหพนุชนัน พนุชนฺตานันฺ เตสํ
 การณิกปริสํานัน ฯ ราชกิริยานิ อตฺถิ เมติ มยา รณฺโหล
 วตฺตพฺพานิ ราชกิจฺจานิ อตฺถิ ฯ ตสฺมา รณฺโหล ทสฺเสถ มํ
 จิปปนฺตุติ เตสํ อหํ เอวํ วณฺณํ อวัจ ฯ

รณฺโหล ทสฺสยีสฺสุ ปาปสฺส ปาปเสวิโนติ อตฺตนา ปาป-
 สีสฺส ลามกาจรัสส กุกฺกตาปสฺส เสวนโต ปาปเสวิโน รณฺโหล
 มํ ทสฺสยีสฺสุ ฯ ทิสฺวาน ตํ สณฺญาเปสินฺตุติ ตํ มม ปิตริ
 กุรฺรราชานันฺ ปสฺสิตฺวา กสฺมา มํ เทว มาราเปสึติ วตฺวา
 เตน กสฺมา จ ปน ตฺวํ มยฺหิ สามิกํ ทิพฺพจกฺขุตาปสฺ
 คหฺปติวาทน สฺมฺทาจริ ฯ อิทฺถจิทฺถจ วิปฺปการํ กรีติ วุตฺเต
 เทว คหฺปติณฺณเวว คหฺปตีติ วทฺนฺตสฺส โโก มยฺหิ โทโสติ วตฺวา
 ตสฺส นานาวิธานิ มาลาจฺจนานิ โรเปตฺวา ปุปฺผปณฺณผลา-
 ผลาทินิ วิกฺกิณฺณํ หตฺถโต จสฺส ตานินิ เทวสิกํ วิกฺกิณฺณเตหิ
 มาลาการปณฺณเกหิ สทฺทหาเปตฺวา มาลาจฺจกฺกปณฺณวตฺถุณิ
 อฺปฺธาเรธาติ วตฺวา ปณฺณสาถณฺจสฺส ปวิสิตฺวา ปุปฺผาติ-
 วิกฺกียลทฺธํ กหาปณฺณกณฺฑกํ (๑) อตฺตโน ปุริเสหิ นีหฺราเปตฺวา
 # ๑. สึ. กหาปณฺณมาสกณฺฑกํ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 310

ราชานํ สลฺยทาเปสี ๓ สุตฺต ภูฏตาปสภาวํ ชานาเปสี ๑ มมณฺจ
วสฺมานยฺนฺตฺติ เตน สลฺยทาปเนน สจฺจํ โข ปน กุมาโร
วทติ อํ ภูฏตาปโส ปุพฺเพ อปฺปิจฺโณ วีย หุตฺวา อิทานิ
มหาปรคฺคโห ชาโตติ ยถา ตสฺมี นิพฺพินฺโน มม วเส
วตฺตติ เอวํ ราชานํ มม วสฺมานเสี ๑

ตโต มหาสฺตฺโต เอวรูปสฺส พาลสฺส รัยโล สนฺตฺติเก
วสนโต หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา ปพฺพชิตฺตุ ยุตฺตนฺตฺติ จินฺตฺเตตฺวา ราชานํ
อาปฺจุจฺฉิ น เม มหาราช อธิ วาเสน อตฺถโธ อนุชานาถ
มํ ปพฺพชิตฺตสฺสามิตฺติ ๑ ราชา ตาต มยา อนุปฺชาเรตฺตฺวา ว เต
วโร อาณตฺโต ขม มยฺหํ อปฺราชนฺตฺติ มหาสฺตฺตํ ขมาเปตฺวา
อชฺเชว อิมํ รัชฺชํ ปฺปฺปิชฺชาหิตฺติ อาห ๑ กุมาโร เทว กิมนฺตฺติ
มานุสเสสุ โภเคสุ อหํ ปุพฺเพ ทิฆมฺรตฺตํ ทิพฺพโภกสมฺปตฺตฺติโย
อนุภวี น ตตฺถาปิ เม สงฺโค ปพฺพชิตฺตสฺสामเวาหํ น ตาทิสฺส
พาลสฺส ปรเนยฺยพฺพุทฺธิโน สนฺตฺติเก วสฺสามิตฺติ วตฺวา ตํ โอวทฺนฺโต

อนิสฺมม กตํ กมฺมํ   อนุวตฺถาย จินฺตฺติตํ
เภสชฺชเสว เวงฺโค   วิปาโก โหติ ปาปโก ๑
นิสมฺม จ กตํ กมฺมํ   สมฺมาวตฺถาย จินฺตฺติตํ
เภสชฺชเสว สมฺปตฺติ   วิปาโก โหติ ภทฺโรโก ๑

อลโส คิหิ กามโภคิ น สาธุ
อสลฺยโต ปพฺพชิตฺโต น สาธุ

*เล่มที่ 45 โสมนสุตจริยาวณณนา หน้า 311

ราชา น สาธ อนิสมุมการี

โย ปณฺฑิตโต โภชนโน ตํ น สาธ ๑

นิสมุม ขตฺติโย กยิรา นานิสมุม ทิสุมปติ

นิสมุมการีโน ราช ยโส กิตฺติ จ วฑฺฒติ ๑

นิสมุม ทณฺฑํ ปณฺเษย อิตฺสโร

เวคา กตํ ตปฺปติ ภูมิपाल

สมุมปาณิธี จ นรสุต อตฺถา

อนานุตปฺปา เต ภวนฺติ ปจฺจนา ๑

อนานุตปฺปานิ หิ เย กโรนฺติ

วิภชฺช กมฺมายตนา น โลก

วิญญฺปปสฺตถา นิสฺสุทฺธยานิ

ภวนฺติ พุทฺธานุมตานิ ตานิ ๑

อาคจฺญํ โทวาริกา ขคฺคพฺนฺธา (๑)

กาสาเวีย หนฺตุ มํ ชนินฺท

มาตฺถจ องฺกสมิมํ หิ นิสินฺโน

อาทตฺติโต สหสา เตหิ เทว ๑

กฏฺกํ หิ สมฺพาธํ สุกิจฺจํ ปตฺโต

มธฺธมฺปิ ยํ ชีวิตํ ลทฺธ ราช

กิจฺเจนํ อชฺช วธา ปมฺตฺโต

ปพฺพชฺชเมวาภิมโนหฺมสมิตฺติ (๒)

๑. สี่. ขคฺคหตฺถา ๑ ๒. ขุ. ชา. ๒๗/๒๑๗๕/๔๔๖ ๑

อิมานิ คาทาหิ ฌมมํ เทเสสิ ฯ

ตตฺถ อนิสฺมมาติ อนุปฺชาเรตฺวา ฯ อนวตฺถายาติ อวตฺถ-
เปตฺวา ฯ เวทฺจฺโกลฺลิตฺติ วิปตฺติ ฯ วิปาโกติ นิปฺพตฺติ ฯ อสฺสยฺสฺสโตติ
อสิวฺโต ทฺสฺสึโล ฯ ปณฺเวยฺยาติ ปฏฺฐเปยฺย ฯ เวคฺคาติ เวเคน
สทฺธา ฯ สมนฺมาปณฺธิจฺจ จาติ สมนฺมาปณฺธิจฺจ โยนิสฺส จปิเตน
จิตฺเตน กตฺตา นรฺสฺส อตฺถา ปจฺจนา อนานฺตปฺปา ภาวนฺตีติ
อตฺถโถ ฯ วิภชฺชาติ อิมานิ กาคูํ ยุตฺตานิ อิมานิ อุตฺตานีติ
เอวํ ปณฺณาย วิภชฺชิตฺวา ฯ กมฺมาตฺตานีติ กมฺมานิ ฯ
พฺพชฺชานฺมตฺตานีติ ปณฺจเทหิ อนุมตฺตานิ อนุวชฺชานิ โหนฺติ ฯ
กฏฺถกนฺติ ทฺกขํ อสาคํ สมนฺพาธํ สุกฺกจฺจํ มรณฺภยํ ปตฺโตมฺหิ ฯ
ลทฺฐาติ อตฺตโน ฌานฺพเลน ชีวิตํ ลภิตฺวา ฯ ปพฺพชฺชเมวาทิ-
มโนติ ปพฺพชฺชานิมฺขจิตฺโต เอวามสฺมิ ฯ

เอวํ มหาสฺสเตน ฌมฺเม เทสิเต ราชฺชา เทวี่ อามนฺเตสิ
เทวี่ ตฺวํ ปุตฺตํ นีวตฺเตหีติ เทวี่ปี กุมารฺสฺส ปพฺพชฺชเมว
โรเจสิ ฯ มหาสฺสโต มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา สเจ มยฺหํ โทสฺส
อตฺถิ ตํ ขมถาติ ขมาเปตฺวา มหาชนํ อานุจฺจิตฺวา
หิมวฺนตฺตานิโมโข อคฺมาสิ ฯ คเต จ ปน มหาสฺสเต มหาชน
กฏฺฐกฺกิลํ โปถตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสิ ฯ โพธิสฺสโตปี สนาคเรหิ
อมจฺจปฺริสฺชชาทึหิ ราชปฺริเสหิ อสฺสุมฺเขหิ อนุพฺพชฺชานโน เต
นีวตฺเตสิ ฯ มนฺสฺสเสสฺส นีวตฺเตสฺส มนฺสฺสวณฺณณนาคนฺตฺวา เทวตฺตาหิ

นีโต สตุต ปพพตราชโย อติกุกมิตวา หิมวเนเต วิสสกมมุนา

นิมมิตาย ปณฺณสาถาย อสิปพพชฺชํ ปพพชฺ ๑ เตน วุตฺตํ

โส มํ ตตุถ ขมาเปสิ มหารชฺชํ อทาสี เม

โสหํ ตมํ ทาลยิตฺวา ปพพชฺ อนุคาริยนฺติ ๑

ตตุถ ตมํ ทาลยิตฺวาติ กามาทีนวทสฺสนสฺส ปฏฺธิปกฺขภูตํ

สมฺโมหตมํ วิชฺมิตฺวา ๑ ปพพชฺนฺติ อฺปาคจฺฉี ๑ อนุคาริยนฺติ

ปพพชฺชํ ๑

อิทานิ ยทตฺถํ ตทา ตํ ราชิสฺสรियํ ปริจฺจตุตํ ตํ ทสฺเสตฺถํ

น เม เทสฺสนฺติ โอสานคาถมาห ๑ ตสฺสตฺถโถ วุตฺตนโยว ๑

เอวํ ปน มหาสตุเต ปพพชฺชิตฺเต ยาว โสฬสวสฺสกาลา

ราชกุเล ปริจาริกเวเสน เทวตาเยว นํ อฺปฏฺฐหฺสิสุ ๑ โส ตตุถ

ฉานาภิญญาโย นิพฺพตฺเตตฺวา พุรหฺมโลกฺุปโถ อโหสิ ๑

ตทา กฺุหโก เทวทตฺโต อโหสิ มาตา มหามาया

มหารกฺุชิตตาปโส สาริปฺุตตฺถเถโร โสมนสฺสกฺุมาโร โลกนาโถ ๑

ตตุถ ชุรณฺชยจริยาํ (๑) วุตฺตนเยเนว ทสฺ ปารมิโย

นิทฺฐาเรตพฺพา ๑ อิธาปี เนกฺุขมฺมปารมิ อติสฺยวตฺตีติ สาเอว

เทสนํ อารุพฺพา ๑ ตถา สตุตฺตวสฺสติกกาเล เอว ราชกิจฺเจสุ

สมตฺถตา ๑ ตสฺส ตาปสฺสสฺส กฺุณฺฑลภาวปริกฺุณฺหนํ เตน

ปยุตฺเตน รณฺญา วเช อานตฺเต สนนฺตาสภาโว รณฺโถ

๑. พุ. ชา. ๓๓/๒๑/๕๗๕ ๑

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 314

สนฺตีกิ คณฺตุวา นานานเยหิ ตสฺส สโทสตี อตฺตโน จ
นिरปรารตฺติ มหาชนสฺส มชฺเฌ ปกาเสตฺวา รณฺโณ จ
ปรเนยฺยพุทฺธิติ พาลภาวญฺจ ปฏฺฐเปตฺวา เตน ขมาปีเตปี ตสฺส
สนฺตีกเ วาสโต รชฺชิสฺสริยโต จ สํเวคฺมาปชฺชิตฺวา นานปฺปการิ
ยาจฺยมานเนปี หตฺถคตฺติ รชฺชิสฺสี (๑) เขพฺปิณฺฑํ วยิ ฉชฺชเตตฺวา
กตฺตจฺจิ อลคฺคจฺจิตฺเตน หุตฺวา ปพฺพชนํ ปพฺพชฺชิตฺวา ปวิเวการาเมน
หุตฺวา นจฺริสฺเสว อปฺปกสฺสิเรน ฌานาภิญฺจานิพฺพตฺตณฺนติ
เอวมาทโย มหาสตฺตสฺส คฺคณานูภาวา วิภาเวตฺตพฺพาติ ฯ
โสมนสฺสจฺริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

อโยมฺรจฺริยาวรรณนา

ปฺนนาปฺริ ยทา โหมิ กาสิราชสฺส อตฺตรโช
อโยมฺรมฺหิ สํวทฺโธ นามเนนาสิ อโยมฺโรติ ฯ

ตติเย อโยมฺรมฺหิ สํวทฺโธติ อมนุสฺสอุปฺททวปริวชฺชนตฺถิ
จตฺตรสฺสสาลวเสน (๒) กเต มหติ สพฺพอโยมเย เกเห สํวทฺโธ ฯ
นามเนนาสิ อโยมฺโรติ อโยมฺเร ชาตสํวทฺตภาเวเนว อโยมฺร-
กฺมาโรติ นามเน ปากโฏ อโหสิ ฯ

ตทา หิ กาสิรณฺโณ อคฺคฺมเหสิยา ปฺริมตฺตภาเว สปตฺตี
ตว ชาตํ ชาตํ ปชฺช ขาทเยยฺยนฺติ ปตฺถนํ ปฏฺฐเปตฺวา ยกฺขินิโยนฺนํ
๑. สී. ราชิสฺสริยํ ฯ ๒. สී. จตฺตสาลวเสน ฯ

*เล่มที่ 45 อโยมจรริยาวณณนา หน้า 315

นิพพุตตา โอภาส ลภิตวา ตสุสา วิชาตกาเถ เทว วาเร
ปุตเต ขาทีฯ ตติยวาเร ปน โพธิสตุโต ตสุสา กุจณิย
ปฏิสนธิ คณหิฯ ราชา เทเวีย ซาต ซาต ปังเอกา
ยกขินี ขาหติ กิ นุ โข กาทพพนติ มนุสเสหิ สมมนุเตตวา
อมนุสสานาม อโยมรสสุส ภายนติ อโยมริ กาคู วญญูตีติ
วุตเต กมมาเร อาณาเปตวา ถมเถ อาทิ กตวา อโยมเยเหว
สพพเลทสมภารหิ จตุรสสุสาคัม มหนตัม อโยมริ นิฏจาเปตวา
ปริปกกคพุกั เทวี ตตถ วาเสสิฯ สว ตตถ ษณณปุลลลกขณัม
ปุตตัม วิชายิ อโยมรกุมาโรเตววสุส นามัม กรีสุฯ ตัม ชาตินัม
ทตวา มหนตัม อารกัม สิวทิตตวา ราชา เทวี อนนเตปรี
อาเนสิฯ ยกขินีปี อุทกวารี คนตวา เวสสุวณสุส อุทกัม วหนติ
ชีวิตกขยัม ปตตวาฯ

มหาสตุโต อโยมเรเยว วทตติตวา วิญญุตัม ปตโต ตตเถว
สพพสิปปานิ อุคคณหิฯ ราชา ปุตตัม โสพสวสุสุทเทสิกัม
วิทิตวา รชชมสุส ทสุสามิติ อมจเจ อาณาเปสิ ปุตตัม
เม อาเนถาติฯ เต สาธุ เทวาติ นครี อลงการาเปตวา
สพพาลงการวิญญูตีตัม มงคลวาร์ณัม อาทาย ตตถ คนตวา กุมารัม
อลงกริตวา หตถิกขณเช นิสีทาเปตวา นครี ปทกขินัม การเตตวา
รณโธ ทสุเสสิฯ มหาสตุโต ราชานัม วนทิตวา อญจาสิฯ
ราชา ตสุส สรีโรโสภัม โอลเกตวา พลวสิเนเนน ตัม อาลึงกิตวา

อชฺเชว เม ปุตุตฺติ อภิตฺติยจถาติ อมจฺเจ อาณาเปสิ ฯ มหาสตุโต
ปีตรํ วนฺทิตฺวา น มยฺหิ รัชฺเชน อตุโถ อหิ ปพฺพชิสฺสามิ ปพฺพชฺช เม
อนุชานาถาติ อาห ฯ เตน วุตฺตํ

ทุกฺเคน ชีวิตฺโต ลทฺโธ	สมปีเพ ปติโปสิโต
อชฺเชว ปุตุตฺติ ปฏฺิปชฺช	เกวถิ วสุธํ (๑) อิมํ ฯ
สรภฺจกํ สนิคมํ	สชนํ วนฺทิตฺวา ขตุตฺติยํ
อณฺชตี ปคฺคเหตุวาน	อิทํ วจนมพฺรวิ ฯ
เย เกจิ มหิยา สตุตา	หีนมุกฺกภฺจมชฺฉิมา
นिरารกฺขา สเก เกเห	วฑฺฒเนติ สกถาติหิ (๒) ฯ
อิทํ โลเก อุตฺตริยํ	สมปีเพ มม โปสนํ
อโยจฺมรมฺหิ สํวทฺโธ	อปฺปเก จนฺทสุริเย ฯ
ปฺุตฺติคุณปฺสมปฺนุณา	มฺจฺจิตฺวา มาตุ กฺจฺฉิโต
ตโต โฆรตฺเร ทฺกฺเข	ปฺน ปกฺขิตฺตโยจฺมเร ฯ
ยทฺธิทํ ตาทิสํ ปตุวา	ทฺกฺขํ ปรมทฺารุณํ
รัชฺเชสุ ยทฺธิ รัชฺชามิ (๓)	ปาปานํ อุตฺตโม สฺยิ ฯ
อฺกฺกณฺจฺจิตฺมฺหิ กายเณ	รัชฺเชนมฺหิ อนตุถิโก
นิพฺพุตี ปฺริเยสฺสิสฺสํ	ยตุถ มํ มจฺจฺ น มทฺทฺิเย ฯ
เอวาทํ จินฺตยิตฺวาน	วิรวนฺเต (๔) มหาชเน
นาโคว พนฺธนํ เจตุวา	ปาวิสี (๕) กานนํ วนํ ฯ

๑. สฺยา. วสุทฺทํ ฯ ๒. ย. สห ภาติภิ ฯ ๓. ม. ย. รัชฺชายิ ฯ

๔. ย. วิรวนฺตํ มหาชนํ ฯ ๕. ย. ปาวิสี ฯ

*เล่มที่ 45 อโยมจรियाวรรณนา หน้า 317

มาตา ปิตาน เม เทสุธา   นปี เม เทสุธา (๑) มหายสั
สพฺพณฺตุํ ปิยํ มยฺหิ   ตสฺมา รชฺชํ ปริจฺจชิโนติ (๒) ฯ

ตตฺถ ทุกฺเขนาติ ตาตฺ ตว ภาติกา เทว เอกาย ยุกฺขินียา
ขาทิตา ตฺยฺหิ ปน ตโต อมนุสฺสภยโต นิวารณฺตํ กเตน
ทุกฺเขน มหาอายาเสน ชีวโต ลทฺโธ ฯ สมปีเพ ปติโปสติโตติ
นानาวิธาย อมนุสฺสรกฺขาย สมฺพาเช อโยมเร วิชายนกาลโต
ปฏฺจาย ยาว โสฬสวสฺส
อตุโธ ฯ อชฺเชว ปุตฺต ปฏฺปิชฺช เกวลํ วสุํ อิมฺนฺติ กณฺจน-
มालาลงฺกตฺส
ตีหิ สงฺเขหิ อภิสฺส
สมฺมทฺท
มหาคามหีติ สนิคมํ อปริมิเตน ปรีวารชเนน สทฺธิ สชนํ
อิมํ วสุํ มหาปจฺวี อชฺเชว ปุตฺต ปฏฺปิชฺช รชฺชํ กาทฺหีติ
อตุโธ ฯ วนฺทิตฺวา ขตฺติยํ อณฺชลิ ปคฺคเหตฺวาน อิทํ
วจนมพฺรวิโนติ ขตฺติยํ กาสีราชานํ มม ปิตริ วนฺทิตฺวา ตสฺส
อณฺชลิ ปณฺนามตฺวา อิทํ วจนํ อภาสี ฯ

เย เกจิ มหียา สตฺตฺตฺตฺติ อิมิสฺสา มหาปจฺวิยาเย
เกจิ สตฺต
จ อฺภินฺนํ เวมชฺเชน ภาวตฺตฺตา มชฺชฺชฺชฺชฺช
สพฺเพ เต สเก เกเห ฯ สกณฺวาติหีติ สเกหิ ภาตีหิ สมฺโมทมานา
๑. ม. ย. เทสุธั มหายสั ฯ ๒. พ. จริยา. ๓๓/๒๓/๕๘๒-๓ ฯ

วิสุตฺตฺวา อนุกฺกณฺจิตา ยถาวิภวํ วทฺตฺนฺติ ฯ

อิทํ โลกํ อุตฺตรียนฺติ อิทํ ปน อิมสฺมี โลกํ อสทิสํ
มยฺหํ เอว อาเวณิกํ ฯ กิํ ปน ตํ สมฺปปีเพ มม โปสนนฺติ
สมฺพาเช มม สํวทฺตฺนํ ฯ ตถา हि อโยจรมฺหิ สํวทฺโต
อปฺปเก จนฺตฺสูริเยติ จนฺตฺสูริยานํ ปการฺหิตे อโยจเร ฯ
สํวทฺโตมฺหิติ สํวทฺโต อมฺหิ ฯ

ปฺตฺติกุณฺปสมฺปฺตฺตฺนาติ ปฺตฺติคนฺธนํนํปฺปการฺกฺณปสมฺปฺตฺตฺนา
กฺุณฺนिरยสทิสํ มาตฺ กุจฺฉิตฺโต ชีวิตํสย เวตฺตมาเน กถิ มุจฺฉิตฺวา
นิกฺขมิตฺวา ฯ ตโต โฆรตเรติ ตโตปิ กพฺภาวสโต ทารุณตเร
อวิสุตฺตฺวาเสน ทฺกฺเข ฯ ปกฺขิตฺตโยจเรติ ปกฺขิตฺโต อโยจเร
พนฺธนาการะ จปีโต วิย อโหสิณฺติ ทสฺเสติ ฯ

ยทินฺติ เอตฺถ ยทิติ นิปาทมตฺตํ ฯ ตาทิสนฺติ ยาทิสํ
ปฺพเพ วุตฺตํ ตาทิสํ ปรมทารุณํ ทฺกฺขํ ปตฺวา อหิ ราชฺเชสุ
ยทิ ราชฺชามิ ยทิ รมิสฺสามิ เอวํ สนฺเต ปาปํ ลามกานํ
นิหีนํปฺริสํนํ อุตฺตโม นิหีนตโม สियํ ฯ (๑)

อูกฺกณฺจิตฺมฺหิ กาเยนาติ อปริมุตฺตคพฺภาวสาทินา ปฺตฺติกาเยน
อูกฺกณฺจิตฺโต นิพฺพินฺโน อมฺหิ ฯ ราชฺเชนฺมฺหิ อนตฺถิโกติ ราชฺเชนปี
อนตฺถิโก อมฺหิ ฯ ยกฺขินิยา หตฺถโต มุตฺโตปิ หิ นํหา
อชรามโร กิํ เม ราชฺเชน ราชฺชํ หิ นาม สพฺเพสํ อนตฺตํ
๑. สี่. สียา ฯ

*เล่มที่ 45 อโยมจรริยาวณณนา หน้า 319

สนุนิปาตภูจกถา ตตถ จิตกาลโต ปฏุจาย ทุนิกขม โหติ
ตสฺมา ตํ ออนุปนฺตฺวา นิพฺพุตี ปริเยสฺสํ ยตถ มํ มจฺจุ
น มทฺทียเอติ ยตถ จิตํ มํ มหาเสโน มจฺจुरาชา น มทฺทีย
น โอตฺถเรยฺย น อภิภเวยฺย ตํ นิพฺพุตี อมตฺมทานิพฺพานํ
ปริเยสฺสํสามิตี ฯ

เอวาทิ จินฺตยิตฺวานาติ เอวํ อิมินา วุตฺตปฺปการเณ
นानปฺปการิํ สํสारे อาทิณฺวํ ปจฺจเวกฺขเณน นิพฺพาน
อานิสฺสทสฺสเนน จ โยนิโส จินฺตเตตฺวา ฯ วิรวนฺเต มหาชเนติ
มยา วิปฺปโยคทฺถกฺขาสหเนน วิรวนฺเต ปรีเทวนฺเต มาตาปิตฺตปฺปมฺเ
มหนฺเต ชเน ฯ นาโกว พนฺธํ เณตฺวาติ ยถา นาม มหาพโล
หตฺถินาโค ทฺถพฺลตฺริ รัชฺชพนฺธํ สุเขเนว จินฺตติ เอวเมว
ณาคิสฺสกาภิเกทสฺส ตสฺมี ชเน ตณฺหาพนฺธนฺตสฺ จินฺตเนน
พนฺธํ เณตฺวา กานนสฺงฺขาติ มหาวันํ ปพฺพชฺชูปคฺมนวเสน
ปาวิสี ฯ โอสานคาคา วุตฺตตฺถา เอว ฯ

ตตถ จ มหาสตุโต อตฺตโน ปพฺพชฺชาธิปฺปายิํ ชานิตฺวา
ตาท กิการณา ปพฺพชฺสีติ รัณฺธา วุตฺโต เทว อหิ
มาตฺตฺถจฺฉิมฺหิ ทส มาเส กฺถนिरเย วิย วสิตฺวา มาตฺตฺ กุจฺฉิตฺโต
นิกฺขนฺโต ยฺกฺขินิยา ภเยน โสพสฺวสฺสานิ พนฺธนาการเ วสนฺโต
พหิ โอโลเกตฺตุมปิ น ลภี อุตฺสทนिरเย ปกฺขิตฺโต วิย อโหสี
ยฺกฺขินิโต มุตฺโตปิ อชฺรามโร น โหมิ มจฺจุ นามเส น

สกุภา เกนจิ ชินิตุ ภูเว อุกกณฺธิโตมฺหิ ยาว เม พุยาธิ-
ชรามรณานิ นาคจฺจนฺติ ตาวเทว ปพฺพชิตฺวา ฌมฺมํ จริตฺตสํมิ
อถํ เม รชฺเชน อนุชานาหิ มํ เทว ปพฺพชิตฺตฺวา

ยเมกรตฺตํ ปจฺมํ   กพฺเพ วสติ มาณโว
อพฺภุจฺจิตฺวา โส ยติ   ส กจฺจํ น นีวตฺตติ- (๑)

อาทินา จตฺตวิสตฺติยา คาทาหิ ปิตุ ฌมฺมํ เทเสตฺวา มหาราช
ตฺมฺหากํ รชฺชํ ตฺมฺหากเมว โหตุ น มยฺหํ อิมินา อตฺโถ
ตฺมฺเหหิ สทฺธิ กเถนฺเตยฺเว พุยาธิชรามรณานิ อากจฺเจยฺยํ ติฏฺฐต
ตฺมฺเหหิ วตฺวา อยทามํ จินฺนิตฺตฺวา มตฺตตฺตฺถิ วิย กณฺจนฺปถฺชริ
ภินฺนิตฺตฺวา สีหโปตฺโก วิย กามे ปหาย มาตาปิตโร วนฺนิตฺตฺวา
นิกฺขมิ ฯ อตฺตสฺส ปิตา อัย นาม กุมารो ปพฺพชิตฺกामो
กิมจฺจํ ปนาหํ มมาปี รชฺเชน อตฺโถ นตฺถิติ รชฺชํ ปหาย
เตน สทฺธิ เอว นิกฺขมิ ตสฺมี นิกฺขมนฺเต เทวปี อมจฺจาปี
พฺรหฺมณฺคหปติกาทโยปิติ สกลนคฺรวาสิโน โภเค ฉชฺเชตฺวา
นิกฺขมฺมิตฺสฺส ฯ สมากโม มหา อโหสิ ปรีสา ทฺวาทสโยชนิกา
ชาตา เต อาทาย มหาสคฺโต หิมวณฺตํ ปาวีสิ ฯ

สกุโก เทวราชา ตสฺส นิกฺขนฺตภาวํ ญตฺวา วิสฺสกมฺมํ
เปเสตฺวา ทฺวาทสโยชนายามํ สตฺตโยชนวิตถารํ อสฺสมปทํ
การสิ สพฺเพ จ ปพฺพชิตฺปริกฺษาเร ปฏฺิยาทาเปสิ ฯ อิธ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๒๒๖๑/๔๖๕ ฯ

*เล่มที่ 45 อโยมจรियाวรรณนา หน้า 321

มหาศตตศส ปพพชชา จ โอวาททานญจ พุรหุมโลกปรายนตา

จ ปริสาย สมมาปฏิปัตติ จ สพพา มหาโควินุทจริยายิ (๑)

วุดตนเยเนว เวทิตพพา ฯ

ตทา มาตาปีตโร महाराजकुलानि ओहेसु प्रिसा

พทุทปริสา อโยมรปณทัโต โลกนาโถ ฯ

ตศส เสสปารมินิทุธารณา อานุกาวิภาวนา จ

हेगुजा वुदตนเยเนव वेทितपुपाति ฯ

อโยมจรियाวรรณนา นิภูจิตา ฯ

ภิสจริยาวรรณนา (๒)

ปุนาปริ ยทา โหมิ กาสินั ปุรวรุตตเม

ภคินี จ ภาตโร สตุต นิพพตตา โสตุถิเย กุเลติ (๓) ฯ

จตุตเถ ยทา โหมิ กาสินั ปุรวรุตตเมติ กาสีติ

พหุจนวนเสน ลพฐโหวหารสสุ รภูจสสุ นครวเร พาราณสิยิ

ยสุมิ กाले चात्सव्वतो हुत्वा वसामिदि ओदुโถ ฯ ภคินี

จ ภาตโร สตุต นิพพตตา โสตุถิเย กุเลติ อุปกณจนาทโย

ณ ओहयजाति ภาตโร สตุต सपुपकनिगुजा कणजनतेवि नाम

ภคินี जाति सपुपे मयि ओगुज चना मनुत्तचमेननिरत्ताय

๑. พุ. จริยา. ๓๓/๕/๕๕๕ ฯ ๒. สี่. มหากณจนจริยาวรรณนา ฯ

๓. พุ. จริยา. ๓๓/๒๔/๕๘๓ ฯ

โสตถิเย อุทิตทิตเต มหติ พุราหุมนกุลเต ตทา นิพพตฺตา
ชาตาคิ อตุโธ ฯ

โพธิสตุโต หิ ตทา พาราณสียิ อสฺติโกฏฺฐิวิทวสฺส
พุราหุมนมหาสาตสฺส ปุตุโต หุตฺวา นิพพตฺติ ตสฺส กณฺจน-
กุมารโธ นามํ กรีสุ ฯ อตฺสฺส ปทสา วิจรณกาลเต อปโร
ปุตุโต วิชายิ อุกกณฺจนกุมารโธตฺสฺส นามํ กรีสุ ฯ ตโต
ปฏฺฐาย มหาสตุตฺตํ มหากณฺจนกุมารโธ สมนฺทาจฺรณฺติ ฯ เอวํ
ปฏฺฐิปาฏิยา สตฺต ปุตุตา อเหตุํ ฯ สพฺพกนิฏฺฐา ปน เอกา
ธิตา ตสฺสา กณฺจนเทวีติ นามํ กรีสุ ฯ มหาสตุโต วยปฺปุตุโต
ตกุกสิลํ คนฺตฺวา สพฺพสิปฺปานิ อุกฺกเหตุวา ปจฺจาคณฺนิ ฯ

อถ นํ มาตาศิปฺโตโร อรราวาเสน พนฺธิตฺถกามา อตุตโน
สมานชาตีกุลโต เต ทาริกํ อานนฺตฺสามาติ วทิสฺสุ ฯ โส อมฺม-
ตาคน มยฺหํ อรราวาเสน อตุโธ มยฺหณฺหิ สพฺพโพ โลก-
สนฺนิวาโส อาทิตฺโต วิย สปฺปฏิภโย พนฺธนาการํ วิย
ปฺลิตฺพุทฺธนํ อุกการณฺมิ วิย ชิกฺขุโณ หุตฺวา อฺปปฏฺฐาติ น
เม จิตฺตํ กามสฺสุรชฺชติ อณฺเณโว ปุตุตา อตุถิ เต
อรราวาเสน นิมนฺเตถาติ วตุวา ปุณฺปุณฺนํ ยาจิโตปี สหายเอหิ
ยาจปิโตปี น อิจฺฉิ อถ นํ สหายา สมนฺม กิ ปน
ตุวํ ปตุถยฺนฺโต กาม ปรีกฺขชิตฺตํ น อิจฺฉีสฺติ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ
โส เตสํ อตุตโน เนกขมฺมชฺฆาตฺสยฺ อโรเจสิ ฯ เตน วุตฺตํ

*เล่มที่ 45 รัสจริยาวณณนา หน้า 323

เอเตสั ปุพฺพโฆ อาสี	หิริสุกฺกมุปากโต
ภวํ ทิสฺวาน ภยโต	เนกฺขมฺมาริโร อหํ ฯ
มาตาปิตฺตฺวา ปหิตา	สหายา เอกมานสา
กามหิ มํ นิมนฺเตนฺติ	กฺลวํสั ชาเรหิตี ฯ
ยํ เตสั วจันํ วุตฺตํ	คิหิขมฺเม สุขาวหํ
ตํ เม อโหสี กจันํ	ตตฺตผลาสมํ วिय ฯ
เต มํ ตทา อุกฺขิปนฺตํ	ปฺจฺจิสฺส ปตฺถิตํ มม
กี ตวํ ปตฺถยสี สมฺม	ยทิ กามे น กฺุณฺขสี ฯ
เตสาหํ เอวมวจํ	อตฺถกาโม หิเตสินํ
นาหํ ปตฺถेमิ คิหิภาวํ	เนกฺขมฺมาริโร อหํ ฯ
เต มยฺหํ วจันํ สุตฺวา	ปีตฺวา มาตุ จ สาวยฺม
มาตาปิตฺตา เอวมานุ	สพฺเพว ปพฺพชาม โภถี ฯ

ตตฺถ เอเตสั ปุพฺพโฆ อาสินฺติ เอเตสั อูปกณฺจนกาทีนํ
 สตฺตณฺนํ เขฏฺฐภาติโก อหํ ตทา อโหสี ฯ หิริสุกฺกมุปากโตติ
 สุกฺกวิปากตฺตา สนนฺตานุสฺส วิโสชนโต จ สุกฺกํ ปาปชฺคฺจฺจน-
 ลกฺขณํ หิริ กุสํ อากโต อติวिय ปาปํ ชฺคฺจฺจนฺโต อาสินฺติ
 อตุโถ ฯ ภวํ ทิสฺวาน ภยโต เนกฺขมฺมาริโร อหนฺติ กาม-
 ภาทีนํ วเสน สพฺพํ ภวํ ปกฺขนฺตํ อากจฺจนฺตํ จณฺท-
 หตฺถี วिय หีสิตฺถํ อากจฺจนฺตํ อุกฺขิตฺตาสิกํ วรฺกํ วिय สีหํ
 วिय ยกฺขํ วिय รกฺขสั วिय โฆรวิสั วिय อาสิวิสั วिय

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 324

อาทิตตํ อังการํ วิย สปปฏิกขิ ฌยานกภาวโต ปสฺสิตฺวา
ตโต มุจฺจนตฺตลฺลจ ปพฺพชฺชากรโต ปพฺพชิตฺวา กถํ นุ
โฆ ฆมฺมจริยํ สมนฺมาปฏิปตฺตํ ปุเรยฺย ฌานสมาปตฺติโย จ
นิพฺพตฺเตยฺยนฺติ ปพฺพชฺชากุสฺลฆมฺมปจฺมชฺฌานาทีอกรโต ตทา
อหํ อาสินฺติ อตฺถโถ ฯ

ปหิตาติ มาตาปีตฺถิ เปตฺติตา ฯ เอกมานสาติ สมนชฺฌาตฺสยา
ปฺพเพ มยา เอกจฺจนฺทา มนาปจาริโน มาตาปีตฺถิ ปหิตตฺตา
ปน มม ปฏิกฺกุกฺก อมนาปี วทฺนฺตา ฯ กามหิ มํ นิมนฺเตนฺตฺติ
มาตาปีตฺถิ วา เอกมานสา กามหิ มํ นิมนฺเตนฺติ ฯ กุลวํสํ
ชารหิตี ฆราวาสํ สณฺจเปนฺโต อตฺตโน กุลวํสํ ชารหิ
ปตฺติจฺจเปหิตี กามหิ มํ นิมนฺเตสนฺติ อตฺถโถ ฯ

ยํ เตสํ วจันํ วุตฺตฺนฺติ เตสํ มม ปิยสหายานํ ยํ
วจันํ วุตฺตํ ฯ กิหิฆมฺเม สุขาวหนฺติ กิหิภาเว สติ คหฺภูจฺภาเว
จิตฺตสฺส ปุริสฺสสฺส ฌยานุคตฺตฺตา ทิฏฺฐฆมฺมิภสฺส สมนฺปรายิกสฺส
จ สุขสฺส อวหนฺโต สุขาวหํ ฯ ตํ เม อโหสิ กจินฺนฺติ
ตํ เตสํ มยฺหํ สหายานํ มาตาปีตฺถนฺนฺจ วจันํ เอกนฺเตเนว
เนกฺขมฺมากริตตฺตฺตา อมนาปภาเวเน เม กจินฺนํ ผรุสํ ทิวสํ
สนฺตตฺตผลสทิสํ อุโภปี กณฺเณ ฌาเปนฺตํ วิย อโหสิ ฯ

เต มํ ตทา อุกฺขิปนฺตฺนฺติ เต มยฺหํ สหายา มาตาปีตฺถิ
อตฺตโน จ อุปนิมนฺตฺนฺวเสเน อนกฺวาริ อุปนียมาเน กาม

อุทุมุทธี ขิปนุติ ฉทุเทนุติ ปฏิกขิปนุติ มํ ปุจฐีสุ ๑ ปตถิตํ
มมาติ อิตโต วิสุทฐตฺรํ กีนุ โข อิมินา ปตถิตนุติ มยา
อภิปตถิตํ มม ตํ ปตถนํ ปุจฐีสุ กิํ ตุํ ปตถยเส สมม
ยที กาเม น ภูจฐีสตี ๑

อตถกาโมติ อตถโน อตถกาโม ปาปภีรัฐิ อตถโถ ๑
อตถกาโมติปี ปาพี ๑ หิตตีนนุติ มยหํ หิตตีนํ ปียสหายานํ ๑
เกจि อตถกามหิตตีนนุติ ปจฺนุติ ตํ น สุนุทฺรํ ๑

ปีตุ มาตุ จ สาวยฺนุติ เต มยหํ สหายา อนิวตฺตนียํ
म्म ปพฺพชฺชา ฉนุทํ วิทิตฺวา ปพฺพชิตฺกามตาทีปํ มยหํ วจฺนํ
ปีตุ มาตุ จ สาวสฺสุ ๑ ยคุเขม อมมตาดา ชานาถ เอกนฺเตเนว
มหากณฺจณฺกุมารो ปพฺพชิสฺสตี น โส สกฺกา เกนจि อฺปาเยน
กามสฺสุ อฺปนฺเตนุติ (๑) อโวจฺ ๑ มาตาปีตาเอวมาหุติ ตทา มยหํ
มาตาปีตโร มม สหายเอหิ วุตฺตํ มม วจฺนํ สุตฺวา เอวมาหฺสุ
สพฺเพว ปพฺพชาม โภติ ยที มหากณฺจณฺกุมารสฺส เนกขมฺมํ
อภิรัฐิตํ ยํ ตสฺส อภิรัฐิตํ ตทมฺหากมฺปิ อภิรัฐิตเมว ตสฺมา
สพฺเพว ปพฺพชาม โภติ ๑ โภติ เตสํ พฺราหฺมณานํ อาลปนํ ๑
ปพฺพชาม โขตีปี ปาโร ปพฺพชาม เอวาติ อตถโถ ๑ มหา-
สตุตฺสส หิ ปพฺพชชาฉนุทํ วิทิตฺวา อฺปกณฺจนาทโย ฉ ภาตโร
ภคินี จ กณฺจเนหิ ปพฺพชิตฺกามาว อหฺสุ ๑ เตน เตปี
๑. สี. ปตาเรตฺนุติ ๑

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 326

มาตาปีคูหิ ฌราวาเสน นิมนฺตฺยมานา น อิจฺฉีสฺสเยว ฯ ตสฺมา
เอวมาหฺสู สพฺเพว ปพฺพชาม โภติ ฯ

เอวญจ ปน วตฺวา มหาสตุตฺติ มาตาปีตโร ปกุโกสิตฺวา
อตุตฺตโนปิ อธิปฺปายํ ตสฺส อัจจิกฺขิตฺวา ตาต ยถิ ปพฺพชิตฺ-
กาโมสิ อสฺตีโกฏฺฐนํ ตว สนฺตํ ยถาสฺมํ วิสฺสชฺเชหฺตี
อาหฺสู ฯ อถ นํ มหาปุริโส กปณฺทฺธิกาทีนํ วิสฺสชฺเชตฺวา
มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺวา หิมวณฺตํ ปาวิสิ ฯ เตน สทฺธิ
มาตาปีตโร จ ภาตโร จ ภคินี จ เอโก ทาโส เอกา
ทาสี เอโก จ สหาโย ฌราวาสํ ปหาย อคมฺสู ฯ เตน วุตฺติ

อุโก มาตา ปีตา มยฺหํ   ภคินี จ สตุตฺ ภาตโร
อมิตฺชนํ จทฺทฺยิตฺวา   ปวิสิมฺหา มหาวณฺตฺติ ฯ

ชาตกภูทกถายํ ปน มาตาปีคฺคฺสฺ กาลงฺกเตสฺ เตสํ
กตุตฺตพฺพกิจฺจํ กตฺวา มหาสตุตฺโต มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺติ
วุตฺติ ฯ

เอวํ หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา จ เต โพรสิตฺตปฺปมฺขา เอกํ
ปทุมสฺสรํ นิสฺสาย รมณฺีเย ภูมิกาคเ อสฺสมํ กตฺวา ปพฺพชิตฺวา
วณฺมุลผลาหารา ยาปยีสฺสู ฯ เตสฺ อุปกณฺจนาทโย อภูจ ชนา
วารณ ผลาผลํ อหาริตฺวา เอกสฺมี ปาสาณผลเก อตุตฺตโน
อิตเรสฺสจ โกฎฺจาเส กตฺวา ฌณฺทฺธิสฺสณฺณํ ทตฺวา อตุตฺตโน
โกฎฺจาสิ อาทาย วสนฺภูจํ ปวิสฺนฺตฺติ ฯ เสสาปิ ฌณฺทฺธิ-

สณฺณาย ปณฺณสาตโต นิกฺขมิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน ปาปุณน-
โกฏฺฐาสิ อาทาย วสนภูจฺจันํ คนฺตฺวา ปริภุชฺชิตฺวา สมณ-
ธมฺมํ กโรนฺติ ฯ

อปรภาเค ภิสานิ อหริตฺวา ตเถว ขาทนฺติ ฯ ตตฺถ เต (๑)
โฆรตปา ปรมชิตินฺทฺริยา (๒) กสิณปริกมฺมํ กโรนฺตา วิหริสฺสุ ฯ
อด เนสิ ลีลเตเชน สกฺกสฺส ภาวนํ กมฺปิ ฯ สกฺโก ตํ
การณํ ฌตฺวา อิมํ อิตฺโย วิมฺลิสฺสสามิติ อตฺตโน อานุภาเวน
มหาสตฺตสฺส โกฏฺฐาเส ตโย ทิวเส อนนฺตรธาเปสิ ฯ มหาสตฺโต
ปจฺมทิวเส โกฏฺฐาสิ อทิสฺวา มม โกฏฺฐาโส ปมฺภูโจ ภวิสฺสตีติ
จินฺเตสิ ฯ ทุตฺยทิวเส มม โทเสน ภวิตพฺพิ ปณฺนามนฺวเสน
มม โกฏฺฐาสิ น จปีติ มลฺลเถติ จินฺเตสิ ฯ ตตฺยทิวเส ตํ
การณํ สุตฺวา ขมาเปสฺสามิติ สายนฺนหสมเย ฌนฺทิสณฺณํ ทตฺวา
ตาย สณฺณาย สพฺเพสฺส สนนฺปิเตสฺส ตมคฺถํ อารโจะตฺวา ติสฺสุปี
ทิวเสสฺส เตหิ เชฏฺฐโกฏฺฐาสฺส จปีตภาวํ สุตฺวา คฺมุเหหิ
มยฺหํ โกฏฺฐาโส จปีโต มยา ปน น ลทฺโร กิ นฺ โย
การณฺนติ อห ฯ ตํ สุตฺวา สพฺเพว สํเวคปฺปตฺตา อหสิ ฯ

ตสฺมี อสฺสเม รุกฺขเทวตาปี อตฺตโน ภาวนโต โอตฺริตฺวา
เตสิ สนนฺติเก นิสีทิ ฯ มนฺุสฺसानํ หตฺถโต ปลายิตฺวา อรณฺณํ
ปวิฏฺฐโจ เอโก วารโณ อหิตฺตฺตฺกหตฺถโต ปลายิตฺวา มุตฺโต
๑. สี. ตถา ฯ ๒. สี. ปรีวาริตินฺทฺริยา ฯ

สปรกัปปาปนโก เอโก วานโร จ เตหิ อีสึหิ กตปริจยา ตทา
เตสั สนฺตักิ คนฺตวา เอกมนฺตํ อญฺจิสฺสุ ฯ สกโกปี อีสึคณฺ
ปรึคคณฺหิสฺสามิตฺติ อทิสฺสमानกาโย ตตฺถเวว อญฺจาสึ ฯ ตสฺมิณฺจ
ขณฺเ โปธิสฺตตฺตสฺส กณฺนิฏฺโจ อุปกณฺจนตาปโธ อญฺจาย โปธิสฺตตํ
วนฺทิตฺตวา เสสานํ อปจิตฺตี ทสฺเสตฺตวา อหํ สณฺณํ ปญฺจเปตฺตวา
อตฺตทานณฺเเวว โสเชตฺตํ ลภามิตฺติ ปุจฺฉนิตฺตวา อาม ลภสึตฺติ วุตฺเต
อิสึคณฺมขฺเณ จตฺตวา สปรกั กโรนฺโถ

อสุสั กวั รชตํ ชาตฺรรูปํ

ภริยํ จ โส อิชฺ ลภตํ มนนาปี

ปฺจฺจเตหิ ทาเรหิ สมงฺกิ โหตุ

ภิสานิ เต พุราหฺมณฺ โย อหาสิตฺติ (๑)

อิมิ คาลํ อภาสิ ฯ อิมิ หิ โส ยตฺตกานิ ปิยวตฺตุนิ
โหนตฺติ เตหิ วิปฺปโยเค ตตฺตกานิ ทุกฺขานิ อุปฺปชฺชนฺตฺติ
วตฺตูกาเม ทรหนฺโถ อหา ฯ

ตํ สุตฺตวา อีสึคโณ มาริสฺ มา กถย อติภาริโย
เต สปรโถติ กณฺเณ ปิทฺติ ฯ โปธิสฺตฺโตปี อติภาริโย เต
สปรโถ น ตฺวํ ตาต กณฺหสิ ตว ปตฺตาสเน นิสึทาทิ
อหา ฯ เสสาปี สปรกั กโรนฺตา ยถากุณฺม

มาลํ จ โส กาสึกจฺนฺทณํ จ

ธาเรตฺตํ ปฺจฺจตฺตสฺส พหุ ภวนฺตฺ

*เล่มที่ 45 กีสจริยาวรรณนา หน้า 329

กาเมสุ ตีพพิ กुरुตํ อเปกขํ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี ฯ
ปหุตชฌโย กสิมา ยสสุสี
ปุตเต คีหี ฐนิมา สพุพกาเม
วยํ อปสุตํ ฆรมาวาสตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี ฯ
โส ขตติโย โหตุ ปสยหการี
ราชาภिरาชา พลวา ยสสุสี
สจาทูรนต์ มหิมาวาสตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี ฯ
โส พุราหุมน โหตุ อวิตราโค
มุหุตตนกขตตปเถสุ ยุตโต
ปุเชตุ นํ รฎฐปตี ยสสุสี
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี ฯ
อชฌายกํ สพุพสมนุตเวทํ (๑)
ตปสุสินํ มณฺญตฺต สพุพโลโก
ปุเชนฺตุ นํ ชานปทา สเมจจ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาลี ฯ
จตุสสุทํ คามวรี สมิทฺธิ
ทินนํ หี โส ภูญชตุ วาสเวน

๑. สีส. สพุพสมตฺตเวทํ ฯ ย. สพุพสมตฺตเวทนํ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 330

อวีตราโค มรณํ อุเปตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาสี ฯ
โส คามณิ โหตุ สหามชฺเฌ
นจุเจหิ คีเตหิ ปโมทมาโน
มา ราชโต พุยสนมตฺถ (๑) กิณฺจิ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาสี ฯ
ตํ (๒) เอกราชา ปจวี วิเชตุวา
อิตฺถีสหสฺสสฺส จเปตุ อคฺเค (๓)
สีมนฺตินินํ ปวรา ภาวตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย (๔) อหาสี ฯ
ทาสินํ (๕) หิ सा सपुพสมาคตานํ
ภุญฺเชยฺย สาหํ อวิกมฺปมานา
จราตุ ลาเภन विकตฺถमानา
ภิสานี เต พุราหุมน โย (๔) อหาสี ฯ
อาวาสโก โหตุ มหาวิหาร
นวกมฺมิโก โหตุ กชงฺคลาຍ (๖)
อาโลกสนฺธิ ทิวสํ (๗) กโรตุ
ภิสานี เต พุราหุมน โย อหาสี ฯ

๑. สุยา. มา ราชโต พุยสนมตฺถ กิณฺจิ ฯ ๒. สุยา. ยํ ฯ

๓. สุยา. อิตฺถีสหสฺสสฺส จเปตุอคฺคํ ฯ ๔. ม. ยา ฯ

๕. พุ. ชา. ๒๗/๑๕๓๐/๓๗๕ ทาสินํ ฯ ๖. สุยา. กชงฺคลาຍ ฯ

๗. สุยา. ทิวสา ฯ

โส พชฌตฺ (๑) ปาสสเตหิ ฌมฺหิ
รมฺมา วนา นียตฺ ราชธานี
ตฺตเตหิ (๒) โส ฬณฺณตฺ ปาจนฺเห
ภิสานี เต พุราหฺมณ โย อหาสี ๑
อลกฺกมาลี ติปฺกณฺณปิฎฺโจ
ลภฺจฺหโต สปฺปมฺขํ อุเปตฺ
สทฺกจฺณพฺโพ (๓) วิสฺขํ จราตฺ
ภิสานี เต พุราหฺมณ โย อหาสีติ (๔)

อิมา คาทาโย อโวจฺ ๑

ตตฺถ ติปฺพนฺติ วตฺตฺกามกิลฺลสทฺตเมสฺส พหฺลํ อเปกฺขํ
กโรตฺ ๑ กสิมาติ สมนฺปนฺนทฺตทฺกมฺโม ๑ ปุตฺเต กิหิ ฌนิมา
สพฺพทฺตเมติ ปุตฺเต ลภฺตฺ กิหิ โหตฺ สตฺตวิเชน ฌเนน ฌนิมา
โหตฺ รุปาภิเกเท สพฺพทฺตเม ลภฺตฺ ๑ วยํ อปฺสฺสนฺติ มหฺลลกกาเลปี
อปฺพพชิตฺวา อตฺตโน วยํ อปฺสฺสนฺโต ปญฺจกามคฺคณฺสมิทฺธิ
ฌรเมว อวสฺตฺ ๑ ราชาทิราชาติ ราชฺนํ อนฺตเร อติราชา ๑
อวิตฺราโคติ ปุโรหิตฺฏฺจฺนทฺตณฺหาเย สทฺตโณห ๑ ตปฺสฺสินฺนฺติ ตปฺสฺสิ
สิลสมนฺปนฺโนติ นํ มณฺณตฺ ๑ จตฺตฺสทฺตฺติ อากิณฺณมนฺนฺสฺสตาย
มนฺนฺสฺเสหิ ปฺนุตฺตฺตณฺนตฺต ฌณฺเนน สฺลทฺทาทฺตตาย ทาทฺทฺหิ
สมนฺปนฺโนทฺตตาย อุทฺเทนฺนติ จตฺตฺหิ อฺสฺสนฺนํ ๑ วาสเวนาติ วาสเว
๑. ม. พชฌตฺ ๑ ๒. สฺยา. กุตฺเตหิ ๑ ๓. สฺยา. สทฺตจ พฺโพ ๑
๔. พุ. ชา. ๒๗/๑๕๒๒-๑๕๓๓/๓๗๕ ๑

ทินัน วิย อจลฺ วัสวโต ลทฺทวราฐาเวเนว (๑) ราชานํ
อาราเชตฺวา เตน ทินฺนุนฺตปิ อตุโธ ๑ อวิตราโคติ อวิคตราโค
กทฺทเม สุกโร วิย กามปงฺเก นิมฺกุโคว โหตุ ๑

คามณฺตีติ คามเชฐโก ๑ ตนฺตติ ตํ อิตฺถิ ๑ เอกราชาติ
อคุกราชา ๑ อิตฺถิสหสฺสสฺสชาติ วจนนฺทฺจตาย วุตฺตํ โสพสนฺนํ
อิตฺถิสหสฺसानํ อคุกฺกฺชานเ จเปตฺตติ อตุโธ ๑ สีมฺนฺตินิกฺนฺตติ
سیمฺนตฺตรานํ ๑ อิตฺถินฺนฺตติ อตุโธ ๑ สพฺพสมาคตานฺนฺตติ สพฺเพสํ
สนฺนฺปิตฺตานํ มชฺเฒ นิสีทิตฺวา ๑ อวิกมฺปฺมานาติ อนฺนสฺกมฺมานา
สาทฺุรฺสํ ภูณฺชตฺตติ อตุโธ ๑ จราตุ ลาภเณ วิกตฺถมฺมานาติ ลาภเหตุ
สิงฺการเวสํ คเหตุวา ลากํ อุปฺปาเทตฺถ จรตุ ๑ อวาสิโกติ
อวาสชฺคฺคนโก ๑ คชงฺคฺลายนฺตติ เอวํนามเก นคเร ตตฺถ กิร
ทพฺพสมฺภารา สุลภา ๑ อาโลกสนฺธิ ทิวสนฺตติ เอกทิวเสน
เอกเมว วาตปानํ กโรตฺถ ๑ โส กิร เทวปฺตฺโต กสฺสปพฺพทฺธกาเล
คชงฺคฺลนคฺร์ (๒) นิสฺสาย โยชนิกเ มหาวิหารเ อวาสิโก สํชฺตเถโร
หุตฺวา ชินฺเฒ วิหารเ นวกมฺมานิ กโรนฺโตว มหาทฺกขํ อนุภฺวิ
ตํ สนฺธายาห ๑

ปาสสเทหีติ พฺหูหิ ปาสฺหิ ๑ ฉมฺหีติ จตฺตุสฺ ปาเทสฺ
คิฺวาย ปฏิกฺกาเถ จาติ ฉสฺ จาเนสฺ ๑ ตตฺเตหีติ ทฺวิกณฺฏกาหิ
ทิมฺลภูจฺหิ ๑ ปาจนฺหีติ รสฺสปาจนฺหิ องฺกุสเถหิ วา ๑
๑. สී. ลทฺทวราฐาเวเนกํ ๑ ๒. สී. คชงฺคฺลนคฺร์ ๑

อลกุกมาลิตี อหิตุณทิกเณ กณฺเจ ปริกฺขิปิตฺวา จปีตาย
อลกุกมาลาฯ สมณฺนาคโตฯ ติปุกณฺณปิฎุจฺติ ติปฺปิพนฺธเนน
ปีพนฺธิตปีฎุจิกณฺโณ กณฺณปิฎุจฺฯ ลฎฺฐีหโตติ สປປိกีฬာປັນ
สิกฺขาປຍມာໂນ ลฎฺฐิยา หโต หุตฺวาฯ สฬພິ เต กາມໂກຄໍ
ฆราวาสီ อตฺตนา อตฺตนา อນຸກຸຕທຸກຸບຸຈ ສິຄຸຈຸນນຸຕາ ຕາ
ຕາ ສປຕໍ ກໂຣນຸຕາ ເວມາຫໍສຸ ຯ

อถ โภชิสฺสโต สฬພຸຫິ อิมຫິ สປໂถ กโต มยาปี
กาตุ วฎฺฐิตฺติ สປຕໍ ກໂຣນຸໂຕ

โย เว อนฎฺฐจฺว (๑) นฎฺฐนฺติ จาหิ

กาเมว โส ลภตุ ภูณฺชตุ จ

อการมชฺเฒ มรณฺ อຸປຸຕຸ

โย วา โภນຸໂຕ ສງกຕิ กณฺจิ เทวาคิ (๒)

อิมิ คาถมาห ຯ

ตตฺถ โภນຸໂຕຕิ ภาวนຸໂຕ ຯ ສງกຕิຕิ อาສງกຕิ ຯ กณฺຈิຕิ
อณฺထတြိ ຯ

อถ สกฺโก สฬພຸເປີເມ ກາເມສຸ ນິຣເປກຸຂາຕิ ຂານິຕຸວາ
ສໍວິຄຸມານໂສ ນ ອີເມສຸ ເກນຈີປີ ກິສານີ ນິຕານີ ນາປີ ຕຍາ
ອນຸຊໍ ນຸຊນຸຕີ ວຸຕຕໍ ອປີ ຈ ອໍຫໍ ຕຸເມຫ ວິມສິຕຸກາໂມ
ອນຸຕຣຮາເປສິນຸຕີ ຫສຸເສນຸໂຕ

๑. สฺยา. อนฎฺฐจฺ ๑ ๒. พุ. ขา. ๒๗/๑๕๓๔/๓๗๕-๘๐ ຯ

วิมฺสมานโน อิติโน ภิสานี
ตีเร คเหตุวาน ถเล นิเรสี
สุทฺธา อปาปา อิสโย วสนฺติ
เอตานิ เต พุรฺหมจารี ภิสานีติ (๑)

โอสานคาถมาห ฯ

ตํ สุตฺวา โพธิสฺสโต
น เต นฺฎา โน ปน กิพฺเนยฺยา
น พนฺธฺวา โน ปน เต สหายา (๒)
กิสฺมี วุปรตฺถมฺภ สหสฺสเนตฺต
อิตฺถี ติวํ กิพฺสิ เทวราชาติ (๓)

สกุํ กตฺชเชสี ฯ

ถ นํ สกุํ โก
อาจริโย เมสิ ปิตา จ มยฺหํ
เอสา ปติญฺจา ขลิตฺสฺส พุรฺหม
เอกาปรารํ ขม ญฺริปญฺณ
น ปญฺชิตา โกธพลา ภวนฺตีติ (๓)

ขมาเปสี ฯ

มหาสฺสโต สกุํ สฺส เทวณฺโณ ขมิตฺวา สยํ อิตฺถณฺ

ขมาเปนฺโต

๑. พุ. ชา. ๒๓/๑๕๓๓/๓๘๐ ฯ ๒. สี. สหสา ฯ

๓. พุ. ชา. ๒๓/๑๕๓๘/๓๘๐-๑ ฯ

*เล่มที่ 45 กีสจริยาวณณา หน้า 335

สุวาสิต์ อีสันน์ เอกรตุต

ยี่ วาสวี่ ภูตปติทุทสาม

สพเพว โภนุโต สุมนา ภวนุตุ

ยี่ พุราหุมโณ ปจจุปาที (๑) กีสานีตี (๒)

อาห ๗

ตตุต น เต นฎาติ เทวราช มยี่ ตว นฎา วา
กีพิตพพุตตกา วาน โหม ๗ นาปี ตว ฌาตกา น
สหายา หสส์ กาดพพา ๗ อถ ตวั กีสุมี่ วุปลตมฎาติ
กี อูปลตมฎกั กตวา กี นิสสาย อีสี่หิ สทฐี กีสสี่ตี
อตุโถ ๗ เอสา ปติฎฐาติ เอสา ตว ปาทจญาชา อชช มม
ขลิตสส อปราธสส ปติฎฐา โหตุ ๗ สุวาสิตนติ อายสมนุต่าน
อีสันน์ เอกรตุติมปี อิมสมี่ อรณเเว วสิต์ สุวาสิตเมว ๗ กี
การณาย ยี่ วาสวี่ ภูตปตี อทุทสาม ๗ สเจ หี มยี่
นคเร อวสีมหาน อิมี่ อทุทสาม ๗ โภนุโตติ ภวนุโต ๗
สพเพปี สุมนา ภวนุตุ ตุสสนตุ สกุกสส เทวณโย ขมนุตุ
กี การณาย ยี่ พุราหุมโณ ปจจุปาที กีสานี ยสมมา ตุมหากั
อาจริโย กีสานี อลภิตี ๗ สกุกโก อีสีกณั วนุทิตวา เทวโลกั
คโต ๗ อีสีกโณปี ฌานาภิญญาโย นีพพตเตตวา พุราหุมโลฎูปโก
อโหสิ ๗

๑. สี่. ปจจุปาที ๗ ๒. พ. ชา. ๒๓/๑๕๓๘/๓๘๐-๑ ๗

ตทา อุปกณฺจนาทโย ฉ ภาตโร สาริปุตฺตโมคฺคสฺสทาน-
มหากสฺสปอนฺรุตฺตปฺปณฺณอนนฺตตฺเถรา ภคินี อุปฺปลวณฺณา
ทาสี ขุชฺชุตฺตรา ทาโส จิตฺโต คหปติ รุกฺขเทวตา สาทาคิโร
วารโณ ปาถิเลยฺยนาโค วานโร มธฺวาสิฏฺโฐ สกฺโก กาพฺุทายี
มหากณฺจนตาปโส โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อีธาปี เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว ทส ปารมีโย
นิตฺุทธาเรตพฺุพา ฯ ตถา อจฺจนฺตเมว กามสฺสู อนเปกฺขตาทโย
คฺุณฺณภาวา วิภาเวตพฺุพาทิ ฯ

ภิสจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

โสณนฺนทฺปณฺุฑิตจริยาวณฺณนา (๑)

ปฺุณาปรี ยทา โหมิ นฺนเร พฺุรหฺมวฑฺฒเน
ตตฺถ กุลวเร เสฏฺฐเจ มหาสาลे อชายหนฺติ ฯ

ปฺุณฺจเม นฺนเร พฺุรหฺมวฑฺฒเนติ พฺุรหฺมวฑฺฒนนามเก
นฺนเร ฯ กุลวเรติ อคฺคกุลे ฯ เสฏฺฐเจติ ปาสฺสตเม ฯ มหาสาลेติ
มหาสारे ฯ อชายหนฺติ อชายี อหฺ ฯ อิหฺ วุตฺตํ โหติ ตสฺมี
กาลे พฺุรหฺมวฑฺฒนฺนฺติ ลทฺธนาเม พาราณสีนฺนเร ยทา
โหมิ ภวามิ ปฺุณฺิวสามิ ตทา อภิชาทสมฺปตฺติยา อฺุทิตฺทิตฺทภาเวน
อคฺเค วิชฺชาวตสมฺปตฺติยา เสฏฺฐเจ อสีติโกฏฺฐิวิภวตาย มหาสาลे
๑. ม. โสณปณฺุฑิตจริยาวณฺณนา ฯ

*เล่มที่ 45 โสณนทพจนตจริยาวรรณนา หน้า 337

พราหมณกุลเอ อหิ อุปชชชินติ ฯ

ตทา หิ มหาสตุโต พุรัมหมโลกโต จิวตวา พุรัมหมวฑฒน-
นกระ อสีติโกฏิวิภวสฺส อณฺณตรสฺส พุราหมณมหาสาลสฺส ปฺตุโต
หุตฺวา นิพฺพตฺติ ตสฺส นามกคฺคหณทิวเส โสณกฺมาโรติ นามํ
กรีสฺสุ ฯ ตสฺส ปทสา คมนกาเล อณฺโณปี สตุโต พุรัมหมโลกา
จิวตวา โพชิสตฺตสฺส มาตฺยา กุจฺฉิมฺหิ ปฏฺิสนฺธิ คณฺหิ ตสฺส
ชาตสฺส นนฺทกฺมาโรติ นามํ กรีสฺสุ ฯ เตลฺลํ อุกฺคหิตเวทานํ
สพฺพสิปฺปนฺนิปฺพตฺติปฺตฺตานํ วยปฺตฺตานํ รูปสมฺปทํ ทิสฺวา
ตฺถุจฺหฺฐา มาตาปีตโร ฆรพฺนฺชเนน พนฺธิสฺสามาติ ปจฺมํ
โสณกฺมารํ อหิสฺสุ ตาต เต ปติรูปฺกุลโต ทาริกํ อานสฺสาม
ตฺวํ กุญฺมพฺพิ ปฏฺิปปชชาหิตี ฯ

มหาสตุโต อลฺลํ มยฺหิ ฆรราวาเสน อหิ ยาวชิวํ ตฺเมห
ปฏฺิชฺชกิตฺวา ตฺมฺหากํ อจฺจเยน ปพฺพชิสฺสามิตี อหา ฯ
มหาสตุตฺตสฺส หิ ตทา ตโยปี ภาวา อาทิตฺตํ อการํ วีย
องฺการกาสุ วีย จ อุปฺภูจฺหีสฺสุ ฯ วิเสสโต ปเนส เนกขมฺมุชฺฉา-
สโย เนกขมฺมุมาธิมฺตุโต อโหสิ ฯ ตสฺส อธิปฺปายํ อชานนฺตา
เต ปฺนปฺปฺนํ กเถนฺตาปี ตสฺส จิตฺตํ อลภิตฺวา นนฺทกฺมารํ
อามนฺเตตฺวา ตาต เตน หิ ตฺวํ กุญฺมพฺพิ ปฏฺิปปชชาหิตี วตฺวา
เตนาปี นานํ มม ภาตรา จจฺจฺจิตฺตเขพฺพิ สีเสน อุกฺคิปามิ
อหฺมปี ตฺมฺหากํ อจฺจเยน ภาตรา สทฺธิ ปพฺพชิสฺสามิตี

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 338

วุดเต อิม เอวํ ตรุณา กามะ ชนฺติ กิมงฺคํ ปน มยฺนฺติ
สพฺเพว ปพฺพชิสฺสามาติ จินฺเตตฺวา ตาต กิ โว อมฺหากํ
อจฺจเยน ปพฺพชฺชาย สพฺเพ สหฺเว ปพฺพชามาติ วตฺวา
ฉาตีนํ ทาทพฺพยุตฺตํ ทตฺวา ทาสชนํ ภูชิสฺสํ กตฺวา รณฺโธ
อาโรเจตฺวา สพฺพิ ฐนํ วิสฺสชฺเชตฺวา มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา
จตฺตาโรปี ชนา พุรฺหมวฑฺฒนนคฺรา นิกฺขมิตฺวา หิมวฺนตฺปฺเทเส
ปทุมปฺนฺจทริกมณฺฑิตํ มหาสรี นิสฺสาย รมณฺีเย วนสณฺเฑ
อสุสมํ มาเปตฺวา ปพฺพชิตฺวา ตตฺถ วสฺสีสุ ๑ เตน วุตฺตํ

ตทาปี โลกํ ทิสฺวา	อนฺธิภูตํ ตโมตถภู
จิตฺตํ ภาวโต ปตฺติภูตฺติ	ตตฺถเวกฺหตํ วีย ๑
ทิสฺวาน วิวัธํ ปาปี	เอวํ จินฺเตสฺหํ ตทา
ตทาหํ เกหา นิกฺขมฺม	ปวิสิสฺสามิ กานนํ ๑
ตทาปี มํ นิมนฺตีสุ	กามโกเกหิ ฉาตโย
เตสมฺปิ ฉนฺทมาจิกฺขี	มา นิมนฺเตถ เตหิ มํ ๑
โย เม กนิฏฺฐโก ภาตา	นฺนุโท นามาสิ ปณฺฑิตो
โสปี มํ อนฺุสิกฺขนฺุโต	ปพฺพชฺชํ สมโรจยิ ๑
อหํ โสโณ จ นฺนุโท จ	อุโก มาตาปีตา มม
ตทาปี โภเก ฉทฺเทตฺวา	ปาวิสิมฺหา มหาวนฺนฺติ ๑

ตตฺถ ตทาปีติ ยทา อหํ พุรฺหมวฑฺฒนนคฺเร โสโณ
นาม พุราหฺมณฺกุมาโร อโหสิ ตทาปี ๑ โลกํ ทิสฺวานาติ สกฺลฺมฺปิ

*เล่มที่ 45 โสณนทพจนตจิตรยาวณณนา หน้า 339

สตุตโลกิ ปณฺญาจกฺขุณา ปสฺสิตฺวา ฯ อนฺธิฏฺฐนฺติ ปณฺญาจกฺขุ-
วิรเหณฺ อณฺธชาตํ อณฺธภาวํ ปตฺตํ ฯ ตโมตฺถนฺติ อวิชฺชนฺธ-
การณฺ อภิภูตํ ฯ จิตฺตํ ภาวโต ปตฺติภูตํ ชาติอาทิสํ เวควตฺต-
ปจฺจเวกฺขณณฺ กามาทีภวโต มม จิตฺตํ สงฺกฺกฺติ สมนฺนีสยติ
น วิสฺรติ ฯ ตตฺตเวกฺหตํ วิทยาติ ตตฺตํ วุจฺจติ อโยกณฺฏกสิโส
ทีฆมทฺโธ โย ปโตโทติ วุจฺจติ เตน เวคสา อภิโทยถา
หตฺถาชาณีโย สํเวคปฺปตฺโต โหติ เอวํ มม จิตฺตํ ตทา
กามาทีนวปจฺจเวกฺขณณฺ สํเวคปฺปตฺตนฺติ ทสฺเสติ ฯ

ทิสฺวาน วิวัธํ ปาปนฺติ เคนฺ อวสฺนฺเตหิ ฆฺรราวาสนฺนิมิตฺตํ
ฉนฺทโทสาทิวเสณฺ กรียมานํ นานาวิธํ ปาณาติปาตาทีปาป-
กมฺมณฺเจว ตนฺนนิมิตฺตณฺจ เนสํ ลามกภาวํ ปสฺสิตฺวา ฯ เอวํ
จินฺเตสฺหํ ตทาติ กทานุ โข อหํ มหาหตฺถิ วิย อยพฺนฺธนํ
ฆฺรพฺนฺธนํ ฉินฺทิตฺวา เคนโต นิกฺขมฺนวเสณฺ วนํ ปวิสฺสฺสามิติ
เอวํ ตทา โสณฺกุมารกาเล จินฺเตสึ อหํ ฯ ตทาปี มํ
นิมนฺตีสฺสูติ น เภวลํ อโยฆฺรปณฺฑิตาทิกาลเยว อถ โข ตทาปี
ตสฺมี โสณฺกุมารกาเลปี มํ มาตาปีตฺถอาทโย ฌาตโย กามโกถิโน
กามชฺฆาเสยา เอหิ ตาต อิมํ อสึติโกถฺธิรณํ วิภวํ ปฏฺิพชฺช
กฺลวํสํ ปตฺติฐาเปหิติ อฺพาเรหิ โภเคหิ นิมนฺตยีสฺสุ ฯ เตสฺมปี
ฉนฺทมาจิกฺขินฺติ เตสฺมปี มม ฌาตึนํ เตหิ กามโกถฺเหหิ มา
มํ นิมนฺตยิตฺถาติ อตฺตโน ฉนฺทมปี อาจิกฺขี ปพฺพชฺชชย

นินฺนชฺฌาสมฺปิ กเถสึ ยถาชฺฌาสมฺ ปฏฺฐิพฺชถาติ อธิปฺปาโย ฯ

โสปี มํ อนุสิทฺทขณฺโตะติ อิมํ กามา นาม อปฺปสุสาทา
พหุทฺทฺชา พหุปฺยาสาติอาทินา (๑) นเยน นานปฺปการิ กามesu
อาทีนํว ปจฺจเวทฺธิตฺวา ยถาหิ สึลาทีนึ สิทฺทขณฺโตะ ปพฺพชฺชํ
โรเจสึ โสปี นนฺทปณฺฑิโต ตเถว ตสฺส เนกขมฺเมน มํ
อนุสิทฺทขณฺโตะ ปพฺพชฺชํ สมโรจยฺตี ฯ อหํ โสโณ จ นนฺโท
จาติ ตสฺมี กาลे โสณนามโก อหํ มยฺหํ กณฺนิฏฺฐภาตา นนฺโท
จาติ ฯ อุโภ มาตาปีตา มมาติ อิมํ นาม ปุตฺตกา เอว
ตฺรณกาลเปปี กามे ชนฺนติ กิมจฺกํ ปน มยฺนติ อฺปฺปนฺนสฺสเวคา
มาตาปีตโร จ ฯ โภเค ฉทฺทเวทฺธาติ อสึติโกวิวิทฺวาสมิทฺเท
มหาโภเค อนเปกฺขจิตฺตา เขพฺปิณฺฑํ วิย ปฺริจฺจชิตฺวา มยิ
จตุตาโรปี ชนา หิมวณฺตปฺปเทเส มหาวนํ เนกขมฺมชฺฌาสมเยน
ปวิสิมฺหาติ อตุโธ ฯ

ปวิสิทฺวา จ เต ตตฺถ รมณฺิเย ฐมิภาเค อสุสมิ มาเปตฺวา
ตาปสฺปพฺพชฺชาย ปพฺพชิตฺวา ตตฺถ วสึสุ ฯ เต อุโภปี ภาตโร
มาตาปีตโร ปฏฺฐิขคฺคึสุ ฯ เตสุ นนฺทปณฺฑิโต มยา อภตฺผลา-
ผลาเนว มาตาปีตโร ขาทาเปสฺสามิตี หิยฺโย จ ปุริมโคจร-
คหิตฺฐจฺจานโต จ ยานิ ตานิ อวเสสานิ ผลาผลานิ ปาโตว
อานตฺวา มาตาปีตโร ขาทาเปตี ฯ เต ตานิ ขาทิตฺวา มุขิ

๑. ม. ม. ๑๒/๒๗๔/๒๖๒ ฯ ม. ม. ๑๓/๔๗/๔๑ ฯ

วิ. มหา. ๒/๖๖๒/๔๓๒ ฯ

*เล่มที่ 45 โสณนทพณฺหิตจริยาวณฺณนา หน้า 341

วิกฺขาลเตตฺวา อุโปสถิกา โหนฺติ ฯ โสณพณฺหิตโต ปน ทูริ
คณฺตุวา มธฺรุมธฺรานี สุปฺกุกานี อหริตฺวา อุปนาเมติ ฯ อถ
นํ เต ตาต กนิฏฺเฐน อากตานิ มยฺ ขาทิตฺวา อุโปสถิกา
ชาตา อิทานิ โน อตุโถ นตฺถิติ วทนฺติ ฯ อิติ ตสฺส
ผลาผลานิ ปริโกคํ น ลภนฺติ วินสฺสนฺติ ปฺนทิวสาทีสุปี
ตเถวาทิ เอวํ โส ปญฺจาภิญฺญตาย ทูรมปี คณฺตุวา อหริติ
เต ปน น ขาทนฺติ ฯ

อถ มหาสตุโต จินฺเตติ มาตาปิตโร สุขุมาลา นนฺโท
จ ยานี ตานี อปฺกุกานี ทฺวปฺกุกานี ผลาผลานิ อหริตฺวา
ขาทาเปติ เอวํ สนฺเต อิม น จิริ ปวตฺติสฺสนฺติ วาเรสุสามิ
นนฺติ ฯ อถ นํ อามนฺเตตฺวา นนฺท อิตโต ปญฺจาย ผลาผลํ
อหริตฺวา มมากมณํ ปติมานเห อฺโภ เอกโตว ขาทาเปสุสามาติ
อาห ฯ เอวํ วุตฺเตปี อตฺตโน ปฺลยฺณํ ปจฺจาสิสนฺโต น ตสฺส
วจนมกาสิ ฯ มหาสตุโต ตํ อฺปญฺจจันํ อากคํ น ตวํ
ปณฺหิตานํ วจันํ กโรสิ อหํ เชฏฺโฐ มาตาปิตโร จ มเมว
ภาโร อหเมว เน ปญฺชกฺคิสฺสามิ ตวํ อิตโต อณฺยตฺถ ยาหิติ
ตสฺส อจฺจริํ ปหริ ฯ

โส เตน ปณามิโต ตตฺถ จาคู อสกุโกนฺโต ตํ วนฺทิตฺวา
มาตาปิตฺตุนํ ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา อตฺตโน ปณฺณสาถํ ปวิสิตฺวา
กสิณํ โอลเเกตฺวา ตํทิวสเมว อญฺจ จ สมาเป็นฺทิตโย ปญจ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 342

จ อภิณฺดาโย นิพฺพตฺเตตฺวา จินฺเตสิ กีนฺุ โข อหํ
สิเนรฺูปาทโต รตนวาลุกํ อหริตฺวา มม ภาตฺ ปรณฺณสาลา-
ปริเวณํ อากิริตฺวา ขมาเปสฺสามิ อฺุทาหุ อโนตฺตตฺโต อฺุทกํ
อหริตฺวา ขมาเปสฺสามิ ฯ อถ วา เม ภาตา เทวตาเวสเน
ขเมยฺย จตฺตารโ มหาราชาโน สกฺกณฺจ เทวราชานํ อานตฺวา
ขมาเปสฺสามิ เอวํ ปน น โสภิสฺสติ อัยฺ โข มโนโซ
พฺรหฺมวฑฺฒนราชา สกฺกชฺมพฺุทึเป อคฺุกราชา ตํ อาที กตฺวา
สพฺเพ ราชาโน อานตฺวา ขมาเปสฺสามิ เอวํ สนฺเต มม
ภาตฺ คุโณ สกฺกชฺมพฺุทึเป อวตฺถริตฺวา กมิสฺสติ จนฺโท วิย
สุริโย วิย จ ปณฺณายิสฺสตีติ ฯ

โส ตาวเทว อิทฺุธิยา คนฺตฺวา พฺรหฺมวฑฺฒนนคเร ตสฺส
รณฺโณ นิเวสเนทฺวาเร โอตริตฺวา เอโก ตาปโส ตฺุเมห
ทญฺุจฺกามโติ รณฺโณ อาโรจาเปตฺวา เตน กโตกาโส ตสฺส
สนฺตีกํ คนฺตฺวา อหํ อตฺตโน พเลน สกฺกชฺมพฺุทึเป รชฺชํ
คเหตฺวา ตว ทสฺสามีติ ฯ ถถ ปน ตฺุเมห ฆนฺเต สกฺกชฺมพฺุทึเป
รชฺชํ คเหตฺวา ทสฺสชาติ ฯ มหาราช กสฺสจิจิ วรฺุจฺเจทํ อกตฺวา
อตฺตโน อิทฺุธิยาว คเหตฺวา ทสฺสามีติ มหตียา เสนาย สทฺุธี
ตํ อาทาย โกสฺสรญฺุจํ คนฺตฺวา นคฺรสฺส อวิทฺุเร ขนฺธาวารํ
นิเวเสตฺวา ยฺุทฺุธิ วา โน เทตฺุ วเส วา วตฺตตฺุติ โกสฺสรณฺโณ
ทฺุติ ปาเหสิ ฯ เตน คุชฺฉิตฺวา ยฺุทฺุชฺชเชน หตฺวา นิกฺขนฺเตน
สทฺุธี ยฺุทฺุเช อารทฺุเช อตฺตโน อิทฺุธานุภาเวน ยถา ทฺุวินนํ

*เล่มที่ 45 โสณนทปณฺฑิตจริยาถณฺณา หน้า 343

เสนานํ ปิพนํ น โหติ เอวังคฺวา ยถา จ โกลสราชา
 ตสฺส วเส วตฺตติ เอวัง วจนปฏิวจนหรณฺเหหิ สํวิทฺหิ ฯ
 เอเตนฺปาเยน สกถสมฺพุทฺธิเป ราชานํ ตสฺส วเส วตฺตาเปสึ ฯ
 โส เตน ปริตฺถุโจ นนฺทปณฺฑิตํ อห ฆนฺเต ตฺเมหหิ
 ยถา มยฺหํ ปฏิญฺญาตํ ตถา กตํ พหุปการามे ตฺเมห
 กิมหํ ตฺมฺหํ กริสฺสามิ อหํ หิ เต สกถสมฺพุทฺธิเป
 อุปรชฺชมุปี (๑) ทาคฺุ อิจฺฉามิ กิมงฺกํ ปน หตฺถิอสุสฺรณฺณ-
 มุตฺตาปวาพฺรชตฺสวณฺณทาสีทาสปฺริชนปฺริจฺเจทฺนติ ฯ ตํ สุตฺวา
 นนฺทปณฺฑิตโถ น เม เต มหาราช รชฺเชน อตฺถโถ นาปี
 หตฺถิยานาทีหิ อปี จ โข เต รฏฺเฐ อสุกสฺมี นาม อสฺสเม
 มม มาตาปิตโร ปพฺพชิตฺวา วสนฺติ ตฺยาหํ อุปรชฺชนโถ
 เอกสฺมี อปฺราเช มม เชฏฺฐภาคิเกน โสณปณฺฑิตเณ นาม
 มहेสิณา ปณฺามิโถ สฺวาหํ ตํ อาทาย ตสฺส สนฺติกํ คณฺตุวา
 ขมาเปสฺสามิ ตสฺส เม ตฺวํ ขมาปเน สหาโย โหหิติ ฯ
 ราชานํ สาธฺตติ สมฺปฏิจฺฉิตฺวา จตฺวีสฺตอภฺโขภนิ (๒) ปริมาณาย
 เสนาย ปริวฺโถ เอกสฺตราชฺหิ สทฺธิ นนฺทปณฺฑิตํ ปุรฺกขตฺวา
 ตํ อสฺสมปทํ ปตฺวา จตฺรงฺคฺลปฺปเทสํ มุญฺจิตฺวา อากาเส จิตฺน
 กาเชน อนฺตตฺตโถ อุทกํ อหริตฺวา ปานีเย ปฏิสामตฺวา
 ปฺริเวณฺํ สมฺมชฺชิตฺวา มาตาปิตูนํ อาสนนฺปฺปเทเส นิสินฺนํ
 ฉานรติสมฺปปีตํ มหาสत्ตํ อุปสงฺกมิตฺวา นนฺทปณฺฑิตโถ นํ
 # ๑. กตฺถจฺจิ. อุปรชฺชมุปี ฯ ๒. สฺตี. ....อภฺโขภนิ... ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 344

ขมาเปลี ฯ มหาสตุโต นนฺทปณฺฑิตํ มาตริ ปฏิจฺฉาเปตฺวา
อตุตฺตนา ยาวชีวํ ปิตริ ปฏิจฺฉกฺคิ ฯ เตสํ ปน ราชนํ

อานนฺโท จ ปโมโท จ	สทา หสิตถีพิตํ
มาตริ ปริจฺจิตฺวาน	ลพฺภเมตํ วิชานตา ฯ
อานนฺโท จ ปโมโท จ	สทา หสิตถีพิตํ
ปิตริ ปริจฺจิตฺวาน	ลพฺภเมตํ วิชานตา ฯ (๑)
ทานนฺจ เปยฺยวชฺชณฺจ	อตุตฺตจิริยา จ ยา อิธ
สมานตฺตตา จ ฐมฺเมสุ	ตตฺถ ตตฺถ ยถารหํ
เอเต โข สงฺกหา โลเก	รตฺตฺสสาณิว ยายโต ฯ
เอเต จ สงฺกหา นาสฺสุ	น มาตา ปุตฺตการณา
ลเถถ มานํ ปุञฺช วา	ปีตา วา ปุตฺตการณา ฯ
ยสุมา จ สงฺกหา เอเต	สมมฺเปกฺขนฺติ ปณฺฑิตา
ตสุมา มหตฺตํ ปปฺโปนฺติ	ปาสํสา จ ภวฺนฺติ เต ฯ
พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร	ปุพฺพพาจิริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตानํ	ปชาย อนุกมฺปกา ฯ
ตสุมา หิ เน นมฺสฺเสยฺย	สกุกระยฺย จ ปณฺฑิตो
อนฺเนน อถ ปาเนน	วตฺถเนน สยเนน จ
อุจฺฉาพเนน นฺหาปเนน	ปาทานํ โชวเนน จ ฯ
ตาย นํ ปาโรจิริยาย	มาตาปิตฺตฺสุ ปณฺฑิตา
อิเชว นํ ปัสสนฺติ	เปจฺจ สกฺเค ปโมทตีติ (๒)

๑. สฺยา. วิชานโต ฯ ๒. พุ. ชา. ๒๘/๑๖๒/๖๖ ฯ

*เล่มที่ 45 โสณนนุทปณฺฑิตจริยาวรรณนา หน้า 345

พทุทธิพาย ฌมฺมํ เทเสสิ ตํ สุตฺวา สพฺเพปิ เต ราชานโน
สพฺลกายา ปสฺสึทฺสฺ ๑ อถ เน ปญฺจสุ สึเสสุ ปตฺติจฺญาเปตฺวา
ทานาทิสฺสุ อปฺปมตฺตา โหถาติ โววทิตฺวา วิสฺสชฺเชสิ ๑ เต
สพฺเพปิ ฌมฺเมน รชฺชํ กาทฺเรตฺวา อายุปริโยसानเ ทเวนคฺร
ปุริยํ ๑ โภชิสฺสโต อิตฺโต ปญฺจาย มาตฺรํ ปฏฺิษคฺคาหิติ
มาตฺรํ นนุทปณฺฑิตํ ปฏฺิจฺญาเปตฺวา อตฺตนา ยาวชฺฉิํ ปิตฺร
ปฏฺิษคฺคิ ๑ เต อุโกปิ อายุปริโยसानเ พุรหุํมโลกปรายณา
อเหตุํ ๑

ตทา มาตาปิตโร มหาราชกุลานิ นนุทปณฺฑิตो
อานนุทตฺเถโร มโนไซ ราชานโน สารีปุตฺตตฺเถโร เอกสตราชานโน
อสิติมหารเถรา เจว อญฺจตรตฺเถรา จ จตุวิสตฺติอกฺโขภนินิปริสานโน
พทุทธิปริสานโน โสณนนุทปณฺฑิตอ โลกนาโถ ๑

ตสฺส กิณฺจาปี สาคิสฺยา เนกขมฺมปารมี ตถาปี เภจฺจา
วตฺตตนเยเนว เสสฺปารมีโย จ นินฺทฺธาเรตฺตพฺพา ๑ ตถา อจฺจนฺตเมว
กามสฺส อนเปกฺขตา มาตาปิตฺตฺสฺ ติพฺโพ สคารวสฺสปตฺติสฺสกาโว
มาตาปิตฺตฺตฺสฺส อตฺตติ สติปี เนลฺลํ อปฺปญฺจานเ สพฺพ-
กาลํ สฺมาปตฺติวิหาเรหิ วิตฺติมานนฺนติ เอวมาทโย มหาสตฺตสฺส
คฺคฺชานนุทปณฺฑิตา วิภาเวตฺตพฺพาติ ๑

โสณนนุทปณฺฑิตจริยาวรรณนา นิฏฺิจิตา ๑

เนกขมฺมปารมี นิฏฺิจิตา ๑

มุกคภุขจริยาวรรณนา (๑)

ปุนาปริ ยทา โหมิ กาสีราชสฺส อตุรโช
มุกคภุโขติ นามน เตมิโยติ วทนฺติ มํ ๑
โสฬสฺสิตฺถิสหฺสฺสานํ น วิชฺชติ ปุโม ตทา
อโหฺรตฺตานมจฺจเยน นิพฺพตฺโต อหเมกโกติ ๑

ณฺฐเจ กาสีราชสฺส อตุรโชติ กาสีรณฺโณ อตุรโช ปุตฺโต
ยทา โหมิ ตทา มุกคภุโขติ นามน เตมิโยติ วทนฺติ
มนฺติ เตมิโยติ นามน มุกคภุขวตฺตาทิฏฺฐาเนน มุกคภุโขติ
มาตาปิตโร อาทิ กตฺวา สพฺเพว มํ วทนฺตฺติ สมนฺนุโ ๑
มหาสตฺตสฺส หิ ชาตทิวเส สกถกาสีรณฺฐเจ เทโว วสุสิ ยสฺมา
จ โส รณฺโณ เจว อมจฺจาทีนญฺจ หทยํ อุพาเรน ปิตฺติเนเนน
เตมยมาโน อุปฺปนฺโน ตสฺมา เตมียกฺมาโรติ นามํ อโหสิ ๑

โสฬสฺสิตฺถิสหฺสฺसानฺติ โสฬสนฺนํ กาสีรณฺโณ อิตฺถาคาร-
สหฺสฺสานํ ๑ น วิชฺชติ ปุโมติ ปุตฺโต น ลพฺภติ ๑ น
เกวลญฺจ ปุตฺโต เอว ธีตาปิสฺส นตฺถิ เอว ๑ อโหฺรตฺตานํ อจฺจเยน
นิพฺพตฺโต อหเมกโกติ อปุตฺตกสฺเสว ตสฺส รณฺโณ พหฺนํ
สํวจฺจรานํ อตฺตตฺตา อนเเกสํ อโหฺรตฺตานํ อปคฺมเนน (๒) สกฺก-
ทตฺติโย อหเมกโกว โพรธิปริเยสนํ จรมาโน ตทา ตสฺส ปุตฺโต
หุตฺวา อุปฺปนฺโนติ สตฺถา วทติ ๑

๑. สฺยา. มุกคภุขจริยาวรรณนา ๑ ม. เตมียจริยาวรรณนา ๑

๒. สฺ. อจฺจเยน ๑

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 347

ตตุรายั อนุปฺพุพิกถา อตีเต พาราณสียั กาสีราชา รัชชั
กาเรสิ ฯ ตสฺส โสฬสสหัสสา อิตฺถิโย อเหตฺุ ฯ ตาสฺ เอกาปี
ปฺตุตฺ วา ธีตฺริ วา น ลภติ นาครา อมหากั รัญโณ
วसानุรกฺโข เอโกปี ปฺตุโต นตฺถิติ วิปฺปฏิสารี ชาตา
สนฺนิปิตฺวา ราชานั ปฺตุตฺ ปฺตุเถหิติ อากฺสุ ฯ ราชา
โสฬสสหัสสา อิตฺถิโย ปฺตุตฺ ปฺตุเถถาติ อาณาเปสิ ฯ ตา
จนฺทาทีนั อุปฺภูจฺจนาทีนั กตฺวา ปฺตุเถนฺติโยปี น ลภีสุ ฯ
อคฺคฺมเหสี ปนฺสฺส มทฺทราชธีตา จนฺทาเทวี นาม ลีลสมฺปนฺนา
อโหสิ ฯ ราชา ตวมฺปิ ปฺตุตฺ ปฺตุเถหิติ อากฺสุ ฯ สา ปฺณณม-
ทิวเส อุโปสธิกา หุตฺวา อตฺตโน ลีลั อวชฺเชตฺวา สจฺจํ
อชฺฉนฺทิสฺสา อิมินา เม สจฺเจน ปฺตุโต อุปฺปชฺชตฺติ สจฺจ-
กิริยมกาสิ ฯ ตสฺสา ลีลเตเชน สกฺกสฺส อาสนั อุนฺหาการิ
ทสฺเสสิ ฯ สกฺโก อวชฺเชนฺโต ตั การณั ญตฺวา จนฺทาเทวียา
ปฺตุตฺปฏฺิลาภสฺส อุปายั กริสฺสามิติ ตสฺสา อนฺจฺจวิกั ปฺตุตฺ
อุปฺชาเรนฺโต โพธิสฺสตฺตํ ตาวตีสกฺวเน นีพฺพตฺติตฺวา ตตฺถ
ยวตฺยาญักฺ จตฺวา ตโต จวิตฺวา อุปฺริเทวโลเก อุปฺปชฺชิตฺกามั
ทิสฺวา ตสฺส สนฺติกั คนฺตฺวา สมฺม ตยิ มนฺสฺสโลเก อุปฺปนฺเน
ปารมิโย จ เต ปฺุเรสฺสนฺติ มหาชนสฺส จ วุฑฺฒิ ภวิสฺสติ
อัย กาสีรัญโณ จนฺทา นาม อคฺคฺมเหสี ปฺตุตฺ ปฺตุเถติ ตสฺสา
กฺจฺฉนฺนียั อุปฺปชฺชาหิติ อากฺสุ ฯ

โธ สาธุติ ปฏิสฺสูณิตฺวา ตสฺสา กุจฺฉิยฺ ปฏิสนฺธิ
คณฺหิ ฯ ตสฺส สหายา ปณฺจสตา เทวปฺตฺตา ชีณายุกา
เทวโลกา จวิตฺวา ตสฺเสว รณฺโณ อมจฺจกริยานํ กุจฺฉิสุ
ปฏิสนฺธิ คณฺหิสุ ฯ เทวี คพฺภสฺส ปตฺติภูจิตฺถาวํ ญตฺวา รณฺโณ
อาโรเจสิ ฯ ราชา คพฺภปริหารํ ทาเปสิ ฯ สฺวา ปรีปฺณณคพฺภา
ชณฺณปฺลุลลทกขณสมฺปนฺนํ ปฺตฺตํ วิชายิ ฯ ตํทิวสเมว อมจฺจเคเหสุ
ปณฺจกุมารสตานิ วิชายีสุ ฯ อุกฺขมฺปิ สุตฺวา ราชา มม
ปฺตฺตตสฺส ปรีวารา เอเตติ ปณฺจณฺนํ ทารกสตานํ ปณฺจชาตีสตานิ
เปเสตฺวา กุมารปสาธนานิ จ เปเสสิ ฯ มหาสตฺตสฺส ปน
อติทึฆาติโทสวิวุชฺชิตา อลมฺพตฺถนา มรฺุรณฺณวา จตฺตสฺสูจฺฉาติโย
ทตฺวา มหนฺตํ สกฺกาโร กตฺวา จนฺทาเทเวียปปี วโร อทาสิ ฯ
สฺวา คหิตกํ กตฺวา จเปสิ ฯ ทารโก มหตา ปรีวารน
วทฺธติ ฯ อถ นํ เอกมาสิกํ อลงฺกริตฺวา รณฺโณ สนฺติกํ
อานยีสฺว ฯ ราชา ปิยปฺตฺตํ โอลเอกตฺวา อาลึงฺกิตฺวา องฺเก
นีสิตฺทาเปตฺวา รมยมาโน นีสิตฺติ ฯ

ตสฺมี ขณฺเ จตฺตาโร โจราอาเนิตา ฯ ราชเตสุ
เอกสฺส สกณฺณภูกาหิ กสาหิ ปหารสทฺสฺส อาณาเปสิ เอกสฺส
สงฺขลิกาย พนฺธิตฺวา พนฺธนาการปฺปเวสนํ เอกสฺส สรีเร
สตฺตติปฺปหารทานํ เอกสฺส สฺวลาโรปนํ ฯ มหาสตฺโต ปิตู กถํ
สุตฺวา สํเวคปฺตฺโต หุตฺวา อโห มม ปิตา รชชํ นิสฺสาย

ภาริยํ นริยคามิกมมํ กโรตติ จินฺเตสิ ฯ ปุณทิวเส นํ
เสตจจตตตสฺส เหฏฺฐา อลงฺกตสิริสยเน นิปชฺชาเปสฺสุ ฯ
โส โถกํ นิทฺททายิตฺวา ปฏิพฺพุโช อุกฺขิณิ อุมฺมีเลตฺวา
เสตจจตตํ โอลเณนฺโต (๑) มหนฺตํ สิริวิภวํ ปสฺสสิ อถสฺส ปกตียาปิ
สํเวคปฺตตตสฺส อติเรกตริ ภิยํ อฺปชฺชชฺชิ ฯ โส กุโธ นุ
โฆ อหํ อิมํ ราชเคหํ อาคโตติ อฺปชฺชาเรนฺโต ชาติสฺสร-
ณานเนน เทวโลกโต อาคตภาวํ ฅตฺวา ตโต ปริ โอลเณนฺโต
อฺสฺสทนิรเย ปกฺกภาวํ ปสฺสสิ ฯ ตโต ปริ โอลเณนฺโต ตสฺมีเยว
นคเร ราชภาวํ ปสฺสสิ ฯ อถ โส อหํ วิสตีวสฺसानิ รชฺชํ
การตฺวา อสตีวสฺสทสฺसानิ อฺสฺสทนิรเย ปจฺจึ อิทานิ ปุณปี
อิมสฺมี โจรเคเห นิพฺพคฺโตสฺมี ปิตาปี เม หิโย จตฺสู โจรเรสุ
อานีเตสุ ตถารูปํ ผรุสํ นริยสํวตฺตนิกํ กถํ กเถสิ ฯ น
เม อิมินา อวิทิตฺวิปฺลานตฺถาวเหเน (๒) รชฺเชเน อตฺโถ กถํ นุ
โฆ อิมมฺหา โจรเคหา มุจฺเจยฺยนฺติ จินฺเตนฺโต นิปชฺชชฺชิ ฯ อถ
นํ เอกา เทวธิตา ตาต เตมฺมिय กุมาร มา ภายิ ตีณิ
องฺคานิ อธิฏฺฐหิตฺวา ตว โสตฺถิ ภวิสฺสตีติ สมสฺสาเสสิ ฯ
ตํ สุตฺวา มหาสคฺโต รชฺชสงฺฆาตา อนตฺถโต มุจฺจิตฺกาโม
โสฬสสํวจฺจฺจฺรานิ ตีณิ องฺคานิ อจลาธิฏฺฐจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
เตน วุตฺตํ

๑. ม. โอลเณตฺวา ฯ ๒. สี. อวิรค.... ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 350

กัจฉาลทฺธิ ปิยํ ปุคฺคํ	อภิชาติ ชุตินฺธรี
เสตจฺจตฺตํ ธารยิตฺวาน	สยเน โปเสติ นํ ปิตา ฯ
นิทฺททายมาโน สยนฺวเร	ปพฺพชฺฉิตฺวานหํ ตทา
อทฺทสํ ปณฺฑิตรี นตฺตํ	เยนาหํ นิรยํ คโต ฯ
สทฺ ทิฏฺฐสฺส เม นตฺตํ	ตาโส อฺปฺปชฺชิ เภรวโ
วินิจฺฉยํ สฺมาปฺนฺโน	กถาหํ อิมํ มฺลฺลจิสฺสํ ฯ
ปฺพพฺพสาโลหิตา มยฺหํ	เทวตา อตฺถกามินี
สทา นํ ทิสฺวาน ทฺถุจิตฺ	ตีสฺส จาเนสฺส โยชยิ ฯ
มา ปณฺฑิตรีจฺฉยํ วิภาว	พาลมโต ภว สพฺพปาณิน
สพฺโพ ตณฺชโน โอจฺฉินายตฺ	เอวํ ตว อตฺถโถ ภวิสฺสตี ฯ
เอวํ วุคฺคทายหํ ตสฺสา	อิทํ วจนมพฺรวิ
กโรมิ เตตํ วจนํ	ยํ นํ ภณฺตี เทวเต
อตฺถกามาสิ เม อมฺม	หิตกามาสิ เทวเต ฯ
ตสฺสาหํ วจนํ สฺตฺวา	สาคเรว ถลํ ลภี
หฏฺฐโ จ สํวิคฺคมาโนโส	ตโย องฺเค อธิฏฺฐหี ฯ
มฺวโค อโหสิ พฺริโร	ปฺกฺโข คตฺติวชฺชิโต
เอเต องฺเค อธิฏฺฐาย	วสฺसानิ โสพฺสํ วสฺสินฺดี ฯ

ตตฺถ กัจฉาลทฺธนฺดี กิจฺฉเนน กสิเรน จิรกาลปตฺถนายน
ลทฺธิ ฯ อภิชาตินฺดี ชาติสมฺปนฺนํ ฯ กายชุตฺติยา เจว ฌาณชุตฺติยา
จ สมฺนฺนาคตฺตฺตา ชุตฺตินฺธรี ฯ เสตจฺจตฺตํ ธารยิตฺวาน สยเน
โปเสติ นํ ปิตาติ ปิตา เม กาสีราชา มา นํ กุมาริ

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 351

รโฆ วา อุตสโว วาติ ชาตกาลโต ปฏฺจาย เสตจฺจตฺตสฺส
เมฏฺจา สิริสยเน สยาเปตฺวา มหนฺเตน ปรีวาเรน มํ โปเสติ ฯ

นินฺททายมาโน สยนเวเร ปพฺพชฺฉิตฺวา อหํ โอลเณนฺโต
ปณฺฑริ เสตจฺจตฺตํ อทฺทสํ ฯ เยนาคํ นิริยํ คโตติ เยน
เสตจฺจตฺเตน ตโต ตติเย อตฺตภาเว อหํ นิริยํ คโต
เสตจฺจตฺตตีเสน รชฺชํ วทติ ฯ

สท ทิฏฺฐสฺส เม นตฺตฺนติ ตํ เสตจฺจตฺตํ ทิฏฺฐสฺส
ทิฏฺฐวโต เม สท เตน ทสฺสเนน ทสฺสนสมกาลเมวาทิ
อตุโถ ฯ ตาโส อุปฺปชฺชิ เกรวติ สุปรีวิทิตาทีนวตฺตา ฆยานโก
จิตฺตฺตฺราโส อฺทปาที ฯ วินิจฺฉยํ สมาเป็นฺโน กถาคํ อิมํ
มุณฺจิสฺสนฺติ กถํ นุ โข อหํ อิมํ รชฺชํ กาทกณฺณี มุณฺเจยฺยนฺติ
เอวํ วิจารณํ อาปชฺชิ ฯ

ปฺพพฺสาโลหิตา มยฺहनฺติ ปฺพเพ เอกสฺมี อตฺตภาเว มม
มาตฺตฺกฺตฺปฺพพา ตสฺมี นตฺเต อชิวตฺตา เทวตา มยฺหํ อตฺตกามินี
หิตฺตฺตฺนี ฯ สว มํ ทิสฺวาน ทฺกฺขิตํ ติสฺ จาเนสฺ โยชยฺตี สว
เทวตา มํ ตถา เจโตทฺกฺเขน ทฺกฺขิตํ ทิสฺวา มูลปฺกฺขพฺริส-
ภาวสฺงฺขาเตสฺ ติสฺ รชฺชทฺกฺขโต นิกฺขมฺนการณฺสฺ โยเชตี ฯ

ปณฺฑริจฺจยฺนฺติ ปณฺฑริจฺจํ อยเมว วา ปาโโจ ฯ มา
วิภาวยติ มา ปกาเสหิ ฯ พาลมโตติ พาโลติ ฌาโต ฯ
สพฺโพติ สกโล อนฺโตชโน เจว พหิชนโน จ ฯ โอจฺินายตฺติ

นีหเรตฺถ กภาพกณฺณินฺนติ อวชานาตุฯ เอวํ ตว อตุโถ ภวิสฺสตีติ

เอวํ ยถาวตุตฺตนเยน อวชานิตฺตพฺพภาเว สติ ตฺยหํ เกหโต

นิกฺขมเนน หิตํ ปารมิปริปุรณํ ภวิสฺสตีติฯ

เตตํ วจฺจนฺนติ เต เอตํ ตีณิ องฺกานิ อธิฏฺฐาหีติ

วจฺนํฯ อตุถกามาสิ เม อมฺมาติ อมฺม เทวเต มม อตุถกามา

อสิฯ หิตกามาติ ตสฺเสว ปริยายวจฺนํฯ อตุโถติ วา เอตุถ

สฺขํ เวทิตพฺพํฯ หิตนฺนติ ตสฺส การณฺณํ ตํ ปุณฺณํฯ

สาครเว ถลํ ถภินฺนติ โจรเคเห วตาหํ ชาโต อหุ

เม มหาวตฺตนาตุโถติ โสภสาครเว โอสีทฺนโต ตสฺสา เทวตฺยา

อหํ วจฺนํ สุตฺวา สาครเว โอสีทฺนโต วิย ถลํ ปติฏฺฐํ อลภีฯ

รชฺชกฺลโต นิกฺขมโนปายํ อลภินฺนติ อตุโถฯ ตโย องฺเค

อธิฏฺฐหิณฺนติ ยาว เกหโต นิกฺขมํ ตาว ตีณิ องฺกานิ การณฺนา

อธิฏฺฐหีฯ

อิทานิ ตานิ สรฺูปโต ทสฺเสตฺถ มุโค อโหสิณฺนติ

คาถมาหฯ ตตฺถ ผกฺโขติ (๑) ปีจสฺสปีฯ เสลฺลํ สุวิญญฺเยยฺยเมวฯ

เอวํ ปน มหาสตุเต เทวตฺยา ทินฺนเนยฺย จตุวา

ชาตฺวาสุสโต ปฏฺฐาย มุคาทิกฺภาเวน อตุตฺตานํ ทสฺเสนฺเต

มาตาปิตโร ธาตฺวาทโย จ มุคานํ หนฺนปริโยสานํ นาม

เอวรูปํ น โหติ พริธานํ กณฺณโสตํ นาม เอวรูปํ น

๑. ม. ปกฺโขติฯ

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 353

โหติ ปีจสปปินัน หตถปาทา นาม เอวรูปา น โหนติ
ภวิตพพเมตถ การณน วิมัสสิสาม นนฺติ จินฺเตตฺวา ชีเรน
ตาว วิมัสสิสามาติ สกททิวสํ ชีริ น เทนฺติ โส สุตฺตฺสนฺโตปิ
ชีรตฺถาย สทฺทํ น กโรติ ฯ

อถสฺส มาตา ปุตุโต เม ฉาโต ชีรมสฺส เทถาติ
ชีริ ทาเปสิ ฯ เอว อนุตฺตรนฺตฺรา ชีริ อทตฺวา เอกสํวจฺจริ
วิมฺสนฺตฺวาปี อนุตฺริ น ปสฺสึสฺส ฯ ตโต กุมารกา นาม
ปฺวชชฺชกํ ปิยายนฺติ ผลาผลํ ปิยายนฺติ กิพฺนภณฺฑกํ ปิยายนฺติ
โกชนํ ปิยายนฺตีติ ตานิ ตานิ ปโลภนียานิ อุปเนตฺวา
วิมฺสนวเสน ปโลภนฺตฺวา ยาว ปญฺจวสฺสกาธา อนุตฺริ น
ปสฺสึสฺส ฯ อถ นํ ทารกา นาม อคฺคิโต ภายนฺติ มตฺตหตฺถิโต
ภายนฺติ สปปโต ภายนฺติ อุกฺขิตฺตาสิกปฺริสโต ภายนฺติ เตหิ
วิมฺสึสสามาติ ยถา เตหิสฺส อนุตฺโต น ชายติ ตถา ปุริมเมว
สํวิทฺติตฺวา อติภยานกาทาเรน อุปคจฺจนฺเต กาทเรสิ ฯ

มหาสตุโต นิรยภยํ อวชฺเชตฺวา อิตฺโต สตฺตฺถุณฺน
สทฺส
โหติ ฯ เอวมฺปิ วิมฺสึตฺวา อนุตฺริ น ปสฺสฺสนฺตฺวา ปฺน ทารกา
นาม สมชฺชตฺถิกา โหนตีติ สมชฺชํ กาทเรตฺวาปี มหาสตุตฺตํ
สาณฺธิยา ปริกฺขิปปิตฺวา อชานนฺตฺสฺเสว จตฺตฺสฺส ปสฺสฺเสสฺสฺสฺส
เถริสทฺเทหิ จ สทฺสา เอกนินฺนาทํ กาทเรตฺวาปี อนุตฺถาทเร

ฉณฺเหหิ ทีปํ อุปนตฺวา สหสา อาโลกํ ทสฺเสตฺวาปี สกถ-
สรีร์ ฝาณิเตน มกฺขตฺวา พหุมกฺขิกเก จาเน นิปชฺชาเปตฺวาปี
นุหาปนาทีนึ อกตฺวา อุจฺจารปสฺสวามตฺถเก นิปนฺนํ อชฺฌ-
เปกฺขิตฺวาปี ตตฺถ จ ปลิปนฺนํ สยमानํ ปรีหาเสหิ อกฺโกสเนหิ
จ ฉณฺญตฺวาปี เหฏฺฐามณฺเจะ อคฺคิกปลลฺลํ กตฺวา อุณฺหสนฺตาเปน
ปีเพตฺวาปีติ เอวํ นานาวิเชหิ อุปาเยหิ วิมฺสนตาปีสฺส อนฺตรึ
น ปสฺสึสฺส ฯ

มหาสตุโต หิ สพฺพตฺถ นึรยภยเมว อาวชฺเชตฺวา อธิฏฺฐานํ
อวิโกเปนฺโต นิจฺจโลว อโหสิ ฯ เอวํ ปณฺณรสวสฺसानิ วิมฺสิตฺวา
อถ โสฬสวสฺสกาเล ปีจสปปิโน วา โหนฺตุ มุกฺพธิราวา
รชฺนีเยสุ อรชฺชนฺตา ทสฺสนึเยสุ อทสฺสนฺตา นาม นตฺถิติ
นาฏกานิสฺส ปจฺจุปฺภูจเปตฺวา วิมฺสิสฺสามาติ กุมารึ คนฺโชรทเกน
นุหาเปตฺวา เทวปฺตฺตํ วิย อลงฺกริตฺวา เทววิมานกปฺปํ ปุปฺผ-
คนฺชทามาทีหิ เอกาโมทปโมทํ ปาสาทํ อาโรเปตฺวา อุตฺตม-
รูปชฺรา ภาววิลาสสมฺปนฺนา เทวจฺจรราปฏิกากา อิตฺถิโย
อุปฺภูจเปสฺสุ คจฺจถ นจฺจาทีหิ กุมารึ อภิรมาเปถาติ ฯ ตา
อุปคนฺตฺวา ตถา กาคฺตุ วายมีสฺส ฯ โส พุทฺธิสมฺปนฺนตฺยา อีมา
เม สรึรสมฺฝสฺสํ มา วินฺทีสูติ อสฺสาสปสฺสาเส นึรฺนุชึ ฯ
ตา ตสฺส สรึรสมฺฝสฺสํ อวินฺทนฺติโย ถทฺชสรึโร เอส นายํ
มนฺสุโส ยกฺโข ภวิสฺสตีติ ปกฺกมีสฺส ฯ

เอว โสฬส วสุธานี โสฬสหิ มหาวิมฺสาหิ อนเภาหิ
จ ขุททกวิมฺสาหิ ปรีคณฺหิตฺตุ อสกุณฺณิตฺวา มาตาปีตโร ตาต
เตมียกุมาร มยฺ ตว อมฺภาทิภาวฺ ชานาม น หิ เตสฺ
เอวรูปานิ มฺขกณฺณโสตปาทานิ โหหนฺติ ตฺวํ อเมหฺหิ ปตฺเตตฺวา
ลทฺฐปฺตฺตโก มา โน นาสฺหิ สกฺลขมฺพุทฺธิเป ราชนฺ สนฺติกา
ครหโต โมเจหฺติ สห วิสฺสุ วิสฺสุจ อนเภาวฺ ยาจิสฺสุ ฯ โส
เตหิ เอวฺ ยาจิมานปี อสฺสณฺนโต วิย หุตฺวา นิปฺชชฺชฺ ฯ

อถ ราชา มหาสत्ตฺสฺส อฺโก ปาเท กณฺณโสเต ชิวฺหํ
อฺโก จ หตฺเถ กุสเลหิ ปฺริเสหิ วิมฺสาเปตฺวา ยทิปี
อปีจสฺปปีอาทินฺ วิยสฺส ปาทาทโย ตถาปี อยฺ ปีจสฺปปี
มฺกพฺธิโร มณฺเฒ อีทิสฺเส กापกณฺณปฺริเส อิมสฺมึ เคะเห วสนฺเต
ตโย อนฺตรายา ปณฺณายนฺติ ชีวิตฺสฺส วา นตฺตฺสฺส วา
มเหสิยา วาติ ลกฺขณปาจเกหิ อิทานิ กถิตฺ ชาททิวเส ปน
ตฺมฺหากํ โทมนสฺสปฺริหฺรณฺตถํ ฐณฺณปฺณฺณลกฺขโณติ วุตฺตฺนฺติ
อมจฺเจหิ อาโรจิตฺ สุตฺวา อนฺตรายภเยน ภีโต กจฺจถ นํ
อวมจฺจลเร นิปฺชชาเปตฺวา ปจฺฉิมทฺวาเรน นีหฺราเปตฺวา
อามกสฺसानฺ นิขณฺณตฺติ อาณาเปสิ ฯ ตํ สุตฺวา มหาสत्ตฺโต
หฺนฺนฺจ (๑) อฺทกฺโค อโหสิ จิรฺสฺสํ วต เม มโนโรโถ มตฺถกํ
ปาปฺณิสฺสตีติ ฯ เตน วุตฺตํ

๑. ม. ตฺมฺจฺจหฺนฺนฺจ ๑

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 356

ตโต เม หตฺเถ ปาทะ จ   ชิวหิ โสตถฺยจ มหุทฺธิย
อนฺนตฺติ เม ปสฺสิตฺตวา   กาทกณฺณตฺติ นินฺทิสฺสุ ฯ
ตโต ชานปทา สพฺเพ   เสนาปติปุโรหิตา
สพฺเพ เอกมฺนา หุตฺวา   ฉทฺทฺทํ อนุโมทิสฺสุ ฯ
โสหิ เตสํ มตฺติ สุตฺวา   หฏฺโฐ สํวิคฺคฺคฺมานโสวี
ยสฺสตถฺถาย ตโป จินฺนโณ โส เม อตฺถโธ สมิชฺฌตฺติ ฯ

ตตฺถ มหุทฺธิยตฺติ มหุทฺทนวเสน วิมฺบิตฺตวา ฯ อนฺนตฺตนตฺติ
หตฺถาทิหิ อวิกฺลตฺติ ฯ นินฺทิสฺสุนตฺติ เอว อนฺนาวายโวปี สฺมาโน
มฺภาทิ วิย ทิสฺสฺมาโน รชฺชํ กาทเรตฺถํ อภพฺโพ กาทกณฺณตฺติปุโร
ยอนตฺติ ทรหิสิ ฯ นินฺทิสฺสุนตฺติปี ปาโจะ วทิสฺสูตฺติ อตฺถโธ ฯ

ฉทฺทฺทํ อนุโมทิสฺสุนตฺติ ราชทสฺสฺนตฺถํ อากตา สพฺเพปิ
ชนปทวาสิโน เสนาปติปุโรหิตปฺปมฺุชา ราชปฺริสา เต สพฺเพปิ
เอกมฺนา สฺมานจิตฺตวา หุตฺวา อนฺตรายปฺริหฺรณตฺถํ รมฺณา
อาณตฺตวา ภูมิมิ นิชณฺนวเสน มม ฉทฺทฺทํ มฺุขสฺงฺโกจํ อกตฺวา
อภิมุขภาเวน สาธุ สฺสุจฺจ อิทํ กตฺตพฺพเมวตฺติ อนุโมทิสฺสุ ฯ

โส เม อตฺถโธ สมิชฺฌตฺติ ยสฺสตถฺถาย ยทตฺถํ ตโต
มฺุภาทิกาวาธิจฺจนวเสน ทฺกกรจฺจณฺณํ จินฺนํ จริตฺติ โส อตฺถโธ
มม สมิชฺฌตฺติ ฯ เตสํ มม มาตาปิตฺตฺวาทินํ มตฺติ อธิปฺปายํ
สุตฺวา โส อหิ มม อธิปฺปายสฺมิชฺฌนฺเนน หฏฺโฐ อนฺุปฺธาเรตฺวา

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 357

ภูมียิ นิชณนานุชานเนน สัมวิคคมาโนสว อโหสิณฺติ วจนเสเสน
สมฺพนุโธ เวทิตฺตโป ๑

เอวํ กุมารสฺส ภูมียิ นิชณเน รณฺธา อาณตฺเต
จนฺทาเทวี ตํ ปวตฺตี สุตฺวา ราชานํ อุปสงฺกมิตฺวา เทว
ตฺตฺเมหฺหิ มยฺหํ วโร ทินฺโน มยา จ คหิตํ กตฺวา จปิโต
ตํ เม อิทานิ เทถาติ ๑ คณฺห เทวตี ๑ ปุตฺตสฺส เม รชฺชํ
เทถาติ ๑ ปุตฺโต เต กภาพกณฺณี น สกฺกา ทาตฺนฺติ ๑
เตน हि เทว ยาวชีวํ อเทฺนฺโต สตฺต วสฺसानิ เทถาติ ๑ ตมฺปิ
น สกฺกาติ ๑ ฉ วสฺसानิ ปญฺจ จตฺตาริ ตีณิ เทว เอกํ
วสฺสํ สตฺต มาเส ฉ ปญฺจ จตฺตาริ ตโย เทว เอกํ มาสํ
อทฺธมาสํ สตฺตาทิ เทถาติ ๑ สาธฺว คณฺหาติ ๑

สา ปุตฺตํ อลงฺการาเปตฺวา เตมียกุมารสฺส อิทํ รชฺชนฺติ
นคเร เภริ จราเปตฺวา อลงฺการาเปตฺวา ปุตฺตํ หตฺถิกุ-
ชนฺธํ อาโรเปตฺวา เสตจฺจตฺตํ มตฺถเก การาเปตฺวา นครํ
ปทกฺขิณํ กตฺวา อาคตํ อลงฺกตสิริสยเน นิปชฺชาเปตฺวา
สพฺพพรตฺตี ยาจิ ตาต เตมีย ตํ นิสฺสาย โสฬส วสฺसानิ
นิทฺทํ อลภิตฺวา โรทมานาย เม อภฺชีนิ อุปฺปุกฺกานิ โสเกน
หทยํ ภิชฺชติ วิย ตว อปีจสฺปปีอาทิภาวํ ชานามิ มา มํ
อนาถํ กรีตี ๑ อิมินา นียาเมน ฉ ทิวเส ยาจิ ๑ ฉญฺเจ
ทิวเส วา ราชา สฺนฺนุทํ นาม สารถิ ปกฺโกสาเปตฺวา เสว

ปาโตว อวมงฺคฺลเรณ กุมาริ นีหริตฺวา อามกฺสุสานเณ ภูมฺมียิ
นิขณฺติตฺวา ปจฺวิวตฺถนกกมฺมํ กตฺวา เอหิตี อห ๑ ตํ สุตฺวา
เทวี ตาต กาสีราชา ตํ เสว อามกฺสุสานเณ นิชณฺติตฺวา อานาเปตี ๑
เสว มรณํ ปาปฺณิสฺสตีตี อห ๑

มหาสฺตฺโต ตํ สุตฺวา เตมฺมีย โสฬส วสฺถานิ ตยา
กโต วายาโม มตฺถกํ ปตฺโตตี ภูจฺโง อุกฺโข อโหสิ ๑
มาตฺยา ปนสฺส ทหฺย ภิชฺชนาการิ วีย อโหสิ ๑ อถ ตสฺสา
รตฺติยา อจฺจเยน ปาโตว สารถิ รถํ อาทาย ทฺวาเร
จเปตฺวา สิริภุทํ ปวิสิตฺวา เทวี มา มยฺหํ กุชฺฉิ รณฺโณ
อานาติ ปฺตตํ อาลิงฺกิตฺวา นิปนฺนํ เทวี ปิฎฺจิทฺถเณน อปนตฺวา
กุมาริ อุกฺขิปิตฺวา ปาสาทา โอตริ ๑ เทวี อูริ ปหริตฺวา
มหาสทฺเทน ปรีเทวิตฺวา มหาตเล อโหสิ ๑

อถ นํ มหาสฺตฺโต โอลเณตฺวา มยิ อกเณนเต มาตุ
โสโก พลวา ภวิสฺสตีตี กเถตฺถกาโม หุตฺวาปี สเจ กเถสฺสามิ
โสฬส วสฺถานิ กโต วายาโม โมโฆ ภวิสฺสตี อกเณนฺโต
ปนาหํ อตฺถโน จ มาตาปิตฺถนญจ ปจฺจโย ภวิสฺสามิตี
อริวาเสสิ ๑ สารถิ มหาสฺตฺตํ รถํ อาโรเปตฺวา ปจฺฉิม-
ทวาราริมุขํ รถํ เปเสสฺสามิตี ปาจฺฉินทวาราริมุขํ เปเสสิ ๑
รโถ นครา นิกฺขมิตฺวา เทวตานูภาเวน ตโยชนภูจฺจานํ คโต ๑
มหาสฺตฺโต สฺสจฺจตฺริ ตฺถจฺจิตฺโต อโหสิ ๑ ตตฺถ วนณฺฏํ สารถิสฺส

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจรियाวรรณนา หน้า 359

อามกสุสาน วิย อุปฏฐาสิ ฯ โส อิทํ จานํ สุนทรนุติ รติ
โอกุกมาเปตฺวา มคฺคปสฺเส จเปตฺวา รตา โอริยฺห มหาสตุตฺส
อาภรณภณฺท์ โอมุญฺจิตฺวา กตฺวา จเปตฺวา กุทฺทาลิ
อาทาย อวิทุเร อาวากฺขิ ฆณฺฑิ อารภิ ฯ เตน วุตฺติ
นฺหาเปตฺวา อนฺุติมฺปิตฺวา เวเจตฺวา ราชเวจฺนํ
อภิสิญฺจิตฺวา ฉตฺเตน การุํ ปุริ ปทกฺขินฺํ ฯ
สตุตฺทาหิ ฌารยิตฺวาน อุคฺคเต รวิมณฺฑาเล
รเถน มํ นีหริตฺวา สารถิ วนมฺปาคมิ ฯ
เอโกกาเส รติ กตฺวา สชฺชสฺสํ หตฺถมฺจุจฺโติ (๑)
สารถิ ฆณฺฑิ กาสฺสุ นิขาตุํ ปจฺวิยา มมนฺติ ฯ

ตตุถ นฺหาเปตฺวาติ โสพสฺหิ กนฺุโธทกมฺเญหิ นฺหาตฺวา ฯ
อนฺุติมฺปิตฺวาติ สฺรภิวิเลปนฺเนน วิสิมฺปิตฺวา ฯ เวเจตฺวา ราช-
เวจฺนนฺติ กาสฺริราชฺชนํ ปเวณฺฑิยาถคฺติ ราชมกฺกฺขิ สึเล ปฏฺิ-
มุญฺจิตฺวา ฯ อภิสิญฺจิตฺวาติ ตสฺมี ราชกฺุเล ราชากิเสกนฺิยาเมน
อภิสิญฺจิตฺวา ฯ ฉตฺเตน การุํ ปุริ ปทกฺขินฺนฺติ เสตฺจฉตฺเตน
ฌารยิมาเนน มํ นคริ ปทกฺขินฺํ การุํ ฯ

สตุตฺทาหิ ฌารยิตฺวานาติ มยฺหิ มาตุ จนฺุทาเทวีย
วรลาภนฺวเสน (๑) ลทฺธิ สตุตฺทาหิ มม เสตฺจฉตฺติ ฌารยิตฺวา ฯ
อุคฺคเต รวิมณฺฑาเลติ ตโตะ ปุณฺทิวเส สฺริยมณฺฑาเล อุคฺคตมตฺเต
๑. ม. วรยาจฺนวเสน ฯ

อวมงฺคฺตรเถน มํ นครโต นีหริตฺวา ภูมียิ นิชณนตฺถํ สารถิ
สุนนุโท วณฺมุปลจฺฉิ ฯ

สชฺชสฺสนฺติ สนนุทฺโธ อสฺสํ ยฺยูเค โยชิตสฺสํ เม รธํ
มคฺคโต อุกฺกมาปณฺวเสน เอโกกาเส กตฺวา ฯ หตฺถมุจฺฉิโตติ
มุจฺฉิตหตฺโถ รตฺปาจนโต มุตฺตหตฺโถติ อตฺโถ ฯ อถ วา หตฺถ-
มุจฺฉิโตติ หตฺถมุตฺโต มุจฺฉิตฺวาติ อตฺโถ ฯ กาสฺนฺติ อวาวุํ ฯ
นิขาตฺนฺติ นิชณฺตี ฯ

อิทานิ ยทตฺถํ มยา โสฬส วสฺसानิ มุควตาทิอริฏฺฐาเนน
ทูกกรจริยา อริฏฺฐิตา ตํ ทสฺเสตฺถํ

อริฏฺฐิตมริฏฺฐานํ	ตชฺเชนฺโต วิวิธิการณา
น ภินฺทิว ตมริฏฺฐานํ	โพธิยาเยว การณา ฯ
มาตา ปิตาน เม เทสฺสา	อตฺตา เม น จ เทสฺสิโย
สพฺพญฺญตฺถํ ปิยํ มยฺหิ	ตสฺมาว ตมริฏฺฐหิณฺตี

คาถาทวยมาห ฯ

ตตฺถ ตชฺเชนฺโต วิวิธิการณาติ ทฺวิมาสิกกาลโต ปญฺจาย
ยาว โสฬสสํวจฺจรา ถญฺญปฺปฏิเสธนาทีหิ วิวิเชหิ นานปฺปกาเรหิ
การณฺเหหิ ตชฺชยฺนฺโต ภยวิทฺธิสนฺวเสน วิเหจฺยมาโน ฯ เสสํ
สฺวิญญฺเยยฺยเมว ฯ

อถ มหาสฺตฺโต สนนุเท กาสฺสุ ขณฺนเต อยิ เม
วายามกาโลติ อญฺจาย อตฺตโน หตฺถปาเท สมฺพาหิตฺวา รถา

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 361

โตรีตุ้ เม พลั อตุถิติ ฌตุวา จิตตุ้ อูปาเทสิ ฯ ดาวเทวสุส
 ปาทปติภูจกถานัน วาตปุณณภตตจम्मึ วิย อุกุคณตุวา รตสุส
 ปจจิมนตุ้ อาหจจึ อภูจาสึ ฯ โส โตรีตุวา กติปะเย วาเร
 อปราปริ จงกมิตวา โยชนตมปิ คนตุ้ เม พลั อตุถิติ
 ฌตุวา รตุ้ ปจจิมนเต คเหตุวา กุมารกานัน กิพนยานกั วิย
 อุกุขิปิตวา สเจ สารถิ มยา สทฐึ ปฏิวิริชฌเมยย อตุถิ
 เม ปฏิวิริชฌิตุ้ พลนตุ้ สลลกเขตวา ปสาธนตถาย จิตตุ้
 อูปาเทสิ ฯ ตงขณณเวว สกุกสุส ภาวนัน อุนุหาการิ ทสเสสิ ฯ
 สกุกโก ตั้ การณัน ฌตุวา วิสสกम्मึ อาณาเปสิ คจจ
 กาสีราชปุตตุ้ อลงกรโรหิติ ฯ โส สาฐติ วตุวา ทิพะเพหิ
 มานุเสหิ จ อลงการเรหิ สกุกั วิย ตั้ อลงกริ ฯ โส
 เทวราชสิพาย สารถิสสุส ขณโนกาสึ คนตุวา อวาภูติเร จตุวา
 กิณนุ สนตฺรมาโนว กาสึ ขณสิ สารถิ
 ปุญุโจ เม สมม อกุขาหิ กิ กาสุยา กริสสุสสิติ (๑)
 อาห ฯ

เตน อูทุธิ อโนโลเกตุวาว
 รณโณ มุโก จ ปกุโข จ ปุตโต ชาโต อเจตโส
 โสเมหิ รณณา สมชฌิภูโจ ปุตตุ้ เม นิขณัน วเนติ (๑)

วุตเต มหาสตุโต

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๑๕๖-๘/๑๕๓ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 362

น พธิโร น มุโคสุมิ	น ปกฺโข น จ วิกโล
อธมฺมํ สารถิ กยิรา	มํ เจ ตฺวํ นิขณฺ วนเ ๑
อุรุ พาหุญจ เม ปสฺส	ภาสิตฺตฺยจ สฺสโณหิ เม
อธมฺมํ สารถิ กยิรา	มํ เจ ตฺวํ นิขณฺ วนนฺติ (๑)

วตฺวา ปฺนฺ เตน อาวาทฺตฺชนํ ปหาย อฺทฺธํ โอลฺเกตฺวา

ตสฺส รุปรสมฺปตฺตํ ทิสฺวา มนุสฺสํ วา เทโว วาติ อชานนฺเตน

เทวตา นฺนํ คณฺฐพฺโพ	อฺทฺ สกฺโก ปฺรินฺทโท
---------------------	----------------------

โก วา ตฺวํ กสฺส วา ปฺตฺโต	กถํ ชาเนมฺมํ ตํ มยฺนฺติ
---------------------------	-------------------------

วตฺเต

นมฺหิ เทโว น คณฺฐพฺโพ	นาปี สกฺโก ปฺรินฺทโท
-----------------------	----------------------

กาสิรรุโณ อหํ ปฺตฺโต	ยํ กาสฺยา นิขณฺสฺสิ ๑
----------------------	-----------------------

ตสฺส รุโณ อหํ ปฺตฺโต	ยํ ตฺวํ สมมฺปชฺชีวสิ
----------------------	----------------------

อธมฺมํ สารถิ กยิรา	มํ เจ ตฺวํ นิขณฺ วนเ ๑
--------------------	------------------------

ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย	นินฺสีเทยฺย สยฺยว วา
---------------------	----------------------

น ตสฺส สากฺ ภาณฺเชยฺย	มิตฺตทฺพฺโป หิ ปาปโก ๑
-----------------------	------------------------

ยถา รุกฺโข ตถา ราชา	ยถา สาขา ตถา อหํ
---------------------	------------------

ยถา ฉายูปโค โปโส	เอวํ ตฺวมฺสฺสิ สารถิ
------------------	----------------------

อธมฺมํ สารถิ กยิรา	มํ เจ ตฺวํ นิขณฺ วนนฺติ- (๒)
--------------------	------------------------------

อาทินา นยฺน ฐมฺมํ เทเสตฺวา เตน นินฺวตฺตฺนตฺถํ ยาจิโต

อนินฺวตฺตฺนการณํ ปพฺพชฺชานนฺทํ ตสฺส จ เหตุ นินฺยภยาทิกํ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๑๕๖-๘/๑๕๓ ๑ ๒. พุ. ชา. ๒๘/๔๐๐/๑๕๓ ๑

*เล่มที่ 45 มุคพกขจริยาวรรณนา หน้า 363

อดีตภเว อตฺตโน ปวตฺตี วิตฺถาเรน กเถตฺวา ตาย ฌมฺมกถาย
ตาย จ ปฏิปตฺติยา ตสฺมิมฺปิ ปพฺพชิตฺตกาเม ชาเต รณฺโณ
อิมิ (๑)

รถิ นียฺยตฺตยิตฺวาน อนฺโณ เอหิ สारถิ
อนนฺตสฺส หิ ปพฺพชฺชา เอตํ อีสิหิ วรรณิตฺตฺติ (๒)

วตฺวา ตํ วิสฺสชฺเชตี ฯ

โส รถิ อารณฺณานิ จ กเถตฺวา รณฺโณ สนฺติกํ คนฺตฺวา
ตมตฺถํ อารโจะตี ฯ ราชฯ ตาวเทว มหาสत्ตสฺส สนฺติกํ
กมิตฺตํ นกรโต นิกฺกจฺฉิ (๓) สทฺธิ จตฺตฺรจฺฉินฺนียา เสนาย
อิตฺถาคารเอหิ นาคฺรชานปเทหิ จ ฯ มหาสत्ตโตปิ โข สारถิ
อฺยฺโยเชตฺวา ปพฺพชิตฺตกาโม ชาโต ตสฺส จิตฺตํ ฌตฺวา สกฺโก
วิสฺสกมฺมํ เปเสตี เตมียปณฺฑิตโต ปพฺพชิตฺตกาโม ตสฺส อสฺสสม-
ปทํ ปพฺพชิตฺตปริกฺขารे จ มาเปหิติ ฯ โส คนฺตฺวา ติโยชนิกะ
วณฺณเฑ อสฺสมํ มาเปตฺวา รตฺตฺติภูจกถานทิวาภูจกถานจกมณ-
โปกฺกขรณฺนิผลรฺกขสมฺปนฺนํ กตฺวา สพฺเพ จ ปพฺพชิตฺตปริกฺขารे
มาเปตฺวา สกฺกฺจกถานเมว คโต ฯ โปธิสत्ตโต ตํ ทิสฺวา สกฺก-
ทตฺตยภาวํ ฌตฺวา ปณฺณสาลิํ ปวิสิตฺวา วตฺถานิ อปเนตฺวา
ตาปสเวสิ กเถตฺวา กภูจตฺถเร นิสินฺโน อภูจ สฺมาปตฺติโย
ปญฺจ จ อภิณฺณาย นินฺนพฺพตฺเตตฺวา ปพฺพชฺชาสุเชน อสฺสเม
นีสิติ ฯ

๑. ส. รณฺโณ อิมฺนฺตฺติ นตฺถิ ฯ ๒. พ. ชฯ. ๒๘/๔๑๐/๑๕๓ ฯ

๓. ม. นิกฺกขมิตฺวา กจฺฉิ ฯ

กาสิราชาปี สารธินา ทสฺสิตมคฺเคน คนฺตฺวา อสฺสมิ
ปวิสิตฺวา มหาสฺตฺเตน สห สฺมาคนฺตฺวา กตฺปฏิสฺนฺดาโร รชฺเชน
นิมนฺเตสิ ฯ เตมียปณฺฑิตโต ตํ ปฏิภฺจิปิตฺวา อนเภาการโวการ
อนิจฺจตาทีปฏิสฺยุตฺตฺาย จ กามาทีนวปฏิสฺยุตฺตฺาย จ รมฺมียา
กถาย ราชานํ สํเวเชสิ ฯ โส สํวิคฺคฺมานโส ฆรราวเส
อูกฺกณฺจฺโติ ปพฺพชิตฺูกาโม หุตฺวา อมฺจฺเจ อิตฺถาคาเร จ
ปฺจ
ปฺจ
อาทิ กตฺวา โสฬส สหสฺเส โออโรเช จ อมฺจฺจาทิเก จ
ปพฺพชิตฺูกาเม ฌตฺวาน ฌเร ฌเร จราเปสิ (๑) เย มม ปฺจฺจฺจฺจ
สนฺติเก ปพฺพชิตูกามา เต ปพฺพชนฺตฺติ ฯ สุวณฺณโกฏฺฐา-
การาทินิ จ วิวราเปตฺวา วิสฺสชฺชาเปสิ ฯ นาคฺรา จ
ยถาปฺสาริเตยฺเว อาปณฺเ วิวฏฺทวาราเนว เคาหานิ จ ปฺหาย
รณฺโฆ สนฺติกํ อคฺมฺสฺ ฯ ราชามหาชเนน สทฺธิ มหา-
สฺตฺตฺสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ปฺริปฺริ ฯ

สามนฺตฺราชาโน กาสิราชา ปพฺพชฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
พาราณสีรชฺชฺ คฺเคสฺสฺมาติ นคฺริ ปวิสิตฺวา เทวนคฺรสฺทิสฺ
นคฺริ สฺตฺตฺรตฺนภริตํ เทววิมานกปฺปี ราชนิเวสนนฺจฺ ทิสฺวา
อิมิ ฌนํ นิสฺสาช ฌเยน ฌวิตพฺพนฺติ ตาวเทว นิกฺขมิตฺวา
ปฺยาฬฺสู ฯ เตสฺ อคฺมฺ สุตฺวา มหาสฺตฺโต วนนฺตํ คนฺตฺวา
๑. ม. จราเปสิ ฯ

*เล่มที่ 45 มุคผลกขจริยาวรรณนา หน้า 365

อากาศ นิสีทิตฺวา ฌมมํ เทเสติ ฯ เต สพุเพ สพุธี ปริสาย
ตสฺส สนฺตึเก ปพฺพชฺชิสฺสุ ฯ เอวํ อปเรปี อปเรปีติ มหาสมาคโม
อโหสิ ฯ สพุเพ ผลาผลานิ ปริภุญชิตฺวา สมณฌมมํ กโรนฺติ ฯ
โย กามาทีวิตกํ วิตกฺเกติ ตสฺส จิตฺตํ ฌตฺวา มหาสตุโต
ตตฺถ คนฺตฺวา อากาศ นิสีทิตฺวา ฌมมํ เทเสติ ฯ

โธ ฌมฺมสฺสวณสฺสไปยํ ลภิตฺวา สฺมาปตฺติโย อภิญญาโย
จ นิพฺพตฺเตติ ฯ เอวํ อปโรปี อปโรปีติ สพุเพปี ชีวิตปริโยसान
พฺรหฺมโลกปรายณา อเหตุํ ฯ ติริจฺฉานคตฺวาปี มหาสตุเต อสิคณฺเปี
จิตฺตํ ปสาเทตฺวา ฌสฺส กามสฺสเกสฺส นิพฺพตฺตฺสฺสุ ฯ มหาสตุตสฺส
พฺรหฺมจริยํ จิริ ทิฆมทฺธานํ ปวตฺติตฺถ ฯ

ตทา ฌตฺเต อชิวตฺถา เทวตา อูปลวณฺณา อโหสิ
สารถิ สาริปฺตฺตฺถโร มาตฺวาปีตโร มหาราชกฺุลานิ ปริสา
พฺรหฺมปริสา เตมียปณฺฑิโต โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อธิจฺฉานปารมี อธิ มตฺถกํ ปตฺตา เสสปารมีโยปี
ยถารหํ นิทฺธาเรตพฺพา ฯ ตถา มาสชาติกาลโต ปญฺจาย
นิริยภยํ ปาปภฺริตฺวา รชชชิจฺฉุจฺฉา เนกขมฺมนิมิตฺตํ มุคาทิ-
ภาวาทิจฺฉานํ ตตฺถ จ วิโรธิปฺปจฺยสโมธานเปี นิจฺฉลภาโวติ
เอวมาทโย คุณานูภาวา วิภาเวตพฺพาติ ฯ

เตมียจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

อธิจฺฉานปารมี นิฏฺฐิตา ฯ

กปิตราชจริยาวรรณนา (๑)

ยทา อหิ กปิ อาสี นทีภูเล ทริสยติ

สตตเม ยทา อหิ กปิ อาสินุติ ยสุมิ กาลเอ อหิ
กปิโยนีย นิพพตติตวา วุฑฺฒินนวย นาคพโล ถามสมฺปนฺโน
อสฺสโปตกปฺปมาโณ มหาสิโร กปิ โหมิ ฯ นทีภูเล ทริสยติ
เอกิสฺสา นทียา ตีเร เอกสุมิ ทริภาเค ยทา วาสึ กปฺเปมีติ
อตุโถ ฯ

ตทา กิร โโพธิสฺสโต ยฺยอุปริหรณฺ อกตฺวา เอกจโร
หฺนฺตฺวา วิหารสิ ฯ ตสฺสา ปน นทียา เวมฺชฺเณ เอโก ทิปโก
นानปฺปการเหิ อมฺพปนสาทีหิ ผลรฺกฺเขหิ สมฺปนฺโน ฯ โโพธิสฺสโต
ถามชวสมฺปนฺนตฺย นทียา โอริมตีโร อฺปฺปติตฺวา ทิปกสฺส
ปน นทียา จ มชฺเณ เอโก ปิฎฺฐิจิปาสาโณ อตฺถิ ตสุมิ
ปตฺติ ฯ ตโต อฺปฺปติตฺวา ตสุมิ ทิปเก ปตฺติ ฯ โส ตตฺถ
นानปฺปการานิ ผลาผลานิ ขาทิตฺวา สายํ เตเนว อฺปาเยน
ปจฺจกนฺตฺวา อตฺตโน วสนญฺจฺจเน วสิตฺวา ปฺนทิวเส ตเถว
กโรติ ฯ อิมินา นิยามเนน วาสึ กปฺเปสิ ฯ

ตสุมิ ปน กาลเอ เอโก กุมฺภีโล สฺปชาปติโก ตสฺส
นทียํ วสตี ฯ ตสฺส ภาวียา โโพธิสฺสโต อฺปฺราปฺริ กจฺจนฺตํ
ทิสฺวา ตสฺส หทยมฺเส โทหพิ อฺปฺปาเทตฺวา กุมฺภีลํ อาห
๑. สฺยา. กปิตราชจริยฺนติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 45 กปิราชจริยาพรรณนา หน้า 367

มยหิ โข อยฺยปุตฺต อิมสฺส วานรฺสฺส หทยมฺเส โทหโพ
อุปฺปนฺโนติ ฯ โส สาธุ ภาทฺเต ลจฺฉสฺสิตฺติ วตฺวา อชฺช ตํ
สํยํ ทีปโกโต อากจฺฉนฺตเมว คณฺหิสฺสํมิตฺติ คณฺตฺวา ปฏฺฐิ-
ปาสาณํ นิปชฺชิตฺติ ฯ โปธิสฺสฺสฺสฺส ตํ ทิวสฺสํ โคจฺริ จริตฺวา
สายนฺนุหสมเย ทีปเก จิตฺว ปาสาณํ โอลเกตฺวา อຍ
ปาสาณํ อิทานิ อจฺจตโร ขายติ ก็ นุ โข การณฺนฺติ
จินฺตฺสฺสิตฺติ ฯ มหาสฺสฺสฺสฺส หิ อุกกปฺปมาณฺนจ ปาสาณปฺปมาณฺนจ
สฺววตฺตฺวาปิตฺตเมว โหติ ฯ เตนฺสฺสฺสฺส เอตฺทโหสิ อชฺช อิมิสฺสา
นํทียา อุกกํ เนว หายติ อถ จ ปนํยํ ปาสาณํ มหา
หฺตฺวา ปณฺณายนฺติ กจฺจि นุ โข เอตฺถ มยฺหิ คหณฺตฺถาย
กฺมฺภีโล นิปฺปนฺโนติ ฯ

โส วิมฺหิสฺสํมิตฺติ ตาว นนฺติ ตตฺถเวย จตฺวา ปาสาณํ
สทฺฐี กณฺนฺโต วิย โภ ปาสาณํติ วตฺวา ปฏฺฐิวนํ อลภฺนฺโต
ยวตฺตฺติยํ โภ ปาสาณํติ อหํ ฯ ปาสาณํ ปฏฺฐิวนํ น
เทติ ฯ ปุณฺนปี โปธิสฺสฺสฺสฺส ก็ โภ ปาสาณํ อชฺช มยฺหิ
ปฏฺฐิวนํ น เทสิติ อหํ ฯ กฺมฺภีโล อทฺธา อຍ ปาสาณํ
อณฺเณสฺส ทิวเสสฺสฺสฺส วานรินฺนทฺสฺส ปฏฺฐิวนํ เทติ มณฺเณ อชฺช
ปนฺน มยา โอลฺลฺลิตฺตฺตา น เทติ หนฺนทาหิ ทฺสฺสํมิตฺติ ปฏฺฐิ-
วณฺนฺติ จินฺตฺตฺวา ก็ วานรินฺนทาติ อหํ ฯ โกลิ ตฺวานฺติ ฯ
อหิ กฺมฺภีโลติ ฯ กิมนฺตฺถิ เอตฺถ นิปฺปนฺโนสิติ ฯ ตว หทยํ

ปตฺถยมาโนติ ฯ โปธิสตุโต จินฺเตสิ อญฺโฆ เม คมนนฺคฺโค

นตฺถิ ปฏฺฐุทฺธํ วัต เม คมนนฺติ ฯ เตน วุตฺตํ

ยทา อหํ กปิ อาสี นทีฏฺเฐ ทริสเย

ปีฬิโต สสสุมาเรณ คมนํ น ลภามหํ ฯ

ยโมหกาเส อหํ จตุวา โอรา ปารี ปตามหํ

ตตฺถจฺฉิ สตฺตฺวชโก กุมภีโล ลุทฺททสฺสโนติ ฯ

ตตฺถ ปีฬิโต สสสุมาเรนาติ อทฺตคฺคาถาย วุตฺตเมวตฺถํ

ยโมหกาเสติ คฺคาถาย ปากฺกํ กโรติ ฯ ตตฺถ ยโมหกาเสติ

ยสฺมี นทิมชฺเฒ จิตฺปิฎฺฐิจิปาสาณสงฺขาเต ปเทเส จตุวา ฯ โอราติ

ทีปกสงฺขาตา โอราติรา ฯ ปารนฺติ ตทา มม วสนญฺจानญฺตํ

นทียา ปรีตีรํ ฯ ปตามหนฺติ อุปฺปติตฺวา ปตามิ อหํ ฯ ตตฺถจฺฉินฺติ

ตสฺมี ปิฎฺฐิจิปาสาณปฺปเทเส สตฺตฺจฺจโต วชโก เอกนฺเตเนว ฆาตโก

ปจฺจตฺถิโก ลุทฺททสฺสโน โฆรรูโป ภยานกทสฺสโน นิสีทิ ฯ

อถ มหาสตุโต จินฺเตสิ อญฺโฆ เม คมนนฺคฺโค นตฺถิ

อชฺช มยา กุมภีโล วญฺเจตฺพุโป เอวํ หิ อญฺญจ มหาตา

ปาปโต มยา ปรีโมจิตฺ สียา มยฺหญฺจ ชีวิทํ ลทฺธนฺติ ฯ โส

กุมภีลํ อหา สมฺม กุมภีล อหํ ตฺยหํ อุปฺริ ปติสฺสามิตี ฯ

กุมภีโล วานรินฺท ปปฺญจํ อกตฺวา อิตฺ อากฺจฺฉาหิตี

อาห ฯ มหาสตุโต อหํ อากฺจฺฉามิ ตฺวํ ปน อตฺตโน มุขํ

วิวิทฺวา มํ ตว สนฺตีกํ อากตฺกาเล คณฺหาหิตี อโวจ ฯ

กุมภีลानญฺจ มฺเฆ วิวญฺเฏ อุกฺขิณี นิมนฺมิตฺตํ ฯ โส ตํ การณํ

*เล่มที่ 45 กปราชจริยาวรรณนา หน้า 369

อสนุลกขณโต มุขั วิวริ ฯ อตสฺส อกฺขิณี นิมนสิสฺสุ ฯ โส
มุขั วิวริตฺวา สพฺพโส นิมนสิตฺถกฺขิ หุตฺวา นิปฺชชฺช ฯ มหาสตุโต
ตสฺส ตถาภาวํ ฅตฺวา ทีปกโต อุปฺปติโต คนฺตฺวา กุมฺภีตสฺส
มตฺถกั อกฺกมิตฺวา ตโต อุปฺปตฺนโต วิชฺชุตฺตา วิย วิชฺโชตฺมาโน
ปรตีเร อฏฺฐาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

โส มํ อลฺลสิ เอหิตี อหฺมเปมิติ ตํ วาที
ตสฺส มตฺถกมกฺกมฺม ปรกฺุเล ปติฏฺฐหิณฺตี ฯ
ตตฺถ อลฺลสิตี อภาสิ ฯ อหฺมเปมิติ อหฺมปิ อากฺขณามิติ
ตํ กเถสิ ฯ

ยสฺมา (๑) ปน ตํ ทีปกํ อมฺพชฺมพฺุปนสาทิผลรฺกฺขสณฺฑ-
มณฺฑิตํ รมณฺิยํ นิवासโยกฺกฺลจ อากฺขณามิติ ปน ปฏฺิยฺุณาย
ทินฺนตฺตา สจฺจํ อนฺุรกฺขนฺโต มหาสตุโตปิ อากฺมิสฺสาเมวาทิ
ตถา อภาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

น ตสฺส อลิกํ ภาณิตํ ยถา วาจํ อภาสหนฺตี ฯ

ยสฺมา เจตํ สจฺจานฺุรกฺขณฺณํ อตฺถโน ชีวิทํ ปริจฺจชิตฺวา
กตํ ตสฺมา อาห

สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมิติ ฯ

กุมฺภีโล ปน ตํ อจฺจริยํ ทิสฺวา อิมินา วานรินฺเทน
อติจฺเจรํกํ กตฺนฺตี จินฺเตตฺวา โภ วานรินฺท อิมสฺมี โลเก
๑. สี. ตโต ยสฺมา ฯ

จตุหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต ปุคฺคโล อมิตฺเต อภิกฺวติ เต

สพฺเพปิ ตฺยหิ อพฺภนฺตเร อตฺถิ มณฺเฑติ อาห

ยสฺเสเต จตุโร ฐมฺมา วานรินฺท ยถา ตว

สจฺจํ ฐมฺโม ฐิติ จาโค ทิฏฺฐํ โส อตีวตฺตตีติ ฯ (๑)

ตตฺถ ยสฺสาติ ยสฺส กสฺสจิ ปุคฺคลสฺส ฯ เอเตติ อิทานิ

วตฺตพฺเพ ปจฺจกฺขโต ทสฺเสติ ฯ จตุโร ฐมฺมาติ จตฺตารो

คฺคณา ฯ สจฺจนฺติ วจีสจฺจํ มม สนฺติกํ อากมิตฺตํวามิตฺติ วตฺวา

มฺสาวาทำ อกตฺวา อากโต เอวาติ เอตํ เต วจีสจฺจํ ฯ ฐมฺโมติ

วิจารณปฺยญา ฯ เอวํ กเต อิทํ นาม ภวิสฺสตีติ ปวตฺตา

เต เอสา วิจารณปฺยญา ฯ ฐิตีติ อพฺโพจฺฉินฺนํ วีริยํ วุจฺจต

เอตมฺปิ เต อตฺถิ ฯ จาโคติ อตฺตปริจฺจาโค ตฺวํ อตฺตान

ปริจฺจชิตฺวา มม สนฺติกํ อากโต ยํ ปนาหํ กณฺหิตฺตํ นาสกฺขิ

มยฺหเมเวส โทโส ฯ ทิฏฺฐนฺติ ปจฺจามิตฺตํ ฯ โส อตีวตฺตตีติ

ยสฺส ปุคฺคลสฺส ยถา ตว เอวํ เอเต จตฺตารอ ฐมฺมา

อตฺถิ โส ยถา มํ ตฺวํ อชฺช อตฺถิกนฺโต ตเถว อตฺตโน

ปจฺจามิตฺตํ อตฺถิกมฺติ อภิกฺวตีติ ฯ

เอวํ กุมฺภีโล โพธิสฺสคฺคํ ปัสสีตฺวา อตฺตโน วสนฺนฺจฺฉานํ คโต ฯ

ตทา กุมฺภีโล เทวทตฺโต อโหสิ ตสฺส ภริยา จิณฺจ-

มานวิกา กปฺปฺราชา ปน โลกนาโถ ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๗/๕๗/๑๘ ฯ

*เล่มที่ 45 สัจสวหยปณฺฑิตจริยาวรรณนา หน้า 371

ตสฺส อิทาปี เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เสสปรามิโย นิตฺธา-
เรตฺตพฺพาฯ ตถา อุตฺทกสฺส ปาสาณสฺส จ ปมาณวตฺถาเนน
อิทานิ ปาสาโณ อจฺจุตโร ขายตีติ ปริกฺคณฺหนวเสน
ปาสาณสฺส อฺปฺริ สสฺสุมารสฺส นินฺนุณภาวชานนํ ปาสาณน
กถนาปเทเสน ตสฺสตฺถสฺส นิจฺฉยคมํ สสฺสุมารสฺส อฺปฺริ
อกฺกมิตฺวา สหสา ปฺรตีเร ปติฏฺฐานวเสน สีมฺกการิตาย ตสฺส
มหตา ปาปโต ปฺริโมจฺนํ อตฺตโน ชีวิตฺรกฺขณํ สจฺจวาจา-
นฺรกฺขณณฺจชาติ เอวมาทโย คฺคณานุกาธา วิภาเวตฺตพฺพาติ ฯ

กปิราชจริยาวรรณนา นิฏฺฐิตา ฯ

สจฺจสวหยปณฺฑิตจริยาวรรณนา (๑)

ปฺนฺนาปฺริ ยทา โหมิ ตาปโส สจฺจสวหโย
สจฺจเณ โลกํ ปาเลสี สมคฺคํ ชนมกาสหนฺติ ฯ

อฏฺฐเม ตาปโส สจฺจสวหโยติ สจฺจสทฺเทเน อวฺหาคพฺโพ
สจฺจนามโก ตาปโส ยทา ยสฺมี กาลे โหมิ ตทาฯ สจฺจเณ
โลกํ ปาเลสินฺติ อตฺตโน อวิสฺวาทิกาวเณ (๒) สจฺจตฺถโลกํ ชมฺพฺพีเป
ตตฺถ ตตฺถ สจฺจตฺถนิกายํ ปาปโต นานาวิธา อนตฺถโต จ
รกฺขีฯ สมคฺคํ ชนมกาสหนฺติ ตตฺถ ตตฺถ กลหวิคฺคห-
วิวาทาปฺนฺนํ มหาชนํ กลहे อาทิณฺวํ ทสฺเสตฺตวา สามคฺคิย
๑. ม. สจฺจตาปสจฺจริยาวรรณนา ฯ ๒. สี. อวิสฺวาทิกาวเณ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 372

อานิสฺสกถเนน สมคฺคํ อวิวทมานํ สมุโหมทมานํ อหมกาสิ ฯ

ตทา หิ มหาสตุโต พาราณสิยํ อณฺฺยตรสฺมึ พุราหุมน-
มหาสาถกุเล นิพฺพุตฺติ ตสฺส สจฺจจิตฺติ นามํ กรีสุ ฯ โส
วยฺยปฺตฺโต ตกฺกสฺสึ คฺนตฺวา ทิสปาโมกฺขสฺส อจฺริยสฺส
สนฺติเก สิปฺปํ อุกฺกณฺฺหิตฺวา นจฺริสฺเสว สพุทฺธิปฺปานํ นิปฺพตฺตี
ปฺตฺโต อจฺริเยน อนฺฺยตฺวาโต พาราณสิํ ปจฺจาคฺนตฺวา
มาตาปิตโร วนฺฺหิตฺวา เตหิ อภินนฺฺทียมาโน เตสํ จิตฺตานุ-
รกฺขณฺฺตถํ กตฺติปาหํ เตสํ สนฺติเก วสิ ฯ อถ นํ มาตาปิตโร
ปติรุเปณ ทาเรน ลํโยเชตฺตฺกามา สพุทฺธิ วิกฺวชาตํ อจฺจิกฺขิตฺวา
ฆราวาเสน นิมนฺฺเตสุ ฯ

มหาสตุโต เนกฺขมฺมชฺฌาสาโย อตฺตโน เนกฺขมฺมปารมี
ปริพุทฺฐเหตุกาโม ฆราวาเส อาทินวํ ปพุทฺฐชฺชาย อานิสฺสญฺจ
นानปฺปการโต กเถตฺวา มาตาปิตูนํ อสฺสุมุขานํ โรทมานานํ
อปริมาณํ โภกฺกขนฺฺธํ อนนฺฺตํ ยสํ มหฺนตฺตฺยจ ญาติปริวณฺฺณํ
ปหาย มหฺนาโคว อยสฺงฺขลิกํ ฆรพฺนฺธนํ ฉินฺฺทนฺฺโต นิกฺขมิตฺวา
หิมวณฺฺตปฺปเทสํ ปวิสิตฺวา อีสิปฺพุทฺฐชฺชํ ปพุทฺฐิตฺวา วณฺฺมุลผลา-
ผลเอหิ ยาเปนฺฺโต นจฺริสฺเสว อญฺฺจ สฺมาปฺตฺติโย ปญฺจ จ
อภิญฺญาโย นิพฺพุตฺเตตฺตฺวา ฌานกิพฺพํ กิพฺพมาโน สฺมาปฺตฺติ-
วิทาเรน วิหริติ ฯ

โส เอกทิวสํ ทิพฺพจฺกฺขุณา โลกํ โอลเณนฺฺโต อทุทส

*เล่มที่ 45 สจจสวหยปณฺฑิตจริยาวรรณนา หน้า 373

สกลชมฺพทีเป มนุสฺเส เขภฺยเยน ปาณาติปาตาทิสอกุสล-
กมฺมปฺลปฺสฺสฺเต กามนิตานํ กามาธิการณํ อญฺญมณฺญํ วิวาทา-
ปนฺเน ฯ ทิสฺวา เอวํ จินฺตฺเตสี น โข ปน เมตํ ปติรูปํ
ยทิตํ อิมํ สจฺจเต เอวํ ปาปปฺสฺสฺเต วิวาทาปนฺเน จ ทิสฺวา
อชฺชฺชฺเปกฺขณํ ฯ อหํ หิ สจฺจเต สํสารปงฺกโต อุตฺตริตฺวา
นิพฺพานถเล ปติญฺจเปสฺสามิตี มหาสมฺโพธิยานํ ปฏิปนฺโน
ตสฺมา ตํ ปฏิญฺญํ อวิสิฺวาเทนฺโต ยนฺนฺนาหํ มนุสฺสปถํ
คนฺตฺวา เต เต สจฺจเต ปาปโต โอรมาเปยฺยํ วิวาทญฺจ เนลํ
วูปสเมยฺยนฺติ ฯ

เอวํ ปน จินฺตฺตฺวา มหาสจฺจโต มหากรุณาย สมฺมุตฺตาสาหิตโต
สนตํ สฺมาปตฺตฺติสฺสํ ปหาย อิทฺธิยา ตตฺถ ตตฺถ คนฺตฺวา
เตลํ จิตฺตฺตานุกฺกํ ฆมฺมํ เทเสนฺโต กลหฺวิกฺคหฺวิวาทาปนฺเน สจฺจเต
ทิจฺจฺจรมฺมิกญฺจ สมฺปรายิกญฺจ วิโรเช อาทิินวํ ทสฺเสตฺวา
อญฺญมณฺญํ สมกฺเค สหิตฺเต อกาสิ ฯ อเนกาการโวการญฺจ
ปาเป อาทิินวํ วิภาเวนฺโต ตโต สจฺจเต วิเวเจตฺวา เอกจฺเจ
ทสฺสฺ กุสลกมฺมปถมฺเมสฺส ปติญฺจาเปสิ ฯ เอกจฺเจ ปพฺพาเซตฺวา
สีลสํวเร อินฺทฺริยคฺคตฺติยํ สติสมฺปชฺญฺเย ปวิเวกฺวาเส ฆานา-
ภิกฺขฺวาสุ จ ยถารหํ ปติญฺจาเปสิ ฯ เตน วุตฺตํ

ปฺนาปรี ยทา โหมิ   ตาปโต สจฺจสวฺหโย
สจฺจเณ โลกํ ปาเลสิ   สมกฺคํ ชนมกาสหนฺติ ฯ

อิธาปี มหาปุริสสฺส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เสสปรามิโย
นิทฺฐาเรตพฺพา ฯ ตถา คุณานุกาवा จ วิภาเวตพฺพาติ ฯ
สจฺจสวหฺยปณฺฑิตจริยาवณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

วฏฺฐโปตกจริยาवณฺณนา

ปฺนฺนาปริ ยทา โหมิ   มคเช วฏฺฐโปตโก
อชาตปฺกโข ตรฺโณ   มํสเปสิ กุลาเวก ฯ
มุขตฺตฺตฺเทนาหริตฺวา   มาตา ไปสยตี มมํ
ตสฺสา ผสฺเสน ชีวามิ   นตฺถิ เม กายิกํ พลํ ฯ
สํวจฺจเร กิมฺหสมเย   ทวทาโห ปฺธิปฺปติ
อุปจฺจจฺจติ อมฺหากํ   ปาวโก กณฺหวตฺตนิ ฯ
ธมฺธมา อิติ เอวํ   สทฺททายนฺโต มหาสิขี
อนฺุปฺพุเพน ฌาเปนฺโต   อคฺคิ มม อุปากมิ ฯ
อคฺคิเวกฺภยา ภูติตา   ตสิตา มาตาปีตา มม
กุลาเวก มํ ฆทฺเทตฺวา   อตฺตานิ ปริโมจฺยุ ฯ
ปาเท ปฺกฺเข ปชฺหามิ   นตฺถิ เม กายิกํ พลํ
โสหํ อคฺคิโก ตตฺถ   เอวํ จินฺเตสฺหํ ตทา ฯ
เยสาหํ อุปฺธาเวยฺยํ   ภูติโต ตสิตเวริโต
เต มํ โอหาเย ปฺกฺกนฺตา   กถํ เม อชฺช กาทเวติ ฯ

นวเม มคเช วฏฺฐโปตโกติอาทิสฺส อยํ สงฺเขปฺตฺโต มคธ-

*เล่มที่ 45 วรรณโปตกจริยาวณณนา หน้า 375

รฎุเจ อณฺณตรสฺมี อรณฺณปฺปเทเส วฎุฎฺกโยนินิยํ นิพฺพตฺติตฺวา
อณฺฑโกสิ ปทาเลตฺวา อจิรนิกฺขนฺตตาย ตฺรุโณ มํสเปสิญฺโตะ
ตโต เอว อชาตปฺกโข วฎุฎฺกจฺฉาปโก ยทา อหํ กุลาเวเกยว
โหมมิ ฯ

มุขตฺต
กาเลน กาลํ โคจริ อหริตฺวา มํ โปเสติ ฯ ตสฺสา ศสฺเสน
ชีวามีติ ปรีเสทนตฺต
กาลํ มมํ อธิสยนฺวเสน ศุสนฺติยา ตสฺสา มม มาตฺยา
สรีรสมฺพสฺเสน ชีวามี วิหฺรามี อตฺตภาวํ ปวตฺเตมิ ฯ นตฺถิ
เม กายิกํ พลนฺติ มยฺหํ ปน อติตฺรณฺตตาย กายสนฺนิสฺสิตํ
พลํ นตฺถิ ฯ

สํวจฺจเรติ สํวจฺจเร สํวจฺจเร ฯ กิมฺหสมเยติ กิมฺหกาเล ฯ
สูกฺขรูกฺขสาขานํ อณฺณมณฺณํ สงฺฆมฺภุญฺจนสมฺปฺปนฺเนน อคฺคินา
ตสฺมี ปเทเส ทวทาโห ปทีปฺปติ ปชฺชลติ โส ตถา
ปทีปฺโต ฯ อุปคจฺจติ อมฺหากนฺติ มยฺหํ มาตาปีตฺตฺตฺตฺต
อมฺหากํ วสนฺญฺจานปฺปเทสํ อตฺตโน ปตฺติญฺจานสฺส อสุทฺทสฺสาปี
สุทฺทภาวกรณฺเนน ปาวนโต ปาวโกติ จ คตฺตมฺคฺเค อินฺชนสฺส
ภสฺสมภาวาวหนโต กณฺหวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
คจฺเจ ทหนฺโต กาเลน กาลํ อุปคจฺจติ ฯ

เอวํ อุปคมนโต ตทาปี สทฺททายนฺโตติ ฐมฺมมอติ เอวํ

สทฺทํ กโรนฺโต อนฺรทสฺสนํ เหนฺตํ ทาวคฺคิโน ๑ มหาสิขีติ
ปพฺพตฺถุสฺสทิสานํ อินฺรณานํ วเสน มหติโย สีขา เอตฺสฺสชาติ
มหาสิขี ๑ อนฺุพฺพเพน อนฺุคฺคเมน ตํ อรณฺุณปฺปเทสํ ฌาเปนฺโต
ทหนฺโต อคฺคิ มม สมิปฺภูจํ อฺุปากมิ ๑

อคฺคิเวคฺคยาติ เวเคน อากจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ตฺติตฺติ จิตฺตฺตฺตราสสมฺภูจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
อฺุตราสา ๑ มาตาปิตฺติ มาตาปิตโร ๑ อตฺตํ ปริโมจยฺนฺติ
อคฺคิโน อนฺุพฺพทฺถุจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
มหาสฺสโต หิ ตทา มหาเคณฺุทฺทปฺปมาโณ มหาสรีโร อโหสิ ๑
ตํ มาตาปิตโร เกนจิ อฺุปาเยน คเหตุวา คนฺุตุ อสกฺคณฺุตา
อตฺตฺติเนเหน จ อภิภฺุยฺยมานา ปฺุตฺตฺติเนหํ ฌทฺทเหตุวา ปลาเยสิ ๑

ปาเท ปกฺเข ปชฺหามิติ อตฺตโน อฺุโก ปาเท อฺุโก
ปกฺเข จ ภูมฺิยํ อากาเส จ คมนฺุสชฺเช กโรนฺโต ปสาเรมิ
อิริยามิ วายมามิ ๑ ปฺุทฺทามิติปิ ปาโจ เวหาสคมนโยคฺเค กาคฺุ
อิหามิติ อตฺโต ๑ ปฺุทฺทามิติปิ ปจฺนฺติ ตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
จ ปติ วิสุํ อิหามิ คมนฺุตฺถํ วายมามิ ตํ ปน วายาม-
กณฺุตฺถเมว ๑ กสฺมา ยสฺมา นตฺถิ เม กายิกํ พลํ ๑
โสหํ อคฺคิโก ตตฺถาติ โส อหํ เอวํภูโต ปาทปกฺขเวกฺคเลน
คมนฺุวิริหิต มาตาปิตฺนํ อปคฺคเมเนน วา อปฺปฏฺิสรโณ ตตฺถ
ทาวคฺคิอฺุพฺพทฺเต วเน ตสฺมี วา กฺุลาเวกฺจฺจฺจฺจฺจ

*เล่มที่ 45 วรรณโปตกจริยาวรรณนา หน้า 377

อิทานิ วตตพพาการณ ตทา จินุเตสี ฯ ทุตियญเจตถ อหนุตติ

นิปาตมตตํ ทฏฐพัพ ฯ

อิทานิ ตทา อตตโน จินุตติการิ ทสเสตฺตุ เยสาหนุตติ-
อาทิมาย ฯ

ตตถ เยสาคิ อุปชาเวยฺยํ กิโต ตลิตเวริโตติ มรณภเยน
กิโต ตโต เอว จิตตุตฺตราเสน ตลิตโต สรริกรมปนเนน เวริโต เยสมหิ
ปกฺกขนฺตริ เอตฺรหิ ทาวคฺคิอุปทฺทโต ชลทฺทคฺคิ วิย มณฺณมานโน
ปวิสิตฺตุ อุปชาเวยฺยํ เต มม มาตาปีตโร มํ เอกกํ เอว โอหาย
ชหิตฺวา ปกฺกนฺตา ฯ กถิ เม อชฺช กาคเวติ กถิ นฺ โข
มยา อชฺช กาคพัพ ปฏฺธิปชฺชิตพพฺนติ อตฺถโธ ฯ

เอวํ มหาสโต อติกตตพพตาสมฺมุโพห หุตฺวา จิตฺ ปฺน
จินุเตสี อิมสฺมิ โลกํ สีลคฺคฺโณ นาม อตฺถิ สจฺจคฺคฺโณ นาม
อตฺถิ อตีเต ปารมิโย ปฺนเรตฺวา โพธิตเล นิสิตฺตฺวา อภิสมฺพุทฺธา
สีลสมาธิปญฺญาวิมุตฺติวิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนา สจฺจานุทย-
การุญฺณขนฺติสมนฺนาคตา สพฺพสคฺเตสฺ สมปฺปวตฺตเมตฺตภาวนา
สพฺพญฺญพฺพฺธา นาม อตฺถิ เตหิ จ ปฏฺธิวิทฺโธ เอกนฺตนิยฺยานคฺคฺโณ
ธมฺโม อตฺถิ มยิ จาปิ เอวํ สจฺจํ อตฺถิ สํวิชฺชมานโน เอโก
สภาวธมฺโม ปญฺญาตติ ตสฺมา อตีตพฺพฺเช เจว เตหิ ปฏฺธิวิทฺทคฺคฺเณ
จ อวชฺชเชตฺวา มยิ วิชฺชมานํ สจฺจํ สภาวธมฺมํ คเหตฺวา
สจฺจกิริยํ กตฺวา อคฺคิ ปฏฺธิกฺกมาเปตฺวา อชฺช มยา อตฺตโน

เจว อิธ วาสินี เสสปานีนญจ โสตุถิภาวํ กาคฺคํ วัณฺณคฺคิตฺติ ฯ

เอวํ ปน จินฺเตตฺตวา มหาสตุโต อตฺตโน อานุภาเว จตฺวา

ยถาจินฺติตฺตํ ปฏิปชฺชิตฺติ ฯ เตน วุตฺตํ

อตุถิ โลเก สีสฺสคฺโคณํ สจฺจํ โสเจยฺยนุทฺทยา

เตน สจฺเจน กาทามิ สจฺจกิริยมุตฺตมํ ฯ

อวชฺเชตฺวา ฐมฺมพลํ สริตฺวา ปุพฺพเก ชินเ

สจฺจพลมวสฺสาย สจฺจกิริยมกาสหนฺติตฺติ ฯ

ตตฺถ มหาสตุโต อตีเต ปรีนิพฺพุตานิ พุทฺธานิ คุณเ

อวชฺเชตฺวา อตฺตนิ วิชฺชมานํ สจฺจสภาวํ อารพฺภ ยํ กถํ

วตฺวา ตทา สจฺจกิริยมกาสี ตํ ทสฺเสตฺถ

สนฺติ ปกฺขา อปตนา สนฺติ ปาทา อวญฺจนา

มาตาปีตา จ นิกฺขนฺตา ชาตเวท ปฏิกฺกมาตี-

อาทิ วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ สนฺติ ปกฺขา อปตนาตี มยฺหํ ปกฺขา นาม

อตุถิ อฺปลพฺภนฺตฺติ โน จ โข สกฺกา เอเตหิ อฺปฺปติตฺถ อากาเสน (๑)

คณฺตฺนฺตฺติ อปตนา ฯ สนฺติ ปาทา อวญฺจนาตี ปาทาปี เม

อตุถิ เตหิ ปน วญฺจิตฺถ ปทวารคฺมเนน คณฺตฺนํ สกฺกาตี

อวญฺจนา ฯ มาตาปีตา จ นิกฺขนฺตาตี เย มํ อญฺจตฺถ เนยฺยํ

เตปี มรณฺภเยน มม มาตาปีตโร นิกฺขนฺตา ฯ ชาตเวทาทิ

๑. สี่. อากาเส ฯ

*เล่มที่ 45 วรรณโปตกจริยาวรรณนา หน้า 379

อคุคี อาลปติ ฯ โส หิ ชาโตว เวทียติ ชุมชาลญจानเนน
ปถุณายติ ตสฺมา ชาตเวโทติ วุจฺจติ ฯ ปฏิกุกมาติ ปฏิกจฺจ
นิวตฺตาทิ ชาตเวทํ อาณาเปติ ฯ

อิติ มหาสตฺโต สเจ มยฺหํ ปกฺขานํ อตฺถิภาโว เต
จ ปสาเรตฺวา อากาเส อปตฺนภาโว ปาทานํ อตฺถิภาโว เต
จ อุกฺขิปีตฺวา อวณฺจนภาโว มาตาปีตฺนํ มํ กุลาวเกยว
จทฺเทตฺวา ปลาตภาโว จ สจฺจสภาวภูโตเอว ชาตเวท เอเตน
สจฺเจน ตฺวํ อีโต ปฏิกุกมาติ กุลาวเก นิปนฺโนว สจฺจกิริยํ
อกาสิ ฯ ตสฺส สห สจฺจกิริยาย โสพสกริสมตฺเต จานเน ชาต-
เวโท ปฏิกุกมิ ฯ ปฏิกุกมนฺโต จ น ฌายมาโนว (๑) อรณฺณํ
กโต อุกฺเก ปน โอบีลาปิตอกุกกา วิย ตตฺถเว นิพฺพายิ ฯ
เตน วุตฺตํ

สห สจฺเจ กเต มยฺหํ มหาปชฺชลิโต สีจี
วชฺเชสิ โสพสกริสานิ อุกฺกํ ปตฺวา ยถา สีจีติ ฯ

สา ปเนสา โพรตฺตตสฺส วฏฺฏุกโยนิยํ ตสฺมี สมเย
พฺพุทฺทคฺคณานํ อวชฺชนปฺพุพิกา สจฺจกิริยา อนนฺถสาธาธมาติ
อาห สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ ฯ
เตเนว หิ ตสฺส จานสฺส สกเลปิ อิมสฺมี กปฺเป อคฺคินา
อนภิกวณิยตฺตา ตํ กปฺปญฺจียปาฎิหาริยํ นามํ ชาตํ ฯ
๑. สี. นชฌายมาโนว ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 380

เอว มหาสตุโต สจฺจกิริยวเสน อตฺตโน ตตฺถ วาสินํ
สตุตตานญจ โสตุถิ กตฺวา จีวิตปริโยसानเ ยถากมฺมํ คโต ฯ
ตทา มาตาปีตโร เอตฺรหิ มาตาปีตโร อเหตุํ ฯ
วภูฏกราชาปน โลกนาโถ ฯ

ตสฺส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เสสปรมิโยปี ยถารหํ
นิตฺฐาเรตฺตพฺพา ฯ ตถา ทาวคฺคิมฺหิ ตถา เภรวากาเรน
อวตฺตริตฺวา อากจฺจนฺเต ตสฺมี วเยเอกโก หุตฺวาปี สารทํ
อนาปชฺชิตฺวา สจฺจาทิธมฺมคฺคเณ พุทฺธคฺคเณ จ อนุสฺสริตฺวา
อตฺตโน เอว อานุกาวิ นิสฺสาย สจฺจกิริยาย ตตฺถ วาสินมฺปิ
สตุตตานํ โสตุถิกาวาปาทนาทโย อานุกาवा วิภาเวตฺตพฺพาติ ฯ
วภูฏโปตกจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

มจฺจราชาจริยาวณฺณนา

ปฺนุปริ ยทา โหมิ มจฺจราชา มหาสเร
อุณฺเฬ สุริยสนฺดาเป (๑) สเร อุทก จียถ ฯ
ตโต กากา จ คิชฺฌา จ กงฺกา (๒) กุลลเสนกา
ภกฺขยฺนติ ทิวารตฺตี มจฺเจ อุปนิสฺสีทียาติ ฯ

ทสเม ยทา โหมิ มจฺจราชา มหาสเรติ อตีเต
มจฺจโยนียํ นิตฺตพฺพตฺติตฺวา โกสลรฏฺเฐ สวตฺถิยํ เขตวเน
๑. ม. สุริยสนฺดาเป ฯ ๒. ย. พกา ฯ

*เล่มที่ 45 มจจราชจริยาวรรณนา หน้า 381

ไปกษรณิกุจจาเน วลลิกหนปรักขิตเต เอกสุมี มหาสเร มจจัน
จตุหิ สงคหวตตุหิ รณชนโต ยทา อหิ ราชา โหมิ มจจกณ-
ปริวโต ตตถ ปรักขิตามิ ตทา ๑ อุณฺหติ อุณฺหกาเล คิมุห-
สมเย ๑ สุริยสนฺดาเปติ อาทิจสนฺดาเปน ๑ สเร อุทก จียถาติ
ตสุมี สเร อุทกํ จียิตถ นิชฺชิตถ ๑ ตสุมี หิ รัฎฺเฐ ตทา
เทโว น วสฺสึ สสฺसानิ มิลายีสุ วาปีอาทิสฺสุ อุทกํ ปรักขย
ปรียาทานํ อคมาสิ มจจกจฺจปา กถลคหนํ ปวิสฺสึ ๑ ตสุมีมปี
สเร มจจนา กทฺทมคหนํ ปวิสฺสึวา ตสุมี ตสุมี จาเน
นลีสฺสึ ๑

ตโตติ ตโต อุทกปรักขยโต อปรภาเค ๑ กถลเสนกาติ
กถลา เจว เสนา จ ๑ ภกฺขยฺนฺติ ทิวารตฺตี มจฺเจ
อุปฺนีสฺสึทียาติ ตตถ ตตถ กถลปฺญฺเฐ อุปฺนีสฺสึทิวา กถลคหนํ
ปวิสฺสึวา นิปฺนฺเน มจฺเจ กากา วา อิตเร วา ทิวา เจว
รตฺติลฺลจ กณฺยคฺคสฺสทิสฺเสหิ ตฺถเนทฺเทหิ โกณฺญฺเฐตฺวา โกณฺญฺเฐตฺวา
นีหริตฺวา วิปฺพนฺทมาเน ภกฺขยฺนฺติ ๑

อถ มหาสฺสโต มจจันํ ตํ พุยสนํ ทิสฺสวา มหากรฺณาย
สมฺมุสฺสาหิตทโย จเปตฺวา มํ อิม มม ฅาตเก อิมสฺมา
ทูกฺขา โมเจตฺถ สมตฺถโต นาม อญฺโฆ นตฺถิ เกน นฺ ๑
อหิ อุปาเยน เต อิตฺโต ทูกฺขโต โมเจยฺนฺติ จินฺเตนฺโต
ยฺนฺนฺนาหํ ปุพฺพเกหิ มหฺสึหิ อาจฺฉนฺสมาจฺฉนฺ มยิ จ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 382

ลัทธิชฺชมานันฺ สจฺจชฺชมมํ นิสฺสาย สจฺจกิริยํ กตฺวา เทวํ วสฺสาเปตฺวา
มม ฅาติสฺงฆสฺส ชีวิตทานันฺ ทเทยฺย เตน จ สกตสฺสาปิ อหารูปชีวิโน
สตุตฺตโลกสฺส มหาอุปการโ สมนฺปาทีโต มยาคี นิจฺฉยํ กตฺวา เทวํ
วสฺสาเปตฺว สจฺจกิริยํ อกาสิ ฯ เตน วุตฺตํ

เอวํ จินฺเตสฺหํ ตตฺถ	สท ฅาตีหิ ปิฬิโต
เกน นฺ ไซ อฺปาเยน	ฅาตี ทุกฺขา ปโมจเย ฯ
จินฺตยิตฺวาน ชฺมมตฺถํ	สจฺจํ อทฺทสฺสสฺสยํ
สจฺเจ จตฺวา ปโมเจสิ	ฅาตีนํ ตํ อติกฺขยํ ฯ
อนุสฺสริตฺวา สตํ ชฺมมํ	ปรมตฺถํ วิจินฺตยํ
อกาสิ สจฺจกิริยํ	ยํ โลกเก ชฺวสฺสตฺตฺนฺติ ฯ

ตตฺถ สท ฅาตีหิ ปิฬิโตติ มยฺหํ ฅาตีหิ สทฺธิ เตน
อุทกปริกฺขเยน ปิฬิโต ฯ สทาติ วา นิปาตมตฺถํ ฯ มหา-
การุณิกตฺาย เตน พุยสเนน ทุกฺขิตฺเตหิ ฅาตีหิ การุณฺญเตหิ
ปิฬิโต ฅาติสฺงฆทุกฺขทุกฺขิตฺโตติ อตฺถโถ ฯ

ชฺมมตฺถนฺติ ชฺมมกฺกุตํ อตฺถํ ชฺมมโต วา อนเปตํ อตฺถํ
กึ ตํ สจฺจํ ฯ อทฺทสฺสสฺสยฺนฺติ มยฺหํ ฅาตีนญจ อปฺสฺสยํ
อทฺทสฺสํ ฯ อติกฺขยฺนฺติ มหาวินาสํ ฯ

สทฺชฺมมฺนฺติ สตํ สาธุนันฺ พุทฺธาทีนํ เอกสฺสาปิ ปาณินโน
อหีสนสฺงฆาตํ ชฺมมํ อนุสฺสริตฺวา ฯ ปรมตฺถํ วิจินฺตยฺนฺติ ตํ

โฆ ปน ปรมตถํ สจจํ อวิปริตสภาวํ กตฺวา จินฺตยนฺโต ฯ ยํ
โลกํ ชฺวสฺสตนฺติ ยเทตํ พุทฺธปจฺเจกพุทฺธสาวกานํ เอกสฺสาปิ
ปาณินอ อหีสํ ตํ สพุทฺธกถํ ตถภาเวน ชฺวํ สสฺสํ วิจฺจฺนฺตยํ
สจจกิริยํ อกาสิณฺติ สมฺพนฺโร ฯ

อิทานิ ตํ ชมฺมํ มหาสตุโต อตฺตนิ วิชฺชมานํ กเหตุวา
สจจวจนํ ปโยเชตฺตกาโม กาพวณฺณํ กทฺทมํ ทฺวิธา วิยฺยหิตฺวา(๑)
อณฺชนรูกฺขสารณฺฎีกวณฺณมหาสรโร สุโขตฺตโลหิตกมณิสฺทิสานิ
อกุชีนิ อุมฺมิเลตฺวา อากาสํ อุลฺโลเคนฺโต

ยโต สรามิ อตฺตานํ	ยโต ปตฺโตสฺมิ วิญฺญตฺ
นาภิชานามิ สลฺยจิจฺจ	เอกปาณมฺปิ หีสิตฺตฺนฺติ ฯ
เอเตน สจจวชฺเชน	ปชฺชุนฺโน อภิวสฺสตุติ

กาถมาห ฯ

ตตฺถ ยโต สรามิ อตฺตานนฺติ ยโต ปญฺจาย อหํ
อตฺตภาวสงฺขาตํ อตฺตานํ สรามิ อนุสฺสรามิ ฯ ยโต ปตฺโตสฺมิ
วิญฺญตฺนฺติ ยโต ปญฺจาย ตาสฺ ตาสฺ อติกตฺตพฺพตาสฺ วิญฺญตฺ
วิชานนภาวํ ปตฺโตสฺมิ อูทฺธํ อารโหนวเสน อิตฺต ยาว มยฺหํ
กายวจฺจิมฺมานํ อนุสฺสรณสมตฺถตา วิญฺญตฺปฺปตฺติเอว เอตฺถนฺตเร
สมานชาติกานํ ขาทนญฺจानเน นิพฺพตฺโตปิ ตณฺฑกณฺนปฺปมาณมฺปิ
มจฺจํ มยา น ขาทิตฺปฺพพฺพํ อณฺณมฺปิ กณฺจิ ปาณํ สลฺยจิจฺจ

๑. กตฺถจฺจิ. พยฺยหิตฺวา ฯ

หีลิตํ พาทิตํ นาภิขานามิ ปเคว ชีวิตา โวโรปิตํ ฯ

เอเตน สจฺจวชฺเชนาติ ยเทตํ มยา กสฺสจฺจิ ปาณสฺส
อหีสํ วุคฺคํ สเจ เอตํ สจฺจํ ตถํ อวิปริตํ เอเตน สจฺจวชฺเชน
ปชฺชนฺโน เมโฆ อภิวสฺสตุ ฌาติสงฺฆํ เม ทุกฺขา ปโมเจตฺติ
วตฺวา ปุณฺ อตฺตโน ปริจาริกเจฏฺฐกํ อาณาปนฺโต วย ปชฺชนฺนํ
เทวราชานํ อาลปนฺโต

อภิตฺถนย ปชฺชนฺน นีธี กากสฺส นาสย
กํกํ โสกาย รนฺเชหิ มจฺเณ โสกา ปโมจยาติ

คาถมาห ฯ

ตตฺถ อภิตฺถนย ปชฺชนฺนาติ ปชฺชนฺโน วุจฺจติ เมโฆ อัย
ปนฺ เมฆวเสน ลทฺธนํมํ วสฺสวลาหกเทวราชานํ อาลปติ ฯ
อัย หิสฺส อธิปฺปาโย เทโว นาม อนภิตฺถนยฺนฺโต วิชฺชุลตา
อนิจฺจารนฺโต ปวสฺสนฺโตปี น โสภติ ตสฺมา ตวํ อภิตฺถนยฺนฺโต
วิชฺชุลตา นิจฺจารนฺโต วสฺสาเปหิตี ฯ นีธี กากสฺส นาสยาติ
กากา กลลํ ปวิสติว จิตฺเต มจฺเณ คฺคฺคฺเคน โกฏฺเญตฺวา
นีหริตฺวา ขาทนฺติ ตสฺมาเตลํ อนฺโตกลเล มจฺเณ นีธีติ
วุจฺจนฺติ ตํ กากสงฺฆสฺส นีธี เทวํ วสฺสาปนฺโต อุตฺเทน
ปฏิจฺจาทตฺวา นาสหิ ฯ กํกํ โสกาย รนฺเชหิตี กากสงฺโฆ
อิมสฺมี มหาสเร อุตฺเทน ปุณฺเณ มจฺเณ อลภมาโน โสจิสฺสติ
ตํ กากคณฺณํ ตวํ อิมํ กทฺทมํ ปุเรนฺโต โสกาย รนฺเชหิ ฯ

โสภสตุตถาย ปน วสุสาปยถ ยถา อนุโตนิชฌมานลกขณั โสภัง
ปาปฺณาคี เอวํ กโรหิตี อตุโธ ๗ มจฺเจ โสกา ปโมจยาคี
มม ฉาตเก สพุเพว มจฺเจ อิมมฺหา มรณโสกา ปโมเจหิ ๗
มจฺจ โสกา ปโมจยาคี (๑) ชาตเก ปจฺนติ ตตุถ จกาโร
สมุปีณฺชนตุโธ มจฺจ มม ฉาตเก จาคี สพุเพว มรณโสกา
ปโมเจหิ ๗ มจฺจํนํ หิ อนุทกภาเวน ปจฺจตุถิกานํ ฆาสภาวํ
คจฺจมาติ มหามรณโสโก มหาสตุตสฺส ปน เตตํ อนุยพฺยสนํ
ปฏฺิจจ กรุณายโต กรุณาปติรูปมฺเขน โสภสมภโว เวทิตพุโพ ๗

เอวํ โพธิสตุโต อตุตโน ปริจาริกเจฏฺกํ อาณาปนฺโต
วिय ปชฺชนนํ อาลปีตฺวา สกเล โกสตรภูเจ มหาวสุตํ
วสุสาเปสิ ๗ มหาสตุตสฺส หิ สีลเตเชน สจฺจกิริยาย สมกาลเมว
สภกสฺส ปณฺทุกมฺพลสิลาสนํ อุนฺหาการํ ทสฺเสสิ ๗ โส กิ
นุ โขติ อวชฺเชนฺโต ตํ การณํ ฌตฺวา วสุสวลาหกเทวราชานํ
ปกุโกสาเปตฺวา ตาต มหาปฺริโส มจฺจราชา ฉาตึนํ มรณ-
โสเกน วสุสาปนํ อิจฺฉติ สกถํ โกสตรภูจํ เอกเมฆํ กตฺวา
วสุสาเปหิตี อาห ๗

โส สาธฺฐติ สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา เอกํ วลาหกํ นีวาเสตฺวา
เอกํ ปารุปีตฺวา เมฆคิตํ คายนฺโต ปาจฺินโลกธาตฺวอภิมฺโห
ปกุขนฺทิ ๗ ปาจฺินทิสภาเค ขลมนฺทลมตฺตํ เอกํ เมฆมนฺทลํ

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๓๕/๒๔ ๗ ๒. ชาตกฏฺฐ. ๒/๑๖๔ ๗

*เล่มที่ 45 มจจราชจรियाวรรณนา หน้า 386

อุฏฺฐาย สตปฏฺถํ สหสฺสปฏฺถํ หุตฺวา อภิตฺถนยนฺตํ วิชฺชุตฺตา
นิจฺจนาเรนฺตํ อโฆมุขปิตฺตอกฺกมฺภากาเรณ วิสฺสนุทฺมานํ สกฺกํ
โกสฺสตรภูจฺจํ มโหเมณ (๑) อชฺโฆตฺถริ ๑ เทโว อจฺฉินฺนชารํ วสฺสนุโต
มฺหุตฺเตเนว ตํ มหาสรี ปุเรสิ ๑ มจฺจนา มรณภยโต มุจฺจิสฺสุ ๑
กาทาทยो อปฺปติฏฺฐา อเหตุ ๑ น เกวลํ มจฺจนาเอว มนุสฺสาปิ
วิวิธสฺสทานิ สมฺปาเทนฺตา จตฺตปฺปทาทยोปีติ สพฺเพปิ วสฺสอุป-
ชีวินโน กายิกเจตสิกทุกฺขโต มุจฺจิสฺสุ ๑ เตน วุตฺตํ

สท กเต สจฺจวเร   ปชฺชุนฺโน อภิกชฺชिय
ถลํ นิมนฺนจฺจ ปุเรนุโต   ขณฺเณ อภิวสฺสเถ ๑
เอวรูปํ สจฺจวริ   กตฺวา วีริยมุตฺตมํ
วสฺสาเปสิ มหาเมฆํ   สจฺจเตชพลสฺสโต
สจฺจเณ เม สโม นคฺถิ   เอสา เม สจฺจปารมีติ ๑

ตตฺถ ขณฺเณ อภิวสฺสเถติ อทฺนุชายิตฺวา สจฺจกิริยขณฺเณว
อภิวสฺสเถ ๑ กตฺวา วีริยมุตฺตมนฺติ เทเว อวสฺสนุเต ก็ กาทพฺพนฺติ
โกสฺชชฺชํ อนาปชฺชิตฺวา ฅาตตฺถจริยาสมฺปาทนมฺขณ มหาโต
สคฺตนิกายสฺส หิตฺตฺสนฺนิปฺผาทนํ อุตฺตมํ วีริยํ กตฺวา ๑ สจฺจ-
เตชพลสฺสโตติ มม สจฺจานุภาวพลสนฺนิสฺสโต หุตฺวา ตทา
มหาเมฆํ วสฺสาเปสิ ๑ ยสฺมา เจตเทวํ ตสฺมา สจฺจเณ เม
สโม นคฺถิ เอสา เม สจฺจปารมีติ มหามจฺจราชกาเล อตฺตโน
๑. สิ. มหาเมฆน ๑

สจฺจปารมฺมียา อนนฺตยสํวาทนภาวํ ทสฺสเสถสิ ฐมฺมราชา ฯ

เอวํ มหาสจฺจโต มหากรุณาย สมฺมุตฺตาสหิตทโย สกฺตรกฺกุเจ
มหาวสฺสํ วสฺสสํปนฺวเสน มหาชนํ มรณทฺถุขโต โมเจตฺวา
ชีวิทปริโยสานเน ยถากมฺมํ คโต ฯ

ตทา ปชฺชนฺโน อานนฺตตฺเถโร อโหสิ มจฺจคณฺนา
พฺุทฺธปริสา มจฺจราชา โลกนาโถ ฯ

ตสฺส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เสสปารมฺมโยปี นิตฺถาเรตพฺพา ฯ
ตถา อตฺตโน สฺมานชาติกานํ ขาทนฺนฺจฺจเน มจฺจโยนฺนํ
นิตฺถตฺตติวํ ตณฺนฺทลกณฺมตฺตมฺปิ มจฺจํ อาที กตฺวา กสฺสจิปิ
ปาณินอ อขาทนํ ตินฺนฺจฺจ ขาทนํ เอกสตฺตสฺสปี อวิเหจฺนํ ตถา
สจฺจกรณฺเน เทวสฺส วสฺสสํปนํ อฺุทเก ปริกฺกขิณฺเน กฺลลคฺคหเน
นิตฺถชฺชนวเสน อตฺตนา อนฺนภวมาณํ ทฺถุขํ วีรภาเวเน อคณฺเจตฺวา
ณาคิสงฺฆสฺสเสว ตํ ทฺถุขํ อตฺตโน ททเย กตฺวา อสหนุตฺตสฺส
สพฺพภาเวเน กรุณายนา ตถา จ ปฏฺิปปตฺตตีติ เอวมาทโย
คฺุณฺณานฺนภาวา วิภาเวตพฺพาคี ฯ

มจฺจราชจริยาวรรณนา นิตฺถจิตฺตา ฯ

กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา

ปฺนาปรึ ยทา โหมิ   กณฺหทีปายโน อิติ
ปโรปญฺญาสวสุธานี   อนภฺริโต จรี อหํ ฯ
น โกจิ เอตํ ชานาติ   อนภฺริติมนํ มม
อหฺมปิ กสฺสจฺจึ นาจิกุชึ   อร์ตี เม จ รติมานเส ฯ
สพฺรหฺมจฺริ มณฺฑาโพย   สหาโย เม มหาอิติ
ปฺพพกมฺมสมายฺตุโต   สฺตฺมาโรปนํ ลภีติ ฯ

เอกาทสเม กณฺหทีปายโน อิติติ เอวํนามโก ตาปโส ฯ
โพธิสฺสโต หิ ตทา ทีปายโน นาม อตฺตโน สหาโย มณฺฑาพฺย-
ตาปสึ สฺวเต อุตฺตาสิตํ อฺปสงฺกมิตฺวา ตสฺส สีลคฺเชน ตํ
อวิชนฺโต ฯ ติยามรตฺตี สฺวลํ นิสฺสาย จิตฺ ตสฺส สรฺริโต
ปคฺขริตฺวา ปตฺติปตฺติเตหิ โลหิตพิณฺฑุหิ สุกฺเขหิ กาพวณฺณ-
สรฺริตาย กณฺหทีปายโนติ ปากโฏ อโหสิ ฯ ปโรปญฺญาส-
วสุธานีติ สาธิกานิ ปญฺญาสวสุธานี อจฺจนฺตสํโยเค อฺปโยค-
วจนํ ฯ อนภฺริโต จรี อหฺนฺติ ปนฺตเสนาสเนสฺสุ เจว อธิกฺุสส-
ธมฺเมสฺสุ จ อนภฺริตฺวาสิ วสุสนฺโต อหํ พฺรหฺมจฺริยํ อจฺริ ฯ
ปฺพพชิตฺวา สตฺตาทเมว (๑) หิ ตทา มหาสฺสโต อภฺริโต
พฺรหฺมจฺริยํ จริ ฯ ตโต ปรี อนภฺริตฺวาสิ วสิ ฯ

กสฺมา ปน มหาปฺริโส อนेกสत्ตสทฺสเสสฺสุ อตฺตภาเวสฺสุ

๑. กตฺถจฺจิ. สตฺตาทมตฺตเมว ฯ

*เล่มที่ 45 กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา หน้า 389

เนกขมมชฺฌาสโย พุรฺหมจริยวาสํ อภิรมิตฺวา อิธ ตํ นาภิรมิ ฯ
ปฺปฺนุชฺชนภาวสุส จณฺจถภาวโต ฯ กสฺมา จ ปฺนุ น อการํ
อชฺฌาวสึติ ปจฺมํ เนกขมมชฺฌาสเยน กามesu โทสํ ทิสฺวา
ปพฺพชฺชิ อถสุส อโยนิโสมนสฺสิกาเรณ อนภิรติ อูปฺปชฺชิ โส
ตํ วิโนเทศุมสฺสโกโกนฺโตปิ กมฺมณฺจ ผลณฺจ สทฺทหิตฺวา ตาว
มหนตํ วิภวํ ปหาย อการสฺมา นิกฺขมฺนฺโต ยํ ปชฺชิ ปฺนุ (๑)
ตทตถเมว นิวตฺโต เอพฺมุโค จปฺโล วตายํ กณฺหทีปายนฺติ อิมํ
อปฺวาทํ ชิกฺขุณฺนฺโต อตฺตโน หิโรตฺตปฺปเกทกเยน ฯ อปิจ
ปพฺพชฺชาปฺนุณํ นามตํ วิณฺญฺหิ พุทฺธาทีหิ ปสฺตถํ เตหิ
จ อญฺญจิตํ ตสฺมาปี สหาปี ทุกฺเขน สหาปี โทมนสฺเสน
อสุสฺมุโข โรทมานปี พุรฺหมจริยวาสํ วสิ น ตํ วิสฺสชฺเชสิ ฯ
วตฺตญฺเอยหํ

สทฺธาย นิกฺขมฺม ปฺนุ นิวตฺโต
โส เอพฺมุโค จปฺโล (๒) วตายํ
เอตฺสุส วาทสุส ชิกฺขุณฺมาโน
อกามโก จรามิ พุรฺหมจริยํ
วิณฺญฺปฺปสฺตถํ จ สตํ จ จานํ
เอวมปฺหํ ปฺนุณฺกโร ภวามิติ ฯ (๓)

น โกจิ เอตํ ชานาตีติ เอตํ มม อนภิรติมนํ
๑. สึ. ยที ปฺนุ ฯ ๒. ม. เอพฺมุโคว พาโล ฯ
๓. พุ. ชา. ๒๓/๑๓๘๔/๒๘๒ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 390

พฺรหฺมจริยาเสอภิรติวิรหิตจิตฺตํ โภจํ มนุสฺสญฺโต น ชานาติ ฯ
กสฺมา อหํ หิ กสฺสจि นาจิกฺขิ มม มานเส จิตฺเต อรติ
จรติ ปวตฺตตีติ กสฺสจिปี น กเถสี ตสฺมา น โภจํ มนุสฺสญฺโต
เอตํ ชานาตีติ ฯ

สพฺรหฺมจริตี ตาปสฺสปุพฺพชฺชาย สมานสิกฺขตาย พฺรหฺมจริ ฯ
มณฺฑาโพยตี เอวํนามโก ฯ สหาโยตี คิหิกาเล ปุพฺพชิตกาเล จ
ทพฺพหิมิตตตาย ปิยสหาโย ฯ มหาอสีตี มหानุภาโว อิติ ฯ ปุพฺพ-
กมฺมสมายุตฺโต สฺวมาโรปนํ ลภีตี กโตกาเสน อตฺตโน ปุพฺพ-
กมฺเมน ยุตฺโต สฺวลาโรปนํ ลภี สฺวํ อุตฺตาสีโตตี ฯ

ตตฺตฺรายํ อนุปฺพุพิถา อตีเต วัสฺรญฺเจ โกสมฺพิยํ โกสมฺพิโก
นาม ราชา รชฺชํ การสิ ฯ ตทา โพธิสฺสโต อณฺณตฺรสมิ
นิกเม อสีตีโกฏีวิภวสฺส พฺรหฺมณฺมมหาสาลสฺส ปฺตฺโต หุตฺวา
นิพฺพตฺติ พฺรหฺมณฺกฺมาโร ตสฺส ปิยสหาโย อโหสิ นามน
มณฺฑาโพย นาม ฯ เต อุโภปี อปรภาเค มาตาปีตฺนํ อจฺจเยน
กาเมสฺส โทสํ ทิสฺวา มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา กาเม ปหาย
ฉาติมิตฺตปริชนสฺส โรทนตฺสส ปรีเทวนตฺสส นิกฺขมิตฺวา
หิมวฺนตฺตปฺปเทเส อสฺสมํ กตฺวา ปุพฺพชิตฺวา อญฺญาจริยา
วณฺมุลผลาหารเณ ยาเปฺนฺโต ปโรปญฺญาสวสฺसानิ วสึสฺส ฯ
กามจฺจนฺทํ วิกฺขมฺเกตุํ นาสกฺขิสฺส เต ฉานมตฺตมฺปิ น
นิพฺพตฺเตสฺส ฯ

*เล่มที่ 45 กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา หน้า 391

เต โลณมุฬเสวนตถาย ชนปทจาริกํ จรฺนตา กาสีรภูจํ
สมฺปาปฺณีสฺสุ ฯ ตเตฺรทสฺมี นิกเม ทีปายนสฺส คิหิสหาโย
มณฺฑทโพย นาม ปฏิวสฺติ ฯ เต อุโกปี ตสฺส สนฺติกํ อุป-
สงฺกมฺีสฺสุ ฯ โส เต ทิสฺวา อตฺตมโน ปณฺณสาลํ กาทฺตฺวา
จตุหิ ปจฺจเยหิ อุปฺภูจฺหิ ฯ เต ตตฺถ ตีณิ จตฺตาริ วสฺसानิ
วสฺติตฺวา ตํ อापฺจฺฉิตฺวา จาริกํ จรฺนตา พาราณสีสฺมีเป
อติมุตฺตกสฺसानเ วสฺีสฺสุ ฯ ตตฺถ ทีปายน ยถาภีรฺนตํ วิหริตฺวา
ปฺน ตสฺมี นิกเม มณฺฑทพฺยสฺส อตฺตโน สหายสฺส สนฺติกํ
คโต ฯ มณฺฑทพฺยตาปโส ตตฺถเว วสฺติ ฯ

อถกทิวสํ เอโก โจโร อนุโตนฺนเร โจริกํ กตฺวา ชนสาริ
อาทาย นิกฺขนฺโต ปฏฺิพฺพุเชหิ เคนสามิเกหิ นกรารกฺขก-
มนฺุสฺเสหิ จ อนุพฺทโร นิตฺทมนฺน นิกฺขมิตฺวา เวเคน สฺसानํ
ปวิสฺตฺวา ตาปสฺส ปณฺณสาลทฺวารे ภาณฺุทิกํ ฆทฺเทตฺวา
ปลาโย มนฺุสฺสา ภาณฺุทิกํ ทิสฺวา อเร ทฺุฏฺจชฺฉิต รัตฺตี
โจริกํ กตฺวา ทิวา ตาปสฺเวเสน จรสฺีติ ตชฺเชตฺวา โปถตฺวา
ตํ อาทาย รณฺุโธ ทสฺยีสฺสุ ฯ ราชา อนุปฺปริกฺขิตฺวาว สฺูเล
อุตฺตฺวาเสถาติ อาห ฯ ตํ สฺसानํ เนตฺวา ขทิสฺุเล อาโรปฺยีสฺสุ ฯ
ตาปสฺส สฺรีเร สฺูลํ น ปวิสฺติ ฯ ตโต นิมฺพสฺูลํ อหฺรีสฺสุ
ตมฺปิ น ปวิสฺติ ฯ ตโต อยสฺูลํ อหฺรีสฺสุ ตมฺปิ น ปวิสฺติ ฯ
๑. ชาตกฺกุจ. ๕/๕๑๗ ฯ อธิมุตฺตกสฺसानเ ฯ

ตาปโส ก็ นุ โข เม ปุพฺพกมฺมนฺติ จินฺเตติ ฯ ตสฺส
ชาติสุตฺตธมฺมํ อปฺปชฺชติ ฯ เตน ปุพฺพกมฺมํ อทฺทส โส กิร
ปริมตฺตภาเว วฑฺฒกัปปโต หุตฺวา ปิตุ รุกฺขตจฺจนฺฏจํ
คนฺตฺวา เอกํ มกฺขิกํ คเหตฺวา โกวิพารสกลิกาย สฺวเลน วีย
วิชฺฌิ ฯ ตสฺส ตํ ปาปํ อิมสฺมี จาเน โอภาสํ ลภิ ฯ โส น
สกฺกา อีโต ปาปโต มุจฺจิตฺตฺนฺติ ฌตฺวา ราชปรุเส อาห สเจ
มํ สฺวเล อุตฺตฺวาเสตฺตฺกามตฺถ โกวิพารสฺสํ อหฺรธาติ ฯ เต ตถา
กตฺวา ตํ สฺวเล อุตฺตฺวาเสตฺตฺวา อารกฺขํ ทตฺวา ปกฺกมိสฺสุ ฯ

ตทา กณฺหทีปายโน จิริทฺธิโจ เม สหาโยติ มณฺฑพฺยสฺส
สนฺติกํ อากจฺจนฺโต ตํ ปวตฺตี สฺตฺวา ตํ จานํ คนฺตฺวา
เอกมฺนฺตํ จิโต ก็ สมฺม การโกสิตี ปุจฺฉิตฺวา อการโกมฺหีตี
วุดฺเต อตฺตโน มโนปโทสํ รุกฺขิตฺตํ สกฺขิ น สกฺขิตี ปุจฺฉิ ฯ
สมฺม เยหิ อหํ คหิโต เนว เตสํ น รณฺโณ อูปริ มยฺหํ
มโนปโทโส อตฺถิตี ฯ เอวํ สนฺเต ตาทิสฺสสฺส สิวโต ฉายา
มยฺหํ สุขาติ วตฺวา กณฺหทีปายโน สฺสํ นิสฺสาย นิสีทิ ฯ
อารกฺขกปรุสา ตํ ปวตฺตี รณฺโณ อาโรเจสฺสุ ฯ ราชา
อนิสามตฺตฺวา เม กตฺนฺติ เวเคน ตตฺถ คนฺตฺวา กสฺมา
ภนฺเต ตวํ สฺสํ นิสฺสาย นิสินฺโนสมฺมิตี ทีปายนํ ปุจฺฉิ ฯ
มหाराช อิมํ ตาปสํ รุกฺขนฺโต นิสินฺโนสมฺมิตี ฯ ก็ ปน
ตวํ อิมสฺส การกภาวํ ฌตฺวา เอวํ กโรสิตี ฯ โส กมฺมสฺส

*เล่มที่ 45 กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา หน้า 393

อวิโสริตภาวํ อัจฺจชิ ฯ อตฺตสฺส ทีปายโน รณฺณา นาม

นิสมฺมการินา ภวิตพฺพํ ฯ

อลโส คิหิ กามโภคิ น สาธุ

อตฺตณฺโตะ ปพฺพชิตฺโต น สาธุ

ราชา น สาธุ อนิสมฺมการี

โย ปณฺทิตฺโต โภชนํ ตํ น สาธุติ- (๑)

อาทีนํ วตฺวา ชมฺมํ เทเสติ ฯ

ราชา มณฺฑทพฺยตาปสฺสฺส นินฺทิตฺสภาวํ ญตฺวา สฺวลํ
หฺรตฺตาติ อาณาเปติ ฯ สฺวลํ หฺรนฺตฺวา หฺริตฺตํ นาสกฺขีตฺสฺส ฯ
มณฺฑทโพย อหา มหาราช อหํ ปฺพพฺเพ กตมฺมโทเสน เหวรฺรปํ
อยสํ ปตฺโต มม สฺริโรตฺโต สฺวลํ หฺริตฺตํ น สกฺกา สเจปี
มยฺหํ ชีวิตํ ทาทฺกามาโม กกเจเน อิมํ สฺวลํ จมฺมสมฺมํ กตฺวา
ฉินฺทาเปหิตฺติ ฯ ราชา ตถา การฺเสติ ฯ สฺวลํ อนฺโตะเยว อโหสิ ฯ
น กณฺจิปิ พฺชเนติ ฯ ตทา กิรฺ สุขุมํ สกฺลิกหิรฺ กเหตฺวา
มกฺขิกาย วจฺจมกฺคํ ปเวเสติ ตํ ตสฺส อนฺโตะ เหว อโหสิ ฯ
โส เตเน การฺเณเน อมฺริตฺวา อตฺตโน อายุกฺขเยเนว มริ ฯ
ตสฺมา อยมฺปิ น มโตติ ฯ ราชา ตาปเส วนฺทิตฺวา ขมาเปตฺวา
อุโภปิ อฺยฺยานเยว วสาเปนฺโตะ ปฏฺิขกฺคิ ฯ ตโต ปฏฺุจาย โส
อาณิสมฺมทโพย นาม ชาโต ฯ โส ราชานํ อุปนึสฺสาย ตตฺเถว
๑. พุ. ชา. ๒๗/๖๒๘/๑๕๐,๑๖๔,๒๕๘,๔๔๖ ฯ

วสี ฯ ทีปายโน ปน ตสฺส วณฺ์ ผาสุกํ กริตฺวา อตฺตโน
 คิหิสหายมณฺฑพฺเยน การิตํ ปณฺณสาลเมว คโต ฯ เตน วุตฺตํ
 สพุรหุมจารี มณฺฑทโพย สหาโย เม มหาอิสิ
 ปุพฺพกมฺมสมายุตฺโต สุตฺตมาโรปนํ ลภี ฯ
 ตมํ อูปฏฺฐหิตฺวาน อารุคฺยมนุปาปยี
 อาปุจฺฉิตฺวาน อากณฺธี ยํ มยํ สกมฺสฺสมนฺติ ฯ

ตตฺถ อาปุจฺฉิตฺวานาติ มยํ สหายํ มณฺฑทพฺยตาปสึ
 อาปุจฺฉิตฺวา ฯ ยํ มยํ สกมฺสฺสมนฺติ ยํ ตํ มยํ คิหิสหายเณ
 มณฺฑทพฺยพฺราหฺมณฺเณ การิตํ สกํ มม สนฺตํ อสฺสมปํ
 ปณฺณสาลา ตํ อฺปากณฺธี ฯ

ตํ ปน ปณฺณสาลํ ปวิสฺนตํ ทิสฺวา สหายสฺส
 อารุเจสุ ฯ โส สุตฺตาว ตฺถุจฺฉิตฺโต สปุตฺตทาโร พหุคฺนฺชมาล-
 ผาณิตาทีนึ อาทาย ปณฺณสาลํ คนฺตฺวา ทีปายนํ วนฺทิตฺวา
 ปาเท โชรฺวิตฺวา ปานกํ ปายตฺวา อาณิมณฺฑทพฺยสฺส ปวตฺตี
 สฺถนฺนโต นิสึทึ ฯ อถสฺส ปุตฺโต ยถฺยทตฺตกฺมาโร นาม
 จงฺกมน โกภูยิ คณฺฑกฺเณ กิฬี ฯ ตตฺถ เจกฺสฺมี วมฺมิเก อาสิวิโส
 วสตี ฯ กุมารเณ ภูมียํ ปหตคณฺฑโก คนฺตฺวา วมฺมิกพิเล
 อาสิวิสฺส มตฺถเก ปติ ฯ กุมารโ อชานนฺโต พิเล หตฺถํ
 ปเวเสสิ ฯ

อถ นํ กุฑฺโธ อาสิวิโส หตฺถ (๑) ํทึ ฯ โส วิสเวเคน
 # ๑. สึ. หตฺถํ ฯ

*เล่มที่ 45 กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา หน้า 395

มฺจฺฉิตฺตตฺตเถว ปตฺติ ฯ อถสฺส มาตาปิตโร สปุเปน ทฏฺฐกาวั
ณตฺวา กุมาริ อุกฺขิปิตฺวา ตาปสฺสส ปาทฺมุเล นิปชฺชาเปตฺวา
ภนฺเต โอสเชน วา มนฺเตน วา ปฺตฺตํ โน นิโรคฺ กโรถาติ
อาหํสุ ฯ โส อหํ โสธํ น ชานามิ นานํ เวชชกมฺมํ
กริสฺสามิ ปพฺพชฺชิตฺมฺหิตฺติ ฯ เตนฺ หิ ภนฺเต อิมสฺมि กุมารเก
เมตฺตํ กตฺวา สจฺจกิริยํ กโรถาติ ฯ ตาปโส สาธุ สจฺจกิริยํ
กริสฺสามิตี วตฺวา ยถฺยทตฺตสฺส สีเส หตฺถํ จเปตฺวา สจฺจกิริยํ
อกาสิ ฯ เตนฺ วุตฺตํ

สหาโย พุราหุมนโณ มยฺหิ	กริยํ อาทาย ปฺตฺตํ
ตโย ชนา สมากนฺตฺวา	อาคณฺ्हํ ปาหฺนาคตฺติ ฯ
สมฺโมทมานโณ เตหิ สห	นิสิโน สกอสฺสเม
ทารโก วฏฺฐมฺนุกฺขิปิ	อาสิวิสมโกปยิ ฯ
ตโต โส วฏฺฐกตฺ มกฺกํ	อเนวสนฺโต กุมารโก
อาสิวิสสฺส หตฺถเณน	อุตฺตมจฺจํ ปรามสิ ฯ
ตสฺส อามสเน กุทฺโธ	สปุโป วิสพลสฺสิตโต
กุปิตो ปรมโกเปน	อหํสิ ทารกํ ขณฺเณ ฯ
สหทฺฐโโจ อาสิวิเสน	ทารโก ปปติ ภูมियํ
เตนानํ ทุกฺขิตโต อาสิ	มม วาหสิ ตํ ทุกฺขิ ฯ
ตฺยานํ อสฺสาสยิตฺวาน	ทุกฺขิตโต โสภสฺสลิเน (๑)
ปจฺมํ อกาสิ กิริยํ	อคฺคํ สจฺจวรุตฺตมฺนฺติ ฯ

๑. ม. ย. โสภสฺสลิเต ฯ เอวมฺปฺริปิ ฯ

ตตฺถ อากณฺ्हํ ปาหุณาตฺตฺถ อติถิอภิกมฺนํ อภิกมฺีสุ ฯ

วฏฺฐมฺนุขิปฺนฺติ ขิปฺนวฏฺฐสณฺจฺจานตฺถ วฏฺฐนฺติ ตทฺธ-
นามํ เณฺฑกฺกํ อนุขิปฺนฺโต เณฺฑกฺกํ กิพฺนฺโตติ อตฺถโถ ฯ
อาสิวิสมโกปยฺตี ภูมฺิยํ ปฏฺิหฺโต หุตฺวา วมฺมิกพิลคเตน เณฺฑกฺกเณ
ตตฺถ จิตฺตํ กณฺ्हสปฺปี สีเส ปหริตฺวา โรเสสิ ฯ

วฏฺฐกตฺตํ มคฺคํ อนุวสนฺโตติ เตน วฏฺฐเณ คตฺตํ มคฺคํ
คเวสนฺโต ฯ อาสิวิสสฺส หตฺถเณ อุตฺตมํกํ ปรามสีติ วมฺมิกพิล
ปเวสิเตน อตฺตโน หตฺถเณ อาสิวิสสฺส สีตํ ผุสิ ฯ

วิสพลสฺสฺสฺสฺสฺสฺส วิสพลนฺสฺสฺสฺสฺส อตฺตโน วิสเวกํ นิสฺสาย
อุปฺปชฺชนกสฺปโป ฯ อหฺมฺิสิ ทารกํ ขณฺเณติ ตสฺมฺี ปรามสีตฺกขณฺ-
เภา ตํ พุราหฺมณฺกุมารํ ทํสิ ฯ

สททฺฐโจติ ทํเสน สเหว ทฏฺฐสมกาลเมว ฯ อาสิวิเสนาติ
โฆรวิเสน ฯ เตนาติ เตน ทารกสฺส วิสเวเคน มุจฺฉิตสฺส ภูมฺิยํ
ปตฺเตน อหฺมฺิ ทุกฺขิตฺโ อโหสิ ฯ มม วาหสิ ตํ ทุกฺขนฺติ
ตํ ทารกสฺส มาตาปิตฺตฺนญจ ทุกฺขํ มม วาหสิ มยฺหิ สริเร
วिय มม กรุณฺนาย วาหสิ ฯ

ตฺถยาหฺนฺติ เต ตสฺส ทารกสฺส มาตาปิตโร อหฺมฺิ มา
โสจจ มา ปรีเทวถาติอาทินา นเยน สมสฺสาเสตฺวา ฯ โสก-
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส โสกสฺสฺสฺสฺสฺสฺส ฯ อคฺคนฺติ เสฏฺฐํ ตโต เภา วรํ อุตฺตมํ
สจฺจกิริยํ อกาสิ ฯ

*เล่มที่ 45 กณฺหทีปายนจริยาวรรณนา หน้า 397

อิทานิ ตํ สจฺจกิริยํ สรฺุเปณ ทสฺุเสตฺตุ
สตฺตทาหเมวาทิ ปสนฺนจิตฺโต
ปฺุณฺณตฺถิโก อจฺริ พุรฺหุมจฺริยํ
อถาปฺริ ยํ จริตํ มมฺ อิทํ
วสฺุสฺานิ ปฺุณฺณาสสมฺาธิกานิ ฯ
อกามโกวาทิ อหฺลจฺรามิ
เอเตน สจฺเจน สฺุวตฺถิ โหตฺตุ
หตฺติ วิสฺุํ ชีวตฺตุ ขณฺุณทตฺโตติ

กาถมาห ฯ

ตตฺถ สตฺตทาหเมวาทิ ปพฺุพชิตทิวสฺุโต ปฏฺุจาย สตฺต
อิทานิ เอว ฯ ปสนฺนจิตฺโตติ กมฺุมผลสทฺุชฺาย ปสนฺนมานโส ฯ
ปฺุณฺณตฺถิโกติ ปฺุณฺณเณน อตฺถิโก ชมฺุมจฺจนฺุทฺุยฺุตฺโต ฯ อถาปฺริ ยํ
จริตฺนฺุติ อถ ตสฺุมา สตฺตทาหา อุตฺตริ ยํ มม พุรฺหุมจฺริยจฺรณฺุํ ฯ

อกามโกวาทิติ ปพฺุพชฺุชฺุ อนิจฺจนฺุโต เอว ฯ เอเตน สจฺเจน
สฺุวตฺถิ โหตฺตุติ สจฺเจ อติเรกปฺุณฺณาสวสฺุสฺานิ อนภฺิริตฺิวาสฺุํ วสนฺุเตน
มยา กสฺุสฺุจि อชานาปิตภาโว สจฺุจโ อเอเตน สจฺเจน ขณฺุณทตฺต-
กุมารสฺุสฺุ สฺุวตฺถิ โหตฺตุ ชีวิตํ ปฏฺุธิกตฺตุติ ฯ

เอว ปน มหาสตฺเตน สจฺจกิริยาย กตฺาย ขณฺุณทตฺตสฺุส
สฺุริโรโต วิสฺุํ ภสฺุสฺุติว ปจฺุวี ปาวิสิ ฯ กุมารโ อกฺุชินิ
อุมฺมิเลตฺวา มาตาปิตโร โอลเเกตฺวา อมฺุม ตาตาติ วตฺวา

วฺภูจาสี ฯ เตน วุคฺคํ

สห สจฺเจ กเต มยฺหํ วิสเวเคน เวธิตํ

อพฺพชฺฉิตฺวาน วฺภูจาสี อโรโค จาสี มาณโวติ ฯ

ตสฺสตฺโถ มม สจฺจกรณฺน สห สมานกาลเมว ตโต

ปฺพเพ วิสเวเคน เวธิตํ กมฺปิโต วิสญฺญิภาเวน อพฺพชฺฉิตฺวา

จิตฺ วิคตวิสตฺตา ปฏฺฐิตทฺขสฺสโย สหสา วฺภูจาสี ฯ โส มาณโว

กฺมาโร วิสเวคาภาเวน อโรโค จ อโหสีติ ฯ

อิทานิ สตฺถา ตสฺสา อคฺคฺโน สจฺจกิริยาย ปรมตฺถ-

ปารมิตฺวา ทสฺเสนฺโน สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม

สจฺจปารมิตฺติ อหํ ฯ ตํ อคฺคฺตฺวานตฺถเมว ฯ ชาตกฺกุจกถายฺ (๑) ปน

มหาสตฺตสฺส สจฺจกิริยาย กุมารสฺส ธนปฺปเทสโต อุกฺกํ วิสํ

ภสฺสิตฺวา วิคตํ ฯ ทารกสฺส ปิตุ สจฺจกิริยาย กฺภูโต อุกฺกํ

มาตุ สจฺจกิริยาย อวสฺสิญฺจสฺสโรโต วิสํ ภสฺสิตฺวา วิคตฺนฺติ

อาคตํ ฯ ตถา หิ วุคฺคํ

ยสฺมา ทานํ นาภินฺนํที กทาจิ

ทิสฺวานหํ อตฺถิ วาสกาเล

น จาปี เม อปฺปิยตํ อเวทํ

พหุสฺสุตา สมณพฺราหฺมณา จ

อกามโก วาปี อหํ ททามิ

๑. ชาตกฺกุจ. ๔/๔๖๑ ฯ

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ
หตฺถิ วิสฺสํ ชีวตฺถุ ยถุญฺจทตฺโต ฯ
อาสิวิโส ตาต ปนฺทุเตโช
โย ตํ อทฺถิ ปตฺรา อุทฺถจ
ตสฺสมิณฺจ เม อปฺปียตาย อชฺช
ปีตริ จ เต นตฺถิ โกจฺจิ วิเสโส
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ
หตฺถิ วิสฺสํ ชีวตฺถุ ยถุญฺจทตฺติ ฯ

ตตฺถ วาสกาเลติ วสนตฺถาย เกหิ อากตฺถาเล ฯ น
จาปี เม อปฺปียตํ อเวทฺถนฺติ พุทฺธสุตฺตาปี สมณพฺรหฺมณา
อัยฺ เนว ทานํ อภินนฺทติ น อเมหติ อิมํ มม อปฺปียภาวํ
เนว ชานิสฺสุ ฯ อหิ หิ เต ปิยจกฺขุหิเยว โอลิเมหิติ ทีเปติ ฯ
เอเตน สจฺเจนาติ สเจ อหิ ทพฺมาโนปี วิปากํ อสทฺทหิตฺวา
อตฺตโน อนิจฺฉาย เทมิ อนิจฺฉภาวณฺจ เม ปเร น ชานนฺติ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตฺถุติ อตฺถโธ ฯ อิตฺรคาถาย ตาตาทิ
ปฺปุตฺตํ อาลปฺติ ฯ ปนฺทุเตโชติ พลววิโส ฯ ปตฺราติ ปทฺรา ฯ
อชฺชเมว วา ปาโจ ฯ อุทฺถจจาติ อุทฺธิ คณฺตุวา วมฺมิกพิลโต
อุฏฺฐหิตฺวาติ อตฺถโธ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ตาต ยถุญฺจทตฺต
ตสฺสมิณฺจ อาสิวิเส ตว จ ปีตริ อปฺปียภาเวน มยฺหิ โกจฺจิ
วิเสโส นตฺถิ ตถฺจ ปน อปฺปียภาวํ จเปตฺวา อชฺช มยา

ขุททกนิกายภูทกเถรา จริยาปิฎกวรรณนา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 400
*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 400

น โภจิ ชานาปีตปุพฺโพ สเจ เอตํ สจฺจํ เอเตน สจฺเจน
สุวตฺถิ โหตุติ ฯ

เอวํ โภชิสฺสโต กุมारे อโรเค ชาเต ตสฺส ปีตริ
ทานิ ททนฺเตน นาม กมฺมณฺจ ผลณฺจ สทฺทหิตฺวา ทาทพฺพนฺติ
กมฺมผลสทฺธาย นิเวเสตฺวา สยํ อนภิริตี วิโนเทตฺวา ฆานา-
ภิญญาโย อุปฺปาเทตฺวา อายุปริโยसानเ พุรหุมนฺโลกปรายโณ
อโหสิ ฯ

ตทา มณฺฑทโทย อานนฺตตฺเถโร อโหสิ ตสฺส ภริยา
วิสาขา ปุตฺโต ราหุลตฺเถโร อาณิมนฺฑทโทย สาริปุตฺตตฺเถโร
กณฺหทีปายโน โลกนาโถ ฯ

ตสฺส อิธ ปาพิยา อารุพฺพา สจฺจปารมี เสสา จ
ปารมีโย เหฏฺฐา วุตฺตนฺเยเนว นิทฺธาเรตฺพพา ฯ ตถา อนวเสส-
มหาโภคปริจฺจาทโย कुณฺนภาวา วิภาเวตฺพพาติ ฯ

กณฺหทีปายนจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

มหาสุตโตสมจริยาพรรณนา

ปุณาปริ ยทา โหมิ สุตโตสม มหิปตติ ฯ

ทวาทสม สุตโตสม มหิปตติ เอวนาโม ขตติโย ฯ

มหาสุตโต หิ ตทา กุรรุเจ อินุทปตถนคเร โกรพยสุส รณโย
อคคมเสลียา กุจนิมิหิ นิพพตติ ตํ สุตวิตตตาย จนุทสมาน-
โตสมมวรวณตตาย จ (๑) สุตโตสมติ สลชานีสู ฯ ตํ วยปตตติ
สพพิลปิปปนิพตติปปตติ มาตาปีโต รชเช อภิสสิญจีสุ ฯ คหิตโต
โปริสาเทนาติ ปุริสานํ มนุสสานํ อทนโต ขาทนโต โปริสาโทติ
ลทุชนาเมน พาราณสิริณญา เทวตาพลิกมมตถิ คหิตโต ฯ

พาราณสิราชา หิ ตถา มิสํ วินา อภุณชนุโต อณณํ
มิสํ อลภนุเตน ฤตถการเกน มนุสสมิสํ ขาทาปีโต รสตณุหาย
พทุโร หุตฺวา มนุสเส ฆาเตตฺวา มนุสสมิสํ ขาทนุโต
โปริสาโทติ ลทุชนาโม อมจฺปาริสชชปฺมุเขหิ นาคเรหิ
เนคมชานปเทหิ จ อุตฺสาหิเตน กภาพตฺถินา นาม อตฺตโน
เสนาปดินา เทว ยทิ รชเชน อตฺถิโก มนุสสมิสขาทนุโต
วิรมาหิติ วุตฺโต รชช ปชหนุโตปี มนุสสมิสขาทนุโต น
โอรมิสฺสามิติ วตฺวา เตหิ ฤจฺจา ปพฺพาชิตอ อรณฺณํ ปวิสิตฺวา
เอกสมิ นิกฺโรชรุกขมูเล วสนุโต ขาณุปฺพาเรน ปาเท ชาตฺตส
วณฺสส ฆาสฺสกาวย สกลชมฺพุทีเป เอกสตขตฺติยานํ
๑. สี่. ....โตสมมวทนตตาย ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 402

คลโลหิตน พลิกมมํ กริสฺสามิตฺติ เทวตฺยา อายาจัน กตฺวา
สตุตฺตาหํ อนาหารตฺยา วณฺเณ ฬาสฺสเก ชาเต เทวตฺยานุภาเว
เม โสตฺถติ อโหสิตฺติ สลฺยณาย เทวตฺยา พลิกมฺมตฺถํ ราชาโน
อานสฺสามิตฺติ กจฺจนฺโต อตีตฺถเว สหายภูเตน ยกฺเขน
สมาคนฺตฺวา เตน ทินฺนมนฺตฺพเลน อธิกตฺรถามชวปรกฺกม-
สมฺปนฺโน หุตฺวา สตุตฺตาหพฺภนฺตฺเรเว สตราชาโน อานตฺวา
อตุตฺโน วสนนฺนิโครฺชรุกฺเข โอลมฺเพตฺวา พลิกมฺมกรณสชฺโช
อโหสิ ๑

อถ ตสฺมี รุกฺเข อธิวตฺถา เทวตา ตํ พลิกมฺมํ อนิจฺจนฺติ
อุปายน นํ นิเสเชสฺสามิตฺติ ปพฺพชิตฺรฺเปน ตสฺส อตุตฺตานํ
ทสฺเสตฺวา เตน อนฺุพฺพชฺโช ติโยชนํ คนฺตฺวา ปฺน อตุตฺโน
ทิพฺพรูปเมว ทสฺเสตฺวา ตํ มุสาวาที ตยา สกลชฺมฺพุทีเป
ราชาโน อานตฺวา พลิกมฺมํ กริสฺสามิตฺติ ปฏฺฐิสฺสฺสํ ๑ อิทานิ
เย วา เต วา ทฺพฺพลราชาโน อานสฺสิ ๑ ชฺมฺพุทีเป เชฏฺฐกํ
สุตฺโตสมฺราชานํ สเจ นานสฺสสฺสิ น เม เต พลิกมฺเมเน อตุตฺถติ
อาห ๑

โส ทิฏฺฐา เม อตุตฺโน เทวตฺาติ ตฺถิตฺวา สามี
มา จินฺตฺยิ อหํ อชฺเชว สุตฺโตสมํ อานสฺสามิตฺติ วตฺวา เวเคน
มิกาชินอุยฺยานํ คนฺตฺวา อสฺวิหิตาย อารกฺขาย โปกฺขรณฺี
โอตฺริตฺวา ปทฺมินิปตฺเตน สีสํ ปฏฺฐิจฺฉาเทตฺวา อฏฺฐาสฺสิ ๑ ตสฺมี

*เล่มที่ 45 มหาสุตโตสมจริยาวรรณนา หน้า 403

อนุตโตอุยยานคเตเยว พลวปจฺจูเส สมนฺตา ติโยชนํ อารกฺขํ
คณฺหีสุ ฯ มหาสตุโต ปาโตว อลงฺกตหตฺถิกุณฺนุชวรคโต จตุ-
รงฺคินิยา เสนาย นครโต นิกุขมิ ฯ ตทา ตกฺกสฺลิตโต นนุโท
นาม พฺราหฺมโณ จตฺสฺโส สตารหคาถาโย คเหตุวา วิสโยชนสฺตํ
มคฺคํ อติกมฺมํ ตํ นครํ ปตฺโต ราชานํ ปาจิณฑฺวาเรน
นิกุขมนฺตํ ทิสฺวา หตฺถํ อุกฺขิปิตฺวา ชยตุ ภาวํ มหาราชาติ
วตฺวา ชยาเปตี ฯ

ราชา หตฺถินา ตํ อุปสงฺกमितฺวา กุโต นุ ตฺวํ พฺราหฺมณ
อากจฺฉตี กิมิจฺฉตี ก็ เต ทชฺชนฺติ อาห ฯ พฺราหฺมโณ ตุมฺเห
สุตฺตวิตฺตกาติ สุตฺวา จตฺสฺโส สตารหคาถาโย อาทาย ตุมฺหากํ
เทเสตฺถุ อากโตมฺหีติ อาห ฯ มหาสตุโต ตฺถุจฺมานโส หุตฺวา
อหํ อุยฺยานํ คนฺตฺวา นุหฺยิตฺวา อากนฺตฺวา โสสฺสามิ ตฺวํ
มา อุกฺกณฺจฺฉีติ วตฺวา กจฺฉนฺน พฺราหฺมณฺสฺส อสุกฺเคเห นิवासํ
จฺมาสจฺจมาทนฺนจ สํวิทฺถาติ อาณาเปตฺวา อุยฺยานํ ปวิสิตฺวา
มหนฺตํ อารกฺขํ สํวิธาย โอปาริกานิ อากฺรณานิ โอมฺณฺจิตฺวา
มสฺสुकมฺมํ กาทเรตฺวา อุพฺพภูฏิตฺสรีโร โปกฺขรณิยา ราชวิกเวณ
นุหฺยิตฺวา ปจฺจตุตฺตริตฺวา อุกฺกคฺคหณฺสาฎฺเณ นิวาเสตฺวา
อฏฺฐาสิ ฯ

อถสฺส คนฺชฺมาลาตฺถกาเร อุปฺหรีสุ ฯ โปริสาโท อลงฺกต-
กาเล ราชา ภาริโก ภาวิสฺสตี สลฺลหุคฺคาเลเยว นํ คณฺหีสุสามิตี

นทฺนุโต ขคฺคํ ปริวตฺเตนุโต อหฺมสฺมิ โปริสาโทติ นามิ
สาเวตฺวา อุทกา นิกฺขมิฯ ตสฺส สทฺทํ สุตฺวา หตฺถาโรหาทโย
หตฺถิอาทิตฺโต ภสฺสึสฺฯ พลกาโย ทูเร จิตฺโต ตโตว ปลายิฯ
อิตโร อตฺตโน อาวฺธานิ ฉทฺเตตฺวา อุเรน นิปฺชชิฯ โปริสาโท
ราชานํ อุกฺขิปิตฺวา ขนฺธํ นิสีทาเปตฺวา สมฺมุขฺจฺจฺจฺนเยว
อฏฺฐารสฺหตฺถํ ปาการิ ลงฺกิตฺวา ปุริโต ปคฺลิตมทฺมตฺตวรวารณ
กฺมฺเภ อกฺกมิตฺวา ปพฺพตฺตฺวานิ วिय ปาเตนุโต วาตชวานิปี
อสุสรตฺตานํ ปิฏฺฐิจิ อกฺกมิตฺวา ปาเตนุโต รตฺสึเส อกฺกมิตฺวา
ปาเตนุโต ภมฺริกํ ภมฺนุโต วिय นีลกา นิโคธฺรปตฺตฺตานิ
มทฺทฺนุโต วिय เอกเวเคเนว ติโยชนมคฺคํ กนฺตฺวา กณฺจิ
อนฺุพฺนฺชนตฺตํ อทิสฺวา สณฺิกํ กจฺจนุโต สุตฺโสสมสฺส เกเสหิ
อุทกพิณฺฑุณิ อตฺตโน อุปริ ปตฺนฺตานิ อสุสุพิณฺฑุณิตี สยฺฉาย
กิมิทํ สุตฺโสโมปี มรณฺํ อนฺุโสจฺนุโต โรทตีติ อาห ฯ

มหาสตุโต นาทิ มรณฺโต อนฺุโสจามิ กุโต โรทฺนา
อปี จ โข สงฺคริ กตฺวา สจฺจาปนํ นาม ปณฺฑิตานํ
อาจฺฉณฺํ ตํ น นิปฺชชฺชตีติ อนฺุโสจามิ กสฺสปทสพฺเลน เทสิตา
จตฺสฺโส สตฺอารหฺคาถาโย อาทาย ตกฺกสฺลิตโต อาคตฺสฺส
พฺราหฺมณฺสฺส อากนฺตฺกวตฺตํ กาทเรตฺวา นฺุหายิตฺวา อากนฺตฺวา
สุณฺิสฺสามิ ยาว มมาคฺมฺนา อากเมหิตี สงฺคริ กตฺวา อูยฺยานํ
คโต ตฺวณฺจ ตา คาถาโย โสตุ อทฺตฺวา มํ คณฺหิตีฯ
เตน วุตฺตํ

*เล่มที่ 45 มหาสุตโตสมจริยาวณณนา หน้า 405

ปูนาปริ ยทา โหมิ	สุตโตโม มหิปติ
คหิโต โปริสาเทน	พุราหุมนเ สงฺครี สรี ๑
ขตฺติยานํ เอกสํ	อาวณฺติวา กรตฺตเล
เอเตสํ ปมิลาเปตฺวา	ยลฺลตฺเต อุปนยิ มมนฺติ ๑

ตตฺถ พุราหุมนเ สงฺครี สรินฺติ นนฺทพุราหุมนเ อตฺตนา
กตํ ปฏฺิณฺณํ อนุสฺสรี ๑

อาวณฺติวา กรตฺตเลติ ตตฺถ ตตฺถ อุตฺตนาทิสฺส กนฺตฺวา
อตฺตโน พลน อานิตานํ เอกสตขตฺติยานํ หตฺตเล นิตฺถํ
กตฺวา รุกฺเข ลมฺพนตฺถิ รชฺชํ ปฏฺิมุณฺจิตฺวา ๑ เอเตสํ
ปมิลาเปตฺวาติ เอเต เอกสตขตฺติเย ชีวคฺคาหิ กเหตุวา อุทฺธิ-
ปาเท อโหสิเร กตฺวา ปณฺหิยา สีสํ ปหรนฺโต สมณฺวเสน
หตฺตเล อาวณฺติวา รุกฺเข อาลมฺพนวเสน สพฺพโส อาหารู-
ปจฺเจเทน จ สพฺพลา ปมิลาเปตฺวา วิโสเสตฺวา เขทาเปตฺวาติ
อตุโถ ๑ ยลฺลตฺเตติ พลิกมฺมตฺเต สาเรตฺตพฺเพ ๑ อุปนยิ มมนฺติ
มํ อุปนยิ ๑

ตถา อุปนียมาโน ปน มหาสตุโต โปริสาเทน ก็
ตฺวํ มรณฺโต ภายสึติ วุตฺเต นาหิ มรณฺโต ภายามิ ตสฺส
ปน พุราหุมนฺตสฺส มยา กโต สงฺคโร น ปริโมจิตฺติ
อนุโสจามิ ๑ สเจ มํ วิสฺสชฺเชตฺตสฺสิ ตํ ฐมฺมํ สุตฺวา ตสฺส
จ สกฺกาธสมฺมานํ กตฺวา ปฺน อากมิตฺตาสามิตี ๑ นาหิมิ
สทฺทหามิ ยํ ตฺวํ มยา วิสฺสชฺชิตฺโต กนฺตฺวา ปฺน มม หตฺถิ
๑. สี. เอเต สมฺปมิลาเปตฺวา ๑

อากมิสฺสตีติ ฯ สมฺม โปริสาท มยา สทฺธี เอกาจริยกุล
สิกฺขิตฺโต สหาโย หุตฺวา อหํ ชีวิตเหตุปี น มุสา กณฺมิตฺติ
กีน สทฺทหสีติ ฯ กิณฺจาปี เม เอเตน วาจามตฺตเคน

อสิณฺจ สตฺติณฺจ ปรามสามิ

สปลมฺปิ เต สมฺม อหํ กโรมิ

ตยา ปมฺตฺโต อนโณ ภวิตฺวา

สจฺจานุรฺกฺขิ ปุณฺราวชิสฺสนฺติ ๑-

มหาสฺตฺเตน อิมาย คากาย วุตฺตาย โปริสาทอ อัย สุตฺโสโม
ขตฺติเยหิ อกตฺตพฺพิ สปลํ กโรมิติ วทติ คนฺตฺวา อนาคจฺจนฺโตปี
มม หตฺถโต น มุจฺจิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา

โย เต กโต สงฺกโร พฺราหฺมณฺน

รณฺฺเจ สเก อิสฺสรียะ จิตฺน

ตํ สงฺกรํ พฺราหฺมณฺสมฺปทาย

สจฺจานุรฺกฺขิ ปุณฺราวชฺสฺสูติ (๑)

วิสฺสชฺเชสิ ฯ

มหาสฺตฺโต ราหุมา มุตฺโต จนฺโท วีย นาคพโล
ถามสมฺปนฺโน จิปปเมว ตํ นครํ สมฺปาปฺณิ ฯ เสนาปีสฺส
สุตฺโสมราชา ปณฺฑิตฺโต โปริสาทํ ทเมตฺวา สีหมา ปมฺตฺต-
มตฺตวรวารโณ วีย อากมิสฺสตีติ จ ราชานํ โปริสาทสฺส

๑. ขุ. ชา. ๒๘/๓๓๘-๓๓๙/๑๓๕-๑๓๖ ฯ

*เล่มที่ 45 มหาสุตโตสมจริยาวณณนา หน้า 407

ทตฺวา อากตฺตาติ ฺครทฺทเยน จ พหฺนฺนเรเยว นินฺวิฏฺฐา ตํ
ทฺวโรทฺว อากจฺฉนฺนํ ฺทิสฺวา ปจฺจกฺขณฺนตฺวา วณฺทิตฺวา กจฺจิตฺต
มหาราช ฺโปริสาเทน จ (๑) กิลฺมิตฺติ ปฏฺฐิสฺนถารํ กตฺวา
โปริสาเทน มยฺหํ มาตาปิตฺุหิปี ฺทุกฺกรํ กตํ ตถารูโป นาม
จณฺโฑ สาหสิโก มมํ สทฺทฺทิตฺวา มํ ฺวิสฺสชฺเชสิตี วุตฺเต
ราชานํ อลงฺกริตฺวา หตฺถิกขณฺธํ อโรเปตฺวา ปริวาเรตฺวา
นลฺริ ปาวิสิ ๑ ตํ ฺทิสฺวา สพฺเพ นาคฺรา ตฺสึสุ ๑

โตปี ฺชมฺมโสณฺนตฺตาย มาตาปิตโรปี อนุปสงฺกมิตฺวา
นิเวสนํ ฺกนฺตฺวา พฺราหฺมณํ ปกฺโกสาเปตฺวา ตสฺส มหนฺตํ
สกฺการสมฺมานํ กตฺวา ฺชมฺมครฺตฺตาย สยํ นิจาสเน นิสีทิตฺวา
ตฺเมหฺหิ มยฺหํ อากตฺตา สตารทฺทถา สฺโณมิ อจฺริยาติ
อาห ๑ พฺราหฺมโณ มหาสฺตเตน ยาจิตกาเล ฺกนฺเชหิ หตฺถ
อุพฺพฏฺฐิตฺวา ปสิพฺพกโต มโนรมํ ฺโปตฺถกํ นินฺทริตฺวา อุโปปี
หตฺถเอหิ กเหตุวา เตน หิ มหาราช สฺโณหิตี ฺโปตฺถกํ
วาเจนฺโต ทธา อภาสิ

สฺกิทฺเว สฺตโตสม	สพฺพิ โหติ สฺมาคโม
สา นํ สงฺกฺติ ปาเลติ	นาสพฺพิ พฺหุสงฺกโม ๑
สพฺพิเรว สฺมาเสถ	สพฺพิ กุพฺเพถ สฺนถวํ
สฺตํ สทฺชมฺมมณฺณาย	เสยโย โหติ น ปาปีโย ๑

๑. ม. น ๑

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 408

ชีรณฺติ เว ราชรรถา สุจิตฺตา
อโถ สรฺรุมฺปิ ชฺริ อฺเปติ
สคฺคจ ฌมฺโม น ชฺริ อฺเปติ
สณฺโตะ หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ ฯ
นภณฺจ ทูเร ปจฺวีจ ทูเร
ปาริ สมฺมุตฺตสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโตะ หเว ทูรตฺร วทนฺติ
สคฺคจ ฌมฺโม อสคฺคจ ราชาคิ ฯ (๑)

ตา สุตฺวา มหาสคฺคโตะ สพลฺลึ เม อากมฺนณฺติ ตฺถุจฺจิตฺโตะ
อิมา คาคา เนว สวากฺภาสิตา น อิติภาสิตา น กวิภาสิตา
น เทวภาสิตา สพฺพญฺณาว ภาสิตา ฯ ก็ นฺ โข อคฺฆนฺติ
จินฺเตนฺโตะ อิมํ สกฺกมฺปิ จกฺกวา พฺยว พุรฺหมฺโลกา
สคฺคตฺรตฺนปฺปณฺณํ กตฺวา ทินฺเนปิ เนว อนฺนุจฺฉวิกิ กตฺติ นาม
โหติ อหํ โข ปนฺสฺส ตฺโยชนฺสตีเก กุรฺรณฺนุเจ สคฺคตฺโยชนฺเก
อินฺทปคฺคณฺคร รชฺช ทาคฺ์ ปโหมิ รชฺช กาคฺ์ ปนฺสฺส ภาคฺย
นคฺคิ ตถา หิสฺส องฺคกฺกขณฺณานฺสาเรณ อปฺปานฺนุภาวตา ทิสฺสตี
ตสฺมา ทินฺนมฺปิ รชฺช น อิมสฺมี ตฺถุจฺจิตฺติ จินฺเตตฺวา อจฺริย
ตฺเมห อณฺเณสฺส ขคฺคิตฺยานํ อิมา คาคาโย เทเสตฺวา ก็ ลภฺถาคิ
ปฺปจฺฉิ ฯ เอเกกาย สคฺคํ สคฺคํ มหาราช เตเนว สตฺรหคาคา
๑. ขุ. ชา. ๒๘/๓๔๒/๑๓๖ ฯ

*เล่มที่ 45 มหาสุตโตสมจริยาวณณนา หน้า 409

นาม ชาตาคี ๑ อถสฺส มหาสคฺโต ตฺวํ อจริย อคฺตนา

คเหตุวา วิจรณภณฺทสฺส อคฺฆํ น ชานาสีติ ๑

สาหสฺสึยา อีมา คธา นยิมา คธา สตารหา

จตุตาริ ตฺวํ สหสฺसानิ จิปฺปํ คณฺหาหิ พุราหฺมณฺณาติ ๑ (๑)

จตุตาริ สหสฺसानิ ทาเปตฺวา เอกณฺจ สุขยานกํ ทตฺวา
มหตา สกฺการสมฺมานเนนฺว ตํ อญฺโยเชตฺวา มาตาปิตโร
วณฺทิตฺวา อหํ พุราหฺมณฺเนน อากตํ สทฺธมฺมรตนํ ปฺนุเชตฺวา
ตสฺส จ สกฺการสมฺมานํ กตฺวา อากมฺิสฺสามีติ โปริสาทสฺส
ปฺฏิญฺจํ ทตฺวา อากโต ตตฺถ ยํ พุราหฺมณฺสฺส กตฺตพฺพํ
ปฺฏิปชฺชิตพฺพํ ตํ กตํ อิทานิ โปริสาทสฺส สนฺติกํ คมฺิสฺสามีติ
วตฺวา เตน หิ ตาต สุตฺโตสม กิ นามตํ กเถสิ จตฺรจฺกนิยา
เสนาย โจริ คณฺหิสฺสาม มา คจฺจ จอรฺสฺส สนฺติกนฺติ
ยาจิสฺส ๑ โสพสสฺสหาสา นาฏกิตฺถโย เสสฺปริชฺนาปี อเมห
อนาถ กตฺวา กุหิ คจฺจสิ เทวาทิ ปรีเทวีสุ ๑ ปฺนปี กิร
ราชา จอรฺสฺส สนฺติกํ คมฺิสฺสตีติ เอกโกลาหลํ อโหสิ ๑

มหาสคฺโต ปฺฏิญฺจาย สจฺจาปนํ นาม สาธุนํ
สปฺปฺริสานํ อจฺฉนฺํ โสปี มมํ สทฺทหิตฺวา วิสฺสชฺเชสิ ตสฺมา
คมฺิสฺสามิเยวาทิ มาตาปิตโร วณฺทิตฺวา เสสชฺนํ อนุสาเสตฺวา
อสุสมฺมุเจน นานปฺปการํ ปรีเทวนฺเตน อิตฺถาคาราทินา ชเนน
๑. ขุ. ชา. ๒๘/๓๔๓/๑๓๗ ๑

อนฺคโต นครา นิกฺขมม ตํ ชนํ นีวตฺเตตฺตํ มกฺเค ทณฺฑเกน
ติริยํ เลขํ กตฺวา อิมํ มม เลขํ มา อตฺถิกมฺมีสูติ วตฺวา
อคมฺมาสี ๑ มหาชนฺ เตชวโต มหาสตฺตสฺส อาณํ อตฺถิกมฺมีตฺติ
อสกฺโกนฺโต มหาสทฺเทน กนฺทิตฺวา โรทิตฺวา นีวตฺติ ๑ โปธิสตฺโต
อาคตมกฺเคเนว ตสฺส สนฺตํ อคมฺมาสี ๑ เตน วุตฺตํ

อปฺจุณฺโณ มํ โปริสาโท ก็ ตฺวํ อิจฺฉสิ นิสชฺชํ
ยถาเมติ (๑) เต กาหามิ ยถิ เม ตฺวํ ปุเนหิสิ ๑
ตสฺส ปฏฺฐิสฺสณฺณิตฺวาน ปณฺเฑห อากมฺนํ มม
อุปคณฺตฺวา ปุริ รมมํ รชฺชํ นียฺยาตยํ ตทา ๑
อนุสฺสริตฺวา สตํ ฌมมํ ปุพฺพกํ ชินเสวิตํ
พฺรหฺมณฺสฺส ชนํ ทตฺวา โปริสาทํ อุปากมฺมี ๑
นตฺถิ เม สํสโย ตตฺถ ฃมาญฺยิสฺสติ วา น วา
สจฺจวาจาณฺรกฺขณฺโต จีวิตํ จชฺตุมฺปาคมฺมี
สจฺเจน เม สโม นตฺถิ เอสา เม สจฺจปารมิตฺติ ๑

ตตฺถ ก็ ตฺวํ อิจฺฉสิ นิสชฺชนฺตฺติ ตฺวํ อตฺตโน นครํ
คณฺตํ มม หตฺถโต นิสฺสชฺชนํ ก็ อิจฺฉสิ ตฺวํ มยา ตกฺกสิลาทีสุ
จิริปริจฺจโต สจฺจวาที จาติ วทสิ ตสฺมา ยถาเมติ เต กาหามิ
ยถารุจิ เต กริสฺสามิ ๑ ยถิ เม ตฺวํ ปุเนหิสิตี สเจ ปุณ
ตฺวํ เอกํเสเนว มม สนฺตํ อากมฺิสฺสสิ ๑

๑. สฺยา. ยถาเมติ ๑

*เล่มที่ 45 มหาสุตโตสมจริยาวณณนา หน้า 411

ปณฺเฑห อากมนฺ มมาติ ปเคว มม อากมนฺ ตสฺส
โปริสาทสฺส ปฏิสฺสณฺนิคฺฉวาน ปาโตว อากมิสฺสามิติ ปฏิสฺสวํ
กตฺวา ฯ รัชฺชํ นิยุตฺตยิ ตทาติ ตทา โปริสาทสฺส สนฺตํกํ
คนฺตุกาโม อิทํ โว รัชฺชํ ปฏิปชฺชถาติ มาตาปิตูนํ ติโยชน-
สติกํ นิยุยาเตสึ ฯ

กสฺมา ปน รัชฺชํ นิยุตฺตยินฺติ อนฺุสฺสริตฺวา สติ
ชมนฺนติ (๑) ยสฺมา ปน ปฏิญฺญา ย สจฺจาปนํ นาม สติ สาธุนํ
มหาโพธิสฺสตฺตานํ ปเวณฺิ กุลวํโส ตสฺมา ตํ สจฺจปารมิตาชมนํ
ปฺพุพฺกํ โปราณํ ชินฺเหติ พุทฺธาทีหิ เสวิตํ อนฺุสฺสริตฺวา สจฺจํ
อนฺุรกฺขณฺุโต ตสฺส พฺราหฺมณฺุสฺส ฐนํ ทคฺวา อตฺตโน ชีวิตํ
ปริจฺจชิตฺวา โปริสาทํ อฺุปากมึ ฯ

นตฺถิ เม สํสโย ตคฺถาติ ตสฺมึ โปริสาทสฺส สนฺตํกํ
คมเน อยํ มํ กิ นฺุ โข ฆาเตสฺสติ อฺุทาหุ โนติ มยฺหํ
สํสโย นตฺถิ ฯ จณฺุโฆ สาหสิโก มยา สทฺฐี เอกสตฺตคฺคฺติเย
เทวตฺตาย พลิกมฺมกรณฺุสชฺโซ เอกนฺุเตเนว ฆาเตสฺสตีติ ชานนฺุโต
เอว เกวลํ สจฺจวาจํ อนฺุรกฺขณฺุโต อตฺตโน ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา
ตํ อฺุปากมึ ฯ ยสฺมา เจตเทวํ ตสฺมา สจฺจเจเน เม สโม
นตฺถิ เอสา เม ปรมตฺถภาวปฺปตฺตา สจฺจปารมิตี ฯ

อฺุปากเต ปน มหาสคฺคเต วิกสิตปฺญฺุฑริกปฺทุมสฺสสิริกมฺสฺส
๑. สึ. สทฺฐมฺมณฺุติ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 412

มุขํ ทิสฺวา อัยํ วิคตมรณภโย หุตฺวา อากโต กิสฺส นุ
โฆ เอส อานุภาโวติ จินฺเตตฺวา ตสฺส มณฺเฑ ชมฺมสฺส
สุตฺตฺตา อัยํ เอวํ เตชฺวา นิพฺภโย จ ชาโต อหฺมปี ตํ
สุตฺวา เตชฺวา นิพฺภโย จ ภวิสฺสามิติ สนนฺนิฏฺจันํ กตฺวา
โปริสาโท มหาสฺตํ อหฺ สุโณม สตารหคฺคาโย ยาสํ
สวานตฺถํ ตํ อตฺตโน นกริ คโตติ ฯ

ตํ สุตฺวา โภชิสฺสโต อัยํ โปริสาโท ปาปชฺโม อิมํ
โลกิํ นิกฺคเหตฺวา ลชฺชาเปตฺวา กเถสฺสามิติ

อชฺมมิกสฺส ลุทฺทสฺส นิจฺจํ โลहितปาณิโน
นตฺถิ สจฺจํ กุโต ชฺโม กิํ สุเตน กริสฺสสีติ (๑)

วตฺวา ปฺนฺ เตนฺ สุฏฺฐจฺจฺริ สยฺชาตสวานาทเรณ

สุตฺวา ชฺมมํ วิชานนฺติ นรา กลฺยาณปาปกิํ
อปี คาคา สฺมุติวฺวาน ชฺมเม เม รรเมต มโนติ (๒)

วฺตุเต อัยํ อติวีย สยฺชาตาทโร โสตฺกกาโม หนฺทสฺส กเถสฺสามิติ

จินฺเตตฺวา เตนํ หิ ชฺมมฺ สาธุกิํ สุโณหิ มนสิกรโหตี

วตฺวา นนฺทพฺุราหฺมเณน กถิตนียาเมเนว คาคานํ สกฺกจฺจํ ภูตี

กตฺวา ฉกามาจรเทวโลกเ เอกโกลาหลิํ กตฺวา เทวตาสุ

สาธุการิํ ททมานาสฺ มหาสฺสโต โปริสาทสฺส

สทิเทว มหาราช สพฺพิ โหติ สมากโม
สํ นํ สงฺกติ ปาเลติ นาสพฺพิ พฺุสฺสกโม ฯ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๓๕๒/๑๓๕ ฯ ๒. พุ. ชา. ๒๘/๓๖๒/๑๔๒ ฯ

สพฺภีเรว สฺมาเสถ สพฺภี กุพฺเพถ สนฺถวํ
สตํ สทฺธมฺมณฺเวยย เสยฺโย โหติ น ปาปิโย ฯ

ชีรฺนฺติ เว ราชรรถา สุจิตฺตา
อโถ สรีรมฺปิ ชรี อฺเปติ
สตฺถจ ฆมฺโม น ชรี อฺเปติ
สนฺโต หเว สพฺภี ปเวทยนฺติ ฯ
นภจฺจ ทูเร ปจฺวี จ ทูเร
ปารี สมฺมทฺตสฺส ตทาหุ ทูเร
ตโต หเว ทูรตฺร วทนฺติ
สตฺถจ ฆมฺโม อสตฺถจ ราชาติ ฯ (๑)

ฆมฺมํ กเถสิ ฯ ตสฺส เตน สุกฺกิตฺตฺตา เจว อคฺคฺตโน จ
ปฺญฺณานุกาเวน คธา สฺนฺนตฺสฺเสว สกฺลสรีริ ปญฺจวณฺเวยย
ปีติยา ปรีปฺริ ฯ โส โโพธิสฺสฺเต มุทฺจิตฺโต หุตฺวา สมฺม
สุตฺโตสม ทาทพฺพยฺยคฺคํ หิรฺณฺวาที น ปสฺสามิ เอเกกาย
คธาเย เอเกกํ วรี ทสฺสามีติ อาท ฯ

อถ นํ มหาสฺตฺโต คฺวํ อคฺคฺตโนปี หิตานิ อชานนฺโต
ปฺรสุส ก็ นาม วรี ทสฺสสีติ อปฺสาทฺเตว ปฺนฺ เตน
วรี คณฺหธาติ ยาจิโต สพฺพปจฺมํ อหิ จิรกาลํ ตํ อโรคํ
ปสฺเสยฺยนฺติ วรี ยาจิ ฯ โส อัย อิทานิ เม วริตฺวา
มํลํ ขาทิตฺกามสฺส มหानคฺคกรสฺส มยฺหเมว ชีวิตฺมิจฺจตีติ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 414

ตฺถุจมานโส วัฒนเจตฺวา วรรสฺส คหิตภาวํ อชานนุโต อทาสี ฯ
มหาสตุโต หิ อุปายกฺสตาย ตสฺส จิรํ ชีวิตฺกามตาปเทเสน
อตุตโน ชีวิตํ ยาจิ ฯ อถ ปโรสตัดํ ขตุตฺตฺยานํ ชีวิตํ เทหิตํ
ทุตฺตํ วรรํ เตสํ สเก รฏฺเฐ ปฏิปาหนํ ตตฺตํ วรรํ มนุสฺสมํส-
ขาทนต์โต วรรมณํ จตุตฺตํ วรรํ ยาจิ ฯ โส ตินิ วรรณิ
ทตฺวา จตุตฺตํ วรรํ อทาทูกาโม อณฺณํ วรรํ กณฺหาหิตํ
วตฺวาปี มหาสตุเตน นปีปิตฺตมาโน ตมฺปิ อทาสีเยว ฯ

อถ โพธิสตุโต ปิริสาทํ นีพพิเสวนํ กตฺวา เตเนว
ราชานो โมจาเปตฺวา ภูมิมํ นีพชฺชาเปตฺวา ทารกานํ กณฺณโต
สตุตฺตวภูมฺมึ วิย สณฺนิกํ รชชฺชโย นีหริตฺวา ปิริสาเทเน เอกํ
ตจํ อหาราเปตฺวา ปาสาณฺเนน ฆมฺสิตฺวา สจฺจกิริยํ กตฺวา เตสํ
หตุตตลानी มกฺเขสิ ฯ ตํขณํ เอว ผาสุกํ อโหสิ ฯ ทวีหตีหํ
ตตุเถว วสิตฺวา เต อโรเค กาเรตฺวา เตหิ สทฺธิ อภิชฺชนก-
สภาวํ มิตฺตสนฺถวํ กาเรตฺวา เตหิ สทฺธิ ตํ พาราณสี เนตฺวา
รชฺเช ปติฏฺฐาเปตฺวา อปฺปมตฺตา โหถาติ เต ราชานो
อตุตโน อตุตโน นครํ เปเสตฺวา อินฺทปตฺถนกรโต อากตฺยา
อตุตโน จตุรงฺคินิยา เสนาย ปรีวโต อตุตโน นครํ คโต
ตฺถุจปมฺพิเตน นาครชฺเชเนน สมปรีวาริยาโน อนฺนเตปฺริ ปวีสิตฺวา
มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา มหาตลํ อภิรุหิ ฯ

อถ มหาสตุโต จ ทานสาลาโย กาเรตฺวา เทวสิทํ

มหาทานานิ ปวตเตนุโต สีลานิ ปริปุเรนุโต อุโปสถํ อุปวสนุโต
ปารมีโย อนุปุเรเหสิ ฯ เตปิ ราชานो महासत्तसु ओवाเท
จत्वा ทานาतिनि पुณฺณานิ กत्वा आयुप्रियोसाने सकุคปุริ
ปุริยีสु ฯ

ตथा பிரிஸாத் ஒகுலிமாததேரோ ஓஹிஸி காதததீமஜுஜை
சாரிபுத்ததேரோ நநுதபுராஹுமீனே அநநுததேரோ ருகுஶதேவதா
மகாகஸுப்ததேரோ ராசானோ புதுரபரிஸா மாதாபித்திரோ மஹராச-
குலானி சூதஸீமமஹராசா லோகநாஹி ஶு

तसुस हेग्गुजा वुत्तन्नेनव सेसपारमिโยपि निठुत्तरेत्तपुपा ॥
तथा अलिनसत्तज्जिरियावण्णनाय विय महासत्तसु कुणानुभाव
विधावेत्तपुपाति ॥

มหาसुतโตसमजियावण्णना निग्गुजिता ॥

सज्जपारमि निग्गुजिता ॥

สุวรรณสามจริยาพรรณนา

สาโม อยา วเน อาสี สกฺเคน อภินิมฺมิโตติ ฯ

เตรสเม สาโม ยทา วเน อาสินฺติ หิมวณฺตสุมี

มิกสมฺมตาย นาม นทียา ตีเร มหติ อรณฺเณ สาโม นาม
ตาปสฺกฺมาโร ยทา อโหสิ ฯ สกฺเคน อภินิมฺมิโตติ สกฺกสฺส
เทวานมินฺทสฺส อุปฺเทสสมฺปตฺติยา ชาตตฺตา สกฺเคน นิพฺพตฺติโต
ชนฺิโต ฯ

ตฺตฺรายํ อนุปฺพุพิถา อตีเต พาราณสีโต อวิทฺฐเร นทียา
ตีเร เอโก เนสาทคาโม อโหสิ ฯ ตตฺถ เชฏฺจนฺสาทสฺส ปฺตฺโต
ชาโต ตสฺส ทฺกฺกโลติ นามมกฺสุ ฯ ตสฺสา เอว นทียา ปรตีเรปี
เอโก เนสาทคาโม อโหสิ ฯ ตตฺถ เชฏฺจนฺสาทสฺส ธีตา ชาตา
ตสฺสา ปารีกาติ นามมกฺสุ ฯ เต อุโภปี พุรฺหุมฺโลกโต อากโต
สุทฺทฺสตฺตา ฯ เตสํ วยปฺตฺตานํ อนิจฺจมานานํ อวาท-
วิวาทํ กรีสุ ฯ เต อุโภปี กิเลสสมฺมุตฺถํ อโนตฺริตฺวา พุรฺหุมาโน
วีย เอกโต วสีสุ ฯ น จ กิณฺจิ เนสาทกมฺมํ กโรนฺติ ฯ

อถ ทฺกฺกํ มาตาปิตโร ตาต ตฺวํ เนสาทกมฺมํ น
กโรสิ เนว ฆราวาสํ อิจฺฉสิ ก็ นาม กรีสฺสสีติ อาหํสุ ฯ
โส ตฺมเมหฺสุ อนุชานนฺเตสุ ปฺพชิสฺสสามีติ อาห ฯ เตน หิ
ปฺพชชาหีติ ฯ เทวปี ชนา หิมวณฺตํ ปวิสิตฺวา ยสุมี จาเน
มิกสมฺมตยา นาม นที หิมวณฺตโต โอตฺริตฺวา กงฺกํ ปตฺตา

*เล่มที่ 45 สุวรรณสามจริยาวรรณนา หน้า 417

ตัม จานันฺ คณฺฐวา กงฺคํ ปหาย มิคสมฺมตาทิมฺหา อภิหรีสุ ฯ
ตทา สกฺกสฺส ฆวนันฺ อุนฺหาการํ ทสฺเสสิ ฯ สกฺโก ตัม การณฺ
ณฺฐวา วิสฺสกมฺมฺนา ตสฺมี จาเน อสฺสมํ มาเปสิ ฯ เต ตตฺถ
คณฺฐวา ปพฺพชิตฺวา สกฺกทตฺติเย อสฺสเม กามาจรเมตฺตํ
ภาเวตฺวา ปฏฺิวสึสุ ฯ สกฺโกปี เตสํ อุปฺภูจันฺ อากจฺจติ ฯ

โส เอกทิวสํ เตสํ จกฺขุ ปริหายิสฺสนฺตึติ ญตฺวา
อุปฺสงฺกมิตฺวา ฆนฺเต โว จกฺขุณฺ อนุตราโย ปณฺณายติ
ปฏฺิซกฺคนกํ ปฺตตํ ลทฺฐํ วัณฺณติ ชานามิ ตุมฺหากํ สฺทฺชิตฺตตฺตํ
ตสฺมา ปาริกาย อุตฺนิกาเล นาทึ หตฺถเนน ปรามเสยฺยาถ
เอวํ โว ปฺตโต ชายิสฺสติ โส โว อุปฺภูจหิสฺสตีติ วตฺวา
ปฏฺิกามิ ทฺกฺลปณฺหิโต ตัม การณฺ ปาริกาย อากิจฺจิตฺวา
ตสฺสา อุตฺนิกาเล นาทึ ปรามสิ ฯ ตทา โโพธิสฺตโต เทวโลกา
จวิตฺวา ตสฺสา กุจฺฉิมฺหิ ปฏฺิสนฺธี คณฺหิ สา ทสฺมาสจฺเจเน
สุวณฺณวณฺณํ ปฺตตํ วิชายิ เตเนวสฺส สุวณฺณสาโมติ นามํ
กรึสุ ฯ ตัม อปรภาเถ วทฺติตฺวา โสพสฺวสฺสทฺเทสิกมฺปี
มาตาปิตโร รกฺขนฺตา อสฺสเม นิสึทาเปตฺวา สยเมว วณฺมุล-
ผลาผลตฺถาย กจฺจนฺติ ฯ

อเถกทิวสํ วเน ผลาผลํ อาทาย นิวตฺติตฺวา อสฺสมปทโต
อวิทฺุเร เมเม อุกฺกฺจึเต รุกฺขมฺลํ ปวิสิตฺวา วมฺมิกมตฺถเก จิตานัน
สรีโรโต เสทกนฺชมิสฺสเก อุตฺถเก ตสฺมี วมฺมิกพิเล จิตสฺส

อาสิวิสสุส นาสาปฺภูํ ปวิญฺเฐ อาสิวิโส กุชฺฌิตฺวา นาสาวาเตน
ปฺหริ ๑ เทว อนฺธา หุตฺวา ปรีเทวมาณา วิรวีสุ ๑ อถ
มหาสตุโต มม มาตาปิตโร อติจฺริยานฺติ กา นฺ โข เตสํ
ปวตฺตีติ ปฏิมคฺคํ คนฺตุวา สทฺทมกาสิ ๑ เต ตสฺส สทฺทํ
สทฺชานิตฺวา ปฏิสทฺทํ กตฺวา ปุตฺตสิเนเหน ตาต สาม
อิช ปรีปฺนฺโถ อตฺถิ มา อากมิตฺติ วตฺวา สทฺททานุสारेณ
สยเมว สมากมิตฺสุ ๑ โส เกน โว การเณน จกฺขุณี วินฺญฺจานีติ
ปฺจฺฉิตฺวา ตาต มยฺ น ชานาม เทเว วสฺสนฺเต รุกฺขมฺเ
วมมิกมตฺถเก จิตา อถ น ปสฺสามาติ วุตฺตมตฺเต เอว อญฺญาสิ
ตตฺถ อาสิวิเสณ ภาวิตพฺพิ เตน กุทฺเชน นาสาวาโต วิสฺสญฺโ
ภาวิสฺสตีติ ๑

อถ มา จินฺตยิตฺถ อหํ โว ปฏฺิขกฺคิสฺสามิตฺติ มาตาปิตโร
อสฺสम्मํ เนตฺวา เตสํ รตฺตฺติญฺจานทิวาญฺจานาทิสลฺยจฺรณญฺจาน
รชฺชุกเ พนฺธิ ๑ ตโต ปญฺจาย เต อสฺสเม จเปตฺวา วณฺมฺล-
ผลาผลานิ อahrti ปาโตว วสนญฺจานํ สมฺมชฺชติ ปานีย
ahrti ปรีโกชนีย อฺปญฺจาเปติ ทนฺตกญฺจมฺโขทกานิ ทตฺวา
มฐฺรผลาผลํ เทติ ๑ เตหิ มฺเฆ วิกฺขาลิเต สยฺ ปรีญฺญชิตฺวา
มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา เตสํ อวิทฺุเรยเว อิจฺฉติ กิ นฺ โข
อิเม อาณาเปนฺตีติ ๑ วิเสเสน จ เมตฺตํ พหุลมกาสิ เตนสฺส
สตฺตา อปฺปฏฺิกุกฺกา อเหตุ ๑ ยถา จสฺส สตฺตา เอวํ สตฺตานํ

*เล่มที่ 45 สุวรรณสามจรियाวรรณนา หน้า 419

โส โพธิสตโต อปปฏิกฏโโล ฯ เอว โส ทิวเส ทิวเส
ผลาผลตถาย อรณณํ คจฺจนฺโตปิ อากจฺจนฺโตปิ มิคคณปริวฺโต-
เอว อโหสิ ฯ สีหพฺยคฺฆมาทิวิปกฺขสตฺตาปี เตน สทฺธิ อติวีย
วิสุตฺตถา เมตฺตานุภาเวน ปนสฺส วสนนฺฐานเณ อณฺณมณฺณํ
ติรจฺฉานคฺคา มุทฺจิตฺตํ ปฏฺธิกฺกิสฺส ฯ อิติ โส สพฺพตฺถ
เมตฺตานุภาเวน อภิรฺฐ อนุตฺตราสี พุรฺหฺมา วีย อเวโร วิहाสิ ฯ
เตน วุตฺตํ

    ปวเน สีหพฺยคฺฆเม จ (๑)   เมตฺตายนฺนปนามยฺยี ฯ
    สีหพฺยคฺฆเมหิ ทิปฺปิหิ   อจฺเจหิ มหิเสหิ จ
    ปสทมิคฺควราเหหิ   ปรีวเรตฺวา วเน วสินฺติ ฯ

    ตตฺถ เมตฺตายนฺนปนามยฺยินฺติ มกาโร ปทสนฺธิกโร เมตฺตา-
    ภาวนาย กุรฺรคมฺมนฺเต สีหพฺยคฺฆเมปี สริ ปเกว เสตฺตเตติ
    อธิปฺปาโย ฯ อถ วา เมตฺตา อยติ ปวตฺตติ เอเตนาติ เมตฺตาโย
    เมตฺตาภาวนา ฯ ตํ เมตฺตายนฺนปนามยฺยี สตฺเตสฺส อโนธิโส
    อุปนเนสิ ฯ สีหพฺยคฺฆเมหิตีปิ ปาโจ ตสฺสตฺถเณ เณวณฺนเมว
    อถ โข ปวเน สีหพฺยคฺฆเมหิ ยสฺมี มหาวเน ตทา อหํ
    วิหรามิ ตตฺถ สีหพฺยคฺฆเมหิ สทฺธิ อหํ สตฺเตสฺส เมตฺตํ
    อุปนเนสิ ฯ สีหพฺยคฺฆมาปี หิ ตทา มฺมานุภาเวน สตฺเตสฺส
    เมตฺตจิตฺตํ ปฏฺธิกฺกิสฺส ปเกว อิตเร สตฺตาติ ทสฺเสติ ฯ

๑. สฺยา. สีหพฺยคฺฆเมหิ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 420

ปสทมิควราเหหีติ ปสทมิเคหิ เจว วณสูกรเหหิ จ ฯ
ปริวารेतฺวาติ เอเตหิ อตฺตानํ ปริวาริตํ กตฺวา ตสฺมี อรณฺเณ
วสี ฯ

อิทานิ ตทา อตฺตโน เมตฺตาทานาย ลทฺธํ อานิสฺสํ
มตฺตถกปฺปตฺติจฺจสฺส ทสฺเสตฺถ

น มํ โภจิ อุตฺตสฺติ   น ปีหิ ภายามิ (๑) กสฺสจิ
เมตฺตาทาเลนฺนปฺตฺถทฺโธ   รามามิ ปวเน ตทาติ

โอสานคาถมาห ฯ

ตสฺสโต สสพิพาราทีโก ภีรูกฺขาติโกปิ โภจิ สโต
มํ น อุตฺตสฺติ น อพฺพิชฺเชติ ฯ อหฺมปิ กสฺสจิ สีหพฺยคฺคมาทิ-
ติรจฺฉานโต ยกฺขาทิมนฺนสฺสโต ลุทฺทโลหิตปาณิมนฺนสฺสโตติ
กุโตจิปิ น ภายามิ ฯ กสฺมา ยสฺมา เมตฺตาทาเลนฺนปฺตฺถทฺโธ
จิริกาลํ ภาวิตาย เมตฺตาทาปารมิตายานุกาเวน อุปตฺถมฺภิโต
ตสฺมี ปวเน มหาอรณฺเณ ตทา รามามิ อภีรมามิติ ฯ เสสํ
สฺววิญฺเณยฺยเมว ฯ

เอวํ ปน มหาสโต สพฺพสฺสเต เมตฺตาทานโต มาตาปิตโร
จ สาธุกํ ปฏฺิษฺศนฺโต เอกทิวสํ อรณฺณโต มจฺจรผลาผลํ
อาหริตฺวา อสฺสเม จเปตฺวา มาตาปิตโร วนฺทิตฺวา ปานียํ
อาทาย อากมิตฺสสามิติ มิคคณฺปริวโต เทว มิค เอกโต
๑. ม. นปี ภายามิ ฯ

*เล่มที่ 45 สุวรรณสามจริยาวรรณนา หน้า 421

กตฺวา เตสํ ปิฎฺจิชฺย ปานียฆฏฺฐึ จเปตฺวา หตฺเถน กเหตุวา
นทีตติตฺถํ อคมาสิ ฯ

ตสฺมี สมเย พาราณสียํ ปิฬียกฺโข (๑) นาม ราชา รชฺชํ
การสิ ฯ โส มิคมัสโลเถน มาตริ รชฺชํ ปฏิจฺญาเตตฺวา
สนฺนทฺชปฺลจาวุโห หิมวณฺตุํ ปวิสิตฺวา มิเค วริตฺวา มัส
ขาทิตฺวา จรฺนฺโต มิคสมฺมตฺตํ นที ปตฺวา อนุปฺพุเพน สามสฺส
ปานียคหณตติตฺถํ ปตฺโต มิคปทวลลชฺชํ ทิสฺวา กจฺจนฺโต ตํ
ตถา กจฺจนฺตุํ ทิสฺวา มยา เอตฺตํ กาลํ เอวํ วิจรฺนฺโต
มนุสฺโส น ทิฏฺฐปฺพุโพ เทโว นฺ โข เอส นาโค น
โข สจําหํ อฺปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิตฺสํมิ สหสา ปกฺกเมยฺยาติ
ยณฺฺนนาหํ เอตํ วิชฺฉิตฺวา ทฺพฺพลํ กตฺวา ปุจฺเจยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา
มหาสตฺตํ นฺหาตฺวา วากจิริ นีวาเสตฺวา อชินจมฺมํ เอกัส
กริตฺวา ปานียฆฏฺฐึ ปฺเรตฺวา อุกฺขิปิตฺวา วามฺสญฺญู จปนกาเล
อิทานิ ตํ วิชฺฉิตฺตุํ สมโยติ วิสปีเตน สเรน ทกฺขินปฺสฺเส
วิชฺฉิ ฯ สโร วามปฺสฺเสน นิกฺขมิ ฯ ตสฺส วิทฺฐภาวํ ญตฺวา
มิกคโณ ภิโต ปลาโย ฯ

สามปฺนฺทิตฺโต ปน วิทฺฐโรปิ ปานียฆฏฺฐึ ยถา วา ตถา
วา อนวสุมฺเกตฺวา สตี ปจฺจุปฺภูจําเปตฺวา สณฺิกํ โอตารेतฺวา
วาลุกํ พฺยุหิตฺวา จเปตฺวา ทิสํ ววตฺถเปตฺวา มาตาปีตฺถนํ
๑. โปราณ. กปิตฺยกฺโข ฯ ม. ปิฬียกฺโข ฯ

วสนภูจกถาทิสภาเคน สีลํ กตฺวา นิปชฺชิตฺวา มุเขน โลहितํ
ฉฑฺฑเตตฺวา มม โภจि เวรึ นาม นตฺถิ มมปี กตฺถจิ เวรึ
นาม นตฺถิตฺติ วตฺวา อิมํ คถมาห

โก นฺ มํ อุตฺตนา วิชฺฌิ ปมตฺตํ อุททารกํ
ชตฺถิตฺติโย พุราหุมนโณ เวสฺโส โก มํ วิทฺธา นิลียตฺติ ๗ (๑)

ตํ สุตฺวา ราชา อัย มยา วิชฺฌิตฺวา ปจฺวิยํ ปาติโตปี
เนว มํ อุกโกสฺติ น ปริภาสฺติ มม หทยมํลํ สมฺพาหนโต
วिय ปิยวจนเนน สมฺทาจรฺติ กมิสฺสามิสฺส สนฺติกนฺติ จินฺเตตฺวา
อุปฺสงฺกมิตฺวา อตฺตนาํ อตฺตนา จ วิทฺธภาวํ อวิกตฺวา โภ
วา ตวํ กสฺส วา ปุคฺคโตติ มหาสตฺตํ ปุจฺฉิ ๗

โส สามี นามาหํ ทุกฺคปณฺฑิตสฺส นาม เนสาทอสิโน
ปุคฺคโต กิสฺส ปน มํ วิชฺฌิตฺติ อาห ๗ โส ปจฺมํ มิคฺสณฺญาชาติ
มุสวาทํ วตฺวา อหํ อิมํ นิรปรารฺช อการณฺเนน วิชฺฌินฺติ
อนฺุโสจิตฺวา ยถาภูตํ อวิกตฺวา ตสฺส มาตาปีตฺนํ วสนภูจกถา
ปุจฺฉิตฺวา ตตฺถ คนฺตฺวา เตสํ อตฺตนาํ อวิกตฺวา เตหิ
กตฺปฏฺฐิสฺสนฺธาโร สามี มยา วิทฺธโรติ วตฺวา เต ปรีเทวนฺเต
โส กสฺมาปฺนเน ยํ สาเมน กตฺตพฺพํ ปรีจาริกกมฺมํ ตํ กตฺวา
อหํ โว อุปฺภูจฺหิสฺสามีติ สมฺสฺสาเสตฺวา สามสฺส สนฺตีกํ
อานนฺสิ ๗ เต ตตฺถ คนฺตฺวา นานปฺปการํ ปรีเทวิตฺวา ตสฺส

๑. พุ. ชา. ๒๘/๔๘๒/๑๘๕ ๗

*เล่มที่ 45 สุวรรณสามจริยาวรรณนา หน้า 423

อุเร หตุถิ จเปตฺวา ปุตฺตสฺส เม สรีเร อุตฺมา วตฺตเตว
วิสเวเคน วิสณฺณิตํ อานนฺโน ภวิสฺสตีติ นิพฺพิสทาวตฺถาย
สจฺจกิริยํ กริสฺสามาติ จินฺเตตฺวา

ยํ กิลฺลจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ มยฺหณฺเจว ปิตฺตจฺจ เต
สพฺเพน เตน กุสเลน วิสํ สามสฺส หณฺณตฺตติ (๑)

มาตรา

ยํ กิลฺลจิตฺติ กตํ ปุณฺณํ มยฺหณฺเจว มาตฺตจฺจ เต
สพฺเพน เตน กุสเลน วิสํ สามสฺส หณฺณตฺตติ (๑)

ปิตฺรา

ปพฺพตฺตยาหํ คนฺธมาทเน จิรรตฺตนิวาสิณี
น เม ปิยตโร โภจิ อลฺโล สาเมน วิชฺชติ
เอเตน สจฺจวชฺเชน วิสํ สามสฺส หณฺณตฺตติ (๑)

เทวตฺตย จ สจฺจกิริยาย กตฺตย มหาสฺตฺโต จิปปํ วุฏฺฐาสิ ฯ
ปทฺมปตฺตผลาเส อุกทพินฺนุ วีย วินิวกฺกฺเขตฺวา อาพาโธ วิคฺโต ฯ
วิทฺทฺจฺจํ อโรคํ ปากตฺติกเมว อโหสิ ฯ มาตาปิตฺตุนํ จกฺขุ
อุปฺปชฺชิสฺสุ ฯ อิติ มหาสฺตฺตสฺส อโรคตา มาตาปิตฺตุนญจ จกฺขุ-
ปฏฺฐิตาโก อรฺกฺกมณํ เตสํ จตฺตุนมฺปิ อสฺสเมเยว อวฏฺฐานนฺติ (๒)
สพฺพิ เอกกฺขณฺเยว อโหสิ ฯ

อถ มหาสฺตฺโต รณฺณา สทฺธิ ปฏฺฐิตนฺถาริ กตฺวา ฌมฺมํ

๑. พุ. ชา. ๒๘/๕๑๖-๗/๑๕๔ ฯ ๒. สී. อวตฺถานนฺติ ฯ

จร มหาราชาตีอาทีนา (๑) ฌมมํ เทเสตุวา อุตฺตริมปี โอวทิตฺวา
ปลฺลจ สีสานี อทาสี ฯ โส ตสฺส โอวาทํ สิริสา ปฏิกฺคเหตฺวา
วณฺทิตฺวา พาราณสี คณฺตุวา ทานาทินี ปุณฺณานิ กตฺวา
สคฺคปรายโณ อโหสิ ฯ โพรสิตฺตโตปี สทฺธิ มาตาปีตฺตฺหิ อภิณฺญา-
สมาปตฺตโย นิพฺพตฺเตตฺตฺวา อายุปรโยสานเน พุรหฺมโลกฺกูปโค อโหสิ ฯ

ตทา ราชฯ อานนฺตฺตเถโร อโหสิ เทวธิดา อุปลฺลวณฺณา
สกุโก อนฺรุทฺโท ปิตา มหากสฺสปตฺเถโร มาตา ภทฺทกาปีลานี
สามปฺณฺทิตฺโต โลกนาโถ ฯ

ตสฺส เภฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เสสปรามิโย นิทฺฐาเรตฺตฺพพา ฯ
ตถา วิสปีเตน สลฺเลน ทกฺขินฺนปฺสฺเสน ปวีสิตฺวา วามปฺสฺสโต
วินิวิชฺฌนฺวเสน วิทฺโธปี กิณฺจิกิ กายวิการิ อกตฺวา อุตฺกมฺภสฺส
ภุมิยํ นิกฺขิปนํ วรเก อณฺญาเตปี ฌาเต วิย จิตฺตวิการาราภาโว
ปิยวจนฺเนน สมฺมทาจโร มาตาปีตฺตฺอุปฏฺฐานปฺลฺลวโต มยฺหํ ปรีหานีติ
อนฺุโสจนมตฺตํ อโรเค ชาเต รณฺโณ การุณฺณํ เมตฺตณฺจ อุปฏฺฐา-
เปตฺวา ฌมฺมเทสนา โอวาททานนฺติ เอวมาทโย คฺคณฺานุภาว
วิภาเวตฺตฺพพาตี ฯ

สุวรรณสามจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

เอกราชจริยาวรรณนา

ปุนาปริ ยทา โหมิ	เอกราชาติ วิสุโต
ปรม สี่ล อธิฎาย	ปสาสามิ มหามหี ฯ
ทสกุสลกมมปเถ	วตุตามิ อนวเสสโต
จตุหิ สงฺกหวตฺตฺหิ	สงฺกณฺหามิ มหาชนนฺติ ฯ
เอว เม อปฺมตฺตสฺส	อิธ โลกเ ปรตฺถ จาติ ฯ

จุฬทสเม เอกราชาติ วิสุโตติ เอกราชาติ อิมินา
อนฺวตฺตนาเมน ชมฺพฺทีปตฺเถ ปากโฏ ฯ

มหาสตุโต หิ ตทา พาราณสิริณฺโณ ปฺตฺโต หุตฺวา
นิพฺพตฺติ วยปฺตฺโต สพฺพสิปฺนิปฺตฺตี ปตฺโต หุตฺวา ปิตฺ
อจฺเจน รชฺช การณฺโต กุสลสีลาจารสทฺธา สุตฺาทีอนฺนฺยสธารณ-
คุณฺวิเสสโยเคน ปารมิปริภาวเนน จ ชมฺพฺทีปตฺเถ อหฺตฺยตฺตา
ปฺธานภาเวน จ เอกราชาติ ปกาสนาโม อโหสิ ฯ ปรม สี่ล
อธิฎายาติ สุปริสุทฺธกายิกวาจสิกสัวรสงฺฆาตฺตฺเจว สุปริ-
สุทฺธมโนสมาจารสงฺฆาตฺตฺจ ปรม อุตฺตมํ ทสกุสลกมมปถสี่ล
สมาทานวเสน จ อวีตฺกมฺนวเสน จ อธิฎฺจหิตฺวา ฯ ปสาสามิ
มหามหินฺติ ติโยชนสตีเก กาสีริฎฺเจ มหตี มหี อนฺุสสามิ
รชฺช การมิ ฯ

ทสกุสลกมมปเถติ ปาณาติปาตาเวรมณิ ยาว สมฺมา-
ทฺธิฎฺฐีติ เอตฺสฺมี ทสฺวิเช กุสลกมมปเถ เอเต วา อนวเสสโต

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 426

สมาทาย วตฺตคามิ ฯ จตุหิ สงฺกหฺวตฺตญฺหิตฺติ ทานํ ปิยวจนํ อตฺถ-
จริยา สฺมานตฺตตฺตติ อิมฺหิ จตุหิ สงฺกหฺวตฺตญฺหิ สงฺกณฺหน-
การณฺหิ ยทา เอกราชาติ วิสฺสุโต โหมิ ตทา ยถารหํ
มหาชนํ สงฺกณฺหามิตฺติ สฺมพฺนฺโธ ฯ

เอวนฺติ ทสฺสกุสลกมฺมปฺลตฺตีสฺสปริปฺปฺรณํ จตุหิ สงฺกหฺวตฺตญฺหิ
มหาชนสงฺกณฺหนนฺติ (๑) ยถาวตฺตเตน อิมินา อากาเรน อปฺป-
มตฺตตฺส ฯ อีธ โลกํ ปฺรตฺถ จาติ อิมสฺมี โลกํ ยํ อปฺป-
มชฺชนํ ตตฺถ ทิฏฺฐธมฺมิเก อตฺถ ปฺรโลกํ ยํ อปฺปมชฺชนํ
ตตฺถ สฺมปฺรายิกํ อตฺถ อปฺปมตฺตตฺส เม สโตติ อตฺถโธ ฯ
ทพฺพเสโนติ เอวํนามโก โกสลราชา ฯ อุปฺกนฺตฺวาติ จตฺตฺรจฺฉินฺ
เสนํ สนฺนยฺหิตฺวา อพฺกุยฺยานวเสน มม รชฺชํ อุปฺกนฺตฺวา ฯ
อจฺฉินฺทฺนฺโต ปฺริ มมาติ มม พาราณสีนคฺร์ พลกฺกาเรน
กณฺหนฺโต ฯ

ตฺตฺรายํ อนฺุปฺพุพิกถา มหาสฺสุโต หิ ตทา นคฺรตฺส
จตฺตฺส ทฺวาเรสฺส จตฺสฺโส มชฺเฌ เอกํ นิเวสนทฺวาเร เอกนฺติ
จ ทานสาลาโย การตฺวา กปณฺทฺธิกาทินํ ทานํ เทติ สิลฺ
รกฺขติ อุโปสฺถกมฺมํ กโรติ ขนฺติเมตฺตฺตานุทฺทยสฺมปฺนฺโน องฺเก
นินฺนํ ปฺตฺตํ ปฺริโตสฺยมาโน วีย สพฺพสฺตฺเต ปฺริโตสฺยมาโน
ธมฺเมน รชฺชํ การติ ฯ ตฺสเสโก อมจฺโจ อนฺเตปฺริ ปฺทฺสฺสิตฺวา
๑. สี่. มหาชนํ ฯ

*เล่มที่ 45 เอกราชจริยาวรรณนา หน้า 427

อปรภาค ปากโฏว ชาโต ฯ อมจจา รณโย อาโรเจสุ ฯ
ราชา ปริกคณหนโต ตั อตตนา ปจจกขโต ฌตฺวา ตั
อมจจํ ปกโกสาเปตฺวา อนุชพาล อยฺยตฺตํ เต กตํ น ตฺวํ
มม วิชิตเว วสิตุํ อรหสิ อตฺตโน ฌนญจ ปุตฺตทวารญจ กเหตุวา
อณฺณตฺถ ยาหิตี รฏฺฐา ปพฺพาเชสิ ฯ

โส โกสลชนปทํ ฌนตฺวา ทพฺพเสนํ นาม โกสลราชานํ
อุปฏฺฐหนโต อนุกกเมน ตสฺส วิสฺสาสิโก หุตฺวา เอกทิวถํ
ตํ ราชานํ อาห เทว พาราณสิรัชฺชํ นิมนฺนํ กขิกมรฺฐปฏฺฐสทิสํ
อติมฺหุโก ราชา สุขเขเนว ตํ รัชฺชํ ฌนฺหิตุํ สกโกสิตี ฯ (๑)
ทพฺพเสโน พาราณสิรณโย มหानุภาวตาย ตสฺส วจัน
อสททหนโต มนฺนุเส เปเสตฺวา กาสิรฏฺฐเจ ฌามฆาตาทีนิ
กาเรตฺวา เตสํ โจรานํ โปธิสตุเตน ฌนํ ทตฺวา วิสฺสชชิต-
ภาวํ สุตฺวา อติวีย ฌมฺมิโก ราชาคิ ฌตฺวา พาราณสิรัชฺชํ
ฌนฺหิสฺสามิตี พลวาทนํ อาทาย นิยฺยาสิ ฯ อถ พาราณสิ-
รณโย มหาโยธา โกสลราชา อาคจฺจตีตี สุตฺวา อมฺหากํ
รัชฺชสิมํ อโนกฺกมนตฺเมว นํ โปเถตฺวา ฌนฺหามาติ อตฺตโน
รณโย วทิสฺสุ ฯ

โปธิสตุโต ตาตา มํ นิสฺสาย อณฺณเสสิ กิลมนกิจจํ
นตฺถิ รัชฺชตฺถิกิ รัชฺชํ ฌนฺหนตฺตุ มา ฌมิตฺถาติ นีวาเรสิ ฯ
๑. สีส. สกกาติ ฯ

โกศลราชา ชนปทมชฌ์ ปาวีสี ฯ มหาโยธา ปุณปี รัญโธ
ตเถว วทีสุ ฯ ราชา ปุริมเนเนว นีวารสี ฯ ทพฺพเสโน
พหีนคเร จตุวา รัชชั วา เทตุ ยุฑธั วาติ เอกราชสฺส
สาสนั เปเสตี ฯ เอกราชานตฺถิ มยา ยุฑธั รัชชั คณฺหาตฺถิ
ปฏิสานั เปเสตี ฯ ปุณปี มหาโยธา เทว น มยั โกศลรัญโธ
นคร์ ปวีสีตฺถุ เทม พหีนคเรเยว นั โปเถตฺถวา คณฺหามาติ
อาหํสุ ฯ ราชา ปุริมเนเนว นีวารเตวา นคฺรทวารานี
อวาปุราเปตฺถวา มหาตเล ปลลฺงกมชฺเฒ นีสีทิ ฯ ทพฺพเสโน
มหนฺเตน พลวาหนน นคร์ ปวีสีตฺถวา เอกมปี ปฏิสตฺถุ
อปสฺสนโต สพฺพรชฺชั หตฺถคตฺถิ กตฺถวา ราชนึเวสนั คนฺตฺถวา
มหาตลั อารุยฺห นึรปราชั โปธิสตฺถุ คณฺหาเปตฺถวา อวาเว
นิขณาเปตี ฯ เตน วุตฺถุ

ทพฺพเสโน อุปคนฺตฺถวา อจฺฉินฺทนฺโต ปุริ มม ฯ

ราชูปชีเว นิคเม สพลญฺเจ สรญฺจเก

สพฺพหิ หตฺถคตฺถิ กตฺถวา กาสฺยา นึขณฺณี มมฺนฺติ ฯ

ตตฺถ ราชูปชีเวติ อมจฺจปาริสชชพฺุราหฺมณคหปตีอาทิเก
ราชานั อุปนึสฺสาย ชีวฺนเต ฯ นิคเมติ เนคเม ฯ สพลญฺเจติ
เสนาปรียาปนฺนตฺถาย พเล ตึญฺจนฺตึติ พลญฺจา หตฺถาโรหาทโย
พลญฺเจหิ สหาคี สพลญฺเจ ฯ สรญฺจเกติ สชนปเท ราชูปชีเว
นิคเม จ อณฺณณจฺจ สพฺพหิ หตฺถคตฺถิ กตฺถวา ฯ กาสฺยา นึขณฺณี

มมุนติ สพลวาหนัน สกลัม มม รชชั คเหตุวา มมปี คลปุปมาเณ
อวาาญ นิชณาเปสี ฯ ซาตเกปี

อนุคตเร กามคฺเณ สมิทุเช

ภุตฺวาน ปุพฺเพ วสี เอกราชา

โส ทานี ทฺกุเค นรคมฺหิ จิตฺโต

นปฺปชฺชเห วรรณพลฺลํ ปฺราณนฺติ (๑)

อวาาญ จิตฺตภาโว อาคฺโต ฯ ซาตกภูจกถายํ ปน ลิกฺกาย
ปฺกฺขิปาเปตฺวา อุตฺตรมฺมาเร เหฏฺฐาสีสกํ โอลมฺเพสีติ วุตฺตํ ฯ

มหาสฺตฺโต โจรราชานํ อารพฺภ เมตฺตํ ภาเวตฺวา
กสิณฺปริกมฺมํ กตฺวา ฆานาภิญญาโย นีพฺพตฺเตตฺวา กาสฺโต
อฺกฺคนตฺวา อากาเส ปฺลลฺงเกน นิสีทิ ฯ เตน วุตฺตํ

อมฺจวมณฺฑลํ รชชั สิตํ อนฺเตปฺริ มม

อฺจฺฉินฺนิตฺวาน คหิตํ ปิยปฺุตฺตํว ปฺสฺสหนฺติ ฯ

ตฺตฺถ อมฺจวมณฺฑลนฺติ ตฺสฺมี ตฺสฺมี ราชกิฺจฺเจ รณฺญา
อมา สห วตฺตนฺตฺติติ อมฺจฺจา ฯ สทฺธิ วา เตสํ มณฺฑลํ
สมฺมํ ฯ สิตนฺติ พลวาหเนน นครชนปทาทีหิ สมิทุชฺ รชชั ฯ
อิตฺถาคารทาสีทาสปฺริชเนหิ เจว วตฺถาภรณาทีอุปโกฏฺฐปฺกรเณหิ
จ สมิทุชฺ มม อนฺเตปฺรณฺจ อฺจฺฉินฺนิตฺวา คหิตกํ คณฺหนฺตํ
อมิตฺตราชานํ ยาย (๒) อตฺตโน ปิยปฺุตฺตํว ปฺสฺสํ อหํ ตาย
๑. พุ. ซา. ๒๗/๕๑๐/๑๓๐ ฯ ๒. สี. นิสฺสาย ฯ

เอวํ ภูตตาย เมตฺตตาย เม สโม สกกลโลเก นตฺถิ ตสฺมา
เอวํภูตา เอสา เม เมตฺตาปารมี ปรมุตฺตปารมีภาวํ ปตฺตตติ
อธิปฺปาโย ฯ

เอวํ ปน มหาสत्ตเต ตํ โจรราชานํ อารพฺภ เมตฺตํ
ผริตฺวา อากาเส ปลฺลนฺเกน นิสินฺเน ตสฺส สรีเร ทาโห
อุปฺปชฺชติ ฯ โส ทฺยหามิ ทฺยหามิติ ภูมิมิ อปฺราปรี ปรีวตฺตติ ฯ
กิเมตฺนติ วุตฺเต มหาราช ตฺเมห นีรปฺราธํ ฌมฺมิกราชานํ
อาวาณฺเฏ นิขณาปยิตฺตตติ ฯ เตน หิ เวเคน คนฺตฺวา ตํ
อุทฺตรตฺตติ อาท ฯ ปุริสา คนฺตฺวา ตํ ราชานํ อากาเส
ปลฺลนฺเกน นิสินฺนํ ทิสฺวา อากนฺตฺวา ทพฺพเสนสฺส อโรเจสิ ฯ
โส เวเคน คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ขมาเปตฺวา ตฺมฺหากํ รัชฺชํ
ตฺเมห การถ อหํ โว โจรเร ปฏฺิพาหเสสฺสามิติ วตฺวา ตสฺส
ทฺฐจามจฺจสฺส ราชานํ การถฺวา ปกฺกามิ ฯ โปธิสฺสโตปิ รัชฺชํ
อมจฺจานํ นิยุยาเตตฺตฺวา อิติปฺพพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา มหาชนํ
สีลาทิกฺุณฺเณสุ ปตฺติฏฺจาเปตฺวา อายุปฺริโยसानเ พุรฺหมฺโลกปฺรายโณ
อโหสิ ฯ

ตทา ทพฺพเสโน อานนฺทตฺเถโร อโหสิ เอกราชา
โลกนาโถ ฯ

ตสฺส ทิวเส ทิวเส ฉสุ ทานสาลาสุ ฉสตฺสทฺส-
วิสฺสชฺชเนน ปจฺจตฺตฺถิกรณฺโณ สกฺลรัชฺชปฺริจฺจาเคน จ ทานปารมี

นิจฺจสีลอุโปสถกมฺมวเสน ปพฺพชิตฺตฺส อนวเสสสีลสํวเรน จ
สีลปารมี ปพฺพชฺชาวเสน ฌานาธิกมวเสน จ เนกขมฺมปารมี
สตฺตํ หิตาหิตวิจฺจรวเสน ทานสีลาทิสํวิทฺทวเสน จ
ปญฺญาปารมี ทานาทีปญฺญสมฺภารสฺส อพฺภูสฺสทฺทวเสน กาม-
วิตฺตกาทิวินทวเสน จ วิริยปารมี ทุฏฺฐามจฺจสฺส ทพฺพ-
เสนรณฺโณ จ อปฺราศทวเสน ขนฺติปารมี ยถาปญฺญิณฺณํ
ทานาทินา อวิสฺวาทวเสน จ สจฺจปารมี ทานาทินํ อจล-
สมาทานาธิกฺขณวเสน อธิกฺขณปารมี ปจฺจตฺตฺเทปิ เอกนฺเตน
หิตฺตปสํหารวเสน เมตฺตตามานนิพฺพตฺตเนน จ เมตฺตปารมี
ทุฏฺฐามจฺเจน ทพฺพเสเนน จ กตฺตาปฺราเช หิตฺเตสีหิ อตฺตโน
อมจฺจาทีหิ นิพฺพตฺตเต อุปกาเร จ อชฺฌเปกฺขณฺเนน รชฺช-
สุขปฺปตฺตกาเล ปจฺจตฺตฺติกรณฺญา นรเก จิตฺตกาเล สมาน-
จิตฺตตาย จ อุปฺเปกฺขาปารมี เวทิตพฺพา ฯ วุตฺตญฺเหดํ

ปนฺนุชฺช ทุกฺเขน สุขํ ชนินฺนท

สุเขน วา ทุกฺขมสฺสยฺหสาหิ

อุภยตฺถ สนฺโต อภินิพฺพตฺตตา

สุเข จ ทุกฺเข จ ภวนฺติ ตฺถยาติ ฯ (๑)

ยสฺมา ปเนตฺถ เมตฺตปารมี อติสยวตี ตสฺมา ตทตฺถ-
ทีปนตฺถํ สา เอว ปาฬิ อารุพฺพา ฯ ตถา อิธ มหาสตฺตสฺส

๑. ขุ. ชา. ๒๗/๕๑๓/๑๓๐ ฯ

สพฺพสตุเตสุ โอรสปฺตฺเต วยิ สมนนฺกมฺปตาทโย คฺคณวิเสสา
นินฺทฺธาเรตพฺพาทิ ฯ

เอกราชจริยาวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

เมตฺตปาปารมี นิฏฺฐิตา ฯ

มหาโลมหํสจริยาวณฺณนา

สุสานเน เสยฺยํ กปฺเปมิ

ฉวญฺจิกํ อุปนิชาย (๑)

คามมณฺฑลตา (๒) อุปาคนฺตฺวา

รूपิ ทสฺเสนฺดินปฺปกนฺติ ฯ

ปณฺณรสมเม ฯ สุสานเน เสยฺยํ กปฺเปมิติ เอตฺถายิ

อนฺุปฺพุพิกถา

มหาสตุโต หิ ตทา มหติ อุพารโภเค กฺุเล นิพฺพตฺติตฺวา

วฺุทฺธิมนฺวาย ทิสปาโมกฺขสฺส อจฺริยสฺส สนฺติเก ครฺวาลิ

วสนฺโต สพฺพสิปฺปานํ นิปฺพตฺตี ปตฺวา กฺุลฆริ อากนฺตฺวา

มาตาปิตฺตฺนํ อจฺเจเนน ฌาตเกหิ กฺุญฺมฺพิ สณฺจเปหิติ ยาจฺยมาโนปิ

อนิจฺจตามนสิการมฺเขน สพฺพภาเวสุ อภิวฑฺฒมานสิเวโค กายเ

จ อสุกฺสณฺณํ ปฏฺฐิถิตฺวา ฆรราวาสปฺลิโพธาธิญฺจํ กิเลสคหฺนํ

อนโณคาเหตุวาว จิรกาลสมฺปริจฺจํ เนกฺขมฺมชฺฌาสยิ อุปฺพุรฺุหยมานโ

มหนฺตํ โภคกฺขนฺธิ ปหาย ปฺพุพฺพิชิตฺกาโม หุตฺวา ปฺน จินฺเตสิ

สจหา ปฺพุพฺพิชิตฺสามี คฺคณสมฺภาวนาปากโฏ (๓) ภวิสุสามีติ ฯ

๑. ม. อุปนิชายาหิ ฯ ยฺ. นิชายหิ ฯ ๒. สฺ. โคมณฺฑลตา ฯ ม. คามณฺฑลตา ฯ

๓. สฺ. คฺคณสมฺภาวนาสทุกโต ฯ

โส ลากสกุการิ ชิกฺขุจฺจนฺโต ปพฺพชฺช อนุปคฺนฺตฺวา
ปโหมิ จาหิ ลากาลาภาทีสุ นิพฺพิกาโร โหตฺถนฺติ อตฺตํ
ตฺถเกนฺโต วิเสสโต ปรปฺริภวสหนาทิปฺปฏิปฺทึ อฺเปกฺขา-
ปารมี มตฺถกั ปาเปสฺสามิติ นินฺตถวตฺถเนว เคหโต นิกฺขมิตฺวา
ปรมสฺสเลขวฺตฺติโกปี อพฺลพฺโล อมฺนุทมนฺโท วีย ปรเสสิ อจิตฺต-
รฺูเปณ หีพิตฺตปฺริฏฺโต หุตฺวา คามนิกฺมราชธานีสุ เอกรตฺติ-
วาเสเนว วิจฺรติ ฯ ยตฺถ ปน มหนตฺติ ปฺริภวํ ปฏฺฐิตฺติ ตตฺถ
จฺริมฺปิ วสตี ฯ โส นินฺตถวตฺถเนว ชินฺนํ ปิไลตฺติกขณฺเตน ตสฺมิมฺปิ
ชินฺนํ เกนจิ ทินฺนํ อคฺคณฺหนฺโต หิริโกปีนปฺฏิจฺฉาทนมตฺเตเนว
จฺรติ ฯ เอวํ กจฺจนฺเต กาลเ อเกํ นิกฺมคามํ อคฺมาสี ฯ

ตตฺถ คามทารกา ชฺฐตฺตชาติกา เวชเวธา เกจิ (๑) ราช-
วาลฺลภานํ ปุตฺตตฺนตฺตฺทาสาทโย จ อฺทฺฐตา อุนฺนพา จปลา
มุขรา วิกฺกณฺวาจา กาลเณ กาลิ กิพฺพาพฺพลา วิจฺรนฺติ ฯ
ทฺถคฺคเต มหฺลลเก ปฺริเส จ อิตฺถิโย จ กจฺจนฺเต ทิสฺวา
ภสฺสมปฺญฺเณ ปิฏฺฐิจฺฉิ อากิรฺนฺติ เกตฺทิกิปฺณณฺณํ กจฺจนฺตเร โอลมฺพฺเนติ
เตน วิปฺปการเณ ปฺริวตฺเตตฺวา โอลเณเต ยถาวชฺชกิพฺพิตฺติ
ทสฺเสตฺวา อฺปฺหสฺนฺติ ฯ มหาปฺริโส ตสฺมี นิกฺเม เต เอวํ
วิจฺรนฺเต ชฺฐตฺตทารเก ทิสฺวา ลทฺโธ วต ทานิ เม อฺเปกฺขา-
ปารมียา ปฺริปฺรณฺญาปาโยติ จินฺนเตตฺวา ตตฺถ วิหาสี ฯ ตํ เต
ชฺฐตฺตทารกา ปสฺสิตฺวา วิปฺปการิ กาคฺคฺ อารภฺนฺติ ฯ
๑. สี. เย เกจิ ฯ

*เล่มที่ 45 ยุทธชยวคฺควรรณนา หน้า 434

มหาสตุโต ตํ อสหนุโต วีย จ เตหิ ภายณุโต วีย
จ อฏฺฐหิตฺวา กจฺจนฺติ ฯ ตํ เต อนฺุพฺพนฺุชนฺุติ ฯ โส เตหิ
อนฺุพฺพนฺุชียมาโน เอตฺถ นฺุตฺถิ โกจฺจิ ปฏฺิวตฺตาทิ สฺุสานํ คนฺุตฺวา
อฏฺฐจิกํ สีสฺุปฺชานํ กตฺวา สยฺติ ฯ ฐตฺตทวารกาปี ตตฺถ คนฺุตฺวา
โองฺุฏฺฐกฺนาคิกํ นานปฺปการํ วิปฺปการํ กตฺวา ปกฺกมฺนฺุติ ฯ
เอวํ เต ทิวเส ทิวเส กโรนฺุติ เอว ฯ เย ปน วิญฺญู ปฺุริสา
เต เอวํ กโรนฺุเต ปสฺุสนฺุติ เต เต ปฏฺิวาหิตฺวา อຍ
มหานฺุภาโว ตปสฺุสสี มหาโยคีติ จ ญตฺวา อฺุพารํ สกฺการ-
สมฺมานํ กโรนฺุติ ฯ มหาสตุโต ปน สพฺพตฺถ เอกสฺุทิวสว โหติ
มชฺุตฺตตฺถุโต ฯ เตน วุตฺตํ

สฺุसानเน เสยฺยํ กปฺเปมิ	จวฏฺฐจิกํ อฺุปนฺุชาย
กามมณฺุชลา อฺุปาคนฺุตฺวา	รฺุပ္ปี ทสฺุเสนฺุตินปฺปกํ ฯ
อปฺเร คนฺุชณฺุจ มาลณฺุจ	โกชนํ วิวิธํ พหุ
อฺุปายนานิ อฺุปนฺุเนนฺุติ	หฏฺฐจา สํวิกฺคมาณสา ฯ
เย เม ทฺุภํ อฺุปฺหรนฺุติ	เย จ เทนฺุติ สฺุขํ มม
สพฺพเพสฺุ สมนโก โหมิ	ทยา โกโป น วิชฺชตีติ-

อาทิ ฯ

ตตฺถ สฺุसानเน เสยฺยํ กปฺเปมิ จวฏฺฐจิกํ อฺุปนฺุชายาติ
อามกสฺุसानเน จจฺุทฺทิตกเพวรโต โสณฺุสังคาลาทีหิ ตหิ ตหิ
วิกฺขิตฺเตสฺุ อฏฺฐจิกฺเกสฺุ เอกํ อฏฺฐจิกํ สีสฺุปฺชานํ กตฺวา สฺุจิมฺหิ

*เล่มที่ 45 มหาโลมหังสจริยาวรรณนา หน้า 435

จ อสุจิมฺหิ จ สมานจิตตตาย ตสฺมี สุสานเน เสยฺย
กปฺเปมิ สยามิตี อตุโถ ฯ ความมณฑลาคติ (๑) ความทารกา ฯ รูป
ทสฺเสนฺตินปฺกนฺติ ยถาวชชกัฬิตาย โยกฺกุสฺสณฺนอุปฺหสนฺนอมฺมิ-
หนาทึหิ กณฺณโสเต สลากปฺปเวสนาทึหิ จ อติกกฺขฬฺ อนุปฺปกั
นนานปฺปการึ รูปึ วิการึ กโรนฺติ ฯ

อุปฺเรติ เตสุ เอว ความทารเกสุ เอกจฺเจ ฯ อุปายนานิ
อุปฺเนนฺตีติ อัย อิมฺเส ปฺริภวฺเสน เอวรูปึ วิกปฺการึ กโรนฺเตสุ
น กิลฺยจึ วิการึ ทสฺเสติ สมฺมานเน นฺ โข กิฑิโสติ
ปฺริคฺคณฺหนฺตา วิวิธึ พหุ กนฺธมฺลั โภชนึ อนุณฺยานิ จ
อุปายนานิ ปณฺณาการานิ อุปฺเนนฺติ อุปฺหรนฺติ ฯ อุปฺเรหิ วา
เตหิ อนุจารคามทารเกหิ อนุญฺ เวณฺญ มนฺุสฺสา อัย อิมฺลั
เอว วิวิธมฺปิ วิกปฺการึ กโรนฺตานิ น กุปฺปติ อนุณฺยทตฺตุ
ขนฺติเมตฺตทานุทฺทยฺเชว เตสุ อุปฺกฺฐเปติ อโห อจฺจริยปฺริโสติ
หฺกฺฐา พหุ วติเมหิ เอตสฺมี วิกปฺกฺฐิขฺชนฺเตหิ อุปฺนฺลั ปสฺตนฺติ
ลัวิกฺคมานสาว หุตฺวา พหุ กนฺธมฺลั วิวิธึ โภชนึ อนุณฺยานิ
จ อุปายนานิ อุปฺเนนฺติ อุปฺหรนฺติ ฯ

เย เม ทุกฺขั อุปฺหรนฺตีติ เย ความทารกา มยฺหึ สรึร-
ทุกฺขั อุปฺหรนฺติ อุปฺเนนฺติ ฯ อุปฺทหนฺตีติปิ ปาโฐ อุปฺปาเทนฺตีติ
อตุโถ ฯ เย จ เทนฺติ สฺจ มฺมาติ เย จ เวณฺญ มนฺุสฺสา
๑. สึ. โคมณฺฑลาคติ ฯ ม. ความมณฑลาคติ ฯ

มม มยฺหํ สุขํ เทนฺติ มาลาคนฺธโรชนาทิสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อุปฺพรนฺติ ฯ สพฺเพสํ สมโก โหมีติ กตฺถจิปิ วิการานุป-
ปตฺติยา สมานจิตฺตตาย วิวิธานมฺปิ เตสํ ชนानํ สมโก
เอกสทิสฺส โหมี ภวามิ ฯ ทยา โกโป น วิชฺชตีติ ยสฺมา
มยฺหํ อุปการเก เมตฺตจิตฺตตาสงฺฆาตา ทยา อุปการเก มโน-
ปโทสสงฺฆาโต โกโปปิ น วิชฺชติ ตสฺมา สพฺเพสํ สมโก
โหมีติ ทสฺเสติ ฯ

อิทานิ ภควา ตทา อุปการีสุ อุปการีสุ จ สตฺเตสุ
สมฺปจิตฺตวณสมฺภารสฺส อตฺตโน สมานจิตฺตตา วิการภาโว
ยา จ โลกธมฺเมสุ อนฺุปฺลิตฺตตา อโหสิ ตํ ทสฺเสตุ

สุขทุกฺเข ตฺลภาโต ยเสสุ อยเสสุ จ
สพฺพตฺถ สมโก โหมี เอสา เม อุปฺกฺษาปารมิตี

โอสานคาถมาห ฯ

ตตฺถ สุขทุกฺเขติ สุขฺเข จ ทุกฺเข จ ฯ ตฺลภาโตติ สมกํ
กฺหิตตฺลภา วิย โอนติอนฺนติอฺปนตี วชฺเชตฺวา มชฺฌตฺตภาโต สุข-
ทุกฺษกฺคหณฺเนว เจตฺถ ตํนิมิตฺตภาวโต ลาภาลาภาปี กฺหิตาติ
เวทิตพฺพํ ฯ ยเสสุติ กิตฺติสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
สพฺเพสฺส
สพฺพโลภธมฺเมสุ จ อนนฺยสาธารณํ อตฺตโน มชฺฌตฺตภาวํ
กิตฺเตตฺตวา เตน ตสฺมี อตฺตภาเว อตฺตโน อุปฺกฺษาปารมียา

สขาปุตตภาว วิภาเวนุโต เอสา เม อุเปกขาปารมีติ เทสนัน
นิฏฐาเปสิ ฯ

อิธาปี มหาสตุตสฺส ปจมี ทานปารมี นาม วิเสสโต
สพฺพวิภาวปริจฺจาโค เย เกจิ อิมํ สรีริ คเหตุวา ยํ กิณฺจ
อตุตฺตโน อิจฺฉิตํ กโรนฺตุติ อนเปกฺขภาเวน อตุตฺตโน อตุตฺตภาว-
ปริจฺจาโค จ ทานปารมี หีนาทิกสฺส สพฺพสฺส อกตุตฺตพฺพสฺส
อกรณํ สีลปารมี กามสฺสาทวิมุขสฺส เกหโต นิกฺขนฺตสฺส
สโต กาเย อสุกฺสณฺณานุพฺรุหฺนา เนกฺขมฺมปารมี สมฺโพธิ-
สมฺภารานํ อุปการณฺมปฺริคฺคหฺเน ตปฺปฏฺิปกฺขปฺปหานเ จ
โกสฺลลํ อวิปฺริตโต ฐมฺมสภาวจินฺตนา จ ปญฺญาปารมี กาม-
วิตกฺกาทีวินทนํ ทูกฺขาธิवासนวิริยญฺจ วิริยปารมี สพฺพปาปี
อธิवासนฺนฺติ ขนฺติปารมี วชิสฺจจํ สมาทานาวิสฺวาทเนน
วิรติสฺจจญฺจ สจฺจปารมี อนวชฺชฐมฺเม อจฺลสมาทานาธิฏฺฐานํ
อธิฏฺฐานปารมี อนนฺธิโส สพฺพสฺสเตสฺส เมตฺตานุทฺทพฺภาโว เมตฺตา-
ปารมี อุเปกฺขาปารมี ปนฺสฺส ยถาวุตฺตวเสเนว เวทิตพฺพาทิ
ทส ปารมีโย ลพฺพนฺติ อุเปกฺขาปารมี เจตฺถ อติสยวตีติ กตุวา
สาเยว เทสนัน อารุพฺพา ฯ ตถา อิธ มหาสตุตสฺส มหฺนฺตํ
โกกฺกขณฺธํ มหฺนฺตญฺจ ญาตีปฺริวญฺญํ ปหาย มหากฺนิกฺขมฺนสฺทิสฺ
เกหโต นิกฺขมฺนํ ตถา นิกฺขมิตฺวา ลาภสฺสกาโร ชิกฺขุจฺจโต
ปเรสฺส สมฺภวานํ ปฺริหริตฺตฺกามสฺส ปพฺพชฺชาลิงฺกํ อคฺคเหตุวา

จิตฺเตเนว อนนเสถิ ปพฺพชฺชาคฺคเณ อธิญฺจหิตฺวา ปรมสฺสฺวิหาโร
ปรมปฺปิจฺจตา ปวิเวกาภิริติ อฺเปกฺขณาธิปฺปาเยน อตฺตโน
กายชีวิตนिरเปกฺขา ปเรหิ อตฺตโน อฺปฺริ กตฺวิปฺปการาธิวาสนํ
อฺกุกํสคตฺส
โพธิสมฺภการปฺปฏิปฺกฺขานํ กิเลสํ ตนฺนภาเวน
จีณาสวานํ วิย ปเรถิ อฺปการาปการเสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นิพฺพิการภาวเหตุญฺเจตน
สพฺพตฺต มชฺฌตฺตภาเวน สมฺมฺจฺจาปีโต โลกธมฺเมหิ อนฺนฺปเลโป
สพฺพปารมีนํ มุทฺตญฺจตาย อฺเปกฺขาปารมียา สีขาปฺปตฺตฺติ
เอวมาทโย คฺคณานฺนภาวา วิภาเวตฺตพฺพาติ ฯ

มหาโลมฺหํสจฺริยาवณฺณนา นิญฺจिता ฯ

อฺเปกฺขาปารมี นิญฺจिता ฯ

ตฺตยวคฺคสฺส อตฺตวณฺณนา นิญฺจिता ฯ

อุทฺททานคถาวณฺณนา

ยฺชชโย โสมนสุโส	อโยฆรภีเสน จ
โสณนฺโท มุคปกฺโข (๑)	กปีราชา สจฺจสวฺหโย ฯ
วฏฺฏโก มจฺจราชา จ	กณฺหทีปายโน อิติ
สุตฺโตโม ปุเร อาสี (๒)	สาโม จ เอกราชา (๓) จ
อุเปกฺขาปารมี อาสี	อิตฺติ วุคฺคํ (๔) มหเสีนาติ ฯ

อุทฺททานคถาย ยฺชชโยติอาทิกา อุทฺททานคถา ฯ ตตฺถ
ภีเสนาคิ ภีสาปเทเสน มหากณฺจนจริยํ (๕) ทสฺเสติ ฯ โสณนฺโทติ
อิมินา โสณปณฺฑิตจริยํ (๖) ทสฺเสติ ฯ ตถา มุคปกฺโขติ มุคปกฺขา-
ปเทเสน เตมียปณฺฑิตจริยํ (๗) ทสฺเสติ ฯ อุเปกฺขาปารมีตีเสน มหา-
โลมหํสจริยํ (๘) ทสฺเสติ ฯ อาสี อิตฺติ วุคฺคํ มหเสีนาติ ยถา
สาริปุคฺคตฺต คฺยุหํ เอตฺรหิ เทสิตํ อิตฺติ เอวํ อิมินา วิชานเนน
มहनฺตานิ ทานปารมีอาทินิ โพรธสมุการานิ เอสนโต มหเสีนา
ตทา โพรธสคฺคตฺตมฺยา วุฏฺฐิ จินฺณํ จริตํ ปฏฺธิปนฺนํ อาสี
อโหสีติ อตฺถโก ฯ อิทานิ ปารมีปริปุรณวเสน จิรกาลปฺปวคฺคิตํ
อิธ วุคฺคํ อวคฺคตฺตจ อตฺตโน ทุกฺกรกิริยํ เอกชฺฌมํ กตฺวา
๑. ม. มุคปกฺโข ฯ ๒. ม. ยฺ. ปุณฺ อาสี ฯ ๓. ม. ยฺ. เอกราชหุ ฯ
๔. ม. วุคฺคํ ฯ ๕. ตี. ย. ภีสจริยํ ฯ พุ. จริยา. ๓๓/๒๔/๕๘๓ ฯ
๖. ตฺยา. มุคปกฺขจริยํ ฯ พุ. จริยา. ๓๓/๒๕/๕๘๔ ฯ
๗. พุ. จริยา. ๓๓/๒๖/๕๘๕ ฯ ๘. พุ. จริยา. ๓๓/๒๕/๕๘๔ ฯ

ยทตฺถิ สว ปวตฺติตา ตถจ สงฺเขเปเนว ทสฺเสตฺถิ

เอวํ พหุวิธํ ทุกฺขํ สมฺปตฺติจ พหุพฺพิชา (๑)

ภวาทเว อนฺุภวิตฺวา ปตฺโตตฺตํ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ

คถามาห ฯ

ตตฺถ เอวมนฺติ อิมินา วุตฺตเนน ฯ พหุวิธํ ทุกฺขมนฺติ
อภิตฺติปณฺฑิตาทิกถาเล การปณฺณาทีอาหารตาย ตถจ ยาจกสฺส
ทตฺวา อาหารูปจฺเจทาทีนา จ พหุวิธํ นานปฺปการํ ทุกฺขํ ฯ
ตถา กุรฺรราชาทีกาเล สกฺกสมฺปตฺติสทีสา สมฺปตฺติจ พหุพฺพิชา
ภวาทเวตี ขุทฺทเก เจว มหนฺเต จ ภเว ฯ ภวาทเววา
วทฺธิหายิโน อนฺุภวิตฺวา พหุเวหิ ทุกฺเขหิ อวิหฺลณฺมาโน
พหุวิธาหิ จ สมฺปตฺติหิ อนากขุตฺติยมาโน ปารมฺปิปรุณฺปสุตฺโต
เจว หุตฺวา ตทฺนฺรูปํ ปฏฺิปตฺติํ ปฏฺิปนฺโน อุตฺตมํ อนฺุตฺตรํ
สมฺมาสมฺโพธิํ สพฺพพฺลยฺตํ ปตฺโตตฺตํ อธิกฺโตสฺมีตี อตฺถโธ ฯ

อิทานิ ยาสิ ปารมฺมินํ ปรีปรุณฺตฺถิ เอสา ทุกฺกรจริยา
จิริ ปวตฺติตา ตาสํ อนวเสสโต ปรีปรุณฺณภาวํ เตน จ
ปตฺตพฺพผลสฺส อตฺตนา อธิกฺตภาวํ ทสฺเสตฺถิ

ทตฺวา ทาทพฺพกํ ทานํ สีลํ ปฺุเรตฺวา อเสสโตตี

อาที วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ ทตฺวา ทาทพฺพกํ ทานมนฺติ ตทา อนฺุตฺตรํ สมฺมา-

๑. สฺยา. สมฺปตฺติยจ พหุวิธํ ฯ

สมุโพธิ อภิสมพุชฺฌิตฺตํ อคฺคยานปฏิปทํ ปฏิปนฺเนน มหาโพธิ-
สตุเตน ทาทพฺพํ เทยฺยธมฺมํ พาทิรํ รัชชาติ อพฺภนฺตรํ
องฺคนยนาที ทตฺวา ปริจฺจชิตฺวา ตโต เอว รัชชปริจฺจาโก องฺค-
ปริจฺจาโก นยฺนปริจฺจาโก ปุตฺตทารปริจฺจาโก อตฺตปริจฺจาโกติ
ปฺลยฺจมหาปริจฺจาคปริโยสานํ ทานปารมิตานอุปปารมิตานปรมุตฺต-
ปารมิตฺตํ ทานํ อนวเสสโต สมฺปาเทตฺวาติ อตฺโต ๑

ตตฺถ อภิตฺตปิพฺราหฺมณกาเล (๑) สงฺขพฺราหฺมณกาเลติ (๒) เอวมาทิสฺสุ
อิธ อากเตสฺส อนากเตสฺส จ วิสยฺหเสฏฺฐิกกาเล (๓) เวลामพฺราหฺมณ-
กาเลติ (๔) เอวมาทิสฺสุปี ทานปารมิตาน มหาปฺริสฺสสฺส ปฺริตตฺตภาวนํ
ปริมาณํ นาม นตฺถิ ๑ เอกนฺเตน ปนสฺส สสฺปนฺนทิตกาเล

ภิกฺขุขย อุปคตํ ทิสฺวา สกคฺคตानํ ปริจฺจชฺสี
ทานเนน เม สโม นตฺถิ เอสา เม ทานปารมิตี (๕)

เอวํ อตฺตปริจฺจจกํ กโรนฺตสฺส ทานปารมิตาน ปรมุตฺตปารมิตาน นาม
ชาตา ๑ อิตฺเรสฺส ปน ยถารหํ ปารมิตฺตูปปารมิตฺตโย เวทิตพฺพา ๑

สีลํ ปฺุเรตฺวา อเสสโตติ ตถา อนวเสสโต กายิโก
สํวโร วาจสิโก สํวโร กายิกวาจสิโก สํวโร อินฺทฺริยสํวโร
โกชเนน มตฺตคณฺณตา สฺวีสฺสุทฺธาชีวตาติ เอวมาทิกํ โพธิสตุตฺตสีลํ

๑. พุ. จริยา. ๓๓/๑/๕๕๑ ๑ พุ. ชา. ๒๓/๒/๓๕๒ ๑

๒. พุ. จริยา. ๓๓/๒/๕๕๒ ๑ พุ. ชา. ๒๓/๑๓๕๓/๒๓๓ ๑

๔. อง. นวก. ๒๓/๒๒๔/๔๐๖ ๑ ๕. พุ. จริยา. ๓๓/๑๐/๕๖๓ ๑

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาพรรณนา หน้า 442

สมุปาเทนฺเตน สีลปารมิตีลอุปารมิตีลปรมตถปารมิปุเปกั
ปุเรตพพิ สพพิ สีลํ ปุเรตฺวา สมฺมเทว สมุปาเทตฺวา ฯ อิธาปี
สีลวณาคธาเล (๑) จมฺเปยฺยนาครธาเลติ (๒) เอวมาทิสฺส อิธ
อาคเตสฺส อนาคเตสฺส จ มหากปีกาเล (๓) จทฺทนต์กาเลติ (๔) เอวมาทิสฺส
มหาสตฺตสฺส สีลปารมียา ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม
นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส สงฺขปาลกาเล

                  สุเลหิ วินิวิฆฺณนฺเต   โกฏฺฏยฺนฺเตปี สตฺติภิ
                  โกชปฺตฺเตน น กุปฺปามิ   เอสา เม สีลปารมิตี (๕)

เอวํ อตฺตปริจฺจาคํ กโรนฺตสฺส สีลปารมึ ปรมตถปารมึ นาม
ชาตา ฯ อิธเรสฺส ปน ยถารหํ ปารมึอุปารมึโย เวทิตพฺพา ฯ

                  เนกขมฺเม ปารมึ คนฺตฺวาติ ตถา ติวิเชปี มหาภินิภฺขมเน
ปารมึ ปรมุกกัถํ คนฺตฺวา ยฺชณฺชยกาเล (๖) โสมนสฺส-
กุมารกาเลติ (๗) เอวมาทิสฺส อิธ อาคเตสฺส อนาคเตสฺส จ หตฺถิ-
ปาลกุมารกาเล (๘) มฆเทวกาเลติ (๙) เอวมาทิสฺส มหาหฺชฺชํ ปหาย
เนกขมฺมปารมียา ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ
เอกนฺเตน ปนสฺส จุฬสฺสโตสมกาเล

- # ๑. พุ. จริยา. ๓๓/๑๑/๕๖๘ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๗๒/๒๓ ฯ
- # ๒. พุ. จริยา. ๓๓/๑๓/๕๗๐ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๒๑๘๐/๔๔๘ ฯ
- # ๓. พุ. จริยา. ๓๓/๒๗/๕๘๗ ฯ พุ. ชา. ๑๐๕๐/๒๒๕, ๕๐๓ ฯ
- # ๔. พุ. ชา. ๒๗/๒๓๒๗/๔๕๑ ฯ ๕. พุ. จริยา. ๓๓/๒๐/๕๗๘ ฯ
- # ๖. พุ. จริยา. ๓๓/๒๑/๕๗๕ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๑๕๕๓/๓๑๕ ฯ
- # ๗. พุ. จริยา. ๓๓/๒๒/๕๘๐ ฯ พุ. ชา. ๒๗/๒๑๖๔/๔๔๓ ฯ
- # ๘. พุ. ชา. ๒๗/๒๒๔๕/๔๖๔ ฯ ๙. ม. ม. ๑๓/๔๕๒/๔๑๕ ฯ

ආ. ඒ. කල/ජ/ග ෧

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาวรรณนา หน้า 443

มหาρχุ หตุถคคั เขพปีญท้าว จฑฑยั
จชโต น โหติ ลคคณั เอสา เม เนกขมมปารมีติ (๑)

เอวํ นิสฺสงฺกตาย รัชฺชั จฑฑเตตฺวา นิกฺขมฺนตฺสฺส เนกขมม-
ปารมี ปรมุตฺตปารมี นาม ชาตา ฯ อิตเรสุ ปน ยถารหํ
ปารมีอุปปารมีโย เวทิตพฺพา ฯ

ปณฺฑิตเต ปรีปฺจฺฉิตฺวาติ ก็ กุสลํ ก็ อกุสลํ ก็ สาวรัชฺชํ
ก็ อนุวชฺชนฺตืออาทินา กุสลาธิชฺชมฺวิภาคํ กมฺมกมฺมผลวิภาคํ
สตุตฺตานิ อุปการาวหํ อนุวชฺชกมฺมยตฺนสิปฺปายตฺนวิชฺชาภูจฺจานาที
ปณฺฑิตเต สปฺปญฺญเณ ปรีปฺจฺฉิตฺวา ฯ เอเตน ปญฺญาปารมี
ทสฺเสติ ฯ ตตฺถ วิชฺฐรปณฺฑิตกาเล มหาโควินฺทปณฺฑิตกาเล (๒)
กุกุทาลปณฺฑิตกาเล (๓) อรกปณฺฑิตกาเล (๔) โภชิปรีพฺพาชกกาเล (๕)
มโหสฺสรปณฺฑิตกาเลติ (๖) เอวมาทีสุ ปญฺญาปารมียา ปูริตตต-
ภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนฺสฺส เสนก-
ปณฺฑิตกาเล

ปญฺญา ย วิจินฺนุโตหํ พฺราหฺมณํ โมจยั ทฺวา
ปญฺญา ย เม สโม นตฺถิ เอสา เม ปญฺญาปารมีติ (๓)

อนฺุโตภสฺสคคคั สปฺปํ ทสฺเสนตฺสฺส ปญฺญาปารมี ปรมุตฺตปารมี
นาม ชาตา ฯ

๑. ชาตกฏฺจ. ๑/๘๔ ฯ ๒. ที. ที. ๑๐/๒๐๕/๒๕๒ ฯ พุ. จริยา. ๓๓/๕/๕๕๕ ฯ

๓. พุ. ชา. ๒๗/๗๐/๒๒ ฯ ๔. พุ. ชา. -๗/๑๘๗/๕๘ ฯ ๕. กเวตีตพฺโพ ฯ

๖. พุ. ชา. ๒๘/๖๐๐/๒๒๓ ฯ ๗. ชาตกฏฺจ. ๑/๘๔ ฯ

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาวรรณนา หน้า 444

วีริย กตฺวาน อุตฺตมฺนฺติ สมฺมาสมฺโพธิ ปาเปตฺถ สมตฺถตฺตย
อุตฺตมํ ปธานํ วีริยนฺติ วิวิธมฺปิ วีริยปารมี กตฺวา อุปฺปา-
เทตฺวา ฯ ตตฺถ มหาสีตฺวราชกาล (๑) ปญฺจาวุฑฺฒมารกาล (๒) มหา-
วานรินฺทกาล (๓) เอวมาทิสฺสุ วีริยปารมียา ปุริตตฺตภาวานํ
ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺตฺน ปนสฺส มหาชนกกาล

อติรทฺสฺสี ชลมชฺเฌ   มตา สพฺเพว มานุสา
จิตฺตสฺส อณฺณถา นตฺถิ   เอสา เม วีริยปารมีติ (๔)

เอวํ มหาสมุทฺทํ ตฺรณตฺสฺส วีริยปารมี ปรมตฺถปารมี นาม
ชาตา ฯ

ขนฺติยา ปารมี คนฺตฺวาติ อธิวาสนขนฺติอาทิ ขนฺติ-
ปรมกํสฺสทวํ ปาเปนฺโต ขนฺติยา ปารมี ปรมโกฏฺฐิ คนฺตฺวา
ขนฺติปารมี สมฺปาเทตฺวาติ อตฺถโถ ฯ ตตฺถ มหากปีกาล (๕) มหีส-
ราชกาล (๖) รุรัมภีราชกาล (๗) ธมฺมเทวปุตฺตกาล (๘) เอวมาทิสฺสุ ขนฺติ-
ปารมียา ปุริตตฺตภาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺตฺน
ปนสฺส ขนฺติวาทีกาล

อเจตฺนํ โกฏฺฐนฺเต   ติเณหน ปรสฺสนา มํ
กาสิราชน กุปฺปามิ   เอสา เม ขนฺติปารมีติ (๘)

๑. บ. ข. ๒๗/๕๑/๑๗ ฯ ๒. บ. ข. ๒๗/๕๕/๑๘ ฯ

๓. บ. ข. ๒๗/๕๗/๑๘ ฯ ๔. ชาตกญฺจ. ๑/๘๔ ฯ

๕. บ. ข. ๒๗/๑๐๕๐/๒๒๕-๕๐๓ ฯ ๖. บ. จริยา. ๓๓/๑๕/๕๗๒ ฯ

บ. ข. ๒๗/๔๓๓/๑๑๔ ฯ ๗. บ. จริยา. ๓๓/๑๖/๕๗๓ ฯ

บ. ข. ๒๗/๑๘๓๕/๓๕๕ ฯ ๘. บ. จริยา. ๓๓/๑๘/๕๗๕ ฯ

บ. ข. ๒๗/๑๕๑๕/๓๐๗ ฯ ๙. ชาตกญฺจ. ๑/๘๔ ฯ

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาพรรณนา หน้า 445

เอว อเจตนาภาเวน วิย มหาทุกขัง อนุภวนตสฺส ขนฺติปารมี
ปรมตถปารมี นาม ชาตา ฯ

กตฺวา ทพฺพหฺมธฺมฺมจฺฉานนฺติ กุสฺลสฺมาทานาธฺมฺมจฺฉานํ ตสฺส
ตสฺส ปารมิตฺสฺมาทานสฺส ตพฺพการกสฺมาทานสฺส จ อธฺมจฺฉานํ
ทพฺพหฺตริ อสฺติถิถํ กตฺวา ตํ ตํ วจสฺมาทานํ อนิวดตฺติภาเวน
อธฺมจฺฉนฺทิวาติ อตฺโถ ฯ ตตฺถ โขติปาถกาเล (๑) สรภงฺคกาเล (๒)
เนมิกาเลติ (๓) เอวมาทิสฺสุ อธฺมจฺฉานปารมียา ปุริตตตฺถภาวานํ
ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส เตมียกฺุมารกาเล

มาตาปีตา น เม เทสฺสา อตฺตาเม น จ เทสฺสึโย (๔)

สพฺพพลฺลตฺตํ ปิยํ มยฺหํ ตสฺมา วตมธฺมจฺฉนฺทินฺติ (๕)

เอวํ ชีวิตํ ปริจฺจชิตฺวา วตํ อธฺมจฺฉนฺทิสฺส อธฺมจฺฉานปารมี
ปรมตถปารมี นาม ชาตา ฯ

สจฺจวาจา นุรฺกขิยาติ สจฺจวาจํ อนุรฺกขิตฺวา ชีวิตนฺตฺราเยป
อนริยโวหารํ कुถํ วิย ชฺคฺคฺจฺฉนฺโต ปริหริตฺวา สพฺพโส
อวิสฺวาทิกาวํ รกฺขิตฺวา ฯ ตตฺถ กปิราชกาเล (๖) สจฺจตาปสฺสกาเล (๗)
มจฺจราชกาเลติ (๘) เอวมาทิสฺสุ สจฺจปารมียา ปุริตตตฺถภาวานํ ปริมาณํ
นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน ปนสฺส มหาสฺสโตสมกาเล

๑. ม. ม. ๑๓/๔๐๕/๓๓๕ ฯ ๒. พ. ขา. ๒๓/๒๔๔๖/๕๓๕ ฯ ๓. พ. จริยา.

๓๓/๖/๕๕๖ ฯ พ. ขา. ๒๘/๕๒๕/๑๙๘ ฯ ๔. ส. นปี เทสฺสํ มหายถิ ฯ

๕. พ. จริยา. ๓๓/๒๖/๕๘๖ ฯ ๖. พ. จริยา. ๓๓/๒๓/๕๘๓ ฯ

๗. พ. จริยา. ๓๓/๒๘/๕๘๓ ฯ ๘. พ. จริยา. ๓๓/๓๐/๕๘๕ ฯ

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาวรรณนา หน้า 446

สจจวำจ อนุรกขณโต จชิตวา มม ชีวิต
โมเจสี เอกสตัด ขตติเย เอสา เม สจจปารมีติ (๑)

เอว ชีวิต จชิตวา สจจ อุนุรกขณตสส สจจปารมี ปรมตถปารมี
นาม ชาตา ฯ

เมตตาย ปารมี คนตวาติ สพพตเตสุ อโนธิโส
หิตูปถัหารลกขณาย เมตตาย ปารมี ปรมุกกัสดิ ปตวา ฯ
ตตถ จุพพมมปาลกาเล (๒) มหาสีลวราชกาเล (๓) สามปณทิตกาเลติ (๔)
เอวมาทิสู เมตตยาปารมียา ปุริตตตถาวานัน ปริมาณัน นาม
นตถิ ฯ เอกนุเตน ปนสส สวณณสามกาเล

น ม โกจิ อุตตสตี นปีหิ ภายามิ กสสจิ
เมตตยาพเลนูปตถุโธ รمامิ ปวเน ตทาติ (๕)

เอว ชีวิตมปิ อโนโลเกตวา เมตตายนตสส เมตตยาปารมี
ปรมตถปารมี นาม ชาตา ฯ

สมมานนาวมานเนติ สกุกจจัน ปุชาสกุการาทินา สมมานเน
โอฏฐุภนาทินา (๖) อวมานเน จ สพพตถ โลกขมเม สมโก
สมจิตโต นิพพิกาโร หุตวา อุตตมม อุนุคตริ สพพณณตติ
อธิตโตสมิตี อตถิโถ ฯ ตตถ มหาวานรินุทกาเล (๗) กาสีราชกาเล
เขมพราหุณกาเล อฏฐิเสนปริพพาชกาเลติ (๘) เอวมาทิสู อุนุเปกขา-

๑. ชาตกฏฐ. ๑/๘๔ ฯ ๒. พุ. ชา. ๒๗/๓๓๗/๑๗๑ ฯ

๓. พุ. ชา. ๒๗/๕๑/๑๗ ฯ ๔. พุ. จิริยา. ๓๓/๓๓/๕๕๓ ฯ

พุ. ชา. ๒๘/๔๘๒/๑๘๕ ฯ ๕. พุ. จิริยา. ๓๓/๓๓/๕๕๓ ฯ

๖. สี่. นิฏฐภนาทินา ฯ ๗. พุ. ชา. ๒๗/๕๗/๑๘ ฯ

๘. พุ. ชา. ๒๗/๑๐๒๑/๒๒๐ ฯ

*เล่มที่ 45 อุทานคาถาพรรณนา หน้า 447

ปารมียา ปุริตตฤททาวานํ ปริมาณํ นาม นตฺถิ ฯ เอกนฺเตน

ปนสฺส มหาโลมหํสกาเล

สุสานเน เสยฺยํ กปฺเปมิ นวภูจิกํ อุปนิชาย

คามณฺฑลา อุปาคนฺตฺวา รูปํ ทสฺเสนฺตฺนินปฺปกนฺติ (๑)

เอวํ คามทารเกสุ โยภูจฺภนาทีหิ เจว มาลาคนฺธรูปหาราทีหิ

จ สุขทฺกขํ อุปฺปาเทนฺเตสุปี อุปฺเภขํ อนตฺตฺตฺนตฺตสฺส อุปฺเภขา-

ปารมี ปรมุตฺตปารมี นาม ชาตา ฯ อิติ ภควา

เอวํ พหุพฺพิชฺชํ ทฺกขํ สมปฺตฺติจ พหุพฺพิชฺชา

ภวากเว อนฺนภวิตฺวา ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตมนฺติ

สมฺมาสมฺโพธิ อธิคนฺตํ อิมสฺมี ภาทฺทกปฺเป อตฺตนา กตฺติ

ทฺกกรจริยํ สงฺเขเปเนว วตฺวา ปฺน

ทตฺวา ทาทพฺพกํ ทานํ สีลํ ปฺเรตฺวา อเสสโต

เนกขมฺเม ปารมี คนฺตฺวา ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตมํ ฯ

ปณฺฑิตเต ปรีปฺจฺจิตฺวา วีริยํ กตฺวาน อุตฺตมํ

ขนฺติยา ปารมี คนฺตฺวา ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตมํ ฯ

กตฺวา ทพฺพหฺมธฺมฺจฺจานํ สจฺจวาจาณฺรกฺขิย

เมตฺตตาย ปารมี คนฺตฺวา ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตมํ ฯ

ลาภาลาเภ ยสฺสายเส สมนฺมานนาวมานเน

สพฺพตฺถ สมนฺโก หุตฺวา ปตฺโต สมนฺโพธิมุตฺตมนฺติ

อตฺตนา สมฺมเทว ปรีปฺริตา ทส ปารมีโย ทสฺเสตฺติ ฯ

๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๓๕/๕๕๔ ฯ

ปกิณณกถา

ตสุมี ปน จาเน จตุวา มหาโพธิยานปฏิปัตติย
อุสุสาหชาตานิ กุลปุตตานิ โพธิสมภวารสุ นานปุปการ-
โกสลลตถัม สพพปารมีสุ ปกิณณกถา กเถตพพา ฯ

ตตุริทํ ปณหกมัม กา ปเนตา ปารมีโย เกณญฺเจน
ปารมีโย กติวิชา เจตา โโก ตาสํ กโม กานิ
ลกขณรสปจฺจปฏฺจานปทฺจฺจานานิ โโก ปจฺจโย ฯ โโก
สงฺกิลโส ก็ โวทานํ โโก ปฏิปกฺโข กา ปฏิปัตติ ฯ
โก วิภาโค โโก สงฺคโห โโก สมฺปาทฺนฺปาโย กิตฺตเกน
กาเลน สมฺปาทฺนํ โโก อานิสฺโส ก็ เจตาสํ ผลนฺติ ฯ

ตตุริทํ วิสุสฺซชนํ กา ปเนตา ปารมีโยติ ตณฺหามาน-
ทิกฺขีหิ อนุปหตา กรุณฺญปายโกสลลปริภคฺคหิตา ทานาทโย คุณา
ปารมีโย ฯ

เกณญฺเจน ปารมีโยติ ทานสีลาทิกฺขณวิเสสโยเคน สตฺตฺต-
ตมตาย ปรมา มหาสตฺตา โพธิสตฺตา เตสํ ภาโว กมฺมํ वा
ปารมี ทานาทิกิริยา ฯ อถ वा ปรีตีติ (๑) ปรีโม ทานาทิกฺขณํ
ปุโรโก ปาลโก จาติ โพธิสตฺโต ปรมสฺส (๒) อัย ปรมสฺส वा
ภาโว กมฺมํ वा ปารมี ทานาทิกิริยาว ฯ อถ वा ปรี
๑. สี่. ปูเรตีติ ฯ ๒. สี่. โพธิสตฺโต ปรีโม ฯ

สตุตฺตํ อุตฺตนิ มวติ พนฺชติ คุณฺวิเสสโยเคน ปรํ วา อธิคตฺร
มชฺชติ สุขฺมตฺติ สํกิลสมลโต ปรํ วา เสฏฺฐํ นิพฺพานํ วิเสเสน
มยติ กจฺจติ ปรํ วา โลกํ ปมาณภูเตน ฌานวิเสเสน อธิโลกํ
วีย มฺนาติ ปริจฺฉินฺนทติ ฯ ปรํ วา อติวีย สีลาทิกุณฺคณํ อุตฺตโน
สนฺตानเณ มิโนติ ปกฺขิปติ ปรํ วา อุตฺตภูตโต ฌมฺมกายโต
อณฺณํ ปฏฺธิปกฺขํ วา ตทนตฺถกฺรํ กิลีสโจรคณํ มิโนติ หีสตีติ
ปรโม มหาสตุตฺโต ฯ ปรมสฺส อยฺนฺตืออาทิ วุตฺตนเณน โยเชตพฺพิ ฯ
ปาเร วา นิพฺพานเณ มชฺชติ สุขฺมตฺติ สตุเต จ โสเชติ ตตฺถ
วา สตุเต มวติ พนฺชติ โยเชติ ตํ วา มยติ กจฺจติ
กเมติ จ มฺนาติ วา ตํ ยถาวโต ตตฺถ วา สตุเต
มิโนติ ปกฺขิปติ กิลีสารโย วา สตุตฺตานํ ตตฺถ มิโนติ หีสตีติ
ปารมี มหาปฺริโส ฯ ตสฺส ภาโว กมฺมํ วา ปารมิตา
ทานาทิกิริยาว ฯ อิมินา นเณน ปารมีสทฺตฺโต เวทิตพฺโพ ฯ
กตฺติวิชาติ สงฺเขปโต ทสฺวิธา ตา ปน ปาพิยฺยํ สรูปโต
อาคตาเยว ฯ ยถาห

วิจฺฉินฺนโต ตทา ทกฺขี

ปรมํ ทานปารมี

ปฺพุพฺเพหิ มหีสีหิ

อนฺจฺฉณํ มหาปถนฺติ- (๑) (๒)

อาทิ ฯ ยถา จาห กตฺติ นฺ โย ฆนฺเต พุทฺธการกา

ฌมฺมา ทส โย สารีปฺุตต พุทฺธการกา ฌมฺมา กตเม

๑. สี่. อาเสวิตนฺเสวิตํ ฯ ๒. บ. จริยา. ๓๓/๒/๔๒๘ ฯ

ทส ทานํ โข สารีปุตฺต พุทฺธการโก ฌมฺโม สีลํ เนกขมมํ
ปญฺญา วิริยํ ขนฺติ สจฺจํ อธิจฺ्ञานํ เมตฺตา อุเปกฺขา
พุทฺธการโก ฌมฺโม อิมํ โข สารีปุตฺต ทส พุทฺธการกา
ฌมฺมาติ ฯ อิทมวโจ ภควา อิทํ วตฺวา สุคโต อธาปริ
เอตทวโจ สตุถา

ทานํ สีลญจ เนกขมมํ ปญฺญา วิริเยน ปญฺจมํ
ขนฺติ สจฺจมธิจฺ्ञานํ เมตฺตูปेกฺขาติ เต ทสชาติ ฯ (๑)

เกจิ ปน ฉพฺพิชาติ วทฺนฺติ ตํ เอตาสํ สงฺกหเสน
วุตฺตํ ฯ โส ปน สงฺกโห ปรโต อาวิ ภวิสฺสติ ฯ

โก ตาสํ กโมติ เอตถ กโมติ เทสนากุโม โส จ
ปรมสมาทานเหตุโก สมาทานํ ปวิจยเหตุกํ (๒) อิติ ยถา อาทิมฺหิ
ปวิจिता สมาทินฺนา จ ตถา เทสิตา ฯ ตตฺถ ทานํ สีลสฺส
พหุปรการํ สุกรณฺจาติ ตํ อาทิมฺหิ วุตฺตํ ฯ ทานํ สีลปริคุคฺคหิตํ
มhapฺผลํ โหติ มหानิสฺสนฺติ ทานานนฺตรํ สีลํ วุตฺตํ ฯ สีลํ
เนกขมมปริคุคฺคหิตํ เนกขมมํ ปญฺญาปริคุคฺคหิตํ ปญฺญา วิริย-
ปริคุคฺคหิตา วิริยํ ขนฺติปริคุคฺคหิตํ ขนฺติ สจฺจปริคุคฺคหิตา ฯ สจฺจํ
อธิจฺ्ञานปริคุคฺคหิตํ อธิจฺ्ञานํ เมตฺตาปริคุคฺคหิตํ เมตฺตา อุเปกฺขา-
ปริคุคฺคหิตา มhapฺผลา โหติ มหานิสฺสชาติ เมตฺตานนฺตรมฺเปกฺขา
วุตฺตา ฯ อุเปกฺขา ปน กรุณาปริคุคฺคหิตา กรุณา จ อุเปกฺขา-
๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๑/๔๑๔ ฯ โถกํ วิสทิสํ ฯ ๒. สี. ปวิจยเหตุกํ ฯ

ปริกคหิตาติ เวทิตพฺพา ฯ กถํ ปน มหาการุณิกา โพรสิตตฺตา
สตุเตสฺ อุเปกฺขกา โหนฺตฺติ อุเปกฺขิตพฺพยฺตุเตสฺ กณฺจि กาลํ
อุเปกฺขกา โหนฺติ น ปน สพฺพตฺถ สพฺพทา จาติ เกจิ ฯ
อปเร ปน น สตุเตสฺ อุเปกฺขกา สตุตกเตสฺ ปน วิปฺปการesu
อุเปกฺขกา โหนฺตฺติ ฯ

อปโร นโย ปจฺจฺชนesuปี ปวตฺติยา สพฺพสตุตสาธาธณตฺตา
อปฺปผลตฺตา สุกรตฺตา จ อาทิมฺหิ ทานํ วุตฺตํ ฯ สีเสน
ทายกปฏิกุคฺคาหกสุทฺธิโต ปราณุกุคฺคํ วตฺวา ปรีปฺพานิวตฺติวจนโต
กิริยชมฺมํ วตฺวา อกิริยชมฺมวจนโต โภกสมฺปตฺติเหตุํ วตฺวา
ภวสมฺปตฺติเหตุวจนโต จ ทานสุส อนนฺตรํ สีลํ วุตฺตํ ฯ
เนกฺขมฺเมน สีลสมฺปตฺติสิทฺธิโต กายวชิสุจฺริตํ วตฺวา มโน-
สุจฺริตวจนโต วิสุทฺธิสีลสุส สุขเขนฺว ฌานสมิขฺฌนโต กมฺมา-
ปราชปฺปหานเนน ปโยคสุทฺธิ วตฺวา กิเลสापราชปฺปหานเนน
อาสยสุทฺธิวจนโต วิติกุมปฺปหานเนน จิตฺตสุส (๑) ปรียฺญฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ-
วจนโต จ สีลสุส อนนฺตรํ เนกฺขมฺมํ วุตฺตํ ฯ ปญฺญา
เนกฺขมฺมสุส สิทฺธิปรีสุทฺธิโต ฌานาภาเวน ปญฺญาภาววจนโต
สมาธิปทฺฐจฺจ-
สมถนินิตตํ วตฺวา อุเปกฺขานินิตตวจนโต ปรีหิตชฺฌาเนน ปรีหิต-
กรรมฺปาโยโกสลวจนโต จ เนกฺขมฺมสุส อนนฺตรํ ปญฺญา
๑. สี. วิติกุมปฺปหานเนน จิตฺตสุส ฯ

วุดตาฯ วีริยารมณเณ ปลายากิจจสีทฐิโต สดตสุณุตตาธมม-
นิชฌานกขนฺตี วตฺวา สดตหิตาย อารมฺภสฺส อจฺจริยตาจฺจนโต (๑)
อุเปกฺขานิมิตฺตํ วตฺวา ปคฺคหฺนิมิตฺตวจฺจนโต นิสฺมมการิตฺตํ วตฺวา
อุฏฺฐานวจฺจนโต จ นิสฺมมการิโน หิ อุฏฺฐานํ ผลวิเสสฺมาวหตีติ
ปลฺยณาย อนนฺตรํ วีริยํ วุดฺตํ ฯ

วีริเยน ติตฺติกาสิทฐิโต วีริยวา หิ อารทฺธวีริยตฺตา
สดตสงฺขารหิ อุปฺนีตํ ทุกุขํ อภิภฺยฺย วิหฺรติ ฯ วีริยสฺส
ติตฺติกาสงฺการภาวโต วีริยวโต หิ ติตฺติกา โสภติ ฯ ปคฺคห-
นิมิตฺตํ วตฺวา สมณฺนิมิตฺตวจฺจนโต อจฺจารมณเณ อุทฺธจฺจโทสปฺป-
หาวจฺจนโต ธมฺมนิชฌานกขนฺติยา หิ อุทฺธจฺจโทโส ปหิยติ ฯ
วีริยวโต สาดจฺจกรณวจฺจนโต ขนฺติพฺหุโล หิ อนฺุทฺธโต
สาดจฺจการิ โหติ ฯ อุปฺปมาทวโต ปฺรหิตกิริยารมณเณ ปจฺจุปการ-
ตณฺหาภาววจฺจนโต ยถาวโต ธมฺมนิชฌานเณ หิ สติ ตณฺหา
น โหติ ฯ ปฺรหิตารมณเณ ปฺรเมปปี ปฺรกตทูกฺขสหนตาจฺจนโต
จ วีริยสฺส อนนฺตรํ ขนฺติ วุดฺตา ฯ สจฺเจน ขนฺติยา
จิริยาธิฏฺฐานโต อปการิโน อปการขนฺตี วตฺวา ตทฺอุปการกรณเณ
อวิสฺวาทวจฺจนโต สดตสุณุตตาธมฺมนิชฌานกขนฺตี วตฺวา ตทฺอุป-
พฺรหิตณฺณาสจฺจวจฺจนโต จ ขนฺติยา อนนฺตรํ สจฺจํ วุดฺตํ ฯ

อธิฏฺฐานเณ สจฺจสีทฐิโต อจฺจธาธิฏฺฐานสฺส หิ วิรติ

๑. สี่. อมจฺจริยตาจฺจนโต ฯ

สีขุณฺตี ฯ อวิสัวาทิตั วตุวา ตตฺถ อจฺลภาววจนโต สจฺจสนฺโธ
หิ ทานาทีสุ ปฏฺิณฺณานูรูปึ นิจฺจโลว ปวตฺตติ ฯ ฌานสจฺจ
วตุวา สมฺภารเสฺว ปวตฺตติ นิชฺฌาปนวจนโต (๑) ยถาภูตฌานวา
หิ โภชิสฺมฺภารเ อธิญฺจฺจาทิ เต จ นิญฺจฺจาเปติ ปฏฺิปกฺเขหิ
อกมฺปิยภาวโตติ สจฺจสฺส อนนฺตรึ อธิญฺจฺจานันฺ วุตฺตํ ฯ เมตฺตตาย
ปรหิตกรณสมาทานาธิญฺจฺจานสิทฺธิโต อธิญฺจฺจานันฺ วตุวา หิ ตูป-
สัหารวจนโต โภชิสฺมฺภารเ หิ อธิตฺธิญฺจฺจมาโน เมตฺตาวิหารี
โหติ ฯ อจฺลาธิญฺจฺจานสฺส สมาทานาวิโกปเนน สมาทาน-
สมภวโต จ อธิญฺจฺจานสฺส อนนฺตรึ เมตฺตตา วุตฺตา ฯ อุเปกฺขาย
เมตฺตตาวิสฺสุทฺธิโต สตฺเตสฺส หิ ตูปสัหารี วตุวา ตทปราเชสฺส
อุทาสินตาวจนโต เมตฺตตาทานันฺ วตุวา ตนฺนีสฺสนฺนุทภาวนา-
วจนโต หิตกามสตฺเตปิ อุเปกฺขโกติ อจฺจริยคุณตาวจนโต จ
เมตฺตตาย อนนฺตรึ อุเปกฺขา วุตฺตาคิ เอวเมตาสั กโม
เวทิตพฺโพ ฯ

กานิ ลกฺขณฺรสปจฺจุปฺญฺจฺจานปทฺญฺจฺจานานีติ เอตฺถ อวิเสเสน
ตาว สพฺพปาปี ปารมิโย ปราณุคฺคหลกฺขณา ปเรสึ อุปการ-
กรณฺรสา อวิกมฺปนฺรสา วา หิตเสิตาปจฺจุปฺญฺจฺจานา พุทฺธตฺต-
ปจฺจุปฺญฺจฺจานา วา มหากรุณาปทฺญฺจฺจานา กรุณฺนุปายโกสลล-
ปทฺญฺจฺจานา วา ฯ

๑. ม. ปวตฺตติญฺจฺจา .... ฯ

วิเสเสน ปน ยสฺมา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตา อตฺตูป-
กรณฺปริจฺจาเจตนา ทานปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตํ
กายวชิสุจฺริตํ อตฺถโต อกตฺตพฺพวิริตฺตกตฺตพฺพกรณฺเจตนาทโย จ
สีลปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตโต อาทีนวทสฺสนปฺพุพฺงคโม
กามภเวหิ นิกฺขมณจิตฺตูปปาโท เนกฺขมมปารมิตา กรุณฺญาโย-
โกสลลปริคฺคหิตโต ชมฺมานํ สามณฺณวิเสสทกฺขณาโวโธ ปญฺญา-
ปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตโต กายจิตฺเตหิ ปฺรหิตารมโก
วิริยปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตํ สตฺตสงฺขาราปฺราธสหนํ
อโทสปฺปชาโน ตทาการปฺปวตฺตจิตฺตูปปาโท ขนฺติปารมิตา
กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตํ วิริยเจตนาทีเกทํ อวิสฺวาทนํ สจฺจ-
ปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตํ อจลสฺมาทานาธิจฺ्ञานํ
ตทาการปฺปวตฺโต จิตฺตูปปาโท อธิจฺ्ञานปารมิตา กรุณฺญาโย-
โกสลลปริคฺคหิตโต โลกสฺส หิตสฺสุขปฺสฺหาโร อตฺถโต อพฺยาปาโท
เมตฺตาปารมิตา กรุณฺญาโยโกสลลปริคฺคหิตา อนฺนยปฺภิมวิทฺธิสนี
อิจฺ्ञานานิจฺ्ञเรสุ สตฺตสงฺขารเรสุ สมปฺปวตฺติ อูเปกฺขาปารมิตา ฯ

ตสฺมา ปริจฺจาลกฺขณา ทานปารมิตี เทยฺยชฺชมเม โลก-
วิทฺธิสนรสา อนาสตฺติปจฺจปฺภุจฺ्ञานา ภววิภวสมปฺปวตฺติปจฺจปฺภุจฺ्ञานา
วา ปริจฺจชิตฺตพฺพตฺถูปทฺถุจฺ्ञานา ฯ สีลนลกฺขณา สีลปารมิตี
สฺมาทานลกฺขณา ปติจฺ्ञานลกฺขณา จาติ วุตฺตํ โหติ ฯ
ทฺสฺสึลยวิทฺธิสนรสา อนวชฺชรสา วา โสเจยฺยปจฺจปฺภุจฺ्ञานา

๑. ม. สมาธานลกฺขณา ฯ

หิโรตตปฺปทฏฺฐานาฯ กามโต จ ภวโต จ นิกฺขมณลกฺขณา
เนกฺขมมปารมี ตทาทีนววิภาวนรสา ตโต เอว วิมุขภาว-
ปฺปจฺจุปฏฺฐานา สํเวคปทฏฺฐานาฯ ยถาสภาวปฏิเวธลกฺขณา
ปณฺญาปารมี อกฺขลิตปฏิเวธลกฺขณา วา กุสลิสฺสาตฺตชิตฺตอสุ-
ปฏิเวโธ วีย วิสโยภาสนรสา ปทีโป วีย อสมฺโหมปจฺจุปฏฺฐานา
อรณฺณคตฺตเทสิโก วีย สมาริพทฏฺฐานาฯ จตฺตจฺจปทฏฺฐานา
วาฯ อุตฺตสาหลกฺขณา วีริยปารมี อุตฺตมมฺภนรสา อสํสีทน-
ปจฺจุปฏฺฐานา วีริยารมฺภวตฺตปทฏฺฐานา สํเวคปทฏฺฐานา วาฯ
ขมณลกฺขณา ขนฺติปารมี อธิจฺฉานิกฺกุสฺสหนรสา อธิวาทนปจฺจุ-
ปฏฺฐานา อวิโรธปจฺจุปฏฺฐานา วา ยถาญตทสฺสนปทฏฺฐานาฯ
อวิสํวาทนลกฺขณา สจฺจปารมี ยถาสภาววิภาวนรสา สาทุตา-
ปจฺจุปฏฺฐานา โสฺรจฺจปทฏฺฐานาฯ โโพธิสมฺภารesu อธิจฺฉาน-
ลกฺขณา อธิจฺฉานปารมี เตสํ ปฏิปกฺขาภิภาวนรสา ตตฺถ
อจฺจตฺตปจฺจุปฏฺฐานา โโพธิสมฺภารปทฏฺฐานาฯ หิตาการปฺปวตฺติ-
ลกฺขณา เมตฺตปารมี หิตฺตปสํหารรสา อาฆาตวินยรสา วา
โสสมฺภวปจฺจุปฏฺฐานา สตฺตทานํ มนาปภาวทสฺสนปทฏฺฐานาฯ
มชฺชตฺตการปฺปวตฺติลกฺขณา อูเปกฺขาปารมี สมภวทสฺสน-
รสา ปฏฺธิมานฺนยฺวปสมปจฺจุปฏฺฐานา กมฺมสฺสทตฺตปจฺจเวกฺขณ-
ปทฏฺฐานาฯ

เอตฺถ จ กรุณฺญาปายโกสลฺลปฺริคฺคหิตฺตา ทานาทีนํ
ปฺริจฺจาคาทิลกฺขณสฺส วิเสสนภาเวน วตฺตพฺพาฯ กรุณฺญาปาย-

โกสลลปริคคหิตานี หิ ทานาทีนึ โภธิสตฺตสนฺदानเน ปวตฺตานิ
ทานาทีปารมีโย นาม โหนฺติ ฯ

โก ปจฺจโยติ อภินิหารโร ตาว ปารมีนํ ปจฺจโย ฯ

โย หิ อัย

(๑) มนุสฺสสตฺตํ	ลึงฺกสมฺปตฺติ	เหตุ	สตฺถารทสฺสนํ
ปพฺพชฺชา	คุณสมฺปตฺติ	อธิกาโร	จ ฉนฺทตา
อฏฺฐมฺมสโมชานา		อภินิหารโร	สมิชฺฌตฺติ (๑)

เอวํ วุตฺโต อฏฺฐมฺมสโมชานสมฺปาทีโต ตินฺโน ตาเรยฺย
มุตฺโต โมเจยฺย ทนฺโต ทเมยฺย สนฺโต สเมยฺย อสฺสโต
อสฺสาเสยฺย ปรีนิพฺพุโต ปรีนิพฺพาเปยฺย สุทฺโธ โสเชยฺย พุทฺโธ
โพเชยฺย นฺตฺตานิ ปวตฺตานิ อภินิหารโร โส อวิเสเสน สพฺพ-
ปารมีนํ ปจฺจโย ฯ ตปฺปวตฺตนิยา หิ อุกฺกํ ปารมีนํ ปวีจฺยุ-
ปฏฺฐานสมาทานาธิฏฺฐานนิปฺพตฺติโย มหาปุริสํ สมนฺนํ ฯ

ตตฺถ มนุสฺสสตฺตนฺติ มนุสฺสสตฺตภาโว ฯ มนุสฺสสตฺตภาเว
หิ จตฺวา พุทฺธสตฺตํ ปตฺถนตฺตสฺส ปตฺถนา สมิชฺฌติ น
นาคสุปฺณณาทีชาตีสฺส จิตฺตสฺส กสมฺมาติ เจ พุทฺธภาวสฺส
อนนฺจฺฉวิกภาวโต ฯ

ลึงฺกสมฺปตฺตํ มนุสฺสสตฺตภาเว จิตฺตสฺส ปรีสฺสเสว
ปตฺถนา สมิชฺฌติ น อิตฺถินา น ปณฺทกนปฺสกกุกฺกโต-
๑. สฺยา. อิม ปาจา นตฺถิ ฯ

พยุชนกานัน วา สมิชฌติ กสุมาคิ เจ ยถาวุตตการณโต
ลกฤษณปารีปุริยา อภาวโต จ ๑ วุตตเฉหติ อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว
อนวกาโส ยํ อิตฺถิ อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธติ (๑) วิตุถาโร ๑
ตสฺมา มนุสฺสชาติกสฺสาปี อิตฺถิลิงฺเก จิตฺตสฺส ปณฺฑกาทินัน วา
ปตฺถนา น สมิชฌติ ๑

เหตุติ อุปนิสฺสยสมฺปตฺติ ๑ มนุสฺสปรุสฺสสาปี หิ อุปนิสฺสย-
สมฺปนฺนสฺเสว เหตุสมฺปตฺติยา ปตฺถนา สมิชฌติ น อิตฺรสฺส ๑

สตุถารทสฺสนนฺติ สตุถสมฺมุขิภาโว ๑ ธรรมานกพุทฺทสฺเสว
หิ สนฺติเก ปตฺถเนตฺตสฺส ปตฺถนา สมิชฌติ ปรีนินฺพุเต ปน
ภควติ เจตฺยสฺส สนฺติเก วา โภทฺธิมฺล วา ปฏฺิมา ย วา
ปจฺเจกพุทฺทสวากานัน วา สนฺติเก ปตฺถนา น สมิชฌติ
กสฺมา อธิการสฺส พลวภาวภาวโต ๑ พุทฺธานัน เหว ปน
สนฺติเก ปตฺถนา สมิชฌติ อชฺฌาตฺยสฺส อุพารภาเวน
ตทฺธิการสฺส พลวภาวปตฺติโต ๑

ปพฺพชชาติ พุทฺทสฺส ภควโต สนฺติเก ปตฺถเนตฺตสฺสาปี
กมฺมกิริยาทิสฺส ตาปเสสฺส วา ภิกฺขุสฺส วา ปพฺพชิตฺสฺเสว ปตฺถนา
สมิชฌติ โน คิหิลิงฺเก จิตฺตสฺส กสฺมา ๑ พุทฺทภาวสฺส
อนนฺจฺฉวิกภาวโต ๑ ปพฺพชิตา เหว หิ มหาโพทฺธิสตุตา สมฺมา-
สมฺโพธิ อธิจฺฉนฺติ น คหฺจฺฉนฺติ ตสฺมา ปณฺิธานกาเล
๑. อญฺ เอก. ๒๐/๑๖๔/๓๖ ๑ อภฺ. วิ. ๓๕/๘๓๕/๔๕๖ ๑

จ ปพพชชาลึงค์ เอว หิ ยุตตรูป กิณจ (๑) คุณสมปตติ-
อธิฐานภาวโต ฯ

คุณสมปตตีติ อภินุณาริคุณสมปทา ฯ ปพพชิตสุสาปี หิ
อภุสสมาปตติลาภโน ปญจาภินุณสเสว ปตถนา สมิมุตติ ฯ น
ยถาวุตตคุณสมปตติยา วิรหิตสุส กสุมา ปารมิปวิจยสุส
อสมตถภาวโต อุปนิสสุยสมปตติยา อภินุณาสมปตติยา จ
สมนุณาคตตตามหาปฐิสา กตาทินีหारा สยเมว ปารมิ
ปริเจตุ สมตถา โหนติ ฯ

อธิกาโรติ อธิโก อุปกาโร ฯ ยถาวุตตคุณสมปนโนปี หิ
โย อตตโน ชีวิตมปิ พุทธานัน ปริจจชิตวา ตสุมี กาลอ อธิกั
อุปการิ กโรติ ตสุเสว อภินิหารโร สมิมุตติ น อิตรสสุส ฯ

ณนุทตติ กตตุคามตาคุสจจณนโท ฯ ยสุส หิ ยถาวุตต-
ธมมสมนุณาคตสุส พุทธรการกธมมานัน อตถาย มหนุโต ญนุโท
มหตี ปตถนา มหตี กตตุคามตา อตถิ ฯ ตสุเสว สมิมุตติ
น อิตรสสุส ฯ

ตตุริท ญนุทมนุทตตายน โอปมมัม โย สกถจกกวาพลพุกั
เอโกทกีกุต อตตโน พานุพลเนว อุตตริตวา ปาริ คณตุ สมตถโถ
โส พุทธรตต ปาปฐนาตีติ สุตวา ตั ทุกกรโต อทหนุโต
อหิ ตั อุตตริตวา ปาริ คมิสสามิติ ญนุทชาโต โหติ น
๑. สี่. กิณจ ฯ

ตตถ สงฺโกจํ อปาชฺชติ ฯ ตถา โย สกถจกฺกวาฬํ วิตฺตจิกานํ
วิคตฺฐมานํ องฺคารานํ ปุริ ปาเทหิ อกฺกมนฺโต อติกฺกมิตฺวา
ปรภาคํ ปาปฺณิตฺตํ สมฺตฺโต ๔เป ๕ น ตตถ สงฺโกจํ อปาชฺชติ ฯ
ตถา โย สกถจกฺกวาฬํ สตฺตีสฺสเถหิ สฺนีสิตฺพลเถหิ นินฺนตฺริ
อาภิณฺณํ ปาเทหิ อกฺกมนฺโต อติกฺกมิตฺวา ๔เป ๕ น ตตถ
สงฺโกจํ อปาชฺชติ ฯ ตถา โย สกถจกฺกวาฬํ นินฺนตฺริ ฌน-
เวพฺพุมฺพสฺสจฺจนฺนํ กณฺณกถาวนถนํ วินิวิชฺฌิตฺวา ปรภาคํ
กนฺตฺตํ สมฺตฺโต ๔เป ๕ น ตตถ สงฺโกจํ อปาชฺชติ ฯ ตถา
โย จตฺตาริ อสงฺเขยฺยยานิ สตฺสทสฺสจฺจ กปฺเป นินฺนตฺริ ปจฺจิจฺจวา
พฺพุทฺตตํ ปตฺตพฺพนฺติ สฺตฺวา ตํ พุทฺทโร อทฺทนฺโต อหํ
ตตถ ปจฺจิจฺจวา พฺพุทฺตตํ ปาปฺณิตฺตํ นนฺทชาโต โหติ
น ตตถ สงฺโกจํ อปาชฺชติติ เอวมาทินา นเยน เอตฺถ นนฺทสฺส
มหนฺตภาโว เวทิตฺวาปิ ฯ

เอวํ อฏฺฐจฺจสฺมนฺนาทโต ปนายํ อภินิหาริ อตฺถโต เตสํ
อฏฺฐจฺจนํ องฺกานํ สโมธานน ตถาปวตฺโต จิตฺตฺวาปิโตติ
เวทิตฺวาปิ ฯ โส สมฺมเทว สมฺมาสมฺโพธิยา ปณฺธิชานลกฺขโณ
อโห วตฺถา ออนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสฺมพฺพชฺฌเยยฺย สพฺพ-
สฺตฺตานํ หิตฺตํ นิปฺพาเทยฺยนฺติ เอวมาทิตฺถนารโส โพธิ-
สมฺภาเรตฺถภาวปจฺจูปฺภฺจโน มหากรุณาปทฺฐจฺจโน อฺปนฺนิตฺต-
สมฺปตฺติปทฺฐจฺจโน วา ๕ อจินฺเตยฺย พฺพุทฺธมฺมี อปริมาณํ สตฺต-

โลกहितจ อารพท ปวตฺติยา สพฺพพุทฺธการกธมฺมุฏฺโถ
ปรมภทฺโท ปรมกฺลฺยาโณ อปริเมยฺยปฺภาโว ปุณฺณวิเสโสติ
ทฏฺฐพฺโพ ฯ

ยสฺส จ อุปฺปตฺติยา สเหว มหาปุริโส มหาโพธิยาน-
ปฏฺฐิตฺตี โอตฺถโน นาม โหติ นียตภาวสมฺมชฺคฺมนโต ตโต
อนิวตฺตณสภาวตฺตา โพธิสฺสโตติ สมณฺณํ ปฏฺฐิตฺติ สพฺพภาเวน
สมฺมาสมฺโพธิํ สมาสตฺตมานสตา โพธิสมฺภารสิกฺขาสมตฺตดา
จสฺส สนฺตฺติฏฺฐติ ฯ ยถาวตฺตานิหารสมฺมชฺคฺมนเนน หิ มหาปุริสา
สพฺพณฺณตฺตณณณชฺคฺมนปฺพฬิงฺเคน สยมฺภูณณณ สยมฺเทว
สพฺพปารมิโย ปวิจฺฉินฺตฺวา สมาทาย อนุกฺกเมน ปรีปฺุเรณฺติ ฯ
ตถา กตฺตมหาภิไนหาโร หิ สฺมุเชปณฺฑิโต ปฏฺฐิปชฺชิ ฯ ยถาห

หนฺต พุทฺธกเร ธมฺเม	วิจฺฉินามิ อโโต จโโต
อุทฺธํ อโธ ทส ทิสา	ยวตฺตา ธมฺมธฺตฺตยา
วิจฺฉินฺนโต ตทา ทกฺขิ	ปจฺฉมํ ทานปารมิณฺติ (๑)

วิตฺถาโร ฯ ตสฺส จ อภิไนหารสฺส จตฺตทาโร ปจฺจยา จตฺตทาโร
เหตุ จตฺตทาริ จ พฺลاني เวทิตพฺพานิ ฯ

ตตฺถ กตฺเต จตฺตทาโร ปจฺจยา อิธ มหาปุริโส ปสฺสติ
ตถาคตฺติ มหาตา พุทฺธานฺุภาเวน อจฺฉริยพฺภูตฺติ ปาฏฺฐิหาริยํ
กโรณฺตํ ตสฺส ตํ นิสฺสาย ตํ อารมฺมณฺณํ กตฺวา มหาโพธิํ

๑. ขุ. จริยา. ๓๓/๒/๔๒๘ ฯ

จิตต์ สนฺติภูตติ มหानุภาวา วตายิ ฌมฺมธาทุ ยสฺสา สุปฺปฏฺิ-
วิทุตฺตทา ภควา เอวํ อจฺจนฺริยพฺภุตฺตมฺโม อจินฺเตยฺยานุภาโว
จาทิ ฯ โส ตเมว มหานุภาวทสฺสํ นิสฺสาย ตํ ปจฺจยิ
กตฺวา สมฺโพธิยิ อธิมฺุจฺจนฺโต ตตฺถ จิตฺตํ จเปติ ฯ อยิ ปจฺโม
ปจฺจโย มหาภินิหาราย ฯ

น เหว โข ปสฺสติ ตถาคตฺสฺส ยถาวุตฺตํ มหานุภาวตํ
อปี จ โข สฺฆาติ เอทิสฺส จ เอทิสฺส จ ภควาติ ฯ
โส ตํ นิสฺสาย ตํ ปจฺจยิ กตฺวา สมฺโพธิยิ อธิมฺุจฺจนฺโต
ตตฺถ จิตฺตํ จเปติ ฯ อยิ พุติโย ปจฺจโย มหาภินิหาราย ฯ

น เหว โข ปสฺสติ ตถาคตฺสฺส ยถาวุตฺตํ มหานุภาวตํ
นปี ตํ ปฺรโต สฺฆาติ อปี จ โข ตถาคตฺสฺส ฌมฺมํ
เทเสนตฺสฺส ทสฺพลสมนฺนาคโต ภิกฺขเว ตถาคโตติอาทินา (๑)
พฺพุธานุภาวปฺภิสฺสยฺยตฺตํ ฌมฺมํ สฺฆาติ โส ตํ นิสฺสาย ตํ ปจฺจยิ
กตฺวา สมฺโพธิยิ อธิมฺุจฺจนฺโต ตตฺถ จิตฺตํ จเปติ ฯ อยิ ตติโย
ปจฺจโย มหาภินิหาราย ฯ

น เหว โข ปสฺสติ ตถาคตฺสฺส ยถาวุตฺตํ มหานุภาวตํ
นปี ตํ ปฺรโต สฺฆาติ นปี ตถาคตฺสฺส ฌมฺมํ สฺฆาติ อปี
จ โข อุพฺพารชฺฆาตโย กลฺยณานิรมุตฺติโก อหเมตํ พุทฺธวํสํ
พฺพุตฺตนฺตี พุทฺธปเวณิ พุทฺธฌมฺมตํ ปฺริปาเลสฺสามีติ ยาวเทว
๑. ส. นี. ๑๖/๖๕/๒๒ ฯ

ธมฺมเภา สกฺกโรนฺโต ครุโรนฺโต มาเนนฺโต ปุเชนฺโต ธมฺม
อปจายมาโน ตํ นิสฺสาย ตํ ปจฺจยํ กตฺวา สมฺโพธิยํ
อริมฺพจฺจนฺโต ตตฺถ จิตฺตํ จเปติ ฯ อयํ จตฺตฺถโล ปจฺจโย
มหาภินิหาราย ฯ

ตตฺถ กตฺเม จตฺตฺถโร เหตุ มหาภินิหาราย ฯ อิธ
มหาปฺริโส ปกฺติยา อุปนิสฺสยสมฺปนฺโนว โหติ ปฺริเมกฺสุ พุทฺเธสุ
กตฺตริกาโร ฯ อयํ ปจฺจโม เหตุ มหาภินิหาราย ฯ ปฺน จปฺริ
มหาปฺริโส ปกฺติยา กรุณาชฺฌาสโย โหติ กรุณาธิมฺตฺโต
สจฺจตฺตํ ทฺวํ อปเนตฺตกาโม อปิ จ อตฺตโน กายชีวิตํ
ปฺริจฺจชิตฺวา ฯ อยํ ทฺติโย เหตุ มหาภินิหาราย ฯ ปฺน จปฺริ
มหาปฺริโส สกฺกโตปฺปิ วฏฺฏทฺวํ สจฺจตฺตํ หิตาย จ ทฺวํกรจฺริยโต
สุจฺริมฺปิ กาลํ ฃณฺเณนฺโต วายมนฺโต อนิพฺพิโน โหติ อนฺตฺราสี
ยาว อิจฺฉิตฺตฺถนฺิปฺตฺติ ฯ อยํ ตฺติโย เหตุ มหาภินิหาราย ฯ
ปฺน จปฺริ มหาปฺริโส กลฺยาณมิตฺตสนฺนิสฺสีโต โหติ โย อหิตโต
นิวาเรติ หิตํ ปตฺติจฺจเปติ ฯ อยํ จตฺตฺถโล เหตุ มหาภินิหาราย ฯ

ตตฺตรายํ มหาปฺริสฺสส อุปนิสฺสยสมฺปทา เอกนฺเตเนวสฺส
ยถา อชฺฌาสโย สมฺโพธิณฺโน โหติ สมฺโพธิโปโณ สมฺโพธิ-
ปฺพุทฺธาโร ตถา สจฺจตฺตํ หิตจฺริยายโต จาเนน ปฺริมพฺพุทฺธานํ
สนฺติเก สมฺโพธิยา ปณฺธิณํ กตํ โหติ มนฺสา วาจาย จ
อหฺมฺปิ เอทิสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ หุตฺวา สมฺมเทว สจฺจตฺตํ หิตสุํ
นฺิปฺพาเทยฺยนฺติ ฯ เภา สมฺปนฺนูปนิสฺสยสฺส ปนฺสฺส อิมานิ

อุปนีสุสยสมปุตติยา ลิงคานิ ภวนฺติ เยหิ สมนฺนาคตฺส
สาวกโพธิสฺสเดหิ จ ปจฺเจกโพธิสฺสเดหิ จ มหาวิเสโส มหฺนตฺ
นानาภรณํ ปญฺญาติ อินฺทริโย ปฏิปตฺติโต โกสลฺลโต จ ฯ
อิธ อุปนีสุสยสมปฺโน มหาปุริโส ยถา วิสทินฺทริโย โหติ
วิสทณาโณ น ตถา อิตเร ฯ พรหิตาย ปฏิปฺโน โหติ
น อตฺตหิตาย ฯ ตถา หิ โส ยถา พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย
โลกานุกมฺบาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ ปฏิปชฺชติ
น ตถา อิตเร ฯ ตตฺถ จ โกสลฺลํ อวาทติ จานุปตฺติก-
ปฏิภาเนน จานาจानกฺสตาย จ ฯ

ตถา มหาปุริโส ปกฺติยา ทานชฺฌาตโย โหติ ทานาภิรโต
สตี เทยฺยชฺฌเม เทติ เอว น ทานโต สงฺโกจํ อาปชฺชติ
สत्ตํ สมิตํ สํวิภาสสิโล โหติ ปทุมโตว เทติ อาทราชาโต
น อุทาสินจิตฺโต มหฺนตฺมปิ ทานํ ทตฺวา น จ ทานเนน
สนตฺตฺตฺวจ โหติ ปเคว อปฺปิ ปเรตฺตจ อุตฺสาหํ ชเนนฺโต
ทานे วณฺณํ ภาสตี ทานปฏิสฺสยฺตฺตํ ชมฺมกถํ กโรติ อญฺเญ
จ ปเรสํ เทนฺเต ทิสฺวา อตฺตมโน โหติ ภยฺญฺจฺจเนสฺส จ
ปเรสํ อภยํ เทตีติ เอวมาทีนํ ทานชฺฌาตยสฺส มหาปุริสสฺส
ทานปารมียา ลิงคานิ ฯ

ยถา (๑) ปาณาติปาตาทีหิ ปาปชฺฌเมหิ หิริยติ โอตฺตปฺปติ
สฺสตาณํ อวิหฺเรนชาติโก โหติ โสโรโต สุขสิโล อสโร อมายาวิ
๑. สัพพตฺถ ตถาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ 45 ปกิณณกถา หน้า 464

อุชฺชาติโก สุวโจ โสวจสฺสกรณียะหิ ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
มฺุชฺชาติโก อตฺถทฺโธ อนฺติมานี ปรสฺนตฺกํ นาทิยติ อนฺตมฺโส
ติณฺสลากํ อุปาทาย อตฺตโน หตฺถे นิกฺขิตฺตํ อธิํ วา คเหตุวา
ปรํ น วิสฺวาเทติ ปรสฺมึ วา อตฺตโน สนฺตเก พฺยามูเพห
วิสุสฺริเต วา ตํ สลฺยาเปตฺวา ปฏฺฐิปาเทติ ยถา ตํ น
ปรหตฺถคตฺตํ โหติ อโลลฺลปฺโป โหติ ปรปรฺกคฺคเหตุ ปาปกํ จิตฺตมฺปิ
น อุปฺปาเทติ อธิลฺลิตฺตนาทีนํ ทูรโต ปรวิชฺเชติ สจฺจวาที
สจฺจสนฺโธ กิณฺณานํ สนฺธาตา สหิตานํ อนฺนุปฺปทาตา ปิยวาที
มิหิตปฺพุพฺพกโม ปฺพุพฺพภาสี อตฺถวาที ฐมฺมวาที อนฺนิกฺขณฺณาลู
อพฺยาปนฺนจิตฺโต อวิปรฺตทสฺสโน กมฺมสฺสกตฺตวาณน สจฺจา-
นฺโลมิกฺกวาณน กตฺถญฺญ กตฺเวที วุทฺธาปจายี สุวิสุทฺธาชีโว
ฐมฺมกาโม ปรเปปี ฐมฺเม สมาทเปตา สพฺเพน สพฺพํ อกฺกจฺจโต
สคฺคเต นีวเรตา กิจฺเจสุ ปตฺติฏฺจเปตา อตฺตนา จ ตตฺถ กิจฺเจ
โยคํ อาปชฺชิตา กตฺวา วา ปน สยํ อกคฺคตพฺพํ สีมฺลญฺเวย
ตโต ปฏฺฐิวีรโต โหติตี อเวมาทีนํ สีลชฺชมาสยสฺส มหาปรฺิสสฺส
สีลปารมฺิยา ลิงฺคานํ ฯ

ตถา มนฺุทกิลฺโส โหติ มนฺุทนีวโรนํ ปรวิเวกชฺชมาสโย
อวิกฺเขปพฺุโล น ตสฺส ปาปกา วิตฺถกา จิตฺตํ อนฺนวาสุสฺวานฺติ
วิเวกคตฺสฺส จสฺส อปฺปกสิเรเนว จิตฺตํ สมာธิยติ อมิตฺตปฺกฺเขป
ตฺวภูมฺิ เมตฺตจิตฺตตา สนฺติฏฺจติ ปเคว อิตฺรสมฺิ สติมา จ โหติ

จิริกตมปิ จิริภาสิตมปิ สริตา อนุตฺตริตา เมธาวิ จ โหติ
ธมฺโมชปณฺณาย สมฺนฺนาคโต นิปโก จ โหติ ตาสฺ ตาสฺ
อิตฺกิตฺตพฺพตาสฺ อารทฺธวิริโย จ โหติ สุตฺตํ หิตกิริยาสุ
ขณฺติพลสมฺนฺนาคโต จ โหติ สพฺพสโห อจลาธิฏฺฐาโน จ
โหติ ทพฺพสมาทาโน อชฺฌเปกฺขโก จ โหติ อุเปกฺขาจาณีเยสุ
ธมฺเมสุตี เอวมาทีนํ มหาปฺริสฺสฺส เนกขมฺมชฺฌาตยาทีนํ วเสน
เนกขมฺมปารมิอาทีนํ ลิงฺคานํ เวทิตพฺพานิ ฯ

เอวเมเตหิ โปธิสมฺภาวฺลึงฺเกหิ สมฺนฺนาคตฺสฺส มหาปฺริสฺสฺส
ยํ วุตฺตํ มหาภินิหาราย กลฺยาณมิตฺตสนฺนิสฺสโย เหตุติ ตตฺริทํ
สงฺเขปโต กลฺยาณมิตฺตลฺกฺขณํ อิธ กลฺยาณมิตฺโต สทฺธาสมฺปนฺโน
โหติ สีสสมฺปนฺโน สุตสมฺปนฺโน จาคสมฺปนฺโน วิริยสมฺปนฺโน
สตีสมฺปนฺโน สมาริสมฺปนฺโน ปณฺณาสมฺปนฺโน ฯ ตตฺถ สทฺธา-
สมฺปตฺติยา สทฺทหตี ตถาคตฺสฺส โปธิ กมฺมผลญฺจ เตน
สมฺมาสมฺโปธิยา เหตุญฺจ สุตเตสุ หิตเตสึนํ ปฺริจฺจชตี
สีลสมฺปตฺติยา สุตฺตํ ปิโย โหติ มนาโป ครุ ภาวนียो
โฆทโก ปาปครหิ วุตฺตา วจนกฺขโม สุตสมฺปตฺติยา สุตฺตํ
หิตสุขาวหํ กมฺภีริ ฐมฺมกถํ กตฺตา โหติ จาคสมฺปตฺติยา
อปฺปิจฺจโน โหติ สนฺตฺตฺตฺจ ปวิวิตโต อสฺสญฺจ วิริยสมฺปตฺติยา
อารทฺธวิริโย โหติ สุตฺตํ หิตปฺฏิปตฺติยํ สตีสมฺปตฺติยา
อุปฺภูจิตฺตตี โหติ อนวชฺชธมฺเมสุ สมาริสมฺปตฺติยา อวิกฺขิตฺโต

*เล่มที่ 45 ปกิณณกถา หน้า 466

โหติ สมหิตจิตโต ปญญาสมปตติยา อวิปริตัง ปชานาติ โส
สตติยา กุสลากุสลาณัน ฌมมานัน คติโย สมเนวสมาโน ปญญา
สตุตทานัน หิตาหิตัน ยถาภูตัง ชานิตุวา สมารินา ตตถ
เอกคฺคจิตโต หุตฺวา วีริเยน อหิตา สตุเต นิสฺเสชฺเตวา หิต
นियोเชติ ฯ เตนาห

ปีโย กรุ ภาวนีโย วตฺตา จ วจนกฺขโม
คมฺภีรณฺจ กถิ กตฺตา โน จฏฺฐาเน นโยชโกติ ฯ (๑)

เอวํ คุณฺสมนฺนาทตฺตจฺจ กฺลฺยาณมิตฺตํ อุปนิสฺสาย
มหาปุริโส อตฺตโน อุปนิสฺสยสมปตฺตี สมนฺนทเว ปรีโยทเปติ ฯ
สุวิสุทฺธาสยปโยโก จ หุตฺวา จตฺตฺหิ พลฺเลหิ สมนฺนาทโต น
จิเรเนว อฏฺฐจฺจเก สโมชานเตวา มหาภินิหาริ กโรนฺโต โพธิ-
สตุตฺถาเว ปตฺติฏฺฐหติ อนิวตฺตติชฺชโม นียโต สมฺโพธิปรายโณ ฯ

ตสฺสสิมานิ จตฺตาริ พลานิ ฯ อชฺชตฺตติกพลํ ยา สมนฺมา-
สมฺโพธิยํ อตฺตสนฺนนิสฺสยา ฌมฺมการเวเน อภิริจฺจ เอกนฺตนินฺนชฺ-
ฌาสยตา ยาย มหาปุริโส อตฺตาริปติ ลชฺชาปสฺสโย (๒)

อภินิหารสมฺปนฺโน จ หุตฺวา ปารมิโย ปุเรตฺวา สมนฺมาสมฺโพธิ
ปาปุณาติ ฯ พาหิรพลํ ยา สมนฺมาสมฺโพธิยํ ปรสนฺนนิสฺสยา
อภิริจฺจ เอกนฺตนินฺนชฺฌาสยตา ยาย มหาปุริโส โลกาธิปติ
มานาปสฺสโย อภินิหารสมฺปนฺโน จ หุตฺวา ปารมิโย ปุเรตฺวา

๑. อญฺ. สตุตฺถก. ๒๓/๓๔/๓๓ ฯ ๒. สී. ลชฺชาชฺฌาสโย ฯ

สมมาสมโพธิ ปาปุณาติ ฯ อุปนิสฺสยพลฺล ยถา สมมาสมโพธิย
อุปนิสฺสยสมปฺตติยา อภิรุจิ เอกนฺตนินฺนชฺฌาสนฺดา ยาย
มหาปุริโส ติกฺขิณฺหริโย วิสทฺธาตฺตโก สติสฺสนฺนิสฺสโย อภินิหาร-
สมปฺนโน จ หุตฺวา ปารมิโย ปุเรตฺวา สมมาสมโพธิ
ปาปุณาติ ฯ ปโยคพลฺล ยถา สมมาสมโพธิย ตชฺชา ปโยค-
สมปฺทา สกฺกจฺจการิตา สาทจฺจการิตา ยาย มหาปุริโส
วิสุทฺทปโยโค นิรฺนตฺรการี อภินิหารสมปฺนโน จ หุตฺวา
ปารมิโย ปุเรตฺวา สมมาสมโพธิ ปาปุณาติ ฯ

เอวมยฺ จตฺตฺหิ ปจฺจเยหิ จตฺตฺหิ เหตุหิ จตฺตฺหิ จ พลฺเลหิ
สมปฺนฺนสมฺทาโกโม อฏฺจงฺกสโมชานสมปาทีโต อภินิหารโร ปารมिโน
ปจฺจโย มฺลการณภาวโต ยสฺส จ ปวตฺติยา มหาปุริเส จตฺตฺวารो
อจฺจริยา อพฺภุตา ชมฺมา ปติฏฺจหนฺติ สพฺพสฺตฺตฺนิกายํ อตฺตโน
โอรสปฺตฺตํ วิย ปิยจิตฺเตน ปรีกฺคณฺหาติ ฯ น จสฺส จิตฺตํ
ปฺตฺตสงฺกิลฺลสวเสน สงฺกิลฺลสฺสตี ฯ สตฺตฺตํ หิตฺสฺซาวโห จสฺส
อชฺฌาสนโย ปโยโค จ โหติ ฯ อตฺตโน จ พุทฺธการก-
ชฺมมา อฺปรุปริ วทฺตฺนฺติ ปรีปจฺจนฺติ จ ยโต จ มหาปุริโส
อฺพารตเมน ปุณฺณภิสฺนฺเทน กุสลาภิสฺนฺเทน ปวตฺติยา ปจฺจเยน
สุขสฺสาหารเณ สมนฺนาคโต สตฺตฺตํ ทกฺขิณฺญโย อตฺตม-
การวฏฺจํ อสทิสฺสํ ปุณฺณกฺเขตฺตญจ โหติ ฯ เอวมเนกคฺโค
อนกานิสฺสโร มหาภินิหารโร ปารมिโน ปจฺจโยติ เวทิตฺตฺโพ ฯ

ยถา จ อภินีหาโร เอว มหากรรณา อุบายโกสลลลจ ฯ
ตตถ อุบายโกสลล นาม ทานาทิน โภธิสมภารภาวสุส
นิमितตฎฐตา ปญญา ยาหิ มหากรรณูปายโกสลลตาหิ มหาปฐิสานัน
อตุตสุขนिरเปกขตา นิรนุตริ พรหิตกรณปสุตตา สุกุกเรหิปี
มหาโภธิสตุตจริเตหิ วิสาทาภาโว ปสาทสมพุทธิทสุสนสวานานุส-
สรณกาเลสุปี สตุตทานัน หิตสุขปปฏิลาภเหตุภาโว จ สมปชชติ ฯ
ตถา หิสส ปญญาय พุทธภาวสิทธิ กรรณाय พุทธกम्मสิทธิ
ปญญาय สยิ ตริติ กรรณाय ปเร ตาเรติ ปญญาय พรทุกุข
ปริชานาติ กรรณाय พรทุกุขปติการิ อารภติ ปญญาय จ
ทุกุขे นิพพิหนति กรรณाय ทุกุขิ สมปฐิจจติ ตถา ปญญาय
นิพพานาภิมุโข โหติ กรรณाय วญ्ญิ ปาปุณาติ ตถา กรรณाय
ลัसारาภิมุโข โหติ ปญญาय ตตุร นาภิรมติ ปญญาय จ
สพพตถ วิรัชชติ กรรณานุคตตตตา น จ น สพเพสั อนุคคหาย
ปวตุโต กรรณाय สพเพปิ อนุกมปติ ปญญานุคตตตตา น จ
น สพพตถ วิรตุตจิตตุโต ปญญาय จ อหังการมมังการาภาโว
กรรณाय อาลสิยทีนตาภาโว ตถา ปญญากรรณาหิ ยถากุम्म
อตุตปรรนาถตา ธีรวีรภาโว อนตุตตनुตปอปรนุตปตา อตุตहित-
ปรहितนิปผลติ นิพุกยาภีสนกาภาโว ฐมมาธิปติโลกาธิปติตา
กตถญญูปุพุกการิภาโว โมहतถนหาวิกโม วิชชาจรณสิทธิ
พลเวसारชชชนิปผลติตีติ สพพสุสาปี ปารมิตาผลสุส วิเสเสน

อุบายภาวโต ปณฺณากรุณา ปารมีนํ ปจฺจโย ฯ อิทยจ ทวย
ปารมีนํ วีย ปณฺชานสฺสาปี ปจฺจโย ฯ

ตถา อุตฺสาหุมฺมํจกฺวตฺถานหิตจริยา (๑) จ ปารมีนํ
ปจฺจยาตี เวทิตพฺพา ยา พุทฺธภาวสฺส อุปฺตติฏฺฐานตยา
พุทฺธภูมียฺตี (๒) วุจฺจนฺติ ฯ ตตฺถ อุตฺสาโห นาม โปธิสมฺภารานํ
อพฺกฺสฺสหนวีริยํ ฯ อุมฺมํจโก นาม โปธิสมฺภาระสุ อุบายโกสลล-
กฺวตา ปณฺญา ฯ อวตฺถานํ นาม อธิฏฺฐานํ อจลาธิฏฺฐานตา ฯ
หิตจริยา นาม เมตฺตภาวนา กรุณาภาวนา จ ฯ

ตถา เนกขมฺมปวิเวกอลิภาโทสาโมหนิสฺสรณปฺปเกทา ฉ
อชฺฌาสนยา ฯ เนกขมฺมชฺฌาสนยา หิ โปธิสฺตฺตา โหนฺติ กามสฺ
ฆราวาเส จ โทสทสฺสาวิโน ตถา ปวิเวกชฺฌาสนยา สงฺคณิกาย
โทสทสฺสาวิโน อโลภชฺฌาสนยา โลภ โทสทสฺสาวิโน อโท-
สชฺฌาสนยา โทเส โทสทสฺสาวิโน อโมหชฺฌาสนยา โมเห โทส-
ทสฺสาวิโน นิสฺสรณชฺฌาสนยา สพฺพภเวสุ โทสทสฺสาวิโนติ ฯ
ตสฺมา เอเต โปธิสฺตฺตานํ ฉ อชฺฌาสนยา ทานาทินํ ปารมีนํ
ปจฺจยาตี เวทิตพฺพา ฯ น หิ โลิภาทิสฺสุ อาทินวทสฺสเนน
อลิภาทินํ หิ อธิกฺภาเวน จ วินา ทานาทิปารมฺมียิ สมฺภวฺนฺติ
อลิภาทินํ หิ อธิกฺภาเวน ปริจฺจาคาทินินฺนจิตฺตตา อโลภชฺฌา-
สนยาทิตาตี เวทิตพฺพา ฯ

๑. สี่. ...อุมฺมคฺค... ฯ ๒. สี่. ภูมิโยตี ฯ

ยถา เจเต เอวํ ทานชฺฌาสยตาทโยปี โโพธิยา จรณฺตานิ
โพธิสตุตฺตานิ ทานาทิปารมีนํ ปจฺจโย ฯ ทานชฺฌาสยตาย หิ
โพธิสตุตฺตา ตปฺปปฏิปกฺขេ มจฺเจเร โทสทสฺสาวิโน หุตฺวา สมฺมเทว
ทานปารมี ปริปุเรนฺติ ฯ สีสชฺฌาสยตาย ทุสฺสีเเลย โทสทสฺสาวิโน
หุตฺวา สมฺมเทว สีสปารมี ปริปุเรนฺติ ฯ เนกขมฺมชฺฌาสยตาย
กามสฺสุ ฌรราวเส จ ยถาภูตณณชฺฌาสยตาย อณฺเณ (๑)
วิจิกิจฺจาย จ วีริยชฺฌาสยตาย โกสชฺเช ขนฺตียชฺฌาสยตาย
อกฺขขนฺตีย สจฺจชฺฌาสยตาย วิสฺวาเท อธิฏฺฐานชฺฌาสยตาย
อนธิฏฺฐานเ เมตฺตชฺฌาสยตาย พฺยาปาเท อุกฺกชฺฌาสยตาย
โลกธมฺเมสฺสุ อาทีนทสฺสาวิโน หุตฺวา สมฺมเทว เนกขมฺมาทิ-
ปารมีโย ปริปุเรนฺติ ฯ ทานชฺฌาสยตาทโย ทานาทิปารมีนํ
นิปฺสตุตฺติการณฺตฺตา ปจฺจโย ฯ

ตถา อปริจฺจาคปริจฺจาคาทิสฺสุ ยถากุณฺมํ อาทีนวานิสฺส-
ปจฺจเวกฺขณา ทานาทิปารมีนํ ปจฺจโย ฯ ตตฺถายํ ปจฺจเวกฺ-
ขณาวิธิ เขตฺตวตฺตถุหิรณฺณสฺวณฺณ โคมหีสทาสิทาสปฺตฺตทาราทิ-
ปริคฺคหพฺยาสตุตฺตจิตฺตานิ สตุตฺตานิ เขตฺตาทินํ วตฺตถุแกมภาเวน
พหุสฺตฺถนียภาวโต ราชโจราทิสาธารณภาวโต วิวาทาธิฏฺฐานโต
สปฺตฺตกรณโต นิสฺสารโต ปฏฺิลาภปริปาถเนสฺสุ ปรีเวจนฺเหตุโต
วินาสนินิมิตฺตถฺยจ โสกาทือเนกวิหิตพฺยสนาวหโต ตทาสุตฺติ-
๑. สีส. อฏฺฐานเ ฯ

นิทานนจ มจเจรมลปริยภูจิตจิตตานํ อปาฐปตฺติเหตุภาวโตติ
เอวํ วิวัชวิปฺลानตุถาวหานิ ปริศฺคหฺวตฺถุณิ นาม ๑ เตสํ
ปริจฺจาโคเชว เอโก โสตฺถิภาโวติ ปริจฺจาเค อปฺปมาโท
กรณีโย ๑

อปี จ ยาจโก ยาจมาโน อตฺตโน คุยฺหสฺส อจฺจิกฺขนโต
มยฺหํ วิสฺสาสิโกติ จ ปหาย คมนิยฺมตฺตโน สนฺตํ กเหตุวา
ปรโลกํ ยาหิตี มยฺหํ อฺปฺเทศโกติ จ อาทิตฺเต วิย อการ
มรณฺคฺคินา อาทิตฺเต โลเก ตโต มยฺหํ สนฺตกสฺส อปฺวาหก-
สหาโยติ จ อปฺวาหิตสฺส จสฺส อฉาปนนิเกชฺปฺภูจฺจานภูโตติ
จ ทานสงฺขาเต กลฺยาณกมฺมสฺมี สหายภาวโต สพฺพสมฺปตฺตินํ
อคฺคภูตฺยา ปรมฺพุลลภาย พุทฺธภูมียา สมฺปตฺติเหตุภาวโต จ
ปรโม กลฺยาณมิตฺโตติ จ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ๑

ตถา อฺุพารเ กมฺมฺนิ อนนนาหํ สมฺภาวโต ตสฺมา
สา สมฺภาวนา อวิตถา กาทพฺพาทิ จ เอกนฺตเกทิตาย
ชีวิตสฺส อยาจิตฺเตนาปี มยา ทาทพฺพํ ปเคว ยาจิตฺเตนาติ จ
อฺุพารชฺฆมาสเยหิ คเวสิตฺตฺวาปี ทาทพฺพโต สยเมวาคโต มม
ปฺุญฺเณนาติ จ ยาจกสฺส ทานาปเทเสน มยฺหเมวามนฺคฺคโหติ
จ อหํ วิย อยํ สพฺโพปี โลโก มยา อนฺคฺคเหตุพฺโพติ
จ อสตี ยาจเก กลํ มยฺหํ ทานปารมี ปฺุเรยฺยาติ จ
ยาจกานเมว จตฺถาย มยา สพฺโพ ปริศฺคเหตุพฺโพติ จ มํ

อฺยจิตฺวาว มม สนฺตํ ยาจกา กทา สยเมว คณฺหยฺยฺยฺย
จ กถมํ ยาจกานํ ปิโย จสฺสํ มนาโปติ จ กถํ
วา เต มยํ ปิยา จสฺสํ มนาโปติ จ กถํ วาหํ ททมาโน
ทตฺวาปิ จ อตฺตมโน จสฺสํ ปมฺุทิตฺ ปิตฺโตสมนสฺสชาโตติ จ
กถํ วาเม ยาจกา ภเวยฺยํ อฺพาโร จ ทานชฺฌาสาโยติ
จ กถํ วาหมยจิตฺโต เอว ยาจกานํ ททมณฺญาย ททยฺยฺย
จ สติ ธเน ยาจเก จ อปริจฺจาโค มหตี มยํ วณฺจนาติ
จ กถํ วาหํ อตฺตโน องฺคานิ ชีวิตํ วาปิ ยาจกานํ
ปริจฺจชฺยฺยฺย จ ปริจฺจกนินฺนตา อฺปฺกฺจเปตฺตพฺพํ อปิ จ
อตฺโต นามายํ นีรเปกฺขํ ทายกมฺนุจฺจติ ยถา ตํ นีรเปกฺขํ
เขปํ กิฏฺโถติ จ อตฺเถ นีรเปกฺขตฺย จิตฺตํ อฺปฺปาเทตฺตพฺพํ ฯ
      ยาจมาโน ปน ยทิ ปิยปฺกฺคโล โหติ ปิโย มํ ยาจตีติ
โสมนสฺสํ อฺปฺปาเทตฺตพฺพํ ฯ อถ อฺทาสินปฺกฺคโล โหติ อຍ
มํ ยาจมาโน อทฺธา อิมินา ปริจฺจาเคน มิตฺโต โหตีติ โสมนสฺสํ
อฺปฺปาเทตฺตพฺพํ ฯ ททฺโตปิ หิ ยาจกานํ ปิโย โหตีติ ฯ อถ
ปน เวรํ ปฺกฺคโล ยาจติ ปจฺจตฺถิโก มํ ยาจติ อຍ มํ
ยาจมาโน อทฺธา อิมินา ปริจฺจาเคน เวรํ ปิโย มิตฺโต โหตีติ
วิเสเสน โสมนสฺสํ อฺปฺปาเทตฺตพฺพํ ฯ เอวํ ปิยปฺกฺคเล วิย
มชฺชตฺตเวรํ ปฺกฺคเลสุปี เมตฺตปาปฺพพฺงคํ กรุณํ อฺปฺกฺจเปตฺตวาว
ทาทพฺพํ ฯ

สเจ ปนสฺส จิรกาลปริภาวิตตฺตา โลกสฺส เทยฺยชฺมมวีสยา
โลกธมฺมา อุปฺปชฺเชยฺยฺ เตน โปธิสฺสคฺตปฺปฏิญฺเณน อิติ ปฺปฏิ-
สฺสจฺจิกฺขิตพฺพํ นนฺ ตยา สปฺปริสฺ สมนฺโพธาย อภินิหาริ
กโรนฺเตน สพฺพสฺสคฺตานิ อุปฺการตฺถาย อัย กายิ นิสฺสญฺโจ
ตปฺปริจฺจาคนยฺยจฺ ปุณฺณํ ตตฺถ นาม เต พาหิเรปี วตฺตฺตฺสมี
อภิสงฺกปฺปวตฺติ หตฺถิสินานสฺทิสิ โหติ ตสฺมา ตยาน กตฺถจि
สงฺโก อุปฺปาเทตพฺโพ เสยฺยถาปี นาม มหโต เกสชฺชรุกฺขสฺส
ตฺถุจฺโต มฺลํ มฺลตฺถิกา หรนฺตฺติ ปปฺปฏิกํ ตจฺ จนฺธํ วิญฺปิ
สาร์ สางิ ปลาถิ ปุปฺพิ ผลิ ผลตฺถิกา หรนฺตฺติ น ตสฺส
รุกฺขสฺส มยฺหิ สนฺตํ เอเต หรนฺตฺติ วิตฺถกสมฺทาจาโร
โหติ เอวเมว สพฺพโลกฺหิตาย อฺสฺสคฺกมาปชฺชนฺเตน มยา
มหาทฺถเก อกตฺถญฺเก นิจฺจาสุจิมฺหิ กายเ ปเรถิ อุปฺการาย
วินิยฺชชฺมานเ อนฺมตฺโตปี มิจฺฉาวิตฺถโก น อุปฺปาเทตพฺโพ โโก
วา เอตฺถ วิเสโส อชฺฉตฺตฺติกาหิเรสุ มหาญฺเตสุ เอกนฺต-
เกพนวิกริณวิทฺธฺสนธมฺเมสุ เกวถิ ปน สมนฺโหวิชฺมกิตเมถิ ยทิทํ
เอถิ มม เอโสหมสฺสมิ เอโส เม อตฺตาคิ อภินิเวโส ตสฺมา
พาหิเรสุ วิย อชฺฉตฺตฺติเกสุปี กรจฺรณนยนาทิสฺ มฺสาทิสฺ จ
อนเปกฺเขน หุตฺวา ตํ ตตฺถตฺถิกา หรนฺตฺติ นิสฺสญฺจิจฺตฺเตน
ภวิตพฺพนฺติ ฯ

เอวํ ปฺปฏิสฺสจฺจิกฺขโต จสฺส สมนฺโพธาย ปหิตตฺตฺสฺส

กายชีวิเตสุ นีรเพกขสุส อปฺปกสิเรเนว กายวจิมโนกมฺมานิ
สุวิสุทฺธานิ โหนฺติ ฯ โส สุวิสุทฺธกายวจิมโนกมฺมนฺโต วิสุทฺธาชีโว
ณายปฺปฏิปตฺติยํ จิโต อปายฺพายโกสลลสมนฺนาคเมณ ภิโยโยโส
มตฺตาย เทยฺยธมฺมปริจฺจาเคน อภยทานสทฺธธมฺมทานเหิ จ
สพฺพสตุเต อนุกฺคณฺหิตู สมตฺโต โหตีติ อัยฺ ตาว ทานปารมฺมีย์
ปจฺจเวกฺขณานโย ฯ

สีลปารมฺมีย์ ปน เหวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ อิทํ หิ สีลํ นาม
คฺงฺโกทกาทีหิ วิโสเชตฺตํ อสกฺกุณฺเณยฺยสุส โทสมลสุส วิกฺขาลนชฺฉํ
หริจฺนุทนาทีหิ วินฺตํ อสกฺกุณฺเณยฺยสุส ราคาทีปริพาหสุส วินยฺนํ
หามกฺกุณฺฑทลาทีหิ ปจฺจรชฺนาลงฺกาเรหิ อสาธารโณ สาธุนํ
อลงฺการวิเสโส สพฺพทิสาวายนโต อกิตฺติโม สพฺพกาลานุรูปโ
จ สุรภิกฺขุโข ชตฺติยมหาสาลาทีหิ เทวตาหิ จ วนฺทนียาที-
ภาวาวหนโต ปรโม วสีกรณฺมนฺโต จาตุมหาราชีกาทีเทวโลกา-
โรหณโสปานปฺนฺติ ฆานาภิกฺขุณานํ อธิคฺมุปาโย นิพฺพาน-
มหานครสุส สมฺปาปกมฺคฺโค สวากโพรธิปจฺเจกโพรธิสมฺมาสมฺโพธิํ
ปตฺติจฺจานภูมिํ ยํ ยํ วา ปนิจฺฉิตฺตํ ปตฺติตํ ตสฺส ตสฺส สมฺชฺฉนฺนุ-
ปายภาวโต จินฺตามณฺนิคปฺปรุกฺขาทีเก จ อตีเสติ ฯ

วฺตุตฺถเจตฺตํ ภควตา อิชฺฉติ ภิภฺขเว สีลวโต เจโต-
ปณฺธิวิสุทฺธตฺตาติ ฯ (๑) อปรมฺปิ วฺตุตฺตํ อากฺขฺเขยฺย เจ ภิภฺขเว
๑. ที. ปา. ๑๑/๓๔๖/๒๓๒-๒๓๓ ฯ อจฺ. อญฺจก. ๒๓/๑๒๕/๒๔๓ ฯ

ภิกขุ สพรหมจารีณํ ปิโย จ อสุลํ มนาโป จ ครุ จ
ภาวนีโย จาติ สีเลเสวรสฺส ปริปุรการีตฺธาติ ฯ (๑) ตถา
อวิปฏิสารถฺธานิ โข อานนุท กุสลานิ สีตานีติ ฯ (๒) ปญฺจิเม
คหปตโย อานิสฺสา สีลวโต สีลสมุปทายาติอาทิสฺสุตฺตานญจ (๓)วเสน
สีลสฺส คุณา ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ตถา อคฺคิกฺขนุโรปมฺสฺสุตฺตาทีนํ (๔)วเสน
สีลวिरเห อาทีนวา ฯ ปีติโสมนสฺสนิมิตฺตโต อุตฺตานูวาทปฺราปวาท-
ทณฺฑทฺทคฺคตฺถิกฺยาภาวโต วิญฺญฺหิ ปาสฺสภาวโต อวิปฏิสารถ-
เหตุโต โสตฺถิฏฺฐานโต อภิชนสาปเตยฺยาธิปเตยฺยาชฺฐรฺฏฺฐาน-
พฺนุชฺชมิตฺตสมฺปตฺตีณํ อติสยฺนโต จ ลีลํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพิ ฯ สีลวโต
หิ อุตฺตโน สีลสมุปทาเหตุ มหนตฺตํ ปีติโสมนสฺสํ อฺปฺปชฺชต

กิตฺ วต มยา กุสลํ กิตฺ กุลฺยาณํ กิตฺ ภีรฺตฺตฺตานนฺติ ฯ

ตถา สีลวโต อุตฺตา น อฺปวทติ น ปเร วิญฺญ
ทณฺฑทฺทคฺคตฺถิกฺยานํ สมภโว เอว นตฺถิ สีลวา ปุริสฺสํคฺคโล
กุลฺยาณธมฺโมติ วิญฺญฺนํ ปาสฺสโส โหติ ฯ ตถา สีลวโต ยวายํ
กิตฺ วต มยา ปาปํ กิตฺ ลุทฺทกํ กิตฺ กิพฺพิสนฺติ ทุสฺสีลสฺส
วิปฏิสารถฺธาโร อฺปฺปชฺชติ โส น โหติ ฯ สีลญจ นามตฺตํ
อฺปฺปมาทาธิฏฺฐานโต โภคพฺยสนาธิปฺริหารมฺเขน มหโต อุตฺตสฺส

๑. ม. มู. ๑๒/๗๔/๕๘ ฯ ๒. อจ. เอก. ๒๔/๒๐๕/๓๓๗ ฯ

๓. ที. มหา. ๑๐/๘๐/๑๐๒ ฯ ที. ปา. ๑๑/๒๕๑/๒๔๘ ฯ

อจ. ปญฺจก. ๒๒/๒๑๓-๒๘๑-๒ ฯ วิ. มหา. ๕/๖๗/๘๘ ฯ

๔. อจ. สจฺจตฺก. ๒๓/๖๕/๑๒๕ ฯ

สาธนโต มงฺคลภาโว จ ปรมํ โสตฺถิภูจฺจํ นินฺนชฺชจฺโจปี
สีลวา ชุตฺติยมหาสาลาทินฺนํ ปุชฺชนิโย โหตฺติ กุลสมฺปตฺตี อติเสติ
สีลสมฺปทา ตํ กิ มณฺณสิ มหาราช อิช เต อสุส ทาโส
กมฺมกโรติ อาทิวจฺจนฺณเจตฺถ สาทกํ ๑ โจราทีหิ อสาธารณโต
ปรโลกานุกมนโต มหปฺผลภาวโต สมถาทิกุณฺณาธิภูจฺจํโต จ
พาหิรรณํ อติเสติ สีลํ ๑ ปรมสุส จิตฺติสุสฺริยสุส อธิภูจฺจํภาวโต
ชุตฺติยาทีนํ อิศฺสฺริยํ อติเสติ สีลํ ๑ สีลนินฺมิตฺตํ หิ ตตฺตฺตฺตฺตฺตฺนิกาเยสุ
สตุตฺตํ อิศฺสฺริยํ วสุสสฺตทิมฺปฺปมาณโต ชีวิตโต เอกาหมปิ
สีลวโต ชีวิตสุส วิสิญฺจตาวจฺจนโต สติ จ ชีวเต สิกฺขานิกฺขิ-
ปนสุส มรณตาวจฺจนโต สีลํ ชีวิตโต วิสิญฺจตรํ ๑ เวรีนฺมปิ
มนุญฺญภาวาวहनโต ชราโรคฺวิปตฺตีหิ อนนิกฺภวณิยโต จ
รูปสมฺปตฺตี อติเสติ สีลํ ๑ ปาสาทมฺมิมิยาธิภูจฺจํวิเสเส ราชยุว-
ราชเสนาปติอาทิกุณฺณาวิเสเส จ อติเสติ สีลํ สุขวิเสสาธิภูจฺจํ-
ภาวโต ๑ สภาวสินฺนุเช สนฺตีกาวจเรปี พนฺธุชฺเชน มิตฺตชฺเชน
จ อติเสติ เอกนฺตहितสมฺปาทนโต ปรโลกานุกมนโต จ น
ตํ มาตาปีตา กยิราติ (๑) อาทิวจฺจนฺณเจตฺถ สาทกํ ๑ ตถา หตฺถิ-
อสุสฺสรปตฺตีพลกาเยหิ มนฺตาคทโสตฺถานปฺปโยเคหิ จ ทุรารกฺขํ
อตุตฺตํ อารกฺษาภาเวन สีลเมว วิสิญฺจตรํ อตุตฺตาธินโต
อปฺราธินโต มหาวิสยโต จ ๑ เตเนวาท ฐมฺโม หเว รกฺษติ

ธมฺมจารินฺตืออาทิ ฯ (๑) เอวมเนกคุณสมนฺนาคํ สีสฺนติ ปฺจเวก-
ขนฺตสฺส อปริปฺณณา เจว สีสฺมปทา ปาริปุรี กฺจฺจติ
อปริสุทฺธา จ ปาริสุทฺธี ฯ

สเจ ปนสฺส ทิฆรตฺตํ ปริจเณน สีสฺปฏฺธิปฺกฺขา ธมฺมา
โทสาทโย อนฺตรนฺตรรา อุปฺปชฺเชยฺยํ ฯ เตน โปธิสฺตตฺตปฏฺธิเณน
เอวํ ปฏฺธิสฺลจิกฺกิตฺตพฺพํ นนฺ ตยา สมฺโพธาย ปณฺิธานํ กตํ
สีลวิกฺเลน จ น สกฺกา โลกียาปิ สมฺปตฺติโย ปาปฺณิตฺตํ ปฺกเว
โลกุตฺตรา สพฺพสมฺปตฺตินํ ปน อคฺคภูตฺตาย สมฺมาสมฺโพธิยา
อธิฏฺฐานภูเตน สีเเลน ปรมุํกํสคฺเตน ภวิตพฺพํ ตสฺมา กิถิว
อณฺทนฺตืออาทินา (๒) วุตฺตนเณน สมฺมา สีลํ รกฺขนฺเตน สฺกฺจฺจตฺร
ตยา เปสฺเลน ภวิตพฺพํ ฯ

อปี จ ตยา ธมฺมเทสฺนายน ยานตฺตเย สตฺตฺตานํ อวตารณ-
ปฺริปาจนานิ กาทพฺพานิ สีลวิกฺลสฺส จ วจันํ น ปฺจเจตพฺพํ
โหติ อสฺปฺปายาหารวិچارสฺส วิย เวชฺชสฺส ติกิถฺจันํ ตสฺมา
กถาหํ สทฺธเชยฺโย หุตฺวา สตฺตฺตานํ อวตารณปฺริปาจนานิ
กเรยฺยนฺติ สภาวปฺริสุทฺธสีเเลน ภวิตพฺพํ กิถฺจ ฆานาतिकุณ-
วิเสสโยเคน เม สตฺตฺตานํ อุปการกรณสมตฺถตา ปญฺญาปารมิ-
อาทิปฺริปฺรณญฺจ ฆานาทโย จ कुณา สีลปาริสุทฺธี วินา
น สมฺภวานฺตฺติติ สมฺมเทว สีลํ ปฺริโสเชตพฺพํ ฯ

๑. ขุ. ชา. ๒๓/๑๔๒๐/๒๕๐ ฯ ๒. วิสุทฺธิมคฺค. ๑/๔๔ ฯ

ตถา สมุพาโธ ฆราวาโส รโชปโถติอาทินา (๑) ฆราวาเส
อฏฺฐิจงฺขลุปมา กามาติอาทินา (๒) มาตาปี ปุคฺเตน วิวตฺตีติ- (๓)
อาทินา จ กามเสฺยเสยฺยถาปี ปุริโส อาณํ อาทาย กมฺมนฺเต
ปโยเชยฺยติอาทินา (๔) กามจฺจนฺทาทีสุ อาทินวทสฺสนปฺพุพฺพงฺกมา
วุตฺตวิปริยาเยน อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชาติอาทินา (๕) ปพฺพชฺชาทีสุ
อาณิสฺสปฏิงฺขาวเสน เนกขมฺมปารมฺมีย์ ปจฺจเวกฺขณา
เวทิตพฺพา อยมตฺถ สงฺเขโป วิตฺถาโร ปน ทุกฺขกฺขนฺธ- (๖)
อาสีวิโสปมฺสฺตฺตาทิวเสน (๗) เวทิตพฺโพ ๑

ตถา ปญฺญา ยินา ทานาทโย ฆมฺมาน วิสุชฺฌนฺติ
ยถาสกํ พฺยาปารสมตฺถา จ น โหนฺตีติ ปญฺญาคุณา
มนสิกาตพฺพา ๑ ยถเว หิ ชีวิตฺเตน วินา สรฺริยนฺตํ น โสภติ
น จ อตฺตโน กิริยาสุ ปฏฺธิปฺตฺติสมตฺถํ โหติ ยถา จ จกฺขาทีนิ
อินฺทฺริยานิ วิญฺญาเนน วินา ยถาสกํ วิสเยสุ กิจฺจํ กาคฺคํ
นปฺปโหนฺติ เหวํ สทฺธาทีนิ อินฺทฺริยานิ ปญฺญา ยินา
สทฺธิจฺปฏฺธิปฺตฺติยํ อสมตฺถานีติ ปรีจจาคาทีปฏฺธิปฺตฺติยํ ปญฺญา
ปธานการณํ ๑ อุมฺมิลิตปญฺญาจกฺขกา หิ มหาโพธิสตฺตฺตา อตฺตโน

๑. ที. ที. ๕/๑๐๒/๘๒ ๑ ถ. นี. ๑๖/๕๒๓/๒๕๕ ๑

ม. ม. ๑๒/๓๓๒/๓๔๑ ๑ ม. ม. ๑๓/๑๑/๑๐ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๒๗๔/๒๖๒ ๑

วิ. มหา. ๒/๖๖๒/๔๓๒ ๑ ๓. ม. ม. ๑๒/๒๑๔/๑๘๒ ๑ ๔. ที. ที. ๔/๑๒๖/๕๖ ๑

๕. ที. ที. ๕/๑๐๒/๘๒ ๑ ถ. นี. ๑๖/๕๒๓/๒๕๕ ๑ ๖. ม. ม. ๑๒/๑๕๕/๑๗๒ ๑

๗. ถ. สฟา. ๑๘/๓๑๐/๒๑๖ ๑

องคฺปจฺจนานิปี ทตฺวา อนตฺตฺกํสกา อปรวมฺกกา จ โหนฺติ
ภสฺสชฺรฺกฺขา วิย วิกปรฺหิตา กาลตฺตฺยปี โสมนสฺสชาตา ฯ
ปฺลฺยวเสณ หิ อุบายโกสลฺลโยคโต ปริจฺจาโค ปฺรหิตปฺวตฺติยา
ทานปารมิกาวั อุเปติ ฯ อตฺตตฺถํ หิ ทานํ วทฺธิสทิสํ โหติ ฯ

ตถา ปฺลฺยาย อภาเวน ตณฺหาทิสฺงฺกิเลสาวิโยคโต สีสฺส
วิสุทฺธิ เอว น สมฺภวติ กฺุโต สพฺพพฺลฺยณฺคฺณาทิสฺสจฺจานภาโว ฯ
ปฺลฺยววา เอว จ ฆรฺววาเส กามกฺุณฺเส สํสาเร จ อาทินํ
ปฺพพฺชฺชชฺชชฺช ฌานสมฺมาปตฺติยํ นิพฺพชฺชชฺช จ อานิสฺสํ สฺสจฺจ
สลฺลกฺเขนโต ปฺพพชฺชชฺช ฌานสมฺมาปตฺติโย นิพฺพชฺชชฺช
นิพฺพชฺชชฺชชฺช ปฺเร จ ตตฺถ ปตฺติจฺจาเปติ ฯ วิริยญฺจ ปฺลฺยว-
วิริหิตํ ยถิจฺจิตมตฺถํ น สาเชติ ทฺุรารมฺภภาวโต ฯ วรเมว
หิ อนารมฺภโก ทฺุรารมฺภโต ปฺลฺยวสทิสฺเสน ปน วิริเยน น
กิลฺยจฺจ ทฺุรชฺชชฺช อุบายปฺปฏิปตฺติโต ฯ ตถา ปฺลฺยววาเอว
ปฺราปการาทินํ อธิวาสกชาติโก โหติ น ทฺุปฺปฺลฺโย ฯ
ปฺลฺยววิริหิตสฺส จ ปฺเรหิ อุปฺนิตา อปการา ขนฺติยา
ปฺปฏิปกฺขเมว อนฺุพฺุรฺุหนฺติ ปฺลฺยวโต ปน เต ขนฺติสมฺปตฺติยา
ปฺริพฺุรฺุหนฺวเสณ อสฺสา อธิวาวาย สํวตฺตฺนฺติ ฯ ปฺลฺยววาเอว (๑)
ตีณฺปิ สจฺจจฺจ นิสฺสํ การณานิ ปฺปฏิปกฺขจฺจ ยถาภูตํ ชานิตฺวา
ปฺเรสํ อวิสฺวาทโก โหติ ฯ

๑. สี. ปฺลฺยววาเอว ฯ

ตถา ปญญาพเลน อุตตานิ อุปตถมเกตฺวา ฐิติสมฺปทาย
สพฺพปารมีสุ อจลสมาทานาธิฏฺฐาโน โหติ ฯ ปญญา เอว จ
ปิยมชฺชตฺตเวริวิภาคิ อกตฺวา สพฺพตฺถ หิตฺตฺสหารกฺุสโล โหติ ฯ
ตถา ปญญาเวเสน ลาภาลาภาทิโลกธมฺมสนฺนิปาเต นิพฺพิการตาย
มชฺชตฺโต โหติ ฯ เอวํ สพฺพาสึ ปารมีนํ ปญญาว ปาริสฺสุทฺธิ-
เหตุติ ปญญาคุณา ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺพา ฯ อปี จ ปญญา ยินา
น ทสฺสนสมฺปตฺติ อนฺตเรณ จ ทิฏฺฐิสมฺปทํ น สีสสมฺปทา
สีลทิฏฺฐิสมฺปทาวิริทสฺส น สมာธิสมฺปทา อสมာหิเตน จ น
สกฺกา อตฺตหิตมตฺตมฺปิ สาเชตฺตํ ปเคว อุกกํสคตํ ปฺรหิตนฺติ
ปฺรหิตาย ปฺฏิปนฺเนน นนฺ ตยา สกฺกจฺจํ ปญญา ยปริวฺทฺธิยํ
อาโยโค กรณียติ โภริสฺตฺเตน อตฺตา โววทิตฺตพฺโพ ฯ ปญญา-
นฺภาเวน หิ มหาสฺตฺโต จตฺตริฏฺฐานาธิฏฺฐิตฺโต จตฺตฺหิ สงฺกห-
วตฺตฺหิ โลกํ อณฺุคณฺุหนฺโต สตฺเต นียฺยานมฺกุเล อวตฺตารติ
อินฺทฺริยานิ จ เนสํ ปฺริปาเจติ ฯ

ตถา ปญญาพเลน ขนฺธายตนาทิสฺสุ ปวิจยพฺพฺโโล (๑) ปวตฺติ-
นิตฺตโย ยถาวโต ปฺริชานนฺโต ทานาทโย คุณเ วิเสส-
นิพฺเพธภาคิยภาวํ นยฺนฺโต โภริสฺตฺตสิกฺขา ย ปฺริปฺรการี โหติติ
เอวมาทินา อนเกาการโวกาเร ปญญาคุณเ ววตฺตเปตฺวา
ปญญาปารมี อณฺุพฺรุเหตุพฺพา ฯ

๑. สี. ปวิจยพฺพฺโโล ฯ

ตถา ทิสฺสมานานิปี โลกียานิ กมฺมานิ นิหีนวีริเยน
ปาปฺปณฺฑิตุ อสกุณฺเณยฺยานิ อคณฺฑิตเขเทน ปน อารทฺธวีริเยน
ทฺฐริคฺคํ นาม นตฺถิ ฯ นิหีนวีริโย หิ สํสารมโหฆโต
สพฺพสตุเต สนฺตาราเสสฺสามิตฺติ อารกิตฺตเมว น สกุณฺณาติ ฯ
มชฺฌิมิ อารกิตฺวา อนุตฺรา โวसानมาปชฺชติ ฯ อุกฺกุฏจวีริโย
ปน สตฺตสฺสขนิรเปกฺโข (๑) อารมฺภปารมิมชฺคจฺจตฺตี วีริยสมฺปตฺติ
ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ฯ อปี จ ยสฺส อตฺตโน เอว สํสารปงฺกโต
สมฺพุทธฺรณตฺถมารมฺโภ ตสฺสาปี น วีริยสฺส สิจฺฉิภาเว มโนรถานํ
มตฺถกปฺปตฺติ สกฺกา สมฺภาเวตฺถ ปเลว สเทวกสฺส โลกสฺส
สมฺพุทธฺรณตฺถํ กตถาณิหารเณนาติ จ ราคาทินํ โทสคณฺณํ
มตฺตมฺหาคชานํ วิย ทฺถุนิวารภาวโต ตฺถุนิมิตฺตทานญจ กมฺม-
สมาทานานํ อุกฺขิตฺตาสิกฺวธกสทิสภาวโต ตฺถุนิมิตฺตทานญจ
ทฺถุคตฺตินํ สพฺพทา วิวญฺมุขภาวโต ตตฺถ นิโยชกานญจ ปาป-
มิตฺตทานํ สทา สนฺนิหิตภาวโต ตโทวาทการิตาย จ พาลสฺส
ปฺลฺลชฺชนภาวสฺส สติสมฺภเว ยุตฺตํ สยเมว สํสารทฺถุขโต
นิสฺสริตฺตุนฺติ มิจฺฉาวิตกฺกา วีริยานุภาเวน ทฺฐริทฺถนฺตฺตี จ ยทิ
ปน สมฺโพธิ อตฺตาริเณน วีริเยน สกฺกา สมชฺคินฺตฺถุ กิเมตฺถ
ทฺถุกรนฺติ จ เอวมาทินา นเยน วีริยคฺคณา ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ฯ

ตถา ขนฺติ นามายํ นีรวเสสคฺคณฺปฏฺธิปฺกฺขสฺส โภชสฺส

๑. ม. อตฺตสฺสขนิรเปกฺโข ฯ

วิธมนโต คุณสมุปาทเน สาธุนมปฎิหตมายุธิ ปรากิภา-
สมตถานัน อลงกาโร สมณพราหมณานัน พลสมุปาทา โภชคฺคิ-
วินยณอุททธารา กลุยาณสุส กิตฺติสทฺทสุส สลฺยชาติเทโส
ปาปปุคฺคถานัน วจิวิสวุปสมกาโร มนฺตาคโท สัวเร จิตานัน
ปรมา ชีรปคฺติ คมฺภีราสยตาย สาครโร โทสมมหาสาครสุส
เวลา อปายทวารสุส ปิทหนกวางฺภู เทวพฺรหฺมโลگانัน อาโรหน-
โสปานัน สพฺพคุณานัน อธิวสนภฺภูมि อุตฺตมา กายวจิมโนวิสฺสุทฺธิ
มนสิกาตพฺพิ ฯ

อปี จ เอเต สตฺตธา ขนฺติสมปฺตฺติยา อภาวโต อธิโลเก
ตปฺปนฺติ ปรโลเก จ ตปฺนิยธฺมมานุโยคโตติ จ ยทิปี
ปรापการนิมิตฺตํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชติ ตสฺส ปน ทุกฺขสุส เขตตฺถโต
อตฺตภาโว พิษณฺตลฺยจ กมฺมํ มยว อภิสงฺขตฺตฺติ จ ตสฺส
จ ทุกฺขสุส อาณณฺยการณเมตฺตฺติ จ อปการเก อสติ กถิ
มยฺหิ ขนฺติสมปฺทา สมภวตีติ จ ยทิปายิ เอตฺรหิ อปการโก
อัย นาม ปุพฺเพ อนน มยฺหิ อุปกาโร กโตติ จ อปกาโร
เอว วา ขนฺตินิมิตฺตตาย อุปกาโรติ จ สพฺเพปิเม สตฺตธา
มยฺหิ ปุตฺตสทิสสา ปุตฺตกตฺตาปฺราเชสุ จ โภ กุชฺฉิสฺสตีติ จ
เยน โภชปีสาจเวเสน อัย มยฺหิ อปฺรชฺฉติ สุวายิ
โภชภูตฺตาเวโส มยา วินตพฺโพติ จ เยน อปการเณ อิทํ
มยฺหิ ทุกฺขํ อุปฺปนฺนํ ตสฺส อหฺมปี นิมิตฺตฺตฺติ จ เยหิ

ธมฺเมหิ อปกาโร กโต ยตฺถ จ กโต สพฺเพปิ เต ตสฺมี

เอว ขณฺเณ นินฺนุทฺธา กสฺสิทานิ เณ โโกโป กาทพฺโพติ

จ อนตฺตตาย สพฺพธมฺมานํ โโก กสฺส อปรชฺชตฺติติ จ

ปจฺจเวกฺขนฺเตน ขนฺติสมฺปทา อนฺนุพฺรุเหตฺตพฺพา ฯ

ยถิ ปนฺสฺส ทีฆรตฺตํ ปริจเณน ปราปการนิมิตฺตโก โโกโธ

จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺเฐยฺย เตน อิติ ปฏฺิสนฺจิจฺจิตฺตพฺพิ ขนฺติ

นามเสา ปราปการสฺส ปฏฺิปกฺขปฏฺิปัตตินํ ปจฺจูปการการณฺนติ

จ อปกาโร จ มยฺหํ ทฺกฺขุปนฺนิสา สทฺธาติ ทฺกฺขุปฺปาทเนน

สทฺธาย สพฺพโลเก อนภฺริตฺตสฺสณาย จ ปจฺจโยติ จ

อินฺนุทฺธิยปฺกติ เหาสา ยถิถิ อญฺ्ञานินฺนุทฺธิยสฺสมาโยโก ตตฺถ

อนินฺนุทฺธิยสฺสมาโยโก มยฺหํ น สฺยาติ ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ

จ โกวฺชวสิโก สตฺโต โกวฺเชน อุมฺมตฺโต วิกฺขิตฺตจิตฺโต ตตฺถ

กึ ปจฺจูปการเณนาติ จ สพฺเพปิเม สตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน

โอรสฺปฺตฺตา วิย ปรีปาลิตา ตสฺมา น ตตฺถ มยา จิตฺตโกโป

กาทพฺโพติ จ อปฺราธเก จ สติ คุณฺเณ คุณฺวติ มยา

โกโป น กาทพฺโพติ จ อสติ คุณฺเณ วิเสเสน กรุณฺนายิตพฺโพติ

จ โกวฺเชน จ มยฺหํ คุณฺยสา นิหฺียนฺตฺติติ จ กุชฺฌเนน

มยฺหํ ทฺพฺพณฺณทฺกฺขุเสยฺยาทโย สปฺตฺตกนฺตา อากฺขณฺตฺติติ จ

โกโธ จ นามายฺ สพฺพาหิตการโก สพฺพหิตวินาสโก พลฺวา

ปจฺจตฺถโกติ จ สติ จ ขนฺติยา น โกวฺจิ ปจฺจตฺถโกติ

จ อปราธเคน อปราธนิมิตต์ ยี่ อายตี ลททพพิ์ ทุกข์
สติ จ ขนุตติยามยหิ์ ตทภาโวติ จ จินุตเนน กุชณนุเตน
จ มยา ปจจตุติโกเยว อนวตติโต โหตีติ จ โกเช จ
มยา ขนุตติยา อภิภูโต ตสส ทาสภูโต ปจจตุติโก สมมเทว
อภิภูโต โหตีติ จ โกธนิมิตต์ ขนุตติคุณปริจจาโค มยหิ์ น
ยุตโตติ จ สติ จ โกเช คุณวิโรธปจจนิกรมเม กถิ์ เม
สีลาทิมมา ปารีปรี กจเจยฺย อสติ จ เตสฺ กถาหิ์ สตฺตानิ
อุปการพหุโล ปฏินฺณานูรูปิ์ อุตฺตมํ สมปตฺตี ปาปฺนิสฺสามีติ
จ ขนุตติยา จ สติ พหิทฺธา วิกฺเขปาภาวโต สมหิตสฺส
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจโต ทุกฺขโต สพฺเพ ฐมฺมา อนตฺตโต
นิพฺพานญฺจ อสงฺขตามตฺสนฺตปณฺิตตาทิภาวโต นิชฺฌานํ ขมนฺติ
พุทฺธฐมฺมา จ อจินฺเตยฺยาปริเมยฺยปฺภาวาทิ ๑

ตโต จ อนฺุโลมียิ์ ขนุตติยิ์ จิตโต เกวลา อิเม
อตุตฺตตฺตนิยภาววิทฺตา ฐมฺมมตฺตา ยถาสกํ ปจฺจเยหิ์ อุปฺปชฺชนฺติ
วขฺนฺติ น กุโตจิ อากจฺจนฺติ น กุหิณฺจิจฺจจฺจนฺติ น จ
กตฺตจฺจ ปตฺติจฺจิตาน เจตฺถ โกจฺจ กสฺสจฺจ พุยาปาโรติ
อหิ์การมมํการานธิจฺจจฺจานตา นิชฺฌานํ ขมฺติ เยน โปธิสฺตฺโต
โปธิยา นิยโต อนาวตฺติฐมฺโม โหตีติ เอวมาทินา ขนุตติปารมียา
ปจฺจเวกฺขณา เวทิตฺตพฺพา ๑

ตถา สจฺเจน วินา สีลาทินิ์ อสมฺภวโต ปฏินฺณานูรูปิ์

ปฏิบัติยา อภาวโต จ สจจธมมาติกุกเม จ สพุพปาป-
ธมมานัน สโมสรณโต อสจจสนุชสส อปจจยิกภาวโต आयत्ती
จ อนาเทยวจนดาวहनโต สมปนฺนสจจสส จ สพุพคณาธิฏ-
จानภาวโต สจจาธิฏจानเนน สพุพโพธิสมภารานัน ปาริสุทฺธิ-
ปาปริปริสามตฺถियโต สภาวธมมาวิสฺวาทเนน สพุพโพธิสมภาร-
กิจจกรณโต โพธิสสฺตปฏิบัติยา จ ปรีนิปฺพตฺติโตตฺติอาทินา
สจจปารมिया สมปตฺติโย ปจจเวกฺขิตพฺพา ฯ

ตถา ทานาทีสุ ทพฺพสมาทานัน ตํปฏิบัติกฺขสนฺนิปาเต จ
เนลลํ อจลาธิฏจानัน ตตฺถ จ ธีรวีรภาวํ วินา น ทานาที-
สมภารา สมโพธินิมิตฺตา สมภวานฺตฺติอาทินา อธิฏจानเนน कुณา
ปจจเวกฺขิตพฺพา ฯ

ตถา อตฺตहितมตฺเต อวตฺติฏฺจนฺเตนาปี สตฺเตสุ หิตจิตฺตตํ
วินา น สกกา อธิโลกปรโลกสมปตฺติโย ปาปฺณิต्तํ ปเคว
สพุพสสฺเต นีพฺพานสมปตฺติยํ ปตฺติฏฺจาเปตฺตกาเมนาติ จ ปจฺจนา
สพุพสสฺตทานัน โลกุตฺตรสมปตฺติ อากฺขนฺเตน อิทานี โลกีย-
สมปตฺติอากฺขา ยุตฺตรูปาติ จ อิทานี อาสยมตฺเตน ปเรลลํ
हितฺสูขุปฺลัหารํ กาคฺคํ อสกุโกนฺโต กทา ปโยเคน ตํ สาเชสฺสามีติ
จ อิทานี มยา หิตฺสูขุปฺลัหารเนน ลัวฑฺฒิตา ปจฺจนา ธมฺม-
ลัวิภาคสหายา มยฺหิ ภวิสฺสนฺตฺติ จ เอเตหิ วินา น
มยฺหิ โพธิสมภารา สมภวานฺตฺติ ตสฺมา สพุพพุทฺธคฺคณวิภูติ-

นิปฺผตฺติการณตฺตามยฺหํ เอเต ปรมํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ อนุตฺตรํ
กฺุสลาตฺนํ อุตฺตมํ การวภูจฺจานนฺติ จ สฺวิเสสํ สฺตฺเตสฺ สฺพฺเพสฺ
หิตฺชฺฆาตฺยา ปจฺจุปฺภูจฺเปตฺพุพา กิณฺจ กรฺุณาธิภูจฺจานโตปฺ
สฺพฺพสฺตฺเตสฺ เมตฺตา อนุพฺรุเหตฺพุพา ฯ วิมฺริยาทีกฺเตน หิ เจตฺสา
สฺตฺเตสฺ หิตฺสูขฺปฺลํหารนฺิรตฺสฺส เตสํ อหิตฺทุกฺขาปฺนยฺนกาตฺยา
พลวตี อฺุปฺปชฺชติ ทฺพฺหฺมฺลา กรฺุณา จ สฺพฺเพสํ พุทฺธการก-
ชฺมฺมานํ อาทิ จรณํ ปฺติภูจฺจ มฺลํ มฺจํ ปฺมฺชนฺติ เอวมาทฺินา
เมตฺตฺยา ยฺคฺณา ปจฺจเวกฺขิตฺพุพา ฯ

ตถา อฺุเปกฺขาย อภาเว สฺตฺเตหิ กถา วิปฺปการา
จิตฺตฺสฺส วิการํ อฺุปฺปาเทยฺยํ สฺติ จ จิตฺตฺวิการเ ทานาทินํ
สมฺภารานํ สมฺภโว เอว นตฺถิติ จ เมตฺตฺตฺสฺสเนน สฺนเนหิต
จิตฺเต อฺุเปกฺขาย วินา สมฺภารานํ ปาริสฺสุทฺธิ น โหติติ จ
อนฺุเปกฺขโก สมฺภารสฺส ปุณฺณสมฺภารํ ตฺพฺพิปกณฺจ สฺตฺตฺหิตฺตฺถิ
ปฺริณาเมตฺตํ น สกฺโกตฺติติ จ อฺุเปกฺขาย อภาเว เทยฺยชฺมฺม-
ปฺฏิคฺคาหกานํ วิภาคํ อกฺควา ปฺริจฺจชิตฺตํ น สกฺโกตฺติติ จ
อฺุเปกฺขารหิตฺเตน ชีวิตฺปฺริกฺขารานํ ชีวิตฺสฺส จ อนฺุตรายํ
อมฺนสฺสิกริตฺวา สีสฺวิโสธฺนํ กาคฺคํ น สกฺโกตฺติติ จ ตถา
อฺุเปกฺขาวเสน อรฺตฺริตฺสฺสเสว เนกฺขมฺมพลสฺสิทฺธิโต อฺุปฺปตฺติโต
อิกฺขณวเสน สฺพฺพสมฺภารกิณฺจนิปฺผตฺติโต อจฺจารทฺฐสฺส วีริยสฺส
อนฺุเปกฺขเณ ปฺชานกิณฺจากรณโต อฺุเปกฺขโต เอว ตฺติกฺขา-

นิชฌานสมภวโต อุเปกขาวเสน สุตตสงขารานํ อวิสัวาทนโต
โลกธมฺมานํ อชฺฌุเปกฺขณน สมาทินฺนธมฺเมสุ อจลาธิฏฺฐาน-
สิทธิโต ปราปการาทีสุ อนาโภควเสนว เมตฺตาวิหาร-
นินฺปุผตฺติโตติ สพฺพโพธิสมฺภารานํ สมาทานาธิฏฺฐานปาริปุริ-
นินฺปุผตฺติโย อุเปกฺขานุกาเวน สมฺปชฺชนฺตีติ เอวมาทีนา นเยน
อุเปกฺขาปารมี ปจฺจเวกฺขิตพฺพาฯ เอวํ อปริจฺจาคปริจฺจาคาทีสุ
ยถากุมํ อาทีนวานิสํสฺสปจฺจเวกฺขณา ทานาทีปารมีนํ ปจฺจโยติ
ทฏฺฐพฺพํ ฯ

ตถา สปริกฺขารา ปณฺจทส จรณธมฺมา ปณฺจ จ
อภิญฺญาโยฯ ตตฺถ จรณธมฺมา นาม สีลสัวโร อินฺทริเยสุ
กุตฺตทวารตา โภชนน มตฺตตฺถนฺตฺตา ซาคริยานุโยโค สุตฺต สทฺธมฺมา
จตฺตารี ฌานานิ จฯ เตสุ สีลาทีนํ จตฺนุนํ เทรสาปี ฐตฺธมฺมา
อปริจฺจตาทโย จ ปริกฺขาราฯ สทฺธมฺเมสุ สทฺธาย พุทฺธธมฺม-
สังฆสีลจากเทวตฺตฺปสมานุสฺสตีลฺลขปฺกฺคฺลปรีวชฺชนสิินฺทฺธปฺกฺคฺลเสวน-
ปสาทนียธมฺมปจฺจเวกฺขณตฺถิมุตฺตตา ปริกฺขาโรฯ หิโรตฺตปฺปานํ
อกุสลาทีนวปจฺจเวกฺขณอปายาทีนวปจฺจเวกฺขณกุสลธมฺมฺปตฺถมฺภน-
ภาวปจฺจเวกฺขณหิโรตฺตปฺปรหิตปฺกฺคฺลปรีวชฺชนหิโรตฺตปฺปสมฺปนฺน-
ปฺกฺคฺลเสวนตฺถิมุตฺตตาฯ พาหุสจฺจสฺส ปุพฺพโยคปริจฺจกภาว
สทฺธมฺมาภโยคอนวชฺชวชิชฺชาฏฺฐานาทีปริจฺยปริปฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
ทฺธิภาวอปฺปสฺส
ทฺธิภาวอปฺปสฺส

อปลายภยปัจจเวกษณคณนวิธิปัจจเวกษณธมมมหุตตปัจจเวกษณ-
ถินมิทฐวิโนทนกุสีตปุคฺคตปรัวชชนอารทฐวีริยปุคฺคตเสวนสมมุ-
ปธานปัจจเวกษณตทมิตตตต๑ สติยา สติสมุปชณณมฺกุสฺสติ-
ปุคฺคตปรัวชชนอฎฺฐิตสฺสติปุคฺคตเสวนตทมิตตตต๑ ปณณาย
ปรัปฺจจกภาวตถุวิสทกิริยาอินทฺฐริยสมตตปฏฺฐิปาทนทุปฺปณณปุคฺค-
ปรัวชชนปณณวตตปุคฺคตเสวนคมฺภีรณณจริยปัจจเวกษณตทมิ-
มตตต๑ จตฺนุํ ฉานานํ สีลาทิจตฺตกํ อฎฺฐตีสาย อารมมณณสฺ
ปฺพุพฺพภาคภาวณา อวชชนาทิจ สีลาทิวสีภาวกรณณจ ปรักฺขาร๑
ตตตต สีลาทิจ ปโยคสฺสทฺฐิยา สตฺตทานํ อภยทานเน อาสยสฺสทฺฐิยา
อามิสทานเน อุกฺขสฺสทฺฐิยา ธมฺมทานเน สมตฺตโถ โหตฺติตฺตอาทินา
จรณาทินํ ทานาทิสมฺภารานํ ปจฺจยภาโว ยถารทํ นิตฺฐารเ-
ตพฺโพ อตฺติวิตถารภยเน น นิตฺฐารยิมฺมหาติ๑ เอวํ สมฺปตฺติ-
จกฺกาทโยปี ทานาทินํ ปจฺจโยติ เวทิตพฺพํ ๑

โก สจฺกิลเโสติ อวิเสเสน ตณฺหาทิจ ปรามญฺจภาโว
ปารมฺมินํ สจฺกิลเโส วิเสเสน ปน เทยฺยธมฺมปฏฺฐิกฺคาทวิกปฺปา
ทานปารมฺมียา สจฺกิลเโส๑ สตฺตคกาลวิกปฺปา สีลปารมฺมียา
กามภวตทฺสปสมฺมสุ อภริตฺตอินภริตฺตวิกปฺปา เนกขมฺมปารมฺมียา อหํ
มมาติ วิกปฺปา ปณณปารมฺมียา สีนุทฺฐจฺจวิกปฺปา วีริย-
ปารมฺมียา อตฺตปรัวิกปฺปา ขนฺติปารมฺมียา อทฺฐจาทิสฺส ทฺฐจาทิ-
วิกปฺปา สจฺจปารมฺมียา โพธิสมฺภารตพฺพิปกฺขเสสฺส โทสคฺคณวิกปฺปา

อริฎฐานปารมียา หิตาหิตวิกปฺปา เมตฺตาปารมียา อริฎฐานิฎฐ-
วิกปฺปา อูปฺกษาปารมียา สงฺกิลเสตี ทฎฐพฺพํ ฯ

กี โวทานนฺติ ตณฺหาทีหิ อนุปฺมาโต ยถาวุตฺต-
วิกปฺปวิโร จ เอตาสี โวทานนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ อนุปฺหตา หิ
ตณฺหามานทีฎฐิโกฐฺปนฺนาหฺมกฺขปฺลาสอิสฺสามจฺจริยาสาเจยฺย-
ถมฺภสฺสารมฺภมทปฺมาทาทีหิ กิลเสตี เทยฺยธมฺมปฏิกฺคาหก-
วิกปฺปาทริหิตา จ ทานาทีปารมฺโย ปฺริสฺสุทฺธา ปกฺสฺสรา
ภวนฺตีติ ฯ

โก ปฏฺฐิปกฺโขติ อวิเสเสน สพฺเพปี สงฺกิลเสสา สพฺเพปี
อกุสฺลา ธมฺมา เอตาสี ปฏฺฐิปกฺโข วิเสเสน ปน ปฺพเพ วุตฺตา
มจฺจเรธาโยติ เวทิตพฺพา ฯ อปี จ เทยฺยธมฺมปฏิกฺคาหกทาน-
ผลเส อโลภาโทสาโมหฺคณฺโยคโต โลกฺโทสโมหฺปฏฺฐิปกฺโข ทานํ
กาธาทีโทสวฺกปฺคฺมโต โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺโข สิลี กามสฺขปฺรูปฺฆาต-
อตุตฺกิลมถปฺริวชฺชนโต โทสตุตฺยปฏฺฐิปกฺโข เนกฺขมฺมํ โลกฺาทีนํ
อนฺนฺธิกรณโต ฌานสฺส จ อนฺนฺธิกรณโต โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺษา
ปญฺญา อลีนานุทฺตลยาธารมฺภวเสน โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺโข วีริยํ
อิฎฐานิฎฐสฺสญฺจทานํ ขมฺนโต โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺษา ขนฺติ สติปี
ปเรสํ อูปกาเร อปกาเร จ ยถาวุตฺตปฺวตฺติยา โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺโข
สจฺจํ โลกฺธมฺเม อภิกฺขยฺย ยถาสมาทีนฺเนสฺส สมฺภาเรสฺส อจฺฉนโต
โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺโข อริฎฐานํ นีวรณฺวิเวกโต โลกฺาทีปฏฺฐิปกฺษา

เมตฺตา อิกฺขฺจานิกฺขฺเจสฺสุ อนฺนฺยปฺปิกฺขฺวิทฺธิสฺสโต สมนฺปฺวาตฺตฺโต จ
โลภาทิปฺปิกฺขฺขา อฺเปกฺขฺชาติ ทฺถจฺพฺพํ ฯ

กา ปฺปิกฺขฺตฺตฺติ ฯ ทานปารมฺมฺยา ตาว สฺชฺวปฺกรณ-
สฺริรชฺชิตฺปริจฺจาเคน ภายาปฺนฺทเนน ฌมฺโฆปฺเทเสน จ พฺหุชา
สฺตฺตฺตานํ อนฺนฺคฺคฺคฺกฺกรณํ ปฺปิกฺขฺตฺตฺติ ฯ ตตฺถ อามิสฺทานํ อภยฺทานํ
ฌมฺมฺทานนฺติ ทาทพฺพวตฺถฺวเสน ติวธิํ ทานํ ฯ เตสฺส โปชฺชิตฺตฺตฺส
ทาทพฺพวตฺถฺว อชฺฌตฺตฺกํ พาทิรฺนฺติ ทฺวธิํ ฯ ตตฺถ พาทิรํ อนฺนํ
ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺชฺวิเลปนํ เสยฺยวสฺถปฺทีเปยฺยนฺติ
ทสฺวธิํ ฯ อนฺนาทินํ ขาทนฺมฺยโกชฺนฺมฺยาทิวิกาเคน อนฺเนกฺวธิํ ฯ ตถา
รฺูปารมฺมฺณํ ยาว ฌมฺมารมฺมฺณนฺติ อารมฺมฺณโต นฺนฺพิชฺชํ ฯ
รฺูปารมฺมฺณาทินฺนฺจ นีลาทิวิกาเคน อนฺเนกฺวธิํ ฯ ตถา มณฺนิกน-
รชตฺมฺตฺตาปฺวาพาทิเชตฺตฺวตฺถฺวอารามาทิสฺทาสาโคมฺหีสาทินานาวิธ-
วิตฺตฺตฺตฺตฺปกรณฺวเสน อนฺเนกฺวธิํ ฯ

ตตฺถ มหาปฺริโส พาทิรํ วตฺถํ เทนฺโต โย เยน
อตฺถิโก ตํ ตสฺส เทติ เทนฺโต จ ตสฺส อตฺถิโกติ สยฺเมว
ชานนฺโต อยาจิตฺปิ เทติ ปฺกฺเว ยาจิตฺ ฯ มฺตฺตฺจฺจาโก เทติ โน
อมฺตฺตฺจฺจาโก ปฺริยตฺตํ เทติ ฯ โน อปฺริยตฺตํ สติ เทยฺยฌมฺเม ฯ น
ปฺจฺจฺปการสนฺนิสฺสฺสฺโต เทติ ฯ อสฺติ เทยฺยฌมฺเม หิ ปฺริยตฺเต
สฺวิภาคารํ สฺวิภชฺติ ฯ น จ เทติ ปฺรฺูปมาตาวํ สฺตฺถ-
วิสมชฺชาทิกํ นาปี กิพฺนํ ยํ อนฺตฺตฺตฺปสฺสฺหิตํ ปฺมาทาวลฺลจฺ ฯ

น จ คิลานสุส ยากสุส ปานโกชนาทิสปายั ปมาณรหิต
วา เทติ ปมาณยุตตัม ปน สปปายเมว เทติ ฯ

ตถา ยาจิต คหฏจัน คหฏจันนุจวิกิ เทติ ปพพชิตานัน
ปพพชิตันนุจวิกิ เทติ มาตาปีตโร ฌาติสาโลหิตา มิตุตามจจา
ปุตฺตาทหารทาสมุมกราคิ เอเตสุ กสุสจิ ปิปิ อชนนุโต เทติ
น จ อุพาริ เทยยชมมัม ปุฎิขานิตฺวา ลุขัม เทติ น จ
ลาภสฏการสิโลกสนุนิสฺสิติโต เทติ น จ ปจฺจุปการสนุนิสฺสิติโต
เทติ น จ ผลปาฎิกงฺขิ เทติ อณฺณตฺร สมฺมาสมฺโพชียา
น จ ยากเก เทยยชมมัม วา ชิกฺขันนุโต เทติ น จ อสณฺณตानัน
ยากกานัน อุกโกสกรอสกานมฺปิ อปวิทุธิ ทานัน เทติ อณฺณทตฺต
ปสนฺนจิตฺโต อนุกมฺปนฺโต สกฺกจฺจเมว เทติ น จ โกตฺทห-
ล-มงฺคฺลิกอ หุตฺวา เทติ กมฺมผลเมว ปน สทฺทหนฺโต เทติ นปี
ยากเก ปยิรฺุปาสนาทีหิ ปริกิเลเสตฺวา เทติ อปrikิเลสฺนุโต-
เอว ปน เทติ น จ ปรเสสิ วณฺณนาธิปฺปาโย เกพฺพนาธิปฺปาโย
วา ทานัน เทติ อสงฺกิติฎฺจจิตฺโต เอว เทติ นปี ยากเก พรฺุสวาโจ
ภากฺุฎิขมฺโขอ ทานัน เทติ ปียวาที ปน ปุพฺพภาสิ มิตฺวาจโน
หุตฺวา เทติ ยสมฺมิณฺจ เทยยชมเม อุพารมนฺณตฺตตาย วา
จิริปริจเยน วา เศสสาตฺตาย วา โลภมฺโม อธิมฺตฺโต โหติ
ชานนฺโต โพธิสฺตฺโต ตัม ขิปฺปเมว ปุฎิวิโนเทตฺวา ยากเก
ปรีเยสิตฺวาปี เทติ ยณฺจ เทยยวตฺตลฺล ปรีตฺตัม ยากโกปิ ปจฺจุปฏฺิโต

ตัม อจินเตตฺวาปี อุตฺตานํ พาเชตฺวา เทนุโต ยาจกํ สมฺมานนฺติ
ยถา ตํ อภิตฺตฺปิณฺฑีโต ๑ น จ มหาปุริโส อุตฺตโน ปุตฺตทาร-
ทาสกมฺมกรโปริเส ยาจิตฺ เต อสฺสณฺยาปีเต โทมนสฺสปฺปตฺเต
ยาจกานํ เทติ สมฺมเทว ปน สฺสณฺยาปีเต โสมนสฺสปฺปตฺเต
เทติ เทนุโต จ ยกฺขรฺกฺขสปีสาจาทินํ วา มนุสฺसानํ กุรฺร-
กมฺมมฺนฺตานํ วา ชานนุโต น เทติ ตถา รชฺชมฺปิ ตาทิสานํ
น เทติ เย โลกสฺส อหิตาย ทุกฺขาย อนตฺถาย ปฏิปชฺชนฺติ
เย ปน ฌมฺมิกา ฌมฺเมน โลกํ ปาเลนฺติ เตสํ เทติ เอว
ตาว พาหิรทานนฺ ปฏิปตฺติ เวทิตพฺพา ๑

อชฺชตฺตฺกิทานํ ปน ทฺวีหิ อากาเรหิ เวทิตพฺพิ ๑ กถํ ๑
ยถา นาม โภจิ ปุริโส ฌาสจฺฉาทนเหตุ อุตฺตานํ ปรสฺส
นิตฺสชฺชติ ๑ วิเชยฺยภาวํ อูปคจฺฉติ ทาสพฺยํ เอวเมว มหาปุริโส
สมฺโพธิเหตุ นีรามิตฺตฺโต สตฺตานํ อนุตฺตรํ หิตสฺสํ อิจฺฉนุโต
อุตฺตโน ทานปารมฺมี ปริปุเรตฺถกาโม อุตฺตานํ ปรสฺส นิตฺสชฺชติ
วิเชยฺยภาวํ อูปคจฺฉติ ยถากามกรณฺนียตํ กรจฺรณนยนาทิสฺส-
ปจฺจจฺกํ เตน เตน อตฺถิกานํ อกมฺปิโต อนโถสีโน อนุปฺปเทติ
น ตตฺถ สชฺชติ น สฺสโถจํ อาปชฺชติ ยถา ตํ พาหิรวตฺถุสฺมี
ตถา หิ มหาปุริโส ทฺวีหิ อากาเรหิ พาหิรวตฺถุํ ปริจฺจชติ
ยถาสฺสํ ปริโภคาย วา ยาจกานํ เตสํ มโนเรถํ ปริปุเรนุโต
อุตฺตโน วสีถาวาย วา ตตฺถ สพฺเพน สพฺพิ มุตฺตจาโค

สตต สทุธมฺมา อฏฺฐตีสาธ อารมฺมณฺเสฏฺฐ กมฺมกรณฺวเสน สมถานุ-
โยโค รูปกายาทิสฺสู วิปฺสฺสนาภินิเวเสฏฺฐ ขถารหํ อภินิเวสมฺมุขเณ
วิปฺสฺสนานุโยโค ตถาวิสฺสุทฺธิปฺปฏิปทา สมฺมตฺตคหฺนํ ติสฺสูโส วิชฺชา
ณ อภินฺถา จตฺตฺโส ปฺปฏิสมฺภิทา สวากโพรตีติ เอเตสํ คุณ-
สงฺกิตฺตนฺวเสน ขถารหํ ตตฺถ ตตฺถ ปฺปฏิฐาปนา ปรีโยทปนา
จ ฯ ตถา ปจฺเจกโพรธีย์ สมฺมาสมโพรธียณฺจ อธิมฺุตตํ สตฺตํ
ขถารหํ ทานาทิปารมฺมिํ สภวรสลฺกขณฺนาทิสฺสงฺกิตฺตนฺมุขเณ ติสฺสูปี
อวตฺตาสฺสู เตสํ พุทฺธานํ มหฺนฺนฺภาวตาวิกาวเนน ยานทฺวเย
ปฺปฏิฐาปนา ปรีโยทปนา จ เอวํ มหาปฺปริโส สตฺตํ ฌมฺมทานํ
เทติ ฯ

ตถา มหาปฺปริโส สตฺตํ อามิสทานํ เทนฺโต อิมินาหํ
ทานเนน สตฺตํ आयวณฺนฺสุขพลปฺปฏิภานาทิสฺมฺปตฺตฺติยจ รมณฺธิยํ
อคฺคผลสมฺปตฺตฺติยจ นิปฺผาเทยฺยนฺติ อนฺนทานํ เทติ ตถา สตฺตํ
กามกิลฺสปีปาสวฺวปฺสมาย ปานํ เทติ ตถา สุวณฺณวณฺณตฺตย
หิโรตฺตปฺปาลงฺการสฺส จ นิปฺผตฺตฺติยา วตฺถานิ เทติ ตถา
อิทฺธิวิธสฺส เจว นิพฺพานสฺส จ นิปฺผตฺตฺติยา ยานํ เทติ
ตถา สีสฺสนฺธิปฺผตฺตฺติยา กนฺธิ เทติ ตถา พุทฺธคฺคณฺโสภา-
นิปฺผตฺตฺติยา มาลาวิเลปนํ เทติ โพรธิมณฺฑาสนนิปฺผตฺตฺติยา อาสนํ
เทติ ตถาคตฺเตยฺยานิปฺผตฺตฺติยา เสยฺยํ เทติ สรณฺภวานิปฺผตฺตฺติยา
อวสฺถํ เทติ ปญฺจกฺขุปฺปฏิลาภาย ปทีเปยฺยํ เทติ พฺยามปฺปภา-

นิพพุตติยา รูปทาน์ เทติ พุรหุมนุสรณินิพพุตติยา สทุททาน์ เทติ
สพพโลกสุส ปิยภาวาย รสทาน์ เทติ พุทฺธสุขุมาลภาวาย
โผฏฐพพทาน์ เทติ อชรามรภาวาย เกสชชทาน์ เทติ กิเลส-
ทาสพยวิโมจนตุถิ ทาสาน์ ภูชิสุตตาทาน์ เทติ สทุทหมุมภา-
รติยา อนวชชชิตุททาทิตเหตุทาน์ เทติ สพเพปิ สตุเต อริยาย
ชาติยา อตุตโน ปุตุตภาวูปนยนาถ ปุตุตทาน์ เทติ สกตสุสปี
โลกสุส ปติภาวูปคมนาถ ทารทาน์ เทติ สุกตกขณสมปตุติยา
สุวณณมณินิตุตตาวาพาทิทาน์ อนุพยลชนสมปตุติยา นานา-
วิธวิภูสนทาน์ สทุทหมุมโกสาธคมาถ วิตุตโกสทาน์ ฐมมราช-
ภาวาย รชชทาน์ ฆานาธิสมปตุติยา อารามุขยานตพาก-
วนทาน์ จกุกกิตเทหิ ปาเทหิ โพธิมณญูปสงกมนาถ จรณทาน์
จตุโรชนิตุตรมาถ สตุตทาน์ สทุทหมุมหตุตทานตุถิ หตุตทาน์
สทุทชินุทริยาธิปฏิลลาภาย กณณนาสาทิทาน์ สมनुตจกขุปฏิ-
ลาภาย จกขุทาน์ ทสุสนสวานานุสรณปาริจริยาทีสุ สพุพกาลิ
สพุพสตุตทาน์ หิตสุขาวโห สพุพโลเกน จ อุปชีวิตพุโพ เม
กาโย ภเวยยาติ มิสโลหิตาทิทาน์ สพุพโลกตุตโม ภเวยยनुติ
อุตุตมงกทาน์ เทติ ฯ

เอว ททनुโต จ น อนสนาถ เทติ น จ ปโรปฆาเตน
น ภเยน น ลชชชช ทกขินเณยโรสเนน น ปณิเต สติ
ลुขิ น อตุตุกุกัสเนน น ปรวมภเนน น ผลาภิกงขาย น

ยาจกชिक्षุฉาย น อจิตต์กาเรน เทติ อถ โข สกุกจจं เทติ
สหตุเถน เทติ กาเถน เทติ จิตต์กตฺวา เทติ อวิภาเคน
เทติ ตีสุ กาเถสุ โสมนสุสฺสิตโต เทติ ตโต เอว จ ทตฺวา
น ปจฺจนาตฺตปิ โหติ ฯ น ปฏิกฺคาหกฺวเสน มานาวมานं กโรติ
ปฏิกฺคาหกานं ปิยสมฺมทาจาโร โหติ วทญฺญ ยาจโยโค
สปรिवารทายโก ฯ อนฺนทานं หิ เทนฺโต ตं สปรिवารं กตฺวา
ทสฺสามีติ วตฺถาทีหิ สทฺฐี เทติ ฯ ตถา วตฺถทานं เทนฺโต
ตं สปรिवารं กตฺวา ทสฺสามีติ อนฺนาทีหิ สทฺฐี เทติ ฯ
ยานทานาทีสุปี เอเสว นโย ฯ

ตถา รูปทานं เทนฺโต อิตฺตารมฺมณานิปี ตสฺส ปริวารं
กตฺวา เทติ เอวํ เสเสสุปี ฯ ตตฺถ รูปทานं นาม นีลปีตโลहित-
โธทาตาทิวณฺณาสุ ปุပ္ผวตฺถชาตฺตฺส อญฺญตรํ ลกิตฺวา รูปวเสน
อาภุชิตฺวา รูปทานं ทสฺสามิ รูปทานं มยฺहनฺติ จินฺเตตฺวา
ตาทีเส ทกฺขิณฺเยเย ทานं ปตฺติจฺจาเปติ สวตฺถกํ กตฺวา เอตํ (๑)
รูปทานं นาม ฯ

สทฺททานं ปน เภริสทฺทาทิวเสน เวทิตพฺพํ ฯ ตตฺถ สทฺทํ
กนฺทมูลานิ วिय อุปฺปาญฺเจตฺวา นีลุปฺพลหตฺถกํ วिय จ หตฺถ
จเปตฺวา ทาตฺตํ น สกฺกา สวตฺถกํ ปน กตฺวา เทนฺโต
สทฺททานं เทติ นาม ตสฺมา ยทา สทฺททานं ทสฺสามีติ
๑. สี่. เอวํ ฯ

เกริมทิงคาทีสุ อลฺลตเรน ตูริเยน ตินฺณํ รตนานํ อุปหาริ
กโรติ การเวติ จ สหุททานํ เมติ เกริอาทีนิ จเปติ จปาเปติ
จ ชมฺมกถิกานํ ปน สรเกสชฺชํ เตลผาณิตาที เทติ ชมฺมสุสวานิ
โฆเสติ สรภณฺณํ ภณฺติ ชมฺมกถํ กเถติ อุปนิสินฺนกกถํ
อนฺุโมทนกถยฺจ กโรติ การเวติ จ ตทา สหุททานํ นาม
โหติ ฯ

ตถา คนฺุชทานํ มฺลคนฺุชาทีสุ อลฺลตริ รชนียํ คนฺุชวตฺถุ
ปัสสิตเมว วา คนฺุชํ ยํ กิลฺลิจิ ลภิตฺวา คนฺุชวเสน อาภุชิตฺวา
คนฺุชทานํ ทสฺสามิ คนฺุชทานํ มยฺहनฺติ พุทฺธรตนานํ ปุชฺ
กโรติ การเวติ จ คนฺุชปฺุชนตฺถาย อกรฺจนฺุทนาทิกเก คนฺุชวตฺถุเก
ปริจฺจชติ อิทํ คนฺุชทานํ ฯ

ตถา มฺลรสาททีสุ ยํ กิลฺลิจิ รชนียํ รสวตฺถุ ลภิตฺวา
รสวเสน อาภุชิตฺวา รสทานํ ทสฺสามิ รสทานํ มยฺहनฺติ
ทกฺขิณฺเอยานํ เทติ รสวตฺถุเมว วา ฐลฺลควาทิกํ ปริจฺจชติ
อิทํ รสทานํ ฯ

ตถา โฝฏฺฐพฺุพทานํ มลฺลจปีจาทิวเสน อตฺถรณปาฐรณาทิ-
วเสน จ เวทิตพฺุพํ ฯ ยทา หิ มลฺลจปีจภิสฺสิมฺโพหนาทิกํ
นิวาสนปาฐรณาทิกํ วา สุขสมฺพสุสํ รชนียํ อนวชฺชํ โฝฏฺฐพฺุพ-
วตฺถุ ลภิตฺวา โฝฏฺฐพฺุพวเสน อาภุชิตฺวา โฝฏฺฐพฺุพทานํ
ทสฺสามิ โฝฏฺฐพฺุพทานํ มยฺहनฺติ ทกฺขิณฺเอยานํ เทติ ยถาวตฺถุ

โฆฏฐพพตถุ ลภิตวา ปริจจชติ อิท โฆฏฐพพทานัน ๑

ธมมทานัน ปน ธมมารมมณสสุ อธิปเปตตตทา โอชปาน-
ชีวิตวเสน เวทิตพพ ๑ โอชาทีสุ หิ อณุลตรั ธชนีย วตถุ
ลภิตวา ธมมารมมณวเสน อาภุชิตวา ธมมทานัน ทสสุสามิ
ธมมทานัน มยหนติ สปปินวณิตาหิ โอชทานัน เทติ อมพพานาหิ-
อภุชวิธปานทานัน เทติ ชีวิตทานนติ อาภุชิตวา สลาภกตต-
ปกุชิกกตตาทินิ เทติ อผาสุกภาเวน อภิกุทานัน พุยาธิตานัน
เวชเช ปจจุปฏฐาเปติ ชาลัน ผาลาเปติ กุมินัน วิทฐสาเปติ
สกุณปลชชริ วิทฐสาเปติ พนชเนน พทฐานัน สตุตทานัน
พนชนโมกขัน การติ มาฆาตเถริ จราเปติ อณุลานิ จ สตุตทานัน
ชีวิตปริตตทานตถุ เอวรूपานิ กมฺมานิ กโรติ การาเปติ จ
อิท ธมมทานัน นาม ๑

สพพเมตถิ ยถาวุตถุ ตานสมปทัง สกลโลกहितสุขาย
ปริณามเมติ อตตโน จ สมฺมาสมโพธิยา อกุปปาย วิมุตติยา
อปริกขยสสุ ฉนุทสสุ อปริกขยสสุ วีริยสสุ อปริกขยสสุ
สมาธิสสุ อปริกขยสสุ ปฏิกานสสุ อปริกขยสสุ ฌานสสุ
อปริกขยาย วิมุตติยา ปริณามเมติ ๑ อิมญจ ทานปารมี
ปฏิบัติชชเนเตน มหาสตุเตน ชีวเต อนิจจสญญา ปจจุปฏฐา-
เปตพพา ตถา โภเคสุ พุสาธารณตา จ เนสิ มนสิกาตพพา
สตุเตสุ จ มหากรุณา สตุตถิ สมิตถิ ปจจุปฏฐาเปตพพาเอว

หิ โภเค คเหตุพพสาริ คณฺหนโต อาทิตฺโต วย อการโต
สพฺพิ สาปเตยฺย อุตฺตานญจ พหิ นีหรนฺโต น กิณฺจि เสเสติ
น กตฺถจि วิภาคํ กโรติ อญฺลทตฺถุ นีรเปกฺโข นิสฺสชฺชติ เอว ๆ
อัย ตาว ทานปารมียา ปฏิปตฺติกฺกโม ๆ

สีลปารมียา ปน อัย ปฏิปตฺติกฺกโม ยสฺมา สพฺพญฺญ-
สีลาลงฺกาเรหิ สตฺเต อลงฺกริตฺตฺกามาเนน มหาปฺริเสน อาทิตฺโต
อุตฺตโน เอว ตาว สีลํ วิโสเชตพฺพิ ๆ ตตฺถ จ จตฺถุหิ อการเรหิ
สีลํ วิสฺสชฺชติ อชฺฌาสมยวิสฺสชฺชิตฺโต สมาทานโต อวิตฺติกฺกมนโต
สติ จ วิตฺติกฺกเม ปฺน ปฏิปาทกตฺติกรณโต ๆ วิสฺสชฺชสาสมยตาย
หิ เอกจฺจ อตฺตาริพฺติ หุตฺวา ปาปชฺชิจฺจณฺสกาโว อชฺฌตฺตํ
หิริชมฺมํ ปจฺจุปฺภูจาเปตฺวา สุปฺริสฺสชฺชสมายาโร โหติ ๆ ตถา
ปรโต สมาทานเน สติ เอกจฺจ โลกาธิปฺติ หุตฺวา ปาปโต
อุตฺตสนฺโต โอตฺตปฺปชมฺมํ ปจฺจุปฺภูจาเปตฺวา สุปฺริสฺสชฺชสมายาโร
โหติ ๆ อิติ อุกฺขถาปี เอเต อวิตฺติกฺกมนโต สีเล ปตฺติญฺจหนฺติ ๆ
อถ ปน กทาจิ สติสมฺมโสมเสน สีลสฺส ขณฺฑาทิภาโว สียา
ตายเขว ยถาวุตฺตาย หิโรตฺตปฺปสมฺมปฺตฺติยา จิปปเมว น
วฺภูจนาทินา ปฏิปาทกํ กโรติ ๆ

ตยิทํ สีลํ วาริตฺตํ จาริตฺตฺตฺนฺติ ทฺวิริํ ๆ ตตฺถายํ
โพธิสฺสตฺตสฺส วาริตฺตสีเล ปฏิปตฺติกฺกโม สพฺพสฺสตฺเตสฺส ตถา
ทยาปฺนฺนจิตฺเตน ภวิตพฺพิ ยถา สฺปิณฺนฺเตนปี น อาฆาโต

อุปัชฌะเชยฺย ๑ ปฐุการนิรตตาย ปรสนตโก อลคทโท วยิ น
ปรามสิตพุโพ สเจ ปพพชิตโ โหติ อพฺรหฺมจริยโตปี อาราจาริ
โหติ สตุตวิธเมถุนสํโยควิริหิตो ปเคว ปรทารคมนโต ๑ สเจ
ปน อปพพชิตโ คหฺภูโ จ สมานो ปรเสํ ทาเรสุ สทา ปापกํ
จิตตมฺปิ น อุปฺปาเทติ ๑ กเถนฺโต จ สจฺจํ หิตํ ปิยํ วจัน
ปริमितเมว จ กาเลน ฆมฺมี กถํ ภาสิตา โหติ สพฺพตฺถ
อนภิชฺฌาลุ อพฺยาปนฺนจิตฺโต อวิปริตทสฺสโน กมฺมสฺสกตฉาณน
จ สมฺนฺนาคโต สมฺมกฺคเตสุ สมฺมาปฺฏิปนฺเนสุ นินฺวิจฺจสทฺโธ โหติ
นินฺวิจฺจเปโม ๑

อิติ จตุรํปายวฏฺฏทฺถกฺขานํ ปถญฺเตหิ อกฺุสลกมฺมปเถหิ
อกฺุสลฆมฺเมหิ จ โอรमितฺวา สคฺคโมกฺขานํ ปถญฺเตสุ กฺุสล-
กมฺมปเถสุ ปตฺติญฺจิตฺตสฺส มหาปฺริสฺสสฺส ปฺริสฺสุทฺธาสยปโยคตตาย
ยถาภิปตฺถิตา สตุตฺตานํ หิตสฺสุยฺยปสํหิตา มโนรธา สิฆํ สิฆํ
อภินิปฺพชฺชนฺติ ปารมิโย ปฺริปฺุเรนฺติ เอวํญฺโต หิ อัย ๑ ตตฺถ
หีสานิวตฺตียา สพฺพสตุตฺตานํ อภยทานํ เทติ อปฺปกสิเรเนว
เมตฺตาทานํ สมฺปาเทติ เอกาทส เมตฺตทานิสํเส อธิคจฺจติ
อปฺปาปาโ โหติ อปฺปาตงฺโก ทิฆมายโก สุขพฺพุโล ลกฺขณวิเสเส
ปาปฺณาติ โทสวาสนญจ สมฺจฺจินฺนทติ ๑

ตถา อทินฺนาทานนินฺวตฺตียา โจราทีหิ อสฺาธารณ โภเค
อธิคจฺจติ ปเรหิ อนาสงฺกนฺิโย ปิโย มนาโป วิสฺสสนฺิโย

วิภวสมปตฺตีสฺส อลคฺคจิตฺโต ปริจฺจาคสีโล โลกฺวาสนนฺจ
สมฺมุจฺฉินฺนฺทติ ฯ

อพรหมจริยนิวัตฺติยา อโลโล โหติ สนฺตกายจิตฺโต สตฺตฺตานํ
ปิโย โหติ มนาโป อปริสฺงกนีโย กลฺยาณํ จสฺส กิตฺติสทฺโท
อพฺภุคฺคจฺฉติ อลคฺคจิตฺโต โหติ มาตุคามสฺส อลฺลทฺธาสโย เนกขมฺม-
พหุโล ลกฺขณวิเสส อธิคฺคจฺฉติ โลกฺวาสนนฺจ สมฺมุจฺฉินฺนฺทติ ฯ

มุสฺวาทนิวัตฺติยา สตฺตฺตานํ ปมาณภูโต โหติ ปจฺจยโก
เถโต อาเทยฺยวจนฺ เทวตฺตานํ ปิโย มนาโป สุรภิกฺคนุสฺมโข
อารกฺขิตกายวชิสมฺจาโร ลกฺขณวิเสส จ อธิคฺคจฺฉติ กิเลส-
วาสนนฺจ สมฺมุจฺฉินฺนฺทติ ฯ

เปสฺสณฺณนิวัตฺติยา ปฺรฺสฺสพฺกเมหิปี อเกฺชชกาโย โหติ
อเกฺชชปริวโร สทฺทฺธมฺเมสฺส จ อเกฺชชนกสทฺโท ทพฺพหิตฺโต
ภวนฺตรปริจฺฉิตานํ วย สตฺตฺตานํ เอกนฺตปิโย อสงฺกิลสพฺพหุโล ฯ

ผรุสฺวาจานิวัตฺติยา สตฺตฺตานํ ปิโย โหติ มนาโป สุขสีโล
มธฺรฺวจโน สมฺภาวนีโย อฏฺฐจฺงคสมฺนฺนาคโต จสฺส สโร
นิพฺพตฺตติ ฯ

สมฺพปฺปลาปนนิวัตฺติยา สตฺตฺตานํ ปิโย โหติ มนาโป
ครุ ภาวนีโย จ อาเทยฺยวจนฺ ปริมิตฺตาโล มหฺสกุโข จ โหติ
มหานุภาโว จานุปฺปตฺติเกน ปฏฺฐิภาเนน ปญฺหานํ พฺยากรณ-
กุสโล พุทฺธภูมฺิยญฺจ เอกาย เอว วาจาย อนฺนเกภาสานํ สตฺตฺตานํ

อนนเกสั ปณหานัน พุยากรณสมตฺโถ โหติ ฯ

อนนภิขุณฺณาลุตาย อิจฺฉิตลภา โหติ อุพาเรสุ จ โภเกสุ
รุจี ปฏิลภติ ขตฺติยมหาสาธาทีนํ สมฺมโต โหติ ปจฺจตฺถิเกหิ
อนนภิภวนีโย อินฺทริยเวกฺกลันฺนํ ปาปฺณาติ อปฺปฏิปฺคฺคโล จ
โหติ ฯ

อพฺยาปาเทน ปิยทสฺสโน โหติ สตฺตฺตานํ สมฺภวานีโย
ปรหิตาภินนฺทิตาย จ สตฺเต อปฺปกสิเรเนว ปสาเทติ อลฺลฺขสภาโว
จ โหติ เมตฺตฺตาวีหารี มหเสกฺโข จ โหติ มหฺนฺภาโว ฯ

มิจฺฉาทสฺสนาภาเวน กลฺยาณํ สหาเย ปฏิลภติ สีสจฺเจ-
ทฺมปี ปาปฺณนฺโต ปาปกมฺมํ น กโรติ กมฺมสฺสกตาทสฺสนโต
อโกคูหลมจฺจลิโก จ โหติ สทฺธมฺเม จสฺส สทฺธา ปตฺติจฺฉิตา
โหติ มฺลชฺชาตา สทฺทหติ จ ตถาคตฺตานํ โพธิํ สมฺยนฺตเรสุ
นาภิรมติ อุกฺกการจฺ्ञานํ วิย ราชหํโส ลกฺขณตฺตยปริชานน-
กฺุสโล โหติ ฯ อนฺเต จ อนาวรณณณลภา ยาว โพธิํ น
ปาปฺณาติ ตาว ตสฺมี ตสฺมี สตฺตฺตฺนิกาเย อุกฺกจฺ्ञจฺ्ञกฺุโจ จ
โหติ อุพารุพารา สมฺปตฺติโย ปาปฺณาติ ฯ อิติ หิํ สิลลํ
นาม สพฺพสมฺปตฺตีนํ อธิจฺ्ञานํ สพฺพพฺพทฺทคฺุณานํ ปภวภูมิ
สพฺพพฺพทฺทการกธมฺมานํ อาที จรณํ มุจํ ปมฺขนฺติ พหฺมานนํ
อุปฺปาเทตฺวา กายวจีสฺยเม อินฺทริยทฺมเน อาชีวีวิสุทฺธิโย ปจฺจย-
ปริโภเกสุ จ สติสมฺปชฺฉนฺนพฺเลน อปฺปมตฺเตน ลากสฺกการสิโลกํ

มิตตมุขปัจจตุถิกัม วยิ สลลทกเขตฺวา กิถิว อณฺฑนฺตืออาทินา (๑)
วุตฺตนเยน สกฺกจํ สึลํ สมฺปาเทตพฺพิ ฯ อัย ตาว วาริตฺตสิเล
ปฏิบัติตฺติกโม ฯ

จาริตฺตสิเล ปน ปฏิบัติ เอว เวทิตพฺพา อิช โพรสิสฺสโต
กลฺยาณมิตฺตานํ คุรุญฺยานิยานํ อภิวาทนํ ปจฺจุญฺจานํ
อณฺชติกมฺมํ สามิจิกมฺมํ กาเลน กาลํ กตฺตา โหติ ตถา
เตสํ กาเลน กาลํ อุปญฺจานํ กตฺตา โหติ คิลานานํ
กายเวยฺยาวุฏฺเฐ ฯ สุภาสิตปทานิ สุตฺวา สาธุการิ กตฺตา
โหติ คุณฺวณฺตานํ คุณฺเ วณฺเณตา ปเรสํ อปฺการเ ขนฺตา
อุปฺการเ อนฺุสฺสริตา ปุณฺณานิ อนฺุโมทิตา อตฺตโน ปุณฺณานิ
สมฺมาสมฺโพธิยา ปริณามเตตา สพฺพกาลํ อปฺปมาทวิหารี กุสเลสุ
ธมฺเมสุ สติ จ อจฺจยโต อจฺจโย ทิสฺวา ตาทิสานํ สห-
ธมฺมิกานํ ยถาภูตํ อาวิกตฺตา อุตฺตริ จ สมฺมาปฏิบัติ
สมฺมเทว ปริปุเรตา ฯ

ตถา อตฺตโน อนฺุรูปาสุ อตฺตฺตฺสํหิตาสุ สุตฺตานํ
อิติกตฺตพฺพตาสุ ทกฺโข อนลโส สหายภาวํ อุปคจฺจติ ฯ อุปฺปนฺเนสุ
จ สุตฺตานํ พฺยาธืออาทิตฺตฺกฺเขสุ ยถารหํ ปติการวิธายโก ฯ
ฌาติโกคาทิตฺตฺสนปติเตสุ โสกาปโนทโน อุตฺตมฺปนสภาวาวุฏฺเฐโต
หุตฺวา นิคฺคหารหานํ ธมฺเมเนว นิคฺคณฺหนโก ยาวเทว อกุสลา
๑. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๑/๔๔ ฯ

วฏฺฐาเปตฺวา กุสฺเส ปตฺติภูจฺจาปนาย ฯ ปคฺคหารหานํ ชมฺเมเนว
ปคฺคณฺหนโก ฯ ยานี ปุริมกานํ มหาโพธิสฺตฺตานํ อุพารตฺมานิ
ปรมทฺถุกรานิ อจินฺเตยฺยานุภาวานิ สฺตฺตานํ เอกนฺตหิตฺสุขาวานิ
จริตานิ เยหิ เนลํ โพธิสมฺภารา สมฺมเทว ปรีปากํ อคมฺส
ตานิ สฺตฺวา อนฺุพพิคฺโค อนฺุตราโส เตปิ มหาปุริสา มนุสฺสา-
เอว กเมน ปน สิกฺขาปารีปุริยา ภาวิตตฺตภาวา (๑) ตาทิสาย
อุพารตฺมาย อานุภาวสมฺปตฺติยา โพธิสมฺภारेสุ อุกฺกัสปารมฺปิ-
ปตฺตา อเหตุํ ฯ ตสฺมา มยาปิ สีลาทิสิกฺขาสฺมมฺเทว ตถา
ปฏฺิพฺชชิตพฺพิ ยาย ปฏฺิพตฺติยา อหฺมปี อนฺุยกเมน สิกฺขํ
ปรีปุเรตฺวา เอกนฺตโต ตํ ปทํ อนฺุปาปฺณิสฺสามิตฺติ สทฺธา-
ปุเรจาริกํ วีริยํ อวิสฺสชฺเชนฺุโต สมฺมเทว สีเลสุ ปรีปุรการี
โหติ ฯ

ตถา ปฏฺิจฺจนฺนกลฺยาโณ โหติ วิวฺญาปฺราโช อปฺปิจฺโณ
สนฺุตฺตฺุโจ ปวีวิตฺโต อลฺสฺสฺกุโจ ทฺถุขสฺโห อปฺริตฺสฺสนชาติโก
อนฺุทฺธโต อนฺุณฺนโพ อจปฺโล อมฺุขโร อวิกิณฺณวาโจ สนฺุติณฺุทฺธิโย
สนฺุตฺมานโส กุหนาทิมิจฺฉาชีวรหิตฺโต อจาร โคจรสมฺปนฺุโน
อณฺุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทฺสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขา-
ปเทสุ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโต กายे จ ชีวิตฺเต จ นีรเปกฺโข
๑. สี. ภาวิตตฺตภาวา ฯ

อปรมตตคมปิ กายะ ชีวีเต วา อเปกขัง นาธิวาเสติ ปชหติ
วิโนเทติ ปเคว อธิมตต์ ฯ สพเพปิ ทุสส์ลยเหตุญเต โกรฐป-
นาหาทิกเก อุปกุกิเลเส ปชหติ วิโนเทติ ฯ อปรมตตเคน จ
วิเสสาธคิเมน อปริตฺตุโจ โหติ น สงฺโกจํ อापชชติ อุปฺรูปริ
วิเสสาธคิมา ยวมติ ฯ

เยน ยถาลทฺธา สมฺปตฺติ หานภาคิยา วา จิตฺติภาคิยา
วา น โหติ ตถา มหาปริโส อนฺธานํ ปริณายโก โหติ
มคฺคํ อากิขติ พธิรานํ หตฺถมฺมทฺทาย สณฺณํ เทติ อตฺถ-
มนฺนคฺคาเหติ ตถา มฺมคานํ ฯ ปิจสฺสปิกานํ ปิจํ เทติ ยานํ
เทติ วาเหติ วา ฯ อสฺสทฺธานํ สทฺธาปฺปฏิลาภาย วายมติ
กฺุสฺสีตานํ อฺุสฺสาหชนนาย มฺมฺจฺจสฺสตีนํ สติสฺมาโยคาย วิพฺภนฺต-
จิตฺตานํ สมาริสมฺบทย ทฺุปลฺลยณานํ ปฺลยณาริคมาย วายมติ ฯ
กามจฺจนฺตปฺริยฺญจิตานํ กามจฺจนฺตปฺริยฺวิโนทนาย วายมติ ฯ
พฺยาปาทณินมิทฺธจฺจกฺกจฺจวิจิกิจฺจาปฺริยฺญจิตานํ วิจิกิจฺจา-
วิโนทนาย วายมติ ฯ กามวิตกฺกาทีอปกฺตานํ กามวิตกฺกาที-
มิจฺจาวิตกฺกวิโนทนาย วายมติ ฯ ปุพฺพการีนํ สตฺตานํ กตฺถญฺตํ
นิสฺสาย ปุพฺพภาสี ปิยวาที สงฺคาหโก สทฺิเสน อธิเคน วา
ปจฺจุปกาเรณ สมฺมานเตา โหติ ฯ

อาปทาสุ สหายกิจฺจํ อนฺตฺติญฺจติ ฯ เตสํ เตสญฺจ สตฺตานํ
ปกฺกตฺสทาวญฺจ ปฺริชานิตฺวา เยหิ ยถา สํวสฺสิตพฺพิ โหติ เตหิ

ตถา สิวสติ ฯ เยสุ จ ยถา ปฏิปชชิตพัพพะ โหติ เตสุ ตถา
ปฏิปชชติ ฯ ตถจ โข อกุสลโต วุฏฐาเปตฺวา กุสเล ปติฏฐาปน-
วเสน น อญฺญถา ฯ ปริจิตฺตานุรฺกขณา หิ โพรธิตฺตานํ
ยาวเทว กุสลาภิวฑฺฒินา ฯ ตถา หิ ตชฺฌาสเยนาปี ปโร
น หีสิตพฺโพ น ภณฺฑิตพฺโพ น มงฺกุลาवมาปาเทตพฺโพ น
ปรสฺส กุกฺกจฺจํ อุปฺปาเทตพัพพะ น นิกฺคหฺนฺจฺจฺจเน น โจเทตพฺโพ
น นิจฺจโร ปฏิปन्नสฺส อตฺตา อจฺจตเร จเปตพฺโพ น จ
ปเรสุ สพฺเพน สพัพพะ อเสวินา ภวิตพัพพะ น อติเสวินา ภวิตพัพพะ
น อกาลเสวินา ฯ

เสวิตพพฺพตฺเต ปน สตฺเต เทสกาลานุรูปี เสวติ ฯ น
จ ปเรสํ ปุโรโต ปิเย วิครหติ อปฺปิเย वा ปสฺสตี ฯ น
อวิสฺสภูวิสฺสาสี โหติ ฯ น ชมฺมิกํ อุปนิมนฺตํ ปฏิกฺขิปปตี ฯ
น สญฺญตฺตี อุปจฺจติ นาริกํ ปฏิกฺคณฺหาติ ฯ สทฺธาสมฺปนฺเน
สทฺธานิสฺสกาถา สมฺปหฺสตี ฯ สีสฺสจจากปญฺญาสมฺปนฺเน ปญฺญา-
สมฺปนฺนกาถา สมฺปหฺสตี ฯ สเจ ปน โพรธิตฺโต อภิญญา-
พลปฺปโต โหติ ปมาทาปนฺเน สตฺเต อภิญญาพเลน ยถารหํ
นिरยาทิเก ทสฺเสนฺโต สฺเวเขตฺวา อสฺสทฺธาทิเก สทฺธาทีสุ
ปติฏฐาเปตี ฯ สาสเน โอตารตี ฯ สทฺธาทิคฺคณสมฺปนฺเน
ปริปาเจตี ฯ เอวมยํ มหาปุริสฺสจ จาริตฺตภูโต อปริมาโณ
ปญฺญาภิสฺนุโท กุสลาภิสฺนุโท อุปรูปริ อภิวฑฺฒตีตี เวทิตพัพพะ ฯ

อปัจ ยา ส่า กี่ สี่ลั เกนญเจน สี่ลนุตีอาทีนา
ปจจัน กตฺวา ปาณาติปาตาทีหิ วิรมนุตฺตสฺส วุตฺตปฏฺฐิตฺตี
วา ปุเรนุตฺตสฺส เจตนาทโย ธมฺมา สี่ลนุตีอาทีนา นเยน
นानปฺปการโต สี่ลสฺส วิตุถารกถา วิสุทฺธิมกฺค (๑) วุตฺตา
ส่า สพฺพปปี อีธ อหริตฺวา วุตฺตพฺพทาฯ เกวลั หิ ตตฺถ
สวากโพิธิตตฺตวเสน สี่ลกถา อากถา อีธ มหาโพิธิตตฺตวเสน
กรณฺญาโยโกสลลปฺพพฺงคัม กตฺวา วุตฺตพฺพทาติ อยมเวว วิเสโสฯ
ยโต อีท สี่ลั มหาปุริโส ยถา น อตฺตโน ทุกคฺติย
ปริกฺกิลเสวิมุตฺติยา สุกคฺติยมฺปี น รชชสมฺปตฺติยา น จกฺกวตฺติ
น เทวน สกฺก น มาร น พุรหฺมสมฺปตฺติยา ปริณามตฺติ
ตถา น อตฺตโน เตวิชชตฺตาย น ฉพฺภิลฺลตฺตาย น
จตฺตปฺปฏฺฐิมภิตาธิกมฺมาย น สวากโพิธียา น ปจฺเจกโพิธียา
ปริณามตฺติ อถ โข สพฺพญฺญภาเวน สพฺพสฺสตฺตานํ อนนฺตตร-
สี่ลาลงฺการสมฺปาทนตฺถเมว ปริณามตฺตีติฯ อัย สี่ลปารมฺมียา
ปฏฺฐิตฺติกฺกโมฯ

ตถา ยสฺมา กรณฺญาโยโกสลลปริกฺคหิตา อาทีนวทฺสฺสน-
ปฺพพฺงคมา กามเหหิ จ ภเวหิ จ นิกฺขมฺนวเสน ปวตฺตา
กฺุสลจิตฺตฺตปฺปตฺติ เนกฺขมฺมปารมฺมี ตสฺมา สกฺลสงฺกิลเสสนิวาสนญฺ-
จานตฺตาย ปฺตฺตทาราทีหิ มหาสมฺพาธตฺตาย กสิวานิชฺชาที-
๑. วิสุทฺธิมกฺค. ๑/๕ฯ

นนานาวิธกมฺมนฺตาทิฏฺฐานพฺยาภูตตาย จ ฆราวาสสุส เนกขมฺม-
สุขาทีนํ อโนกาสตํ กามานญจ สตุถธรรมาคฺคกมฺมฐพินฺทุ วีย จ
อวลฺยหฺมาณา ปรีตฺตสุสทา วิปลานตฺถานฺนุพฺนชาติ จ วิชฺชุลโต-
ภาเสณ คเหตุพฺพนจํ วีย ปรีตฺตกาฐปลพฺภา อุมมตฺตกาลงฺกาโร
วีย วิปรีตสฺสณาย อนุภวิตพฺพา กรีสาวจฺฉาทนา(๑) วีย
ปฏิการญฺตา อุทกเตมิตงฺคฺลฺยา ตนฺนุทกปานํ วีย อติตฺติกร
ฉาตชฺชตฺตโกชนํ วีย สาทาธา พพิสามิสํ วีย พฺยสน-
สนฺนิปาตการณํ อคฺคิสฺนฺตาโป วีย กาลตฺตเยปี ทฺกขุปรตฺติ-
เหตุญฺตา มกฺกญฺเลโป วีย พฺนฺชนิมิตฺตํ ฉาตกาจฺฉาทนา(๒) วีย
อนตฺถจฺฉาทนา สปรตฺตคามวาโส วีย ภยญฺจานญฺตา ปจฺจตฺติ-
โปสโก วีย กิเลสมาราทีนํ อามิสฺญฺตา ฉณสมฺปรตฺติโย วีย
วิปริณามทฺกฺษา โภฏฺรคฺคิ วีย อนุโตทาหกา ปฺราณญฺปา-
ลมฺพีพิริณมฺมฐฺปิณฺฑํ วีย อเนกาทีนฺวา โลณฺนทกปานํ วีย
ปีปาสาเหตุญฺตา สุราเมรยํ วีย นิจฺชนเสวิตา อปฺปสุสทาตตาย
อญฺจิกงฺกฺลุปฺมาตฺติอาทีนา (๓) จ นเยน อาทีนํ สลฺลทฺกฺเขตฺวา
ตพฺพิปริยาเยน เนกขมฺเม อานิสํสํ ปสฺสฺนฺเตน เนกขมฺมปวิเวก-
อุปสมฺสุขาทีสุ นินฺนโปณปพฺการจิตฺเตน เนกขมฺมปารมฺมีย์
ปฏฺธิชฺชิตพฺพิ ฯ ยสฺมา ปน เนกขมฺมํ ปพฺพชฺชามูลกํ ตสฺมา
๑. สී. กรีสาวจฺฉาทนฺตฺถํ ฯ ๒. สී. ฉาตกาจฺฉาทนฺทิสาลโย ฯ
๓. ม. ม. ๑๒/๒๓๕/๒๖๒ ฯ ม. ม. ๑๓/๔๓/๔๑ ฯ

ปพพชชา ดาว อนุชจาดพพา ฯ ปพพชชมนนุติญจนเตน จ
มหาสตุเตน อสติ พุทฐุปปาเท กมมวาทีนั กิริยวาทีนั ตาปส-
ปริพพาชกานั ปพพชชา อนุชจาดพพา ฯ

อุปปนเนสุ ปน สมมาสมพุทเธสุ เตสั สาสเนเอว
ปพพชิตพพิ ฯ ปพพชิตวา จ ยถาวุตเต สีเล ปติญจิตน ตสสา-
เอว हि สีลปารมिया โวทาปนตถั ชุตคณา สมาทาดพพา ฯ
สมาทีนุนชุตชมมา हि महाप्रिता सममेव ते परिहरन्ता
อปปัจฉา สนตญุจา สลเลขปวิเวกอลัศคควิริยารมกสุกรตาที-
คุณสลิลวิกขาติตทิลสมตตาย อนวชชสีลวตคณปริสุทฐสพพ-
สมาจारा โปราณ อริยวัสตุตเต ปติญจिता จตุตถั ภาวนา
รามตาสงฆาต อริยวัส อธิคนตุ จตุตาลีสาย อารมมณเส
ยถารหิ อุปจารปุปาเกท ฌานั อุปสมปชช วิหรนุติ ฯ เอว
หิสส สมมเทว เนกขมมปารมิ ปริปุริตา โหติ ฯ

อิมสมิ ปน จาเน เทรสहि ชุตชเมहि สทฐี ทส กสิณานิ
ทส อสุภานิ ทสานุสสติโย จตุตาโร พุทหมวิหารา จตุตาโร
อารูปปา เอกา สญญา เอกั ววตถานนุติ จตุตาลีสาย
สมาธิภาวนาย กมมญุจानานิ ภาวนาวิธานญจ วิตุถารโต
วตตพพานิ ตั ปเนต สพพิ ยสุมา วิสุทฐิมกเค สพพาการโต
วิตุถาเรตวา วุตตั ตสุมา ตตถ วุตตนเยเนว เวทิตพพิ ฯ

๑. วิสุทฐิมกค. ๑/๕๗-๑๐๖-๑๑๕ ฯ

เกวลั หิ ตตถ สววกโพธิสตุตสสุ วเสน วุตตุ อิม มหาโพธิ-
สตุตสสุ วเสน กรุณฺญาโยโกสลลปฺพุพฺงคมฺ กตฺวา วตฺตพฺพนฺติ
อยเมว วิเสโตติ ฯ เอวเมตถ เนกขมฺมปารมียา ปฏิปตฺติกฺกโม
เวทิตฺตโพ ฯ

ตถา ปญฺญาปารมึ สมฺปาเตตฺตกาเมน ยสฺมา ปญฺญา
อาโลโก วีย อนฺธการเณ โมเหณ สห น วตฺตติ ตสฺมา
โมหการณานิ ตาว โพธิสตุเตน ปรีวฺชเชตฺตพฺพานิ ฯ ตตฺถิมานิ
โมหการณานิ อรติ ตนฺทึ วิชฺมกิตฺตา อาลสิยึ คณสงฺกณิกา-
รามตา นิตฺทาสีลตา อนิจฺฉยสีลตา ฉาณสฺมึ อกฺขุหลตา
มิจฺฉาธิมานो (๑) อปฺริปฺจฺจกตา กายสฺส น สมฺมาปรีหาโร
อสมฺมาหิตจิตฺตตา ทฺุปฺปญฺยานํ ปุคฺคถานํ เสวนา ปญฺจวนฺตํ
อปฺยิรฺุปาสนา อตฺตปรีกโว มิจฺฉาวิกปฺโป วิปรีตานิเวโส
กายทฺพิทฺพฺหลตา อสฺเวคสีลตา ปญฺจ นีวรณานิ สงฺเขปโต
เย วา ปน ชมฺเม อาเสวโต อนฺุปฺปนฺนา ปญฺญา นฺุปฺปชฺชติ
อฺุปฺปนฺนา ปรีหาติ ฯ อิติ อิมานิ สมฺโมหการณานิ
ปรีวฺชเชนฺเตน พาหุสจฺเจ ฉานาทีสุ จ โยโค กรณฺิโย ฯ

ตตฺถายึ พาหุสจฺจสฺส วิสยวิภาโค ปญฺจกฺขณฺธา ทฺุวาทสา-
ยตฺนานิ อฏฺฐารส ธาตุโย จตฺตารี สจฺจจฺจานิ พาวิสตีนฺทฺุริยานิ
ทฺุวาทสปฺทโก ปฏฺิจฺจสมฺปฺปาโท ตถา สติปฏฺุจฺจนาทโย กุสลาทิ-
๑. สึ. มิจฺฉามานอ ฯ

ธมมุปการเกทา จ ยานิ จ โลก อนวชฺชานิ วิชฺชาภูจจานานิ
เย จ สุตตานํ หิตสูชวิธานโยคฺคา พุยากรณวิเสสา อิติ เอว
ปการิ สกถเมว สุตวิสัย อุปายโกสลลุปฺพุทฺทคฺมา ย ปญญา
สตียา วีริเยน จ สาธุกํ อุกฺกฬสวณธารณปริจยปริจฺจนาหิ
โอคาเหตุวา ตตฺถ จ ปเรสํ ปตฺติภูจาปนเนน สุตมยา ปญญา
นิพฺพุตเตตฺตพฺพา ฯ

ตถา สุตตานํ อิตฺติกตฺตพฺพตาสุ จานุปตฺตติกปฏฺธิภาณภูจตา
อายาปายอุปายโกสลลภูจตา (๑) จ ปญญา หิตเตสิตํ นิสุสาย ตตฺถ
ตตฺถ ยถารหํ ปวตฺเตตฺตพฺพา ฯ ตถา ขนฺธาทีนํ สภาวธมฺมานํ
อาการปริวิตกกนฺมุขเน เต นิชฺฌานํ ขมาเปนฺเตน จินฺตามยา
ปญญา นิพฺพุตเตตฺตพฺพา ฯ ขนฺธาทีนํเยว ปน สลภฺขณ-
สามลฺลภฺขณปริคฺคฬนฺวเสน โลกียปริญญา นิพฺพุตเตนฺเตน
ปฺพุทฺทภาคภาวนापญญา สมฺปาเตตฺตพฺพา ฯ เอวํ หิ นามรูป-
มตฺตมิตํ ยถารหํ ปจฺจเยหิ อุปฺปชฺชติ เจว นิรุชฺชติ จ น
เอตฺถ โกจิ กตฺตา วา กาทธา วา หุตฺวา อภาวภูเจน
อนิจฺจํ อุทฺยพฺพยปฏฺธิปฺปนภูเจน ทุกฺขํ อวสวตฺตนฺนภูเจน อนตฺตาติ
อชฺชตฺตติกรมฺเม พาทริกกรมฺเม จ นิพฺพิเสสํ ปริชานนฺโต ตตฺถ
อาสงฺกํ ปชฺชนฺโต ปเร จ ตตฺถ ตํ ชหาเปนฺโต เกวลํ
กรณาวเสเนว ยาว น พุทฺธคฺคณา หตฺถตฺถลํ อากจฺจนฺติ
๑. สี่. อายาปายโกสลลภูจตา ฯ

ดาว ยานตตเย สตเต อวตารณปริปาจนเหิ ปติฏฺฐเปนุโต
ฉานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺติโย อภิญญาโย จ โลกียา วสีภาว
ปาเปนุโต ปญฺญา ยมตฺถกํ ปาปฺณาติ ฯ

ตตถ ยา อีมา อิทฺธิวิธวณฺํ ทิพฺพโสตราตฺถวณฺํ
เจโตปริยวณฺํ ปุพฺพเพนิวาसानุสฺสตีวณฺํ ทิพฺพจกฺขวณฺํ
ยถากมฺมุปกวณฺํ อนาคตฺสวณฺณนฺติ สปริภณฺญา ปญฺจโลกีย-
อภิญญาสงฺฆาตา ภาวนาปญฺญา ยา จ ขนฺธายตฺนธาตฺ-
อินฺทริยสจฺจปฺภิจฺจสมฺบุปฺปาทาภิเกเทสฺ ภูมิจฺเจตฺส ฌมฺเมตฺส อุกฺคหฺปริ-
ปุจฺฉาวเสน ฌาณปฺริจยํ กตฺวา สีสฺวิสุทฺธิจิตฺตฺวิสุทฺธิตี มฺลฏฺฐาตฺส
อีมาตฺส ทฺวิตฺส วิสุทฺธิตฺส ปติฏฺฐาย ทิฏฺฐิจฺวิสุทฺธิกฺงฺขาวิตฺถณฺวิสุทฺธิ-
มกฺคามกฺคฌาณทฺสสนฺวิสุทฺธิปฺปฏิปทาฌาณทฺสสนฺวิสุทฺธิฌาณทฺสสน-
วิสุทฺธิตี สรฺริฎฺฐา อีมา ปญฺจ วิสุทฺธิโย สมฺปาเทนฺเตน
ภาเวตฺตพฺพา โลกียโลกฺคตฺตรเกทา ภาวนาปญฺญา ตาสํ สมฺปาทฺน-
วิธานํ ยสฺมา ตตฺถ เอโกปี หุตฺวา พหุธา โหตีตีอาทิกํ
อิทฺธิวิกฺกพฺพนํ กาคฺคาเมน อาทิกมฺมิเกน โยคินาตีอาทินา
ขนฺธชาติ รูปกฺขนฺธ เวทนากฺขนฺธ สลฺยฌาณกฺขนฺธ สงฺขารกฺ-
ขนฺธ วิญฺญาณกฺขนฺธตีอาทินา จ วิสยวิภาเคน สทฺธิ
วิสุทฺธิมกฺเค (๑) สพฺพาทฺการโต วิตฺถาเรตฺวา วุตฺตํ ตสฺมา ตตฺถ
วุตฺตฺนเยเนว เวทิตฺตพฺพํ ฯ เกวลํ หิ ตตฺถ สวากฺโขตฺสตฺส

๑. วิสุทฺธิมกฺค. ๓/๑๐-๑๑ ฯ

วเสน ปลายา อาคตา อิธ มหาโพธิสตุตสสุ วเสน
กรณฺญาโยโกสลลปฺพพฺงคฺมํ กตฺวา วตฺตพฺพา ฅาณทสฺสน-
วิสุทฺธิ อปาเปตฺวา ปฏิปทาฅาณทสฺสนวิสุทฺธิยฺเยว วิปสฺสนา
จเปตพฺพาติ อยมฺเว วิเสโส ๑ เอวเมตฺถ ปลายาปารมฺยา
ปฏิบัติตฺตักฺโกโม เวทิตพฺโพ ๑

ตถา ยสฺมา สมฺมาสมฺโพธิยา กตาทินฺหาเรณ มหาสตุเตน
ปารมฺปิปรุณฺตถํ สพฺพกาลํ ยุตฺตปฺปยุตฺเตน ภาวิตพฺพิ อาพทฺธ-
ปริกรเณน ตสฺมา กาเลน กาลํ โโก นฺุ โข อชฺช มยา
ปฺลฺยสมฺภาโร ฅาณสมฺภาโร วา อุปฺจิติ กิ วา มยา ปฺรหิตํ
กตฺนติ ทิวเส ทิวเส ปจฺจเวกฺขนฺเตน สตฺตหิตตถํ อสฺสาโห
กรณฺโย สพฺเพสมฺปิ สตฺตานํ อุปการาย อตฺตโน ปฺริคฺคหฺนฺตุ
วตฺถุ กาย ฅีวเต จ นฺิรเปกฺขจิตฺเตน โอสฺสชิตพฺพิ ๑ ยํ กิณฺจ
กมฺมํ กโรติ กายเณ วาจา วา ตํ สพฺพิ สมฺโพธิยํ
นินฺนจิตฺเตเนว กตพฺพิ โพธิยา ปฺริณามตพฺพิ ๑ อฺพาเรหิ
อิตฺตเรหิ จ กามหิ วินฺวตฺตจิตฺเตเนว ภาวิตพฺพิ สพฺพาสฺปิ
อิติกตฺตพฺพตาสฺ อุปายโกสลลํ ปจฺจปฺญาเปตฺวา ปฏิปชฺชิตพฺพิ ๑

ตสฺมี ตสฺมี สตฺตหิต อารทฺธวีริเณ ภาวิตพฺพิ อิกฺุจานิกฺุจา-
ทิสพฺพสเณ อวิสฺวาทินา ๑ สพฺเพปิ สตฺตา อนฺธิโส
เมตฺตาย กรณฺยา จ ฅริตพฺพา ๑ ยา กาจิ สตฺตานํ ทฺกขุปฺปตฺติ
สพฺพา สว อตฺตนิ ปาฏิกงฺขิตพฺพา ๑ สพฺเพสญฺจ สตฺตานํ

ปุลลณฺ อพฺภนฺ โมทิตพฺพํ ฯ พุทฺธานํ มหนตฺตามหानุภาวตา
อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ฯ ยลฺลจ กิณฺณจ กมฺมํ กโรติ กาเยน
วาทาย วา ตํ สพฺพํ โพรธินินฺนจิตฺตปฺพพฺงคฺมํ กาทพฺพํ ฯ
อิมินา หิ อุปาเยน ทานาทีสุ ยุตฺตปฺปยุตฺตสฺส ตามวโต
ทพฺพปรกฺกมสฺส มหาสตฺตสฺส โพรธิสตฺตสฺส อปริเมยฺโย ปุลลณ-
สมฺภาโร ฅาณสมฺภาโร จ ทิวเส ทิวเส อุปฺปิจฺยติ ฯ

อปฺปิ จ สตฺตทานํ ปรีโภคตฺถํ ปรีपालนตฺถลฺลจ อตฺตโน สรีริ
ชีวิทลฺลจ ปรีจฺจชิตฺวา ขุปฺปิปาสาสีตฺถนฺนหฺวตฺตปาทีทฺถกฺขปฺติกาโร
ปรีเยสิตพฺโพ อุปเนตพฺโพ จ ฯ ยลฺลจ ยถาวุตฺตทฺถกฺขปฺติการชฺ
สฺงํ อตฺตนา ปฏฺฐิตฺถิ ตถา รณฺณิเยสฺส อารามฺยยานปาสาท-
ตพากาทีสุ อรณฺณายตเนสฺส จ กายจิตฺตสนฺตปาภาเวน
อภิณฺิพฺพตฺตตา อตฺตนา สฺงํ ปฏฺฐิตฺถิ ยลฺลจ สฺณมฺติ
พุทฺธานุพุทฺธปจฺเจกพุทฺธา มหาโพรธิสตฺตตา จ เนกฺขมฺมปฏฺฐิตฺถิ
จิตฺตา ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารภูตํ อีทิสํ นาม ฅานสมาปฺตติสฺงํ
อนฺุภวณฺุตฺติ ตํ สพฺพํ สพฺพสตฺเตสฺส อนฺุชิสฺส อุปฺปัสฺหริตฺติ อຍ
ดาว นโย อสมာหิตฺถมฺมีย ปฺติฏฺฐิตฺตสฺส ฯ

สมာหิตฺถมฺมีย ปน ปฺติฏฺฐิตฺโต อตฺตนา ยถานฺุภูตํ วิเสสาธิ-
คณฺิพฺพตฺตํ ปิตฺติ ปสฺสทฺธิ สฺงํ สมารี ยถาภูตฅาณลฺลจ สตฺเตสฺ
อธฺมจฺจนฺุโต อุปฺปัสฺหริตฺติ ปรีฅาเมติ ฯ ตถา มหติ สํสารทฺถกฺเข
ตฺสฺส จ นิมิตฺตภูเต กิเลสาภิสฺงฺขารทฺถกฺเข นิมุคฺคํ สตฺตนิกาຍ

ทิสฺวา ตตฺตราปิ เณทนเณทนผลานปีสนคฺคิสฺนุตฺตาปาทิสฺนิตฺตา
ทุกฺขา ติปฺพทา ขรา กฏฺกกา เวทนา นินฺนตฺตรํ จิรกาลํ เวทิสฺนุตฺเต
นารเก อญฺญมญฺญํ กุชฺฌนสนฺตฺตาปนวิเหจนหีสฺนปฺราธินตฺตาทีหิ
มหาทุกฺขํ อนุภฺวนฺตฺเต ตฺริจฺจนคเต โชติมาลาภุสฺสรีเร ขุปฺปี-
ปาสาวตฺตาตฺตาทีหิ ทฺยหฺมาเน จ วิสฺสุสฺสมาเน (๑) จ วนฺตฺเตเขพาทิ-
อาหารเ อุทฺทฺพาทุํ วิรวนฺตฺเต นิชฺฌามตฺตณฺทิกาทิเก มหาทุกฺขํ
เวทิสฺมาเน เปเต จ ปฺริเยภฺภูจิมฺลกํ มหนฺตํ อนฺยพฺยสฺนํ ปาปฺณนฺตฺเต
หตฺตจฺเจทาทิการณาโยเคน ทฺพพฺพณฺณทฺทฺทลิกทลิตฺททาทิกาวเณ
ขุปฺปีปาสาทิอาพาธโยเคน พลวนฺตฺเตหิ อภิภฺวณฺียโต ปเรสํ วหนฺโต
ปฺราธินฺโต จ นารเก เปเต ตฺริจฺจนคเต จ อติสฺยนฺตฺเต
อปายทฺกฺขณิพฺพิเสสํ ทฺกฺขมฺนุภฺวนฺตฺเต มนุสฺเส จ ตถา วิสฺยวิส-
ปฺริโกทฺวิกฺขิตฺตจิตฺตตฺตาย รากาทิปฺริพาหน ทฺยหฺมาเน วาตเวค-
สมฺภูจิตฺตชาลาสมิทฺทสุกฺกภฺภูจฺสนฺนิปาเต อคฺคิกฺกฺขนฺเช วิย อนุปฺสนฺต-
ปฺริพาหฺวตฺตติเก อนุปฺสนฺตฺตนิหตฺปฺราธินเ กามาจรเทเว จ มหฺตา
วายาเมเน วิทฺูรมากาลํ วิกาหิตฺตฺกฺกนฺตฺตา วิย พลวตฺตา ทฺูเร
ปาณินา ชิตฺตฺตฺตรา วิย จ สติปิ จิรปฺปวตฺตติยํ อนฺิจฺจนฺตฺติกตฺตาย
ปฺาตปฺริโยसानา อนฺติกฺกนฺตฺตชาตฺติชฺรามรณฺนา เอวาติ รุปฺารุปฺา-
วจรเทเว จ ปฺสฺสนฺเตเน มหนฺตํ สํเวคํ ปฺจฺจฺภฺภูจฺเปตฺวา เมตฺตตฺตาย
กรฺุณาย จ อโนธิโส สตฺตฺตา ฝริตฺทฺพทาฯ เอวํ กายเณ วาจาย
๑. สี่. ปฺริสฺสุสฺสมาเน ฯ

มนสาจ โภธิสมุภาเร นิรันตริ อูปจินนุเตน ยถา ปารมิโย
ปารีปฐี คจณนติเอว สกุกจจการินา สาทจจการินา อโนลีน-
วุตตินา อุตสาโห ปวตเตตพโพ วีรียปารมี ปริปุเรตพพา ฯ

อปี จ อจินเตยยาปริเมยวิปูลุฬารวิมลนิรูปมนิรูปกุกิเลส-
คณนิจยนิชานภูตสุส พุทฐภาวสุส อุตสกกิตวา สมปหัสนโยคคัม
วีรีย นาม อจินเตยยานุภาวเมว ยัม น ปจฺรชนา โสตุมปิ
สกุกคณนติ ปเกว ปฏิปชชิตฺติ ฯ ตถา หิ ติวธา อภินิหาร-
จิตฺตูปตฺติ จตฺสโส พุทฐภูมियो จตฺตารี สงฺคหฺวตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
รตฺตา(๑) พุทฐมฺเมสุ สจฺจนิกรณฺน วิเสสปฺปจฺจโย นิชฺฌานชนฺติ
สพฺพมฺเมสุ นิรูปเลโป สพฺพสตฺเตสุ ปิยปฺตฺตสฺสยฺวา สัสาร-
ทูกฺเขหิ อปริเชโท สพฺพเทยฺยชฺมมฺปริจฺจาโค เตน จ นิรติมานตา
อริสึลาทือธิจฺจ
วิเวกนินฺนจิตฺตตฺตา ฌานานุโยโค อนวชฺชชฺมเมน อกิตฺติ ยถา-
สุตฺตสุส ชฺมมฺสุส ปเรสํ หิตชฺชฌาสเยน เทสฺนา สตฺตฺตํ ฌาย
นิเวสฺนา อารมฺภทพฺพหฺตฺตา ชีรวิรฺภาโว ปฺราปวาทปฺราปกาเรส
, วิการภาโว สจฺจาธิจฺจ
พลปฺตฺติ ลกฺขณตฺตยวโพโซ สติปฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
โยเคน โลกุตฺตรมคฺคสมฺภารสมฺภรณฺณํ นวโลกุตฺตรวาทกฺกนฺตีติ
เอวมาทิกา สพฺพปปี โภธิสมุภาเรปฺปิตฺติ วีรียานุภาวเนว
๑. สึ. กรุโณกาตฺตา ฯ

สมัชฌตีติ อภินิหารโต ยาว มหาโพธิ อโนสุตชชนฺเตน
สกุจจํ นินฺนตรี วีริยํ ยถา อุปรูปริ วิเสสวหํ โหติ เอวํ
สมุปาเทตพฺพํ ฯ สมุปชฺชมานเ จ ยถาวุตฺเต วีริเย ขนฺติ-
สจฺจจริญฺจนาทโย จ ทานสีลาทโย จ สพฺเพปิ โพธิสมุภารา
ตทธีนวุตฺติตาย สมุปนฺนา เอว โหนฺตีติ ขนฺติอาทีสุปี อิมินาว
นเยน ปฏิปตฺติ เวทิตพฺพา ฯ

อิติ สุตตํ สุขุปรณฺปริจฺจาเคน พหุชา อนุคฺคหกรณฺ
ทานน ปฏิปตฺติ สีเลน เตสํ จีวิตฺสาปเตยฺยทรรกฺขาอภะ-
ปิยหิตวจนวิหีสาทิการณานิ เนกขมฺเมน เตสํ อามิสปฏิกุคฺคห-
ธมฺมทานาทินา อนกฺวิธา หิตจริยา ปญฺญาเย เตสํ หิต-
กรณฺญาเยโกสลลํ วีริเยน ตตฺถ อุสุสาหารมฺภอหฺหิรานิ ขนฺติยา
ตทปราชสหนํ สจฺเจน เนสํ อวณฺจนตพฺพการิกิริยาสมาทานา-
วิสฺวาทานาที อธิญฺจนาเนน ตพฺพการกรณเ อนตฺถสมุปาเตปี
อจฺฉนํ เมตฺตาย เนสํ หิตสุขานุจฺฉินฺตํ อุเปกฺขาย เนสํ
อุปการาปการesu วิการานาปตฺตีติ เอวํ อปริมาเณ สุตเต
อารพฺก อนุภมฺปิตสพฺพสฺตตฺสฺส มหาโพธิสฺตตฺสฺส ปุณฺชชนฺเท
สมาธารโณ อปริเมยฺโย ปุณฺณณณสมุภารูปจโย เอตฺถ
ปฏิปตฺตีติ เวทิตพฺพํ ฯ โย เจตาสํ ปจฺจโย วุตฺโต ตสฺส จ
สกุจจํ สมุปาทํ ฯ

โก วิภาโคติ ทส ปารมิโย ทส อุปารมิโย ทส

ปรมตฺถปารมียติ สมตฺตีสปารมียํ ๑ ตตฺถ กตาทินีหารสฺส
โพธิสตฺตสฺส ปฺรหิตกรณาทินินฺนาสยปโยคสฺส กณฺหมม-
โวกิญฺณา สุกฺกธมฺมา ปารมีย เอว เตหิ อโวกิญฺณา สุกฺกธมฺมา
อุปปารมีย อกณฺหอสุกฺกา ปรมตฺถปารมียติ เกจิ ๑ สมฺมา-
คมนาเลสุ วา ปุริยมานา ปารมีย โพธิสตฺตภูมิมิํ ปุณฺณา
อุปปารมีย พุทฺธภูมิมิํ สพฺพการปริปุณฺณา ปรมตฺถปารมีย ๑
โพธิสตฺตภูมิมิํ วา ปฺรหิตกรณโต ปารมีย อตฺตหิตกรณโต
อุปปารมีย พุทฺธภูมิมิํ พลเวสารชฺชสมชฺคเมน อุกฺยหิตปริ-
ปุรณโต ปรมตฺถปารมีย ๑

เอวํ อาทิมชฺชปฺริยสาเนสุ ปณฺิธานารมฺภปฺริณีจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
เตสํ วิภาโคติ อปฺเร ๑ โทสุปสมกรฺรณาปกตีกานํ ภวสุขวิมฺตฺติ-
สุขปรมตฺถสุขปฺปตฺตทานํ ปุณฺณฺญปจยเกทโต ตพฺพิภาโคติ อญฺเณ ๑
ลชฺชาสตีมานาปสฺสยานํ โลกุตฺตรธมฺมาธิปตฺตินํ สีลสมาธิปญฺญา-
ครฺรฺกานํ ตาริตตฺริตตฺตารยิตฺถนํ อนฺุพุทฺธปจฺเจกพุทฺธสมฺมาสมฺพุทฺธานํ
ปารมีย อุปปารมีย ปรมตฺถปารมียติ โพธิสตฺตสฺสปฺปตฺติโต ยถา-
วตฺตวิภาโคติ เกจิ ๑ จิตฺตปณฺิธิโต ยาว วจีปณฺิธิ ตาว ปวตฺตา
สมฺภารา ปารมีย วจีปณฺิธิโต ยาว กายปณฺิธิ ตาว ปวตฺตา
อุปปารมีย กายปณฺิธิโต ปภฺวติ ปรมตฺถปารมียติ อปฺเร ๑
อญฺเณ ปน ปฺรปุณฺณานฺุโมทนวเสน ปวตฺตา สมฺภารา
ปารมีย ปเรสํ การานฺุทนวเสน ปวตฺตา อุปปารมีย สยฺกกรณ-

วเสน ปวตฺตา ปรมตฺตปารมฺมโยติ วทนฺติ ฯ

ตถา ภวสุขาวโห ปุณฺณณณสมภวโร ปารมฺมโถตฺตโน
นิพฺพานสุขาวโห อุปปารมฺมํ ฯ ปเรสฺส ตทฺถุภยสุขาวโห ปรมตฺต-
ปารมฺมิตฺติ เอเก ฯ ปุตฺตททรรณาทิอุปกรณปริจฺจาโค ปน
ทานปารมฺมํ อํจฺจปริจฺจาโค ทานอุปปารมฺมํ อตฺตโน ชีวิท-
ปริจฺจาโค ทานปรมตฺตปารมฺมิตฺติ ฯ ตถา ปุตฺตททรราทิกสุส
ตฺวิธสุสาปี เหตุ อวิตฺกมฺนวเสน ติสฺโส สีสปารมฺมโย เตสุเอว
ตฺวิธสุ วตฺตฺตฺตฺต อลลํ อุปจฺจินฺนิตฺตวา นิกฺขมฺนวเสน ติสฺโส
เนกขมฺมปารมฺมโย อุปกรณจฺจชีวิตตฺตณฺหิ สมฺมหนิตฺตวา สตฺตทานํ
หิตาหิตวินิจฺจยกรณวเสน ติสฺโส ปณฺณปารมฺมโย ยถาวตฺต-
เกทานํ ปริจฺจาคาทินํ วายมฺนวเสน ติสฺโส วีรียปารมฺมโย
อุปกรณจฺจชีวิตนฺตฺตรายกรณํ ขมฺนวเสน ติสฺโส ขนฺติปารมฺมโย
อุปกรณจฺจชีวิตเหตุ สจฺจปารมฺมโยวเสน ติสฺโส สจฺจปารมฺมโย
ทานาทิปารมฺมโย อญฺญาปารมฺมจฺจานวเสนเนว สมฺมชฺชนฺตฺตติ อุป-
กรณาทิวินาสปี อจฺจาทฺตฺตจฺจานวเสน ติสฺโส อธิจฺจานปารมฺมโย
อุปกรณาทิอุปฆาตเกสุปี สตฺตเตสุ เมตฺตตาย อวิขหนวเสน ติสฺโส
เมตฺตปารมฺมโย ยถาวตฺตวตฺตตฺตยสุส อุปการาปกาเรสุ สตฺต-
สงฺขาราเรสุ มชฺชตฺตตปฏฺฐิตาภวเสน ติสฺโส อุปฺเปกฺขาปารมฺมโยติ
เอวมาทินา เอตาสฺส วิภาโค เวทิตฺตฺตโพติ ฯ

โก สงฺกโหติ เอตฺต ปน ยถาเอตา วิภาคโต ตีสฺสวธิ

ทานปารมีอาทิภาวโต ทสวริธา เอวํ ทานสึลขนฺตวิริยฆาน-
ปญฺญาสภาวเณ ฉพฺพิธาฯ เอตาสฺсу หิ เนกขมฺมปารมี
สึลปารมียา สงฺกหิตา ตสฺสา ปพฺพชฺชาภาเว นีวรณฺวิเวกภาเว
ปน ฆานปารมียา กุสลธมฺมภาเว ฉหิปี สงฺกหิตาฯ สจฺจ-
ปารมี สึลปารมียา เอกเทโส เอว วจฺจิริตฺตสจฺจปกฺเข ฌาน-
สจฺจปกฺเข ปน ปญฺญาปารมียา สงฺกหิตาฯ เมตฺตาปารมี
ฆานปารมียา เอวฯ อุเปกฺขาปารมี ฆานปญฺญาปารมีหิฯ
อธิฏฺฐานปารมี สพฺพาหิปี สงฺกหิตาติฯ

เอเตสฺสจ ทานาทินํ ฌนฺนํ คุณฺนํ อญฺญมญฺญสมฺพนฺฐานํ
ปญฺจทสฺยคฺลาทีนํ ปญฺจทสฺยคฺลาทิสาทกานํ โหนฺติฯ เสยฺยถิํ
ทานสึลยฺกเลน ปรหิตาหิตานํ กรณฺนกรณฺยคฺลสึทฺธิ ทานขนฺติ-
ยฺกเลน อโลภาโทสฺยคฺลสึทฺธิ ทานวิริยฺกเลน จาคสฺตยคฺลสึทฺธิ (๑)
ทานฆานยฺกเลน กามโทสฺปฺปหानยฺกลสึทฺธิฯ ทานปญฺญา-
ยฺกเลน อริยฆานธฺรยคฺลสึทฺธิ สึลขนฺติทฺวเณ ปโยคาสยสฺสทฺธิ-
ทฺวยสึทฺธิ สึลวิริยทฺวเณ ภาวนาทฺวยสึทฺธิ สึลฆานทฺวเณ
ทฺสฺสึลยฺปริยฏฺฐานปฺปหानทฺวยสึทฺธิ สึลปญฺญาทฺวเณ ทานทฺวย-
สึทฺธิ ขนฺตวิริยยฺกเลน ขมาเตชทฺวยสึทฺธิ ขนฺติฆานยฺกเลน
วิโรธานูโรธปฺปหानยฺกลสึทฺธิ ขนฺติปญฺญายฺกเลน สฺสญฺญตฺตาขนฺติ-
ปฏฺิเวธทฺกสึทฺธิ วิริยฆานทฺวเณ ปคฺคหาวิกฺเขปทฺกสึทฺธิ วิริย-
๑. สึ. สติฯ

ปลุณาทูเคน สรณทุกสิทฺธิ ฌานปลุณาทูเคน ยานทุกสิทฺธิ
ทานสีลกฺขณตฺตติเคน โลกโทสโมหปฺปทานตฺตติทฺธิ ทานสีล-
วีริยตฺตติเคน โภคชีวิตกายสาราทานตฺตติทฺธิ ทานสีลฌานตฺตติเคน
ปลุณกิริยวตฺตติทฺธิ ทานสีลปลุณาทิเคน อามิสากยธมฺม-
ทานตฺตติทฺธิติ ฯ เอวํ อิตเรหิปี ติเกหิ จตฺตูกาทิหิ จ ยถา-
สมภวํ ติกานิ จตฺตูกาทินิ จ โยเชตพฺพานิ ฯ

เอวํ ฉพฺพิชานมฺปิ ปน อิมาสํ ปารมิตํ จตฺตูกิ อธิทฺฐจฺานเนหิ
สงฺกโห เวทิตพฺโพ ฯ สพฺพปารมิตํ สมฺมทสงฺกหโต หิ จตฺตูกิ
อธิทฺฐจฺานานิ เสยฺยถิทํ สจฺจาทฺฐจฺานํ จาคาทฺฐจฺานํ อุป-
สมาทฺฐจฺานํ ปลุณาทฺฐจฺานนฺติ ฯ ตตฺถ อธิทฺฐจฺานติ เอเตน เอตฺถ
วา อธิทฺฐจฺานติ อธิทฺฐจฺานมตฺตเมว วา ตนฺติ อธิทฺฐจฺานํ สจฺจจฺจ
ตํ อธิทฺฐจฺานนฺจ สจฺจสฺส วา อธิทฺฐจฺานํ สจฺจํ อธิทฺฐจฺานเมตฺสฺสชาติ
วา สจฺจาทฺฐจฺานํ ฯ เอวํ เสเสสฺสุปี ฯ ตตฺถ อวิเสสโต ตาว
โลกุตฺตรกฺุณเณ กตาทินิหารสฺส อนฺนภมฺปิตสพฺพสตฺตสฺส มหา-
สตฺตสฺส ปฏฺิณฺณานรूपํ สพฺพปารมิตฺตฺตูกหโต สจฺจาทฺฐจฺานํ ฯ
ตาสํ ปฏฺิปกฺขปริจฺจาคโต จาคาทฺฐจฺานํ ฯ สพฺพปารมิตากฺุณเณหิ
อุปสมโต อุปสมาทฺฐจฺานํ ฯ เตหิ เอว ปฺรหิโตปายโกสลฺลโต
ปลุณาทฺฐจฺานํ ฯ

วิเสสโต ปน ยาจกชนํ อวิสฺวาเทตฺวา ทสฺสามิติ
ปฏฺิษานนโต ปฏฺิณฺณํ อวิสฺวาเทตฺวา ทานโต ทานํ อวิส-

วาเทตฺวา อนุโมทนโต มจฺจริยาทีปฏีปกฺขปริจฺจาโคโต เทยฺยชฺมม-
ปฏิกฺคาหกทานเทยฺยชฺมมกฺขเยสุ โลกโทสโมหฺกยฺวปสมฺโต ยถารหิ
ยถากาลิ ยถาวิธานญจ ทานโต ปรณฺตฺตฺรโต จ กุสฺล-
ชฺมฺมานิ จตฺตฺรชฺชฺญานปทฺชฺญานํ ทานํ ฯ ตถา สํวรสมาทานสฺส
อวิตฺตฺกมฺนโต ทุสฺสึตฺยปริจฺจาโคโต ทุจฺจริตฺวปสมฺนโต ปรณฺตฺตฺรโต
จ จตฺตฺรชฺชฺญานปทฺชฺญานํ สึลํ ฯ ยถาปฏิญฺณํ ขมฺนโต ปราราธ-
วิกปฺปปริจฺจาโคโต โกชฺปริยฺชฺญานวฺปสมฺนโต ปรณฺตฺตฺรโต จ
จตฺตฺรชฺชฺญานปทฺชฺญานา ขนฺติ ฯ ปฏิญฺณานูรูปิ ปรหิตฺกณฺโต
วิสทฺปริจฺจาโคโต อกุสฺลวฺปสมฺนโต ปรณฺตฺตฺรโต จ จตฺตฺรชฺชฺญาน-
ปทฺชฺญานํ วีริยํ ฯ ปฏิญฺณานูรูปิ โลกหิตานฺจินฺตฺนโต นีวรณ-
ปริจฺจาโคโต จิตฺตฺวปสมฺนโต ปรณฺตฺตฺรโต จ จตฺตฺรชฺชฺญาน-
ปทฺชฺญานณฺนํ ฯ ยถาปฏิญฺณํ ปรหิตฺวปายโกสฺลโต อนุปาย-
กิริยาปริจฺจาโคโต โมหชฺปริพาหฺวปสมฺนโต สพฺพญฺตฺตฺวาปฏิลาภโต
จ จตฺตฺรชฺชฺญานปทฺชฺญานา ปรณฺตา ฯ

ตตฺถ เณยฺยปฏิญฺณานูวิชาเนหิ สจฺจาชฺชฺญานํ ฯ วจฺจ-
กามกิลฺลสฺสกาปริจฺจาเคหิ จาคาชฺชฺญานํ ฯ โทสฺทกฺขวฺปสมฺเห
อุปสมฺาชฺชฺญานํ ฯ อนุโพชฺปฏิเวเชหิ ปรณฺตาชฺชฺญานํ ฯ ติวฺช-
สจฺจปริคฺคหิตํ โทสฺตฺตฺยวิโรชฺชิ สจฺจาชฺชฺญานํ ฯ ติวฺชจาคปริคฺคหิตํ
โทสฺตฺตฺยวิโรชฺชิ จาคาชฺชฺญานํ ฯ ติวฺชวฺปสมฺปริคฺคหิตํ โทสฺตฺตฺย-
วิโรชฺชิ อุปสมฺาชฺชฺญานํ ฯ ติวฺชฌานปริคฺคหิตํ โทสฺตฺตฺยวิโรชฺชิ

ปณฺธวธิฎฺฐานํ ๑ สจฺจวธิฎฺฐานปริคฺคหิตานิ จาคูปสมปณฺธวธิฎฺ-
ฐานานิ อวิสฺวาทนโต ปฏินฺณวนุวิธานโต จ จาควธิฎฺฐาน-
ปริคฺคหิตานิ สจฺจูปสมปณฺธวธิฎฺฐานานิ ปฏิปกฺขปริจฺจาคโต
สพฺพปริจฺจาคผลตฺตา จ อุปสมวธิฎฺฐานปริคฺคหิตานิ สจฺจจาค-
ปณฺธวธิฎฺฐานานิ กิเลสปริพาหฺวูปสมนโต กามูปสมนโต กาม-
ปริพาหฺวูปสมนโต จ ปณฺธวธิฎฺฐานปริคฺคหิตานิ สจฺจจาคูป-
สมวธิฎฺฐานานิ ฌานปุพฺพวงฺคมโต ฌานานุปริวตฺตนโต จาติ
เอวํ สพฺพวาปี ปารมฺมโย สจฺจูปปภาวิตา จาคปริพฺยณฺชิตา
อุปสโมปพฺรุหิตา ปณฺธวาปริสุทฺธา ๑ สจฺจํ หิ เอตาสํ ชนกเหตุ
จาโค ปริคฺคาหกเหตุ อุปสโม ปริวฺทฺธิเหตุ ปณฺธวา ปาริสุทฺธิ-
เหตุ ๑ ตถา อาทิมฺหิ สจฺจวธิฎฺฐานํ สจฺจปฏินฺณตฺตา มชฺเฌ
จาควธิฎฺฐานํ กตปณฺธิชานสฺส พรหิตาย อตฺตปริจฺจาคโต อนฺนเต
อุปสมวธิฎฺฐานํ สพฺพูปสมปริโยสานตฺตา ๑ อาทิมชฺฌปริโยसानสฺส
ปณฺธวธิฎฺฐานํ ตสฺมี สติ สมฺภวโต อสติ อภวโต ยถา-
ปฏินฺณณฺจ ภวโต ๑

ตตฺถ มหาปุริสา สสตมตฺตहितปรหิตกเรหิ ครุปิยภาวกเรหิ
สจฺจจาควธิฎฺฐานานหิ คิหิภูตา อามิสทานน ปเร อนฺนคฺคณฺหนฺติ ๑
ตถา อตฺตहितปรหิตกเรหิ ครุ ปิยภาวกเรหิ อุปสมปณฺธวธิฎฺ-
ฐานานหิ จ ปพฺพชิตภูตา ฐมฺมทานน ปเร อนฺนคฺคณฺหนฺติ ๑

ตตฺถ อนฺติมภเว โปธิสตฺตสฺส จตฺตรธิฎฺฐานปริปุรณํ ๑

ปริปัญณจตุรฐิฎจานสฺส หิ จริมกกฎปตฺตตีติ เอเกฯ ตตฺร
หิ กพฺโปกกนฺตฺติจติอภินิขมเนสฺส ปญฺญาฐิฎจานสมุทาคเมน สโต
สมฺปชาโน สจฺจาฐิฎจานปารีปุริยา สมฺปติชาโต อุตฺตฺราริภูโฆ
สตุตฺตปทวิทฺติหารน คนฺตฺวา สพฺพา ทิสฺวา โอลเเกตฺวา สจฺจานุ-
ปรีวตฺตินา วจฺสา อคฺคโหมสฺมิ โลกสฺส เซฏฺโฆหมสฺมิ โลกสฺส
เสฏฺโฆหมสฺมิ โลกสฺสชาติ (๑) ติกฺขตฺตํ สีนฺนาทํ นทฺติ ฯ

อุปสมมาฐิฎจานสมุทาคเมน ชินฺณาตฺรุมตฺตปพฺพชิตทสฺสาวินโน
จตุรุมมปเทสโกวิทสฺส โยพฺพนาโรคฺยชิวิตสมฺปตฺติมทานํ อุปสโมฯ
จาคาฐิฎจานสมุทาคเมน มหตา ฉาติปรีวฏฺฏสฺส หตฺถคตฺส
จ จกฺกวตฺตฺติรชชสฺส อนเปกฺขปรีจฺจาโคติ ฯ

ทฺติเย จานเน อภิสมฺโพธิชฺชํ จตุรฐิฎจานํ ปรีปัญณนฺติ
เกจฺจฯ ตตฺถ หิ ยถาปฏฺิณฺณํ สจฺจาฐิฎจานสมุทาคเมน จตฺนํ
อริยสจฺจานํ อภิสมโย ตโต หิ สจฺจาฐิฎจานํ ปรีปัญณํ ฯ
จาคาฐิฎจานสมุทาคเมน สพฺพกิเลสฺสปกฺกิเลสปรีจฺจาโค ตโต หิ
จาคาฐิฎจานํ ปรีปัญณํ อุปสมมาฐิฎจานสมุทาคเมน ปรมฺป-
สมปตฺติ ตโต หิ อุปสมมาฐิฎจานํ ปรีปัญณํ ฯ ปญฺญาฐิฎจาน-
สมุทาคเมน อนาวรณฉานปฏฺิลาโก ตโต หิ ปญฺญาฐิฎจานํ
ปรีปัญณนฺติ ฯ ตํ อสิทฺธิฯ อภิสมฺโพธิยาปํ ปรมตฺถภาวโต ฯ

ตติเย จานเน ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตเน จตุรฐิฎจานํ ปรีปัญณนฺติ

๑. ที. มหา. ๑๐/๒๖/๑๗ ฯ ม. อุ. ๑๔/๓๗๗/๒๕๓ ฯ

อณฺเณ ๑ ตตฺถ หิ สจฺจาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส ทฺวาทสฺสหิ
อากาเรหิ อริยสจฺจเทสฺสนาย สจฺจาทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณํ ๑
จาคาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส สทฺธมฺมมหายาคกรณฺเณน จาคาทิฏฺฐจฺานํ
ปริปฺพุณฺณํ ๑ อุปสฺมาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส สยํ อุปสฺนตฺสฺส ปเรถํ
อุปสฺเมน อุปสฺมาทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณํ ๑ ปฺลยฺลาทิฏฺฐจฺาน-
สมุทาคตฺสฺส เวเนยฺยานํ อาสยาทิปริชานเนน ปฺลยฺลาทิฏฺฐจฺานํ
ปริปฺพุณฺณนฺติ ๑ ตทปิ อสิทฺธํ อปริโยสิตตฺตฺตา พุทฺธกิจฺจสฺส ๑
จตุตฺเถ จานเณ ปรินิพฺพานเณ จตุรฺทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณนฺติ
อปฺเร ๑ ตตฺถ หิ ปรินิพฺพุตตฺตฺตา ปรมุตฺตสจฺจสมฺปตฺติยา
สจฺจาทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณํ ๑ สพฺพุปฺธิปฺภินิสฺสกะเณน จาคาทิฏฺฐจฺานํ
ปริปฺพุณฺณํ ๑ สพฺพสฺงขารุปฺสเมน อุปสฺมาทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณํ ๑
ปฺลยฺลาปโยชนปรินิฏฺฐจฺานเนน ปฺลยฺลาทิฏฺฐจฺานํ ปริปฺพุณฺณนฺติ ๑
ตตฺถ มหาปฺริสฺสสฺส วิเสสฺเสน เมตฺตฺตาเขตฺเต อภิชาตียํ สจฺจาทิฏฺฐ-
จฺานสมุทาคตฺสฺส สจฺจาทิฏฺฐจฺานปริปฺพุณฺณมภิปฺยุตฺตํ วิเสสฺเสน
กรฺรณาเขตฺเต อภิสมฺโพธิยํ ปฺลยฺลาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส ปฺลยฺลาทิฏฺฐ-
จฺานปริปฺพุณฺณมภิปฺยุตฺตํ วิเสสฺเสน มุทิตาเขตฺเต ฐมฺมจกฺกปฺป วตฺตเน
จาคาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส จาคาทิฏฺฐจฺานปริปฺพุณฺณมภิปฺยุตฺตํ วิเสสฺเสน
อุเปกฺขาเขตฺเต ปรินิพฺพานเณ อุปสฺมาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส อุ-
ปสฺมาทิฏฺฐจฺานปริปฺพุณฺณมภิปฺยุตฺตนฺติ ทฺฐสพฺพํ ๑
ตตฺถ สจฺจาทิฏฺฐจฺานสมุทาคตฺสฺส สฺวาเสน สฺลี เวทิตพฺพํ ๑

จาจาธิฏฐานสมุทาคตสฺส สํโหวาเรน โสเจยฺย เวทิตพฺพํ ฯ
อุปสมาธิฏฐานสมุทาคตสฺส อาปทาสุ ธาโม เวทิตพฺพโ ๑
ปญญาธิฏฐานสมุทาคตสฺส สากจฺจนาย ปญญา เวทิตพฺพา ๑
เอวํ สํโหวาจิวัตตทิกฺขิตวิสุทฺธิโย เวทิตพฺพา ๑ ตถา สจฺจจาธิฏฐาน-
สมุทาคเมน โทสาคตี น คจฺจนติ อวิสํวาทนโต ๑ จาจาธิฏฐาน-
สมุทาคเมน โลภาคตี น คจฺจนติ อนภิสงฺกโต ๑ อุปสมาธิฏฐาน-
สมุทาคเมน ภยาคตี น คจฺจนติ อนปฺรารตโต ๑ ปญญาธิฏฐาน-
สมุทาคเมน โมหาคตี น คจฺจนติ ยถา ภูตาวโพชโต ๑

ตถา ปจฺเจนน อทฺฐุโ จ อธิวาเสติ ทฺถิเยน อลฺลทฺโ ๑ ปฏฺฐิเสวติ
ตฺถิเยน อภีโต ปฺริวชฺเชติ จตฺตเถน อสมฺมุโพห วิโนเทติ ๑
ปจฺเจนน เนกขมฺมสุขปฺปตฺติโย ๑ อิตฺเรหิ ปวิเวกอุปสมสมฺโพชชปฺติ-
สุขปฺปตฺติโย (๑) โหนตฺตีติ ทฺฐุพฺพา ๑ ตถา วิเวกชปฺติสุขสมาชชปฺติ-
สุขอปฺติชกายสุขสตีปาริสฺสุทฺธิชอุปกฺขาสุขปฺปตฺติโย เอเตหิ จตฺถิ
ยถากุณฺม โหนติ ๑ เอวมเนกคฺคณานุพฺนฺเชหิ จตฺถิ อธิฏฺฐานเนหิ
สพฺพปารมิสมฺมฺหสฺงคโ เวทิตพฺพโ ๑ ยถา จ จตฺถิ อธิฏฺฐานเนหิ
สพฺพปารมิสมฺมฺหสฺงคโ (๒) เอวํ กรุณฺญาปญฺญาหิปฺติ ทฺฐุพฺพํ ๑
สพฺพโ ๑ หิ โพชิสฺมภาโร กรุณฺญาปญฺญาหิ สฺงคหิโต ๑ กรุณฺญา-
ปญฺญาปฺริคฺคหิตา หิ ทานาทิกฺคณา มหาโพชิสฺมภารา ภาวนติ
พฺพุทฺตตฺตสิทฺธิปฺริโยสานาติ ๑ เอวมตาสํ สฺงคโ เวทิตพฺพโ ๑
๑. ม. ...สมฺโพชิสฺมสุขปฺปตฺติโย ๑ ๒. ม. สพฺพปารมิสฺงคโ ๑

โก สมปาทนูปาโยติ สกลสุสาปี ปุณฺณาทิสุมภารสุส
สมฺมาสมฺโพธิ อุตฺติสฺส อนวเสสสมฺภรณฺ อเวกฺขลฺลการิตาโยเคน
ตตฺถ จ สกฺกจฺจการิตา อาทรพฺพหฺมานโยเคน สาทจฺจการิตา
นिरฺนฺตรโยเคน จิรกาลาทิโยโค จ อนฺตรรา อโวसानา-
ปชฺชเนนาติ ฯ ตํ ปนฺสฺส กาลปริมาณํ ปรโต อาวิภวิสฺสติ ฯ
อิตฺติ จตฺตฺรจฺจโยโค เอตาสํ ปารมีนํ สมฺปาทนูปาโย ฯ ตถา
มหาสฺตฺเตน โปชฺชาย ปฏฺธิปชฺชนฺเตน สมฺมาสมฺโพชฺชาย พุทฺธานํ
ปุเรตฺรเมว อตฺตฺตา นียฺยาเตตฺตฺตฺโป อิมานํ อตฺตภาวํ พุทฺธานํ
นียฺยาเตมีติ ฯ ตตฺตํปริกฺคหฺวตฺถุ จ ปฏฺธิลาภโต ปุเรตฺรเมว ทานมฺมุเข
นินฺสฺสชฺชิตฺตพฺพิ ยํ กิลฺลจฺจ มยฺหํ อปฺปชฺชนกํ ชีวิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สพฺพิ ตํ สติ ยาจเก ทสฺสामी เตสํ ปน ทินฺนาวเสสํเอว
มยา ปริภุญฺชิตฺตพฺพนฺติ ฯ

เอวํ หิสฺสฺส สมฺมเทว ปริจฺจาย กเต จิตฺตภาสิขฺขาเร
ยํ อปฺปชฺชติ ปริกฺคหฺวตฺถุ อวิญฺญาณกํ วา ตตฺถฺย เอ อิม
ปฺปพฺเพ ทานे อกตฺต
มนฺน
มหาโพธิสฺต
ยาจกชฺเน ทานे จิตฺตํ น ปกฺกชฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
คณฺตพฺพิ อทฺธานํ ทานे ปฺปพฺเพ อกตฺตฺตฺตฺต
ทาตฺตฺกมฺมุตา จิตฺเต น สณฺจาศีติ ฯ โส เอวํ เม อิตฺโต ปริ

ทานาภริตฺ จิตฺตํ ภวิสฺสตี หนฺนทาหํ อิตฺโต ปญฺจาย ทานํ
ทสฺสามิ นนฺ มยา ปญฺจิจฺเจว ปริกฺคหฺวตฺถุ ยาจกานํ
ปฺริจฺจตฺตนฺตี ทานํ เทติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต
ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต ฯ เอวํ มหาสตฺตสฺส ปจโม
ทานวินิพฺนุโห หโต โหติ วิหโต สมฺมุจฺฉินฺโน ฯ

ตถา มหาสตฺโต เทยฺยธมฺมสฺส ปฺริตฺตภาเว สตี เวกฺขลฺเล
จ อิติ ปญฺจิสฺสจฺจิกฺขตี อหํ โข ปุพฺเพ อทานสึตฺตาย เอตฺรหิ
เอวํ ปจฺจยวิกฺโก ชาโต ตสฺมา อิทานิ มยา ปฺริตฺเตน วา
หิเนน วา ยถาลทฺเชน เทยฺยธมฺเมเนน อตฺตทานํ ปิเพตฺวาปิ
ทานเมว ทาทพฺพิ เยนานํ อายตฺมิปิ ทานปารมี มตฺถกํ
ปาเปสฺสามิติ ฯ โส อิตฺริตฺเรเน ตํ ทานํ เทติ มุตฺตจาโค
ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต ฯ เอวํ
มหาสตฺตสฺส ทฺติโย ทานวินิพฺนุโห หโต โหติ วิหโต
สมฺมุจฺฉินฺโน ฯ

ตถา มหาสตฺโต เทยฺยธมฺมสฺส อุพฺพารมฺมณฺณตฺตาย อทาตุ-
กมฺยตฺตจิตฺเต อุปฺปชฺมาเน อิติ ปญฺจิสฺสจฺจิกฺขตี นนฺ ตยา
สปฺปฺริสฺส อุพฺพารตฺมา สพฺพเสฏฺฐา สมฺมาสมฺโพธิ อภิปตฺถิตา
ตสฺมา ตทตฺถิ ตยา อุพฺพารมฺมณฺณเ เอว เทยฺยธมฺเม ทาคฺคิ
ยฺตุตฺตรูปนฺตี ฯ โส อุพฺพาริ มนฺนุณฺณยฺจ เทติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ
โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโต ฯ เอวํ มหาปฺริสฺสส

ตติโย ทานวินิพนฺโห หโต โหติ วิหโต สมฺจุฉินฺโน ฯ

ตถา มหาสตุโต ทานํ เทนฺโต ยทา เทยฺยชฺมมฺสฺส
ปริกฺขยํ ปสฺสตี ฯ โส อิติ ปฏฺิสถฺจิกฺขติ อัย โข โภคานํ
สกาโว ยทิตํ ขยชฺมมฺตา วยชฺมมฺตา อปี จ เม ปุพฺเพ ตาทิสฺส
ทานสฺส ออกตตฺตา เอวํ โภคานํ ปริกฺขโย ทิสฺสตี หนฺทาหํ
ยถาลทฺเชน เทยฺยชฺมเมน ปรีตฺเตน วา วิปฺุเลน วา ทานเมว
ทเทยฺยํ เยนาคํ आयตี ทานปารมฺมียา มคฺคกํ ปาปฺุณฺิสฺสามีตี ฯ
โส ยถาลทฺเชน ทานํ เทติ มคฺคจจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต
ยาจโยโค ทานสํวิภากรโต ฯ เอวํ มหาสตุตสฺส จตฺตุโถ
ทานวินิพนฺโห หโต โหติ วิหโต สมฺจุฉินฺโน ฯ เอวํ เย เย
ทานปารมฺมียา วินิพนฺชฺฐตา อนตฺถา เตสํ เตสํ ยถารหํ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปฏฺิวินทนํ อุปาโย ฯ ยถา จ ทานปารมฺมียา
เอวํ สีสปารมฺมียาทิสฺสปี ทฏฺฐพฺพิ ฯ

อปี จ ยํ มหาสตุตสฺส พุทฺธานํ อคฺคตสนฺนินฺยฺยตํ
สมฺมเทว สพุพปารมฺมिํ สมฺปาทนฺุปาโย ฯ พุทฺธานํ หิ อคฺคตํ
นินฺยฺยเตตฺวา จิตฺโต มหาปฺุริโส ตคฺคตฺ ตคฺคตฺ โภชิสฺมการปาริปฺุริยา
จฺมฺเณฺุโต วายมนฺุโต สรฺริสฺส สฺุชฺุปกรณานนฺุจ อุปจฺเจทเกสฺุ
ทฺุสฺสเหสฺุปี กิจฺเจสฺุ (๑) ทฺุรภิสฺมภเวสฺุปี สคฺคตสฺงขารสมฺปนีเตสฺุ
อนตฺถेสฺุ ติพฺุเพสฺุ ปาณฺุหเรสฺุ อัย มยา อคฺคตภาโว พุทฺธานํ
๑. สี. กิจฺเจสฺุ

ปรจุจตุโต ยี่ วา ตั วา เอตุถ โหตุติ ตันนิมิตตึ น กมฺปติ น
เวรติ อีสกมฺปิ อณฺณทตฺถึ น คจฺจติ กุสลาธมฺเม
อณฺณทตฺถึ อจลาธิฏฺฐาโนว โหติ เอวํ อตฺตสนฺนินฺยฺยาตณฺมฺปิ
เอตาสึ สมฺปาทณฺุปาโย ฯ

อปี จ สมฺมาสโต กตาทินิหารสฺส อตฺตนิ สินฺหสฺส
ปริโสสนํ ปเรสุ จ สินฺหสฺส ปริวฑฺฒนํ เอตาสึ สมฺปาทณฺุปาโย ฯ
สมฺมาสมฺโพธิสมฺมิกมฺมาย หิ กตมฺหาปณฺิธานสฺส มหาสตฺตสฺส
ยถาวโต ปริชานเนน สพฺเพสุ ฐมฺเมสุ อณฺุปลิตฺตสฺส อตฺตนิ
สินฺโห ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺจติ มหากรฺรณาสมาเสวเนน
ปน ปิยฺปุตฺเต วิย สพฺพสฺตฺเต สมฺปสฺสमानสฺส เตสุ เมตฺตา-
กรฺรณาสินฺโห ปริวฑฺฒติ ตโต จ ตตฺตทวคฺถานุรูปํ อตฺตปร-
สนฺตानฺesu โลภโทสโมหวิกเมเน วิทฺฐีรคตมจฺจริยาทีโปธิสมฺภา-
รปฺปฏิปกฺโข มหาปริโส ทานปิยวจนอตฺถจริยาสมาเนตฺตตฺตาสงฺขาเตหิ
จตุหิ สงฺกหฺวคฺคฺคฺหิ จตฺตริฏฺฐานานุคเตหิ อจฺจนตฺติ ชนฺสฺส สงฺกห-
กรฺเนน อฺุปริ ยานตฺตเย อวตารณํ ปรีปาจนญจ กโรติ ฯ

มหาสตฺตทานํ หิ มหากรฺรณา มหาปญฺญา จ ทานเนน
อลงฺกตา ทานํ ปิยวจนเนน ปิยวจนํ อตฺถจริยาย อตฺถจริยา
สมานตฺตตฺตาย อลงฺกตา สงฺกหิตา จ ฯ เตสึ สพฺเพปิ สตฺเต
อตฺตนา นินฺพิเสเส กตฺวา โปธิสมฺภาเรสุ ปฺฏิปชฺชนฺุदानํ
สพฺพตฺถ สมานสฺขทุกฺขตฺตาย สมานตฺตตฺตาย สิทฺธิ ฯ พุทฺธ-

ภูตานมปิ จ เตเหว จตุหิ สงฺกหฺวตฺตฺหิ จตฺตริภูจฺจานปริปุริตฺตาทิ-
วฺทุเชหิ ชนสฺส อจฺจนฺตฺติคฺตฺตฺทกรณฺน อภิวินยฺนํ (๑) สฺตีชฺฉตฺติ ๗
ทานํ หิ สมฺมาสมฺพฺพุทฺธานํ จาคาธิภูจฺจาเนน ปริปุริตฺตาทิวฺพุทฺ
ปิยวจฺนํ สจฺจจาธิภูจฺจาเนน อตฺตจฺริยา ปญฺญาธิภูจฺจาเนน
สมานตฺตตฺตา อุปสมฺมาธิภูจฺจาเนน ปริปุริตฺตาทิวฺพุทฺธา ๗ ตถาคตฺตานํ
หิ สพฺพสวากปฺจเจกพฺพุทฺเชหิ สมานตฺตตฺตา ปรีนินฺพุพานํ ๗ ตตฺร
หิ เนลฺลํ อวิเสสโต เอกีภาโว เตเนวาท นตฺถิ วิมุตฺตติยา
นานตฺตตฺตฺติ ๗ โหนฺตฺติ เจตฺถ

สจฺจโ จ จากิ อุปสนฺโต	ปญฺญา อนุกมฺปโก
สมฺภทฺตสพฺพสมฺภาโร (๒)	กํ นามตฺถํ น สารเย ๗
มหาการุณฺนิโก สตฺถา	หิตฺเตสึ จ อุปฺเภขโก
นिरเปกฺโข จ สพฺพตฺถ	อโห อจฺจฺจริโย ชิโน ๗
วิริตฺโต สพฺพทรมเมสฺสุ	สत्ตเตสฺสุ จ อุปฺเภขโก
สทา สตฺตฺตฺตฺติเต ยฺยตฺโต	อโห อจฺจฺจริโย ชิโน ๗
สพฺพทา สพฺพสตฺตฺตานํ	หิตาย จ สฺขาย จ
อฺยฺยตฺโต อภิลาสุ จ	อโห อจฺจฺจริโย ชิโนติ ๗

กิตฺตเคน กาลฺเลน สมฺปาทนนฺตฺติ เหฏฺฐิเมน ตาว
ปริจฺเจเทน จตฺตารี อสงฺเขยฺยยานิ มหากปฺปานํ สตฺตสทฺสฺสญจ ๗
มชฺฉิเมน อภฺฐ อสงฺเขยฺยยานิ มหากปฺปานํ สตฺตสทฺสฺสญจ ๗
๑. สฺตี. อภินเวสนํ ๗ ๒. สฺตี. สมฺภโว สพฺพสมฺภาโร ๗

อุปริเมน ปน โสฬส อสงเขยยุยานิ มหากปุปานํ สตสหัสสญจ ฯ
เอเต จ เกทา ยถากุมํ ปญญาธิกสทฐาธิกวีริยาธิกวเสน
ฉาตพพา ฯ ปญญาธิกานํ หิ สทฐา มนุทา โหติ ปญญา
ติกฺขา สทฐาธิกานํ ปญญา มชฺฌิมา โหติ วีริยาธิกานํ ปญญา
มนุทา ปญญานุกาเวน จ สมมาสมโพธิ อธิคฺนตพพาติ
อฏฺฐกถายํ วุตฺตํ ฯ

อปเร ปน วีริยสฺส ติกฺขมชฺฌิมมุกฺกาเวน โพธิสฺสตาณํ
อํยํ กาลวิภาโคติ วทฺนฺติ ฯ อวิเสเสน ปน วิมุตฺติปริปาจนียานํ
ชฺมฺมานํ ติกฺขมชฺฌิมมุกฺกาเวน ยถาวุตฺตกาลเกเทน โพธิ-
สมุทฺถาเร เตสํ ปาริปุรี กจฺจนฺตฺติ ตโยเปเต กาลเกทา ยุตฺตาทิปี
วทฺนฺติ ฯ เอวํ ติวริชา หิ โพธิสฺสตา อภินิหารกฺขเณ ภวฺนฺติ
อุกฺขมฺภูตญฺญวิปฺลยจิตฺตญฺญเนยฺยเกเทน ฯ เตสฺส โย อุกฺขมฺภูตญฺญ โส
สมมาสมพุทฺธสฺส สมมุขา จตฺตปฺปทิกํ กาลํ สฺสณฺนโต คากาย
ตติยปเท อปริโยสฺสีเต เอว นหิ อภิญฺญาหิ สห ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ
อรหตฺตํ อธิคฺนตฺตํ สมตฺตญฺปนินฺสฺสโย โหติ สเจ สวากโพธิยํ
อธิมุตฺโต สฺยา ฯ

ทฺติโย ภควโต สมมุขา จตฺตปฺปทิกํ กาลํ สฺสณฺนโต
อปริโยสฺสีเต เอว คากาย จตฺตปฺปเท นหิ อภิญฺญาหิ สห
ปฏฺฐิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ อธิคฺนตฺตํ สมตฺตญฺปนินฺสฺสโย โหติ ยทิ
สวากโพธิยํ อธิมุตฺโต สฺยา ฯ

อิตโร ปน ภควโต สมมุขา จตุปปทิกัง คาคัง สุตฺวา
ปริโยสิตาย กาถาย ฉหิ อภิญญาหิ อรหตฺตํ ปตฺตํ สมตฺถุป-
นิสฺสโย โหติ ฯ

ตโยเปเต วินา กาลเกเทน กตาทินีหารา พุทฺธานัน
สนฺตฺติเก ลทฺทพฺยากรณา จ อนุกฺกเมน ปารมิโย ปริปุเรนฺดา
ยถากุมมํ ยถาวุตฺตเกเทน กาลเณ สมฺมาสมฺโพธิํ ปาปฺพนฺติ ฯ
เตสุ เตสุ ปน กาลเกเทสุ อปริปุณฺณเณสุ เต เต มหาสฺตฺตา
ทิวเส ทิวเส เวสฺสนฺตรทานสฺทิสํ มหาทานัน เทนฺดาปี ตทฺนฺรูเป
สีลาทิสพฺพปารมิชฺมเม อัจฉินฺดาปี ปณฺจ มหาปริจฺจาเค
ปริจฺจชฺนฺดาปี ฌาตฺตจฺริยา โลกตฺตจฺริยา พุทฺชตฺตจฺริยา
ปรมโกฎฺฐี ปาเปนฺดาปี อนุตรา จ สมฺพุทฺธา ภวิสฺสนฺตฺติ
เนตฺตํ จานัน วิชฺชติ ฯ กสฺมา ฌาณสฺส อปริปฺจจนฺโต
พุทฺธการกชฺมฺมานัน อปริณิฏฺฐจฺานโต ฯ ปริจฺฉินฺนกาลนฺิปฺผาทิตฺตํ
วีย หิ สสฺสํ ยถาวุตฺตกาลปริจฺฉเณเทน ปริณิปฺผาทิตา สมฺมา-
สมฺโพธิํ ตทฺนฺตรา สพฺพสฺสาเหเน วายมนฺเตนาปี น สกฺกา
อริคฺนฺตฺนฺติ ปารมิปาริปุริ ยถาวุตฺตกาลวิเสเสน สมฺปชฺชตฺติ
เวทิตพฺพํ ฯ

โก อานิสฺสํโสติ เข เต กตาทินีหารานัน โโพธิสฺตฺตานัน

เอวํ สพฺพกฺสมฺปนฺนา โโพธิยา นียตา นรา
สฺสรํ ทิฆมฺมทฺธานัน กปฺปโกฎฺฐิสเตหิปี ฯ

*เล่มที่ 45 ปกิณณกถา หน้า 534

อวีจิมหิ นุปฺปชฺชนฺติ	ตถา โลกนฺตเรสุ จ
นิชฺฌามตณฺหา ขุปฺปิปาสา	น โหณฺติ กาลกณฺชิกา ฯ
น โหณฺติ ขุทฺทกา ปาณา	อุปฺปชฺชนฺตาปี ทฺถคฺคฺตี
ชายมานา มนุสฺเสสุ	ชจฺจนฺธา น ภวณฺติ เต ฯ
โสตเวกฺลลฺตา นตฺถิ	น ภวณฺติ มฺหุคฺคฺชิกา
อิตฺถิภาวํ น กจฺจณฺติ	อุกฺโขตฺถพฺยณฺชนปฺณฺทกา ฯ
น ภวณฺติ ปรียาปนฺนา	โพธิยา นียตา นรา
มุตฺตา อานนฺตริเกหิ	สพฺพตฺถ สฺวทฺธโคจฺรา ฯ
มิจฺฉาทิฏฺฐี น เสวณฺติ	กมฺมกิริยทสฺสนา
วสฺมานาปี สกฺเคสุ	อสนฺถํ นุปฺปชฺชเร ฯ
สฺวทฺธาเวเสสุ เทเวสุ	เหตุ นาม น วิชฺชติ
เนกขมฺมนินฺนา สปฺปฺริสา	วิสิยฺตฺตา ภวาทเว
จฺรณฺติ โลกตฺถจฺริยาโย	ปฺบูรณฺติ สพฺพปารมิตี

เอวํ สํวณฺณิตา อานิสฺสา เย จ สโต สมฺปชาโน อานนฺท
 โพธิสฺสโต คฺคฺคฺตา กายา จวิตฺวา มาตฺถุจฺฉิ โอกฺกมตฺติอาทินา (๑)
 โสฬส อจฺฉริยพฺกฺตมฺมปฺปการา เย จ สิตํ พฺยาปคฺคํ โหติ
 อุณฺหจฺจ อุปฺสมฺปตฺติอาทินา ชายมานเ โข สารีปฺตฺต โพธิสฺสเต
 อัยํ ทสฺสทสฺสี โลกธาตฺถ สจฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวรตฺติ-
 อาทินา จ ทฺวตฺถีส ปฺพพฺพนิมิตฺตปฺปการา เย วา ปนฺณเณปี

๑. ม. อุ. ๑๔/๓๖๓/๒๔๘ ฯ ที. มหา. ๑๐/๑๒/๑๓ ฯ

๒. ปุ. พุทฺธ. ๓๓/๒/๔๒๔ ฯ

โพธิสตदानं อธิปายสมิขณัน กมฺมาทีสุ วสีภาโวติ เอวมาทโย
ตตถ ตตถ ชาตคพุทฺธวสาทีสุ ทสฺสีตาคารา อานิสฺสา เต
สพฺเพปี เอตาสฺ อานิสฺสาฯ ตถา ยถานิทสฺสีตเกทา อโลภา-
โทสาทิกุณฺยุคลาทโย จาติ เวทิตพฺพาฯ

อปี จ ยสฺมา โพธิสตฺโต อภินิหารโต ปฏฺจาย สพฺพ-
สตฺदानัน ปิตฺสโม โหติ หิตเตสฺตาย ทกฺขิณฺเยยโก คุรุ ภาวนียो
ปรมณฺจ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โหติ คุณฺวิเสสโยเคน เขภฺยุเยน จ
มนุสฺसानัน ปิโย โหติ อมนุสฺसानัน ปิโย โหติ เทวตาหิ
อนุปาลียติ เมตฺตาคารุณาปริภาวิตสนฺदानตฺตาย วาพมิกาทีหิ จ
อนภิกฺวานิโย โหติ ยสฺมี ยสฺมิมฺณฺจ สตฺตนิกาเย ปจฺจาชายติ
ตสฺมี ตสฺมี อุพาเรน วณฺเณน อุพาเรน ยเสน อุพาเรน
สุเขน อุพาเรน พเลน อุพาเรน อาธิปเตยฺเยน อณฺเณ สตฺเต
อภิกฺวาติ ปุณฺณวิเสสโยคโตฯ

อปฺปาปาโร โหติ อปฺปาตงฺโก สุวิทฺธา จสฺส สทฺธา
โหติ สุวิทฺทา สุวิสฺสุทฺธํ วีริยํ สติสมาริปลฺลภา สุวิทฺทา
มนุทกิลฺโส โหติ มนุททรโถ มนุทปริพาโห กิลฺसानัน
มนุทภาเวเนว สุวโจ โหติ ปทกฺขิณฺคฺคาหิ ขโม โหติ โสโรโต
สขิลो โหติ ปฏฺิสนฺนารกฺสโล อกฺโกธโน โหติ อนุปนาหิ อมกฺขิ
โหติ อปฺฟาสิ อนิสฺสุกฺติ โหติ อมจฺฉริ อสฺโจ โหติ อมายาวิ
อถฺทโร โหติ อนติมานี อสารทฺโร โหติ อปฺปมตฺโต ปรโต

อุปตาสโห โหติ ปเรสิ อนุปตาลี ยสมิณจ ความเขตเต ปฏิวสติ
ตตถ สตุตถานัน ภาทโย อุปททวา เขญเยน อนุปปนา
นุปชชชติ อุปปนา จ วุสมนติ เยสุ จ อปาเยสุ อุปชชติ
น ตตถ ปจฺจชโน วิย ทุกฺเขน อธิมตฺตํ ปิพฺยติ กิโยโยโส
มตฺตาย ลํเวคมาปชชติ ฯ ตสฺมา มหาปฺริสฺสฺส ยถารหํ ตสฺมี
ตสฺมี ภเว ลพฺภมานา เอเต สตุตถานัน ปิตฺตสมตาทกฺขิณฺณเยตาทโย
คฺคณวิเสสา อานิสฺสชาติ เวทิตพฺพา ฯ

ตถา อายุสมฺปทา รุสฺมปทา กุสฺมปทา อิศฺสริยสมฺปทา
อาเทยวจนตา มหानุภาวตฺติ เอเตปิ มหาปฺริสฺสฺส ปารมีน
อานิสฺสชาติ เวทิตพฺพา ฯ ตตถ อายุสมฺปทา นาม ตสฺสิ ตสฺสิ
อุปตฺตติยํ ทีฆายุกฺตา จิรญฺจิตฺกตา ตาย ยถารทฺธานิ กุสฺล-
สมาทานานิ ปรีโยสาเปติ พหุญจ กุสฺลํ อุปฺจโนติ ฯ รุสฺมปทา
นาม อภิรูปฺตา ทสฺสิยตา ปาสาทิกฺตา ตาย รูปฺปมาณานัน
สตุตถานัน ปสาทาวโห โหติ สมุภาวนีโย ฯ กุสฺมปทา นาม
อุพาเรสุ กุเลสุ อภินิพฺพตฺติ ตาย ชาติมทาติมทมตฺตทานมฺปิ
อุปสงฺกมฺนีโย โหติ ปิรฺอุปาสฺนีโย เตน เต นิพฺพิเสวเน กโรติ ฯ
อิสฺสริยสมฺปทา นาม มหาวิภาวตา มหเสกฺขตา มหาปรีวารตา
จ ตาหิ สงฺกณฺหิตพฺเพ จตฺตฺติ สงฺกหวตฺตฺตฺติ สงฺกณฺหิตฺตํ
นิกฺคเหตุพฺเพ ฐมฺเมน นิกฺคเหตุญฺจ สมตฺโต โหติ ฯ

อาเทยวจนตา นาม สทฺเธยฺยตา ปจฺจยิกฺตา ตาย

*เล่มที่ 45 ปกิณณกถา หน้า 537

สตตทานํ ปมาณภูโต โหติ อลงฺฆนียา จสฺส อาณา โหติ ฯ
มหานุกาเวตา นาม อานุกาเวตมฺหุตตา ตาย ปเรหิ น อภิภูยติ
สยเมว ปน ปเร อญฺญทตฺถ อภิภาติ ฐมฺเมน ยถาภูต-
คฺคฺเขหิ จ เอวเมเต อายุสมฺปทาทย มหาปฺริสฺสฺส ปารมีนํ
อานิสฺสา สยญจ อปริมาณสฺส ปุญฺญสมฺภารสฺส ปรีวฺวุตฺติ-
เหตุภูตา ยานตฺตเย สตตทานํ อวตารณสฺส ปรีปาจนสฺส จ
การณภูตาทิ เวทิตพฺพา ฯ

ก็ ผลนฺติ สมาสโต ตาว สมฺมาสมฺพุทฺธภาโว เอตาสํ
ผลํ วิตถารโต ปน ทวตฺตีสมหาปฺริสฺสกฺขณอสฺตีอนุพฺยุชฺชน-
พฺยามปฺปภาทือเนกคฺคณสมฺชฺชรูปกายสมฺปตฺติอิฏฺฐานทสพล-
จตุเวสาร์ชฺชขอสาธารณณานอฏฺฐารสาเวณิกพฺุทฺธมฺมปฺปภฺุติ-
อนนฺตาปริมาณคฺคณสมฺภโยปโสภินิ ฐมฺมกายสิริ ฯ ยาวตา ปน
พฺุทฺธคฺคณา เย อนเนเกหิปี กปฺเปหิ สมฺมาสมฺพุทฺธเณาปี วาจา
ปรีโยสาเปตฺถ น สกฺกา อิทเมตาสํ ผลํ วุตฺตญฺเหดฺ (๑)

พฺุทฺธโรปี พฺุทฺธสฺส ภเวยฺย วณฺณํ

กปฺปมฺปิ เจ อญฺญมภาสมาโน

ชีเยถ กปฺโป จิริทิมฺมนฺตเร

วณฺโณ น ชีเยถ ตถาคตฺตสฺสาติ ฯ

เอวเมตฺถ ปารมีสุ ปกิณณกถา เวทิตพฺพา ฯ

ย ปน ปาฬิย ทตฺวา ทาทพุกั ทานนฺตืออาทินา
สพฺพาปี ปารมี เอกชฺฉั ทสฺเสตฺวา ปรโต โกสชฺช ภยโต
ทิสฺวาตืออาทินา ปรีโยสานคาคาทุຍ် วุตฺตํ ตံ เยหิ วีริยารมฺภ-
เมตฺตาภาวนา อปฺปมาทวิหารเหหิ ยถาวุตฺตา พุทฺธการกธฺมา
วิสทภาวํ คตา สมฺมาสมฺโพธิสงฺฆาตา จ อตฺตโน วิมุตฺติ
ปรีปาจิตา เตหิ เวเนยฺยานมฺปิ วิมุตฺติปรีปาจนาย โอวาททานตฺถํ
วุตฺตํ ฯ

ตตฺถ โกสชฺช ภยโต ทิสฺวา วีริยารมฺภจฺจ เขมโตติ
อิมินา ปฏฺิปกฺเข อาทินวทสฺสนมฺเขน วีริยารมฺภ อานิสฺสํ
ทสฺเสติ ฯ อารทฺธวีริยา โหถาคิ อิมินา วีริยารมฺภ นีโยเชติ ฯ
ยสฺมา จ

สพฺพปาปสฺส อกรรมํ กุสลสฺสุปฺสมปทา
สจฺจิตฺตปรีโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนนฺติ (๑)

สงฺเขปโต วิตฺถารโต ปน สกเลน พุทฺธจฺจเนน ปกาสิตา สพฺพาปี
สมฺปตฺติโย เอกนฺเตเนว สมฺมปฺปชานาธินา ตสฺมา ภควา
วีริยารมฺภ นีโยเชตฺวา เอสา พุทฺธานุสาสนีติ อาห ฯ

ตตฺรารยํ สงฺเขปตฺถโย ยวายํ สพฺพสงฺกิเลสมฺภวาทโต
สพฺพานตฺถวิชายกนฺติ โกสชฺช ภยโต ตปฺปฏฺิปกฺขโต จตฺถุหิ
โยเลหิ อนุปทฺทวภาวสาธนโต วีริยารมฺภจฺจ เขมโต ทิสฺวา

๑. พุ. ธ. ๒๕/๒๔/๓๘ ฯ ที. มหา. ๑๐/๕๔/๕๗ ฯ

อริสัสติกาภิสมปาทนวเสน วีริยสุส อารมฺโห สมฺมปฺปชานานุ-
โยโค ตตฺถ ยํ สมฺมเทว นโยชนํ อารทฺธวีริยา โหถาติ
เอสา พุทฺธานํ ภควนฺตานิ อนุสาสนี อนุสฺสฺสิจิ โอวาโทติ ฯ
เสสคาถาสฺปิ อิมินาว นเยน อตุโถ เวทิตฺตฺโพ ฯ

อัย ปน วิเสโส วิวาทนฺติ วิรุทฺธวาทํ จวิวาทตฺถวเสน
วิวาทนฺติ อตุโถ ฯ อวิวาทนฺติ วิวาทปฏฺธิปกฺขํ เมตฺตาวจิกมฺมํ
เมตฺตภาวนํ วา ฯ อถ วา อวิวาทนฺติ อวิวาทเหตุภูตํ จพฺพิธ
สารณียชมฺมํ ฯ สมคฺคาติ อวคฺคา กาเยน เจว จิตฺเตน จ
สหิตา อวิรมิตา อวิยตฺตาติ อตุโถ ฯ สขิลาทิ สกฺกิลลา มฺหุสฺสิลา
อญฺญมณฺณมฺหิ มฺหุทฺทยาติ อตุโถ ฯ เอสา พุทฺธานุสาสนีติ เอตฺถ
สพฺเพน สพฺพํ วิวาทมนุสฺสคฺมมฺ ยทิทํ จสารณียชมฺมปริปฺรณ-
วเสน สมคฺควาเส นโยชนํ เอสา พุทฺธานํ อนุสฺสฺสิจิ โยเชตฺตพฺพํ ฯ
สมคฺควาสํ หิ วสฺมานา สีสฺสิจิสามญฺญคฺคา อวิวทฺมานา
สุเขเนว ติสฺโส สิกฺขา ปริปฺบุเรสฺสนฺตีติ สตฺถา สมคฺควาเส
นโยชนํ อตฺตโน สาสนฺนฺติ ทสฺเสสิ ฯ

ปมาทนฺติ ปมชฺชนํ กุสลานํ รมฺมานํ ปมฺสฺสนํ อกฺสเลสุ
จ รมฺเมสุ จิตฺตโวสฺสคฺคํ ฯ วุตฺตญฺเหดํ ตตฺถ กตฺโม ปมาโท
กายทฺวจริเต วา วจิทฺทจฺริเต วา มโนทฺวจริเต วา ปญฺจสุ
วา กามคฺุณฺณสุ จิตฺตสุสฺส วอสฺสคฺโค วอสฺสคฺคานุสฺสทานํ กุสลานํ
วา รมฺมานํ ภาวนาย อสฺกฺกจฺจกิริยตา อสฺตจฺจกิริยตา

กุตินารายั ยมกสถานมนุเตร ปรีนิพพานสมเย นิปนโน
อภิสมโพธิโต ปฏุชย ปลายจตุตาลีสาย วสุเสสุ อตุตนา ภาสิตัม
ชมัม เอเกเนว ปเทน สงฺคเหตุวา ทสฺเสนโต อปฺปมาเทน
สมฺปาเทถาติ (๑) ภิกฺขุณฺโ อิวาทมทาสิ ฯ ตถา จาห เสยฺยถาปี
ภิกฺขเว ยานี กานิจิ ชงฺกมมานํ ปาณานํ ปทชาตานิ สพฺพานิ
ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ กจฺจนฺติ หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคฺมกฺขายติ
ยทิทํ มหนตฺตเตน เอวเมว โข ภิกฺขเว เย เกจิ กุสลา ชฺมมา
สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณา อปฺปมาโท เตสํ
อคฺคฺมกฺขายตีติ ฯ (๒) ตตฺถ อปฺปมาทภาวนํ สีขาปฺปตฺตํ ทสฺเสนโต
สตฺถา ภาเวถกฺขจฺจกิกํ มกฺคนฺติ อาห ฯ

ตสฺสโต โย เอส สีลาทิกฺขนฺตตฺตยสงฺคโห สมฺมาทิกฺขิ-
ปฺพุพฺงคโม สมฺมาทิกฺขิ อาทีนฺเยว อภฺจฺจนฺ องฺกานํ วเสน
อภฺจฺจกิกโ อริยมกฺโค ตํ ภาเวถ อตฺตโน สนฺตानเ อปฺปาเทถ ฯ
ทสฺสนมกฺคฺมตฺเต อจฺตฺวา อฺปริ ตินฺณํ มกฺคานํ อปฺปาทน-
วเสน วพฺเพถ (๓) ฯ เอวํ โว อปฺปมาทภาวนา สีขาปฺปตฺตา
ภวิสฺสตีติ ฯ เอสา พุทฺธสาสนีติ ยทิทํ กุสเลสุ ชฺมเมสุ
อปฺปมชฺชนํ ตณฺจ อฺสุสฺสกาเปตฺวา อริยมกฺคสฺส ภาวนาเอสา
พุทฺธานํ ภควนฺตानํ อนฺนฺสิทฺธิ โอวาโทติ ฯ

อิติ ภควา อรหตฺตนิทฺถเนว จริยาปิฎกเทสนํ นิทฺถาเปสิ ฯ

๑. ที. มหา. ๑๐/๑๔๓/๑๘๐ ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๔๐/๓๔๕ ฯ

๓. สී. ฆญฺเถ ฯ

อิตุถิ์ สุขนุติอาทีสุ อิตุถนุติ กปะเป จ สตสหัสเสติ(๑)อาทีนา
ปกาเรน ๗ สุทนต์ นิปาตมตต์ ๗ ภควาติ ภาคุยวตตาทิหิ
การณหิ ภควา ๗ อตตโน ปุพพจริยนุติ ปริมาสุ อกิตติ-
ปณฺฑิตาทีชาตีสุ อตตโน ปฏิปตฺติทุกกรกิริย ๗ สมภวายมาโนติ
หตฺถเตเล อามลํ วิย สมมเทว ปกาเสนโต ๗ พุทฺธาปทานิย
นามาติ พุทฺธานํ ปุราตนกम्मํ โปราณํ ทุกกรกิริย อธิกจจ
ปวตฺตตฺตา เทสิตตฺตา พุทฺธาปทานิยนุติ เอวํนามํ ๗ ชมม-
ปริยายนุติ ชมมเทสนํ ชมมภูตํ วา การณํ ๗ อภาสิตถาติ
อโวจ ๗ ยํ ปเนตฺถ น วุตฺตํ ตํ เหฏฺฐา วุตฺตนยตฺตา
อฺตุตฺตานตฺตตฺตา จ น วุตฺตนุติ เวทิตพฺพิ ๗

ปกิณณกถา นิฏฺฐิตา ๗

๑. พุ. จริยา. ๓๓/๑/๕๕๑ ๗

นิกมนกถา

เอตตาวตา จ

วิสุทฺธจรีโต (๑) สตุถา	พุทฺธิจรียาช ปารคฺค
สพฺพจรียาสุ (๒) กุสโล	โลกาจรีโย อนุตฺตโร ฯ
ยํ อจฺจรียชฺฌมานํ	สพฺพมจฺจรียาตีโค
อตุตฺตโน ปุพฺพจรียานํ	อานุกาวิภาวนํ ฯ
เทเสตี นาโถ จรียา-	ปิฎกํ ยลฺลจ ตาทีโน
ชฺฌมฺสงฺคาหกา เถรา	สงฺคายีสุ ตเถว จ ฯ
ตสฺส อตุตฺถํ ปกาเสตุํ	โปรานตถกถานยํ
นิตฺตสาย ยา สมารทฺธา	อตุตถสํวณฺณนา มยา ฯ
ยา ตตุถ ปรมตฺถานํ	นิตฺตเรตฺวา ยถารหํ
ปกาสนา ปรมตฺถ-	ทีปนี นาม นามโต ฯ
สมปตฺตา ปรีนิจฺจานํ	อนากุสวีนิจฺจยา
สาคิกายภูจวีสาย	ปาฬียา ภาณวารโต ฯ
อิตฺติ ตํ สงฺขโรนฺเตน	ยํ ตํ อธิคตํ มยา
ปุณฺณํ ตสฺसानุกาเวน	โลกนาถสฺส สาสนํ ฯ
โอคคาเหตุวา วิสุทฺธาย	สีลาทีปฏีปตฺติยา
สพฺเพปี เทหิโน โหนฺตุ	วิมุตฺตีสภาคิโน ฯ

๑. กตถจ. วิสุทฺธวีโต ฯ ๒. กตถจ. พุทฺธจรียาสุ ฯ

ขุททกนิกายภูจกถา จริยาปิฎกวรรณนา (ปรมตถทีปนี) - หน้าที่ 544
*เล่มที่ 45 ปกิณณกถา หน้า 544

จิริ ตัญจตุ โลกสุมี	สมมาสมพุทธานัน
ตสุมี สคารวา นิจัน	โหนตุ สพะเพปี ปาณโน ฯ
สมมา วสุตตุ กาลน	เทโวปี ชคตีปติ
สทุขมุนิรโต โลกั	ธมเมเนว ปสาสตุติ ฯ
อติ พทตติตถวิหารวาสินา	อาจริยธมมปาเลน กตา ฯ
จิริยาปิฎกวรรณนา นิฎจिता ฯ	
